

3318

820-3i

HENRI FILDING

TOM DŽONS

ISTORIJA JEDNOG NARODA

II

BEOGRAD

DRŽAVNI IZDAVAČKI ZAVOD JUGOSLAVIJE

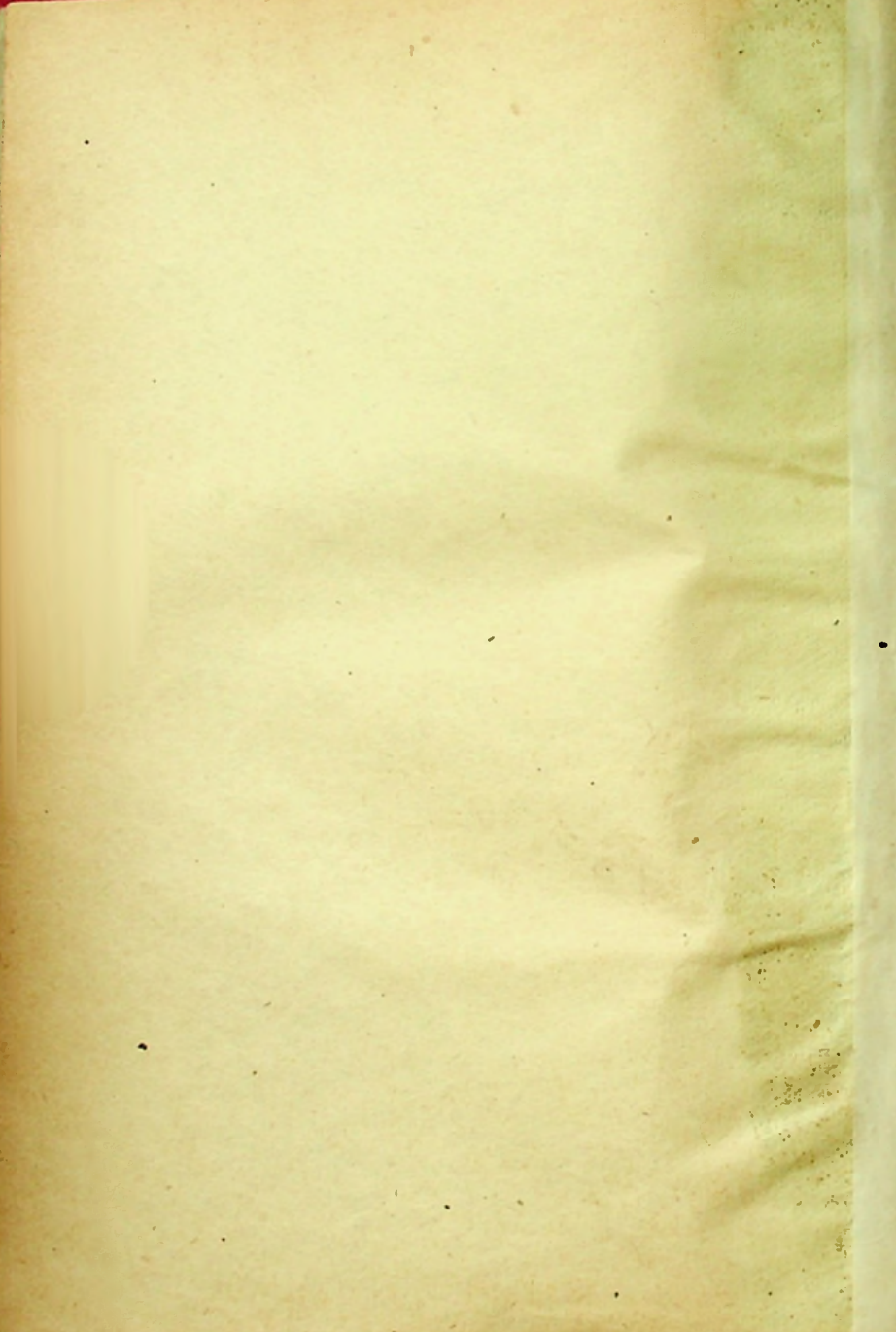
1945

SVETSKI KLASICI

KNJGA PRVA

TOM DŽONS

ISTORIJA JEDNOG NAHODA

II

THE HISTORY OF TOM JONES
A FOUNDLING

by

Henry Fielding

(Prvo izdanje štampano u Londonu 1749 godine)

Preveo s engleskog : BORIVOJE NEDIĆ

HENRI FILDING

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ПЕШОВАЦ

TOM DŽONS

ISTORIJA JEDNOG NAHODA

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕШОВЦА

Бр. 3318

Струка 820-34

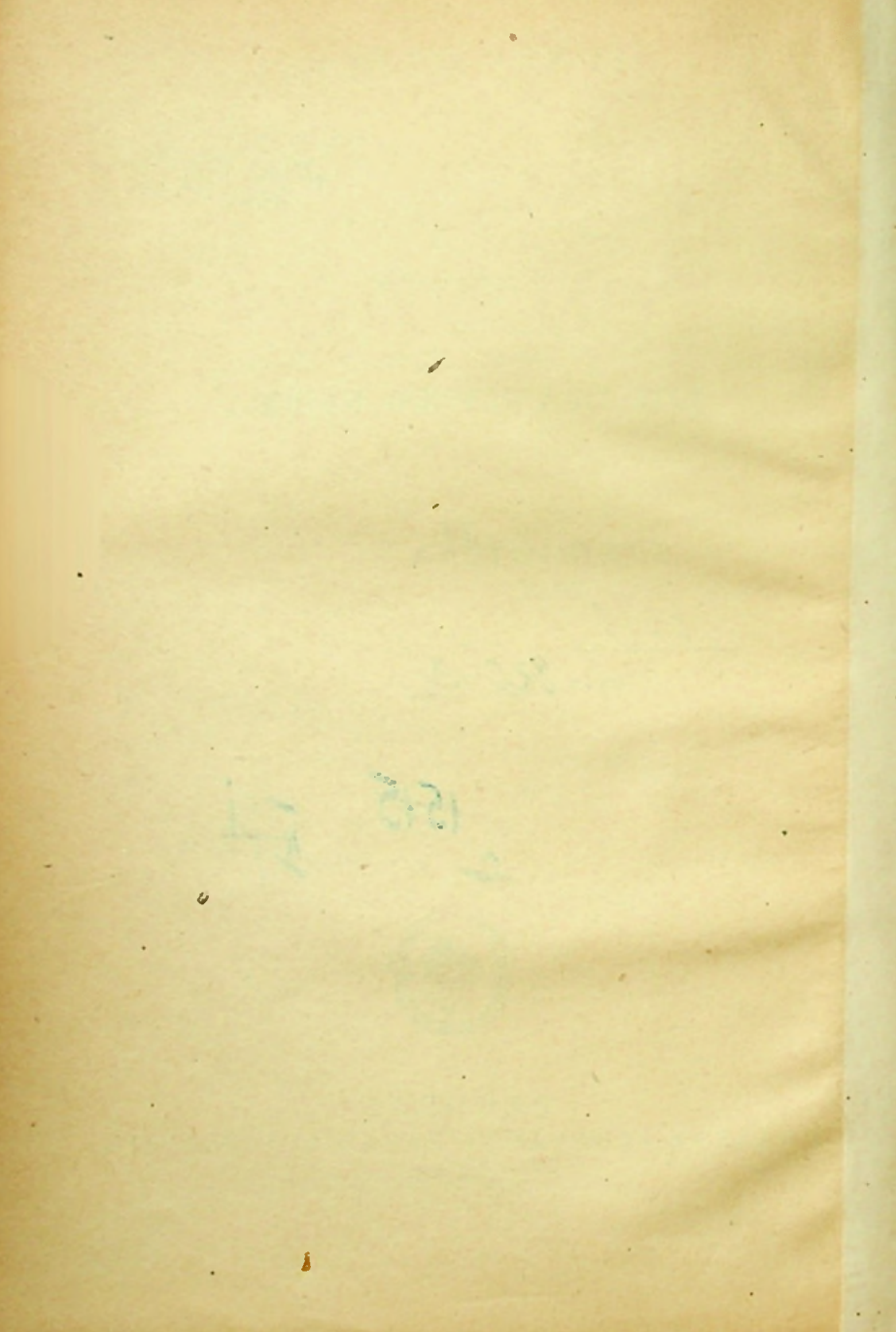
НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
ГРАДА ПЕШОВЦА

Бр. 1515

Одељење С Струка 5/4

БЕОГРАД
ДРЖАВНИ ИЗДАВАЧКИ ЗАВОД ЈУГОСЛАВИЈЕ
1945

KNJIGA X

U KOJOJ ISTORIJA ODMIČE OTPRILIKE DVANAEST ČASOVA

GLAVA I

KOJA SADRŽI UPUTSTVA KOJA MODERNI KRITIČARI TREBA
VRLO PAŽLJIVO DA PROUČE

Čitaocē, nemogućno je da mi znamo kakva ćeš osoba biti; jer možda poznaješ ljudsku prirodu onako kako je sâm Šekspir poznao, a možda, opet, nisi ništa pametniji od nekih njegovih redaktora. Eīe, za slučaj da je ovo drugo po sredi, mislimo da je umesno, pre no što zajedno krenemo dalje, da ti damo nekoliko zdravih saveta, da nas ne bi onako grubo i pogrešno shvatio i pretstavio kao što su neki od rečenih redaktora pogrešno shvatili i pretstavili svoga pisca.

Prvo, dakle, upozoravamo te da isuviše žurno ne osudiš ni jedno od zbitija u ovoj našoj istoriji kao neućmesno i strano našem glavnom nacrtu, zato što ne uviđaš odmah na koji način takvo zbitije može da odgovara tome nacrtu. Ovo delo; zaista, može da se smatra kao velika naša vlastita tvorevina; i da se jedna mala kritičarska reptilija usudi da nalazi zamerke ma kome njegovom dēlu, ne znajući način na koji je celina povezana, i pre no što dođe do konačne katastrofe, najdrskija je besmislica. Moramo priznati da je poređenje kojim smo se ovde poslužili beskonačno pregolemo za našu priliku, ali, vaitinu, nema drugog koje bi uopšte moglo dovoljno da izrazi razliku između pisca prvog reda i kritičara najnižeg reda.

Drugo na šta bismo te upozorili, moja dobra reptilijo, jeste da ne pronalazim isuviše bliske sličnosti između izvesnih lica ovde prikazanih; kao, na primer, između gostioničarke koja se pojavljuje u susednoj knjizi, i one u devetoj. Ti treba da znaš, prijatelju, da postoje izvesne karakterne crte u kojima se većina pripadnika svake struke i zanimanja slažu. Umeti zadržati ove crte, a u isto vreme prikazati raznovrsnost njihovih postupaka, jeste jedan od talenata dobrog spisatelja.

Pa onda, istaći tananu razliku između dveju osoba rukovodjenih istim porokom ili ludorijom, drugi je; i kao što se ovaj poslednji talenat nalazi u malo pisaca, tako isto mali broj čitalaca kadar je da ga istinski uoči; iako, verujem, da se u opažanju ovoga sastoji baš ono glavno zadovoljstvo onih koji su kadri da ovo otkriće učine; svako je, na primer, sposoban da uoči razliku između Ser Epikura Mamona i Ser Foplinga Flatera; ali da bi se opazila razlika između Ser Foplinga i Ser Kortli Najsa potrebno je izvrsnije sudenje; u nedostatku ovoga, prosti gledaoci pozorišnih komada vrlo često su veoma nepravedni prema pozorištu; tako sam jednom video da je neki pesnik bio u opasnosti da bude osuđen kao lopov na osnovu mnogo težeg dokaza no što zakon smatra da se nalazi u sličnosti rukopisa. Ustvari, strahujem da bi svaka zaljubljena udovica na pozornici bila u opasnosti da bude osuđena kao ropsko ugledanje na Didonu, samo sreća je što vrlo malo naših pozorišnih kritičara razumeju dovoljno latinski da bi čitali Virgilija.

Kao sledeće, moramo da te posavetujemo, moj čestiti prijatelju, (jer možda ti je srce bolje nego glava) da ne osuđuješ lice kao rđavo zato što ono nije savršeno dobro. Ako nalaziš uživanja u ovim uzorima savršenstva, ima dosta napisanih knjiga da zadovolje tvoj ukus; ali kako se mi nismo, tokom našeg opštenja, još nikada namerili na takvu neku osobu, to nismo ni izvoleli da takva lica ovde prikažemo: Da kažem istinu, ja pomalo sumnjam da li je puki čovek ikada dostigao onaj najviši stepen odličnosti, kao i da li je ikada postojalo čudovište toliko zlo da bi posvedočilo ono u Juvenala:

— nulla virtute redemptum

A vitiis — *)

niti ja, vaistinu, uviđam kakvoj bi dobroj svrsi služilo umećanje u jedan roman ličnosti ovakvog andeoskog savršenstva,

*) Čiji poroci nisu pomešani ni jednom vrlinom.

ili takve dijabolične izopačenosti; pošto bi, razmišljanjem bilo o jednom bilo o drugom, um čovečji mnogo verovatnije bio ophrvan žalošću ili stidom, no što bi iz ovakvih obrazaca izveo kakvu dobru pouku; jer, u prvom slučaju, čovek bi mogao da se oseti i zabrinut i postiden kad vidi uzorak odličnosti u ljudskoj prirodi; a, razmišljajući o onom drugom, mogao bi da bude ne manje pod uticajem onih nelagodnih osećanja što vidi ljudsku prirodu, čiji je i sâm deo, uniženu do jednog takvog gnusnog i morskog stvora.

Ustvari, ako ima dovoljno dobrote u jednoj ličnosti da bi izazvala dopadanje i naklonost dobrohotne duše, pa ako se pojavljuju neke od onih sitnih mrlja *quas humana parum cavit natura*, one će izazvati pre našu samilost nego li gnušanje. Doista, ništa ne pruža više moralne pouke od onih sitnih nesavršenstva koja se viđaju u primerima ove vrste; jer one čine neku vrstu iznenađenja, a više su sklone da utiču na naš um i izazovu misao no pogreške vrlo poročnih i rdavih osoba. Slabosti i poroci ljudi, u kojih je i velika mešavina dobra, postaju bolje osvetljeni, pošto vrline koje su im suprotne pokazuju njihovu izopačenost; i kada vidimo ovakve poroke sa njihovim žim posledicama u našim omiljenim ličnostima, mi smo ne samo poučeni da ih se klonimo radi nas samih, već i da ih mrzimo zbog zla koja su već nanele onima koje volimo.

A sada, prijatelju moj, pošto sam ti dao ovo nekoliko saveta, opet ćemo, ako izvoliš, krenuti dalje sa ovom našom istorijom.

GLAVA II

KOJA SADRŽI DOLAZAK JEDNOG IRSKOG GOSPODINA, SA VRLO NEOBIČNIM PUSTOLOVINAMA KOJE SU SE ZBILE U GOSTIONICI

Sada se mala ustreptala zečica, koju je strah od svih njenih brojnih neprijatelja, a naročito od one lukave, svirepe i mesožderske životinje-čoveka bio zatvorio celoga dana u njenom ležaju, sada se ona razuzdano razigrala na čistini; sada

na nekom šupljem drvetu sovuljaga, kreštava pevačica noći, krešti arije koje bi mogle da očaraju uši nekog modernog znalca muzike; sada u uobrazilji polupijanog karadžoza, dok kroz portu ili groblje tetura svojoj kući, strah slika drekavce; sada su lupeži i aramije budni, dok čestite patroladžije tvrdo spavaju; rečeno prosto, sada je bila ponoć; i društvo u gostionici, oni koje smo već pomenuli u ovoj istoriji, kao i neki koji su pristigli u toku večeri, svi su bili u posteljama. Samo je Suzana, sobarica, još bdila, jer je morala da opere kuhinju pre no što se povuče i padne u zagrljaj konjušara koji je željno čekao.

Takvo je bilo stanje stvari u gostionici, kada je hitro prispeo jedan gospodin. On je odmah sjahao sa svoga konja, i prišavši Suzani, upitao je, naglim i zbunjenim rečima, bezmalo zadihan od nestrpljenja, da li je u gostionici otsela neka gospoda? Doba noći, i ponašanje ovoga čoveka, koji je sve vreme divlje zverao, iznenadili su malo Suzanu, tako da se ona malo snbivala pre no što je išta odgovorila; na to je gospodin, sa udvostručenim žarom, zamolio Suzanu da ga tačno obavesti, rekavši da je izgubio svoju ženu, i da je došao amo u poteri za njom. „Duše mi,” uzviknuo je, „već za malo je nisam uhvatio već u dva ili tri mesta, ali bi uvek otišla dalje baš kad bih stigao. Ako se ona nalazi u ovoj kući, povedite me, tako vam Boga, u pomrčini k njoj, i pokažite mi je; a ako je već otišla, recite mi, molim vas, kojim putem treba da idem za njom da bih je našao, i, duše mi moje, učiniću vas najbogatijom siromašnom ženom u ovom narodu.” Onda je izvadio punu šaku zlatnika, a pogled na njih podmitio bi i mnogo krupnije ličnosti no što je bila ova sirota cura, i u mnogo gore svrhe.

Suzana, na osnovu obaveštenja koja je imala o gđi Votter, nije ni najmanje sumnjala da je glavom ona ta begunica za kojom se vlasnik dao u poteru. I kako je ona, shodno tome, zaključila, ša velikom razložnošću kako se činilo, da nikada ne može zaslužiti novac na čestitiji način no vraćanjem žene mužu, nimalo se nije ustezala da uveri tog gospodina da se gospoda koju traži nalazi sada tu u kući; odmah

potom privolela se (vrlo darežljivim obećanjima, i sa nešto gotovine u šaci) da ga povede u spavaću sobu gde Voters.

Davni je običaj u otmenom svetu, osnovan na veoma jakim i stvarnim razlozima, da muž nikada ne treba da uđe u odaju svoje žene a da prethodno ne pokuca na vrata. Mnoge odlične koristi ovoga običaja jedva treba i da se nagoveste čitaocu koji ma i malo poznaje svet; jer tako gospođa ima vremena da se pripravi, ili da skloni s puta svaki neprijatan predmet; jer ima situacija u kojima muževi nikada ne treba da zateknu svoje lepe i osetljive gospe.

Istinu govoreći, postoji nekoliko ceremonija ustanovljenih među otmenim svetom koje, iako se ljudima grubljeg rasuđivanja čine kao puke formalnosti, ipak u očima visprenijih imaju mnogo smisla; i kamo lepe sreće da se gore pomenutog običaja držao i ovaj naš gospodin u sadašnjem slučaju. Doista, i on je pokucao na vrata, ali ne onako tiho i nežno, kako je to uobičajeno u ovakvim prilikama. Naprotiv, kada je video da su vrata zaključana, nasrnuo je na njih sa takvim besom, da je brava odmah popustila, vrata se širom provalila, i on se strmoglavio u sobu.

Tek što je ponovo stao na noge, pojavio se iz postelje, takođe na svojim nogama — sa stidom i žalošću moramo da nastavimo — glavom naš junak, i pretećim glasom zatražio je od gospodina da mu kaže ko je on, i kako se on to usuđuje da provaljuje u njegovu sobu na tako mahnit način.

Gospodin je u prvi mah pomislio da je napravio omašku, i hteo je da se izvini i udalji kada, odjednom, kako je mesec snažno sijao, on baci pogled na stežnjake, haljine, donje suknje, kape, trake, čarape, podveze, cipele itd. što je sve u neredu ležalo po podu. Sve je ovo tako uticalo na prirodnu ljubomoru njegove naravi, toliko ga je razbesnelo, da je izgubio svaku moć govora; i uskraćujući Džonsu svaki odgovor, nastojao je da priđe krevetu.

Kako je Džons odmah uzeo da tu nameru osujetiti, nastao je žestok spor i pesničenje je ubrzo postalo obostrano. I tada, gđa Voters (jer moramo da priznamo da je ona bila u istoj postelji), pošto se valjda, probudila iz sna, i videći dva čoveka

kako se tuku u njenoj spavaćoj sobi, poče da ciči na sav glas, vičući „ubistvo! krađa!” i još češće „napastvovanje!” Neki će se, možda, čuditi što je upotrebila ovu poslednju reč, ali to će biti samo oni koji ne znaju da dame u strahu upotrebljuju reči kao što se fa, la, la, ra, da itd. upotrebljava u muzici, da bude nosilac zvuka, dakle bez ikakvog utvrdenog smisla.

Do gospodine sobe bio je smešten neki irski gospodin koji je prispeo u gostionicu isuviše pozno te tako nismo mogli da to pomenemo ranije. Gospodin je bio jedan od onih koje Irce nazivaju *kalabalaro*, ili kavaljer. On je bio mladi sin neke ugledne porodice, i, nemajući kod kuće imetka, morao je da se osvrne po svetu ne bi li ga stekao; u tu svrhu on je sada putovao u Bât da okuša sreću na kartama i sa ženama.

Ovaj mladić ležao je u postelji i čitao jedan roman gde Ben; neki prijatelj bio ga je naučio da će se najbolje preporučiti damama bude li obrazovao svoj um i napunio ga lepom književnošću. I tako, čim je čuo silnu larmu u susednoj sobi, skočio je sa svoga ležaja, i uzevši mač u jednu i sveću koja je gorela u drugu ruku, otišao je pravo u odaju gde Voters.

Ako je pogled na još jednog čoveka u košulji isprva još nešto više povredio gospodino osećanje pristojnosti, to je odmah bilo nadoknađeno time što su njena strahovanja bila znatno umanjena; jer tek što je *kalabalaro* ušao u sobu, on je uzviknuo: „g. Ficpatriče, šta kog vraga ovo znači,” Na to je onaj drugi odmah odvratio: „O, g. Maklahlane, radujem se što vas ovde vidim! — Ovaj lupež zaveo mi je ženu i ležao je s njom u postelji” — „Kakvu ženu?” uzviknuo je Maklahlan, „zar ja ne poznajem vrlo dobro gdu Ficpatrik, i zar ja ne vidim da dama sa kojom je ležao u postelji ovaj gospodin, koji stoji ovde u košulji, nije ni malčice nalik na nju.

Ficpatrik, uviđajući sada, koliko je mogao da nazre gospodu, kao i po njenom glasu koji je mogao da se razabere i na većoj udaljenosti od one na kojoj se on nalazio, da je napravio vrlo zlosrećnu omašku, počeo je usrdno da moli gospodu za oprostaj; onda, okrenuvši se Džonsu, kazao je: „Pri-

mite k znanju da se vama ne izvinjavam, jer vi ste me tukli; i odlučio sam zato da ujutru tu uvredu sperem vašom krvlju."

Džons je primio ovu pretnju s prezirom, a g. Maklahlan je odgovorio: „Zaista, g. Ficpatriče, treba da se stidite samoga sebe što uznemiravate svet u ovo doba noći; da ceo svet u gostionici ne spava, vi biste ih probudili kao što ste i mene. Ovaj gospodin vas je pravično nagradio. Tako mi moje savesti, iako ja nemam žene, da ste vi tako postupali s njom, ja bih vam prerezao grkljan."

Džons je bio toliko zbunjen strahovanjem za ugled svoje dame da nije znao ni šta bi kazao ni šta bi radio; ali, kao što je već primećeno, žene se snalaze mnogo bolje nego ljudi. Ona se setila da postoji veza između njene i g. Džonsove sobe, i, oslanjajući se, prema tome, na njegovu čast i svoju samouverenost, odgovorila je: „Ne znam šta hoćete, vi lupeži! Ja žena jednoga od vas! U pomoć! Napastvovanje! Ubistvo! Napastvovanje!" Sada je već i gostioničarka ušla u odaju, i gđa Voters napala ju je na najjetkiji način, govoreći: Da je mislila da se nalazi u jednoj poštenoj gostionici a ne u burdelju; i da je par lupeža provalio u njenu sobu u nameri da nasrnu na njenu čast, ako ne i na njen život a oboje su joj, kazala je, podjednako dragoceni.

Gostioničarka je sada počela da vrši isto onako glasno kao što je sirota žena u postelji to činila malopre. Vikala je „da je propala, i da je dobar glas radnje, o kojoj se nikad pre nije kazala ni jedna ružna reč, sasvim uništen. Onda, okrenuvši se ljudima, povikala je: „Šta za ime đavola znači sva ova uzbuna u gospodinoj sobi?" Ficpatrik, oborivši glavu, ponovio je „da je napravio omašku, za koju se usrdno izvinio," i onda se udaljio sa svojim zemljakom. Džons, koji je bio isuviše razborit da bi propustio mig koji mu je dala lepojka, smelo je ustvrdio, „da je on pohrlio u pomoć gospođi kada je čuo da je neko razvalio vrata; u kakvoj nameri je to bilo učinjeno, on doista nije znao, ako ne da gospođu opljačkaju; ako je namera bila takva, kazao je, poslužila ga je sreća da to osujeti." — „Još nijedanput nije izvršena nikakva krađa u mojoj kući otkako je držim," uzviknula je gostioničarka.

„Treba da znate, gospodine, da ja ovde ne sklanjam hajduke; mrska mi je i sama ta reč, kad moram da je kažem. Samo čestiti ljudi i najbolja gospoština ima pristup u moju kuću; i dobra sreća me je služila, Bogu neka je hvala, da sam uvek imala dovoljno takvih mušterija: uistinu, kolikogod sam mogla da ih ugostim. Kod mene je bio milord —” i onda je ponovila spisak imena i titula, i mi bismo se možda ogrešili o propise zakona ako bismo mnoge od njih ovde uvrstili.

Džons, posle velike strpljivosti, najzad joj je upao u reč izvinivši se gdi Voters što je izišao pred nju u košulji, uveravajući je „da ga je samo staranje za njenu bezbednost nateralo da tako nešto učini.” Čitalac može da se obavesti o njenom odgovoru i doista i o ukupnom njenom ponašanju do kraja ove slike, ako porazmisli o položaju jedne skromne gospode koja je — kako se ona pretvarala — probudena iz sna prisustvom trojice nepoznatih ljudi u sopstvenoj odaji. To je bila uloga koju je ona preduzela da odigra; i zaista, ona ju je tako dobro izvela, da nijedna od naših pozorišnih umetnica ne bi mogla da je nadmaši ni u jednoj od svojih pretstava, bilo na pozornici bilo van ove.

I otuda, mislim, možemo lepo da izvedemo zaključak koji pokazuje kako je vrlina do krajnosti prirodna lepome polu: jer premda nema, možda, ni jedne žene u deset hiljada koja je kadra da bude dobra glumica; pa čak i među ovima retko vidamo dve koje su podjednako sposobne da prikažu isti karakter; ipak sve one umeju divno da se zaodenu vrlinom: one koje je nemaju, kao i one koje je imaju, umeju ovakvu ulogu da odigraju do najvećeg stepena savršenstva.

Kada su se svi muškarci udaljili, gda Voters, došavši k sebi od straha, povratila se isto tako i od svoga gneva, i govorila je mnogo blažim naglaskom sa gazdaricom, koja nije mogla tako lako da se okane brige zbog ugleda svoje kuće, u čiju je korist opet počela da nabraja onu silnu gospoštinu koja je provela noći pod njenim krovom; ali gospođa je prekinula u reči, i pošto je oslobodila svake sumnje da je ona imala ikakvog udela u prošlom metežu, zamolila ju je da je ostavi svome počinku, rekavši da se nada da će neuznemireno

uživati u njemu do kraja noći. Na to se gostioničarka, posle mnogih uljudnosti, i mnogog klanjanja, udaljila.

GLAVA III

RAZGOVOR IZMEĐU GOSTIONIČARKE I SUZANE, SOBARICE, KOJI TREBA DA PROČITAJU SVI GOSTIONIČARI I NJIHOVA POSLUGA; I DOLAZAK S LJUBAZNIM PONAŠANJEM JEDNE DIVNE GOSPOĐICE, ŠTO MOŽE DA POUČI OSOBE KAKO DA STEKNU LJUBAV ČITAVOG SVETA

Gostioničarka, setivši se da jedino Suzana nije bila u postelji, kad su vrata bila razvaljena, uputila se odmah k njoj da bi se raspitala o prvom povodu meteža, kao i o tome ko je bio onaj neobični gospodin, i kada je i kako stigao.

Suzana je ispričala celu priču, koja je čitaocu već poznata, menjajući istinu samo u nekim okolnostima koje je ona našla za umesne, i potpuno prikrivajući novac koji je dobila. Ali dok je njena gazdarica, u predgovoru svome isleđenju, govorila sa mnogo saosećanja o strahu koji je gospoda pretrpela usled smerane otmice njene vrline, Suzana nije mogla da ne pokuša da je oslobodi zabrinutosti u kojoj je bila povodom toga, zaklevši se usrdno da je videla Džonsa kako je iskočio iz gospodinog kreveta.

Na ove reči gostioničarku je obuzeo siloviti bes. „Vrlo verovatna priča, zbilja,” uzviknula je ona, „da će jedna žena nadati dreku i prokazati sebe samu, ako je to po sredi! Želela bih da znam kakav bolji dokaz može da dâ jedna dama o svojoj vrlini nego da više u pomoć, a dvadesetoro osoba mogu da posvedoče da je ona vikala? I molim vas, gospođice, da ne širite takvu sablazan o mojim gostima; jer to ne hudi samo njima, već ide i na račun gostionice; a ja sam sigurna da ovamo ne dolaze nikakve protuve ni ološ.”

„Pa onda,” kazala je Suzana, „to znači da ne treba da verujem svojim rođenim očima.” — „Dabome da ne treba uvek da verujete,” odgovorila je njena gazdarica; „ni ja ne

bih verovala rođenim očima, kada je u pitanju ovakva odlična gospoština. Ima već pola godine kako mi niko nije poručio tako dobru večeru kao oni sinoć; i pri tom su bili tako raspoloženi i veseli da nisu našli nikakvu manu mome Vusterskom kruškovcu koji sam im prodala kao šampanjac; ono istina, on je isto tako dobrog ukusa, i isto toliko zdravo piće kao i najbolji šampanjac u kraljevstvu, inače bi se stidila da ga iznesem pred njih; i popili su dve boce. Ne, ne, nikada neću poverovati ništa rdavo o tako trezvenom i dobrom svetu.

Pošto je Suzana bila ovako ućutkana, njena gospodarica je prešla na druge stvari. „I tako, vi mi kažete da je gospodin došao poštanskim konjima, i da je sluga napolju sa konjima; pa onda i on je, zacelo, neko od te velike gospoštine. Zašto ga niste upitali hoće li što da večera. Mislim da je on u sobi onog drugog gospodina; idite i upitajte nije li on zvao. Možda će poručiti nešto kada vidi da se neko miče po kući i može da usluži. Ali ne činite vaše uobičajene greške pričajući kako je vatra ugašena i pilići živi. A ako bi poručio ovčevinu, ne brbljajte o tome kako je nemamo. Znam da je mesar zaklao ovcu baš pre no što sam legla, i on se nikad ne protivi da mi otseče i od toplog mesa kada to zatražim. Idite i upamtite: imamo sve vrste ovčijeg mesa i piletinu. Idite, pa kad otvorićte vrata, recite lepo: Gospodo, jeste li vi zvonili? Ako kažu da nisu, upitajte šta njegovo blagorodstvo izvoli da večera? Ne zaboravite njegovo blagorodstvo. Idite: ako na ove stvari bolje ne pripazite, nikada ništa nećete steći.”

Suzana se udaljila i uskoro se vratila sa izveštajem da su oba gospodina legla u istu postelju. „Oba gospodina u istoj postelji!” uzviknula je gostioničarka. „To je nemoguće. Pa to su neke preispoljne šuše, uverena sam; i vlastelin Olvordi je zacelo pogodio da je onaj lupež hteo da pohodi gospodu; jer ako je on razvalio gospodina vrata sa nekom zlom name-rom jednog gospodina, on se ne bi ušunjao u nečiju drugu sobu da bi uštedeo trošak oko večere i postelje. Oni su zacelo lopovi, a samo je izgovor da bajagi traže neku ženu.”

U ovoj osudi gazdarica je nanela veliku nepravdu g. Fickpatriku; jer on je stvarno bio rođen gospodin, iako nije imao

ni prebijene pare, i premda je možda imao nekoliko mrlja u srcu kao i u glavi, ipak podlaštvo i tvrdičenje nisu bile njegove mane. Ustvari, on je čovek tako široke ruke da, premda je uz ženu bio dobio i lep imetak, protrošio je sve do poslednje pare, sem neke malenkosti koja je glasila na njeno ime; i, da bi se dočepao i ovoga, postupao je prema ženi tako svirepo, a uz to je bio najstrašnije ljubomoran, da je sirota žena bila primorana da beži od njega.

Pošto je dugo putovanje iz Čestera za jedan dan dobro umorilo ovoga gospodina, a kosti mu bridele od valjanih udaraca koje mu je Džons zadao u tuči, a kako je i u duši bio nemiran, to je bio lišen svakog apetita za jelom. I budući da je bio tako žestoko razočaran u ženi za koju je u prvi mah, po sobarčinom kazivanju, pomislio 'da je njegova, nije mu ni jednom palo na um da bi ona ipak mogla biti u kući, ma da se bio prevario u prvoj osobi koju je napao. On je stoga, na odvratanje svoga prijatelja odustao da te noći dalje traga za njom, i prihvatio je njegovu ljubaznu ponudu da podeli postelju.

Sluga i vozar bili su u drukčijem položaju. Oni su bili spremniji da poručuju no što je gostioničarka bila da ih usluži; međutim, pošto su je oni dobro uverili da g. Ficpatrik nije nikakav lopov, ona se najzad privolela da iznese pred njih nešto hladnog mesa koje su oni halapljivo proždrirali kada je g. Portridž ušao u kuhinju. Njega je najpre probudio me-tež koji smo već videli; i dok je nastojao da se opet smiri na uzglavlju, neka kreštava sova otevala mu je takvu serenadu pod prozorom da je u najvećem strahu đipio iz postelje i, odu-nuvši se u velikoj hitnji, sjurio je dole da bi našao zaštitu u društvu koje je čuo da razgovara u kuhinji.

Njegov dolazak sprečio je gostioničarku da se vrati na počinak. Ona je upravo htela da drugu dvojicu gostiju pre-pusti Suzaninom staranju, ali prijatelj mladoga vlastelina Ol-vordia nije smeo da se zanemari, naročito kad je poručio da mu se skuva pinta vina sa šećerom. Ona je odmah poslušala, i pristavila je istu količinu kruškovca na vatru, jer ovo je piće izvršno odgovaralo svakoj vrsti vina.

Irac sluga bio se povukao u postelju, a vozar je hteo da pode za njegovim primerom; ali Portridž ga je pozvao da ostane i popije s njim čašicu, što je momak primio sa zahvalnošću. Uistinu, učitelj se plašio da se vrati u postelju sâm; i kako nije znao kada će ga gazdarica lišiti svoga društva, bio je rešio da se obezbedi momkom, u čijem prisustvu nije strahovao od đavola, ili ma koga od njegovih sledbenika.

Sada je još jedan vozar bio stigao na vratnice. Suzana, kojoj je bilo naredeno da izide i vidi ko je, vratila se i uvela je dve mlade žene u jahaćem odelu, od kojih je jedna bila tako bogato ukrašena čipkama, da su Portridž i momak ustali sa svojih stolica, a gostioničarka se uzela klanjati sa velikom usrdnošću.

Dama u bogatom ruhu kazala je uz osmeh, vrlo snishodljivo: „Ako hoćete da mi dopustite, gospodo, ogrejaću se malo pri vašoj kuhinjskoj vatri; jer zbilja vrlo je hladno; ali molim da se niko ne uznemiruje sa svoga sedišta.” Ovo je ona kazala zbog Portridža, koji se bio povukao čak u drugi kraj odaje, obuzet najvećom stravom i zaprepašćenjem pred sjajem gospodinog ruha. Uistinu, ona je imala mnogo veće pravo na poštu od ovoga; jer ona je bila jedno od najbajnijih stvorenja na svetu.

Gospoda je izrično zaželela da se Portridž vrati na svoje mesto, ali nije uspela. Ona je onda skinula rukavice i prinela je vatri dve ruke koje su u sebi imale sva svojstva snega sem topljivosti. Njena saputnica, koja je ustvari bila njena dvorčinja, takođe je skinula svoje rukavice i otkrila je nešto što je, po hladnoći i boji, tačno ličilo na smrznutu govedinu.

„Volela bih, gospodice,” prozborila je ova druga, „da i ne pomišljate da noćas putujemo dalje. Strašno se bojim da gospodica neće moći da izdrži umor.”

„Ta zacelo, uzviknula je gostioničarka, „milostiva gospodica to i ne namerava. O, bože sakloni! noćas putovati dalje. Preklinjem vas, milostiva gospodice, — ako smem da budem tako slobodna — i ne pomišljajte na tako šta. Ta zacelo, to gospodici i ne pada na um. Dakle, šta izvoli milostiva za večeru? Imam sve vrste ovčetine i malo izvrsne piletine.”

„Čini mi se, gospodo,” kazala je ova, „da bi to pre bio doručak nego večera; ali ja ne mogu ništa da okusim; a ako bih ostala, samo bih prilegla sahat ili dva. Ipak, ako izvolite, gospodo, mogli biste mi doneti i malčice španjolskog soka, vrlo malo i to razblaženo.”

„Da, gospodice,” uzviknula je gospodarica kuće, „imam jedno osobito belo vino.” — „Dakle nemate soka,” upitala je gospodica. — „Kako ne, milostiva gospodice, imam; što se toga tiče, moja je radnja bez konkurencije — ali dopustite mi da zamolim gospodicu da se malo založi.”

„Na moju reč, ne mogu ni zalogaja,” odgovorila je gospodica; ali biću vam vrlo obavezna ako izvolite da mi spremite odaju što pre; jer odlučno sam rešena da kroz tri sahata ponovo pojašim konja.”

„Čujte, Suzana,” uzviknula je gostioničarka, „je li već naložena peć u Divljoj guski? Žao mi je, gospodice, sve moje najbolje sobe su zauzete. Ovde boravi jedan veliki vlastelin, i još mnoga druga velika gospoština.” Suzana je odgovorila, „da su gospoda Irci u Divljoj guski.”

„Je li to još ko ikada čuo!” uzviknula je gostioničarka. „Zašto, do vraga, ne zadržite po koju od najboljih soba za naročito otmene goste, kad znate da jedva jedan dan prođe a da neko ne svrati ovamo? — Ako su oni prava gospoda, uverena sam da će ustati kad saznaju da tu uslugu čine za milostivu gospodicu.”

„To nikako,” kazala je gospodica; „ne dopuštam da se iko uznemiruje zbog mene. Ako imate jednu običnu pristojnu sobu, ja ću biti sasvim zadovoljna, bila ona ma kako skromna. Molim vas, gospodo, da se zbog mene toliko ne uznemiravate.” — „O, gospodice,” uzviknula je gostioničarka, „što se toga tiče, ja imam nekoliko dobrih soba, ali ni jedna nije dovoljno dobra za milostivu gospodicu. Međutim, kada je gospodica tako ljubazna da se zadovoljava sa onim što imam, hajde, Suzana, naložite odmah vatru u Ruži. Izvoli li gospodica da pode odmah gore, ili će da ostane ovde dok se naloži vatra?” — „Čini mi se da sam se dovoljno ugrejala,” odgovorila je gospodica; „prema tome, ako izvolite, poći ću sada. Bojim

se već dugo sam držala ovaj svet, a naročito onoga gospodina (misleći na Portridža) daleko od vatre. Pravo govoreći, nenasna mi je pomisao da neko zebe po ovom užasnom vremenu." — Ona se onda udaljila sa svojom dvorkinjom, a pred njom je išla gostioničarka sa upaljenim svećama.

Kada se ta dobra žena udaljila, razgovor u kuhinji vodio se samo o čarima mlade gospodice. Postoji, zbilja, u savršenoj lepoti neka moć kojoj niko ne može potpuno da se odupre; i gostioničarka je, premda joj odbijanje večere nije bilo po volji, izjavila da još nikada nije videla tako ljupko stvorenje. Portridž se dao na najraskošnije hvalopojke njenom licu, premda nije mogao da se uzdrži i ne napravi nekoliko komplimenata zlatnoj čipki na njenom ruhu; vozar je pevao hvale njenoj dobroti, a to je kao odjek ponovio i onaj drugi vozar koji je sada ušao unutra. „Ona je jedna prava dobra gospodica, to vam ja jamčim," kazao je; „jer ona ima samilosti i za neme stvorove: na putu me je svaki čas pitala neće li ozlediti konja ako jaši prebrzo! a kad smo stigli ovamo, naredila mi je da dâm konjima zobi koliko god mogu da pojedu."

Takve su čari umiljatosti, i tako je izvesno da će ona izazvati hvale svih ljudi. Ona se, doista, može da uporedi sa čuvenom gdom Husi.*) Isto je toliko izvesno da će ona istaći svako žensko savršenstvo na najveću korist, i da će ublažiti ili prikriti svaki nedostatak. — Ovo je jedna kratka refleksija koju nismo mogli da ne učinimo na ovom mestu gde je čitalac video ljupkost umiljatog ophođenja; a sada nas istina obavezuje da uz ovu sliku stavimo i suprotnu, da joj pokažemo naličje.

*) Slavna krojačica na Strandu (u Londonu) čuvena zbog veštine da istakne obline ženeskoga tela.

GLAVA IV

KOJA SADRŽI NEPOGREŠIVE SAVETE ZA STICANJE OPŠTEG
NEPOŠTOVANJA I OMRAŽENOSTI

Tek što se gospodica spustila na uzglavlje, dvorkinja se vratila u kuhinju da bi se počastila nekim od onih đakonija koje je njena gospodarica odbila.

Na njen ulazak, društvo joj je ustajanjem odalo istu poštu kao i malo pre njenoj gospodarici; ali ona je zaboravila da se ugleda na nju, i da ih ponudi da sednu. Doista, jedva bi i bilo moguće da oni to učine; jer ona je tako namestila svoju stolicu da je bezmalo zauzela sav prostor oko vatre. Onda je naredila da joj se toga časa ispeče jedno pile, izjavivši da, ne bude li gotovo za četvrt sahat, ona neće ni čekati na nj. Sada, premda je rečeno pile bilo tada na legalu u štali, i pre no što bi se stavilo na roštilj trebalo da prođe kroz pojedine obrede hvatanja, klanja i čerupanja, gostioničarka bi ipak preduzela da sve to uradi u rečenom vremenu; ali pošto je gošća, nažalost, bila puštena iza kulisa gde bi bila svedokom *fourberie*, sirota žena bila je primorana da prizna da u kući nema nijednog pileta. „Ali, gospodo,” kazala je ona, „mogu za tili čas da uzmem kod mesara kakvu hoćete ovčevinu.”

„Zar vi, dakle, mislite,” odgovorila je plemenita dvorkinja, „da ja imam konjski stomak, i da mogu da jedem ovčevinu u ovo doba noći? Zbilja, svi vi koji držite gostionice zamišljate da su vaši stariji kao i vi. Zaista, čemu sam se i mogla nadati u ovoj bednoj krčmi? Čudim se samo da je moja gospodica htela da se ovde zadrži. Ovde valjda nikad i ne svraća niko drugi sem zanatlija i ovčara.” Gostioničarka je planula na ovu uvredu nanесenu njenoj radnji, ali je ipak savladala svoj gnev i zadovoljila se odgovorom: „Ovamo često dolazi najbolja gosposština, Bogu hvala!” — „Ne govorite vi meni o gosposštini!” odvratila je dvorkinja. „Ja valjda bolje poznajem ugledan svet nego jedna takva kao što ste vi. Ali pustimo to sada, nego vi meni lepo recite — i ne dosađujte mi vašom drskošću — šta bih ja mogla da dobijem za večeru; jer iako ne mogu da jedem

konjetinu, ja sam zbilja gladna." — „Bome, gospodice," odgovorila je gostioničarka, „nećete me ponovo uhvatiti u stupicu; jer, moram vam priznati, nemam u kući ničega sem jednog komada hladne govedine, pa i to su, istina, sluga jednog gospodina i jedan vozar bezmalo slistili do kosti." — „Ženo," kazala je gđica Abigail (jer tako ćemo je, kratkoće radi, nazvati), „preklinjem vas da me ne izazivate na povraćanje. Da sam mesec dana postila, ne bih mogla jesti ono što su dodirnuli prsti takvih baraba. Dakle, ne može se dobiti ništa čisto ni pristojno u ovoj groznoj mehani?" — „Šta velite, da ispržim koje jaje sa slaninom, gospodice?" upitala je gostioničarka. — „Jesu li jaja sveža? Jeste li sigurni da su danas snešena? I molim vas da slaninu isečete vrlo fino i tanko, jer ja ne podnosim ništa što je glomazno. Molim vas, pokušajte ako možete da bar jedared uradite nešto podnošljivo ljudski, i ne mislite da imate pred sobom kakvu seljankušu ili tako neku kreaturu." Gostioničarka se onda latila noža, ali ju je ova zadržala, govoreći: „Dobra ženo, moram da zahtevam da najpre operete ruke; jer ja sam do krajnosti osetljiva, i od kolevke sam navikla da uvek budem poslužena na najotmeniji način."

Gostioničarka, koja je sa velikom teškoćom vladala sobom, otpočela je sada nužne pripreme; jer što se Suzane tiče, ona je bila potpuno odbačena sa takvim prezirom, da je ta jadna cura isto tako teško uzdržavala svoje šake od nasilja, kao što je njena gazdarica s mukom obuzdavala svoj jezik. Uistinu, Suzana to i nije posve postizavala; jer iako je bukvalno držala šaku zubima, ipak je mnogo puta progundala „gle'te, molim vas" i „nismo ni mi sisali vesla", a i druge slične nedostojne fraze.

Dok se večera spremala, gđica Abigail je počela da se vajka što nije naredila da joj nalože vatru u trpezariji; ali sada je već, reče, „kasno za to. Ipak," kazala je, „doživeću bar nešto novo; jer ne verujem da sam ikada ranije obedovala u kuhinji." Onda, obraćajući se vozarima, upitala ih je zašto oni nisu u štali pored svojih konjâ. „Ako ja moram ovde da jedem ovu zlehudu večeru, gospodo," kazala je gostioničarki, „molim da se kuhinja isprazni i da me ne okružava sav va-

roški ološ. Što se tiče vas, gospodine," kazala je Portridžu, „vi pomalo ličite na gospodina i možete ostati s mirom, ako izvolite; ja ne želim nikoga da uznemiravam, samo ne podnosim rulju."

„Da, da, gospodo," uzviknuo je Portridž, „ja sam gospodin, uveravam vas, i ja se ne dam tako lako uznemiravati. *Non semper vox casualis est verbo nominativus.*" Ove latinske reči ona je primila kao drskost prema sebi, i odgovorila je: „Gospodine, vi možda i jeste gospodin; ali vi se ne pokazujete takvim kad jednoj ženi govorite latinski." Portridž joj je odgovorio blago, i dodao je u zaključku još nekoliko latinskih reči; ona je na to šmrknula, i zadovoljila se time što ga je naružila imenom jednog velikog učenjaka.

Pošto je večera sada bila na stolu, gđica Abigeil se, s obzirom na jednu tako nežnu osobu, prihvatila svojski, i dok se druga porcija istoga jela, po narudžbi, spremala, ona je kazala: „I tako, gospodo, vi velite da vašu gostionicu posećuje velika gospoština?"

Gostioničarka je odgovorila potvrdno, dodavši da i sada ima u kući vrlo mnogo i vrlo otmenog sveta. „Ovde je i mladi vlastelin Olvordi, kao što je poznato i onom gospodinu tamo."

„A molim vas, ko je taj mladi otmeni gospodin, taj mladi vlastelin Olvordi," upitala je gđica Abigeil.

„Ko bi drugi bio," odgovorio je Portridž, „nego sin i naslednik velikog vlastelina Olvordia iz Samersetšajra?"

„Na časnu reč," kazala je ona, „vi mi saopštavate neobične novosti; jer ja vrlo dobro poznajem gospodina Olvordia iz Samersetšajra, i znam da on nema živoga sina."

Gostioničarka je na ovo načuljila uši, a Portridž je izgledao malo pometen. Međutim, posle kratkog oklevanja, on je odgovorio: „Zbilja, gospodo, to je tačno; nije svakom poznato da je on sin vlastelina Olvordia, jer g. Olvordi nije nikad bio venčan sa njegovom majkom; ali on je zacelo njegov sin, i biće njegov naslednik takode, kao što je sigurno da mu je ime Džons." Na ovu reč Abingeilova je isпустиła parče slanine kojè je prinosila ustima, i uzviknula je: „Gospodine, vi me iznenađujete! Ta je li moguće da je g. Džons sada ovde

u gostionici?" — „*Quare non?*“ odgovorio je Portridž, „moguće je, i izvesno je.“

Abigeilova je sada pohitala da svrši s ostatkom svoje večere, i onda je požurila svojoj gospodarici, gde se razgovor nastavlja, kao što se može pročitati u sledećoj glavi.

GLAVA V

KOJA POKAZUJE KO JE ONA LJUPKA GOSPOĐICA, A KO NJENA
NELJUPKA DVORKINJA

Kao što u mesecu junu damaska ruža, slučajno nikla među ljiljanima, meša svoju rumen sa njihovom bezazlenom bojom; ili kao što neka nestašna junica u ljupkome maju širi svoj mirisni dah po cvetnim livadama; ili, kao što u aprilu punom behara, nežna, verna golubica sedi na zelenoj grani i sanja o svome drugu; tako, izgledajući još sto puta dražesnija, i daha isto tako slatkog, budući da su joj misli bile upućene njenom Tomiju, srca isto tako dobra i bezazlena kao što joj je i lice bajno, — Sofija je (jer to je ona bila) ležala, podnimljene divne glave, kad je njena dvorkinja ušla u sobu, i otrčavši pravo njenoj postelji, uzviknula: „Gospođice — gospodice, šta mislite ko je ovde u ovoj kući?“ Sofija je uzviknula preneraženo: „Nadam se da moj otac nije stigao.“ — „Ne, gospodice, to je neko ko вреди stotinu očeva; g. Džons lično nalazi se ovde u ovome času.“ — „G. Džons!“ uzviknula je Sofija; „pa to je nemoguće! Ja nisam tako srećna.“ Kada je dvorkinja uverila svoju gospodaricu u tačnost svojih reči, ona je odmah poslala sa nalogom da pozovu g. Džonsa; jer, kazala je, rešena je da se odmah sastane s njim.

Tek što je gdica Onor bila ostavila kuhinju na način kao što smo već videli, gostioničarka se strogo okomila protiv nje. Ta sirota žena, zaista, opterećivala je svoje srce poganim rečima već poduže vremena, a sada su one kuljale iz njenih usta onako kao što kal kulja iz pomijarskih kola kad se izvuče daska koja ga zadržava. Portridž je na isti način naplatio svoj

deo ogovaranja, i (što može da iznenadi čitaoca) ne samo da je ocrnio dvorkinju, već je pokušao da umrlja i kao krin čist karakter same Sofije. „Našla vreća zakrpu,” kazao je on. „*Noscitur à socio* je jedna tačna izreka. Dotuše, mora se priznati da je dama u lepim haljinama pristojnija; ali jamčim vam da ni jedna od njih dve nije ni za dlaku bolja od one druge. Par bâtskih namiguša, velim vam. Otmen svet ne jaši u ovo doba noći, bez pratnje.” — „Bogme to je tačno,” uzviknula je gostioničarka; „vi ste zacelo pogodili suštinu stvari; jer otmen svet ne dolazi u jednu gostionicu a da ne poruči večeru, pojeli je oni ili ne.”

Dok su se oni ovako razgovarali, gđica Onor se vratila i, prema dobijenom nalogu, zatražila je od gazdarice da odmah probudi g. Džonsa, i da mu kaže da jedna dama želi da razgovara s njim. Gazdarica je uputila na Portridža, rekavši „da je on vlastelinov prijatelj: i da ona nikada ne poziva muškarce, a naročito ne gospodu”; i onda se mrgodno udaljila iz kuhinje. Onor se tada obratila Portridžu; ali on je odbio: „jer moj je prijatelj,” uzviknuo je, „legao vrlo kasno, i mnogo bi se ljutio ako bi ga neko tako rano uznemirio.” Gđica Onor se ipak zaintačila da ga treba probuditi, govoreći: „Ona je uverena da će on, na mesto da se ljuti, plivati u najvećoj radosti kada bude saznao povod.” — „Možda i bi, kojom drugom prilikom,” uzviknuo je Portridž; „ali *non omnia possumus omnes*: za razborita čoveka jedna žena je dovoljna u jedno vreme.” — „Šta hoćete time da kažete, brajko?” upitala je Onor. — „Nisam ja vaš brajko,” odgovorio je Portridž. Onda je obavestio da se Džons nalazi u krevetu sa nekom ženom, upotrebivši pri tom izraz isuviše nepriličan da bismo ga mogli uvrstiti ovde. Ovo je toliko ražestilo Onor da ga je nazvala prostačinom i u silovitoj hitnji vratila se svojoj gospodarici da je upozna sa uspehom svoga poslanstva, i izveštajem koji je dobila, i koji je ona (ako je to moguće) toliko uveličala kao da su sve reči koje je čula iz Portridžovih usta bile Džonsove. Ispalila je bujicu pogrda na Portridžovog gospodara, i savetovala je svoju gospodaricu da se okane svake pomisli o jednom čoveku koji još nikada nije pokazao da je dostojan nje. Onda je ponovo

podgrejala priču o Moli Sigrimovoj, i dala je najzlobniji obrt činjenici da je i samu Sofiju već ranije ostavio; a svemu tome je, moram priznati, sadašnji događaj ne malo išao u prilog.

Sofija je u duši bila isuviše brižna da bi bila kadra da zaustavi bujicu reči svoje dvorkinje. Najzad joj je ipak upala u reč, govoreći: „Ja u to nikad ne mogu da verujem; neka hulja ga je oklevetala. Vi velite da vam je to kazao njegov prijatelj; ali zacemento, odavati takve tajne nije prijateljska usluga.“ — „Mislim,“ uzviknula je Onor, „da je taj čovek podvođač; jer još nikada nisam videla tako gadnog lupeža. Sem toga, poročni raspusnici kao g. Džons nikad se ne stide tih stvari.“

Istinu govoreći, ovakvo Portridžovo vladanje bilo je pomalo neoprostivo; ali on nije otpavao onu količinu pića koju je progutao prethodne večeri, a ovaj je još dodao više od jedne pinte vina, ili tačnije slāda, jer kruškovac je bio daleko od čistog. I tako, onaj deo njegove glave koji je priroda bila odredila da posluži kao rezervoar za piće, budući da je bio vrlo plitak, mala količina pića bila je dovoljna pa da se ono pre-sipa, i da otvori kapke njegovog srca, tako da su sve tajne tu sklonjene isticale napolje. Ovi kapci, doista, bili su prirodno vrlo rdavo osigurani. Da njegovoj naravi damo najbolji obrt koji možemo, on je bio čovek veoma pošten; jer on je bio najljubopitljiviji od svih smrtnih, i večito je zirkao u tuđe tajne; ali on je to i vrlo odano plaćao, kao za uzvrat, tim što je i sâm drugima pričao sve ono što je znao.

Dok Sofija, mučena nespokojsvom, nije znala šta da veruje niti kakvu odluku da donese, Suzana je prispela sa vinom. Gdica Onor odmah je posavetovala svoju gospodaricu da ispita ovu curu koja će verovatno moći da je obavesti o istini. Sofija se s tim saglasila, i počela je ovako: „Hodite ovamo, dete; odgovorite mi lepo na sve što ću vas sada pitati, a ja vam obećavam da ću vas dobro nagraditi. Nalazili se u ovoj gostionici jedan mlad gospodin — jedan mlad, lep gospodin koji —“ Ovde je Sofija pocrvenila i zbunila se. „Jedan mlad gospodin,“ uzviknula je Onor, „koji je došao u društvu sa onom bezobraznom uštvom koja je sada u kuhinji?“ Suzana

je odgovorila da se nalazi. „A znate li išta o nekoj gospođi?“ nastavila je Sofija. „Nalazi li se tu i neka gospođa? — Ja vas ne pitam da li je ona lepa ili nije, to nema veze sa stvari; ali je li vam išta poznato o nekoj gospođi? — „Eh, gospođice,“ uzviknula je Onor, „vi ste veoma loš islednik. — Dakle čuj, dete,“ kazala je, „nije li taj isti mladi gospodin sada u krevetu sa nekom gadnom droljom?“ Suzana se na ovo nasmešila i ćutala je. „Odgovorite na pitanje, dete,“ kazala je Sofija, „i evo vam zlatnik.“ — „Zlatnik, gospođice!“ povikala je Suzana. „Pih, šta je zlatnik. Kada bi moja gazdarica to doznala, zacelo bih toga istoga časa izgubila mesto.“ — „Evo vam onda još jedan,“ kazala je Sofija, „a ja vam obećavam da vaša gazdarica to nikad neće doznati.“ Posle kratkog ustezanja, Suzana je primila novac i ispričala je čitavu priču, završavajući rečima: „Ako ste vrlo radoznali, gospođice, ja mogu tiho da se uvučem u njegovu sobu i da vidim je li on u svome krevetu ili nije.“ Ona je tako i učinila po Sofijinoj želji i vratila se sa odgovorom u odrečnom smislu.

Sada je Sofija zadrhtala i pobledila. Gđica Onor molila ju je da se umiri i da ne misli više na jednog tako ništavnog čoveka. „Zbilja, gospođice, nadam se da se nećete naći uvređeni.“ kazala je Suzana; „ali molim vas recite mi je li vaše ime Sofija Vestern?“ — „Kako je to moguće da vi znate moje ime?“ odgovorila je Sofija. — „Pa eto, onaj čovek o kome je dama govorila, onaj u kuhinji, pričao nam je sinoć o vama. Nadam se da se gospođica ne srdi na mene.“ — „Zaista, dete, ne srdim se,“ kazala je; „ali, molim vas, recite mi sve, a ja vam obećavam da ću vas nagraditi.“ — „Pa eto, gospođice,“ nastavila je Suzana, „taj čovek pričao nam je svima u kuhinji da je gospođica Sofija Vestern — Zbilja, gospođice, ne znam kako da vam to kažem.“ Ovde je zastala, ali kad ju je Sofija ohrabrila, a gđica Onor još žešće skolila, nastavila je ovako: — „On nam je pričao, gospođice, premda je to zacelo laž, da gospođica umire od ljubavi prema mladom vlastelinu, i da on odlazi u rat samo da bi se vas otarasio. Ja sam tada pomislila u sebi da je on neka verolomna rđa; ali sada kad vidim da jednu takvu finu, bogatu i divnu damu ostavlja radi jedne

obične žene — jer, zacelo, ona je takva; i još tuđa žena, pri-
de — to vam je, u neku ruku, stvar tako čudna i neprirodna.”

Sofija joj je dala i treći zlatnik, i rekavši da će joj za-
celo ostati prijatelj ne bude li kazala išta o ovome što se zbilo,
niti obavestila ikoga o tome ko je ona; onda je otpustila de-
vojku sa naredbom vozaru da odmah spremi konje.

Pošto je ostala sama sa svojom devojkom, kazala je svo-
joj vernoj dvorkinji, da se nikad nije osećala lakše nego sada.
Sada sam uverena,” kazala je, „da je on ne samo podlac već
i bednik vredan prezira. Sve mogu da oprostim pre no izlaga-
nje moga imena na ovako prostački način. To ga čini predme-
tom moga prezira. Da, Onor, sada mi je lako; istinu ti ka-
žem; vrlo mi je lako,” i onda je naglo briznula u plač.

Pvsle malo vremena, koje je Sofija uglavnom provela u
plakanju i u uveravanju svoje dvorkinje da joj je savršeno
lako, došla je Suzana sa izveštajem da su konji spremni; ali
sada se jedna osobita misao nametnula našoj junakinji. čija
je svrha bila da se g. Džons upozna sa činjenicom da je ona
bila ovde u ovoj gostionici, i to na način koji bi bio bar neka
kazna za njegovo grešenje, to jest ako je u njemu ostala i
jedna iskra ljubavi prema njoj.

Čitalac će izvoleći da se seti jednog malog mufa, koji je
već imao čast da više no jednom bude pomenut u ovoj isto-
riji. Ovaj isti muf, sve od odlaska g. Džonsa, bio je stalan drug
Sofijin po danu, a s njim je spavala i po noći; i taj je muf
u istom ovom času ona imala na ruci; otrgla ga je otuda sa
velikim gnevom, i, pošto je pisaljkom napisala svoje ime na
parčetu hartije, i čiodom ga prfkačila na muf, podmitila je de-
vojku da ga stavi u prazan krevet g. Džonsa; ako ga ne bi tu
našao, devojka da se postara da ga on na neki drugi način
ugleda ujutru.

Pošto je Sofija platila za ono što je gđica Onor pojela,
— a u račun je bilo uneseno i ono što je i ona mogla pojesti
— pojahala je konja, i još jednom uverivši svoju družbenicu
da joj je savršeno lako, nastavila je put.

GLAVA VI

KOJA SADRŽI, IZMEĐU OSTALOG, VISPRENOST PORTRIDZOVU,
 LUDILO DZONSOVO I ŠASAVOST FICPATRIKOVU

Bilo je prošlo pet časova ujutru, i ostalo društvo počelo je da ustaje i silazi u kuhinju; među ovima bili su narednik i vozar, koji budući sad potpuno pomireni, nazdraviše jedan drugome punim peharom.

U ovome ispijanju nije se zbilo ništa značajnije sem držanja Portridžovog, koji je, kada je narednik nazdravio kralju Džordžu, ponovio samo reč kralj, i nije se dao naterati da izusti ni reč više; jer iako je on bio na putu da se bori protiv svog vlastitog dinastičkog uverenja, ipak nije hteo da se prikloni i nazdravlja protiv njega.

G. Džons, pošto se sada bio vratio u svoju postelju (ali odakle se vratio to, sa izvinjenjem, ne smemo da kažemo), pozvao je k sebi Portridža iz ovog prijatnog društva; posle preterano učitivog uvoda, i pošto je dobio odobrenje da dâ svoj savet, Portridž je izložio svoje poglede ovako:

„Stara je izreka, gospodine, i istinita, da mudar čovek može katkada da se nauči načelu i od budale; stoga uzimam slobodu da vam ponudim svoj savet koji glasi: da se mi lepo vratimo kući i da ostavimo ove *horrida bella*, ove grozne ratove, ljudima kojima je potaman i kad gutaju barut, kad nemaju šta drugo da jedu. Ele, svakome je poznato da više gospodstvo ne oskudeva ni u čemu kod svoje kuće; pa kada je slučaj takav, zašto da se onda čovek lomata po svetu?”

„Portridžu,” uzviknuo je Džons, „ti si zaista neka kuvavica! Moja je stoga želja da se ti vratiš kući i da mi više ne dodijavaš.”

„Molim vaše gospodstvo za oproštaj,” uzviknuo je Portridž, „ja sam to više radi vas govorio no radi sebe; jer što se mene lično tiče, nebeski anđeli znaju da su moje prilike toliko rđave, da se ja ne plašim pištolja, lubarde ili ma čega te vrste, ništa više od obične pucaljke. Svaki čovek mora jedanput da umre, svejedno kako; osim toga, možda ja mogu da

prodem samo sa gubitkom jedne noge ili ruke. Uveravam vas, gospodine, da nikada u životu nisam manje osećao strah; pa stoga, ako je vaše gospodstvo rešeno da ide dalje, i ja sam rešen da vas pratim. Ali, u tom slučaju, voleo bih da vam kažem svoje mišljenje. Zacelo, za jednog velikog gospodina, kao što ste vi, sramotno je da putuje pešice. Ele, ovde u štali ima dva-tri dobra konja, i zacelo se gostioničar neće ustezati da vam ih poveri; no ako i bi; ja mogu lasno da udesim da ih uzmemo za poslugu, pa puklo kud puklo: kralj će vam to zacelo oprostiti, pošto idete da se borite za njegovu stvar."

Kako je poštenje Portridžovo bilo ravno njegovom razumu, a oboje su se bavili samo sitnim stvarima, on nikada ne bi pokušao lupeštvo ove vrste da nije zamišljao da je stvar posve bezopasna; jer on je bio jedan od onih koji imaju više obzira prema vešalima no prema skladnosti stvari; ali, uistini, on je mislio da može da učini ovaj prestup bez ikakve opasnosti; jer, pored toga što nije sumnjao da je samo ime g. Olvordia dovoljno da umiri gostioničara, on je još zamišljao da će biti van svake opasnosti ma kakav obrt stvari mogle uzeti: mislio je da Džons ima dovoljno prijateljâ s jedne strane, i da će oni i njega, kao njegovi prijatelji, osigurati s druge.

Kada je g. Džons 'video 'da je Portridž ozbiljno naumio da ostvari ovaj svoj predlog, strogo ga je ukoreo, i to tako oštrim rečima da je ovaj pokušao da stvar okrene na šalu, i odmah je skrenuo razgovor na drugo: kazao je da je uveren da se oni nalaze u nekom burdelju, i da je s velikom mukom zadržao dve cure da ne uznemire njegovo gospodstvo usred noći. „Haj — haj!" kazao je, „pa meni se čini da su one ipak prodrle u vašu sobu, hteo ja to ili ne hteo; jer evo ovde na podu leži muf jedne od njih." Doista, kako se Džons vratio u svoju postelju po mraku, on nije ni opazio muf na pokrivaču, a kada je uskočio u krevet, muf se skotrljao na pod. Portridž ga je sada podigao, i hteo je da ga stavi u džep, ali je Džons zaželeo da ga vidi. Ovaj je muf bio toliko osobit da bi ga se Džons možda opomenuo i bez priloženog obaveštenja. Ali njegovom pamćenju nije bio dat ovaj mučan zadatak; jer u istom času video je i pročitao reči „Sofija Vestern" na parčetu har-

Tom je masao ruku

tije na njemu prikačenom. Njegov je izraz lica sada postao zgranut, i on je žestoko uzviknuo: „Oh, Nebeske Sile, otkuda ovaj muf ovde?“ — „Ja ne znam ništa više od vašeg gospodstva,“ kazao je Portridž; „ali video sam ga na ruci jedne od žena koje su htele da vas uznemire, da sam im ja to dopustio.“ — „Gde su one?“ viknuo je Džons, skočivši iz postelje i mašući se za odelo. „Odjezdile su, mislim, već mnogo milja do sada,“ odgovorio je Portridž. I sada je Džons, na osnovu daljeg ispitivanja, bio dovoljno uveren da nosilac ovoga mufa nije bio niko drugi do li ljupka Sofija lično.

Ponašanje Džonsovo u ovoj prilici, njegove misli, izgled, reči, postupci premašaju svaki bedan opis. Posle mnogih gor-kih izliva na Portridža, i ne manje na sebe sama, naredio je tome jadniku, koji je bio skoro van sebe, da odmah trči dole i iznajmi konje po svaku cenu; samo nekoliko minuta docnije, pošto je nabacio na sebe svoje odelo, pohitao je i sâm dole da izvrši naređenje koje je tek izdao.

Ali pre no što uzmemo da pričamo dalje šta se zbilo prilikom njegovog dolaska u kuhinju, potrebno je da se vratimo na ono što se tamo događalo otkada je Portridž, na poziv svoga gospodara, kuhinju ostavio.

Narednik je upravo bio odmarširao sa svojom družinom kada su dva irška gospodina ustala i sišla dole; obojica su se tužili da ih je larma u gostionici tako često budila da čitave noći nisu mogli oči da sklope.

Kočije koje su dovezle mladu gospođicu i njenu dvorkinju, a koje je čitalac, može biti, smatrao da su bile njene vlastite, bile su ustvari putnička kola koja su pripadala g. Kingu iz Bâta, jednom od najčasnijih i najčestitijih ljudi koji su se ikad bavili džambaskim poslovima, i čija kola mi srdačno preporučujemo svima čitaocima koji putuju tim putem. Tako će, možda, imati zadovoljstvo da se voze u istim onim kočijama, teranim od strane onog istog kočijaša, koji su zabeleženi u ovoj istoriji.

Pošto je vozar imao samo dve putnice, i čuvši da g. Maklahlan putuje u Bât, ponudio je da ga odveze tamo po veoma umerenoj ceni. Na to ga je potstakao izveštaj konjušarev,

koji mu je kazao da će konju koga je g. Maklahlan iznajmio u Vusteru, mnogo više goditi da se vrati svojim prijateljima nego da nastavi jedan tako dug put, jer je rečeni konj bio pre dvonožna no četvoronožna životinja.

G. Maklahlan je odmah prihvatio ovaj vozarev predlog, i, u isto vreme, nagovorio je svoga prijatelja Ficpatrika da zauzme četvrti mesto u kolima. Njegovim utrnutim kostima ovaj način prenosa bio je mnogo prijatniji od jahanja; i pošto je tvrdo verovao da će se u Bâtu sastati sa svojom ženom, smatrao je da malo zadocnjenje neće biti ni od kakve važnosti.

Maklahlanu, koji je bio mnogo oštroumniji od njih dvojice, čim je čuo da je ova dama došla iz Čestera, kao i druge okolnosti koje je saznao od konjušara, odmah mu je sinulo u glavi da je ona možda supruga njegovog prijatelja; ovu svoju slutnju on je odmah saopštio Ficpatriku, kome to ni jednom nije palo na um. Istinu govoreći, on je bio jedno od onih jedinjenja koja priroda stvara u suviše velikoj žurbi, i zaboravlja da im stavi u glavu i malo mozga.

Ovoj vrsti ljudi dešava se, kao i lošim ogarima, koji nikad sami ne prave grešku, no tek što vispren pas otvori njušku da zalaje oni odmah učine to isto, i, ne vođeni nikakvim njuhom, jure pravo napred što brže mogu. Na isti način, onoga istoga časka kad je g. Maklahlan pomenuo svoju slutnju, g. Ficpatrik se saglasio i jurnuo pravo uz stepenice da bi iznenadio svoju suprugu, a da pri tom nije znao ni gde se ona nalazi, i, nažalost (kao što Fortuna voli da se našali sa onom gospodom koja se potpuno prepuštaju njenom voćstvu), lupio je glavom o nekoliko vrata i direkâ, bez ikakve potrebe. Prema meni ona je bila mnogo ljubaznija kada me je na kulinu onim poređenjem sa lovačkim kerovima gore uvrćena; jer ona sirota gospoda s pravom može da se uporeli sa onjenom zečicom. Kao ta nesrećna mala životinja, i ona čuli svoje uši da bi oслушala glas gonitelja; kao ona, beži uz arhtala kada ga čuje; i kao ona, obično biva stiguta i na kraju uništena.

To, međutim, sada nije bio slučaj; jer, posle dugog i nesplodnog traganja, g. Ficpatrik se vratio u kuhinju gde je

saca, kao da je ovo zbilja bila prava hajka, ušao jela gospodin hajkajući kao što čine lovci kad su kćerovi na pogrešnom tragu. On je tek bio sjahao s konja, a za petama su mu išli mnogi pratilci.

Ovde, čitače, potrebno je možda da te upoznam sa nekim stvarima, koje, ako ih počem već znaš, mudriji si no što sam. A to obaveštenje, dobićeš u sledećoj glavi.

GLAVA VII

ОБЛАСТНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
БЕОГРАД

U KOJOJ SE ZAVRSUJU PUSTOLOVINE KOJE SU SE ZBILE U
APTONSKOJ GOSTIONICI

Na prvom mestu, dakle, ovaj gospodin Koji je tek prispeo nije bio niko drugi do vlastelin Vestern glavom, koji je došao ovamo u poteri za svojom kćeri; i da je kojom srećom stigao dva sata ranije, ne samo da bi našao nju, već i svoju nećaku pride; jer to je bila žena g. Ficpatrika, koja je pre pet godina pobegla sa njim ispod starešinstva one visprene gospe, gde Vestern.

Ele, ova gospođa je ostavila gostionicu skoro u isto vreme kad i Sofija; jer, ma da je probudio glas njenoga muža, pozvala je gostioničarku, i pošto je upoznala sa stvari, podmitila je tu dobru ženu raskošnom nagradom da bi je ova opremila konjima za bekstvo. Takvu je premoć imao novac u ovoj porodici; i premda bi gazdarica najurila svoju sobaricu kao podmitljivu devojčuru, da je samo znala ono što zna naš čitalac, ipak ni sama nije bila više odbojna prema korupciji no što je bila sirota Suzana.

G. Vestern i njegov prijatelj nisu se uzajamno poznavali; doista, i da ga je znao, on ne bi na nj obratio ni malo pažnje; jer, budući da je ovaj brak bio sklopljen posle bekstva, pa prema tome bio nezakonit u očima dobrog vlastelina, on je posle njegovog zaključenja digao ruke od nesrećnog mladog stvorenja, kojoj je bilo tek osamnaest, kao od nekog čudo-

višta, i nikada više nije dopustio da se njeno ime pomene u njegovom prisustvu.

Kuhinja je sada postala pozornica sveopšte pometnje. Vestern se raspitivao o svojoj kćeri, Ficpatrik isto tako revnosno o svojoj supruzi, a onda je ušao Džons, noseći, na nesreću, Sofijin muf u ruci.

Čim je Vestern ugledao Džonsa, digao je hajku kao što to čine lovci kada im je divljač na vidiku. Onda je odmah pritrčao Džonsu, i zgrabivši ga povikao je: „Ukebali smo lisca, a jamčim da ni kučka nije daleko.” Reči koje su usledile u toku nekoliko sledećih minuta, gde su mnogi govorili različite stvari u isto vreme, teško bi bilo opisati, kao što bi bilo ne manje neprijatno čitati.

Kad se Džons naposletku oslobodio g. Vesterna, pošto su se neki iz društva umešali između njih, naš se junak uzeo braniti da on baš ništa ne zna o gospodici, i da je potpuno nevin; na to je pop-Sapl kročio napred i kazao: „Budalasto je poricati; jer gle, trag krivice držiš u šakama. Ja svečano izjavljujem, i potvrdiću zakletvom, da muf koji držiš u ruci pripada gospodici Sofiji; jer ja sam često puta opazio, ovih dana, da ga ona nosi sobom.” — „Muf moje kćeri!” povikao je vlastelin gnevno. „Zar on to ima muf moje kćeri? Budite mi svedocima: stvari su kod njega nadene. Ovoga časa ću ga optremiti pred sud. Gde je moja kći, huljo?” — „Gospodine,” kazao je Džons, „molim vas da se umirite. Muf, priznajem, pripada gospodici vašoj kćeri; ali, na moju čast, ja nju nisam video.” Na ove reči Vestern je izgubio svako strpljenje, i glas mu je postao nerazgovetan od gneva.

Neki od posluge obavestili su Ficpatrika ko je g. Vestern. Dobri Irac misleći stoga, da mu se sada ukazala prilika da učini uslugu svome prijatelju, priđe Džonsu i povika: „Duše mi, gospodine, možete da se stidite kad preda mnom poričete da niste videli kćer ovoga gospodina a međutim dobro znate da sam natrapao na vas dvoje skupa u postelji.” Onda, okrenuvši se Vesternu, ponudio se da ga smesta odvede u sobu u kojoj se nalazi njegova kći; ponuda je bila prihvaćena, i on, vlastelin, pop i još neki drugi uputili su se pravo sobi gde

Voters, u koju su ušli sa ne manje silovitosti no što je to Ficpatrik učinio ranije.

Sirota gospođa trgla se iz sna koliko iznenađena toliko i prestravljena kada je kraj svoje postelje ugledala jednu priliku za koju se razložno moglo pomisliti da je utekla iz ludnice. Na licu g. Vesterna bile su takva podivljialost i po-metnja, no čim je ugledao gospodu, trgao se natrag, i svojim držanjem, i pre no što je progovorio, dovoljno je pokazao da to nije osoba koju traži.

Ženama je toliko dragoceniji njihov dobar glas i od sa-mog života, da, iako je sada izgledalo kao da je ovo drugo u većoj opasnosti nego ranije, ipak, kako je ono prvo bilo van opasnosti, gospođa nije vrištala onako žestoko kao u ranijoj prilici. Pa ipak, tek što se ponovo našla sama, napustila je svaku pomisao o daljem počivanju, i, kako je imala dovoljno razloga da bude nezadovoljna sadašnjim prebivalištem, obukla se što je brže mogla.

G. Western je sada uzeo da pretraži celu kuću, ali sa isto tako malo vajde kao kad je uznemirio sirotu gđu Voters. Onda se tmuran vratio u kuhinju, gde je zatekao Džonsa pod pa-skom svojih slugu.

Usled ove urnebesne larme sav svet u gostionici bio je poustajao, premda je tek bilo svanulo. Među ovima je bio jedan ozbiljan gospodin koji je imao čast da bude sudija u grofoviji Vuster. Čim je g. Western ovo saznao, ponudio je da svoju optužbu podnese njemu. Sudija je odbio da upražnjuje svoju dužnost, pošto, reče, da nema ovde pisara niti ima ika-kve knjige o pravnim stvarima; a on ne može da nosi u glavi sve zakone koji se tiču pobegulja i sličnih predmeta.

Sada se g. Ficpatrik ponudio da mu stavi na raspoloženje svoje usluge, obavestivši pri tom društvo da je i sâm pravnički obrazovan. (I doista, on je tri godine služio kao advokatski pisar negde u severnoj Irskoj, ali je onda, izabравši otmeniju stazu života, napustio svoga gazdu, prešao u Englesku, i dao se na onaj posao koji ne treba šegrtovanja, naime postao je gospodin, u čemu je i imao uspeha, kao što je već delimično rečeno).

G. Ficpatrik je izjavio da zakon o beguncima ne dolazi u obzir u ovom slučaju; ali da je krađa mufa nesumnjivo krivično delo, i pošto se predmet našao kod okrivljenoga, to stvar dovoljno dokazuje.

Sudija, obodren tako učenim koadjutorom, i na vlastelino žestoko navaljivanje, najzad je pristao da zasedne na stolicu pravde, i, razgledavši muf koji je Džons još uvek držao u ruci, a za koji se pop zakleo da je svojina g. Vesterna, zamolio je g. Ficpatrika da napiše rešenje za pritvor koji će on, reče, potpisati.

Džons je sada zamolio za reč, što mu je, najzad, na jedvite jade, bilo dopušteno. On se sada pozvao na Portridža kao svedoka o tome kako je taj muf našao; ali, što je bilo još važnije, Suzana je dala izjavu da je sama Sofija predala muf njoj, i naredila joj da ga odnese u onu sobu u kojoj ga je g. Džons našao.

Da li je urođena ljubav prema pravdi, ili pak izvanredna ljupkost Džonsova opredelila Suzanu da učini ovo otkriće, nije moje da odlučujem; ali takvo je bilo dejstvo njenog svedočenja da je sudija, zavalivši se u stolicu, izjavio da je sada stvar potpuno na strani okrivljenoga kao što je malo pre bila protiv njega. I paroh se s time složio, rekavši: „Gospode, sakloni da ne budem uzrok ispaštanju nevinog.” Sudija je onda ustao, pustio optuženoga i prekinuo zasedanje.

G. Vestern je sada svima prisutnim opsovao nešto krupno, i, naredivši da mu se odmah sprema konji, krenuo je dalje u poteru za svojom kćeri, ne obraćajući ni najmanje pažnje na svoga rodaka Ficpatrika, niti hajući za njegova uveravanja o srodstvu, uprkos svima obavezama kojima ga je taj gospodin tek zadužio. Štaviše, u plahovitosti svoje hitnje, i svoga gneva, zaboravio je, srećom, da zatraži od Džonsa muf; kažem srećom, jer on bi pre umro tu na mestu no što bi se s njim rastao.

I Džons je, na isti način, krenuo sa svojim prijateljem Portridžom čim je podmirio dug u gostionici; pošao je da traži svoju Sofiju, rešen da se traganja nikad ne okane. Niti je mogao da privoli sebe da se oprostí sa gđom Voters, na koju

mu je i sama pomisao bila mrska, pošto je ona bila, iako ne namerno, uzrokom što je propustio najsrećniji sastanak sa Sofijom, kojoj se sada kleo na večnu vernost.

Što se gđe Voters tiče, ona se koristila kočijama koje su išle u Bât; krenula je tačno u društvu dvojice Iraca, i gostioničarka joj je ljubazno pozajmila svoje haljine; kao uzvrat za ovu uslugu, ona se zadovoljila da primi samo nešto, otprilike u dvostrukoj vrednosti. Na putu, ona se savršeno izmirila sa g. Ficpatrikom, koji je bio veoma lep čovek, i doista, činila je sve da bi ga utešila u odsustvu njegove žene.

Tako su se završile mnoge čudne pustolovine koje je doživio g. Džons u aptonskoj gostionici, gde se i dandanas priča o lepoti i divnom ponašanju dražesne Sofije, koju nazivaju anđelom iz Samersetšajra.

GLAVA VIII

U KOJOJ SE ISTORIJA VRAĆA UNAZAD

Pre no što krenemo i korak dalje u ovoj istoriji, biće umesno da se malo osvrnemo unazad, da bismo objasnili neobičnu pojavu Sofije i njenog oca u aptonskoj gostionici.

Čitalac će izvoleći da se seti da smo, u devetoj glavi sedme knjige ove istorije, ostavili Sofiju, posle dugog kolebanja između ljubavi i dužnosti, opredeljenu, kao što to obično biva u korist one prve.

Ovo kolebanje usledilo je, kao što smo pokazali, neposredno posle očeve posete u cilju da je prisili na brak sa Bli-filom; njeno priznanje „da ona niti može niti sme da se ne povinuje ma kakvom njegovom izričitom naređenju,” on je smatrao da podrazumeva njen potpun pristanak.

Posle ove posete, vlastelin se povukao da popije koju čašicu, kao što je večerom imao običaj, radostan preko svake mere zbog uspeha koji je postigao; i kako je bio vrlo druževne naravi, da bi imao sudelovače u svojoj radosti, po njegovoj je zapovesti pivo oticalo u kuhinju vrlo darežljivo; tako da,

pre jedanaest 'u noći niko nije bio trezan izuzev jedino gde Vestern i dražesne Sofije.

Rano ujutru poslat je glasnik da pozove g. Blifila; jer premda je vlastelin zamišljao da je tome mladom gospodinu mnogo manje bilo poznato, no što je stvarno bio slučaj, koliko je ranije bio mrzak njegovoj kćeri, i kako još nije imao njen pristanak, on je nestrpljivo žudeo da mu ga saopšti, ne sumnjajući da će mu to buduća nevesta potvrditi i svojim usnama. Što se venčanja tiče, prethodne večeri bilo je utanačeno da ono ima da se obavi svečano prekosutra ujutru.

U trpezariji je bilo postavljeno za doručak, gde je g. Blifil ušao, i gde su došli vlastelin i njegova sestra; naredeno je bilo da se pozove Sofija.

O Šekspiru, da mi je tvoje pero! O Hogarte, da mi je tvoja olovka! Tada bih mogao da naslikam jednoga slugu koji je, bledoga lica, izbuljenih očiju, cvokotavih zuba, spletena jezika i uzdrhtalih udova

(Baš takav čovek, tako bled, tako obamro,
Tako tup, tako mrtav na izgled, tako čemeran,
U mrkloj, samirnoj noći otkri zavese Prijamu,
I reći htjede mu da ga pola Troje oganj proždera)

ušao u sobu i izjavio — da „gospodica Sofija ne može nigde da se nađe.”

„Ne može da se nađe!” povikao je vlastelin, skočivši sa stolice; „grom i pakao! Krv i bes! Gde, kada, kako, šta — Ne može da se nađe! Gde?”

„Hej, brate,” kazala je gđa Vestern sa pravom političkom hladnokrvnošću, „tebe uvek spopadaju takvi užasni besovi ni za šta. Moja je nećaka, mislim, samo otišla u vrt da se malo prošeta. Bogami, postao bi tako nerazložan, da je nemoguće živeti s tobom u istoj kući.”

„Pa ništa, ništa,” odgovorio je vlastelin, dolazeći k sebi isto onako naglo kao što je bio izgubio vladanje nad sobom; „ako je samo to, onda, dabome, ne mari ništa; ali, duše mi,

nešto me štrećnu kad ovaj reče da ne mogu nigde da je nađu." Onda je naredio da zvone u vrtu, i seo je za sto zadovoljan.

Dva bića nisu mogla biti oprečnija jedno drugome no što su bili ovaj brat i ova sestra, u većini slučajeva; naročito u ovome, da, dok brat nikada nije predviđao ništa na udaljenosti ali je bio najvispreniji u neposrednom uviđanju stvari onoga časa kada se ona zbila, sestra je, pak, večito predviđala daleke događaje, ali nikada nije bila dovoljno hitra da shvati ono što joj se zbivalo pred očima. O ovome čitalac je već mogao i sâm da opazi primere; i doista, kako bratovljevi tako i sestrični talenti bili su preterani: jer dok je sestra često puta predviđala stvari koje se nikada nisu obistinile, dotle je brat često puta viđao mnogo više no što je u istini bilo.

Ovo, međutim, sada nije bio slučaj. Isti glas dobijen je iz vrta, kao i malopre iz kuće, da „gospođica Sofija ne može nigde da se nađe."

Sada je sâm vlastelin skočio na noge i izleteo napolje; grubim glasom urlao je Sofijino ime, kao što je pređe Herkul dozivao Hila;*) i kao što nam pesnik veli da je čitavom obalom odjek vraćao ime tog ljupkog mladića, tako su i kuća, vrt i sva okolna polja odjekivali samo imenom Sofije, u promuklim glasovima ljudi i piskutavim glasovima žena; Eho, pak, izgledao je zadovoljan samo da ponavlja taj ljupki zvuk.

Dugo vremena vladale su samo zbrka i pometnja; najzad se vlastelin, pošto se dobro zaduvao, vratio u trpezariju, gde je zatekao gđu Vestern i g. Blifila, i čemerna lica bacio se u naslonjaču.

Gđa Vestern uzela je ovako da ga teši:

„Brate, žao mi je što se ovo dogodilo, i što se moja bratanica ponela na način ovako nedostojan naše porodice; ali sve je to tvoje delo, i za to imaš da zahvališ samo sebi. Ti dobro znaš da je ona uvek bila vaspitavana upravo protivno

*) Herkul je mnogo voleo ovog lepog mladića. Prilikom argonautskog pohoda, mladić se iskrcao iz broda da bi doneo vode, ali su ga Najade ugrabile i odvele, a Herkul ga je uzalud dugo tražio. — Prev.

mojim savetima, i sada vidiš posledicu toga. Zar se nisam hiljadu puta prepirala s tobom zbog toga što mojoj bratanići puštaš na volju. Ali nikada nisam mogla da te razuverim, ti to dobro znaš; i kada sam se ja toliko mučila do iskorenim njena tvrdoglava mnjenja, i da ispravim tvoje greške u politici, znaš da si mi je uvek oduzimao iz ruku; prema tome, ja nisam za to odgovorna. Da je meni bilo potpuno povereno staranje o njenom vaspitanju, ovakva nesreća nikad te ne bi zadesila; stoga, neka ti sada bude uteha da je sve to tvoje delo; i doista, šta se drugo i moglo očekivati od tolike popustljivosti?" —

„Sto mu — sestro!" uzviknuo je vlastelin, „pored tebe čovek mora da poludi. Zar sam ja bio popustljiv prema njoj? Zar sam joj ja dopuštao da čini što joj je volja? — Ta još sinoć sam joj zapretio da ću je zatvoriti u sobu, dok je živa, na hlebu i vodi, ne bude li me slušala. — Ti bi i pravednog Jova izvela iz strpljenja."

„Je li ikad živ čovek čuo ovako nešto?" odgovorila je ona. „Brate, da nisam strpljiva kao pedeset Jova, zaboravila bih pored tebe na svaki red i pristojnost. Zašto si ti hteo da se uplićeš? Zar te nisam molila, zar te nisam preklinjala da celokupno vođenje te stvari prepustiš meni? Jednim pogrešnim korakom omeo si sve operacije vojne. Zar bi i jedan čovek koji je pri sebi izazvao svoju kćer onakvim pretnjama? Koliko puta sam ti kazala da se sa Engleskinjama ne može postupati kao sa čerkeskim robljem? Mi uživamo zaštitu sveta: možete nas pridobiti samo blagim sredstvima, a bezobrazlukom, siledžištvom i tučom nećete steći našu naklonost. Hvala bogu, salići*) zakon ne vlada u ovoj zemlji. Brate, u tvome ponašanju ima takve grubosti koju, od svih žena na svetu, samo ja mogu da podnosim. I ne čudim se što se moja bratanića prepala i užasnula uolikoj meri da je morala da preduzme i takve korake; i, da govorimo pošteno, mislim da će

*) *Lex salica*, zakon koji je bio na snazi među Francima Donje Rajne i ograničavao nasleđivanje zemlje samo na muško potomstvo. — Prev.

joj i svet dati za pravo za ono što je učinila. Ponavljam ti opet, brate, morašće da se utešiš time što ćeš se opomenuti da si sam svemu kriv. Koliko sam ti puta savetovala —" Ali ovde je g. Vestern žurno ustao sa stolice, i davši oduška dvama-trima groznim psovkama, pobjegao je iz sobe.

Kada se on udaljio, njegova je sestra dala izraza još većoj ogorčenosti (ako je to bilo moguće) protiv njega, no što je to učinila dok je on bio prisutan; u potvrdu istinitosti svojih reči, ona se pozivala na g. Blifila, koji se, sa velikom predusretljivošću, saglašavao sa svim onim što je ona govorila; ali je izvinjavao sve pogreške g. Vesterna, „pošto se mora uzeti u obzir," kazao je, „da one proizlaze iz jedne posve preterane očinske ljubavi, pa se, prema tome, mogu nazvati ljupkim slabostima." — „U toliko su one manje za opravdanje," odgovorila je gospođa, „jer koga on upropašćuje svojom ljubavlju nego svoje rođeno dete?" Blifil se i sa ovim odmah saglasio.

Gđa Vestern uzela je sada da pokazuje svoju veliku pometenost zbog g. Blifila, i postupka prema njemu od strane jedne porodice kojoj je on nameravao da ukaže toliku čast. U vezi sa ovim predmetom, ona je sa velikom strogošću osudila ludoriju svoje bratanice; ali je na kraju krivicu za sve bacala na svoga brata, kome se, kazala je, ne može oprostiti što je u stvari toliko prenaglio a da nije bolje osigurao pristanak svoje kćeri. „Ali on je uvek bio (kazala je) plahovite i tvrdoglave naravi; i ja jedva mogu sebi da oprostim za sve savete koje sam uzalud bacala preda nj."

Posle dugačkog razgovora ove vrste, koji možda ne bi mnogo zabavljao čitaoca ako bismo ga ovde potanko prepričali, g. Blifil se oprostio i vratio se svojoj kući, ne mnogo zadovoljan razočaranjem koje je doživeo; međutim, filosofija koju je stekao od Skvera, i religija kojom ga je zadojio Tvekam, kao i još nešto drugo, naučili su ga, da ovu vrstu zala podnosi nešto bolje no većina strasnih ljubavnika.

GLAVA IX

SOFIJINO BEKSTVO

Sada je vreme da vidimo šta je bilo sa Sofijom; voli li nju čitalac bar upola koliko je ja volim, obradovaće se kad čuje da je pobegla iz šaka svoga vatrenog oca, kao i iz šaka svoga nevatrenog ljubavnika.

Dvanaest je puta železni hroničar udario o zvučni metal, pozivajući duhove da ustanu i podu u svoju noćnu šetnju. — Prostije rečeno, bilo je dvanaest saha, i cela je porodica, kao što smo rekli bila utonula u duboki san, izuzev gde Vestern, koja je bila duboko zaneta čitanjem nekog političkog pamfleta: i izuzev naše junakinje koja se sada tiho iskrala niz stepenište, i, pošto je odmandalila i otključala jedna kućna vrata, istrčala je napolje i pohitala ugovorenom mestu sastanka.

Uprkos mnogim lepim veštinama koje dame katkad upražnjavaju, da bi prikazale svoja strahovanja u svakoj maloj zgodi (a kojih je bezmalo isto toliko koliko ih i suprotni pol upotrebljuje da bi prikrrio svoje) izvesno je da postoji jedan stepen hrabrosti koji ne samo priliči ženi, no je često puta i neophodan da bi joj omogućio vršenje njene dužnosti. Zaista, žestina, a ne hrabrost, jeste ono što upropašćuje ženski karakter; jer ko može da pročita priču o Ariji, s pravom proslavljenoj, a da ne stekne isto tako visoko mnjenje o njenoj nežnosti i umilnosti kao i o njenoj jačini? Na isti način, možda, mnoga žena, koja vrišti kad vidi miša ili pacova, može biti kadra da otruje svoga muža; ili, što je još gore, da ga natera da se sam otruje.

Sofija, pored sve blagosti koju žena može imati, imala je i svu odvažnost koju ona treba da ima. Tako, kada je došla do ugovorenog mesta gde je, na mesto da vidi svoju dvorkinju, kao što su se bile dogovorile, ugledala nekog čoveka na konju koji se uputio pravo k njoj, ona nije ni vrisnula niti se onesvestila. Dabome da joj bilo nije kucalo sa uobičajenom pravilnošću; jer isprva je bila nešto iznenađena i obuzeta

zlim slutnjama; ali ovih je brzo nestalo čim je čovek skinuo šešir i upitao je vrlo poniznim glasom: „Da li gospođica ne očekuje da se ovde sastane sa jednom drugom damom,” Ona ju je dalje obavestio da je on poslan da je povede toj dami.

Sofija nije ni malo sumnjala u tačnost njegovih reči; stoga se odlučno popela na njegovog konja, i neznanac ju je bezbedno proveo do varošice udaljene otprilike pet milja, gde je, na svoju radost, našla dobru gđicu Onor. Haljine ove dvorkinje bile su joj isto toliko prirasle za srce kao što su joj zaodevale telo, te ona stoga nikako nije mogla da ih poveri nekome daleko od očiju. Stoga je ona lično stražarila nad ovom svojom imovinom, a rečenog konjanika bila je poslala po svoju gospodaricu, pošto mu je dala sva potrebna uputstva. Sada su njih dve uzele da se savetuju kojim pravcem da krenu, da bi izbegle poteru g. Vesterna, jer su znale da će ova kroz nekoliko sati krenuti za njima. Londonski drum mamo je Onor mnogo, i ona je želela da odmah njime udare; uveravala je da, pošto se Sofijino bekstvo neće primetiti sve do osam ili devet časova sledećega jutra, njihovi gonioći neće moći da ih stignu čak i kada bi znali kojim su putem otišli. Ali Sofija je bila stavila na kločku isuviše mnogo da bi išta smela da poveri slučaju; niti je ona smela da se isuviše pouzda u svoje nežne udove u jednoj utakmici koja se rešava samo brzinom. Stoga je odlučila da putuje sporednim putevima, preko polja, bar dvadesetak ili tridesetak milja, i tek onda da izbije pravo na londonski drum. Tako, pošto je iznajmila konje za putovanje od dvadeset milja jednim pravcem, kad je naumila da ide dvadesetak drugim, krenula je sa istim onim vodićem na čijem je konju dojahala od očeve kuće; vodić je sada uzeo za sobom, namesto Sofije, jedan mnogo teži, kao i mnogo manje lep tovar: ogromnu balu, krcatu punu onih spoljašnjih ukrasa kojima se lepa Onor nadala da zadobije mnoge pobede i, konačno, da stekne svoje bogatstvo u gradu Londonu.

Kada su odmakle od gostionice, oko dvesta koraka londonskim drumom, Sofija je priterala svoga konja vodiću, i glasom mednijim no što je ikad bio Platonov — premda se

veli da su njegova usta bili košnica — zamolila ga je da pođe prvim putem koji vodi u Bristol.

Čitaoče, ja nisam praznoveran niti pripadam onima koji danas veruju u čudesa. Stoga, ovo što sledi ne saopštavam kao suštu istinu, jer, zaista i sam jedva mogu u to da poverujem; ali vernost istorika nalaže mi da ispričam ono što se tvrdi kao verodostojno. Izveštaji, dakle, kažu da je konj na kome je vodič jahao bio toliko opčinjen Sofijinim glasom, da je posve lepo stao i nije hteo dalje da mrdne ni koraka.

Možda je, međutim, ova činjenica bila istinita, i manje čudesna no što su je ljudi predstavljali; jer izgleda da je prirodan uzrok bio ravan dejstvu: kako je vodič u tome času oklevao da stalno bodri konja svojom desnom naoružanom petom (jer, kao Hudibras, nosio je samo jednu mamuzu), više je nego verovatno da je samo izostajanje ovoga bodrenja bilo uzrokom što je životinja stala, tim pre što se vrlo često i u drugim prilikama ovako ponašala.

Ali ako je Sofijin glas stvarno imao nekog dejstva na konja, na jahača ga je imao vrlo malo. On je odgovorio, nešto namćorasto, „Da je njemu njegov gazda naredio kuda da ide, i da će izgubiti službu bude li išao drugde.”

Sofija, uviđajući da sva njena negovaranja ostaju bez dejstva, počela je sada svome glasu da dodaje druge neodoljive čari; čari koje, kako veli izreka, čine da i matora kobilica kasa namesto da stoji u mestu; čari, kojima današnja vremena pripisuju svu onu neodoljivu snagu koju su stari narodi pridavali savršenom besedništvu. Jednom rečju, ona mu je obećala da će ga nagraditi preko svakog očekivanja.

Momče se nije pokazalo posve gluho prema ovim obećanjima; no njemu se nije svidelo što su ona neodređena; jer iako on, možda, nije nikada čuo ovu poslednju reč, ipak u tome se sastojala njegova stvarna zamerka. Kazao je: „Gospoština ne vodi računa o sirotinji; pre nekoliko dana malo je falilo da me gazda najuri, zato što sam se lončao kojekuda sa nekim gospodinom iz kuće vlastelina Olvordia, a koji me čak nije ni nagradio kao što bi trebalo.”

„A ko je to bio?“ upitala je Sofija naglo. — „Neki go-
spodin iz kuće vlastelina Olvordia,“ ponovio je momak. „Vla-
stelinov sin, mislim, tako ga zovu.“ — „A kuda, kuda je oti-
šao?“ upitala je Sofija. — „Pa tako, u pravcu Bristola, ot-
prilike dvadeset milja odavde,“ odgovorio je vodić. — „Povedi
me tamo,“ kazala je Sofija, „povedi me do tog istog mesta
i dobićeš zlatnik, ili dobićeš dva ako ti jedan nije dosta.“ —
„Bogami, ako gospodica uzme u račun koliko ja reskiram.
dva su zlatnika poštena zarada; pa zato, ako mi gospodica
obeća dva komada — da reskiram. Ono, naravno, greh je tako
jahati gazdine konje, ali jedina mi je uteha da on može samo
da me najuri, a dva su zlatnika bar neka nadoknada.“

Pošto je posao ovako bio sklopljen, momak je zaokrenuo
bristolskim drumom, i Sofija je krenula u poteru za Džon-
som, na veliko negodovanje gđice Onor, koja je mnogo više
želela da vidi London no g. Džonsa; jer doista, ona nije bila
u prijateljstvu s njim, kao njena gospodarica, pošto je bio
kriv zbog zanemarenja izvesnih pristojnih obzira novčane
prirode, koji po običaju pripadaju dvorkinjama u svim lju-
bavnim stvarima, a naročito u onim potajnim. Ovo možemo
pripisati pre nehajnosti njegove naravi no nedostatku darež-
ljivosti u njega; no možda je ona smatrala da je to zanema-
renje proizlazilo iz ove druge pobude. Izvesno je, pak, da ga
je ona zbog toga strahovito mrzela i bila je rešila da isko-
risti svaku priliku da mu naškodi u očima svoje gospodarice.
Njena je zla sreća, dakle, bila u tome što je otišla u istu onu
varošiću i krčmu iz koje je Džons krenuo, i još više što je
natrapala na istog vodića, i Sofija iz njegovih reči slučajno
došla do svoga otkrića.

Naše putnice prispele su u Hanbruk*) u osvit dana, i
Onori je bilo stavljeno u dužnost, mnogo protiv njene volje,
da se raspita kojim je pravcem krenuo g. Džons dalje. O tome
je, doista, i sam vodić mogao da je obavesti; ali Sofija, ne
znam iz kog razloga, nije htela da ga o tome išta pita.

*) To je ono selo u kome se Džons namerio na kvekeru.

Kada se gdica Onor raspitala kod gostioničara, i podnela o tome izveštaj, Sofija je, uz velike poteškoće, iznajmila neke osrednje konje koji su je doneli do krčme u kojoj je Džons bio zadržan više usled zle sreće što se namerio na hirurga no zbog svoje razbijene glave.

Ovde je Onori opet bio poveren zadatak da se raspita o g. Džonsu, i tek što se u tu svrhu obratila gostioničarki, i opisala g. Džonsovu ličnost, ta oštroumna žena nanjušila je, što vele, gde leži zec. Stoga, kada je Sofija ušla u odažu, gostioničarka se, na mesto da odgovori dvorkinji, obratila gospodarici ovim rečima: „U dobar čas! A ko bi se tome nadao! Tako mi Boga, najlepši par koji je ljudsko oko ikad videlo. Bogme, gošpodice, nije ni čudo što je vlastelin toliko obletao oko vas. On mi je, zaista, kazao da ste vi najlepše stvorenje na svetu, i zacelo vi to i jeste. Neka mu se Bog smiluje, sirotom mladiću, ali meni ga je bilo baš žao kad sam ga videla kako grli svoj jaštuk i naziva ga svojom dragom Sofijom. Činila sam sve što sam mogla da ga odvratim da ne ide 'u rat; kazala sam mu da ima dosta ljudi koji ne vrede ni za šta drugo do li da budu poubijani, i koje ne vole takve krasne dame.” — „Zacelo,” kazala je Sofija, „ova dobra žena je šenula.” — „Ne ne,” uzviknula je gostioničarka, „ja nisam šenula. Zar gošpodica misli da ja ništa ne znam? Onda vas uveravam da je on meni kazao sve.” — „Bezobraznik jedan,” uzviknula je Onor, „pričao vam je nešto o mojoj gošpodici?” — „Ne bezobraznik,” odgovorila je gostioničarka, „već onaj mladi gospodin o kome ste se raspitivali; i vrlo krasan mladi gospodin; preko 'ušiju je zaljubljen u gošpodicu Sofiju Vestern.” — „On je zaljubljen u moju gošpodicu! Onda znajte, ženo, da je ona zalogaj namenjen njegovom gošpodaru.” — „Ta okani se, Onor, takvih reči,” kazala je Sofija prekidajući je, „i ne srdi se na ovu dobru ženu; ona ne misli ništa rdavo.” — „Pa i ne mislim, bogme,” odgovorila je gostioničarka, ohrabrena Sofijinim tihim glasom; onda je uzela da raspreda dugu priču isuviše dosadnu da bismo je ovde uneli. Neki delovi te priče malo su uvredili Sofiju, a još više njenu dvorkinju, koja je, čim su ostale same, iskoristila ovu priliku da

ocrni sirotog Džonsa u očima svoje gospodarice. „On mora biti neki bednik,” kazala je, „i zacelo ne može voleti damu čije ime ovako kalja po krčmama.”

Sofija nije videla njegovo ponašanje u tako vrlo nepovoljnoj svetlosti, i možda joj je više godio silovit zanos njegove ljubavi (koji je gostioničarka, po svom običaju, toliko preuveličala) no što je bila uvređena onim ostalim; i doista, ona je sve to pripisala preteranosti ili, tačnije, ključanju njegove strasti i otvorenosti njegovog srca.

Ovaj događaj, međutim, pošto ga je ponovo obnovila u svome sećanju, a Onor ga prikazala u najmrskijoj svetlosti, poslužio je da pojača i dâ vere onim nesrećnim zbitijima u Aptonu, i pomogao je dvorkinji u njenim nastojanjima da nagovori gospodaricu da krene iz te gostionice i ne videvši Džonsa.

Gostioničarka, videvši da Sofija ne namerava da ostane duže no što je potrebno da se konji opreme, a pri tom da ne misli ništa pojesti niti šta popiti, brzo se udaljila; Onor je onda počela da kori svoju gospodaricu (doista, ona je sebi dopuštala veliku slobodu), i posle dugog nagovaranja, u toku kojeg je potsetila na njenu nameru da ide u London, i više puta joj nagovestila koliko je neprilično da juri za jednim mladićem, zaključila je najzad ovom ozbiljnom opomenom: „Za ime Božje, gospođice, pomislite šta ste nakanili, i kuda idete!”

Ovaj savet jednoj gospođici, koja je već projašila blizu četrdeset milja i to po vremenu ne vrlo prijatnom, može izgledati budalast. Može se pretpostaviti da je ona o tome već dobro promislila i odlučila se; štaviše, i gđica Onor, sudeći po rečima koje je nabacila, kao da je tako mislila; a to je, ne sumnjam, mišljenje i mnogih čitalača koji su, besumnje, davno stekli to uverenje o svrsi naše junakinje, i osudili je od srca zbog toga.

Ali, ustvari, to nije bio slučaj. Sofija je od nedavna bila toliko razdirana između nade i straha, ljubavi i dužnosti prema svome ocu, mržnje prema Blififu, sažaljenja i (zašto ne bismo priznali istinu?) ljubavi prema Džonsu; a ponašanje

njenog oca, njene tetke, i svih ostalih, a naročito samoga Džonsa, razbukvalo je ovo poslednje u takav plamen, da joj je um bio u onom stanju pometenosti za koje se s pravom veli da čini da postajemo nesvesni onoga što radimo ili kuda idemo, ili tačnije, postajemo ravnodušni prema posledicama bilo jednog bilo drugog.

Smotren i mudar savet njene dvorkinje izazvao je, međutim, nešto hladnog umovanja; i ona je najzad odlučila da ide najpre u Gloster, pa otuda pravo u London.

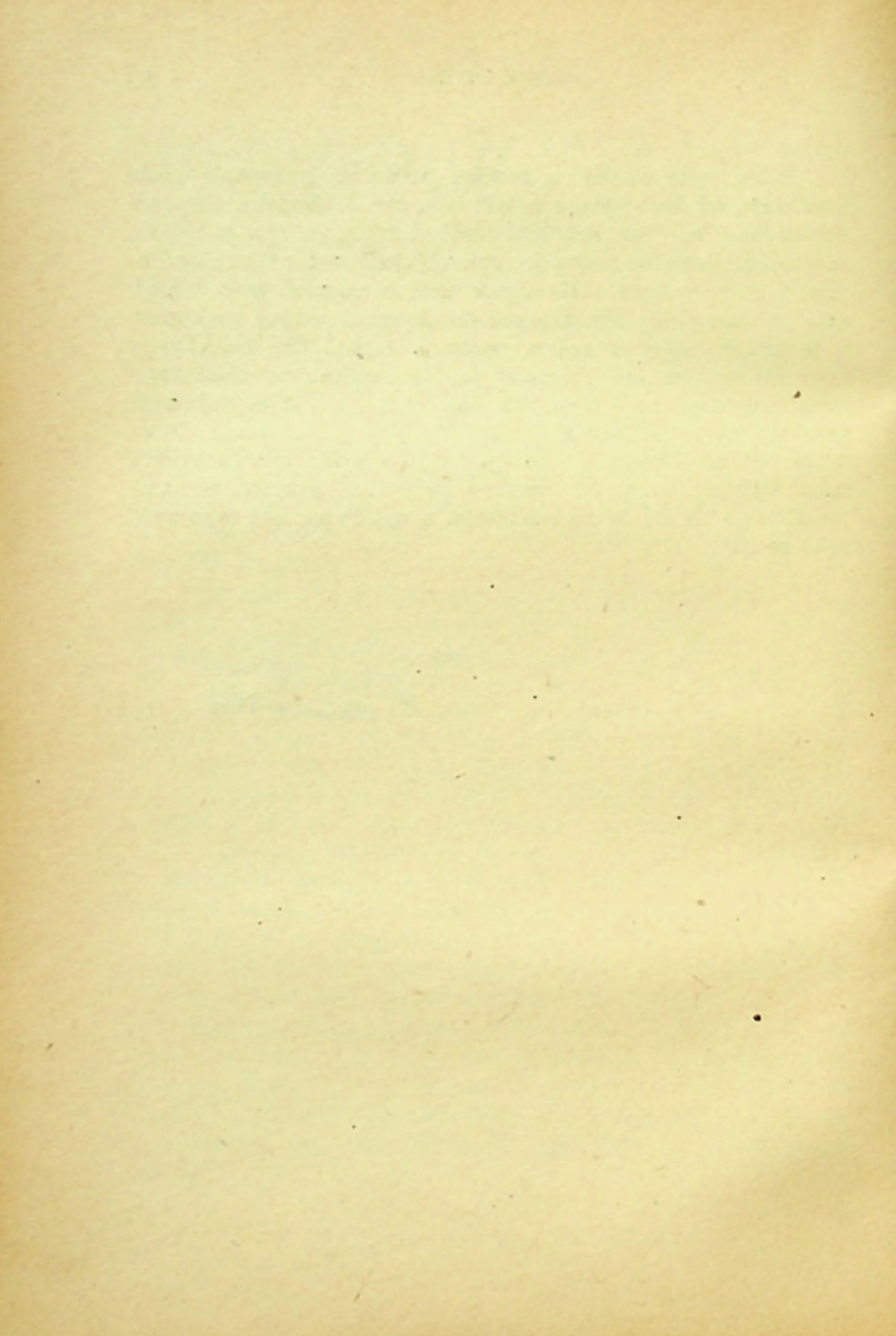
Ali na nesreću, na nekoliko milja pre ulaska u grad, namerila se na onog nadri-advokata koji je, kao što je ranije pomenuto, ručao sa g. Džonsom. Pošto je ovaj bratac dobro poznavao gdicu Onor, zaustavio je i porazgovarao s njom; u to vreme Sofija je na njega obratila malo pažnje, i samo je zapitala ko je on.

Ali pošto je docnije u Glosteru saznala od Onore više podrobnosti o njemu, i čuvši kako on obično putuje na sve strane velikom brzinom, sa čega je (kao što je ranije primećeno) bio čuven; i opomenuvši se isto tako da je pričula kad ga je Onor obavestila da putuje u Gloster, počela je da strahuje da joj otac, pomoću ovoga čoveka, ne uđe u trag u ovo-me gradu; zato, ako bi otuda izbila na londonski drum, otac bi je jamačno mogao stići. Stoga je promenila svoju odluku; i pošto je iznajmila kola za putovanje od nedelju dana — putem kojim nije nameravala da ide — krenula je opet dalje posle lakog obeda, suprotno želji i najusrdnijim molbama svoje dvorkinje, i ne manje žestakom negodovanju gde Vitfild koja je, sa svog dobrog odgoja, ili možda svoje dobre naravi (jer sirota je gospodica izgledala vrlo umorna) navaljivala od sveg srca da noć provede u Glosteru.

Pošto se osvežila samo sa malo čaja, i počinula oko dva sata u postelji, dok su se konji opremali, odlučno je ostavila gostionicu gde Vitfild oko jedanaest u noći, i udarivši pravo vusterskim drumom, prispela je za manje od četiri sata upravo u onu istu gostionicu gde smo je poslednji put videli.

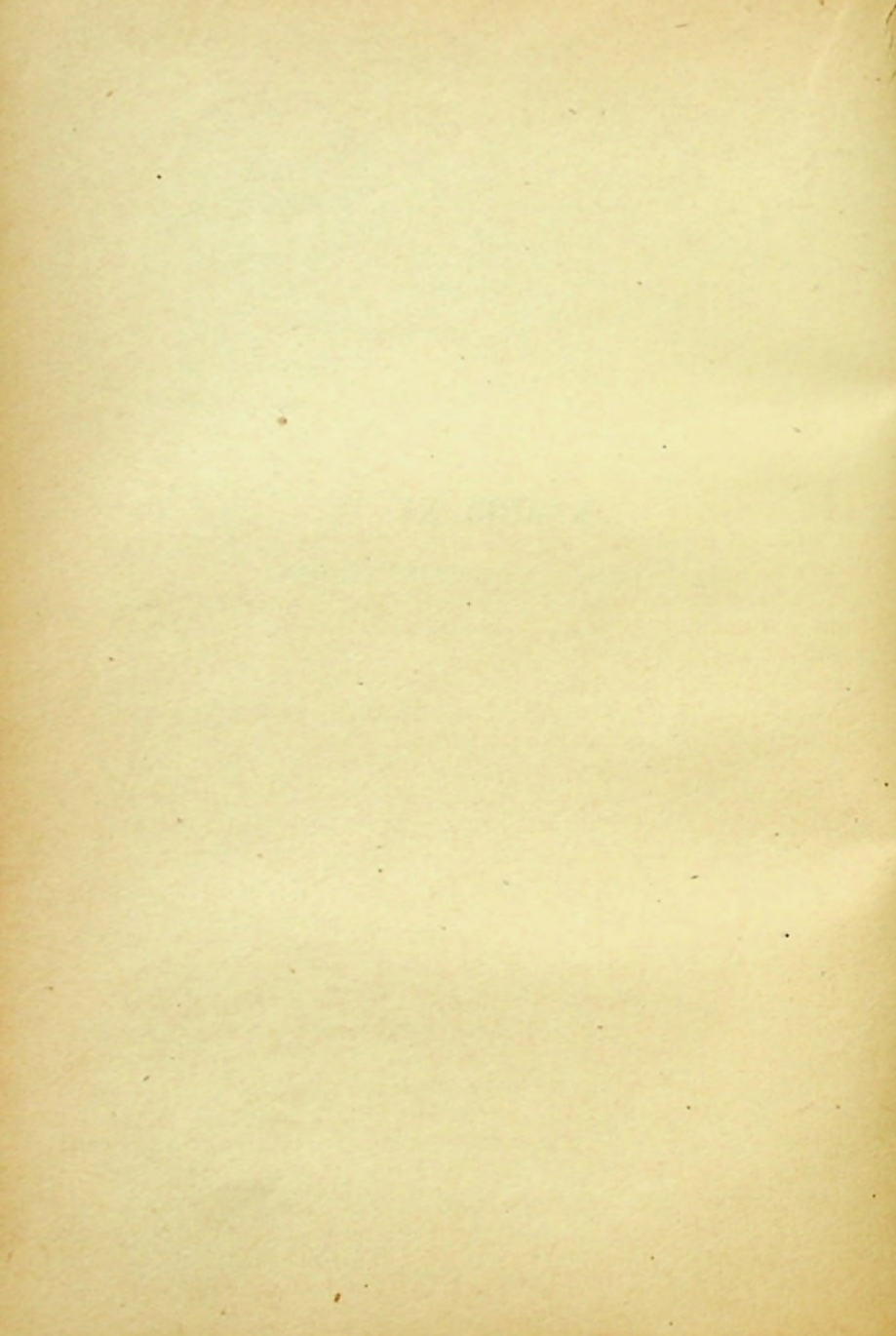
Pošto smo ovako u tančine prikazali putovanje naše junakinje, od časa njenog polaska pa sve do dolaska u Apton, dovešćemo, bar sa nekoliko reči, i njenoga oca u to isto mesto; g. Vestern, pošto je, zahvaljujući vozaču koji je dopratio njegovu kćer u Hambruk, naišao na prvi trag o njoj, vrlo je lako sledio tim tragom do Glostera; utuda je krenuo u poteru za njom u Apton, pošto je saznao da je g. Džons uzeo taj pravac (jer Portridž je, da upotrebimo vlastelinov izraz, ostavljao za sobom vrlo jak vonj), i nije ni najmanje sumnjao da i Sofija putuje, ili, kao što je on kazao, jurca istim putem. Doista, on je upotrebio i jedan mnogo grublji izraz koji ne treba da unosimo ovde, tim pre što bi samo lovci lisica, mogli da ga razumeju, a oni će ga se i tako sami lako setiti.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДНЕ ДОМАШИНЕ"
ИЕСНОВАЦ

KNJIGA XI

KOJA OBUHVATA OTPRILIKE TRI DANA

GLAVA I

ORAH ZA KRITIČARE.

Može se reći da smo se u našoj poslednjoj uvodnoj glavi ophodili prema onoj opakoj sorti ljudi, koji se zovu kritičari, slobodnije no što nam priliči; tim pre što oni iziskuju, i obično uživaju, golemo uvaženje pisaca. Stoga ćemo sada izneti razloge za ovakvo naše ponašanje prema ovom svetlom telu; i možda ćemo ih pri tome prikazati u svetlosti u kakvoj nisu do sada bili viđeni.

Reč kritičar grčkoga je porekla, i označava suđenje. Otuda su, mislim, neke osobe, koje nisu razumele original, zaključile da ta reč znači suđenje u pravnom smislu u kome je često upotrebljujemo kao ravnu osuđivanju.

Ovome mišljenju naklonjen sam tim više što, poslednjih godina, najveći broj kritičara potiče iz pravničke struke. Mnogi od ove gospode, iz očajanja možda da će ikad sesti za sto u Vestminsterskoj Dvorani, zaseli su na klupe u pozorištu i tu upražnjuju svoju sudsku vlast, tj. osuđuju bez milosti.

Toj gospodi bi možda sasvim godilo ako bismo ostali na tome da ih upoređujemo sa jednim od najvažnijih i najčasnijih zvanja u kraljevstvu, i, da nam je do njihove milosti, tako bismo i učinili; ali kako nam je namera da budemo prema njima vrlo iskreni, i da govorimo otvoreno, moramo da ih potsetimo na drugog jednog službenika pravde, mnogo nižeg zvanja; tome službeniku oni ne samo saopštavaju svoje presude, no mu ih i poveravaju na izvršenje, pa otuda između njega i njih postoji neka daleka sličnost.

Ali, ustvari, postoji još jedna svetlost u kojoj se ovi moderni kritičari mogu sasvim opravdano i umesno da prišpodobe; a to je kao obični klevetnici. Ako neka osoba, koja zaviruje u karaktere ljudi sa jedinom svrhom da bi im otkrila

mane, zaslužuje zato ime klevetnika tudeg ugleda, zašto se ne bi i kritičar, koji  ita iz iste zlobne pobude isto tako nazvao klevetnikom ugleda knjig ?

Porok, verujem, nema prezrenijeg roba; društvo ne proizvodi gadniju gamad; niti sam  avo može da dočeka vrednijeg gosta, koji bi mu bio više po volji, no što je klevetnik. Svet, nažalost, ne gleda na ovo čudovište ni sa polovinom onog gnu anja koje ono zaslužuje; i ja se bojim da navedem razloge za ovu zločinačku popustljivost koja se gaji prema njemu; no ipak, izvesno je da lopov izgleda bezazlen kada se s njim uporedi; štaviše, i sam ubica retko kad može da se takmi i s njegovim zločinom; jer kleveta je svirepije oružje nego ma ; rane koje ona zadaje uvek su neizlečive. Doista, ima samo jedan metod ubijanja, i to najpodliji i najgrozniji od svih, koji potpuno li i na porok protiv koga ovde ustajemo, a to je otrov; — trovanje je sredstvo osvete tako podlo, a tako užasno, da ga je nekada naš zakon mudro izdvajao od svih drugih umorstava, i propisivao mu naročito strogu kaznu.

Pored užasnog zla koje kleveta nanosi, i podlosti sredstva kojim se ono postiže, postoje i druge okolnosti koje znatno povećavaju njenu svirepost: jer ona se često puta ra a neizazvana, i retko pruža sebi ikakvu nagradu, sem ako neka crna i paklena duša ne nalazi nagradu u tome što je prouzrokovala tu u propast i jad.

 ekspir je plemenito do irnuo ovaj porok kada je kazao:

Ko mi ukrade kesu krade trice, to je nešto — ništa;
Bila je moja, sad je njegova, tisućama je bila rob.
Ali onaj koji krade od mene moje dobro ime,
Hara nešto što njega ne bogati,
A mene zaista siromašnim čini!

Sa svim ovim moj dobri čitalac besumnje će se saglasiti; ali mnogo toga će verovatno izgledati pre trogo kada se pri-meni na klevetnika knjig . Ali neka se ovde uzme u obzir da obe klevete po i u iz iste zle  udi du e, i podjednako, su li e-ne izvinjenja. Niti ćemo mi zaključiti da je ozleda nanesena

na ovaj način vrlo neznatna, ako smatramo knjigu piščevim potomkom, i, zaista, čedom njegovog uma.

Čitalac, koji je pustio svoju muzu da do sada ostane u devičanskom stanju, može da ima tek vrlo maglovit pojam o ovoj vrsti roditeljske ljubavi. Za ovakve možemo da okrenemo u parodiju Makdufov*) nežni uzvik, „Avaj, ti si napisao knjigu!“ Ali pisac, čija je muza radala, osetiće tronutost, a možda će me pratiti u suzama (naročito ako njegovog čeda nema više) dop pričam o mukama sa kojima velika muza donosi svoj teret, o bolnom trudu u kome ga ona proizvodi, i, najзад, o brizi, ljubavi sa kojima nežni otac podiže svoje mezimče dok ne stasa do zrelog doba da bude prikazano svetu.

Niti postoji ikakva očinska ljubav (koja se čini da manje miriše na čist nagon, ni koja se bolje od ove može dovesti u saglasnost sa mudrošću sveta. Ova se deca mogu najistinskije nazvati bogatstvom svojih očeva; i mnoga su od njih, s pravom sinovskom odanošću, prehranila u starosti svoga starog roditelja: tako, ne samo ljubav prema piscu, već i njegove interese mogu u velikoj meri da ozlede ovi klevetnici, čiji otrovni dah vodi njegovu knjigu prevremenom kraju.

Najзад, klevetnik knjige je, uistini, klevetnik pisca: jer kao što niko ne može nazvati drugoga kopilanom a da njegovu majku ne nazove kurvom; tako isto niko ne može reći za jednu knjigu da je bedna stvarčica, užasna glupost itd., itd., a da i o piscu ne kaže da je zvrndov; ovo, iako se u moralnom pogledu pretpostavlja nazivu hulje, možda je ipak čoveku više na štetu sa gledišta njegovih svetovnih interesa.

Ele, makoliko ove reči mogu da izgledaju smešne nekim, drugi će, ne sumnjam, osetiti i priznati njihovu istinitost; štaviše, možda će i pomisliti da predmet nisam obradio ozbiljno kako se pristoji; ali zacelo, čovek može da govori istinu i sa osmehom na licu. Ustvari, zlobno potcenjivati neku knjigu, ili čak činiti to iz taštine, u najmanju ruku zlučudan je

*) Lice iz Šekspirove tragedije „Makbet“. — Prev.

i nevaljao posao; i može se podozrevati da je namćorast kritičar čovek zao.

Nastojću stoga da u ostatku ove glave objasnim obeležja ovoga karatera, i da pokažem kakvu kritiku nameravam ovde da otklonim; jer moje se reči nikad ne mogu razumeti (osim od strane upravo onih o kojima ovde govorim), kao da bih ja hteo da podmetnem da nema takvih ljudi koji mogu da sude pravo o književnosti; ili da bih hteo da isključim iz carstva književnosti ma koga od onih plemenitih kritičara koji su svojim trudom toliko zadužili učeni svet. Takvi su bili, među starima, Aristotelo, Horacije i Longin; Dasijs i Bosi, među Francuzima; i po koji, možda, među nama; ovi su ljudi zacelo bili s pravom ovlašćeni da obavljaju bar sudsku vlast *in foro literario*.

Ali bez utvrđivanja svih onih svjstava koja su potrebna kritičaru, o čemu sam govorio drugde, mislim da smem smelo da zamerim svakome ko osuđuje jedno delo a da ga ni sâm nije pročitao. Zamerke kao te, bilo da su stvorene na osnovu nagađanja ili podozrevanja, bilo pak na osnovu tudih izveštaja i mnjenja, s pravom se mogu smatrati kao klevetanje ugleda knjige koju osuđuju.

Ovakav karakter može se podozrevati da zaslužuju i oni koji, ne navodeći posebno nikažve greške, osuđuju čitavo delo opštim nipodaštavajućim rečima kao: užasna gnjavaža, očajna stvar itd. a naročito upotrebom dvosložnika *prosto*, reči koja ne priliči ustima nijednog kritičara koji nije *plemenitog soja*.

Dalje, premda se neke greške mogu s pravom pripisati delu, ipak, ako one nisu u najbitnijim delovima, ili ako su ti nedostaci nadoknađeni većom lepotom presuda protiv celine, samo zbog nekih slabih delova, zaudaraće pre na zlobu klevetnika nego na sud pravog kritičara. Ovo je u neposrednoj protivnosti sa čuvstvima Horacija:

Verum ubi plura nitenti in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas ant incuria fudit,
Ant humana parum cavit natura —

Ali kad lepota, brojem jača, blista,
 Ne srdim se ako neki redak nije sjaja ista;
 Što stih, usled sitne greške, teče nejednako —
 Potez pera, il' nejakost ljudska, krivi su dakako.

Jer, kao što Marcijal kaže, *aliter non fit, avite, liber*: ni jedna knjiga ne može se drugačije sastaviti. A sva lepota karaktera, kao i lica, i doista svega što je ljudsko, mora se suditi na ovaj način. Svirepo bi zaista bilo kad bi jedno delo, kao što je ova istorija, koje je uzelo hiljade sati da se sastavi, podleglo osudi zato što neka glava, ili može biti neke glave, možda zaslužuju vrlo opravdane i umesne zamerke. Pa ipak, ništa nije običnije od najstrožih presuda protiv knjiga, osnovanih na takvim zamerkama, koje, kad bi se pravo uzelo (a to se ne dešava uvek) niukoliko ne govore o vrednosti celine. U pozorištu, naročito, jedan jedini izraz koji se ne podudara sa ukusom gledalaca, ili ma kojeg pojedinog kritičara među tim gledaocima, sigurno će izazvati zviždanje; a jedna pojava, koja bi naišla na neodobravanje, može da dovede u opasnost čitav komad. Pisati u okviru ovako strogih pravila, nemoguće je kao i živeti po kalupu mrzovoljnika; i ako bismo sudili po čuvstvima nekih kritičara, i nekih Hrišćana, nijedan pisac ne bi bio spasen na ovome svetu, i nijedan čovek u budućem.

GLAVA II

SOFIJINI NEOBICNI DOZIVLJAJI PO ODLASKU IZ APTONA

Naša istorija; upravo pre no što je morala da se okrene na levo krug, i da putuje natraške, pomenula je odlazak Sofije i njene dvorkinje iz gostionice; stoga ćemo sada pratiti korake toga ljupkog stvorenja, a ostavićemo njenog nedostojnog dragana da još malo duže kuka nad svojom zlom srećom, ili tačnije nad svojim zlim vladanjem.

Pošto je Sofija izdala uputstva vodiću da izbegava glavni drum, prešli su reku Severn, i jedva su odmakli jednu milju

od gostionice, kada je mlada gospodica, osvrnuvši se, ugledala neke konjanike kako jure za njima punom brzinom. Njihova pojava mnogo ju je uplašila, i zamolila je vodića da poteraju što mogu brže.

Mladić je odmah poslušao, i oni odjahaše u punom galopu. Ali što su brže jurili, to su ih brže gonili; i kako su konji gonioći bili nešto hitriji ođ njihovih, ovi su ih najzad prestigli. Ovo je bila srećna okolnost za jednu Sofiju, čiji strah, združen s umorom, kao da je bezmalo bio savladao njen duh; ali sada, trenutno joj je laknulo kada je neki umilni ženski glas najučtivije pozdravio. Čim je Sofija povratila dah, i ona je, sa sličnom uljudnošću, i s najvećim zadovoljstvom, odgovorila na pozdrav.

Društvo koje se pridružilo Sofiji, i koje joj je zadalo toliki strah, sastojalo se, kao i njezino, od dve ženske i jednog vodića. Ove dve grupe jahale su pune tri milje zajedno pre no što je iko zaustio da štogod rekne; kada se naša junakinja već dovoljno oslobodila svoga predašnjeg straha (ali je ipak ostala nešto iznenađena što je ona druga još uvek prati, i ne ide glavnim drumom, premda su već prošli nekoliko mesta gde se put odvaja), oslovila je najučtivije nepoznatu damu i kazala je, „Da je ona vrlo srećna što vidi da obe putuju u istome pravcu.“ Ova druga, kao da je samo čekala da bude oslovljena, odgovorila je rado, „Da ta sreća pripada isključivo njoj; da je savršena strankinja u ovom delu zemlje, i da je presrećna što se namerila na jednu saputnicu svoga pola; i da je možda kriva zbog drskosti, zbog koje duguje veliko izvinjenje, što s njom ide u korak.“ Ove dve dame izmenjale su tako mnoge učtivosti; jer gđica Onor ustúpila je mešto lepim haljinama nepoznate, i zaostala je za njima. Ali premda je Sofija bila vrlo ljubopitljiva da sazna zašto i ova druga dama i dalje putuje s njom istim sporednim putevima, i štaviše, premda je ovo pomalo uznemirivalo, ipak strah ili skromnost, ili neki drugi obzir, zadržali su je da ne postavi ovo pitanje.

Nepoznata dama nosila se sada s jednom poteškoćom koja izgleda da je ispod dostojanstva da bude pomenuta u

ovoj istoriji. Vetar joj je oduvao šešir s glave ne manje od pet puta u toku jedne poslednje milje; a nije mogla da se domogne ikakve trake ili rupca da bi ga vezala pod podbratkom. Kada se Sofija o tome obavestila, odmah je ponudila da je snabde u tu svrhu jednim rupcem; ali dok ga je vadila iz džepa, zanemarila je možda vođice svoga konja, i životinja se spotakla, pala na prednje noge, i zbacila s leđa svoju lepu jahačicu.

Premda se Sofija strmoglavila na zemlju, srećom nije se ni najmanje ozledila; i one iste okolnosti koje su možda doprinele njenom padu, sada su je spasle od posramljenosti; jer puteljak kojim su sada jahale bio je vrlo uzan, obrastao gustim drvećem, tako da je mesec mogao vrlo malo da ga obasjava, a sem toga sada je bio zašao za oblak, pa je pomrčina bila bezmalo savršena. Na ovaj način, osećanje čednosti mlade gospodice, koje je bilo do krajnosti ponosno, spaslo se od ozlede kao i njeni udovi; kada se, pomoću pratiocâ, ponovo našla na sedlu, videla je da usled pada nije pretrpela nikakvo zlo sem malo straha.

Dan se naposljetku pojavio u punom sjaju; i sada su se dve dame, koje su jahale uporedo preko neke utrine, zagledale jedna u drugu, njihovi su se pogledi ukrstili, oba njihova konja stala, i obe govoreći u isti mah, i s jednakom radošću prozborile, jedna ime Sofija, druga Herijet.

Ovaj neočekivani susret iznenadio je dame mnogo više no što će se, verujem, iznenaditi oštroumni čitalac, koji je svakako naslutio da nepoznata dama nije niko drugi do gđa Ficpatrikovica, rođaka gđice Vestern, o kojoj smo ranije kazali da je izjurila iz gostionice nekoliko časaka posle nje.

Tako golemi su bili iznenađenje i radost koji su obuzeli ove dve rođake što su se srele (jer one su ranije bile najprišnije drugarice, i živele su dugo zajedno kod svoje tetke, gđe Vestern), da je nemoguće nabrajati polovinu ljubaznih reči koje su jedna drugoj uputile pre no što je i jedna postavila onoj drugoj vrlo prirodno pitanje, naime, kuda ide?

Ovo je, međutim, učinila prva gđa Ficpatrikovica; ali, premda se pitanje čini tako prirodno i lako, Sofija se našla

u škripecu kako da odgovori na nj lako i izvesno. Ona je stoga zamolila svoju rođaku da odloži svu svoju radoznalost dok ne stignu u kakvu gostionicu, „koja je,” kazala je, „besumnje tu negde u blizini; i veruj mi, Herijeta, i ja sa svoje strane obuzdam istu toliku radoznalost; jer, doista, uverena sam da je naše iznenađenje obostrano.”

Bojim se da je razgovor koji su vodile ove dve dame na putu malo vredan pričanja; ovo je još izvesnije o onome koji su vodile dve dvorkinje: jer i one su na isti način izmenjale uzajamne ljubaznosti upoznavanja. Što se vodiča tiče, oni su bili lišeni zadovoljstva opštenja, pošto je jedan jahao na čelu a drugi morao da pretstavlja zaštitinicu.

U ovome poretku jahali su mnogo časova dok su izbili na jedan širok i dobro nabijen put, koji ih je, kad su skrenuli na desno, ubrzo doveo do jedne na izgled veoma pristojne gostionice gde su svi sjahali; ali Sofija je bila tako umorna, — jer je poslednji pet-šest milja jahala sa velikim naporom, — da sada nije bila kadra da sjaši sa svoga konja bez tuđe pomoći. Kada je gostioničar, koji joj je prihvatio konja, primetio ovo, ponudio se da je skine na svojim rukama; ovu ljubaznu uslugu ona je vrlo rado primila. Doista, Fortuna kao da je bila rešila toga dana da Sofijino lice oboji rumenilom stida, i u ovom svom drugom zlobnom pokušaju uspela je bolje no u onom prvom; jer gostioničar, tek što je prihvatio gospodicu u naručje, a njegove su noge, koje je kostobolja u poslednje vreme žestoko bila prodrimala, poklecnule i on se sručio dole; ali u isto vreme, sa ne manje spretnosti nego kalvaljerstva, pošlo mu je za rukom da se baci ispod svog dražesnog tovara, tako da se od pada jedini on ugruvao; ali velika ozleda koja je snašla Sofiju bila je povreda njene čednosti, prouzrokovana neumerenim cerenjem koje je, ustajući, primetila na licima većine prisutnih dokoličara. Iz ovoga je naslutila šta se stvarno dogodilo, a što mi nećemo da pripovedamo radi uživanja onih čitalaca koji su kadri da se smeju povredi devojačke stidljivosti. Na nesrećne slučajeve ove vrste mi nikada nismo gledali u komičnoj svetlosti; niti ćemo se mi ustezati da kažemo da onaj ko želi da žrtvuje osećanje

čednosti jedne divne mlade žene zadovoljstvu tako bednom kao što je ono koje proizlazi iz smeha, mora imati o njemu vrlo nedovoljnu predstavu.

Ovaj strah i postidenost, združeni sa žestokim umorom tela i duše, bezmalo su savladali Sofijin odličan sastav, tako da je, oslanjajući se na ruku svoje dvorkinje, jedva imala snage da otetura u gostionicu. Tek što je ovde sela, zatražila je čašu vode, ali je gđica Onor, vrlo razborito po mome mnjenju, promenila ovo u čašu vina.

Gđa Ficpatrikovic, čuvši od gđice Onor da Sofija dve poslednje noći nije provela u postelji, i primećujući kako ova izgleda bleđa i slabija od umora, ozbiljno je zamolila da se okrepi snom. Njoj su još uvek bile nepoznate njena istorija i njene zebnje; ali čak da ih je i znala, dala bi joj isti savet; jer odmor joj je vidljivo bio potreban, a njihovo dugo putovanje stranputicama do te je mere otklonilo svaku opasnost od potere, da je i ona sama u tome bila savršeno sigurna.

Sofija se lako priklonila da poslušaj savet svoje prijateljice, kome se i njena dvorkinja od srca pridružila. Gđa Ficpatrikovic se isto tako ponudila da pravi društvo svojoj rođaci, što je ova s velikim zadovoljstvom prihvatila.

Tek što je gospodarica legla u postelju, a dvorkinja se stala spremati da sledi njenom primeru. Počela je nadugačko da se izvinjava svojoj sestri Abigail što je ostavlja samu u jednom užasnom mestu kao što je ova krčma, ali joj je ova upala u reč, budući i sama raspoložena da malo odrema, izrazivši želju da je počasti dopuštanjem da s njom podeli postelju. Sofijina dvorkinja je pristala na to, ali je tvrdila da je svaka čast ukazana njoj samoj. Tako, posle mnogih učtivosti i uzajamnih uveravanja, dve su dvorkinje legle zajedno u postelju, kao što su to i njihove gospodarice učinile pre njih.

Gostioničar je imao običaj (kao što ga, doista, ima i čitavo gostioničarsko bratstvo) da se podrobno raspita kod kočijaša, slugu, vozača i drugih o imenima svih svojih gostiju, kakav im je imetak i gde se on nalazi. Prema tome, kad se

uzmu u obzir mnoge posebne okolnosti koje su okružavale naše putnice, a naročito njihov odlazak na počinak u tako vanredan i neobičan čas kao što je deset pre podne, nije nikakvo čudo ako je sve to izazvalo njegovu radoznalost. Stoga, čim su vođići ušli u kuhinju, on je uzeo da ih ispituje o tome ko su ove dame i otkuda dolaze; ali vođići, premda su verno ispričali sve što su znali, veoma su ga malo zadovoljili. Naprotiv, oni su pre raspalili nego što su ugasili njegovu radoznalost.

Među svojim susjedima gostioničar je uživao ugled vrlo oštromnog čoveka. O njemu se verovalo da vidi dalje i dublje u stvari od ikog u parohiji, ne izuzimajući ni samog paroha. Možda je njegov izgled ne malo doprineo da mu pribavi ovaj ugled; jer bilo je na njemu nečeg čudesno mudrog i značajnog, naročito kad je imao lulu u ustima; a doista, on je retko kad bio bez nje. I njegovo ponašanje, isto tako, znatno je pomagalo širenju mišljenja o njegovoj mudrosti. Njegovo držanje bilo je svečano, ako ne kruto; a kada je govorio, što se retko dešavalo, uvek se izražavao sporim glasom; i premda su mu rečenice bile kratke, ipak su bile isprekidane mnogim hm, ha, dabome i drugim dopunama: tako da, premda su njegove reči bile praćene izvesnim pokretima koji objašnjavaju, kao na primer klimanje glave ili podizanje kažiprsta, obično je stavljao do znanja svojim slušaocima da treba da razumeju više no što je on kazao; štaviše, obično im je nagoveštavao da on zna mnogo više no što nalazi za umesno da oktriје. Sama ova poslednja okolnost, doista, može vrlo dobro da objasni otkuda to da svet veruje u njegovu mudrost; jer ljudi su čudno skloni da se dive onome što ne razumeju: to je velika tajna kojoj više svetskih varalica u svemu duguju za svoje uspehe.

Ovaj iskusni čovek, uzevši svoju ženu na stranu, upitao je: „šta ona misli, ko su ove nedavno prispele dame?“ „Šta ja mislim?“ odgovorila je žena, „što, — šta bih ja imala da mislim?“ — „O ja, vidiš,“ kazao je on, „znam šta da mislim. Vođići pričaju čudne stvari. Jedna, kao bajagi, dolazi iz Glostera a druga iz Aptona; a nijedna, koliko ja vidim, ne ume da kaže kuda ide. Ali, reci, ko ikada putuje poljima iz Aptona

amo, naročito ako ide u London? Pa onda, jedna od služavki, pre no što je sjahala, pitala je da li je ovo londonski drum? Ele, kad se sve ove okolnosti slože, šta misliš, šta sam ja prokljuvio: ko su one," — „Ali, čoveče," odgovorila je ona, „ti znaš da se ja nikada ne pačam da pogađam tvoja otkrića." — „Ti si dobra cura," kazao je on na to, pogladivši je po podbratku; „moram da priznam da si se u tim stvarima uvek povinovala meni i mome znanju. Dakle, ovo ti je sigurno, pazi šta ti velim, ovo ti je sigurno: one su, van svake sumnje, neke pobunjeničke gospođe, koje kako se govori, putuju sa mladim Kavaljerom; pa su lepo pošle zaobilaznim putem da bi umakle od vojvodine vojske."

„Mužu," uzviknula je žena, „ti si zacelo pogodio; jer jedna je od njih odevena fino kao neka princeza; a bogme i likom je takva. Ali ipak, kada uzmem u obzir jednu stvar —" — „Kada uzmeš u obzir," uzviknuo je gostioničar prezrivo — „Hajde, molim te, baš da čujem, šta je to —" „Pa to," odgovorila je žena, „što je ona isuviše skromna za neku veliku damu; jer kad joj je naša Beti sterala postelju, nije je htela zvati drukčije do li dete, draga, srce moje; a kada se Beti ponudila da joj skine obuću i čarape, nije joj to dopustila, govoreći da ne želi da joj time dosađuje."

„Pih!" odgovorio je muž, „to nije ništa. Zar zato što si videla da su neke velike gospođe grube i nepristojne prema osobama nižeg porekla, ti misliš da nijedna od njih ne ume da se pristojno ophodi prema mladima? Ja mislim da poznajem otmen svet kada se na nj namerim. Dabome. Zar ona nije zatražila čašu vode kada je došla? Žena druge vrste zaiskala bi čokanj, je l' tako? Ako ona nije neka vrlo plemenita gospođa, prodaj me kao budalu; a oni koji me budu kupili kao takvog, napraviće, budi uverena, rdav paraz. A sad, reci: zar bi jedna žena njenoga položaja putovala bez pratnje osim u nekoj vrlo izvanrednoj prilici?" — „Zacelo, mužu," kazala je ona na to, „ti te stvari znaš bolje nego ja, bolje no i većina sveta." — „Vaistinu, ja ponešto i znam," kazao je on. — „Bogami ti kažem," odgovorila je žena, „srce moje malo, izgledala je tako žalosna kada je sela na stolicu, da nisam mogla

da se ne sažalim na nju, gotovo kao na neku siroticu. Ali, šta da radimo sad, mužu? Ako ona pripada pobunjeničkoj fajti, moraćeš, valjda, da je izdaš sudu. Ele, bila ona što mu drago, ona je jedno tako slatko, tako milo i dobroćudno stvorenje, da ću teško moći da se uzdržim od plača kada budem čula da su je obesili ili joj odrubili glavu." — „Pih!" šmrknuo je muž, i onda dodao: „Nije lako čoveku da odluči šta mu valja raditi. Nadam se da ćemo imati vesti o bici pre no što ona ode; jer ako bi Kavaljer odneo šnur, ona bi mogla da nas preporučí dvoru, i postali bismo gazde zato što je nismo izdali." — „Bogme, to je tačno," odgovorila je žena; „i ja se od sveg srca nadam da će joj to biti u vlasti. Zacelo, ona je krasno, slatko stvorenje; i strašno bi mi bilo žao da joj se dogodi neko zlo." — „Pih!" kazao je gostioničar, „žene su uvek tako meka srca. Pa ti valjda ne bi želela da jatakuješ sa pobunjenicima, je li?" — „Ne, to zacelo ne bih," odgovorila je žena; „ako je moramo izdati, neka joj i bude, što smo mi tu krivi? To bi učinio i svako drugi na našem mestu."

Dok je naš iskusni gostioničar, koji, kako vidimo, nije nezasluženo uživao ugled veoma mudrog čoveka, vodio raspru o ovoj stvari sâm sa sobom (jer on je poklanjao malo pažnje mišljenjima svoje supruge) stigla je vest da su pobunjenici promakli vojvodi, i da su se približili Londonu još za jedan dan marša; a ubrzo posle toga prispeo je jedan slavan jakobinski vlastelin koji je, sa velikom radošću na licu, stisnuo gostioničarevu desnicu i povikao: „Sve je naše, momče; deset hiljada čestitih Francuza iskricali su se u Safolku. Živela stara Engleska! Deset hiljada Francuza, moj junače."

Ova vest opredelila je mudroga čoveka u njegovom mišljenju, i on je odlučio da učini podvorenje gospodici kada bude ustala; jer on je sada bio uveren, kako reče, da ona nije niko drugi do lično Madama Dženi Kameron.

GLAVA III

VRLO KRATKA GLAVA U KOJOJ SE, MEĐUTIM, NALAZE SUNCE,
MESEC, ZVEZDA I ANĐEO

Sunce (jer ono u ovo doba godine ne voli pozne sate) je već neko vreme bilo otišlo na počinak kada je Sofija ustala veoma osvežena snom, koji je, ma kako da je bio kratak, jedino njen krajnji umor mogao da izazove; jer premda je ona kazala svojoj dvorkinji, a može biti i sebi samoj, da joj je bilo savršeno lako kada je ostavljala Apton, ipak je izvesno da je njenu dušu morila ona boljka koju prate svi oni nemirni simptomi vrućice, i možda je to baš onaj isti poremećaj na koji lekari misle (ako misle išta) kada govore o grozničavom stanju duše.

Gđa Ficpatrikovic je takođe ustala iz postelje u isto vreme; i, pošto je dozvala svoju dvorkinju, odmah se obukla. Ona je zaista bila lepuškasta žena, i da je bila u društvu ma koje druge sem Sofije, mogla bi biti smatrana lepoticom; ali kada je gđica Onor iz sopstvenih pobuda došla (jer njena gospodarica nije htela da dopusti da je probude) i uzela da oprema našu junakinju, čari gđe Ficpatrikovice, koja je igrala ulogu zvezde zornjače i prethodila većem sjaju, deleći udes te zvezde, potpuno su izbledeli onoga časa kada je onaj sjaj za-
blistao.

Možda Sofija nikad nije izgledala bajnija no u ovome času. Stoga ne bi trebalo da zameramo sobarici gostionice što je — pošto je naložila vatru — izjavila u hiperboli kada je sišla u kuhinju, i to potvrdila zakletvom, da ako je ikad anđeo bio na zemlji, sada je tamo gore u sobi.

Sofija je upoznala svoju rođaku sa svojom namerom da ide u London; i gđa Ficpatrikovic je odlučila da je prati; jer dolazak njenog muža u Apton okončao je njen nameru da ide u Bât ili da se skloni kod svoje tetke, gđe Vestern. Stoga, tek što su popile čaj, Sofija je predložila da krenu po sjajnoj mesečini; što se mraza tiče, ona mu je prkosila; nisu je obuzimala ni ona mnoga strahovanja kojima podležu mlade dame

pri noćnom putovanju; jer ona je imala, kao što smo videli, izvesan mali stepen prirodne hrabrosti, a ovu je sada njeno stanje, koje se graničilo sa očajanjem, znatno povećalo. Osim toga, kako je već dve noći putovala bezopasno po mesečini, još više je to hrabrilo da joj se poveri i po treći put.

Gđa Ficpatrikovica je bila više bojažljiva; jer premda su veći užasi pobedili manje, i prisustvo njenoga muža poteralo je iz Aptona u tako nezgodan čas, ipak, budući da se sada nalazila u jednom mestu gde se smatrala sigurnom od njegovog gonjenja, ova manja užasavanja, ne znam ni ja od čega, deštvovala su tako snažno na nju, da je ona usrdno zamolila svoju rodaku da ostanu do jutra, i da se ne izlažu opasnostima noćnog putovanja.

Sofija, popustljiva pred preteranostima, kada je videla da ni smehom ni razlozima ne može da oslobodi svoju rodaku njenih strahovanja, najzad je popustila. Istina, može biti da je znala da je njen otac stigao u Apton, teže bi se bila privolela; jer, što se Džonsa tiče, bojim se da je nije mnogo užasavala pomisao da bi je on mogao prestići; štaviše, da priznam istinu, verujem da je ona to više želela no što se toga plašila. Ovu sam želju, doduše, mogao da prikrijem od čitaoca, pošto je to bilo jedno od onih tajnih, samoniklih čuvstava duše prema kome je razum često puta tuđ.

Kada su naše mlade dame odlučile da ostanu celo večer u gostionici, došla im je gazdarica i upitala ih šta izvole da večeraju. Sofijin glas, držanje i umiljato ponašanje bili su takvi da je očarala gostioničarku u najvećem stepenu; i ta dobra žena, misleći da dvori 'Dženi Kameron', postala je toga časa žestoka jakobinka, i od srca je poželela uspeh stvari mladoga Pretendenta, zahvaljujući velikoj umiljatosti i ljupkom postupku njegove tobožnje ljubimice.

Dve rodake počele su sada da saopštavaju jedna drugoj svoju uzajamnu radoznalost u pogledu neobičnih događaja koji su prouzrokovali ovaj tako čudan i neočekivan sastanak. Najzad je gđa Ficpatrikovica, pošto joj je Sofija obećala da će joj isto tako saopštiti sve o sebi, počela da priča ono što

čitalac, ako želi da sazna njenu istoriju, može da pročita u glavi koja sledi.

GLAVA IV

ISTORIJA GĐE FICPATRIKOVICE

Gđa Ficpatrikovica, posle ćutanja od nekoliko trenutaka, počela je ovako, duboko uzdahnuvši:

„Prirodno je da unesrećeni osećaju neku potajnu draž u sećanju na ona doba njihovog života koja su im bila najradosnija. Sećanje na prošla zadovoljstva ispunjava vas nekom nežnom tugom, kao što je ona koju osećamo za preminulim prijateljima; i može se reći da pretstave oba progone našu maštu.

„To je razlog što se nikada bez tuge ne opominjem onih dana (najsrećnijih u mom životu) koje smo provele zajedno kada se o nama obema starala naša tetka Vestern. Avaj, nema više gđice Mudrice ni gđice Vetropirke? Ti se sećaš, uverena sam, onih dana kada jedna drugu nismo nazivale drugim imenima. I zaista, isuviše razloga si imala kad si mi dala ovaj drugi nadimak. Iskusila sam otada koliko sam ga zasluživala. Ti si, moja Sofija, uvek bila bolja od mene, i od srca se nadam da će te u životu bolja sreća poslužiti. Nikada neću zaboraviti pametan i zreo savet koji si mi jedanput dala kada sam jadovala što sam se razočarala na nekom balu, premda tada nisi imala ni četrnaest godina. — O, moja Sofija, koliko je moj položaj tada morao biti srećan kada sam i jedno takvo razočaranje mogla da smatram za nesreću! I zaista, to je i bila najveća nesreća za koju sam tada znala.”

„Pa ipak, moja draga Herijeta,” odgovorila je Sofija, „to je za tebe tada bila ozbiljna stvar. Stoga se uteši mislju da ma šta bilo ono radi čega si sada ojađena, docnije može da se pokaže isto tako sićušno i dostojno prezira kao što onaj bol izgleda sada.”

„Avaj, moja Sofija,” odgovorila je ona druga, „i ti ćeš sama drugačije misliti o mom sadašnjem položaju; jer tvoje

dobro srce moralo se znatno promeniti, ako moje nedaće ne izmame mnogi uzdah, mnogu suzu iz tebe. Znanje o tome možda bi trebalo da me zadrži od pričanja onoga što će te, uverena sam, toliko ganuti." Tu je gđa Ficpatrikovic zastala, i tek na ponovljene Sofijine molbe nastavila je ovako:

„Premda si morala već dosta čuti o mojoj udadbi, ipak, kako su stvari verovatno mogle biti netačno predstavljene, počecu od samog početka moga nesrećnog poznanstva sa mojim sadašnjim mužem; a to je bilo u Bātu, uskoro pošto si ti ostavila našu tetku i vratila se svome ocu.

„Medu ostalim veselim mladim ljudima koji su u vreme te sezone bili u Bātu, bio je i g. Ficpatrik. Bio je lep, *degagé*, kavaljer preko svake mere, a u odevanju nadmašivao je skoro sve druge. Ukratko, moja draga, kada bi ga na nesreću sada videla, ne bih mogla bolje da ga opišem nego kad bih ti kazala da je sušto naličje svega što je onda bio; jer on se toliko poseljačio da je postao pravi divlji Irac. Ali da nastavim svoju priču: odlike koje je tada imao toliko su ga preporučivale da, premda se u to vreme plemstvo držalo po strani od ostalog sveta, g. Ficpatrik je nalazio načina da zadobije pristup. Možda nije ni bilo lako izbeći ga; jer on je vrlo malo, ili nimalo, čekao na poziv; a, kako je bio lep i uslužan, nije mu bilo tako teško da se dodvori damama; a kako je još i mač često potezao, ljudi nisu marili da ga javno uvrede. Da nije bilo takvog nekog razloga, verujem da bi ga muškarci brzo najurili iz svoga društva; jer zacelo on nije mogao polagati nikakvo pravo da bi bio pretpostavljen engleskoj vlasteli, niti se pak činilo da su oni skloni da pokažu prema njemu neku naročitu ljubaznost. Svi su mu se oni rugali iza leđa, što je možda proizlazilo iz zavisti; jer žene su ga dobro primale, i isticale ga mimo drugih.

„Moja tetka, premda sama nije pripadala plemstvu, bila je uvršćena u to društvo pošto je uvek živela u blizini dvora; jer ma kojim načinom čovek ušao u otmene krugove, kada je već jednom tamo, stiče dovoljno uvaženja što je tamo. Ovu opasku, ma koliko čovek bio mlad, teško da bi mogao da ne napravi gledajući našu tetku, koja je bila slobodna ili uzdr-

žana prema svakome, već prema tome da li je ovaj uživao više ili manje ovog uvažanja.

„A ovo uvaženje, verujem, bilo je ono glavno što je preporučilo g. Ficpatrika njenoj naklonosti; on je u tome toliko uspevao da se uvek nalazio među njenim domaćim zvanicama. Niti je on zaostajao u uzvraćanju osobite pažnje koja mu je poklonjena: jer njegovo je ponašanje prema njoj ubrzo postalo tako naročito, da je klub ogovarala, prvi počeo da obraća pažnju na to, a one bolje raspoložene osobe počele su da zuckaju o braku između njih. Što se mene tiče, priznajem, nisam ni malo sumnjala da su njegove namere bile strogo časne, kako se to veli; to jest, da putem ženidbe opljačka imetak jedne dame. Moja tetka, smatrala sam, nije bila ni dovoljno mlada ni dovoljno lepa da bi mnogo izazivala zabranjene žudnje; ali ona je imala u izobilju druge bračne draži.

Ovo moje mnjenje još više je potvrdila osobita pošta koju je on ukazivao meni od prvoga časa našeg poznanstva. Ja sam ovo razumela kao pokušaj da se umanji, ako je moguće, ona nenaklonjenost koja se mogla pretpostaviti da ću je imati prema ovom braku; i koliko sada znam, to dejstvo se u izvesnoj meri i postiglo; jer, kako sam bila potpuno zadovoljna svojim imetkom, i najmanje rob zainteresovanih pogleda, nisam mogla biti žestok neprijatelj čoveka sa čijim sam ponašanjem prema sebi bila vrlo zadovoljna; tim pre što je on jedino meni ukazivao onakvu poštu, dok se, u isto vreme, ophodio prema mnogim otmenim damama bez ikakvog poštovanja.

„Prijatno kao što mi je ovo bilo, njegovo je ponašanje ubrzo postalo drugačije, a ono mi je možda još više godilo. Sada je umetnuo mnogo blagosti i nežnosti, i bio je pun čežnje i uzdaha. Katkada, zaista, da li prirodno ili izveštačeno, ne umem da kažem, gubio je svoju uobičajenu veselost i razdraganost; ali to je uvek bivalo u društvu sa drugim ženama; jer čak pri „seoskoj igri“ postajao je ozbiljan kada nije igrao sa mnom; onoga časa pak, kada bi prilazio meni, lice mu je dobijalo najblaženiji izraz. Zaista, u svemu je pokazivao takvu pažnju prema meni da bih morala biti slepa da to ne primetim. I, — —” „I tebi je to još više godilo, draga moja Herijeta,”

uzviknula je Sofija; „i ne treba da se stidiš,” dodala je, uzdišući; „jer neodoljive su čari nežnosti, a isuviše je ljudi koji su kadri da je glume.” — „To je istina,” odgovorila je njena rođaka: „ljudi kojima u svima drugim prilikama nedostaje i zdrav razum, sušti su Makiaveli u ljubavnoj veštini. Kamo da to nisam iskusila! Ele, ogovaranja su sada počela da kruže o meni kao što su ranije kružila o mojoj tetki; a neke dobre dame nisu se ustručavale da tvrde da je g. Ficpatrik imao afe-re sa nama obema.

„Ali za čudo, moja tetka nije uvidala, niti je i najmanje podozrevala, ono što je bilo, verujem, dovoljno uočljivo u ponašanju nas obe. Čovek bi zaista pomislio da ljubav posve zaslepljuje oči stare žene. Uistini, one tako halapljivo gutaju reči koje im se upućuju da, kao nenasit proždrljivac, nemaju vremena da opaze šta se zbiva sa ostalima za istim stolom. Ovo sam primetila ne samo u mome slučaju, već i u mnogim drugim; i to je tako snažno potvrdila moja tetka, da, premda nas je po povratku sa česme često zaticala zajedno, i najmanji znak durenja s njegove strane, kao da je tobož nestrpljiv zbog njenog odsustva, s uspehom je otklanjao svako podozrenje. Jedna njegova izveštačenost divno je uspevala. Ova se sastojala u tome što se ophodio prema meni kao prema malom detetu, i u njenom prisustvu nikad me nije zvao drugim imenom do li lepom malom gospodicom. Ovo mu je, istina, nanosilo malo štete u očima tvoje ponizne službenice; ali ja sam ubrzo prozrela smisao toga, naročito pošto se on u tetkinom odsustvu ophodio prema meni posve drugačije, kao što sam već kazala. Međutim, iako mi ophođenje, čiju sam nameru prozrela, nije bilo vrlo neugodno, ipak sam znatno propatila zbog njega; jer moja je tetka zamislila da sam ono što me njen ljubavnik (kako ga je ona smatrala) naziva, i postupala je sa mnom u svakom pogledu kao sa pravim detetom. Istinu govoreći, pravo je čudo što nije zahtevala da opet nosim pletenice.

„Najzad je moj dragi (jer on je to bio) našao za umesno da mi, na najsvečaniji način, otkrije tajnu koja mi je već odavno bila poznata. Svu onu ljubav koju je tobož gajio prema mojoj tetki stavio je sada meni na raspoloženje. Jadikovao

je vrlo trogatelno povodom ohrabrenja koje mu je ona davala, i dosadni sati koje je provodio s njom u razgovoru bili su mu pravo mučenje. — Šta da ti pričam, draga moja Sofija, — Dakle, da priznam istinu. Čovek mi se svideo. Svidelo mi se moje osvajanje. Godilo mi je što sam mogla da pobedim u suparništvu svoju tetku; očaralo me je što sam mogla da pobedim u suparništvu tolike druge žene. Ukratko, bojim se nisam se ponela onako kako je trebalo, čak ni povodom njegove prve prvcate izjave — kamo da mu nisam pružila mal'ne sigurno ohrabrenje pre no što smo se rastali.

„Bât je sada govorio glasno, mogla bih gotovo reći urlao je protiv mene. Nekoliko mladih žena tobož su me izbegavale, možda ne toliko zbog neke stvarne sumnje koliko iz želje da me uklone iz društva u kome je meni isuviše pažnje poklanjao njihov miljenik. Ovde ne mogu da propustim a da ne izrazim svoju zahvalnost g. Našu na njegovoj dobroti: jednog dana on me je poveo u stranu i dao mi je savet, koji, da sam poslušala, danas bih bila srećna žena. Dete, kazao mi je, žao mi je što vidim prisnost koja postoji između vas i jednoga čoveka koji vas je potpuno nedostojan, a koji će, bojim se, postati vaša najveća nesreća. Što se tiče vaše stare smrdljive tetke, kad to ne bi nanelo štetu vama i mojoj lepoj Sofijici Vestern (uveravam te da ponavljam njegove reči), od srca bih se radovao kad bi se taj čovek dočepao sve njene imovine. Ja nikada ne savetujem stare žene: jer ako one uvrte sebi u glavu da pođu davoljim tragom, niti je moguće niti вреди da ih čovek odvraća od toga. Bezazlenost i mladost i lepota zaslužuju bolju sudbinu, i ja bih hteo da ih spasem njegovih šaka. Dopustite mi stoga, drago dete, da vas posavetujem da nikada ne dopustite tome čoveku da vam se naročito približi. — Kazao mi je još mnogo koječega što sam sada zaboravila, a doista u ono vreme malo sam i hajala za njegove reči; jer naklonost je opovrgavala sve ono što je on govorio; a sem toga nisam se dala uveriti da će se otmene žene upuštati u prijateljske odnose sa jednim takvim čovekom kakvim ga je on prikazao.

„Ali, bojim se, draga, ja te zamaram tolikim sitnim pojedinostima. Stoga, da budem kratka, zamisli me venčanom; za-

misli me sa mojim mužem kraj nogu moje tetke; i onda zamisli me najludom ženom u ludnici u besomučnom nastupu, i tvoja će ti mašta nagovestiti samo ono što se stvarno dogodilo.

„Odmah sutradan moja je tetka otputovala iz toga mesta, delom da bi izbegla da gleda g. Ficpatrika ili mene, a isto toliko možda da bi izbegla da vidi ma koga drugog; jer premda sam čula da je docnije sve žestoko poricala, verujem da ju je tada razočaranje malo zaprepastilo. Od tog vremena napisala sam joj mnogo pisama, ali nikada nisam dobila odgovor ni na jedno, što mi je, priznajem, teško, pošto je ona sama, premda nenamerno, vinovnik svih mojih stradanja; jer da nije bilo g. Ficpatrikovog tobožnjeg udvaranja njoj, on nikada ne bi imao dovoljno prilike da osvoji moje srce koje, u drugim prilikama, ja još uvek laskam sebi, ne bi bilo takav lak plen za takvu osobu. Zaista, verujem da ne bih počinila takvu grubu grešku u svome izboru da sam se oslonila na svoj sopstveni sud; ali ja sam se potpuno pouzdala u tuđe mnjenje, i vrlo budalasto sam smatrala da se valjanost čoveka sama po sebi razume kada ga sve žene tako dobro primaju. Šta je razlog, draga moja, da mi, koje imamo razum ravan najmudrijim i najvećim ljudima, tako često izabiramo najluđe ljude za drugove i miljenike? Moj gnev dostiže vrhunac kada pomislim koliki je broj pametnih žena koje su izigrale budale.” Ovde je ona zastala jedan časak; ali kako Sofija nije ništa odgovorila, nastavila je kao u glavi koja sledi.

GLAVA V

U KOJOJ SE NASTAVLJA ISTORIJA GĐE FICPATRIKOVICE

„Po našem venčanju ostali smo u Bātu samo još dve nedelje: jer nije bilo nikakve nade u pogledu izmirenja sa tetkom; a nijedna para moga nasledstva nije se mogla dirnuti sve do moga punoletstva, a dotle je trebalo još dve godine. Moj je muž stoga odlučio da krenemo za Irsku; ja sam protiv toga negodovala vrlo ozbiljno, i zahtevala sam da održi svoje obećanje koje mi je dao pre venčanja, naime da me nikada neće siliti da pođem na ovo putovanje bez moga pristanka; i

zaista nikad nisam ni imala nameru da pristanem na nj, niti će me ma ko, verujem, kudititi zbog te odluke; međutim, ja ovo nisam ni pomenula svom mužu, no sam ga samo molila da putovanje odloži za jedan mesec; ali on je bio utvrdio dan polaska, i toga se datuma tvrdoglavo držao.

„Uveče uoči našeg odlaska, dok smo se vrlo ozbiljno prepirali povodom ove stvari, on je odjednom skočio sa stolice i naglo me je ostavio, rekavši da odlazi do salonâ. Jedva je bio izišao iz kuće kada sam ugledala na podu parče hartije koje mu je, valjda, nepažnjom ispalo iz džepa kada je vadio maramicu. Podigla sam tu hartiju, i, videvši da je neko pismo, nisam se ustručavala da ga pročitam; i zaista, pročitala sam ga toliko puta, da mogu da ti ga ponovim mal'ne od reči do reči. Dakle, pismo je glasilo ovako:

„Gosp. Brajanu Ficpatriku.

Gospodine,

„Vaše sam pismo primio, i iznenađuje me vaš postupak prema meni koji još nisam video vaš novac u gotovu, sem za jedan vuneni kaput, a vaš račun sada iznosi preko 150 funti sterlinga. Razmislite, gospodine, koliko ste me puta zavaravali pričama kako ćete se oženiti sad ovom sad onom damom; ali niti ja mogu da živim od nade i obećanja, niti trgovac koji me snabdeva štoфом hoće da primi takve neke uplate. Velite mi da vam je sigurna bilo tetka bilo bratanica, i da ste se već do sada mogli venčati tetkom, čije je imanje, kažete, ogromno, ali da pretpostavljate bratanicu zbog njene gotovine. Molim vas, gospodine, primite bar jedanput savet jedne budale, i venčajte se sa prvom koju možete da ulovite. Oprostite mi što vam nudim svoj savet, jer vi znate da vam iskreno želim dobro. Očekujem isplatu vašeg duga sledećom poštom, ili najkasnije u roku od četrdeset dana. Za račun g. g. Džona Drageta i komp., od kojih vam svaka čast, ostajem,

Gospodine,
vaš ponizni sluga,
Sam. Kozgrev.”

„Tako je glasilo pismo od reči do reči. Zamisli, moja draga devojko, zamisli kako je ono delovalo na mene! Čovek pretpostavlja bratanicu zbog njene gotovine! Da je svaka od onih reči bila po jedan mač, sa zadovoljstvom bih mogla da mu ih sve rinem u srce; ali neću da ti pričam o svom besomučnom ponašanju u toj prilici. Izlila sam skoro sve svoje suze pre no što se on vratio kući; ali dovoljni ostaci od njih bili su ostali u mojim podnadulim očima. On se mrzovoljno bacio na stolicu, i dugo vremena oboje smo ćutali. Najzad mi je s visine dobacio: „Nadam se, gospodo, da su vam sluškinje spakovale sve vaše stvari; jer kola će biti spremna oko šest izjutra.” Ovo izazivanje potpuno je savladalo moju strpljivost; i odgovorila sam mu: „Ne, gospodine, još je jedno pismo ostalo neupakovano.” I onda, bacivši mu pismo na sto, počela sam da ga ružim najcrnjim rečima koje sam mogla da smislim.

„Da li su ga osećanje krivice ili stida ili razboritost obuzdali, ne umem reći; ali premda je on jedan od najplahovitijih ljudi, u ovoj prilici nije ga obuzeo bes. Naprotiv, nastojao je najnežnijim sredstvima da me umiri. Zaklinjao se da onaj izraz u pismu, za koji sam mu najviše zamerala, nije njegov, i da on nikada nije tako šta napisao. Priznao je, doduše, da je pominjao brak, i da je mene pretpostavljao, ali je, uz mnoge zakletve, poricao da je ikada naveo takve razloge. I pravdao se što je te stvari uopšte pominjao time što se nalazio u novčanoj neprilici koja je proizišla, kako je kazao, usled toga što je svoj posed u Irskoj isuviše dugo bio zanemario. To je, kazao je, jedini razlog što se tako uporno zainatio da otputujemo, samo nije mu se nikako dalo da mi taj razlog otkrije. Onda je upotrebio nekoliko vrlo toplih reči milošte, i završio je razgovor pomilovavši me nežno uz mnoga žestoka uveravanja o svojoj ljubavi.

„Postojala je jedna okolnost koja je za mene bila dosta značajna, i išla njemu u prilog, premda se on na nju nije pozivao; to je bila reč „imanje” u krojačevom pismu. Moja tetka, međutim, nikada nije bila udata, a to je g. Ficpatriku bilo vrlo dobro poznato. Kako sam ja, dakle, zamišljala da je onaj bratac to uneo u pismo iz svoje glave, ili na osnovu rekla-kazala,

to sam uverila sebe da se drznuo da napiše i onaj grozni redak na osnovu istog takvog izvora. Kakvo je to bilo umovanja, moja draga? Zar nisam ja pre bila branilac nego sudija? Ali zašto ja pominjem takvu jednu okolnost, i pozivam se na nju, kao da bih htela da opravdam moje praštanje? Ukratko, da je bio dvadeset puta toliko kriv, polovina nežnosti i ljubavi kojima me je bio obasuo, naterali bi me da mu sve oprostim. Sada se više nisam protivila putovanju, i krenuli smo sledećeg jutro, i posle nešto više od nedelju dana stigli smo u g. Ficpatrikov dom.

„Tvoja radoznalost neka mi oprostí što ne mogu da pri-povedam o doživljajima koje sam imala na tom našem putovanju: jer meni bi zaista bilo u najvećoj meri neprijatno da taj put ponovo prelazim, a i tebi ne bi bilo prijatnije da ga u mislima proputuješ sa mnom.

„Ovaj dom, dakle, bio je neka drevna kućerina: da sam u jednom od onih veselih raspoloženja, kakvu si me toliko puta vidala, mogla bih da ti je opišem dosta šaljivo. Izgleda kao da je u njoj nekada stanovao neki gospodin. Tu je bilo dovoljno prostora, ali ga nameštaj nije smanjivao: jer, zaista, nameštaja je tu bilo vrlo malo. Neka starica, koja je izgledala istih godina kao i kuća, i veoma ličila na onu koju Šamon pominje u Siročetu, dočekala nas je kod vratnica; i u nekom mumljanju, jedva ljudskom i meni nerazumljivom, poželeva je dobrodošlicu svome gospodaru. Ukratko, ceo taj prizor bio je tako mračan i sumoran, da sam u duši osetila najveću potištenost; a kada je moj muž to primetio, umesto da me uteši još je povećao moj jad dvema-trima zlobnim opaskama. „Kao što vidite, gospodo,” kazao je, „ima lepih kuća i drugde a ne samo u Engleskoj; ali vi biste možda radije da boravite u kakvim prljavim sobama u Bâtu.”

„Srećna je, moja draga, ona žena koja, u ma kakvim životnim prilikama, ima veselog i dobroćudnog druga da joj bude podrška i uteha; ali zašto mislim na one u srećnom položaju? Time samo uvećavam svoj rad! Moj drug, umesto da razvedri sumornost moje osamljenosti, ubrzo me je uverio da s njim moram biti jadna i čemerna svuda i u svakoj

prilici. Jednom rečju, bio je nabusit, karaktera kakvog možda nikada nisi videla; i zaista, žena nikada i ne viđa takve primere sem možda u oca, brata ili muža; a premda ti imaš oca, on nije takav čovek. Ovaj nabusiti čovek prede mi je izgledao sušta suprotnost onoga što je, a to izgleda i dan-danas svakome drugom. Bože Gospode, kako je moguće da čovek stalno održava jednu te istu laž kad je izvan kuće i u društvu, a da se zadovoljava da neprijatnu istinu pokazuje samo kod svoje kuće? Tu, moja draga, oni sebi nadoknađuju za ona tegobna sputavanja svojih čudi dok borave među svetom; jer primetila sam da ukoliko je moj muž bivao vedriji, veseliji i dobroćudniji u društvu, utoliko je bilo sigurnije da će pri našem sledećem susretu kod kuće biti mrzovoljniji i namćorastiji. Kako da ti opišem njegovo prostaštvo? Prema mojoj nežnosti on je bio hladan i neosetljiv. Na moje male šaljive nestašnosti, koje si ti, moja Sofijice, — a tako isto i drugi — smatrali prijatnim, on je gledao sa prezirom. U trenucima kada sam bila najozbiljnija, on je pevušio i zviždukao; a kadgod sam bila skroz potištena i jadna, bio je ljut i ružio me: jer premda mu nikada nije godilo moje dobro raspoloženje, niti ga je pripisivao tome što sam zadovoljna njime, moja ga je potištenost ipak uvek vređala, i tumačio je mojim kajanjem što sam se udala (kako je govorio) za jednoga Irca.

„Lako ćeš pojmiti, moja draga Mudrice (oprosti, molim te, ja sam se zbilja zaboravila) da kada jedna žena stupi u brak bez plana, u onome smislu kako to svet misli, to jest, kada nije besramna bludnica u težnji za novčanim interesima, ona nužno mora da ima nešto naklonosti i ljubavi prema svome čoveku. Isto ćeš tako lako moći da poveruješ da je moguće da se ova ljubav umanji; štaviše, uveravam te, prezir će je potpuno iskoreniti. Ovaj prezir počela sam sada da osećam prema svome mužu, pošto sam otkrila da je on — moram da upotrebim te izraze — rđa i glupak. Možda ćeš se začuditi što to otkriće nisam davno pre učinila; ali žene će da pronađu hiljadu izvinjenja za ludorije onih koje vole; sem toga,

dopusti mi da ti kažem, da treba imati vrlo pronicljivo oko da se, kroz prurušavanje veselosti i dobrog odgoja, uoči budala.

„Kada sam jednom prozrela svoga muža, kao što ti priznajem da sam ubrzo učinila, lako je zamisliti da mi je, sledstveno, i njegovo društvo bilo mrsko; i zaista, imala sam sreću da me svojim prisustvom vrlo malo uznemirava: jer naša je kuća bila sada najotmenije nameštena, naši podrumi imali su dobre zalihe, a pasa i konja bilo je na pretek. Kako je moj gospodin stoga zabavljao svoje susede sa velikom gostoljubivošću, to su ga ovi pohađali vrlo revnosno; lov i pijanke zauzimali su toliko njegovog vremena, da je samo mali deo njegovog razgovora, to jest njegovih zlih čudi, padao meni u deo.

„Srećna bih bila da sam tako lako mogla da izbegnem i sve ostalo neprijatno društvo; ali vaj, bila sam osuđena na neke koji su me neprestano mučili, u toliko više što nisam videla načina da ih se oslobodim. Ovi drugovi bile su moje vlastite nesnosne misli koje su me mučile i progonile danju i noću. U ovome položaju doživela sam prizor čije se grozote ne mogu naslikati ni zamisliti. Pomisli, moja draga, pretstavi sebi ako možeš, šta sam morala da propatim. Čovek koga sam prezirala, mrzela i gnušala se učinio me je majkom. Prošla sam kroz sve muke i bolove porođaja (deset puta bolnije u takvim okolnostima i od najgoreg mučenja kada se ono podnosi radi čoveka koji se voli), u jednoj pustinji, ili, zaista tačnije, u jednom prizoru urnebes a terevenke, bez prijatelja, bez druga, bez i jedne one prijatne okolnosti koja često olakšava, a katkad a možda više nego nadoknađuje patnje koje naš rod podnosi u toj prilici.”

GLAVA VI

U KOJOJ GOSTIONICAREVA POGREŠKA STRAŠNO ZAPREPASĆUJE SOFIJU

Gđu Ficpatrikovicu je omelo u daljem pričanju unošenje ručka, na veliku žalost Sofijinu; jer patnje njene rođake iza-

zvale su njeno saučešće i lišile je svakog apetita sem onoga koji je gđa Ficpatrikovicu trebalo da zadovolji svojim pričanjem.

Gostioničar je sada služio sa ubrusom pod pazuhom, i sa istim onim izrazom pošte na licu i u slovu koji bi upotrebio da su dame prispele u šestopregu.

Udata dama kao da je bila manje ganuta svojim jadima no što je to bila njena rodaka; jer ova je prva jela sa osobitim apetitom, dok je druga jedva mogla da proguta zalogaj. Sofija je isto tako pokazivala više zabrinutosti i tuge na licu no što se videlo na licu one druge, koja, kada je primetila ove znake na svojoj rodaci, umolila ju je da se ne žalosti, rekavši: „Možda će se sve ipak svršiti bolje no što se ti ili ja nadamo.”

Gostioničar je sada smatrao da mu se ukazala prilika da otvori usta, i bio je odlučio da je ne propusti. „Žao mi je,” kazao je, „što milostiva ne može da jede; jer zacelo, posle tako dugog posta, mora biti da je vrlo gladna. Nadam se da gospodica ne strepi zbog čega; jer, kao što madama veli, sve se može svršiti bolje nego, što se iko nada. Neki gospodin koji je upravo bio ovde, doneo je odlične vesti; i možda će izvesni ljudi, koji su šmugnuli drugim nekim drumom, stići u London pre no što ih ovi prestignu; a učine li to, ni malo ne sumnjam, da će tamo naći narod vrlo spreman da ih primi.”

Sve osobe koje strepe od neke opasnosti pretvaraju sve što vide ili čuju u predmete svoje strepnje. Stoga je Sofija odmah zaključila iz gornjih reči da je gostioničaru poznato ko je ona, i da je otac progoni. Obuzelo je najveće zaprepašćenje, i nekoliko časova bila je lišena moći govora; čim je došla k sebi, umolila je gostioničara da udalji poslugu iz odaje, i onda, obraćajući se njemu, kazala je: „Vidim, gospodine, da znate ko smo mi; ali preklinjem vas — ne, uverena sam, ako imate imalo samilosti ili dobrote, vi nas nećete odati.”

„Ja da izdam milostivu gospođicu!” prozborio je gostioničar; „ne (i onda je izustio nekoliko vrlo krupnih zakletvi), „ja bih radije pristao da me iseku na deset hiljada parčića. Ja mrzim svaku izdaju. Ja! Ja još nikoga u životu nisam izdao, pa vaistinu neću početi to da radim ni kad je u pitanju jedna

tako mila gospodica. I kad bih to učinio, ceo bi me svet žestoko kudio, pošto će vrlo uskoro biti u gospodičinoj vlasti da me nagradi. Moja supruga može da mi bude svedokom da sam prepoznao gospodicu onoga trenutka kada ste ušli u našu kuću: kazao sam da je to vaša milost pre no što sam vas podigao sa konja; a uboje koje sam stekao u vašoj službi nosiću do groba; ali šta to mari, samo kad sam spasao vašu milost? Zacelo, neki bi jutros pomišljali na dobijanje nagrade; ali takva misao meni nije ni padala na um. Ja bih pre umro od gladi no što bih primio ma kakvu nagradu za odavanje vaše milosti."

„Obećavam vam, gospodine," kazala je Sofija, da nećete biti na šteti zbog vaše velikodušnosti, bude li ikad u mojoj moći da vas nagradim."

„Vaj meni, madame!" uzvkinuo je gostioničar. „U moći vaše milosti! Neka bi vam Nebo dalo toliko volje koliko moći. Ja se samo pribojavam da će vaša milost zaboraviti krčmara, jednog siromaha čoveka; ali ako me madame ne zaboravi, nadam se da će upamtiti kakvu sam nagradu ja odbio — odbio! to jest, ja bih je bio odbio, a zacelo to se može nazvati odbijanje; jer ja sam je jamačno mogao dobiti; i zacelo vi ste mogli da budete u nekim kućama; — ali, što se mene tiče, ja za ceo svet ne bih hteo da mi vaša milost nanese nepravdu i da pomisli da sam ikada naumio da vas izdam, čak i pre no što sam saznao dobre vesti."

„Kakve vesti, molim vas?" upitala je Sofija nešto naglo.

„Dakle, vaša milost još nije čula?" uzviknuo je gostioničar; „pa da, sasvim verovatno: jer i ja sam to saznao tek pre nekoliko trenutaka; a i da nisam čuo, neka me đavo odnese ovoga časa ako bih izdao vašu milost; ne, ako bih ja — smem li ja —" Ovde je on dodao nekoliko užasnih kletvi, ali mu je Sofija najzad upala u reč i zamolila ga da joj kaže šta podrazumeva pod tim dobrim vestima. On je upravo hteo da joj odgovori, kada je gdica Onor dojurila u sobu, sva bleđa i zadihana, i povikala: „Gospodice, s nama je sve svršeno, mi smo svi propali! Oni su došli, oni su došli!" Ove reči bezmalo su sledile krv u žilama Sofije; ali je gđa Ficpatrikovica upitala

Onor: ko je to došao, — „Ko?“ odgovorila je ona, „pa Francuzi; nekoliko stotina njih su se iskricali i mi ćemo sve biti pobijene i napastvovane.“

Kao što tvrdica koji ima u nekom lepom gradu kolibu, pa ga na daljini zaprepaste vesti o požaru, i on pobledi i uzdrhti zbog svog gubitka; kada pak vidi da su samo divni dvori izgoreli a njegova koliba ostala čitava, on toga časa dolazi sebi i smeši se zbog dobre sreće koja ga je poslužila; ili kao što se (jer nama se gornje upoređenje nešto ne sviđa) nežna majka, kada je užasnuta strahovanjem da se njen mezinac utopio, obeznani i bezmalo umire od zaprepašćenja, ali kada joj kažu da je mali gazda zdrav i čitav, a da je samo Viktorija, sa hiljadu i dvesta hrabrih mornara otišla na dno, život i svest joj se vraćaju ponovo, materinska ljubav uživa u naglom oslobođenju od svakog strahovanja, a opšta dobrohotnost, koja bi u drugoj prilici bila duboko ganuta užasnom nesrećom, spava tvrdo u njenoj duši.

Tako i Sofija, od koje niko nije mogao nežnije da saoseća sa opštom nedaćom njene zemlje, osetila je takvo neposredno zadovoljstvo usled oslobođenja od onog užasa da ju je otac stigao, da je dolazak Francuza jedva napravio neki utisak na nju. Ona je blago ukorela svoju dvorkinju što ju je toliko uplašila, i kazala je da joj je „drago što nije ništa gore, jer ja sam se plašila da je došao neko drugi!“

„Dabome, dabome,“ prozborio je gostioničar, „milostiva bolje zna te stvari; ona zna da su Francuzi zaista naši najbolji prijatelji i da su došli amo samo radi našeg dobra. Oni su narod koji će učiniti da Stara Engleska ponovo procveta. Uveren sam da je milostiva pomislila da vojvoda dolazi; a već to bi bilo dovoljno da milostivu obuzme strah. Dakle, hteo sam vam reći vesti. Veličanstvo njegove milosti, neka ga Nebo blagoslovi, šmugnulo je vojvodi, i maršira na London što može brže, a deset hiljada Francuza iskricali su se i na putu su da mu se pridruže.“

Sofiji se ova vest nije mnogo svidela kao ni gospodin koji je ispričao; ali kako je ona još uvek mislila da on zna ko je ona (jer nije mogla da nasluti pravu istinu), to se nije usu-

dila da pokaže da joj je ovo neprijatno. Sada se gostioničar udaljio, pošto je najpre skinuo zastirač sa stola; ali pri odlasku više puta je ponovio da se mnogo nada da ga ona neće zaboraviti.

Pod pretpostavkom da je poznaju u ovoj kući, Sofija nije bila ni malo mirna u duši; jer ona je još uvek pripisivala sebi mnoge stvari koje je gostioničar uputio Dženi Kameron; stoga je naredila svojoj dvorkinji da ispita gostioničara kako je on doznao ko je ona, i ko mu je to ponudio nagradu ako je izda; isto tako naredila je da konji budu spremni u četiri izjutra, za koji je sahat gđa Ficpatrikovica obećala da će krenuti s njom u društvu; i smirivši se što je bolje mogla, zamolila je tu gospođu da nastavi svoju priču.

GLAVA VII

U KOJOJ GĐA FICPATRIKOVICA ZAVRŠAVA SVOJU ISTORIJU

Dok je gđica Onor, izvršujući naređenja svoje gospodari-
rice, poručila bôlu punča i pozvala gostioničara i gostioničarku
da sudeluju, gđa Ficpatrikovica je ovako nastavila svoje pri-
čanje:

„Većina oficira, čiji je garnizon bio u obližnjoj varoši,
bili su poznanici moga muža. Među ovima bio je i jedan po-
ručnik, neki vrlo krasan čovek, čija je žena bila tako prijatna
i razgovorna, da smo od našeg prvog poznanstva — a to je bilo
uskoro posle moga porođaja — postale bezmalo nerazdvojne
drugarice: jer i ja sam imala sreću da budem njoj isto toliko
prijatna.

„Poručnik, koji nije bio ni glupak ni lovac, bio je često
u našem društvu; zaista, on je vrlo malo bivao u društvu moga
muža, tek onoliko koliko mu je to nalagalo njegovo dobro
vaspitanje, pošto je živio mal'ne stalno u našoj kući. Moj je
muž često izražavao svoje nezadovoljstvo što poručnik pretpo-
stavlja moje društvo njegovom: zbog toga je bivao vrlo ljut
na mene, i svojski me je psovao što mu odvodim drugove, go-

voreći da zaslužujem da odem u pakao zato što sam pokvarila jednog od najkrasnijih ljudi na svetu i napravila od njega šmokljana.

„Pogrešičeš, moja draga Sofija, ako budeš mislila da se moj muž ljutio zato što sam ga ja lišila jednog druga; jer poručnik nije bio čovek čije bi društvo moglo da godi jednoj budali; a kad bih i dopustila mogućnost ovoga, moj je muž imao tako malo prava da pripiše meni gubitak jednog druga, jer sam ja uverena da je njega jedino razgovor sa mnom pobudio da nam uopšte dolazi u kuću. Ne, dete, to je bila zavist, najgora i najgadnija vrsta zavisti, zavist zbog nadmoćnog razuma. Bednik nije mogao da podnese i da gleda da čovek, prema kome nije mogao da bude ni najmanje ljubomoran, pretpostavlja njemu razgovor sa mnom, O, moja draga Sofijice, ti si pametna devojka: ako se udaš, kao što je najverovatnije da ćeš učiniti, za čoveka manjih sposobnosti no što su tvoje, iskušaj više puta pre braka njegovu narav, da bi videla može li da podnese potčinjavanje takvoj nadmoćnosti. — Obećaj mi, Sofijice, da ćeš primiti ovaj savet, jer docnije ćeš uvideti njegov značaj.” — „Vrlo je verovatno da se uopšte nikada neću udati,” odgovorila je Sofija; „u najmanju ruku, mislim da se nikada neću udati za čoveka u čijem bi razumu opazila ma kakav nedostatak pre braka; i obećavam ti da bih pre digla ruke od svoga vlastitog, no što bih htela da tako nešto vidim docnije.” — „Digla bi ruke od svoga razuma!” odgovorila je na to gđa Ficpatrikovic. „Oh, ne sramoti se, dete; tako nešto ružno neću da verujem o tebi. Ja bih mogla da nateram sebe da dignem ruke od svega drugog, ali od toga nikada. Priroda ne bi nikada podarila ženi u toliko slučajeva ovu nadmoćnost, da joj je bila namera da se mi sve tako predajemo svojim muževima. Zaista, to pametni ljudi nikada i ne očekuju od nas; o tome je poručnik, koga sam maločas pomenula, bio upadljiv primer; jer premda je on bio čovek vrlo dobrog razuma, uvek je priznavao (kao što je i bilo ustvari) da je u njegove žene razum još bolji. A u tome je, možda, bio jedan razlog mržnji koju je moj tiranin osećao prema njoj.

„Pre no što bi njime tako vladala jedna žena, govorio je, a naročito jedna takva gadura (jer zaista ona nije bila neka lepotica, ali je bila vrlo prijatna i do krajnosti nežna), on bi želeo da vidi da đavo odnese sve žene koliko ih ima na ovom svetu, a to mu je bila uobičajena izreka. Kazao je da se čudi šta ja to nalazim u njenom društvu što me tako očarava; ot-kako je ta žena, kazao je, došla među nas, došao je kraj tvom voljenom čitanju ,koje si ti, tobož, toliko volela, da nisi na-lazila vremena da vratiš poeste gospođama ove zemlje; mo-ram priznati da sam u tome pogledu bila pomalo kriva zbog neučtivosti; jer tamošnje gospođe u najmanju ruku nisu ništa bolje od običnih ovdašnjih seoskih gospođa; stoga mislim da nije potrebno da ti se više pravdam što sam odbila svaku pri-snost sa njima.

„Ovo pohađanje produžilo se kroz čitavu godinu, za sve vreme dok je poručnikov garnizon bio u onoj varoši; za ovo zadovoljstvo morala sam da platim time što sam podnosila neprestano grđenje moga muža, onako kao što sam ti već kazala; to jest, kada je on bio kod kuće; jer on je često puta ostajao po mesec dana u Dablinu, a jednom je otputovao u London na dva meseca; za vreme svih tih njegovih putovanja, smatrala sam za svoju jedinstvenu sreću što ni jedanput nije poželeo moje društvo; štaviše, čestim osuđivanjem ljudi koji ne mogu da putuju bez žena privezanih za svoje repove, kako se on izražavao, on mi je dovoljno, stavio do znanja da, ako bih zaželela da ga pratim, moje bi želje bile uzaludne; ali nebo zna da su takve želje bile vrlo daleko od mojih misli.

„Naposletku je moj prijatelj bio premešten daleko od mene, i ponovo sam bila ostavljena svojoj osamljenosti, svojim čemernim mislima, a knjige su mi postale jedina uteha. Sada sam čitala bezmalo po vasceli dan. Šta misliš, koliko sam knjiga pročitala za tri meseca?“ — „Zbilja, rođako, to ne mogu da pogodim,“ odgovorila je Sofija. „Možda desetak ko-mada!“ — „Desetak komada! Desetak puta pedeset, dete,“ odgovorila je ona druga. „Čitala sam Denijelovu Istoriju Fran-cuske; dobar deo Plutarhovih Životâ, Atalonte, Pôpov prevod

Omira, Drajudenove pozorišne komade, Čilingvorda, Groficu D' Anoa i Lokov Ogled o ljudskom razumu.

„U međuvremenu napisala sam tri vrlo ponizna i, po mome mišljenju, dirljiva pisma mojoj tetki; ali, kako nisam dobila odgovor ni na jedno, ponos mi nije dopuštao da joj se više obraćam! — Ovde je ona zastala, i, gledajući pažljivo u Sofiju, kazala je: „Čini mi se, draga, da čitam nešto u tvojim očima što me prekoreva zbog nemara na drugom jednom mestu, gde bih naišla na ljubazniji prijem.” — „Zaista, draga Herijeta,” odgovorila je Sofija, „tvoja priča je izvinjenje za svaki nemar; ali zaista ja osećam da sam bila kriva zbog nehajnosti, bez tako dobrog opravdanja. Ali, molim te, nastavi; jer nestrpljiva sam, drhtim da čujem kraj.”

Onda je gđa Ficpatrikovica ovako produžila svoje pričanje: „Moj je muž onda po drugi put otputovao u Englesku, gde je ostao preko tri meseca; veći deo ovoga vremena ja sam živela životom koji sam mogla smatrati podnošljivim samo zato što sam poznavala još gori; jer jedno društveno biće, kao što sam ja, ne može nikada da se pomiri sa savršenom osamljenošću sem u slučaju kada ga ona oslobada prisustva onih koje mrzite. Gubitak moga maloga čeda još većma je pogoršao moj jad: ovo ne znači da sam se ja pretvarala kao da sam gajila prema njemu onu preteranu nežnost, koju bih, verujem, bila kadra da osetim u drugim prilikama; ali bila sam odlučila da u svakoj prilici vršim dužnost najnežnije majke; i ovo staranje sprečilo me je da osećam težinu onog od najtežih tereta, kada se uopšte može reći da nam ovaj teško pada.

„Provela sam bezmalo punih deset nedelja potpuno sama, ne viđajući nikoga za sve to vreme, sem posluge, kada je jedna mlada dama, rođaka moga muža, došla da me poseti iz jednog udaljenog kraja Irske. Ona je već jednom ranije bila nedelju dana kod nas u gostima, i tom prilikom sam je toplo i srdačno pozvala da nam opet dode; jer ona je bila vrlo prijatna žena, i svoje lepe prirodne darove usavršila je dobrim obrazovanjem.

„Nekoliko dana po svome dolasku, videći me veoma potištenom, i ne raspitujući za uzrok, koji je zaista njoj bio vrlo dobro poznat, ova mlada dama počela je da mi izražava

svoje žaljenje zbog moga slučaja. Kazala mi je; Da premda me je učtivost sprečavala da se na postupke moga muža žalim njegovoj rodbini, ipak svi oni uviđaju da ovi nisu kakvi bi trebalo da budu, i svi su zbog toga vrlo zabrinuti, ali niko više od nje same. I posle nešto opšteg razgovora o ovom predmetu, u toku kojega, priznajem, nisam mogla da joj protivurečim, ona mi je najzad, posle mnogih prethodnih upozorenja, kao najdublju tajnu, saopštila — da moj muž drži naložnicu.

„Ti ćeš sigurno pomisliti da sam ovu vest primila sa najvećom neosetljivošću. Pomisliš li to, na moju reč, tvoje te mišljenje zavodi. Prezir nije toliko pobedio moj gnev prema mužu, da u ovoj prilici mržnja ne bi opet planula. Šta može da bude razlog tome? Jesmo li mi tako užasno sebične, da se nas tiče čak i kad drugi poseduju ono što sami preziremo. Ili pak, nismo li mi pre tako užasno tašte, i nije li ovo najveća ozleda koja se nanosi našoj taštini? Šta ti misliš, Sofija?”

„Ja zaista ne znam,” odgovorila je Sofija; „nikada nisam sebe mučila takvim dubokim umovanjem; ali meni se čini da je ta dama postupila vrlo ružno kad ti je saopštila takvu tajnu.”

„Pa ipak, moja draga, njeno je ponašanje bilo prirodno,” odgovorila je gđa Ficpatrikovic; „a kada budeš videla i pročitala onoliko koliko sam ja, priznaćeš da je tako.”

„Žao mi je što čujem da je to prirodno,” odgovorila je Sofija; „jer meni nisu potrebni ni čitanje ni iskustvo di bi me uverili da je to vrlo nečasno i vrlo zlobno; štaviše, zacelo je isto toliko nevaspitano govoriti mužu ili ženi o greškama jedno drugoga, kao i govoriti im o njihovim sopstvenim.”

„I tako,” nastavila je gđa Ficpatrikovic, „moj se muž naposljetku vratio; i ako dobro poznajem svoje rođene misli, sada sam ga mrzela više nego ikad; ali prezirala sam ga ipak manje: jer izvesno je da ništa toliko ne slabi naš prezir kao ozleda nanosena našem ponosu ili taštini.”

„Njegovo držanje prema meni sada se toliko razlikovalo od onoga nedavnog, i toliko je ličilo na njegovo ponašanje za vreme prve nedelje našeg braka, da bi je on, samo da je u me-

ni ostala još jedna iskra ljubavi prema njemu, možda ponovo rasplamsao. Ali premda mržnja može da ustupi mesto preziru, i može, možda, bolje da prode, ljubav, verujem, to ne može. Istina je da je ljubav strast isuviše nemirna da bi ostajala zadovoljna bez onog zadovoljenja koje treba da joj pruža njen predmet; i čovek ne može da bude sklon da voli bez voljenja, isto onako kao što ne može da ima oči a da ne vidi. Kada, dakle, muž prestane da bude predmet ove strasti, najverovatnije je da će drugi neki čovek, velim, moja draga, ako tvoj muž postane ravnodušan prema tebi, — ako ti jednom dođeš do toga da ga prezireš — to jest — hoću da kažem — ako u tebi ima strasti ljubavi — Bože! tako sam se zaplela — ali čovek je sklon, u ovim apstraktnim razmatranjima, da izgubi povezanost misli, kao što g. Lok veli. Ukratko, istina je, kratko rečeno, da jedva znam šta je to bilo, i šta da ti kažem; ali, kao što sam ti rekla, kad se moj muž vratio, njegovo me je ponašanje isprva veoma iznenadilo; ali on me je ubrzo upoznao sa pravom pobudom, i naučio me je da to objasnim. Jednom rečju, dakle, bio je potrošio i prokartao svu gotovinu moga miraza; a kako nije mogao dublje da uvaljuje u dug svoje imanje, sada je želeo da dođe do gotovine za svoje rasipničke prohteve na taj način što bi prodao jedno moje malo imanje, a to nije mogao da učini bez moga pristanka; da ovo postigne, bila je jedina pobuda nežnosti kojom se sada zaodenuo.

„Odlučno sam odbila da mu u ovome udovoljim. Kazala sam mu, i kazala sam mu istinu, da sam posedovala obe Indije, odmah posle našeg venčanja, on bi mogao da potpuno gospodari njima: jer moje je stalno verovanje bilo da onome kome žena preda svoje srce, tome treba da preda u ruke i sav svoj imetak; ali, pošto je on bio tako ljubazan i ono prvo vratio mi u posed, to sam odlučila da na isti način sačuvam i ono malo što je ostalo od drugog.

„Neću da ti opisujem jarost koju su ove reči, i odlučnost kojom su bile izgovorene, izazvale u njemu; niti hoću da ti dosađujem prepričavanjem čitavog prizora koji je nastao između nas. Izletela je, u to možeš biti čvrsto uverena, priča o

naložnici; i to je izbila sa svima onim ukrasima koji su ljutina i prezir mogu da je obdare.

„G. Ficpatrik bio je na ovo pomalo kao gromom pogođen, i zbunio se više no što sam ga ikad videla, premda su njegove misli, bogzna zašto, uvek zbrkane. Međutim, on nije pokušao da se brani od optužbe, već se držao jedne metode koja me je isto tako bezmalo zaprepastila. Šta je to bilo nego uzvraćanje optužbe! Pretvarao se da je ljubomoran; i po svojoj urođenoj naravi, koliko ga ja znam, mogao je biti sklon ljubomori; da, ljubomora mu je morala biti u naravi, ili mu je sam đavo tutnuo u glavu; jer ja čikam ceo svet da baci neku opravdanu sumnju na moj karakter; štaviše, i najopakiji jezici nisu se nikad drznuli da panjkaju moj ugled. Moj dobar glas, hvala neka je Nebu, bio je uvek bez mrlje kao i moj život; i neka ga laž optužuje, ako sme. Ne, moja draga, Mudrice, ma koliko izazvana, ma koliko zlostavljana, ma koliko uvređena u svojoj ljubavi, ja sam bila tvrdo odlučila da nikad ne dam ni njmanje povoda za ogovaranja te vrste. — Pa ipak, moja draga, ima sveta tako zlobnog, jezika tako otrovnih da nikakva nevinost ne može da im promakne. Najnenamernija reč, najslučajniji pogled, najmanja prisnost, najbezazlenija sloboda protumačiće se naopako i uveličati u ne znam šta od strane nekih osoba. Ali ja prezirem, moja draga Mudrice, prezirem sva takva klevetanja. Nikakva zloba te vrste, uveravam te, nije me ni za trenutak ispunila nelagodnošću. Ne, ne, budi uverena, ja sam iznad toga. — Ali gde sam ono stala? Oh, da: kazala sam ti da je moj muž bio ljubomoran. — A na koga, molim te? Ta na koga drugog nego na poručnika koga sam ti već pomenula! On je morao da se vrati godinu dana i više unazad da bi našao povod za ovu nerazložnu strast, ako ju je zaista i malo osećao, i nije je lažljivo glumio samo da bi mogao da mene muči.

„Ali ja sam te umorila premnogim pojedinostima. Svoju ću priču privesti vrlo brzom kraju. Ukratko, dakle, posle mnogih prizora vrlo nedostojnih ponavljanja, u kojima se moja rođaka od srca zauzimala za mene, g. Ficpatrik ju je naposletku isterao iz kuće; kada je video da ni milom ni silom ne

može da me natera da mu udovoljim u onome zahtevu, latio se jedne uistini vrlo nasilne metode. Možda ćeš pomisliti da me je tukao; to stvarno nije, premda je dolazilo skoro i do toga. Zatvorio me je u moju sobu, i nije mi dopuštao da se služim bilo perom, mastilom i hartijom, bilo knjigom; jedna sluškinja svakoga dana sterala mi je postelju i donosila mi je hranu.

Kada sam provela nedelju ovako u zatvoru, došao je da me poseti, i, glasom učitelja, ili što je često puta to isto, glasom tiranina, upitao me je da li hoću sada da pristanem. Odgovorila sam mu vrlo odlučno da bih pre umrla. — „Onda i hoćeš, i neka si prokleta,” povikao je on; „jer iz ove odaje nikada nećeš izići živa.”

„Tu sam ostala još četrnaest dana; i, da ti istinu kažem, moja odlučnost bila je bezmalo savladana, i počela sam da pomišljam na pokoravanje. Ali jednoga dana, u osustvu moga muža, koji je bio otputovao na kratko vreme, zahvaljujući najvećoj sreći na svetu, dogodio se jedan slučaj. — Ja — u to vreme kada je u meni najveće očajanje počelo da hvata maha — u takvim prilikama sve bi bilo opravdano — upravo u to vreme primila sam — Ali trebalo bi čitav sat da ti ispričam sve pojedinosti. — Jednom rečju, dakle, (jer neću da te zamaram pojedinostima), zlato, zajednički ključ za sve brave, otvorio je moja vrata, i ja sam se našla na slobodi.

„Sada sam pohitala u Dablin, odakle sam se postarala da odmah predem u Englesku; nalazila sam se na putu za Bât da bih se stavila pod zaštitu moje tetke, ili tvoga oca, ili ma koga rodaka ko bi hteo da mi je ukaže. Moj me je muž prestigao noćas u gostionici u kojoj sam otsela, a koju si ti ostavila nekoliko časaka pre mene; ali poslužila me je sreća da mu umaknem a da se s tobom nadem.

„I tako se, moja draga, svršava moja istorija: za mene je ona, uverena sam, tragična; ali možda bih pre trebalo da se tebi izvinim zbog njene dosadnosti.”

Sofija je duboko uzdahnula, pa je onda kazala: „Zaista, Herijeta, ja te žalim iz dubine duše! Ali šta si drugo i mogla da očekuješ? Zašto, zašto si htela da se udaš za Irca?”

„Časti mi moje,” odgovorila je njena rođaka, „ta tvoja ocena je nepravdična. Ima, među Ircima, ljudi isto toliko valjanih i časnih kao i među Englezima; štaviše, da kažem istinu, velikodušnost je čak i češća pojava među njima. Ja sam takođe videla tamo i dobre muževe; a verujem da ovi nisu tako obilni u Engleskoj. Upitaj me radije šta sam mogla da očekujem kad sam se udala za budalu; i reći ću ti jednu svečanu istinu: ja nisam znala da je on to.” — „Zar, po tvome mišljenju, ne može nijedan čovek koji nije budala biti rđav muž?” upitala je Sofija vrlo tihim i promenjenim glasom. „To je,” odgovorila je njena rođaka, „isuviše krupno uopštavanje; ali, verujem, najveća je verovatnoća da će se budala pokazati takvim. Među svetom koji ja poznajem, najluckastiji ljudi su i najgori muževi; i usušujem se da tvrdim, kao činjenicu, da se pametan čovek retko ophodi rđavo prema ženi koja zasluhuje dobro.”

GLAVA VIII

STRAŠNA UZBUNA U GOSTIONICI I DOLAZAK JEDNOG NEOČEKIVANOG PRIJATELJA GĐE FICPATRIKOVICE

Sofija je sada, po želji svoje rođake, ispričala — ne ovo što sledi, već ono što je napred kazano u ovoj istoriji; iz toga razloga čitalac će mi, pretpostavljam, oprostiti što opet ne ponavljam sve iznova.

Jednu opasku, međutim, ne mogu a da ne učinim povodom njenog pripovedanja, naime da ona, od početka do kraja, nigde nije pomenula Džonsa, kao da takva jedna osoba i ne postoji. Ja se neću truditi ni da ovo obrazložim niti da ga pravdam. Doista, ako se to može nazvati nekom vrstom nepoštenja, ono izgleda još manje opravdano kad se imaju u vidu očevidna otvorenost i izričita iskrenost one druge dame. — Ali tako je bilo.

Upravo kada je Sofija stigla do kraja svoje priče, doprla je do odaže, u kojoj su ove dve dame sedele, neka larma slična

po bučnosti gomili pasa tek puštenih sa lanaca; ili, po piskavosti, mačkama kada mauču; ili kreštanju sovuljaga; ili doista više kao (jer koje životinje glas može da bude sličan ljudskom?) oni zvuci koji proizlaze iz usta, a katkad iz nozdrva onih bajnih rečnih nimfa, nazvanih od starine Najadama, a prostačkim jezikom zvane brodarice.

Takva je bila larma koja je sada izbila iz jedne od donjih odaja; i ubrzo je grmljavina, koja je odavno tutnjala u daljini, počela da dolazi sve bliže i bliže, dok nije naposljetku, penjući se postupno stepenik po stepenik, ušla u odaju u kojoj su dame sedele. Ukratko, da se okanemo svake slike i upoređenja, gđica Onor, pošto je žestoko izgrdila one dole, i postavila isto celim putem gore, došla je svojoj gospodarici u najbešnjem gnevu, i povikala: „Zamislite, moja gospodice! Ona bezobrazna hulja, gazda ove kuće imao je drskosti da mi kaže, i to u lice, da ste vi ona gadura, ona smrdljiva k-va (Dženi Kameron je nazivaju) što juri širom zemlje sa Pretendentom. Štaviše, taj lažljivi i drski lupež imao je smelosti da mi kaže da ste mu vi to i sami priznali; ali ja sam pokazala lupežu: tragovi mojih nokata ostali su na njegovoj bezobraznoj njušci. Moja gospodica, kazala sam mu; moja gospodica, bezobrazna hulja, nije zalogaj ni za kakvog pretendenta. Ona je jedna otmena gospodica, dobrog roda i imetka kao i najbolja u Samersetšajru. Zar vi, gospodine, još nikada niste čuli za velikog vlastelina Vesterna? Ona je njegova jedinica; ona je —, i naslednica čitavog njegovog velikog imanja. Jedna takva baraba da nazove moju gospođicu gadnom škotskom k-vom! Samo mi je žao što mu nisam rascopala glavu onom bôlom punča!”

Glavnu neprijatnost koju je Sofija doživela u ovoj prilici prouzrokovala je sama Onor, koja je u svojoj ljutini kazala ko je ona. Međutim, kako je ona pogreška gostioničareva dovoljno objašnjavala one njegove reči koje je Sofija malo pre pogrešno razumela, njoj je sada malo laknulo, i, kad se sve uzme u obzir, nije mogla a da se malo ne nasmeje. Ovo je naljutilo Onor, i ona je uzviknula: „Zaista, gospodice, ja

nisam mislila da će vam ta stvar biti smešna. Da vas jedna takva bezobrazna, niska hulja nazove kurvom! Šta ga ja znam, gospodica može i da se ljuti na mene zato što sam držala njenu stranu, jer ponuđena usluga, vele, zaudara; ali zacelo, ja nikada ne bih mogla da podnesem da čujem da neko moju gospodaricu naziva kurvom — Niti ja to hoću da podnosim. Ja sam sigurna da je moja gospodica časna dama kao i jedna koja je ikada kročila na englesko tle, i noktima ću iskopati oči svakom onom lupežu koji se usudi da i najmanjom rečcom kaže da to nije tako. Nikada još niko nije mogao da kaže išta ružno — ama ni malčice — o karakteru gospođa u čijoj sam službi ikada bila.”

Hinc illae lacrimae, ili čisto i bistro, Onor je volela svoju gospodaricu isto onoliko kao što to čini većina posluge; to će reći — Ali osim toga, njen je ponos obavezivao da brani karakter dame u čijoj je službi; jer ona je smatrala da je i njen sopstveni vrlo blisko povezan sa njenim. Srazmerno, koliko bi se ugled njene gospodarice uzdizao, i njen sopstveni, zamišljala je, rastao bi s njim; a, suprotno tome, smatrala je da jedan bez drugoga ne mogu da budu uniženi.

U vezi sa ovim predmetom, čitaoče, moram da zastanem jedan časak, da bih ti nešto ispričao. Čuvena Nee Gvin, kročivši u svoje kočije jednoga dana iz neke kuće gde je napravila kratku posetu, videla je okupljenu veliku rulju i svoga lakeja sveg okrvavljenog i prljavog; kada je gospodarica upitala ovog čoveka zašto je u tome stanju, ovaj je odgovorio: „Tukao sam se, madame, sa jednim bezobraznim nikogovićem koji vas je nazvao k-vom.” — „Klipane jedan,” odgovorila je gđa Gvin, „po tome, ti bi se morao tući svakoga dana dogod si živ; pa, ludo jedna, to zna ceo svet.” — „A, tako,” progundao je ovaj, pošto je zatvorio vrata kočije, „ali i pored toga ne dam se ja zvati kurvinim lakejom.”

Tako, ljutina gđice Onor izgleda dovoljno prirodna, čak i ako se ne bi mogla drugačije objasniti; ali, ustvari, njen je gnev imao još jedan drugi razlog, i moramo s dopuštenjem da zamolimo čitaoca, da se opomene jedne okolnosti spomenute u gornjem upoređenju. Postoje, zaista, izvesne tečnosti koje

kada se primene na naše strasti, ili na vatru, proizvode dejstva posve suprotna onima koja proizvodi voda, jer služe pre da upale i razbukte nego li da ugase. Među ovima jedna je i plemenita tečnost koja se zove punč. Stoga učeni dr Čeni nije bez razloga nazvao pijenje punča sipanjem tečne vatre niz grlo.

Ele, gđica Onor je na nesreću sipala toliko ove tečne vatre niz svoje grlo, da je dim počeo da se diže u njen perikronium, i oslepeo je oči razuma, za koji se pretpostavlja da tu boravi, dok je pak sama vatra lako stigla iz stomaka u srce, i tu je upalila plemenitu strast ponosa. Tako, kad se sve uzme u obzir, ne treba da nas čudi dvorkinjin žestoki gnev, premda moramo priznati da na prvi pogled uzrok izgleda nedovoljan dejstvu.

Sofija i njena rodaka činile su sve što im je bilo u moći da ugase ovaj požar koji je tutnjao tako žestoko po čitavoj kući. Najzad su ga savladale; ili, da još malo proširimo naše upoređenje, pošto je vatra prožderala sve ono gorivo koje jezik pruža, naime, sve njegove pogrдне izraze, ona se naposletku sama od sebe ugasila.

Ali premda je mir bio uspostavljen gore, dole nije bilo tako; tu je gostioničarka, strašno ozlojeđena zbog ozlede koju su ašovi za meso gđice Onor naneli lepoti njenoga muža, glasno vapijala za osvetom i pravdom. Što se tiče toga jadnika, koji je uglavnom nastradao u tom sukobu, on je bio savršeno miran. Možda je krv koju je izgubio rashladila njegovu jaroost; jer neprijatelj nije samo napao noktima njegove obraze, no je isto tako mlatnuo pesnicom po njegovom nosu koji je obilnim suzama krvi oplakivao ovaj udarac. Ovome bismo mogli da dodamo i njegova razmišljanja o pogrešci koju je učinio; ali, uistini, ništa nije tako uspešno učutkalo njegov gnev kao način na koji je sada otkrio svoju pogrešku; jer što se ponašanja gđice Onor tiče, ono ga je samo još jače utvrdilo u njegovom mišljenju: sada pak jedna krupna osoba, sa velikom pratnjom i ekipažom, uverila ga je da je jedna od dama žena iz otmenih krugova i njegova prisna poznanica.

Po naređenju ove osobe, gostioničar se sada popeo gore i saopštio našim lepim patnicama da je dole jedan veliki go-

spodin koji želi da im učini podvorenje. Sofija je pobledela i uzdrhtala na ovu poruku, premda će čitalac zaključiti, uprkos gostioničarevoj grešci, da je ona bila isuviše učtiva da bi poticala od njenog oca; ali strah, kao i sudija, sklon je da iz svake neznatne okolnosti pravi prenatgljene zaključke bez ispitivanja obeju strana.

Stoga, više da bismo zadovoljili čitaočevu radoznalost nego da izazivamo njegovu zebnju, obaveštavamo ga dalje da je neki irski velmoža, na svome putu u London, stigao prošle noći vrlo pozno u gostionicu. Ovaj plemić, pošto je naglo prekinuo večeru i izjurio napolje prilikom uragana koji smo već pomenuli, ugledao je dvorkinju gde Ficpatrik ovde, i posle kratkog obaveštenja saznao je da se njena gospoda, sa kojom se on naročito dobro poznavao, nalazi gore u sobi. Tek što je dobio ovo obaveštenje, on se obratio gostioničaru, umirio ga i poslao gore sa pozdravima još učtivijim no što su bili oni izručeni.

Može, možda, izgledati čudnovato što sama dvorkinja nije bila upotrebljena kao glasnik u ovoj prilici; ali, žao nam je što to moramo reći, ona tada nije bila sposobna za ovu, kao i ma koju drugu, službu. Rum (jer tako je gostioničar izvoleo da nazove destilaciju slada) je podlački iskoristio umor koji je tom sirotom ženom ovladao, i strašno je opustošio njene plemenite moći, u vreme kada su one bile posve nesposobne da se odupru napadu.

Ovaj tragični prizor nećemo da opisujemo preopširno; ali smatrali smo se obaveznim, po onoj istoriskoj čestitosti koju ispovedamo, da ukratko nagovestimo jednu stvar koju bismo inače rado ostavili po strani. Mnogi istorici, doista, iz nedostatka ove čestitosti, ili marljivosti, da ne kažemo nešto gore, često puta ostavljaju čitaoca da u mraku pronalazi ove male okolnosti, nekiput na njihovu veliku zabunu i pometenost.

Sofiju je vrlo brzo oslobodio njenog bezuzročnog straha ulazak plemenitog velmože, koji nije bio samo dobar poznanik gde Ficpatrikovic, već i naročiti prijatelj te dame. Da kažemo istinu, njegovom pomoći joj je i bilo omogućeno da pobjegne od svoga muža; jer ovaj je plemić imao onu istu vitešku na-

rav kao i oni proslavljeni vitezovi o kojima čitamo u junačkoj povesti, i mnogu uhapšenu nimfu oslobodio je uža. Doista, on je bio isto tako ogorčen neprijatelj one divljačke vlasti koju isuviše često muževi i očevi vrše nad mladima i lepima suprotnoga pola, kao što je i jedan vitez-lutalica bio neprijatelj varvarske moći čarobnjakâ; štaviše, da kažem istinu, ja sam često puta podozrevao da ovi isti čarobnjaci kojima romantične priče svuda obiluju, u stvari nisu bili niko drugi do muževi tih dana; a sam brak bio je, možda, začarani zamak u kome su nimfe bile zatvorene.

Ovaj plemić imao je posed u Ficpatrikovom susedstvu, i već neko vreme poznavao se sa gospodom. Stoga, tek što je saznao za njen zatvor, on je ozbiljno pregao na posao da je oslobodi; ovo je odmah i postigao, ne zauzimanjem zamka na juriš, po primeru drevnih vitezova, već podmićivanjem upravitelja, u saglasnosti sa modernom ratnom veštinom u kojoj se lukavstvo pretpostavlja hrabrosti, a zlato se pokazuje više neodoljivo nego olovo ili čelik.

Međutim, kako gospođa nije smatrala ovu okolnost dovoljno važnom da bi je ispričala svojoj prijateljici, to ni mi nismo hteli da je u ono vreme saopštimo čitaocu. Mi smo radije izabrali da ga ostavimo neko kratko vreme pod pretpostavkom da je ona našla, iskovala, ili, nekim veoma izvanrednim, možda natprirodnim načinom, došla do novca kojim je podmitila čuvaru, nego što smo želeli da prekidamo njenu priču nagoveštavanjem nečega što je njoj samoj izgledalo od premale važnosti da bi se spomenulo.

Velmoža, posle kratkog razgovora, nije mogao da ne pokaže izvesno iznenađenje što je gospođu našao ovde; niti je mogao da joj ne kaže da je on zamišljao da je ona otputovala u Bât. Gđa Ficpatrikovic je vrlo slobodno odgovorila: „Da je u njenoj nameri sprečio dolazak izvesne osobe, čije ime nije potrebno da pominje. Ukratko,” kazala je, „stigao me je moj muž (jer nije mi potrebno da, tobož, krijem ono što već ceo svet isuviše dobro zna). Poslužila me je sreća da mu umaknem na najjednostavniji način, a sada idem u London sa ovom mladom damom, koja je moja bliska rođaka, i koja je takođe po-

begla od jednog isto tako velikog tiranina kao što je i onaj moj."

Njegovo lordstvo, zaključujući da je i ovaj tiranin isto tako neki muž, održao je govor pun komplimentata za obe dame, a isto tako pun žestokih optužbi protiv svoga sopstvenog roda; niti je, doista, izbegao da ne baci nekoliko uvijenih pogleda na samu ustanovu braka, i na nepravičnu vlast datu čoveku nad razboritijim i zaslužnijim delom ljudske vrste. Završio je svoju besedu ponudom svoje zaštite i šestoprega, što je gđa Ficpatrikovica odmah prihvatila, a, najzad, na njeno nagovaranje, i Sofija.

Kad su stvari bile tako uređene, njegovo se lordstvo oprostilo a dame se povukle na počinak, gde je gđa Ficpatrikovica zabavljala svoju rodaku mnogim visokim hvalama karaktera plemenitog velmože, a naročito je naširoko raspredala o njegovoj velikoj ljubavi prema svojoj supruzi, — govoreći da ona veruje da je on bezmalo jedina osoba visokog roda koja je ostala stalno verna svojoj bračnoj ložnici. „Zaista, moja draga Sofija," dodala je, „to je jedna vrlo retka vrlina među ljudima na položaju. Ne nadaš joj se, kada se budeš udala; jer, veruj meni, budeš li gajila tu nadu, jamačno ćeš se prevariti."

Na ove reči, jedan tih uzdah iskrao se Sofiji, koji je možda i doprineo uobličanju jednog sna ne vrlo prijatne vrste; ali kako ona nikad nikome nije otkrila ovaj svoj san, to ni čitalac ne može očekivati da ga ovde vidi ispričanog.

GLAVA IX

UVOĐENJE JUTRA U SLATKOME STILU. KOČIJE. ULJUDNOST SOBARICA. SOFIJINA JUNAČKA NARAV. NJENA VELIKODUŠNOST. VRAĆANJE TOME. ODLAZAK DRUŠTVA I DOLAZAK U LONDON; SA IZVESNIM OPASKAMA U KORIST PUTNIKA

Oni članovi društva, koji su rođeni da proizvode blagodat života, počeli su sada da žegu svoje sveće, da bi se latili svojih dnevnih poslova, na korist onih koji su rođeni da uži-

vaju obe blagodati. Mukotrpni ratar preže sada svoga surabotnika; vešti zanatlija, vredni radnik, skaču sada sa svojih tvrdih ležaja; a valjana služavka počinje da dovodi u red metež u gostinskoj sobi, dok se tvorci toga meteža, u nemirnom, isprekidanom snu, prevrću i bacakaju, kao da tvrdoća dušeka uznemiruje njihov počinak.

Prosto rečeno, sat je jedva izbio sedam kada su dame bile gotove za put, a, po njihovoj želji njegovo lordstvo i njegov ekipaž bili su spremni da im se stave na službu.

Sada je, pak, iskrsla jedna mala poteškoća, naime pitanje kako da se samo njegovo lordstvo preveze; jer premda u kočijama ove vrste, gde se putnici upravo smatraju kao toliko prtljaga, spretni kočijaš savršeno lako nabija pola tuceta njih onde gde ima mesta samo za četvoro, i divno udešava da gojazna domaćica ili uhranjeni opštinski odbornik ne zauzimaju više mesta nego kakva vitka gospodica, — ipak, u ovim vozilima koja se, radi bliže odredbe, nazivaju gospodске kočije, i premda su ona često puta prostranija od drugih, ova metoda pakovanja nikad se ne pokušava.

Njegovo bi lordstvo vrlo brzo okončalo ovu poteškoću svojom vrlo kavaljerskom ponudom da pojaši svoga konja, ali gđa Ficpatrikovića nikako nije htela da pristane na to. Stoga je bilo zaključeno da dvorkinje smenjuju jedna drugu na jednome od konja njegovog lordstva, koji je u tu svrhu bio odmah opremljen ženskim sedlom.

Pošto je u gostionici sve bilo uređeno, dame su otpustile svoje predašnje vodiče, a Sofija je dala poklon gostioničaru, delom kao naknadu za ozlede koje je zadobio pod njom, a delom radi onoga što je prepatio pod rukama njene pomahnitale dvorkinje. Sada je Sofija prvi put otkrila jedan svoj gubitak koji ju je malo zabrinuo; to je bio gubitak novčanice od sto funti koju joj je otac bio dao prilikom njihovog poslednjeg sastanka, a, izuzimajući nešto malo sitnine, to je bio sav njen sadašnji imetak. Pretražila je sve, uzalud je istresla i prevrнула svaku svoju stvarčicu, novčanica se nije mogla naći: na posletku se potpuno uverila da je izgubila iz džepa prilikom onog nesrećnog pada sa konja u mračnom šumarku, kao

što je ranije pomenuto; ova činjenica izgledala joj je utoliko verovatnija pošto se sada opomenula izvesnog poremećaja u svojim džepovima koji se desio u to vreme, kao i velike teškoće sa kojom je, u trenutku koji je neposredno prethodio padu, izvadila svoju maramicu da bi njome uslužila gđu Ficpatrikovicu.

Nedaće ove vrste, ma kakve nezgode ih pratile, nisu kadre bez pomoći tvrdičenja da ovladaju jednim duhom u kome ima imalo snage. Stoga je Sofija, premda joj se za ovo vreme nije moglo ništa gore desiti, odmah savladala svoju zabrinutost i, sa svojom uobičajenom vedrinom i veselošću na licu, vratila se svome društvu. Njegovo lordstvo povelu je dame u kola, kao i gdicu Onor koja je, posle mnogih učtivosti i još više ponovljenih „draga gospodice,” na posletku popustila pred slatkorečivim molbama svoje sestre Abigailove i pristala da primi čast da se prva poveze u kolima; doista, ona bi docnije sa zadovoljstvom nastavila tako i ceo put da je nije njena gospodarica, posle nekoliko jalovih nagoveštaja, najзад prisilila da za promenu obavi svoj deo jahanja.

Pošto su kočije sada primile svoje putnike, krenule su napred u pratnji mnogih slugu, i dvojice perjanika koji su se ranije vozili sa njegovim lordstvom, a koji bi bili udaljeni iz kola i u mnogo neznatnijoj prilici no što je potreba da se smeste dve dame. U ovome su se oni poneli kao gospoda; ali oni su bili gotovi u svako doba da vrše službu lakeja, pa čak i da se spuste i mnogo niže, samo da bi imali čast da budu u društvu njegovog lordstva i da uživaju blagodati njegove trpeze.

Gostioničar je bio tako zadovoljan poklonom koji je dobio od Sofije da se pre radovao nego što je žalio zbog svojih uboja i ogrebotina. Čitalac će, možda, biti radoznao da sazna *quantum* ovoga poklona; ali mi ne možemo da zadovoljimo njegovu radoznalost. Bio on šta mu drago, zadovoljio je gostioničara za njegovu telesnu ozledu; ali on se vajkao što ranije nije znao koliko malo gospodica ceni svoj novac:—„Jer, zace-lo,” kazao je, „čovek je mogao da joj naplati dvostruko svaki artikl, a ona računu ne bi ništa zamerila.”

Njegova žena, pak, bila je daleko od izvođenja ovakvog zaključka; da li je ona zaista osećala ozledu nanесenu njenom mužu jače no on sâm, ja ne mogu reći; izvesno je, pak, samo to da je ona bila mnogo manje zadovoljna Sofijinom darežljivošću. „Zacelo, dragi moj,” uzviknula je, „gospodica zna mnogo bolje no što ti zamišljaš kako da raspolaže svojim novcem. Ona je mogla s razlogom pomisliti da se mi ne bismo okanuli ovakve stvari bez izvesnog zadovoljenja, a sudsko parničenje bi je stalo beskrajno više od ove bedne svotice koju se čudim da si hteo da primiš.” — „Ti si uvek tako užasno pametna,” prozborio je muž. „Stalo bi je više, veliš? A misliš li ti da ja to ne znam isto tako dobro kao i ti? Ali bi li nešto od toga viška palo u naš džep? Ono, istina, da mi je sin Toma, advokat, živ, ja bih mu sa zadovoljstvom poverio u ruke ovakav jedan lep mali posao. On bi tu umeo da napravi dobar ćelepir, ali kako sada nemam nijednog rođaka od pravničke struke, zašto da se parničim u korist stranaca?” — „Zacelo,” odgovorila je ona, „ti znaš kako je najbolje.” — „Ja bar tako mislim,” kazao je on. „Ja umem da nanjušim ćelepir kao i svako drugi. Samo, imaj na umu, svako ne bi umeo da iskamči ovo od nje.” Na to je žena uzela da hvali promućurnost svoga supruga, i tako se završio ovaj kratki razgovor između njih u ovoj prilici.

Stoga ćemo se oprostiti od ovih čestitih ljudi, i pozabavićemo se njegovim lordstvom i lepim mu saputnicama, koje su tako dobro putovali da su za dva dana prevalili put od devedeset milja, i stigli u London druge večeri a da nisu na putu doživeli nikakvu pustolovinu vrednu da se ispriča u ovoj dostojanstvenoj istoriji. Naše će se pero ugledati stoga na pohod koji opisuje, a naša će istorija ići u korak sa putnicima koji su njen predmet. Valjani pisci učiniće zaista dobro ako se ugledaju u ovom slučaju na promućurnog putnika koji uvek odmerava svoj boravak u ma kome mestu prema lepotama, otmenosti i znamenitostima koje ono pruža. U Ešeru, u Sto-u, u Viltonu dani su prekratki za zanesenu maštu, dok se divimo čudesnoj moći veštine u usavršavanju prirode. U nekima od ovih uglavnom divimo se veštini; u drugima, priroda i veština kao da se nadmeću koja će više da nas zadivi; ali u po-

slednjem izgleda kao da je priroda pobedonosna. Tu se priroda pojavljuje u svojoj najbogatijoj odeždi, a veština, zaodena u najskromniju jednostavnost, dvori svoju blaženu gospodaricu. Ovde priroda, zaista, prosipa svoja najprobranija blaga kojima je obasula ovaj svet; i ovde vam ljudska priroda prikazuje predmet koji samo ona druga može da nadmaši.

Onaj isti ukus, ona ista mašta, koji raskošno bujaju u ovim divnim predelima, mogu da se zabave i predmetima daleko niže vrste. Šume, reke, pašnjaci Devona i Dorseta privlače oko razboritog putnika i usporavaju njegov korak, a to zadržavanje on docnije nadoknađuje brzim prelazom preko sumorne pustare Bagšota, ili one prijatne ravnice koja se pruža zapadno od Stolbridža, na kojoj se, u prostoru od šesnaest milja kao jedini predmet uzdiže jedno jedino drvo, ako ne računamo oblake koji, iz sažaljenja prema našoj umornoj duši, ljubazno otvaraju svoje raznobojne dvore našem pogledu.

Ne putuje tako trgovac amišan na paru, ni mudar sudija, dostojanstveni doktor, toplo odeveni marveni trgovac, i sav onaj brojni porod bogatstva i tupavosti. Klate se oni dalje, jednakom brzinom, preko zelenih livada i golih pustara, a njihovi konji sa najvećom tačnošću prelaze četiri i po milje na sat; oči životinje i njenog gospodara podjednako su uperene napred, i podjednako i na isti način posmatraju iste predmete. Sa jednakim zanosom dobri jahač premerava najpodesnije delo građevinara kao i ona krasna zdanja kojima je neko nepoznato ime ukrasilo bogatu fabričku varoš, gde su gomile cigalja složene kao spomenik da bi se pokazalo da su tu gomile novaca bile složene ranije.

A sada, čitaoče, pošto se žurimo da se pridružimo našoj junakinji, ostavljamo tvojoj visprenosti da primeniš sve ovo na beocijske*) pisce, i na one koji su im suprotni. Ovo ćeš izdašno moći da učiniš bez naše pomoći. Mrdni se stoga u ovoj prilici; jer premda smo mi uvek spremni da ti ukažemo pravu pomoć u teškim mestima, pošto mi, kao neki drugi, ne oče-

*) Beocija u Grčkoj, poznata sa tupavosti svojih stanovnika. — Prev.

kujemo od tebe da se laćáš veštine pogađanja da bi otkrio naš smisao, — ipak nećemo da povladujemo tvojoj lenosti onde gde se ne traži ništa više do li tvoja pažnja; jer ti se grdno varaš ako misliš da smo nameravali, kada smo započeli ovo veliko delo, da tvoju dovitljivost ostavimo bez ikakvog posla; ili da ćeš bez povremene upotrebe ovoga dara, moći da putuješ kroz ove stranice sa ikakvim zadovoljstvom ili korišću po tebe.

GLAVA X

KOJA SADRŽI MIG ILI DVA KOJI SE TIGU VRLINE, I JOS
NEKOLIKO KOJI SE TIGU PODOZRIVOSTI

Pošto je naše društvo prispelo u London, dame su se odmorile i okrepile u kući njegovog lordstva posle umora od putovanja, a sluge su bile poslane da nađu konačište za njih; jer budući da se milostiva leđi nije tada nalazila u gradu, gđa Ficpatrikovića nije htela ni da čuje da primi postelju u velmožinom dvorcu.

Neki će čitaoci, možda, osuditi ovu preteranost vrline (ako mogu tako da je nazovem) kao isuviše finu i preobzirnu; ali moramo da imamo u vidu njen položaj, za koji se mora priznati da je bio veoma škakljiv; a kada uzmemo u obzir zloću ogovaralačkih jezika, moramo dopustiti da, ako je ovo bila pogreška, ta pogreška se sastojala u preteranosti na pravoj strani, i svaka ona žena koja bi se nalazila u istovetnom položaju, činila bi dobro kad bi se na nju ugledala. I najformalniji izgled vrline, kada je samo izgled, može možda, rasmotren vrlo apstraktno, da se čini manje pohvalan nego sama vrlina bez ove formalnosti; ali, međutim, on će uvek biti više hvaljen; i svi će verujem, potvrditi ovo: da je neophodno, no uzev u nekim veoma posebnim slučajevima, po svaku ženu da se pridržava bilo jednog bilo drugog.

Pošto je konačište bilo spremljeno, Sofija se pridružila svojoj rodaki za to veče; ali je bila odlučila da se rano ujutru raspita za damu pod čiju je zaštitu bila naumila da se stavi,

kao što smo već ranije pomenuli, kada je napustila očevu kuću. Ovo je želela da učini tim pre, što su je na to potsticala izvesna zapažanja koja je načinila za vreme putovanja u kojijama.

Sad, kako mi nikako ne bismo hteli da Sofijinom karakteru pridamo mrsku crtu podozrevanja, bezmalo se plašimo da prikažemo čitaocu misli koje su ispunjavale njen um u pogledu gde Ficpatrikovice, o kojoj je ona jamačno gajila izvesne sumnje; kako su ove sumnje veoma sklone da uđu u nedra najgoreg sveta, smatramo za umesno da ih i ne pominjemo otvorenije dok najpre ne kažemo čitaocu reč-dve o podozrivosti uopšte.

Meni se uvek činilo da ove ima dve vrste. Prvoj od ovih nalazim poreklo u srcu, pošto se čini da krajnja brzina njenog razaznavanja ukazuje na neki prethodni unutarjni potstrek, tim pre što ova vrsta često puta sačinjava svoj sopstveni predmet: vidi ono čega nema, i uvek više no što stvarno postoji. Ovo je ono hitro uočavanje i pronicanje, čijem jastrepskom oku nijedan znak zla ne može da promakne; koje opaža ne samo na osnovu postupaka, već i na osnovu reči i pogledâ ljudi; i kako ona proizlazi iz srca posmatrača, tako ona roni u srce posmatranog, i tu uhodi zlo, takoreći, u prvom zametku; štaviše, katkada i pre no što se može reći da se ono začelo; — divna jedna moć, kad bi bila nepogrešiva; ali kako na ovu vrstu savršenstva polaže pravo samo jedno smrtno biće, tako su iz pogrešivosti ovakvog uočavanja proizišla mnoga žalosna zla i najtužnije boli srca nevinosti i vrline. Ja ne mogu, stoga, a da ne smatram ovu veliku hitrinu u uočavanju zla kao poročnu preteranost, i kao jedno veoma otrovno zlo samo po sebi. Ja sam još više sklon ovome mnenju pošto verujem da to uočavanje proizlazi iz rđavog srca, na osnovu razloga koji sam gore naveo, i još jednog više, naime, zato što nikad nisam video da je ono svojstvo jednoga dobrog čoveka. Ele, od ove vrste podozrivosti ja potpuno i u celosti oslobađam Sofiju.

Druga vrsta ove kakvoće izgleda da proizlazi iz glave. Ona, zaista, i nije ništa drugo do li sposobnost da vidite ono

što vam je pred očima, i da izvedete zaključke iz onoga što ste videli. Prvo od ovih je neizbežno za one koji imaju oči, dok drugo možda sledi kao ne manje izvesna i nužna posledica ako imamo i malo mozga. Sve u svemu, ovo je isto tako ogorčen neprijatelj krivice kao što je ono prvo neprijatelj nevinosti; stoga ja i ne mogu ni da gledam na nj u nepovoljnoj svetlosti, čak i ako ono, zbog ljudske nesavršenosti, neki put i pogreši. Na primer, ako bi neki muž slučajno iznenadio svoju suprugu na krilu ili u zagrljaju nekog od onih mladih lepotana koji upražnjavaju veštinu zavodništva, mislim da mu ne bih mnogo prebacio ako bi iz prizora koji je stvarno video — a prema kome smo vrlo širokogrudni kada ga nazivamo bezazlenom slobodom — zaključio i nešto više no što je video. Čitalac će se lako i sâm opomenuti velikog mnoštva primera: ja ću dodati samo još jedan, koji, ma koliko nehrišćanski izgledao nekima, meni se ipak čini strogo opravdan; a to je podozrenje da je čovek kadar da uradi ponovo ono što je već jednom učinio, i da onaj ko je jednom bio hulja ponovo može da odigra istu ulogu. I, da priznam istinu, Sofija je, verujem, bila kriva zbog ove vrste podozrivosti. Iz te vrste podozrivosti u nje se, stvarno, začelo mišljenje da njena rodaka doista nije onako dobra kao što bi trebalo da bude.

Slučaj, izgleda, bio je ovakav: gđa Ficpatrikovic je mudro smatrala da se u ovome svetu vrlina mlade dame nalazi u istom položaju u kome i jedan zec, koji je siguran da će, čim mrdne kuda, naići na neprijatelje, jer teško da može da naide na koga drugog. Stoga, čim je odlučila da se prvom prilikom oslobodi zaštite svoga muža, rešila je u isti mah da se stavi pod zaštitu nekog drugog čoveka; a koga bi mogla umešnije da izabere za svoga čuvara nego čoveka plemenitog roda, bogatog i časnog; čoveka koji je pored svoje kavaljerske naravi, koja ljude pravi sklonim da čine viteška dela, to jest da budu zatočnici ojađenih gospa, više puta izjavio svoju vanrednu privrženost njoj, i već joj je o tome dao sve dokaze koji su mu bili u vlasti?

Ali kako je zakon budalasto ispustio ovo zvanje vice-muža, ili zaštitnika, gospode u bekstvu; i kako je zloba sklo-

na da ga nazove jednim neprijatnim imenom, bilo je rešeno da njegovo lordstvo čini u potaji sve ove ljubazne usluge gospođi, i da javno ne uzima na se ulogu njenog zaštitnika. Štaviše, da bi se sprečilo da ga iko vidi u takvoj svetlosti, bilo je utanačeno da gospođa otputuje pravo u Bât, a da njegovo lordstvo najpre svrati u London pa tek otuda, po savetu lekara, da se uputi u to mesto.

Ele, sve je ovo Sofija jasno shvatila, ne iz reči ili ponašanja gđe Ficpatrikove, nego zahvaljujući velmoži koji je u čuvanju tajne bio beskrajno manje umešan od te dobre gospođe; i možda baš ona tajanstvenost kojom je gđa Ficpatrikova zaodenula ovaj deo svoga izlaganja poslužio je ne malo jačanju onih sumnji koje su se sada rodile u duši njene rođake.

Sofija je vrlo lako pronašla gospođu koju je tražila; jer zaista nije bilo nijednog nosača nosiljki u gradu kome njena kuća nije bila savršeno poznata; i kako je, kao odgovor na svoju poruku, primila najsrdačniji poziv, ona ga je odmah prihvatila. Gđa Ficpatrikova, zaista, nije izrazila želju naročito veću no što ućtivost nalaže da njena rođaka boravi s njom. Da li je ona primetila gore pomenute sumnje i ljutila se zbog toga, ili su je u tome rukovodile neke druge pobude, ja ne mogu reći; ali izvesno je da je ona isto toliko želela da se rastane od Sofije koliko je i sama Sofija želela da ode.

Mlada gospođica, kada je došla da se oprosti od svoje rođake, nije mogla a da je bar kratkim nagoveštajem, malo ne posavetuje. Zamolila je, za ime Božje, da povede računa o sebi, i da porazmisli u kakvom se opasnom položaju nalazi; dodala je još da se nada da će se pronaći neki način da se izmiri sa svojim mužem. „Moraš da se opomeneš, moja draga,” kazala je, „načela koje nam je tetka Vestern tako često ponavljala obema: Da kadgod se bračni savez raskine, i rat se objavi između muža i žene, ona teško može da sklupi, ma pod kojim uslovima, mir koristan po sebe. To su tetkine sušte reči, a njeno je iskustvo veliko.” Gđa Ficpatrikova je odgovorila sa prezrivim osmehom: „Ne boj se ti, dete, za mene ni malo, no povedi računa o sebi; jer ti si mlađa od mene.

Doći ću da te posetim kroz nekoliko dana; ali, draga Sofijice, dozvoli da ja tebi dam jedan mali savet: ostavi narav Mudrice u selu; jer, veruj mi, u ovome gradu ona će ti vrlo loše pristajati."

Tako su se dve rodake rastale, i Sofija se uputila pravo Ledi Begaston, gde je naišla na najsrdaniji i najljubazniji prijem. Ledi ju je bila mnogo zavolela kada ju je ranije videla sa njenom tetkom Vestern. Zaista, ona se vrlo mnogo obradovala kad je videla i čim je saznala razloge koji su je naterali da ostavi vlastelina i pobegne u London, ona je visoko pohvalila njenu razboritost i odlučnost; i, pošto je izrazila najveće zadovoljstvo zbog mišljenja koje je Sofija gajila o njoj, i koje je navelo da izabere njenu kuću za pribežište, obećala je da će joj pružiti svaku zaštitu koja je u njejoj vlasti.

Kako smo sada doveli Sofiju u sigurne ruke, čitalac će, nadam se, pristati da je ostavimo tu neko vreme, a da se pozabavimo malo nekim drugim licima, a naročito jednim Džonsom, koga smo ostavili dosta dugo da okajava svoje prošle pogreške, a koje su ga i same, kao što je to u prirodi poroka, već dovoljno kaznile.

KNJIGA XII

KOJA OBUHVATA ISTO ONO VREME KOJE I PRETHODNA

THE ACHILLES

GLAVA I

KOJA POKAZUJE ŠTA IMA DA SE CENI KAO PLAGIJAT KOD MODERNOG PISCA, A ŠTA DA SE SMATRA KAO PRIZNATA ZASLUGA

Učeni čitalac morao je da opazi da sam, u toku ovog snažnog dela, često puta prevodio odlomke iz najboljih starodrevnih pisaca, ne navodeći original, ili ne hajući ni najmanje za knjigu iz koje su ovi pozajmljeni.

Ovakav postupak u pisanju vrlo umesno osvetljuje oštromni Opat Banije, u predgovoru svoje Mitologije, delu velike učenosti i jednakog razbora. „Čitalac će lako приметiti,” veli on, „da sam često puta imao više obzira prema njemu nego prema mome vlastitom ugledu: jer pisac mu izvesno čini značajan kompliment kada, radi njega, suzbija učene navode koji mu dolaze pod ruku, a koji bi ga stali samo gologa truda da ih prepíše.”

Ispuniti jedno delo ovim strugotinama može se, zaista, smatrati kao pravo varanje učenog sveta, koji se takvim načinom zavodi na kupuje po drugi put, u odlomcima i na parče ono što već ima na veliko, ako ne u svome pamćenju, a ono bar na svojim policama; a to je još svirepije prema neukima, koji se navode da kupuju ono što im ne može biti ni od kakve koristi. Pisac koji u svojim delima meša velike količine grčkog i latinskog, ophodi se prema damama i gospodi na onaj isti podli način na koji postupaju aukcionari, koji obično nastoje da spletu i izmešaju svoju robu tako da, ako želite da kupite nešto što vam treba, morate u isto vreme da pazarite i ono što vam ni za šta ne treba.

Pa ipak, kako nema postupka tako pravičnog i nezainteresovanog da ga neznalaštvo ne bi moglo pogrešno razumeti i zloba pogrešno prikazati, ja sam po neki put bio u iskušenju da spasem svoj vlastiti ugled na račun čitaoca, i da prepíšem

original, ili bar da navedem glavu i stih kadgod sam se koristio bilo tuđom mišlju bilo tuđim izrazom. Doista, ja pomalo sumnjam da sam često nastradao usled suprotne metode; i da sam, potiskujući ime originalnog pisca, bivao pre osumnjičen zbog plagijata no pohvaljen zato što sam se rukovodio onom gore pomenutom lepom pobudom s pravom proslavljenog Francuza.

Ele, da bih ubuduće otklonio sva ovakva podmetanja, ja ovde priznajem i opravdavam činjenicu. Drevni pisci mogu da se smatraju kao zajednički bogat pašnjak na kome svako, ko drži i najmanji čitluk na Parnasu, ima puno pravo da goji svoju muzu. Ili, da stvar prikažemo u jasnijoj svetlosti, mi moderni smo prema starima kao sirotinja prema bogatašima. Pod sirotinjom ja ovde podrazumevam ono veliko i uvaženo telo koje se narodski naziva rulja. Ele, svakome kogod je imao čast da se do izvesnog stepena prisnosti upozna sa ovom ruljom, mora biti dobro poznato da je jedno od njenih utvrđenih gesla da bez i malo ustručavanja hara i pljačka svoje bogate susede; takođe, da se ovo među njima ne smatra ni za kakav greh ili sramotu. Ovoga se gesla oni tako stalno pridržavaju i po njemu postupaju da, bezmalo u svakoj parohiji kraljevstva, postoji kao neka vrsta konfederacije u neprestanoj vojni protiv izvesne bogate osobe, zvane vlastelin, čije imanje svi njegovi siromašni susedi smatraju kao slobodan plen; i kako oni smatraju da u ovakvoj pljački nema nikakve krivice, zaključuju da im čast i moral nalažu da sakrivaju i štite jedni druge od kazne u svakoj takvoj prilici.

Na isti način i mi pisci imamo da smatramo one stare, Omira, Virgilija, Horacija, Cicerona i ostale, kao bogatu vlastelu, od koje smo mi, parnasovska sirotinja, uobičajili od pamtiveka da drpimo štogod možemo. Ovu slobodu ja tražim, i gotov sam da je za uzvrat dopustim mojim siromašnim susedima. Sve što ja zahtevam od moje sabraće jeste da se među nama održava ono isto strogo poštenje koje vlada među članovima iste rulje. Krasti jedan od drugoga, zaista je zločinački i nepristojno; jer ovo bi se strogo moglo nazvati pronevera sirotinjske imovine (katkada, možda, i veće sirotinje no

što smo sami), ili, prikazano u najcrnijoj boji, haranje sirotinjskog doma.

Pošto, dakle, posle najstrožeg ispitivanja, moja savest ne može da me optuži za takvu neku bednu krađu, priznajem krivicu samo u vezi sa prvom optužbom; niti ću se ja ikada ustezati da prisvojim ma kakav odlomak koji bih našao kod nekog antičkog pisca, a koji bi odgovarao mojoj svrsi, a da pri tome ne ispisujem ime pisca od koga sam ga uzeo. Štaviše, ja potpuno polažem pravo vlasništva u svim takvim slučajevima onoga časka kada se ovi nađu prepisani u mojim spisima, i očekujem od svih čitalaca ubuduće da ih smatraju čisto i potpuno mojima. Ovaj zahtev, međutim, želim da mi se usvoji samo pod uslovom da sačuvam strogo poštenje prema svojoj siromašnoj sabraći, od koje ako ikada uzajmim išta od one malenkosti koju poseduju, neću nikada propustiti da na to stavim njihovu oznaku, da bi to u svako doba bilo spremno da se vrati pravome vlasniku.

Propuštanje ovoga bilo je veoma za osudu kod nekog g. Mûra, koji je pošto je prethodno uzajmio izvesne redove od Pôpa i družine, uzeo slobodu da prepíše šest od njih u svojoj pozorišni komad Takmaci. G. Pôp, međutim, imao je veliku sreću da ih nađe u rečenom pozorišnom komadu, i spustivši šake na svoje vlasništvo, prebacio ih je ponovo u svoja dela; i, kao dalju kaznu, uhapsio je rečenoga Mûra u groznu tamnicu Dunsijade, gde još živi nesrećan spomen na nj, i živeće večno, kao umesna kazna za ovakva nepravilna poslovanja u pesničkom zanatu.

GLAVA II

U KOJOJ SE, PREMDA VLASTELIN NE NALAZI SVOJU KĆER,
NALAZI NEŠTO ŠTO OKONČAVA NJEGOVU POTERU

Istorija se sada vraća u aptonsku gostionicu, odakle ćemo najpre poći tragom vlastelina Vesterna; jer kako će on ubrzo stići na kraj svoga putovanja, bićemo potpuno slobodni da se pozabavimo našim junakom.

Čitalac će izvoleti da se seti da se rečeni vlastelin udaljio iz gostionice u velikom gnevu, i da je u tome gnevu jurio za svojom kćeri. Pošto ga je konjušar obavestio da je ona prešla reku Severi, i on je isto tako prešao tu reku, sa svojom pratnjom, i jahao je punom brzinom, zaklinjući se da će se grdno osvetiti sirotoj Sofiji, samo ako je stigne.

Nije se bio udaljio mnogo kada je stigao do neke raskrsnice. Ovde je sazvao kratak ratni savet, i, pošto je saslušao razna mišljenja, najzad je pustio da sreća odredi pravac njegovoj poteri, i udario je pravo vusterskim drumom.

Ovim drumom prešao je tek dve milje, kada je počeo da se gorko vajka i često da uzvikuje: „Kakva je to žalost! Zacelo nema nesrećnijeg psa od mene!” A onda je sručio plotun psovski i kletvi.

Paroh je u ovoj prilici nastojao da ga uteši. „Ne žalostite se, gospodine,” kazao je, „kao oni koji nemaju nade. Premda do sada nismo mogli da stignemo mladu gospodicu, ipak možemo reći da nas je dosada poslužila sreća da je tačno sledimo. Možda će se ona skoro umoriti od putovanja, pa će se zadržati u nekoj gostionici da bi okrepila svoje telo; a u tome slučaju, u svoj moralnoj čovečnosti vi ćete ukratko biti *compos voti*.”

„Fuj! Dodavola s gadurom!” odgovorio je vlastelin, „meni je samo žao što gubim jedno jutro ovako lepo za lov. Đavolski je teško izgubiti jedan po svemu sudeći najbolji dan u ovoj sezoni, kada se trag divljači najbolje oseća, naročito posle tako dugog mraza.”

Da li se Fortuna, koja tu i tamo pokazuje izvesnu samilost u svojim najvećim davalijama, sažalila na vlastelina; pa kako je bila odlučila da mu ne dozvoli da prestigne svoju kćer, možda je bila rešila da mu to nadoknadi na neki drugi način, — ja ne mogu da tvrdim; ali on je jedva izustio gore pomenute reči, i još dve-tri psovke pride, kad je jedan čopor pasa počeo tu u blizini da otvara svoja milozvučna grôca, na što su vlastelinov konj i njegov jahač odmah naćulili uši, a vlastelin povikao: „Ona je umakla, ona je umakla! Neka me davo nosi ako nije umakla!” Onda je odmah džarnuo živo-

tinju mamuzama, kojoj je to malo trebalo, pošto je doista i sama imala istu naklonost, i čitavo je društvo, skrenuvši na neku njivu, pojahalo pravo ka psima, uz mnogo hajkanje i klicanje, dok je siromah paroh, krsteći se, ostao u pozadini.

Basna priča da je lepa Grimalkina, koju je Venera, na želju nekog strasnog ljubavnika, pretvorila iz mačke u divnu ženu, opominjući se svoga ranijeg lova, i još uvek sačuvavši svoju prvobitnu narav, skočila iz ložnice svoga muža da bi uhvatila miša, kad je jednom ugledala tu malu životinju.

Šta treba da razumemo iz ovoga? Ne da nevesta nije bila zadovoljna zagrljajima svoga zaljubljenog ženika: jer premda su neki primetili da su mačke podložne nezahvalnosti, ipak žene i mačke su zadovoljne i predu u izvesnim prilikama. Istina je, kao što mudri vitez Rože L'Etranz primećuje u svojim dubokim umovanjima, da „ako prirodi zatvorimo vrata, ona će ući kroz prozor; i da je moja, iako madame, još uvek i lovilica miševa.” Na isti način ne bi trebalo da prebacimo vlastelinu nedostatak ljubavi prema rođenoj kćeri; jer u stvari on je nju mnogo voleo: treba samo da uzmemo u obzir da je on bio vlastelin i lovac, i da primenimo na nj gornju basnu, kao i ono pametno umovanje.

Psi su jurili vrlo žestoko, kako se veli, a vlastelin je jurio za njima preko ograda od živice i jendekâ, bučan i oran kao obično, i, kao obično, uživao je u lovu; niti se pomisao na Sofiju i jednom nametnula da bi mu pomutila zadovoljstvo koje je osećao u hajci, a koja je, kako je rekao, bila jedna od najlepših koju je ikad video, i kleo se da je vredelo jahati pedeset milja da bi se uzelo učešća u njoj. Kao što je vlastelin zaboravio na svoju kćer, tako su i sluge, možemo lako da verujemo, zaboravile svoju gospodaricu; i paroh, pošto je dao izraza svome velikom čuđenju, na latinskom i za se, isto se tako okanuo svake misli o mladoj gospodici, i, klimajući na velikoj udaljenosti, počeo je da sročava u pameti jedan deo propovedi za sledeću nedelju.

Vlastelina čiji su bili psi veoma je obradovao dolazak sabrata vlastelina i lovca; jer svi ljudi cene vrednost na svoj način; a niko živi nije bio veći stručnjak u lovu od g. Ve-

sterna, niti je iko znao bolje od njega da osokoli pse svojim glasom i da oduševi lov svojim hajkanjem.

Lovci, u zagrejanosti svoje trke, isuviše su zauzeti da bi obraćali pažnju na kakav bilo ceremonijal, štaviše, čak i na obzire čovečnosti; jer ako se ma ko od njih stropošta slučajno u jarak ili u reku, ostali prolaze mimo njega i ne hajući, i obično ga ostavljaju njegovoj sudbini; stoga i dva vlastelina, premda su se u toku ovog vremena često nalazili u blizini jedan drugoga, nisu izmenjali ni jednu jedinu reč. Gospodar lova, međutim, više puta je video i pohvalio neznanečevu veliku umešnost u sakupljanju pasa kada bi zabasali i izgubili trag, i otuda je stekao vrlo visoko mišljenje o njegovim umnim sposobnostima, dok je broj njegovih pratioca izazivao ne malu poštu prema njegovom blagorodstvu. Stoga, čim se lov završio, smrću male životinje koja ga je izazvala, dva vlastelina su se sastala, i, na posve vlastelinski način, pozdravili su jedan drugog.

Razgovor je bio dovoljno zabavan, i mogli bismo ga možda ispričati u nekom dodatku, ili u nekoj drugoj prilici; ali kako on nema nikakve veze sa ovom istorijom, nismo mogli ni da mu damo mesta u njoj. On se završio sa još jednom hajkom, a ova sa pozivom na večeru. Pošto je ovaj bio prihvaćen, sledila je bogovska pijanka, koja se isto tako završila time što je vlastelin Vestern bogovski prodremao.

Naš vlastelin te večeri u svojim peharima nije bio niu-koliko takmac bilo svome domaćinu bilo parohu Saplu; žestok umor uma, kao i tela, koji je podneo može to vrlo lako da objasni, bez i najmanjeg nipodaštavanja njegove časti. On je zaista bio, kako se prostački kaže, pijan kao čep; jer i pre no što je iskapio i treću bocu, bio je tako savladan da, premda su ga odneli u postelju tek mnogo docnije, paroh ga je smatrao kao otsutnog; i pošto je ispričao drugom vlastelinu sve što se ticalo Sofije, dobio je njegovo obećanje da će ovaj podupreti one razloge koje je nameravao da sutra ujutru iznese pred g. Vesterna u prilog njihovog povratka.

Stoga, tek što je dobri vlastelin stresao sa sebe sinoćni mamurluk, i zatražio jutarnju čašicu, i uzeo ga naređuje da

se opreme konji da bi se nastavila potera, g. Sapl je počeo da ga odvrća od toga, a domaćin ga je tako dobro pomogao, da se g. Vestern saglasio da se vrati kući. Uglavnom jedan ga je razlog na ovo pokrenuo, naime da on ne zna kojim bi putem trebalo da ide, i da se lako može dogoditi da se od svoje kćeri udaljava na mesto da joj se približuje. Onda se oprostio od svoga brata lovca, i izrazivši veliku radost što je vreme mrazeva prošlo (što je možda bilo ne neznatna pobuda da se vrati kući), krenuo je napred ili tačnije natrag, ka Samersesšajru; ali ovo je učinio tek pošto je uputio deo svoje pratnje u potragu za svojom kćeri, za kojom je isto tako poslao pljusak najogorčenijih kletvi koje je mogao da smisli.

GLAVA III

DŽONSOV ODLAZAK IZ APTONA, KAŌ I STA SE NA PUTU ZBILO
IZMEĐU NJEGA I PORTRIDŽA

Najzad, evo nas opet sa našim junakom; i, pravo govoreći, morali smo toliko dugo da se rastanemo od njega, da, uzevši u obzir okolnosti u kojima smo ga bili ostavili, strahujem da su mnogi od naših čitalaca zaključili da nam je bila namera da za uvek dignemo ruke od njega; doista, u to vreme on je bio u onome stanju o kome se oprezni ljudi obično utrudavaju da raspituju za svoje prijatelje, da ne bi na svoje zaprepašćenje čuli da su se ti prijatelji obesili.

Ali, ustvari, ako nemamo sve vrline, ja smelo tvrdim da nemamo ni sve poroke opreznog čoveka, i premda nije lako zamisliti očajnije okolnosti od onih u kojima se jadni Džons tada nalazio, mi ćemo se vratiti njemu, i pozabavićemo se njime sa istom marljivošću kao da se baškari u najsjačajnijim zracima sreće.

G. Džons, dakle, i njegov pratilac Portridž, ostavili su gostionicu nekoliko časaka posle odlaska vlastelina Vesterna, i krenuli istim putem pešice, jer im je konjušar kazao da se u to doba ni na koji način ne mogu dobiti konji u Aptonu.

Marširali su teška srca; jer premda je njihov nemir proizlazio iz veoma različitih uzroka, ipak su obojica bili nezadovoljni; i dok je Džons gorko uzdisao, Portridž je na svakom koraku isto tako tužno hukao.

Kada se došli do raskrsnice gde je vlastelin bio zastao da se posavetuje, Džons je takode zastao, i, okrenuvši se Portridžu, upitao ga je za mišljenje kojim bi pravcem pošli. „Oh, gospodine,” odgovorio je Portridž, „kamo da bi vaše blagorodstvo htelo da posluša moj savet!” — „Zašto da ne?” odgovorio je Džons; „jer meni je sada svejedno kuda idem, ili šta će biti od mene.” — „Onda je moj savet,” kazao je Portridž, „da se odmah okrenete na levo krug, i vratite kući; jer ko bi, kad ima takvu kuću kao vaše blagorodstvo, tumarao ovako drumovima kao neka vagabunda? Molim za oprostaj, *sed vox ea sola reperta est.*”

„Avaj!” uzviknuo je Džons, „ja nemam kuće kojoj bih mogao da se vratim; — ali i kad bi moj prijatelj, moj otac, hteo da me primi, zar bih ja mogao da podnesem predeo u kome više nema Sofije? Svirepa Sofija! Sofija! Ne. Sâm sam kriv. Ne, ti si kriv, ti! Proklet da si, budalo, glupače, ti si me upropastio; s dušom ću te rastaviti, tikvane!” Na te reči šćepao je snažnim rukama Portridža za okovratnik, i tresao ga je jače no napad groznice, jače no što ga je vlastiti strah ikada ranije prodrmao.

Portridž je drhćući pao na kolena i preklinjao za milost, zaklinjući se da nije mislio ništa rdavo; onda je Džons, pošto ga je jedan časak izbezumljeno gledao, spusio ruke s njega i u gnev tako žestoko tresnuo samoga sebe da bi ovaj udarac, da je pao na Portridža, zacelo okončao njegovo žiće, a doista i sama strepnja od toga bezmalo je postigla isto dejstvo.

Dali bismo sebi truda da ovde potanko opišemo sve ludorije koje je Džons počinio u ovoj prilici, samo kada bismo bili sasvim uvereni da će i čitalac dati sebi isti trud da to pročita; ali kako strahujemo da će rečeni čitalac, posle svega truda koji smo uložili u slikanje ovog prizora, biti vrlo sklon da to posve preskoči, mi smo sebi uštedeli taj napor. Istinu govoreći, mi smo, samo iz ovog razloga, često puta počinili

veliko nasilje nad raskoši našeg genija, i izostavili smo iz našeg dela mnoge odlične opise, koji bi inače bili u njemu. I, da kažemo pošteno, ovo podozrenje potiče, kao što je obično slučaj, iz našeg rođenog zla srca; jer i mi smo sami imali groznu naviku da preskačemo, jureći kroz stranice opširnih istorija.

Dakle, neka bude dovoljno kad kažemo da je Džons, pošto je mnogo časaka igrao ulogu ludaka, postepeno došao k sebi; čim se ovo dogodilo, on je, obraćajući se Portridžu, zamolio ovoga vrlo toplo za oprostaj što ga je napao u žestini svoga besa; i završio je time što je izrazio želju da mu nikad više ne pominje povratak, jer je on odlučio da taj predeo nikada više ne vidi.

Portridž mu je lako oprostio, i tvrdo je obećao da će se pokoravati datom mu naređenju. Onda je Džons vrlo živahno uzviknuo: „Pošto mi je posve nemoguće da dalje sledim korake mog anđela, poći ću za stopama slave. Hajd'mo, moj hrabri momče, hajd'mo sada u vojsku! To je slavna stvar, i ja ću drage volje da žrtvujem svoj život, čak i kad bi on bio vredan da se sačuva.” Govoreći tako, udario je odmah drugim putem a ne onim kojim je otišao vlastelin, a, pukim slučajem, upravo onim kojim je Sofija prošla ranije.

Naši su putnici sada prešli čitavu milju a da nisu ni reč kazali jedan drugome, premda je Džons, doista, mnogo štošta mumlao u sebi. Što se tiče Portridža, on je duboko ćutao; jer on se, možda, još nije bio potpuno povratio od svoga predašnjeg straha; sem toga, on je strepio da ponova ne izazove nastup gneva u svoga prijatelja, naročito pošto se u njemu sada začela jedna misao koja, možda, neće ni malo začuditi čitaoca. Ukratko, on je sada počeo da podozreva da je Džons potpuno šenuo pameću.

Naposletku je Džons, pošto se umorio od monologa, oslovio svoga pratioca, i pokudio ga zbog njegove ćutljivosti; siromah čovek vrlo se pošteno opravdao od ovog prekora govoreći da strahuje da mu ne nanese uvredu. Pošto je ovo strahovanje bilo donekle otklonjeno najizričnijim obećanjem o nekažnjivosti, Portridž je opet pustio dizgine svome jeziku, koji se, možda, isto toliko radovao ponovo stečenoj slobodi, kao i

mlado ždrebe kome su skinuli vođice sa vrata i pustili ga razularenog na livadu.

Kako se Portridž odučio sada da govori o onoj stvari koja mu je bila najviše prirasla za srce, bacio se na onu koja ga je najviše kopkala, naime o Čoveku s Brega. „Vaistinu, gospodine,” kazao je, „ono ne može biti čovek, kad se onako odeva, i živi na onako čudan način, mimo ostalog sveta. Osim toga, njegova se jela sastoji, kao što mi je kazala starica, uglavnom od biljaka, a to je hrana koja pre priliči konju nego Hrišćaninu; štaviše, gostioničar u Aptonu veli da susedi imaju o njemu vrlo jezive pretstave. Začudo, sunulo mi je u glavu da je on posigurno neki duh koji nam je možda poslat da nas upozori; i ko zna da li sve ono što nam je ispričao o tuči i napadu, o tome kako su ga zarobili, pa o velikoj opasnosti koja mu je pretila da bude obešen, — ko zna nije li sve možda neko upozorenje nama, kada uzmemo u obzir kuda smo naumili. Sem toga, noćas nisam sanjao ništa drugo do li samo tuču; i čini mi se da mi je krv lptala iz nosa kao iz slavine. Vaistinu, gospodine, *infandum, regina, jubes renovare dolorem.*”

„Tvoja je priča, Portridžu,” odgovorio je Džons, „bez-malo isto toliko neumesna kao i tvoj latinski. Ništa nije verovatnije od smrti da snade one koji idu u boj. Možda ćemo obojica pasti u njemu — pa šta onda,” — „Pa šta onda!” uzviknuo je Portridž; „pa onda nam je kraj, zar ne? Kad ja odem, za mene je sve gotovo. Šta se mene tiče stvar, ili ko će odneti pobedu, ako mene ubiju? Ja od toga nikad neću videti nikakvu hasnu. Kakvog smisla imaju zvonjenje zvonâ i vatrometi za čoveka koji leži šest stopa pod zemljom? To je kraj za sirotog „Portridža.” — „Ali kraj sirotog Portridža,” uzviknuo je Džons, „mora doći jednom, pre ili posle. Ako ti voliš latinski, ponoviću ti neke lepe Horacijeve redove koji bi i strašljivca nadahnuli hrabrošću:

Dulce et decorum est pro patria mori.
Mors et fugacem persequitur virum,
Neo parcit imbellis juventae
Poplitibus, timidoque tergo.

„Voleo bih da mi ih prevedete,” uzviknuo je Portridž; „jer Horacije je težak pisac, pa ne mogu da vas razumem.”

„Ponoviću vam jedno rđavo ugledanje, ili tačnije svoju vlastitu parafrazu; jer ja sam samo jedan loš pesnik:

*Ko ne bi umro za stvar mile otadžbine svoje?
Ako kukavice i uzmiču zato što se boje,
Od smrti uteći ne mogu. — Zajednička raka
Primiće, naposletku, strašljivca i junaka.*

„To je sasvim tačno,” uzviknuo je Portridž. „Tako je da-bome, *Mors omnibus communis*: ali postoji velika razlika, ako vaše blagorodstvo ponovo neće pasti u vatru —”

„Ne boj se, Portridžu,” uzviknuo je Džons; „ja sam sada tako uveren u tvoje kukavištvo, da me ni po koju cenu ne bi mogao izazvati.” — „Vaše blagorodstvo,” odgovorio je Portridž, „može da me nazove kukavicom, ili kako god drugačije izvoli. Ali ako čoveka čini kukavicom to što voli da spava u čitavoj koži, *non immunes ab illis malis sumus*. Nikada nisam pročitao u mojoj gramatici da čovek ne može da bude dobar bez borenja. *Vir bonus est qui? Qui consulta patrum, qui leges juraque servat*. Ni jedne reči o borenju; i ja sam uveren da se Sv. Pismo toliko protivi tome, da me niko neće uveriti da je dobar Hrišćanin onaj ko proliva hrišćansku krv.

GLAVA IV

DOŽIVLJAJ JEDNOG PROSJAKA

Upravo kad je Portridž izustio onaj dobri i pobožni nauk, kojim se poslednja glava završila, stigli su do jedne druge raskrsnice gde ih je neki hromi čovek u ritama zamolio za milostinju; na to ga je Portridž strogo prekoreo, rekavši da „svaka parohija treba da se stara o svojoj sirotinji.” Džons je na to prsnuo u smeh i upitao Portridža „zar se ne stidi da ima toliko mnogo milosrđa na jeziku, a tako malo u srcu.

Tvoja religija," kazao je „služi ti samo kao izvinjenje za tvoje greške, ali ni malo ne potstiče tvoju vrlinu. Zar može ijedan čovek, ko je uistinu Hrišćanin, da se uzdrži i da ne pomogne jednog od svoje braće koji je u tako bednom stanju?" U isto vreme, stavivši ruku u džep, dao je sirotom čoveku jedan šiling.

„Gospodaru," uzviknuo je ovaj pošto mu je zahvalio, „ja imam ovde u džepu jednu neobičnu stvarčicu koju sam našao nekih dve milje odavde, ako vaše blagorodstvo izvoli da je kupi. Ne bih se ni usudio da je pokazujem svakome; ali kad ste vi jedan tako dobar gospodin, i tako milostiv prema siro-tinji, vi nećete posumnjati da je čovek lopov samo zato što je siromah." Onda je izvadio jednu malu pozlaćenu beležnicu, i uručio je Džonsu.

Džons ju je odmah otvorio, i (pogodi, čitaoče, šta je ose-tio) video je na prvoj strani ime „Sofija Vestern" ispisano nejnomo vlastitom belom ručicom. Tek što je pročitao ime, pritisnuo ga je snažno o svoje usne; niti je mogao a da, upr-kos prisutnih, ne padne u žarki zanos; ili možda je baš u tome zanosu i zaboravio da nije sâm.

Dok je Džons ljubio i usnama sladio knjižicu, kao da u ustima ima izvrsnu koricu mrkoga hleba premazanu masla-cem, ili kao da je uistini neki književni moljac, ili pisac koji nema šta drugo da jede do li svoja vlastita dela, iz njenih li-stića pao je na zemlju komadić hartije, koji je Portridž po-digao i predao Džonsu, i ovaj je odmah video da je to neka novčanica. To je, zaista, bila ona ista novčanica koju je Ve-steru dao svojoj kćeri uveče uoči njenog odlaska; i neki Jevre-jin bi rado skočio da je kupi za sto funti manje pet šilinga.

Portridžove oči su zasijale na ovu vest, koju je Džons sa-da glasno objavio; i oči siromaha, koji je našao knjižicu uči-nile su to isto (premda na izvesan različit način): on je (na-dam se iz poštenog načela) nije ni otvorio, ali, ogrešili bismo se o čitaoca ako bismo propustili da ga obavestimo o jednoj okolnosti koja ovde može da bude pomalo od značaja, naime, da taj bratac nije umeo da čita.

Džonsovo osećanje čiste radosti i zanosa što je došao do knjižice bilo je pomučeno brigom zbog ovoga pronalaska; jer njegova mu je uobrazilja odmah nagovestila da se vlasnica novčanice može naći u nevolji zbog svoga gubitka pre no što on bude mogao da joj je preda. Onda je obavestio nalazača da on poznaje damu kojoj knjižica pripada, i da će se potruditi da je što pre nade i vrati joj ovu.

Beležnica je bila skorašnji poklon gde Vestern svojoj bratanići; stajala je dvadeset i pet šilinga, pošto je bila kupljena u jednoj čuvenoj prodavnici igračaka; ali stvarna vrednost srebra, koja se sastojala u njenoj korici, iznosila je oko šiling i pô; i tu cenu bi rećeni trgovac i sada dao za nju, pošto je karika bila isto tako dobra kao i kada je prvi put izišla iz njegovog dućana. Pametan čovek bi, sem toga, lepo iskoristio neznanje bednikovo, i ne bi mu ponudio više od jednog šilinga, ili možda samo šest pensa; štaviše, neki mu možda ne bi dali ništa, no bi ga pustili da zakonskim putem traži ono što mu kao nalazaču pripada, što nije posve izvesno da bi on, pod ovim okolnostima, mogao da preduzme.

Džons, naprotiv, čija je narav bila više sklona da preteruje u velikodušnosti, i o kome se, možda, bez velike nepravde, može pomisliti da je bio naklonjen rasipništvu, bez predomišljanja je dao zlatnik u zamenu za knjižicu. Siromašni čovek, koji odavno nije posedovao toliko blago, hiljadu je puta zahvalio g. Džonsu i osetio je nešto malo manji zanos od onoga koji je bio obuzeo Džonsa kada je prvi put pročitao ime Sofije Vestern.

Ovaj je čovek vrlo rado pristao da odvede naše putnike do mesta gde je našao beležnicu. Stoga su se odmah uputili pravo tamo; ali ne tako brzo kao što je to g. Džons želeo; jer njegov je vođ, nažalost, bio hrom, i nije mogao da ide brže od jedne milje na sat. Kako je, dakle, ovo mesto bilo udaljeno više od tri milje, premda je onaj bratac kazao drugačije, čitaocu nije potrebno da se kaže koliko su morali da hodaju.

Za vreme ovog hodanja Džons je stotinu puta otvorio knjižicu, poljubio je isto toliko puta, govorio mnogo samome

sebi a vrlo malo svojim pratiocima; na sve ovo vod je izrazio Portridžu izvesne znake čuđenja, no ovaj je više puta odmahnuo glavom i kazao: „Siromah gospodin! *Orandum est ut sit mens sana in corpore sano.*”

Najzad su stigli na samo mesto gde je Sofija na nesreću ispustila knjižicu, i gde ju je ovaj bratac na sreću našao. Ovde je Džons hteo da se oprostí od svoga vode, i da ubrza korak; ali ovaj, u koga su žestoko iznenadenje i radost kada je dobio zlatnik sada znatno opali, i koji je imao dovoljno vremena da se pribere, napravio je nezadovoljno lice, i, češući se po glavi, kazao je: „da se nada da će mu njegovo blagorodstvo dati još štogod. Vaše blagorodstvo,” kazao je, „uzeće u obzir, ja se nadam, da sam ja mogao da zadržim za sebe sve, samo da nisam bio pošten.” I, zaista, čitalac mora priznati da je ovo bila istina. „A ta hartija tamo,” kazao je, „vredi sto funti sterlinga, zacelo onaj ko je nade zaslužuje više od jednog zlatnika. Pa onda, zamislímo da vaše blagorodstvo nikada ne vidi tu damu, i ne preda joj to — i premda vaše blagorodstvo izgleda i govori kao jedan, recímo, gospodin, ja ípak ímam samo golu reč vašeg blagorodstva; a zna se, ako se pravi vlasnik ne pronade, onda sve, naravski, pripada onome ko je stvar prvi našao. Nadam se vaše će blagorodstvo izvoleti da sve to uzme u obzir. Ja sam samo jedan čovek siromah, i zato ne želim da ja ímam sve; ali razložno je da ja treba da dobijem svoj deo. Vaše blagorodstvo izgleda dobar čovek, i nadam se da će ímati u vidu moju čestitost; ja sam mogao da zadržim za sebe sve; do poslednje pare, i — ni luk jeo ni luk mirisao.” — „Kunem ti se svojom čašću,” uzviknuo je Džons, „da ja poznajem pravu vlasnicu, i da ću joj to predati.” — „Vaše blagorodstvo,” uzviknuo je prosjak, „može da čini kako izvoli, ako meni dâ moj deo, to jest polovinu novca; a ostalo vaše blagorodstvo može da zadrži za sebe, ako izvoli.” Onda je potvrdio jednom žestokom zakletvom „da nikada ni slovca o tome neće kazati nikome živom.”

„Čuješ, prijatelju,” uzviknuo je Džons, „prava će vlasnica posve izvesno dobiti sve što je izgubila; a što se tiče neke dalje nagrade, ja ti je uistinu za sada ne mogu dati; ali reci

mi tvoje ime, i gde živiš, i više je nego moguće da ćeš docnije imati daljih razloga da se raduješ jutrošnjoj pustolovini.

„Ja ne znam šta vam znači pustolovina,” kazao je prosjak, „ali mi se čini da će meni propasti moja polovina, a bogzna da li ćete vi vratiti dami novac ili nećete.” — „De, de,” kazao je Portridž, „reci njegovom blagorodstvu tvoje ime, i gde se možeš naći, a ja ti jamčim da nećeš zažaliti što si predao novac u njegove ruke.” Prosjak, nemajući nikakve nade da će ponovo doći do beleznice, najzad je pristao da dâ svoje ime i mesto boravka, što je Džons Sofijinom pisaljkom zabeležio na parčetu hartije; onda je stavio tu hartijicu uz isti list na kome je Sofija napisala svoje ime, i uzviknuo: „Eto, prijatelju, ti si najsrećniji čovek na svetu: tvoje ime združio sam sa imenom jednog anđela.” — „Ne znam ja ništa o anđelima,” odgovorio je ovaj; „ali ja bih voleo da vi meni date još malo novaca, ili pak da mi vratite knjižicu.” Portridž je sada planuo gnevom: on je nazvao bogalja nekolikim ružnim i pogrđnim imenima, i hteo ga je svakako tući, ali Džons mu nije dopustio da učini tako nešto; i rekavši prosjaku da će zacelo naći neku zgodu da mu bude od pomoći, g. Džons se udaljio što su ga noge brže nosile; a Portridž, koga su misli o stotinu funti okrepile novom snagom, pošao je hitro za svojim gospodarom; prosjak pak, koji je morao da zaostane, proklinjao ih je obojicu, kao i svoje roditelje; „jer da su me oni,” kazao je, „poslali u milosrdnu školu, da naučim da čitam, pišem i računam, ja bih znao vrednost tih stvari isto tako dobro kao i drugi.

GLAVA V

KOJA SADRZI NOVE PUSTOLOVINE KOJE SU G. DZONS I
NJEGOV PRATILAC DOŽIVELI NA PUTU

Naši putnici išli su sada tako brzo, da su imali vrlo malo vremena bilo za disanje bilo za razgovor; Džons je celoga puta mislio samo na Sofiju a Portridž na novčanicu koja je, iako mu je činila izvesno zadovoljstvo, bila povod u isto vreme

da se vajka na sreću koja mu, u svim njegovim šetnjama nikada nije dala takvu priliku da pokaže svoje poštenje. Prevalili su tako više od tri milje kada je Portridž, nemoćan da i dalje ide u korak sa Džonsom, doviknuo ovome i zamolio ga da malo uspori hod; Džons je bio utoliko spremniji da mu u ovome udovolji, pošto je već izvesno vreme bio izgubio trag konjskih kopita, koji mu je topljenje snega bilo omogućilo da sledi tokom nekoliko milja, i sada se nalazio na nekoj širini odakle se odvajalo nekoliko puteva.

On je stoga ovde zastao da bi razmislio kojim od ovih puteva da pode, kad su odjednom čuli udaranje doboša koje se činilo da ne dolazi iz velike udaljenosti. Ovaj je zvuk odmah izazvao Portridžova strahovanja, i on je povikao: „Gospode, smiluj nam se! Oni zacelo dolaze!” — „Ko dolazi?” uzviknuo je Džons, jer strah je davno ustupio mesto nežnijim pretstavama u njegovoj svesti; i od svoga susreta sa hromim čovekom, on je posve rešen da sledi Sofiju, a nije gajio ni jednu pomisao o nekom neprijatelju. „Ko?” uzviknuo je Portridž, „pa pobunjenici! Ali zašto da ih ja nazivam pobunjenicima? Šta ja znam, oni mogu biti i neka vrlo čestita gospoda. Neka davo nosi one koji im se suprotstavljaju, to je moje mišljenje; i, tako mi Boga, ako oni nemaju meni ništa da kažu, nemam ni ja njima, nego samo onako na ućtiv način. Za ime Božje, gospodine, nemojte da im se suprotstavljate, ako bi slučajno naišli, i možda će nas pustiti na miru; ali zar ne bi bilo pametnije da čučnemo tamo u ono žbunje dok ne prođu? Šta mogu da učine dva nenaoružana čoveka protiv pedeset hiljada možda? Vaistinu, samo bi jedan ludak — nadam se da se vaše blagorodstvo ne ljuti — ali zacelo samo bi neko ko nema *mens sana in corpore sano* —“ Ovde je Džons prekinuo ovu bujicu rečitosti nadahnutu strahom, i kazao je: „da po dobošu opaža da se nalazi blizu neke varoši.” Onda je udario pravo prema mestu odakle je dolazio zvuk, bodreći Portridža „da bude hrabar, jer on ga neće povesti ni u kakvu opasnost;” još je dodao da je „nemoguće da su buntovnici tako blizu.”

Ovo poslednje uverenje utešilo je malo Portridža; i premda bi mu bilo milije da je pošao u suprotnom pravcu, išao je

za svojim gospodarom, a srce mu je udaralo po taktu, ali ne onako kao što to biva kod junakâ, uz zvuke doboša, koji nije prestajao sve dok nisu prešli utrinu i našli se na nekom uzanom puteljku.

I sada je Portridž, koji je išao tačno u korak sa Džonsom, otkrio nešto obojeno kako leprša u vazduhu samo na nekoliko jardi pred njim, i zamišljajući da su to neprijateljske zastave, uzeo je da zapomaže: „Oh, Bože moj, eno ih, gospodaru! Eno je kruna i mrtvački sanduk. Oh, Gospode, još nikada nisam video nešto tako strašno! Ta već smo na puškomet od njih!”

Čim je Džons pogledao gore, video je jasno šta je to od čega se Portridž tako nerazložno uplašio. „Portridžu,” kazao je, „meni se čini da ćeš ti biti kadar da sâm odolevaš ovoj čitavoj vojsci; jer po bojama nagađam da doboš koji smo čuli, i koji sada lupa, doziva regrute u pozorište s lutkama.”

„Pozorište s lutkama!” uzviknuo je Portridž posve preobražen. „Zar zbilja nije ništa drugo nego samo to? Od svih razonoda na svetu, ja najviše volim pozorište s lutkama. Haj'te, dobri gospodaru, ostanimo malo da vidimo. Sem toga, ja umirem od gladi; jer evo već se i mrak hvata, a ja od jutros u tri nisam okusio ni zalagaja.”

Sada su prispeli u neku gostionicu, ili tačnije krčmu, i Džons se privoleo da stane, tim pre što više nije bio siguran da li se nalazi na pravom putu kojim želi da ide. Ušli su pravo u kuhinju, gde je Džons uzeo da se raspituje da li su neke dame jutros prošle tim putem, a Portridž je isto tako revnosno ispitivao stanje njihovih zaliha; i doista, njegovo je tražanje bilo nagrađeno boljim uspehom; jer Džons nije mogao da sazna ništa o Sofiji, dok je Portridž, na svoje veliko zadovoljstvo, imao jakog razloga da se nada da će vrlo uskoro videti prijatnu sliku kako se odlična činiija jaja i slanine puši pred njim.

U snažnih i zdravih sastava, ljubav ima vrlo različno dejstvo od onog koje prouzrokuje u slabačkom delu ljudske vrste. Kod ovih drugih, ona obično uništava sav onaj apetit koji teži za očuvanjem jedinke; ali kod prvih, premda ona često puta

izaziva zaborav i nemar prema hrani, kao i prema svemu drugom, ipak stavite li pred gladnog ljubavnika dobro usoljen but, on će retko kad propustiti da svoju ulogu ne odigra divno. To se dogodilo i u sadašnjem slučaju; jer premda je Džonsu možda trebalo da ga neko potstakne, i možda bi bio putovao prazna stomaka i mnogo dalje da je bio sâm, ipak, tek što je seo za sto sa slaninom i jajima, oborio se na njih svojski i halapljivo kao i sâm Portridž.

Pre no što su naši putnici završili večeru, noć se spustila, i kako nije bilo mesečine, bila je velika pomrčina. Portridž je stoga privoleo Džonsa da ostanu i vide lutkarsko pozorište, koje je upravo imalo da počne, i na koje ih je vrlo usrdno pozvao upravitelj rečenog pozorišta, koji je izjavio da su njegove lutke najlepše na svetu, i da su igrale na veliko zadovoljstvo pred svom gospoštinom u svakome gradu Engleske.

Pozorište s lutkama predstavljalo je sa velikom pravilnošću i pristojnošću. Komad se zvao Izazvani Muž i njegova lepa i ozbiljna uloga; i doista, to je bila zabava tako ozbiljna i svečana, bez ikakve jevtine duhovitosti i humora, ili šale, ili, da joj odamo više nego pravdu, bez ičega što bi moglo da izazove smeh. Svi su gledaoci bili ushićeni. Neka ozbiljna matrona kazala je upravitelju da će sledeće večeri dovesti dve svoje kćeri, pošto on ne prikazuje nikakve ludorije; a neki advokatski pisar, kao i neki poreznik, izjavili su jednoglasno da su karakteri lorda i leđi Paunli dobro pogođeni, i veoma su verni. Portridž se takode saglasio sa ovim mišljenjem.

Upravitelj je bio toliko uznesen ovim hvalama, da nije mogao da se uzdrži i da sâm ne doda još neke. Kazao je: „Današnje doba nije ni u čemu toliko napredovalo koliko u ovome pozorištu s lutkama; izbacivanje Panča i njegove žene Džonane, i sličnih kuku-Todore-besposlica, stvorili smo najzad jednu razumnu vrstu zabave. Sećam se,” kazao je, „kad sam se prvi put latio ovog posla, bilo je mnogo prostačkih ludorija, i svet im se smejaao do mile volje; ali one nisu nikad bile sračunate da poprave moral u mladeži, a zacemento to bi trebalo da je glavni cilj svakog pozorišta s lutkama. Jer zašto se dobre i korisne pouke ne bi mogle saopštiti svetu i na ovaj način, kao

i na svaki drugi. Moje su lutke velike kao život, i one predstavljaju život u svakoj pojedinosti; i ja i ne sumnjam da narod odlazi posle moje male drame isto onoliko popravljen kao da je prisustvovao i velikoj." — „Ja ne bih hteo ni na koji način da unizim vrednost vašega poziva," primetio je Džons na to, „ali meni bi, pored svega toga, bilo drago da sam video svog starog poznanika gospodara Ponča; i ne samo da, ništa nije dobijeno što ste njega i njegovu veselu ženu Džoanu izostavili, no ja mislim da ste time pokvarili vaše pozorište s lutkama."

Ove reči začele su odmah u povlačivača žicâ dubok prezir prema Džonsu; i, sa izrazom nipodaštavanja na licu, on mu je odgovorio: „Vrlo je verovatno, gospodine, da je to možda vaše mišljenje; ali ja imam zadovoljstvo što znam da se najbolje sudi je ne slažu sa vama, a nemoguće je ugoditi svačijem ukusu. Priznajem, doista, da je pre dve-tri godine neka gospoština u Bâtu silno želela da se Panč ponovo pojavi na pozornici. Verujem da sam izgubio i nešto novaca što nisam hteo da pristanem da to. Ali neka drugi čine kako im je volja: neka mala svotica mene ne može da podmiti da unizim moj poziv, niti ću ja ikada od svoje volje pristati da pokvarim pristojnost i pravilnost pozornice uvođenjem takvih prostačkih ludorija."

„Tako je, prijatelju," uzviknuo je pisar, „vi ste potpuno u pravu. Nekoliko mojih poznanika u Londonu tvrdo su rešili da najure sa pozornice sve što je prostačko." — „Ništa nije umesnije od toga," kazao je poreznik, vadeći lulu iz usta. „Pamtim dobro," dodao je, „(jer tada sam bio sa mojim lordom) da sam bio na lakejskoj galeriji upravo one noći kada je Izazvani Muž prvi put prikazan. Bilo je mnogo prostačkog ludiranja sa neakvim gospodinom iz unutrašnjosti koji je došao u London da se kandiduje za poslanika; i izveli su na pozornici svu njegovu posluđu; pamtim naročito dobro njegovog kočijaša; ali gospoda na našoj galeriji nisu mogla da podnesu takva prostaštva, i komad su izviždali. Primećujem, prijatelju, da ste vi sve te gluposti izostavili, i zaslužujete za to pohvalu."

„Ele, gospodo," uzviknuo je Džons, „ja nikada ne mogu da se uporno držim svoga mišljenja nasuprot tolikih ljudi;

doista ako većina njegovih gledalaca ne mare za Panča, učeni gospodin koji upravlja pozorištem učinio je možda vrlo dobro što ga je otpustio iz svoje službe."

Upravitelj pozorišta sada je počeo dugo razglabanje i govorio je mnogo o velikoj snazi primera, i koliko bi se niži deo čovečanstva odvratio od poroka ako bi pogledao koliko je ovaj ružan kod njihovih pretpostavljenih; ali, na nesreću, prekinuo ga je jedan događaj, koji, premda bismo ga možda ispustili u drugoj prilici, ne možemo a da ne ispričamo, ali ne u ovoj glavi.

GLAVA VI

IZ KOJE MOŽE DA SE ZAKLJUČI DA SU I NAJBOLJE STVARI
PODLOŽNE DA SE POGREŠNO RAZUMEJU I POGREŠNO
PROTUMAČE

Silna galama se sada podigla kod ulaza, gde je gostioničarka pesnicom i jezikom muštrala svoju služavku. Ona je doista bila primetila da devojke nema na poslu, i, posle malog traganja, našla je na pozornici pozorišta s lutkama, u društvu sa Veselim Andrejom, a u položaju koji nije vrlo pristojno opisivati.

Premda je Gres (jer tako joj je bilo ime) proigrala svako pravo na čednost, ipak nije bila toliko bezobrazna da bi poricala činjenicu u kojoj je stvarno bila iznenadena; stoga je ona toj stvari dala drugi obrt, i pokušala je da olakša krivicu. „Zašto me, gazdarice, tučete toliko?“ kazala je cura. „Ako vam se ne svidaju moji postupci, možete da me oterate. Ako sam ja k—a“ (jer gospoda joj je darežljivo pridala ovaj naziv) „onda su to i one koje su bolje od mene. Šta je ona leđi koju smo otoič gledali u pozorištu s lutkama? Nije valjda ostavila svoga muža i prospavala noć van kuće tek onako, banbadava?“

Gostioničarka je sada uletela u kuhinju, i napala je žestoko kako svoga muža, tako i jadnog upravitelja pozorišta. „Eto ti, čoveče," kazala je, „sada možeš da vidiš kakve su

posledice kad puštaš u kuću ove ljude. Ako se i potroši malo više pića, od toga čovek malo vidi hasne kad uzme u račun koliko đubreta naprave; i onda još da mi ovakva vašljiva gamad pravi burdelj od kuće! Ukratko, želim da se ujutru čistite, jer ja takve stvari više neću da trpim. To je samo način da nam se posluga uči lenosti i glupostima; i začelo, ništa se bolje ne može ni naučiti od ovakvih besposlica kao što je to pozorište. Sećam se kada su pozorišta s lutkama prikazivala lepe biblijske priče, kao što je Jeftina Nesmotrena Zakletva, i takve neke dobre komade, i kada je đavo odnosio nevaljalce u pakao. U tim komadima bilo je nekakvog smisla; ali, kao što nam je paroh kazao prošle nedelje, danas niko više ne veruje u đavola; a vi mi ovamo donosite paket lutaka, odevenih kao lordovi i velike gospođe, samo da zavrtite pamet jadnim seoskim curama; a kada im se pamet jedanput zavrti, nije nikakvo čudo ako se zavrti i sve drugo."

Virgilije nam, mislim, kaže da kada se rulja iskupi u bučnu i buntovnu gomilu, i sve vrste bacačkog oružja polete naokolo, pa se pojavi odjednom čovek ozbiljan i ugledan, buka se odmah stišava a rulja, koja, sabrana u jedno telo, može da se uporedi sa magarcem, čuli svoje duge uši da bi saslušala izlaganje pametnog čoveka.

Naprotiv, kada jedna grupa ozbiljnih ljudi i filosofâ raspravlja; kada se može reći da je u izvesnom smislu sama mudrost prisutna i sagovornike služi dokazima; — pa ako se digne halabuka u gomili; ili ako neko, ko je možda po galami ravan silnoj gomili, počne da grdi, odmah prestaje raspra među rečenim filosofima, mudrost više ne vrši svoju ministarsku službu, i svačija je pažnja poklonjena samo onome ko grdi.

Tako su gore pomenuta halabuka i gostioničarkin dolazak u kuhinju učutkali upravitelja pozorišta, i brzo okončali ono ozbiljno i svečano razglablanje koje smo čitaocu već dali priliku da čuje. Doista, ništa nezgodnije od ovog slučaja nije moglo da se desi; ni najbesnija zloća Fortunina ne bi mogla da udesi neku drugu takvu đavoliju, i da upropasti jadnika, dok je tako pobedonosno deklamovao o zdravom moralu kojim nadahnjuje njegovo pozorište. Usta su mu sada bila isto ona-

ko dobro začepljena kao i u nekog nadri-lekara pred koga bi, usred njegovog deklamovanja o valjanosti njegovih pilula i trikova, izneli leš jedne od njegovih žrtava i postavili ga na pozornicu kao svedočanstvo o njegovoj veštini.

Stoga, mesto da odgovori gostioničarki, upravitelj pozorišta izjurio je napolje da bi kaznio Veselog Andriju; a pošto je mesec sada počeo da prosipa svoju srebrnu svetlost, kako pesnici vele (premda je on izgledao u to vreme više kao komad bakra), Džons je zatražio račun i naredio je Portridžu, koga je gostioničarka upravo probudila iz dubokog sna, da se spremi za put; ali Portridž, koji je nedavno odneo dva boda, osmelio se sada da pokuša i treći, to jest da nagovori Džonsa da te noći zakonače u kući u kojoj se nalaze. Kao uvod u ovo, on se tobož iznenadio zbog g. Džonsove namere da krenu dalje; i, pošto je naveo nekoliko odličnih razloga protiv toga, najzad je silno zapeo da to nema nikakvog smisla ni svrhe; jer, ako Džons ne zna kojim je putem gospodica otišla, svaki korak lako bi mogao da ga odvodi sve dalje od nje; „jer vi ste čuli, gospodine,” kazao je, „od svih ovdašnjih ukućana da ona nije prošla ovuda. Koliko bi stoga bilo bolje ako bismo ostali do jutra, kad se možemo nadati da ćemo se nameriti na nekoga koga možemo pitati.”

Ovaj poslednji razlog imao je izvesnog dejstva na Džonsa; i dok ga je on vagao, gostioničar je na isti tās ubacio svu svoju retoriku kojom je vladao. „Zaista, gospodine, „kazao je, „vaš vam sluga daje najodličniji savet; jer ko bi putovao po noći u ovo doba godine?” Onda je uzeo, u uobičajenom stilu, da hvali odlične udobnosti koje njegova gostionica pruža, u čemu ga je pomagala i gostioničarka. — Ali, da ne zadržavamo čitaoca na onome što je obično u svakoga domaćina i domaćice; neka bude dovoljno ako kažemo da je Džons najzad pristao da ostane i da se okrepi snom od nekoliko časova, koji mu je doista bio vrlo potreban; jer on jedva da je sklopio oči otkada je ostavio gostionicu gde mu se dogodio onaj nesrećni slučaj da mu razbiju glavu.

Čim je Džons odlučio da te noći ne ide dalje, on se odmah povukao na počinak sa svoja dva suložnika, beležnicom i mu-

fom; ali Portridž, koji se već nekoliko puta okrepio time što je po malo odremao, bio je više naklonjen jelu nego spavanju, i više piću nego i jednome od ovih.

I sada, pošto se stišala bura koju je Gres uzvitlala, i gostioničarka se pomirila sa upraviteljem pozorišta, koji je sa svoje strane oprostio neprilične opaske koje je ta dobra žena u svome gnevu kazala na račun njegove pretstave, u kuhinji su zavládali savršeni mir i spokojstvo; tu su, oko vatre, posedali gostioničar i gostioničarka, upravitelj pozorišta sa lutkama, advokatski pisar, poreznik i oštroumni g. Portridž; u tome društvu vodio se prijatan razgovor koji će se naći u sledećoj glavi.

GLAVA VII

KOJA SADRŽI NAŠU VLASTITU OPASKU ILI DVE, I JOŠ MNOGE
DRUGE DOBROGA DRUŠTVA OKUPLJENOG U KUHINJI

Premda Portridžu ponos nije dopuštao da sebe smatra slugom, on se ipak u većini slučajeva ugledao na ponašanje toga reda ljudi. Jedan primer toga sastojao se u velikom uvećavanju bogatstva svoga prijatelja, kako je on nazivao Džonsa: takav je opšti običaj svih slugu kada se nađu među nepoznatim svetom, pošto niko od njih ne bi hteo da ga smatraju pratiocem kakvoga prosjaka: jer što je viši položaj gospodara, to je sledstveno i položaj njegovog slugu ugledniji, bar po njegovom mnenju; tačnost ove opaske može da se vidi iz ponašanja svih lakeja u službi plemića.

Ali premda titula i bogatstvo šire sjaj svuda oko sebe, i slugu plemića i posednikâ smatraju da imaju pravo na jedan deo one pošte koja se ukazuje plemstvu i imetku njihovih gospodara, jasno je da stvari drugačije stoje kad su u pitanju vrlina i razum. Ova su preimućstva strogo lična, i sama gutaju svu onu poštu koja im se ukazuje. Istinu govoreći, ona je tako mala, da ljudi nemaju računa da puste da još i neko drugi u tome sudeluje. Kako, dakle, vrlina i razum gospodara, ne obasjavaju čašću i njegovog slugu, tako ga isto ni naj-

kukavniji nedostatak njihov ni malo ne obeščašćuje. Doduše, nešto je drugačije kada je u pitanju ono što se zove nedostatak vrline u gospodarice, čiju posledicu smo već ranije videli; jer u ovome beščašću ima neke pilepčivosti koja, kao siromaštvo, kuži sve koji mu se približe.

Ele, iz ovih razloga ne treba da se čudimo što sluge (mislim samo među muškarcima) imaju toliko obzira prema ugledu ili bogatstvu svojih gospodara, a malo ili baš ni malo prema njihovom karakteru u drugim stvarima, i, premda bi se stideli da budu sluge nekog prosjaka, ne stide se da služe kakvog hulju ili glupaka; i sledstveno, ne ustručavaju se da šire što mogu više glasinu o nevaljalstvima ili ludorijama rečenih svojih gospodara, i to često puta uz veliko veselje i zabavu. Ustvari, sluga je često puta duhovit čovek, i kicoš, na račun gospodara čiju livreju nosi.

Stoga, pošto je Portridž na široko razvezao o ogromnom bogatstvu koje će g. Džons da nasledi, on je bez zazora saopštio društvu i zebnju koja se u njemu začela dan ranije, a za koju, kao što smo već nagovestili u to isto vreme, Džonsovo ponašanje kao da mu je davalo dovoljno osnova. Ukratko, sada je bio prilično utvrdio svoje mišljenje da je njegov gospodar šenuo pameću, i to je mišljenje sasvim neuvijeno saopštio čestitome društvu okupljenom oko vatre.

Upravitelj pozorišta s lutkama odmah se saglasio s ovim mnenjem. „Priznajem,” kazao je, „da me je gospodin veoma iznenadio kada je govorio onako besmisleno o pozorištu s lutkama. Zaista, jedva se može pojmiti da neko ko je pri zdravoj pameti može toliko da greši; to što vi kažete sada, odlično objašnjava njegove čudovišne pojmove. Siromah gospodin! Iskreno ga žalim. Ama, primetio sam u njegovim očima neku unezverenost, samo nisam hteo ništa da govorim.”

Gostioničar se saglasio sa ovim poslednjim tvrđenjem i kazao je da ona unezverenost nije ni njegovom oku promakla. „I zacelo,” dodao je, „drugačije i ne bi moglo da bude; jer samo bi jedan ludak mogao da pomisli da ostavi ovako dobru kuću, i da se lomata drumovima u ovo doba noći.”

Poreznik, izvadivši lulu iz usta, kazao je da i on „misli da je gospodin izgledao i govorio pomalo šašavo,” pa onda, okrenuvši se Portridžu: „Ako je on ludak, ne bi mu se smelo dopustiti da ovako putuje zemljom, jer se lako može desiti da učini neko zlo. Šteta je što ga ljudi ne učine bezopasnim i ne pošalju kući njegovoj rodbini.”

Ele, izvesne misli ove vrste vrzmale su se u glavi Portridžovoj, jer kako je on sada bio uverio sebe da je Džons pobegao od g. Olvordia, on se nadao najvećoj nagradi ako bi mu pošlo za rukom da ga na ikakav način vrati kući. Ali strah od Džonsa, čiju je plahovitost i snagu video, a doista i osetio u nekim zgodama, govorio mu je da je nemoguće ovo izvesti, i oduzimao mu je volju da kuje ikakve planove u tu svrhu. Ali čim je čuo poreznikovo mišljenje, prigrlio je priliku da objavi i svoje, i izrazio je srdačnu želju da se ovo ostvari i nekako izvede.

„Da se ostvari nekako!” kazao je poreznik; „pa ništa lakše od toga.”

„Ah, gospodine,” odgovorio je Portridž, „vi ne znate kakav je on đavo od čoveka. On može da me podigne jednom rukom i da me izbaci kroz prozor, a on bi to i učinio, samo kad bi pomislio —”

„Ih!” kazao je poreznik, „ja verujem da sam muško koliko i on; a osim toga nas smo petoro.”

„Ne znam kojih petoro,” povikala je gostioničarka; „moj muž neće u to da se petlja. A sem toga, siledžijska ruka u mojoj kući neće nikoga da uznemiri. Mladi je gospodin lep mladić kao ijedan koga sam ikada videla, i ja verujem da on nije ništa luđi nego iko od nas. Šta vi tu pričate o unezverenom pogledu njegovih očiju, kad su to najlepše oči koje sam ikada videla? I najlepši pogled. On je jedan vrlo skroman, uljudan mladić, i meni ga je bilo silno žao kad sam čula od ovog gospodina ovde da je nesrećan u ljubavi. Zacelo to je dosta da učini da svaki čovek, a naročito jedan tako sladak mlad gospodin kao što je on, izgleda malo drukčije nego što je izgledao ranije. Dama, gle'te molim vas! A šta bi, dođavola, ta dama htela bolje od ovakvog lepog čoveka sa velikim imanjem? Meni se

čini da je ona jedna od onih pokondirenih otmenih dama, od sorte leđi Taunli koju smo sinoć videli u pozorištu, koje ni same ne znaju šta bi htele!"

Advokatski pisar je isto tako izjavio da on neće da se meša u taj posao bez sudskog naloga. „Zamislimo," kazao je, „da se povede postupak protiv nas zbog neovlašćenog lišavanja slobode, kakvu bismo odbranu mogli da damo? Ko zna šta za porotu znači dovoljan dokaz ludosti? Ali ja govorim samo za sebe; jer ne priliči jednom pravniku da se upliće u ove stvari, osim u svojstvu pravnika. A porote su uvek manje naklonjene nama nego drugom svetu. Prema tome, ja vas ne odvraćam, gospodine Tomsone" (porezniku), „niti gospodina, niti ikoga drugog."

Na ove reči poreznik je klminuo glavom, a upravitelj pozorišta s lutkama je kazao: „Ludost je katkada teška stvar za porotu da reši; jer ja se sećam," kazao je, „jednom sam bio prisutan na nekom sudenju gde je u pitanju bio neki ludak, i dvadeset svedoka se zaklelo da je ta osoba bila luda kao — — , a dvadeset da je pri pameti kao ma ko u Engleskoj. — I zaista, većina sveta bila je mišljenja da je sve bila samo ujdurma njegovih rodaka da jadnika opljačkaju i liše njegovih prava."

„Vrlo verovatno!" uzviknula je gostioničarka. „Ja sam lično poznavala jednog sirotog gospodina koga je njegova porodica celog života držala u ludnici i uživala njegovo imanje; ali od toga nikakvog dobra nisu videli: jer premda im je zakon to dao, pravo je bilo na strani drugoga."

„Pih!" kazao je pisar prezrivo, „a ko ima neko drugo pravo do li ono koje mu zakon daje? Ako bi zakon meni dao najbolje imanje u zemlji, ja se ne bih mnogo žacao ko ima pravo."

„Ako je to tako," kazao je Portridž, „*Felix quem faciunt aliena pericula cantum.*"

Gostioničar, koga je bio odazvao na kapiju dolazak nekog konjanika, vratio se sada u kuhinju i, sa izrazom zaprepašćenja na licu, uzviknuo je: „Šta mislite, gospodo? Pobunjenici

su promakli vojvodi, i stigli su bezmalo do Londona. To vam je cela istina, jer sam to čuo od jednog konjanika."

"Tome se od srca radujem," povikao je Portridž; „jer onda u ovome kraju neće biti borbe."

"I ja se radujem," povikao je pisar, „i to iz jednog jačeg razloga; jer ja bih hteo da pravo uvek pobeđuje."

"Da, ali ja sam čuo," odgovorio je gostioničar, „da neki govore da taj čovek nema prava."

"Ja ću vam časkom dokazati suprotno," kazao je pisar; „ako moj otac umre lišen jednog prava, razumete li me, lišen jednog prava, velim, zar to pravo ne prelazi na njegovog sina? I zar jedno pravo ne prelazi isto tako kao i drugo?"

"Ali kako on može imati ikakvog prava da nas načini papistima?" primetio je gostioničar.

"Toga se ne bojte," kazao je Portridž. „Što se prava tiče, gospodin je to dokazao jasno kao sunce; a što se vere tiče, to posve ne dolazi u obzir. Sami papisti tako šta i ne očekuju. Jedan papski sveštenik, koga vrlo dobro poznajem, i koji je veoma čestit čovek, kazao mi je na svoju časnu reč da oni nemaju takve namere."

"A jedan pop koga ja poznajem," kazala je gostioničarka, „kazao mi je to isto. Ali moj se muž uvek toliko plaši papista. Ja poznajem mnoge papiste koji su vrlo čestita sorta ljudi, i vrlo široke ruke sa svojim novcima; a moje je geslo uvek da su novci jednoga uvek dobri kao i drugoga."

"Sasvim tačno, gazdarice," kazao je upravitelj pozorišta; meni je svejedno koja vera dolazi, pod uslovom da prezbiterijanci ne iskoče na vrh; jer oni su neprijatelji pozorišta s lutkama."

"I tako, vi biste žrtvovali vašu veru vašim interesima," povikao je poreznik; „i želeli biste, jel'te, da vidite papstvo kako se ovde širi?"

"Ne ja, bogme," odgovorio je ovaj; „ja mrzim papstvo kao i svaki drugi; ali ipak, čoveku je uteha da može da živi pod njim, što mu je među prezbiterijancima nemoguće. Zacelo, svaki čovek ceni najpre ono od čega živi; to mu mora biti zajamčeno; i uveren sam, kad biste hteli da priznate istinu,

svoga gospodara sa dobošem, video u prolazu. On je lako privoleo momče da mu tačno pokaže to mesto, i onda, pozvavši Portridža, krenuo je u najvećoj hitnji.

Bilo je bezmalo osam časova pre no što su sve stvari mogle da se srede za polazak: jer Portridž se nije ni malo žurio, a ni račun nije mogao odmah da se sroči; i kada je sve bilo gotovo i uređeno, Džons nije hteo da ostavi gostionicu pre no što je potpuno poravnjao sve razmirice između upravitelja i njegovog člana.

Kada je i ovo bilo sa srećom postignuto, Džons je krenuo napred, a odani Veseli Andreja poveo ga je do onog mesta gde je video Sofiju; i onda, pošto je lepo nagradio svoga sprovednika, on je ponovo jurnuo napred sa najvećim žarom, veoma radostan zbog neobičnog načina na koji je došao do obaveštenja. Tek što je Portridž ovo saznao, uzeo je, sa velikom ozbiljnošću da prorokuje i da ga uverava da će zacelo na kraju postići dobar uspeh; jer, kazao je „dva ovakva događaja nikad se ne bi mogla dogoditi, da bi ga uputili za njegovom dragom, da Promisao ne smera da ih naposljetku sastavi." I to je bilo prvi put da je Džons poklonio i malo pažnje praznovernim učenjima svoga pratioca.

Nisu bili prešli ni dve milje kad ih je zahvatio silovit pljusak kiše; i, kako su se u isto vreme nalazili na dogledu neke krčme, Portridž je, uz mnogo ozbiljnog zalaganja, privoleo Džonsa da uđu i pričekaju dok se bura ne stiša. Glad je neprijatelj (ako se doista može tako da nazove) koji više napada englesku nego francusku prirodu; jer premda je možete utoliti koliko hoćete puta, ona će uvek ponovo da vam se naruga kad joj dođe vreme; tako se desilo i Portridžu, koji je, tek što je ušao u kuhinju, počeo da postavlja ona ista pitanja koja i sinoć. Posledica toga je bila da je izvrsna hladna hrtenjača bila iznesena na sto, i ne samo Portridž nego i Džons su valjano doručkovali, premda je ovog drugog opet počeo da obuzima nemir, zato što ljudi u krčmi nisu mogli da mu dadu nova obaveštenja o Sofiji.

Kada je obed bio svršen, Džons se ponovo pripremao da jurne napolje, uprkos žestini bure koja je još trajala; ali Por-

tridž ga ze od srca zamolio za još jednu kriglu; i najzad, baccivši pogled na neko momče kraj vatre, koje je bilo ušlo u kuhinju, i koje je u tom trenutku isto tako gledalo na njega, okrenuo se odjednom, Džonsu i uzviknuo: „Gospodaru, dajte mi vašu ruku, jedna jedina krigla neće biti dovoljna za ovu pijanku. Ta vidite, evo još vesti da je gospodica Sofija stigla u grad. Onaj dečko tamo, što stoji kraj vatre, isto je ono momče što je jahalo pred njom. Mogao bih se zakleti da mu je ono na licu moj flaster.” — „Bog vam pomogao, gospodine!” uzviknulo je momče, „to je vaš flaster, dabome; i uvek ću imati razloga da se sećam vaše dobrote, jer me je on bezmalo izlećio.”

Na ove reči Džons je skočio sa stolice, i pozvavši dečka da pode za njim, udaljio se iz kuhinje u neku praznu odaju; jer tako je tanan bio njegov obzir prema Sofiji, da nikada nije svojevolejno pominjao njeno ime u prisustvu mnogog sveta; i premda je, takoreći iz prepunog svo srca, nazdravio Sofiji među oficirima, on je tada mislio da je nemoguće da je neko među njima poznaje; pa čak tada, čitalac će se setiti, sa kolikom se teškoćom privoleo da pomene njeno ime.

Teško je stoga bilo, i, možda, po mišljenju mnogih visprenih čitalaca, vrlo besmisleno i čudovišno, da on uglavnom duuguje za svoju sadašnju nesreću zamišljenom nedostatku te utančanosti osećanja kojom je toliko obilovao; jer, ustvari, Sofija se mnogo više uvredila zbog slobode koju je on uzimao, kako je mislila, sa njenim imenom i karakterom, nego zbog ijedne slobode koju je, u svojim tadašnjim okolnostima, dopuštao sebi u pogledu neke druge žene; i, istinu govoreći, ja verujem da nju Onor nikad ne bi mogla privoleti da ostavi Aptona da se ne vidi sa Džonsom, da nije bilo ovih dvaju jakih primera nepromišljenosti u njegovom vladanju, tako lišenih pošte, i doista, toliko nesavitljivih sa iole ljubavi i nežnosti u velikih i osetljivih duša.

Ali tako su stvari ispale, i ja tako moram da ih ispričam; iako i jednom čitaocu one budu izgledale neprirodne, ja tu ne mogu ništa da pomognem. Takve osobe moram da potsetim da ja ne izlažem nikakav sistem no pišem istoriju, i nisam oba-

vezan da svaku stvar prilagodavam utvrđenim pojmovima o istini i prirodi. Ali ako bi ovo i bilo vrlo lako da se učini, možda bi od mene bilo pametnije da to izbegnem. Na primer, kao što činjenica sada stoji pred nama, bez ikakve moje opaske o njoj, premda ona može na prvi pogled da vredi neke čitaoce, ipak, kada se zrelije porazmisli, ona mora da godi svima; jer pametni i dobri ljudi mogu da smatraju ono što se dogodilo Džonsu u Aptonu kao pravičnu kaznu za njegovo nevaljalstvo u pogledu ženâ, što je doista i bila neposredna posledica toga; a budalaste i rdave osobe mogu da se uteše u svojim porocima, laskajući sebi u vlastitim srcima da su karakteri ljudi pre proizvod slučaja nego vrline. Sad, možda bi opaske, koje bismo ovde bili skloni da napravimo, podjednako protivrečile oba ova zaključka, i pokazale bi da ovi slučajevi samo doprinose da se potvrdi ono veliko, korisno i neobično učenje, koje je svrha čitavog ovog dela, i kojim — ponavljajući ga često — ne smemo da ispunjavamo svaku njegovu stranicu, kao što običan pop ispunjava svoju propoved ponavljajući jevanđelsku misao na kraju svakog odlomka.

Mi smo zadovoljni što mora izgledati da je Sofija imala dovoljno razloga za svoje mišljenje o Džonsu, ma koliko opako da je ona grešila u tome svome mišljenju; jer verujem, i svaka bi druga mlada gospodica, koja bi bila u njenom položaju, grešila na isti način. Štaviše, da je pošla za svojim dragim baš i ovoga puta, i da je ušla u ovu istu krčmu onog časa kada je on otišao iz nje, naišla bi na krčmara kome su njeno ime i osoba bili isto tako dobro poznati kao što se činilo da ih poznaje i gostoiničarka u Aptonu. Jer dok je Džons šapatom ispitivao ono momče u jednoj sklonjenoj odaji, Portridž, čija čuvstva nisu bila ovako tanana, katehetisao je javno u kuhinji drugoga vodiča koji je pratio gđu Ficpatrikovicu; na taj način krčmar, čije su uši bile otvorene u svima takvim prilikama, savršeno se upoznao sa Sofijinim padom s konja itd., sa zabludom o Dženi Kameron, sa mnogim posledicama punča, i, ukratko, bezmalo sa svim onim što se zbilo u gostionici, iz koje smo otpremili naše dame u šestopregu kada smo se poslednji put sa njima oprostili.

GLAVA IX

KOJA SADRŽI NEŠTO MALO VIŠE NEGO NEKOLIKO
NEVEZANIH OPASKI

Džons je bio otsutan čitavih pola sata kada se žurno vratio u kuhinju i zamolio krčmara da mu odmah kaže koliko ima da plati. Portridžovo nezadovoljstvo što će morati da ostavi topao kut pored ognjišta i čašu odličnog pića, bilo je nešto ublaženo kada je čuo da dalje neće ići pešice; jer Džons je, zlatnim razlozima, privoleo momka da ga povede natrag do gostionice do koje je ranije odveo Sofiju; ali, momak je, međutim, pristao na ovo samo pod uslovom da ga onaj drugi vodić sačeka u krčmi; jer, kako je gostioničar u Aptonu bio dobar poznanik onoga u Glosteru, moglo bi lako jednoga dana da dođe do ušiju ovog drugog da su njegovi konji bili pod najmom više od jedne osobe; i tako bi momak mogao da odgovara za novac koji je mudro nameravao da stavi u svoj džep.

Morali smo da pomenemo ovu okolnost, ma koliko se činila beznačajna, jer je ona za dobar deo vremena usporila polazak g. Džonsa; jer poštenje ovog drugog momka bilo je nešto na visini — to jest, imalo je visoku cenu, i stalo bi Džonsa vrlo skupo da nije Portridž — koji je, kao što smo kazali, bio vrlo lukav čovek, — vešto ubacio pola krune, on se tako uverljivo i žestoko razglagoljao, da se momče dalo brzo obrlatiti, i pristalo je da primi još pola krune za svoje zadržavanje. Ovde ne možemo a da ne primetimo, pošto i najniži društveni redovi imaju toliko političke umešnosti, da veliki ljudi često puta precenjuju svoju prefinjenost u veštini varanja, u čemu ih često nadmašuju neki od najnižih stvorova ljudske vrste.

Pošto su sada konji bili izvedeni, Džons je odmah uskočio na žensko sedlo na kome je jahala njegova draga Sofija. Momak mu je, doduše, vrlo uljudno ponudio svoje; ali on je izabrao ono žensko, verovatno zato što je ovo bilo mekše. Portridž, međutim, iako isto onoliko poženskaren kao i Džons, nije mogao da se pomiri sa mišlju da ovako unizi svoju muškost; on je stoga prihvatio momkovu ponudu: i tako, Džons

sedeći na Sofijinom ženskom sedlu, momak na onome gdice Onor, a Portridž jašući trećega konja, oni su krenuli na svoje putovanje, i za četiri sahata stigli su u gostionicu u kojoj je čitalac proveo toliko vremena. Za vreme celoga puta Portridž je bio vrlo raspoložen, i često je pominjao Džonsu mnoge dobre znake koji su ukazivali na budući uspeh, a koji su ga u poslednje vreme zamilovali; i sâm čitalac, iako ni najmanje praznoveran, mora priznati da su bili naročito srećni. Osim toga, Portridžu je više godila sadašnja potera njegovog gospodara nego li trka za slavom; i iz ovih istih pretskazanja, koja su uverila pedagoga u uspeh, on je prvi put stekao jasan pojam o ljubavi između Džonsa i Sofije; ovoj je on ranije poklanjao vrlo malo pažnje, pošto je prvobitno bio pošao pogrešnim tragom u pogledu razloga Džonsovom odlasku: a što se tiče onoga što se desilo u Aptonu, on je bio isuviše preplašen neposredno pre toga i odmah po odlasku iz toga mesta, da bi otuda izveo ikakav drugi zaključak do li taj da je siromah Džons pravi — pravcati ludak; — ovo mišljenje nije bilo ni malo nesaglašljivo sa onim koje je imao ranije o njegovoj neobičnoj podivljalosti, a njegovo ponašanje prilikom odlaska iz Glostera izvrsno je opravdavallo — mislio je on — sve one izveštaje o njemu koje je čuo ranije. Sada je, pak, bio prilično zadovoljan ovim pohodom, i u njemu su se začela mnoga povoljnija čuvstva u pogledu razuma njegovog prijatelja.

Sahat je upravo otkucao tri kada su prispeli, i Džons se odmah raspitao za poštanske konje; ali, nažalost, u čitavome mestu nije se mogao dobiti ni jedan konj; čitalac se tome neće čuditi kada ima u vidu žurbu u kojoj se čitav narod, a naročito u ovome kraju, nalazio, i kada su hitri čauši svakoga sata po danu i noći prolazili tamo i ovamo.

Džons je pokušao sve što je mogao da privoli svoga predašnjeg vodiča da ga otprati do Kaventrija; ali ovaj je bio neumoljiv. Dok je on ovako raspravljao sa njim u gostioničkom dvorištu, prišla mu je jedna osoba i, pozdravivši ga po imenu, upitala je kako je cela uvažena porodica u Samersetšajru; kada je Džons pogledao ovu osobu, video je odmah da je to g. Dau-

ling, advokat, s kim je obedovao u Glosteru, i odgovorio mu je na pozdrav vrlo učtivo.

Dauling je vrlo ozbiljno odvrćao g. Džonsa od daljeg putovanja te noći; svoje savete potkrepio je mnogim neporecivim razlozima, kao: da je bezmalo mrak, da su putevi vrlo ka-ljavi, i da je mnogo bolje putovati po danu, i još mnogim dru-gim isto tako valjanim, od kojih je neke i sâm Džons vero-vatno samome sebi predočio ranije; ali kako su oni tada bili bez dejstva, takvi su bili i sada; i on je ostao odlučan u svojoj nameri, pa makar morao da pešači.

Kada je dobri advokat video da ne može privoleti Džonsa da ostane, on je isto tako snažno zapeo da nagovori vodiča da ga prati. Pokušao je raznim pobudama da ga privoli da pre-duzme ovo kratko putovanje, i najzad je završio rečima: „Zar vi mislite da vas gospodin neće vrlo dobro nagraditi za vaš trud?”

Dvojica su jača od jednoga u svemu, kao god i u futbolu. Ali preimućstvo koje ova ujedinjena sila ima u nagovaranju ili u izmamljivanju moralo je biti uočljivo radoznom posma-traču; jer on je morao često puta videti kako neki otac, go-spodar ili supruga, ili ma koja druga osoba od autoriteta, koji se nepokolebljivo drže svoga i odriču pristanak protivno svim razlozima koje jedan čovek može da navede, kasnije popuštaju pred ponavljanjem istih razloga od strane neke druge ili treće osobe koja se zauzela za stvar, a da pri tom nije pokušala da iznese išta novo u njen prilog. Otuda, možda, dolazi izraz o sekundiranju, ili potpomaganju nekog obrazlaganja ili pred-loga, kao i krupna posledica koju ovo ima u svima skupovima gde se javno raspravlja. Otuda, možda, isto tako dolazi da u našim sudskim dvoranama često puta čujemo nekog učenog gospodina kako čitav sahat ponavlja ono što je drugi neki učeni gospodin govorio neposredno pre njega.

Na mesto da ovo objašnjavamo, mi ćemo na naš uobiča-jena način da za to nađemo primer u ponašanju gore pome-nutog momka, koji je podlegao g. Daulingovom nagovaranju, i obećao da će još jednom primiti g. Džonsa u svoje žensko sedlo; ali je zahtevao da najpre dobro nahrani jadne životinje,

govoreći da su prešle dalek put i da je jahanje bilo vrlo naporno. Doista, ova je momkova opreznost bila izlišna;* jer Džons bi, i pored svoje hitnje i nestrpljenja, i sâm ovo naredio; jer on se nikako nije slagao sa onima koji smatraju životinje za puke mašine, i kada zariju mamuze u trbuh svoga konja, zamišljaju da su mamuza i konj podjednako kadri da oseče bol.

Dok su životinje jele zob, ili tačnije dok se mislilo da ga jedu (jer kao što se momak postarao za sebe u kuhinji, konjušar se isto tako dobro postarao da se njegova zob ne pojede u štali), g. Džons je, na iskrenu želju g. Daulinga, otpratio toga gospodina u njegovu odaju, gde su seli, da popiju bocu vina.

GLAVA X

U KOJOJ G. DŽONS I G. DAULING ISPIJAJU BOCU VINA

G. Dauling, nalivši čašu vina, nazdravio je dobrom vlastelinu Olvordiu, i dodao: „Ako izvolite, gospodine, setićemo se isto tako njegovog sestrice i nasljednika, mladog vlastelina: dakle, gospodine, u zdravlje g. Blifila, veoma krasnog mladog gospodina koji će, smeo bih se zakleti, postati krupna ličnost u svome kraju. Ja sâm već imam u vidu jedno mesto za njega koje će ga birati za Parlamenat.

„Gospodine,” odgovorio je Džons, „ja sam uveren da niste imali nameru da me vredate, pa vam to neću ni zameriti; ali velim vam vi ste vrlo nezgodno združili dve vrlo neslične osobe; jer jedna je od njih sjaj ljudskoga roda, a druga hulja koja sramoti ime čoveka.”

Dauling je na ove reči razrogačio oči. On je kazao, „da je mislio da su oba ta gospodina ljudi vrlo retkog karaktera. Što se vlastelina Olvordia tiče,” kazao je, „ja nikada nisam imao sreću da ga vidim; ali ceo svet govori o njegovoj dobroti. A, doista, što se tiče mladog gospodina, njega sam video samo jednom, kad sam mu doneo vest o smrti njegove majke; a tada sam bio u takvoj hitnji, rastrzan mnoštvom poslova, da sam

jedva imao malo vremena da malo porazgovaram s njim; ali on je toliko izgledao kao čestit gospodin, i tako se lepo ophodio, da tvrdim da me niko u životu nije više očarao."

„Ja se ne čudim," odgovorio je Džons, „što je on uspeo da vas obmane u toku tako kratkog poznanstva; jer on je lukav kao sâm đavo, i vi biste mogli živeti s njim mnogo godina a da ga ne poznate. Mi smo odgojeni zajedno od najranijeg detinjstva, i jedva smo se ikada rastajali, a tek nedavno sam otkrio polovinu nevaljalstava koje je u njemu. Priznajem, ja ga nikad nisam mnogo voleo. Smatrao sam da mu nedostaje ona plemenitost duha koja je sigurna osnova svega što je veliko i lepo u ljudskoj prirodi. Odavno sam video u njemu sebičnost, koju sam prezirao; ali tek nedavno, sasvim nedavno, video sam da je kadar da počini i najpodlija i najcrnja dela; jer, doista, naposletku sam otkrio da je iskoristio otvorenost moje naravi i, dugim spletom veštih nevaljalstava, uspeo je konačno da me upropasti."

„Da, da!" kazao je Daulnig. „Pa onda je šteta da takav čovek nasledi veliko imanje vašeg strica Olvordia."

„Vaj, gospodine," uzviknuo je Džons, „vi mi činite čast na koju ja nemam prava. Istina je, doduše, da mi je on u svojoj dobroti dopustio nekada da ga zovem jednim mnogo dražim imenom; ali kako je to bio samo jedan čin dobročinstva, ne mogu se tužiti na nepravdu kada on nađe za umesno da me te časti liši, jer gubitak ne može biti više nezaslužan no što je dar prvobitno bio. Uveravam vas, gospodine, ja nisam ni u kakvom srodstvu sa g. Olvordiem; i ako bi svet, koji je nesposoban da oceni pravu vrednost njegove dobrote, mislio, zbog njegovog postupka prema meni, da se on poneo okrutno prema jednome srodniku, naneo bih nepravdu jednome od najboljih ljudi, jer ja — ali oprostite, neću da vam dosađujem pojedinostima koje se tiču mene; samo, kako je izgledalo da me vi smatrate rođakom g. Olvordia, držao sam da je umesno da vas ispravim u stvari koja bi mogla da povuče izvesnu osudu protiv njega, i, uveravam vas, ja bih radije izgubio svoj život no što bih hteo da dam povoda tome."

„Gospodine,” kazao je g. Dauling, „vi odista govorite kao častan čovek; i ne samo da mi vaše izlaganje nije dosadno, no biste mi učinili veliko zadovoljstvo ako biste mi ispričali kako to da vas svet smatra rođakom g. Olvordia, ako vi to niste. Vaši konji neće biti gotovi još za pola sata, i kako imate dovoljno vremena, voleo bih da mi ispričate kako se sve to dogodilo; jer velim vam, meni izgleda vrlo čudnovato da vas smatraju rođakom jednog gospodina, a da vi to niste.”

Džons, koji je u uslužnosti svoje naravi (premda ne i u svojoj opreznosti) malo ličio na svoju ljupku Sofiju, lako se dao privoleti da zadovolji radoznalost g. Daulinga, i ispričao mu je istoriju svoga rođenja i vaspitanja, što je učinio kao Otelu,

— Čak od svojih dečaćkih godina,
Pa do samog časka u kome je pri'o:

a g. Dauling ga je, kao Dezdemona, ozbiljno i pažljivo slušao:

Kleo se da je to čudno, i više nego čudno;
Da je to tužno, strahovito tužno!

G. Daulinga je zaista ova priča duboko ganula; jer on nije bio izgubio osećanje čovečnosti zato što je bio advokat. Zaišta, ništa nije nepravilnije nego unositi naše predrasude protiv jednog zvanja u privatni život, i pozajmljivati našu pretstavu o čoveku od našeg mišljenja o njegovom zvanju. Navika, doduše, umanjuje grozu prema onim radnjama koje zvanje čini nužnim, i, sledstveno, običnim; ali u svima drugim slučajevima, priroda dejstvuje na ljude svih zvanja podjednako; šta više, možda i jače na one koji joj daju, takoreći, dan odmora dok rade svoje uobičajene poslove. Mesar bi, ja ne sumnjam, osetio grižu savesti pri klanju nekog lepog konja; i premda hirurk ne može da zamisli bol pri otsecanju nekog uda, ja sam ga viđao kako sažaljeva čoveka u nastupu kostobolje. Običan dželat, koji je stotinama ljudi zavrnuo šiju, viđen je kako drhti pri svojoj prvoj operaciji na nekoj glavi; i sami profesori ljudskog krvoprolića, koji u svome ratnom zanatu bez milosti kasape hiljade, i to ne samo svojih kolega profesora,

već često puta ženâ i dece, — često i oni, velim, u vreme mira, kada se odlože doboši i trube, odlažu često puta i svu svoju svirepost, i postaju vrlo pitomi članovi građanskog društva. Na isti način i jedan advokat može da oseća svu bedu i jad svojih bližnjih, pod uslovom da se slučajno ne parniči sa njima.

Džons, kao što je čitaocu poznato, još nije znao u kakvim je crnim bojama bio prikazan g. Olvordiu; a što se drugih stvari tiče, on ih nije pretstavio u najnepovoljnijoj svetlosti; jer premda nije hteo da baca ikakvu krivicu na svoga predašnjeg prijatelja i zaštitnika, ipak on nije naročito želeo da suviše mnogo optereti sebe. Dauling je stoga primetio, i ne bez razloga, da mu je neko morao učiniti veoma gadne usluge: „Jer zacelo,” uzviknuo je, „vlastelin vas nikad ne bi lišio nasleđstva samo zbog nekoliko pogrešaka, koje bi svaki mlad gospodin mogao da poćini. Doduše, ne bih mogao s pravom reći da vas liši nasleđstva; jer zacelo, po zakonu vi ne možete biti pravni nasleđnik. To je izvesno, i zbog toga niko ne bi trebalo da traži advokatski savet. Pa ipak, kada vas je gospodin u neku ruku usvojio kao svog rođenog sina, mogli biste s razlogom da očekujete jedan lep deo, ako i ne sve; štaviše, da ste se nadali i svemu, ja vas ne bih pokudio; jer zacelo, svi ljudi žele da prisvoje što više mogu, i zbog toga niko ne treba da ih kudi.”

„Zbilja vi mi činite krivo,” kazao je Džons; „ja bih se bio zadovoljio i sa veoma malim: ja nikada nisam bacao oko na g. Olvordievo imanje; štaviše, mislim da smem s pravom kazati da nikada nisam ni jednom pomislio o tome šta bi on mogao ili hteo da mi dâ. I ovo vam svećano izjavljujem: da se ogrešio o svoga sestrića u moju korist, ja bih to popravio i ovome vratio sve. Više volim da uživam u slobodi svoga duha nego u tuđem imetku. Šta je jadna oholost koja proizlazi iz veličanstvene kuće, brojne posluće, sjajne trpeze, i iz svih drugih preimućstava ili izgleda sreće, kad se upoređi sa toplim, istinskim zadovoljstvom, nabujalom radošću, uzbuđljivim zanosom i razdraganom veselošću koje uživa dobra duša tvoreći darežljiva, dobra, plemenita i valjana dela? Ja ne zavidim Bli-filu zbog izgleda na njegovo bogatstvo; niti ću mu zavideti

kada ga bude posedovao. Smatrao bih sebe huljom kada bih se i za pola sata menjao sa njim. Doista, verujem da je g Blifil podozrevao da gajim namere kao što su te koje pomi-
njete; i mislim da su ta podozrenja, dolazeći iz podlosti nje-
govog srca, bila uzrokom i njegove podlosti prema meni. Ali,
hvala Bogu, ja znam, ja osećam — ja osećam da sam nevin,
dragi prijatelju; i to osećanje ne bih dao ni za čitav svet. Jer,
sve dok ja znam da nikada nisam naneo, niti sam ikada sme-
rao da nanesem ikakvu ozledu ma kome biću,

Pone me pigris ubi nulla campis
Arbor aestiva recreatur aura,
Quod latus mundi nebulae, malusque
Jupiter urget.

Pone, sub curru nimium propinqui
Solis in terra domibus negata;
Dulce ridenten Lalagem amabo,
Dulce loquentem.

*(Postavi me tamo gde nikad lahor proleća
Ne ozeleni polja ni krošnje drveća;
Gde večno niski oblak nad zemljom kruži,
A srdit Jupiter surovu godinu ruži.*

*Postavi me ispod vrelog, gorućeg zraka,
Gde jure brza kola beloga dank;
Ljubav i nimfa pomoći će mi u mojim trudima,
Nimfa što sladano zbori, i sladan osmeh ima.)*

Onda je napunio svoju čašu vinom, i iskapio je u zdravlje svoje drage Lalage; i napunivši isto tako Daulingovu čašu do vrha, umolio ga je da joj i on nazdravi. „Onda evo, od sveg srca pijem u zdravlje gospodice Lalagove,” uzviknuo je Dauling. „Često puta sam, velim, čuo da joj nazdravljaju; još nikada je nisam video; ali kažu ljudi da je osobito lepa.”

Premda latinski nije bio jedini deo ovoga govora koji Dauling nije savršeno razumeo, ipak u njemu je bilo nečega što je napravilo na nj snažan utisak. I premda je nastojao da žmirkanjem, klimanjem glave, kreveljenjem i cerenjem sakrije od Džonsa ovaj utisak (jer mi se tako često stidimo da mislimo pravo kao da mislimo krivo), izvesno je da je on u potaji odobravao njegova osećanja koliko je mogao da ih razume, i uistini osetio je vrlo jaku samilost prema njemu. Ali možda ćemo iskoristiti neku drugu priliku da o ovome porazgovaramo, naročito ako bismo se slučajno opet sreli sa g. Daulingom u ovoj istoriji. Za sada moramo da se oprostimo od ovog gospodina nešto naglo, po ugledu na g. Džonsa; jer tek što ga je Portridž obavestio da su konji spremni, on je isplatio račun, poželeo svome prijatelju laku noć, pojahao konja i krenuo ka Kaventriu, premda je noć bila mračna, i upravo tada počela da pada jaka kiša.

GLAVA XI

NEDACE KOJE SU ZADESILE DZONSA PO ODLASKU IZ KAVENTRIA, I MUDRE OPASKE PORTRIDŽOVE

Put ne može biti prostiji od onoga koji vodi od mesta u kome su se sada nalazili do Kaventria; i premda ni Džons ni Portridž ni vodić nisu njim putovali ranije, bilo bi bezmalo nemoguće zabasati da nije bilo ona dva razloga koje smo pomenuli pri završetku poslednje glave.

Međutim, pošto su se, nažalost, obe ove okolnosti uplele, naši su putnici skrenuli jednim mnogo rede pohađanim putem; i, pošto su jahali punih šest milja, umesto da stignu među gorde tornjeve Kaventria, nalazili su se još uvek na nekom vrlo kaljavom putu, gde nisu videli nikakvih znakova po kojima bi mogli suditi da se približuju predgrađima jednog velikog grada.

Džons je sada izjavio da su oni jamačno izgubili put; ali vodić je uporno tvrdio da je ovo nemoguće, — reč koja se u

običnom razgovoru često upotrebljava da označi ne samo ono što je neverovatno, već i ono što je vrlo verovatno, a katkada i ono što se zacelo dogodilo: jedno hiperbolično nasilje, kao ono koje se često puta čini sa rečima „beskrajno” i „večno”, kad prva obično označava udaljenost od pola jarde, a druga trajanje od pet minuta. Isto tako je obično da se tvrdi nemogućnost gubitka nečega što je već stvarno izgubljeno. Takav se slučaj stvarno desio sada; jer uprkos sigurnim uveravanjima momka u protivnom smislu, izvesno je da oni nisu bili na pravom putu za Kaventri kao što ni varalački, grabljivi, svirepi i kukavički škrtac nije na pravom putu za carstvo nebesko.

Možda nije lako čitaocu, koji nije nikada bio u ovim okolnostima, da zamisli užas kojim pomrčina, kiša i vetar ispunjavaju osobe koje su izgubile put u noći; i koje, sledstveno, ne mogu da obodre svoj duh u borbi sa surovošću vremena, prijatnim izgledom na toplo ognjište, suhu odeću i druga okrepljenja. Međutim i sasvim nesavršena pretstava ovog užasa poslužiće dovoljno da objasni misli koje su sada ispunjavale Portridžovu glavu, a koje ćemo odmah morati da izložimo.

Džons je postajao sve uvereniji da su skrenuli sa svoga puta, i sam momak je konačno priznao da veruje da nisu na pravom putu za Kaventri, premda je ustvrdio u isto vreme da je nemoguće da su pogrešili put. Ali Portridž je bio drugačijeg mišljenja. On je kazao da „još kad su prvom krenuli, on je pomislio da će ih' snaći neki belaj. — Zar niste primetili, gospodine,” kazao je, „onu staricu koja je stajala pored vrata upravo kad ste se peli na konja? Kamo lepe sreće da ste joj dali kakvu malenkost! Jer ona je tada kazala da ćete se možda pokajati za to; i baš u tome času počela je kiša da pada, a vetar je neprestano duvao sve jače. Ma šta neki mislili, ja sam tvrdo uveren da veštice imaju moć da uzvitlaju vetar kadgog im se to prohte. Video sam ja to vrlo često u toku moga veka; i ako sam ikada u životu video vešticu, to je vistinu ta baba. I odmah sam to i pomislio, a da sam imao u džepu koji novčić, dao bih joj; jer zacelo, uvek je dobro biti darežljiv prema toj vrsti sveta, bar iz straha od onog što

može da se dogodi; i mnogi su ljudi, štedeći novčić, izgubili goveče."

Iako je Džonsa užasno ljutilo zadocnjenje koje će ova omaška verovatno da pričini njihovom putovanju, on nije mogao da se ne osmehne na praznovericu svoga prijatelja, koga je sada jedan događaj veoma utvrdio u njegovom mišljenju. On se, naime, preturio sa svoga konja, što mu, međutim nije nanelo druge ozlede do li one koju je blato nanelo njegovom odelu.

Tek što je Portridž ustao na noge, pozvao se na svoj pad kao na konačan dokaz o svemu onome što je rekao; ali Džons, videći da je neozleđen, odgovorio je sa osmehom: „Ta tvoja veštica, Portridžu, najnezahvalnija je kobila, i ne razlikuje, vidim, u svojoj mržnji svoje prijatelje. Ako je stara gospođa bila ljuta na mene zbog nemara, ne vidim zašto bi oborila tebe sa konja posle sve pošte koju si joj ukazao."

„Opako je šaliti se sa osobama koje imaju vlast da tvore ovakve stvari," uzviknuo je Portridž;" jer one su često puta veoma zle. Sećam se jednog potkivača koji je izazvao jednu od njih, pitajući je kada će isteći rok njenog ugovora sa đavolom; i tri meseca posle toga istoga dana jedna od njegovih najboljih krava se utopila. Niti je to veštici bilo dovoljno; jer nešto malo docnije izgubio je bure najboljega pića: matora veštica izvukla je slavinu, i pustila je da sve iscuri u podrum, i to baš u ono isto veče kad je slavinu zabio, da bi se proveselio sa nekim svojim susedima. Ukratko, ništa mu više nije polazilo od ruke; jer ona je toliko dojadila sirotom čoveku da se ovaj odao piću; godinu dana ili dve docnije, izgubio je sav svoj imetak, i eno ga sada sa porodicom gde živi od milostinje parohije."

Vodić, a možda i njegov konj, toliko su pažljivo slušali ovo izlaganje da su obojica, možda usled neopreznosti ili usled veštičine zlobe, ljosnuli u blato.

Portridž je potpuno pripisao ovaj pad, kao i onaj svoj, istome uzroku. Kazao je g. Džonsu, da je sada sigurno na nje ga red, i predano ga je molio da se vrate i umilostive babu. Do krčme ćemo, kazao je, „doći vrlo brzo; jer premda se na-

ma čini da smo išli napred, ja sam siguran da se nalazimo na onom istovetnom mestu gde smo bili pre jednoga sata; i samo da se razdanilo, smeo bih se zakleti da bismo mogli da vidimo krčmu iz koje smo krenuli."

Na mesto da odgovori na ovaj pametan savet, Džons je nastojao da ukaže pomoć momku, koji je srećom, kao i Portridž, prošao bez ozleda i samo ukaljao odelo što je bilo mala šteta, budući da je ono, kroz mnoge godine, naviklo na ovo. On se ubrzo bacio u sedlo, i psovkama i udarcima kojima je obasuo svoga konja, odmah je uverio Džonsa da se nikakvo zlo nije dogodilo.

GLAVA XII

KOJA PRIPOVEDA DA JE DŽONS PRODUŽIO PUTOVANJE NASUPROT PORTRIDŽOVOM SAVETU, KAO I STA SE ZBILO TOM PRILIKOM

Sada su na izvesnoj udaljenosti opazili neku svetlost, na veliku radost Džonsovu, i na ne mali užas Portridžov, koji je tvrdo verovao da je opčinjen, i da je to neka volšebna svetlost, ili možda još nešto gore.

Ali koliko je njegov strah porastao kada su se približili toj svetlosti (ili svetlostima, kako se sada činilo) i kada su čuli zbrkanu larmu ljudskih glasova: pevanje, smeh i dozivanje, zajedno sa čudnim zvucima nečega što je ličilo na neke instrumente, ali što bi se jedva moglo nazvati muzikom! Zaista, da malo povlađujemo Portridžovom verovanju, mogli bismo je odlično nazvati volšebnom.

Nemogućno je zamisliti veći stepen užasa od onog koji je sada obuzeo Portridža; to čuvstvo prenelo se sada i na momka, koji je veoma pažljivo slušao sve što je onaj govorio. Stoga se i on sada pridružio Portridžu, i molio je Džonsa da se vrate; kazao je da tvrdo veruje u ono što je Portridž malopre rekao, i premda se čini da konji idu napred, oni nisu ni koraka napredovali bar za poslednjih pola sata.

Usred svoga jeda Džons nije mogao a da se ne nasmeši strahu ove dvojice jadnika. „Ili se mi krećemo,” kazao je, „prema svetlosti, ili se svetlost kretala prema nama; jer sada smo vrlo malo udaljeni od nje. Ali kako možete vas dvojica da se plašite sveta koji izgleda da se samo veseli?”

„Da se veseli, gospodine?” uzviknuo je Portridž. „Ko može da se veseli u ovo doba noći, u ovakvom mestu i po ovakvom vremenu? To mogu biti samo vampiri, veštice, kakvi nečasti-vi duhovi ili tako nešto, to je izvesno.”

„Ko su da su,” kazao je Džons, „ja sam odlučio da odem do njih i da ih upitam za put u Kaventri. Sve veštice, Portridžu, nisu tako zloćudne babuskere kao što je ona poslednja na koju smo imali nesreću da se namerimo.”

„O Gospode,” povikao je Portridž, „čovек ne može da zna, gospodine, kako će one da budu raspoložene; zacemento, uvek je najbolje biti uljudan prema njima; ali, šta ako naidemo na nešto gore nego što su veštice, na same zle duhove? — Molim vas, gospodine, primite moj savet, poslušajte me, tako vam Boga! Da ste vi pročitali onoliko užasnih priča o tim stvarima koliko ja, vi ne biste bili takav zadržatelj. — Bog zna kud smo već došli i kuda idemo; jer vaistinu ovakva se pomrečina nije još nikada videla na zemlji, i ja sumnjam da i na drugom svetu može da bude mračnije.”

Uprkos svih ovih migova i upozorenja, Džons je jezdio napred što je brže mogao, i siromah Portridž morao je da ga sledi: jer premda se on jedva usuđivao da ide napred, još manje je smeo da sâm izostane.

Najzad su došli do mesta otkuda su dopirali svetlost i različiti glasovi. Džons je opazio da je to nekakav ambar u kome je bio okupljen veliki broj ljudi i žena koji su se, kako se činilo, veselo zabavljali.

Tek što se Džons pojavio pred velikim vratima ambara, koja su bila otvorena, neki muški i vrlo grub glas upitao je iznutra: „Ko je to?” Džons je na to odgovorio blago: „Prija-telj!” i odmah je upitao za put u Kaventri.

„Ako ste prijatelj,” doviknuo je drugi neki čovek iz ambara, „onda bolje sjašite dok ne prođe bura” (jer zaista ne-

vreme je bilo žešće nego ikad): „dobro nam došli, a konja slobodno privedite u drugi kraj ambara, jer mesta ima dosta.”

„Vi ste vrlo predusretljivi,” odgovorio je Džons; „primiću vašu ponudu za nekoliko časaka, dok kiša ne prestane; a ovde su još dvojica koji će vam isto tako biti obavezni za gostoprимstvo.” Ovo je odmah ponuđeno sa više dobre volje no što je bilo primljeno; jer Portridž bi radije podneo i najljuću surovost vremena no što bi se poverio ljubaznosti onih koje je smatrao nečastivim. Sirotog momka obuzele su sada iste strepnje, ali obojica su morali da slede Džonsovom primeru: jedan zato što se nije usuđivao da ostavi svoga konja, a drugi zato što se ničega nije plašio više nego da ostane sâm.

Da je ova istorija bila napisana u danima praznoverice, ja bih imao isuviše samilosti prema čitaocu da bih ga dugo ostavio u nedoumici da li će se Velzevulus ili Sotona, pojaviti glavom sa svom svojom paklenom pratnjom; ali kako ovakva učenja imaju danas malo sreće, i malo ili nimalo vernikâ, ja nisam mnogo strahovao da ću iole izazvati takve užase. Istinu govoreći, sav nameštaj paklenih predela odavno su prisvojili upravnici pozorišta, i izgleda da su ga i oni odskora odbacili po strani kao smeće koje je kadro da uzbudi samo gornju galeriju, — mesto gde malo ko od naših čitalaca ikada sedi.

Medutim, iako ne zebemo da ćemo u ovoj prilici izazvati neki veliki užas, imamo razloga da se plašimo da bi ovde mogla da obuzmu čitaoca neka druga strahovanja u koja mi ne bismo da ga gurnemo hotimično; mislim, da ne strahuje da ćemo poći na put u vilinsko carstvo, i da ćemo u našu istoriju uvesti vrstu bića u koja je jedva iko toliko detinjast da poveruje, premda su mnogi bili toliko budalasti da troše svoje vreme pišući i čitajući o njihovim pustolovinama.

Stoga, da bismo otklonili svaku takvu nedoumicu, toliko štetnu po verodostojnost istoričara koji teži da svoje gradivo crpi iz prirode, obavestićemo sada čitaoca ko su bili ovi ljudi, čije je iznenadno pojavljivanje izazvalo takav užas u Portri-

dža, momka više nego uplašilo, a malo iznenadilo čak i samog g. Džonsa.

Dakle, narod okupljen u ovom ambaru nije bio drugi do jedno društvo Egipćana*) ili Cigana, kako ih prosto nazivaju; i oni su sada praznovali venčanje jednoga iz svoga društva.

Nemogućno je zamisliti veseliju grupu čeljadi od ove koja se ovde sastala. Najveća veselost ogleдалa se na svakom licu, a njihovo veselje nije bilo lišeno svakog reda i pristojnosti. Možda je toga bilo i više no što ga katkada ima u kakvom seoskom skupu, jer ovi su ljudi potčinjeni formalnoj vladavini i svojim sopstvenim zakonima i svi se pokoravaju jednom velikom magistratu koga nazivaju svojim kraljem.

Isto tako, veće izobilje nigde se nije moglo videti od onog koje se presipalo u ovom ambaru. Doduše, ovde nije bilo finoće ni otmenosti, niti je to bilo potrebno snažnom apetitu gostiju. Tu se nalazila dobra zaira slanine, pilića i ovčetine, a apetit svakoga od prisutnih davao im je bolji začim no što bi najbolji i najskuplji francuski kuvar umeo da spravi.

Eneja, kako je opisan, nije se više zaprepastio u hramu Junoninom,

Dum stupet obtututque haeret defixus in uno,

od našeg junaka zbog onoga što je video u ovome ambaru. Dok se on iznenadeno obazirao svuda naokolo, prišao mu je jedan čestiti starina i pozdravio ga uz mnoge prijateljske reči, isuviše srdačne da bi se mogle nazvati dvorjanskim. To nije bio niko drugi do glavom kralj Ciganâ. Po odelu on se vrlo malo razlikovao od svojih podanika, niti je imao ikakve vladalačke znake da bi ukazali podršku njegovom veličanstvu; pa ipak činilo se (kao što je g. Džons rekao) da je bilo nečega u njegovom držanju što je odavalo vlast i nadahnjivalo gledaoce osećanjem strave i poštovanja; možda je ipak sve to Džons samo uobražavao, i može biti tačno da ovakva osećanja pripadaju vlasti, i bezmalo su nerazdvojna od nje.

*) Nekada se pogrešno mislilo da su Cigani poreklom iz Egipta.
— Prev.

U otvorenom liku i uljudnom ponašanju Džonsovom, kao i u prijatnosti njegove osobe, bilo je nečega što ga je na prvi pogled mnogo preporučilo svima gledaocima. Ove odlike bile su sada, možda, malo i povećane dubokim poštovanjem koje je ukazao kralju Cigana onoga časa kada je saznao za njegovo dostojanstvo, a što je bilo još slade njegovom ciganskom veličanstvu, pošto nije bio naviknut da prima ovakvo podvođenje od ikog sem svojih podanika.

Kralj je naredio da se za Džonsa postavi sto sa najprobranijim od njihove zaire, i, pošto je njegovo veličanstvo selo sa njegove desne strane, počelo je ovako da razgovara sa našim junakom:

„Ja ne sumnjam, gospodin, da si tol'ko put vid'o ljude iz moj narod; mi smo, što se kaže, milet za sebe; tumaramo svugda; ali mi smo veći narod nego što misliš, i možda ćeš se još više čudiš kad ti kažem da mi Cigani znamo za red i imamo vladu k'o najbolju na svet.

„K'o što ti kažem, ja imam čes' da gi budem kralj, a ni jedan monark ne mož' se pofali sas podanici tako poslušni, a i ja nji' mnogo volem. Kol'ko ja zasluživam njino dobra volja, nej da ja kazujem; ali tol'ko ti mogu kažem, da ja mislim samo na njino dobro. Ja se ne falim sas to, jerbo što drugo da činim nego da se staram za ova sirotinja što po ceo božji dan tumara kojekud, a meni mi uvek daje ponajbolje od ono što zaradi. Zato što ja nji' volem i brinem se za nji', vole i oni men' i ukazuju mi čes'; to je sve, i ja za drugi razlog ne znam.

„Pre jedna 'iljada ili dve godina, — mi Cigani ne umemo da čitamo ni da pišemo, pa može i da pogrešimo za godina ili dve — bila je jedna velika buna među nas Cigani; jerbo u to vreme su bili ciganski lordovi, i oni su se svadali i kavžili jedan sas drugi zbog položaj; ali ciganski kralj otpusti gi sve i naredi da su svi njegovi podanici jednaki — kako jedan, tako i drugi; i od to vreme, svi se Cigani lepo slažu, i ne misli du da postanu kraljevi, a to je možda i pobolje za nji'; jerbo, ja te uveravam, vrlo je mučno biti kralj i uvek deliti pravda: ja sam tol'ko put zažel'o da sam običan Ciga, i da ne moram

da kažnjavam moji dragi prijatelji i rodaci; jerbo iako mi ne osuđujemo na smrt, naše su kazne vrlo stroge. One nateruju Ciganina da ga je sram, a to je jedna vrlo strašna kazna: ja teško pantim da je neki Ciga koga sam tako kaznio ikad ponovo počinio neko zlo."

Kralj je tada izrazio izvesno čuđenje što i druge vlade nemaju kaznu srama. Džons ga je na to uverio u suprotno; jer postoje mnogi zločini koje engleski zakoni žigošu sramom, i da je ovo doista jedina posledica cele kazne. „To je vrlo čudnovato," kazao je kralj, „jerbo ja znam i sluš'o sam mlogo o tvoj narod, iako ne živim među nji'; i čuo sam mlogo puta da je sram posledica i uzrok takođe od mloge vaše nagrade. Zar su, daklem, vaše nagrade i vaše kazne ista stvar?

Dok je njegovo veličanstvo ovako raspravljalo sa Džonsom, u ambaru se odjednom podigao urnebes, i to, kako izgleda ovim povodom: ljubaznost ovoga sveta postepeno je otklonila sve Portridžove zebnje, i on se dao privoleti ne samo da se nakrka njihove hrane već i da gucne malo njihovog pića, koje je postupno otklonilo svaki strah iz njegovog sastava, a mesto njega izazvalo mnogo prijatnija osećanja.

Jedna mlada Ciganka, upadljivija sa svoje duhovitosti nego lepote, namamila je na stranu ovoga poštenjačinu da bi mu, tobož proricala sudbinu. Ele, kad su bili sami u jednom dalekom kutu ambara, (da li je to došlo kao posledica jakog pića, koje nikad nije toliko kadro da raspali neumčrene žudnje kao posle omanjeg umora; ili je pak lepotica odbacila svaki red i pristojnost) lepa Ciganka je izričnim pozivima navela u iskušenje mladoga Portridža; ali ih je na vrlo neprijatan način otkrio Cigankin muž, koji je, kako izgleda, iz ljubomore budnim okom motrio na svoju ženu, i uhvatio je u zagrljaju njenog kavaljera.

Na veliku pometenost Džonsovu, Portridža su sada žurno izveli pred kralja. Kralj je saslušao optužbu, a isto tako i krivčevu odbranu, koja je doista bila vrlo beznačajna: jer siromaha je upropastila očevidnost dokaza, i imao je vrlo malo da kaže u svoju korist. Tada je njegovo veličanstvo, obraća-

jući se Džonsu kazalo: „Gospodin, ti si čuo šta oni kažu; kakvu kaznu misliš zaslužuje tvoj čovek?”

Džons je odgovorio, „da mu je žao što se to dogodilo, i da Portridž treba da obešteti muža koligod je to u njegovoj moći,” kazao je još „da ovaj zasada ima pri sebi vrlo malo novaca.” i mašivši se rukom u džep, ponudio je mužu jedan zlatnik. Ovaj je na to odmah odgovorio „da se nada da mu njegovo blagorodstvo neće dati manje od pet.”

Posle izvesnog cenjkanja, ova svota je bila svedena na dva zlatnika; i pošto je Džons uneo u ugovor i potpun oproštaj kako za Portridža tako i za ženu, hteo je da isplati novac; ali je njegovo veličanstvo zadržalo njegovu ruku, i, obraćajući se svedoku, upitalo je: „U koje je vreme otkrio krivce?” Ovaj je na to odgovorio „da ga je muž zamolio da prati kretanje njegove žene otkada je prvi put progovorila sa strancem, i da je on više nikako nije gubio iz vida sve dok krivica nije bila počinjena.” Kralj je onda upitao „da li je muž bio sa njim sve to vreme na onome mestu odakle su vrebali,” On je na to odgovorio potvrdno. Njegovo egipćansko veličanstvo tada je oslovilo muža ovako: „Meni je žao što vidim da jedan Ciganin ima tako malo čes', da čes' svoje žene prodaje za pare. Da ti voliš tvoja žena, ti bi ovo sprečio, a ne bi pokušav'o da je napraviš kurva, da bi mog'o da je ufatiš. Ja naređujem da ti se pare ne dadu, jerbo zaslužuješ kazna, ne nagrada; stoga naređujem da budeš sramotan Ciganin, i par rogovu da nosiš na glava za 'edan mesec; a žena ti da se zove kurva, i na nju da se pokazuje sas prst; jerbo ti si sramotan Ciganin, a ona isto tol'ko sramotna kurva.”

Cigani su se odmah dali na izvršenje presude, našta je kralj obraćajući se Džonsu, kazao: „Verujem da ćeš se iznenadiš; jerbo tvoj narod, kol'ko znam, mlogo lošo misli o moj narod: misli da smo svi mi lopovi.”

„Moram da priznam, gospodine,” kazao je Džons, „da ono što sam čuo vama nije tako povoljno kao što izgleda da zaslužujete.”

„Ja ću ti kaŹem,” kazao je kralj, „kakva je razlika između nas i vas. Moj narod krade tvoj narod, a tvoj narod krade jedan od drugo.”

Džons je posle vrlo ozbiljno uzeo da peva slavopojke o sreći onih podanikâ koji Źive pod takvim vladarom.

Zaista, njihova sreća izgleda da je bila tako potpuna, da se bojimo da ne bi neki branilac neograničene vlasti docnije naveo slučaj ovih ljudi kao primer velikih preimućstava koja ova vrsta vladavine ima nad svima drugim.

I ovde ćemo učiniti jedan ustupak, koji se možda ne bi očekivao od nas, naime: da nijedan oblik ograničene vladavine nije kadar da podigne društvo na onaj stepen savršenstva, ili da urodi onim blagodetima, kao što ovaj to može. Čovećanstvo nije nikad bilo tako srećno kao kada je najveći deo tada poznatog sveta bio pod vlašću jednog jedinog gospodara; i ovo srećno stanje trajalo je za vreme vladavinâ pet uzastopnih prinćeva.*) To je bila istinska era zlatnoga doba, i jedino zlatno doba koje je ikada postojalo, sem u toploj mašti pesnikâ, od izgnanja iz Edena pa do današnjeg dana.

Stvarno, ja znam samo jednu ozbiljnu zamerku koja bi se mogla učiniti apsolutnoj monarhiji; jedini nedostatak koji, kako izgleda, smeta odličnom ustavu jeste teškoća da se pronade čovek dovoljno sposoban za duŹnosti apsolutnog monarha: jer ove neophodno zahtevaju tri svojstva koja se, kako se vidi iz istorije, vrlo teško nalaze u prinćevskih priroda: Prvo, dovoljnu kolićčinu umerenosti u princa, da bude zadovoljan sa svom onom vlašću koju je mogućno da ima; drugo, dovoljno mudrosti da zna u čemu je njegova vlastita sreća; i, treće, dovoljno dobrote da podrŹava sreću drugih, kada je ova ne samo saglašljiva no i vodi njegovoj sopstvenoj.

Sad, ako se dopusti da je jedan apsolutan monarh sa svima ovim retkim i znaćajnim svojstvima, kadar da podari društvu najveće dobro, zacelo mora se priznati, nasuprot, da će

*) Nerva, Trajan, Adrijan i dva Antonina.

apsolutnu vlast, u rukama jednoga ko oskudeva u svima ovim svojstvima, verovatno pratiti ne manji stepen zla.

Ukratko, naša vlastita religija pruža nam dovoljnu predstavu blagodati, kao i prokletstva, koji mogu da prate apsolutnu vlast. Slike raja i pakla izneće pred naše oči vrlo živahnu predstavu obeju; i premda knez pakla ne može da ima druge vlasti do li onu koju prvobitno vodi od svemogućeg Suvverena nebesa, ipak izlazi jasno iz Jevandelja da je diabolikom vladaocu data apsolutna vlast u njegovim paklenim dominionima. Ovo je, zaista, jedina apsolutna vlast koja, po svetim knjigama, vodi poreklo iz Neba. Prema tome, ako pojedine tiranije na zemlji mogu da dokažu ikakvo svoje pravo na božansko poreklo, one moraju da ga vode iz ovog prvobitnog ustupka knezu tmine; i ta podređena poslanstva moraju, sledstveno, da dolaze neposredno od onog čije obeležje tako izrazito nose.

Da zaključimo: kao što nam primeri svih doba pokazuju da čovečanstvo uopšte žudi za vlašću samo da bi tvorilo zlo, i kada je dobije ne upotrebljuje je ni u kakvom drugom cilju, nije saglasno ni sa najmanjim stepenom mudrosti da se reskira promena onde gde naše nade jadno favore, zahvaljujući dvama ili trima izuzecima na hiljadu slučajeva koji mogu da nas plaše. U tome slučaju biće mnogo mudrije potčiniti se nekočkim nezgodama koje proishode iz nečuvstvene gluhoće naših zakona, nego ih lečiti obraćajući se čuvstvenim otvorenim ušima nekog tiranina.

Ni primer Cigana, premda su oni, možda dugo vremena živeli srećno pod ovim oblikom vladavine, ne može se ovde uzeti kao dokaz; jer moramo se setiti vrlo značajne okolnosti po kojoj se oni razlikuju od svez drugog sveta, a kojoj možda oni duguju za svu ovu svoju sreću, naime da između njih nema lažnih časti, i da u sramu vide najmučniju kaznu.

GLAVA XIII

RAZGOVOR IZMEĐU DŽONSA I PORTRIDZA

Čestiti prijatelji slobode oprostiće nam, ne sumnjamo, ono dugo skretanje na koje smo bili navedeni na kraju poslednje glave, da bismo sprečili da se naša istorija iskoristi u prilog onog najotrovnijeg učenja koje se politika zlih sveštenika ikad drznula da propoveda.

Sada ćemo poći dalje sa g. Džonsom, koji se, kada je nepogoda prošla, oprostio od njegovog egipćanskog veličanstva, i posle mnogih hvala za njegovu ljubaznost i gošćenje, krenuo je za Kaventri. Pošto je još bila pomrčina, jednom Ciganinu je bilo naredeno da ga doprati donde.

Pošto je Džons, usled svoga zaobilaženja, putovao jedanaest milja umesto šest, i to većinom ukletim putevima, gde nije mogla ni babica da se potraži, stigao je u Kaventri tek oko dvanaest. U sedlu se ponovo našao tek posle dva, jer sada je bilo teško doći do poštanskih konja; konjušaru pak i vodiću nije se ni u pola žurilo koliko njemu, no su se radije ugleдали na Portridžovu spokojnu prirodu; Portridž, budući lišen okrepljenja sna, iskorišćavao je svaku priliku da se okrepi čime drugim, i nikada se nije osećao ugodnije nego kada bi prispeo u kakvu gostionicu, a opet, nikad mu nije bilo neprijatnije nego kada bi morao da je ostavi.

Džons je sada putovao brzo, i mi ćemo ga, po našem običaju i pravilima Longinusa, isto tako slediti. Iz Kaventria stigao je Deventri, iz Deventria u Stradford, a iz Stradforda u Donsteb, gde je prispeo sledećeg dana malo posle podneva, a nekoliko sahata posle Sofijinog odlaska; i premda je ovde morao da se zadrži duže nego što je želeo, dok je potkivač sa velikom pažnjom potkivao konja kojega će jahati, on nije ni malo sumnjao da će stići svoju Sofiju pre no što ona krene iz Sv. Olbansa, gde je, s puno razloga, smatrao da će se njegovo lordstvo zaustaviti da obeduje.

I da mu je ovo nagađanje bilo tačno, on bi najverovatnije i stigao svoga anđela u rečenome mestu; ali na nesreću mi-

lord je naredio da se obed spremi u njegovom vlastitom domu u Londonu, i, da bi tamo stigao na vreme, naredio je da ga u Sv. Olbansu sačekaju drugi konji. Stoga, kada je Džons prišpeo tamo, obavestili su ga da je šestopreg otputovao pre dva sata.

Da su poštanski konji bili sada spremni, kao što nisu, bilo bi ipak tako očevidno nemoguće prestići kola pre no što ona stignu u London, i Portridž je sada smatrao da se ukazala zgodna prilika da potseti svoga prijatelja na jednu stvar koju je on, kako se činilo, potpuno zaboravio; šta je to bilo, čitalac će pogoditi kada ga obavestimo da Džons, otkako je ostavio krčmu gde se našao sa Sofijinim vodićem, nije pojeo ništa do li jedno isprženo jaje; jer u društvu Cigana on je samo počastio svoj um.

Gostioničar se tako potpuno saglasio sa mišljenjem g. Portridža, da čim je čuo da je ovaj izrazio želju svome prijatelju da ostanu i ručaju, on se vrlo rado umešao u razgovor, i povlačeći obećanje, koje je dao ranije, da će odmah opremiti konje, uverio je g. Džonsa da neće gubiti vremena ako poruči ručak koji će, rekao je, biti gotov pre no što je moguće da se konji dovedu sa paše, nazobe i opreme za putovanje.

Džons se naposljetku privoleo, zahvaljujući uglavnom ovom poslednjem razlogu gostioničarevom, i jedan ovčiji but bio je sada pristavljen na vatru. Dok se ovaj spremao, Portridž, budući primljen u istu odaju sa svojim prijateljem ili gospodarem, počeo je da razglaba na sledeći način:

„Vaistinu, gospodine, ako je čovek ikad zaslužio neku damu, vi ste zaslužili gospodicu Vestern. Jer koliku ogromnu količinu ljubavi čovek mora da ima, da bi bio kadar da živi od nje bez ikakve druge hrane, kao što vi to činite? Uveren sam da sam za ova poslednja dvadeset i četiri sahata pojeo trideset puta više nego vaše blagorodstvo, pa opet skoro umirem od gladi; jer čovek nikada toliko ne izgladni kao kada putuje, naročito po ovom hladnom, mokrom vremenu. A, opet, ne znam kako to da vaše blagorodstvo izgleda da je u savršenom zdravlju, i nikada u životu niste izgledali bolje ni svežije. Vaistinu, to od čega vi živite, mora biti da je ljubav.”

„I vrlo bogata dijeta, Portridžu,” odgovorio je Džons. „Ali zar mi Fortuna nije juče poslala izvrsnu poslasticu? Zar ti misliš da ja ne mogu da živim duže od dvadeset četiri sata od ove milc beležnice?”

„Besumnje,” uzviknuo je Portridž, „ima u toj beležnici dovoljno da se plati mnogi dobar obed. Fortuna ga je, u dobri čas, poslala vašem blagorodstvu za sadašnju upotrebu, jer novci vašeg blagorodstva mora biti da su već sasvim pri kraju.”

„Šta hoćeš time da kažeš?” upitao je Džons; „nadam se da ne misliš da bih ja bio tako nepošten, čak kad bi taj novac pripadao i nekom drugom a ne gospođici Vestern —”

„Nepošten!” odgovorio je Portridž, „Bože sakloni da bih se toliko ogrešio o vaše blagorodstvo! Ali gde je tu nepoštenje ako se uzajmi nešto malo za sadašnju potrošnju, kad ćete i tako biti u najboljoj mogućnosti da to isplatite toj dami docnije? I ja sam, dabome, zato da joj se novac vrati, na svaki način, čim to bude zgodno; a kakvo je zlo u tome ako ga upotrebite sada kada vam je potreban? Vaistinu, da novac pripada kakvom siromahu, bila bi druga stvar; ali jednoj tako velikoj dami on zacelo ne može biti tako prešno potreban, naročito sada kada se nalazi pored jednog lorda koji će joj dati — o tome ne može biti sumnje — sve štogod joj je potrebno. Osim toga, ako bi joj nešto malo i trebalo, ne može joj biti potrebno sve, pa prema tome ja bih joj malo i dao; ali neka me obese ako bih ja isprva pomenuo da je taj novac nađen, pre no što bih sâm došao malo do vlastitih para; jer London je, čuo sam, najgore od svih mestâ ako se u njemu čovek nađe bez novaca. Vaistinu, kad ne bih znao kome taj novac pripada, mogao bih pomisliti da je đavolji, i plašio bih se da se njime koristim; ali kako vi znate bolje; i došli ste do njega na pošten način, značilo bi vredati Fortunu ako biste se rastali od njega, i to upravo u vreme kada vam je najpotrebniji, a teško se možete ponadati da će vam ona učiniti još jednu takvu uslugu; jer *fortuna nunquam perpetuo est bona*. Vi ćete učiniti onako kako izvolite, uprkos svernu ovome što vam govorim; ali, što se mene

tiče, pre ću pustiti da me obese, nego što ću i jednu reč kazati o ovoj stvari."

„Kako vidim, Portridžu," uzviknuo je Džons, „vešanje je stvar *non longe alienum à Scaevolae studiis*." — „Trebalo je da kažete *alienus*," primetio je Portridž. „Sećam se toga odlomka; to je pod primerom *communis, alienus, immunis, variis castibus serviunt*." — „Ako se zaista sećaš, vidim da to ne razumeš," kazao je Džons; „ali velim ti, prijatelju, prostim jezikom, da onaj ko nade tudu svojinu, i hotimično je zadrži od pravog vlasnika, zaslužuje, *in foro conscientiae*, da bude obešen, isto onako kao i onaj koji bi je ukrao. A što se tiče ove iste novčanice, koja je svojina moga andela, neću je ni po koju cenu predati u druge do li u njene ruke; neću, pa makar bio gladan kao ti, i nemamo drugih sredstava da utolim glad. I nadam se da ću to učiniti pre no što zaspim; ali ako bi se i dogodilo drugačije, naređujem ti, ako ne želiš da za uvek navučeš na sebe moju nemilost, da mi više ne dosađuješ i samim pominjanjem takve gadne podlosti."

„Ja to ne bih pomenuo ni sada," uzviknuo je Portridž, „da se meni ta stvar takvom prikazala; jer, vaistinu, ja prezirem nevaljalstvo ništa manje nego i drugi; ali možda vi znate bolje; pa ipak mislio sam, možda, da nisam proživio tolike godine, i tako dugo bio učitelj, a da ne umem da razlikujem *fas* i *nefas*; ali izgleda svi učimo dokle god živimo. Sećam se svog starog učitelja, koji je bio strahovito učen čovek, — i imao je običaj često da kaže: *Šurabura moj daskalon*, što, kad se prevede, znači da i dete može nekiput da nauči svoju babu da sisa jâja. Ja sam, vaistinu, krasno proveo svoj vek ako u ovim godinama treba neko da me uči gramatici. Možda ćete vi, mladi gospodine, promeniti vaše mišljenje ako doživite moje godine; jer sećam se da sam i ja, kad sam bio zelenbać od dvadeset i jedne ili dvadeset i dve, mislio da sam mudar kao sada. Posigurno znam da sam svoje dake uvek učio da kažu *alienus*, a i da je meni moj učitelj tako čitao."

Nije bilo mnogo slučajeva u kojima bi Portridž mogao da izazove Džonsa, niti ih je bilo mnogo u kojima bi sâm Portridž mogao da se zaboravi i prede granicu pristojnosti. Na

nesreću, međutim, obojica su se namerili na jedan od ovih. Već smo videli da Portridž nije mogao da podnosi da neko napada njegovu učenost, a Džons opet nije mogao da ostane ravnodušan prema nekim rečima u njegovom prethodnom govoru. I sada, gledajući svoga saputnika pogledom koji je izražavao prezir i nipodaštavanje (što u njega nije bilo obično), uzviknuo je: „Portridžu, vidim da si uobražena matora budala, ali voleo bih da nisi isto tako i matori lupež. Zaista, da sam u ovo drugo uveren tako tvrdo kao što sam u ono prvo, ni koraka dalje ne bi putovao u momе društvu.”

Mudri pedagog zadovoljio se izlivom koji je već bio dao svome pravednom gnevu; i, kako se prostački veli, odmah je uvukao rogove. Kazao je da mu je žao ako je izustio ma šta uvredljivo, jer to mu nije bilo ni na kraj pameti; ali *nemo omnibus horis solit*.

Kako je Džons imao poroke plahovite naravi, bio je potpuno slobodan od onih hladne naravi; i ako su njegovi prijatelji morali da priznaju da je isuviše lako umeo da plane, njegovi su neprijatelji isto tako morali da priznaju da se brzo stišavao. Po tome on ni malo nije ličio na more čije je podizanje žešće i opasnije pošto je bura već prošla no za vreme dok traje. On je odmah primio Portridžovu izjavu pokornosti, rukovao se s njim, i, sa najblaženijim izrazom na licu koji se dâ zamisliti, kazao je dvadesetak ljubaznih stvari, u isto vreme osuđujući samoga sebe vrlo strogo, premda ni upola toliko strogo kao što će ga najverovatnije mnogi od naših dobrih čitalaca osuditi.

Portridž je sada bio sasvim uspokojen, jer je odjednom nestalo strahovanja da je uvredio svoga gospodara, a i ponos mu je bio potpuno zadovoljen time što je Džons priznao da je on bio kriv; to priznanje on je odmah primenio na ono što ga je najviše ožeglo, i promumlao je: „Vaistinu, gospodine, vi možda znate mnoge stvari bolje nego ja; ali što se gramatike tiče, tu, mislim, mogu svakoga za pojas da zadenem. U najmanju ruku, mislim, da je imam u prstima.”

Ako je išta moglo da poveća zadovoljstvo koje je siromašak sada osećao, to je bio odličan ovčiji but koji je toga tre-

nutka, pušćći se, prispeo na sto; pošto su se obojica obilno njime počastili, pojahali su ponovo konje i krenuli za London.

GLAVA XIV

ŠTA SE DOGODILO G. DŽONSU NA NJEGOVOJ PUTOVANJU IZ SV. OLBANSA

Bili su otprilike na dve milje iza Barneta, i već se hvatao sumrak, kada je neki na izgled uljudan čovek, ali na vrlo lošem konju, prišao Džonsu i upitao ga da li ide u London. Džons mu je potvrdio. Onda je taj gospodin rekao: „Biću vam vrlo obavezan, gospodine, ako me primite u vaše društvo; jer vrlo je pozno, a put mi je nepoznat.” Džons je rado izišao u susret njegovoj molbi, i produžili su da putuju zajedno, vodeći onu vrstu razgovora kakva je uobičajena u takvim prilikama.

Drumska razbojništva bila su, doista, glavni predmet, i neznanac je izrazio svoje veliko strahovanje u vezi s tim; Džons je, međutim, izjavio da on ima veoma malo da izgubi, i, sledstveno, isto tako malo da se plaši. Ovde Portridž nije mogao a da se ne umeša u razgovor. „Vaše blagorodstvo,” kazao je, „to može da smatra malenkušću, ali, bogme, kada bih ja imao u džepu novčanicu od sto funti, kao što vi imate, meni bi bilo vrlo žao da je izgubim; no što se mene tiče, nikada se u životu nisam manje plašio: nas smo četvorica, i ako se svi držimo složno, ni najjači čovek u Engleskoj ne može da nas opljačka. Recimo da ima pištolj. Pa lepo, može da ubije samo jednoga od nas, a čovek umire samo jedanput. To je moja uteha: čovek može da umre samo jedanput.”

Pored pouzdanja u brojnu nadmoćnost, neobična hrabrost koju je Portridž sada pokazao imala je još jedan uzrok; jer on je sada imao u sebi te vrline onoliko koliko je bilo u vlasti pića da ga njome obdari.

Naše društvo bilo je sada stiglo na jednu milju od Hajgejta kada se neznanac odjednom okrenuo Džonsu, i, izvadiвши

pištolj. zatražio je onu malu novčanicu koju je Portridž pomenuo.

Ovaj neočekivani zahtev isprva je nešto zaprepastio Džonsa; međutim, on se brzo pribrao i kazao je razbojniku da mu sav novac koji ima u džepu stoji na raspoloženju; govoreći to, izvadio je nešto više od tri zlatnika i ponudio mu ih je, ali je ovaj odgovorio da to nije dosta. Džons mu je odgovorio hladnokrvno da mu je to vrlo žao, i vratio je novac u džep.

Onda je razbojnik zapretio da će morati da ga ubije ako mu odmah ne uruči novčanicu, držeći pištolj pri tome vrlo blizu njegovih grudi. Džons je u trenutku šćepao ovoga za ruku, koja je toliko drhtala da je jedva držao pištolj, i okrenuo je grlić u stranu. Tada je nastupila borba u kojoj je Džons istrgao pištolj iz šake svoga protivnika, i obojica su se zajedno sručili sa svojih konja na zemlju, razbojnik padajući na leđa a pobednik Džons povrh njega.

Sada je jadnik počeo da preklinje svoga pobednika za milost; jer, pravo govoreći, po snazi on niukoliko nije bio ravan da se meri sa Džonsom. „Duše mi, gospodine,” kazao je, „nisam imao nameru da pucam na vas; jer videćete i sami da pištolj nije napunjen. Ovo je prvo razbojništvo koje sam ikad pokušao, a nevolja me je naterala na nj.”

U tome času, otprilike na udaljenosti od sto pedeset jardi, ležala je na zemlji druga jedna osoba, lelećući za milost mnogo jačim glasom nego razbojnik. Ovo nije bio niko drugi do glavom Portridž, koga je, dok je nastojao da pobegne iz gužve, konj zbacio sa sebe; ležao je ravno licem na zemlji, ne usuđujući se da dignje glavu i pogleda gore, i očekujući svakog minuta da bude ubijen iz pištolja.

Ležao je u tome položaju sve dok mu vodić, koji se samo brinuo za svoga konja, nije prišao (pošto je uhvatio životinju) i kazao mu da je njegov gospodar savladao razbojnika.

Na ovu je vest Portridž odmah dipio i odjurio mestu gde je Džons stajao sa isukanim mačem u ruci i čuvao onog jadnika; čim je to video, Portridž je povikao: „Ubite hulju, gospodaru! Proburazite ga; ubite ga ovoga časa!”

Medutim, taj bednik je, na svoju sreću, pao u milostivije ruke; jer Džons, pošto je pregledao pištolj i video da je prazan, počeo je da veruje sve ono što mu je taj čovek ispričao pre no što je Portridž došao; naime, da je on novajlija u tome zanatu, i da ga je na nj naterala nevolja koju je pomenuo, zaista najveća nevolja koja se da zamisliti: petoro gladne dece i žena pri porođaju sa šestim u najvećoj oskudici i bedi. Da je sve to istina razbojnik je najžešće tvrdio, i ponudio je da uveri g. Džonsa u tačnost svojih reči, ako ovaj hoće da se pomuči do njegove kuće, koja nije udaljena više od dve milje. „Ja ne želim nikakvu milost sem pod uslovom da dokažem sve što sam ustvrdio,” kazao je.

Džons se prvo pretvarao kao da će ovoga uzeti za reč, i da će poći s njim, izjavljujući da njegova sudbina potpuno zavisi od istinitosti njegove priče. Na to je jadni čovek odmah pokazao toliko vesele gotovosti da je Džons bio savršeno zadovoljan istinitošću njegovih reči, i počeo je da gaji osećanja samilosti prema njemu. Vratio mu je njegov prazan pištolj, posavetovao ga je da smisli neki pošteniji način da ublaži svoju nevolju, i dao mu je par zlatnika radi hitne pomoći njegovoj ženi, jer stotina funti, koje su bile pomenute, nisu njegova svojina.”

Naši će čitaoci verovatno biti nejednakih mnjenjâ u pobeđu ovog postupka: neki će ga možda pohvaliti kao delo neobične čovečnosti, dok će oni sumorni, rođeni u znaku Saturna, smatrati to kao nedostatak obzira prema onoj pravdi koju svaki čovek duguje svojoj otadžbini. Portridž je zacelo gledao na stvar u toj svetlosti; jer on je u ovoj prilici posvedočio svoje veliko nezadovoljstvo, naveo je jednu starinsku izreku, i kazao da se ne bi začudio ako bi ih lupež napao pre no što stignu u London.

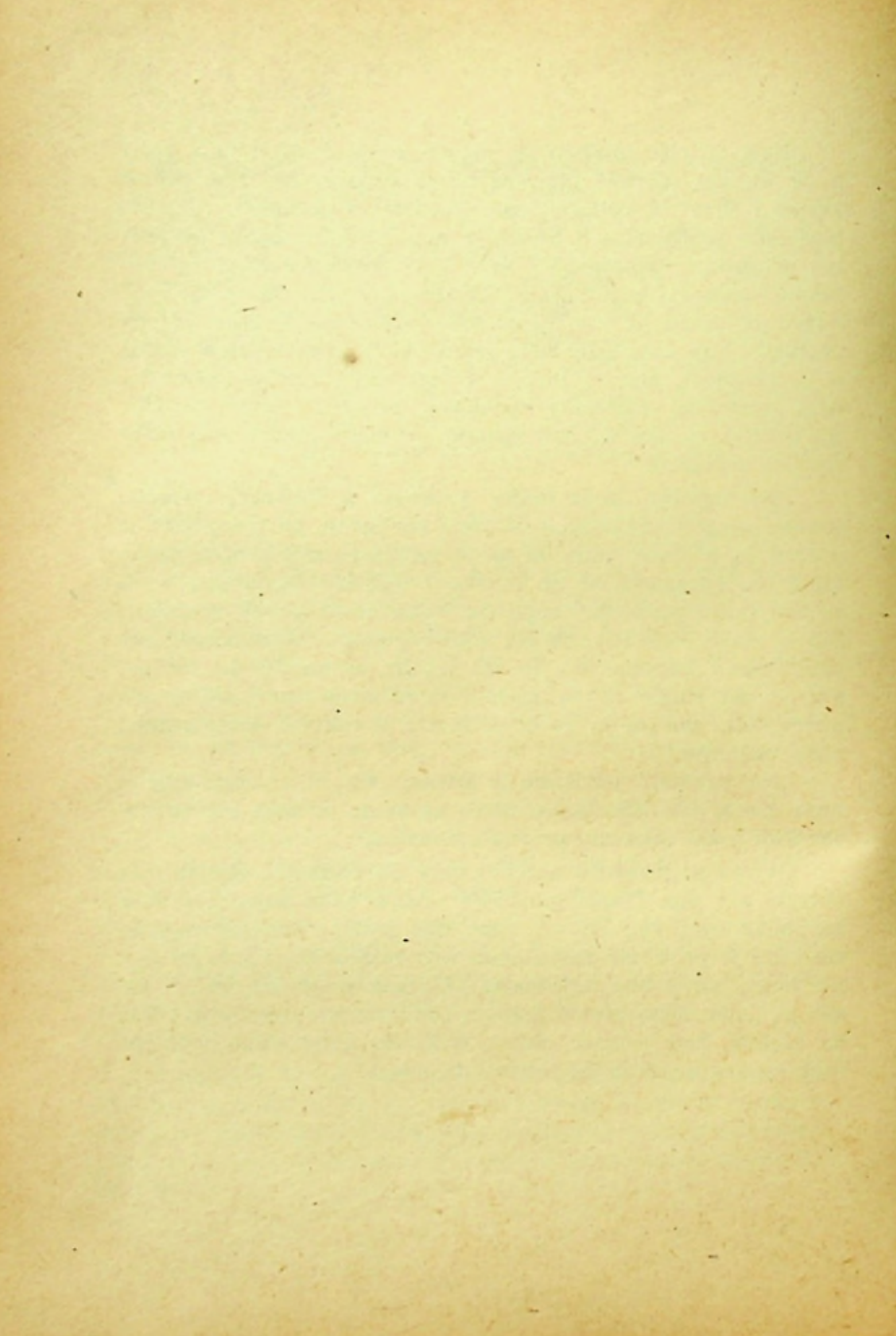
Razbojnik je bio pun izraza zahvalnosti i blagodarnosti. Čak je i suze lio, ili se bar tako pretvarao. Zaklinjao se da će se odmah vratiti svojoj kući, i da nikada više neće učiniti takav prestup; možda će se docnije pokazati je li održao svoju reč ili nije.

Naši putnici pojahali su ponovo konje i stigli su u grad a da ih nije zadesila nikakva druga nedaća. Na putu su se Džons i Portridž prijatno narazgovarali o predmetu njegove poslednje pustolovine, i Džons je izjavio veliko sažaljenje prema drumskim razbojnicima koje ljuta nevolja nagoni da čine takva bezakonja koja ih obično vode u sramnu smrt. „Mislim,” kazao je, „samo na one čija najviša krivica ne ide dalje od oti- mačine, i koji nisu krivi zbog svireposti ili zlostavljanja osobâ, a ta okolnost, moram reći, čini čast našoj zemlji, jer se po njoj razbojnici Engleske razlikuju od onih drugih narodâ; jer ubistva su, između ovih drugih, bezmalo nerazdvojno združena sa poharom.”

„Nesumnjivo da je bolje,” primetio je Portridž, „oduzeti čoveku njegov novac nego oduzeti mu život; ali ipak, vrlo je mučno za poštene ljude da ne mogu da putuju svojim poslovima bez opasnosti od tih lupeža. I vaistinu, bolje bi bilo da se sve hulje povešaju, nego da jedan čestit čovek nastrada. Što se mene lično tiče, ne bih mario, bogami, da umrljam ruke krvlju ma i jednoga od njih; ali sasvim je umesno da ih vlast sve poveša. Kakvo pravo ima iko da od mene uzme moj srebrn novčić, ako mu ga ja ne dam, Ima li u takvom čoveku ma i malo poštenja?”

„Ne, bogami,” uzviknuo je Džons, „kao ni u onoga koji bi uzeo konje iz tuđe štale, ili da za svoje potrebe koristi novac koji nađe, iako zna pravoga vlasnika.”

Ovi su nagoveštaji začepili usta Portridžu; i nije ih više otvorio sve dok Džons, pošto je ubacio neke zajedljive šale, na račun njegovog kukavičluka, nije pokušao da ga opravda time što je protivnik raspolagao vatrenim oružjem, pa je, prema tome, borba bila nejednaka. „Hiljadu golorukih ljudi,” kazao je, „nisu ništa prema jednom pištolju; jer premda je tačno da pištolj, kad jednom okine, može da ubije samo jednoga, ipak ko zna nećeš li taj jedan biti baš ti?”

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"
ПЕСИЧОВАЦ

KNJIGA XIII

KOJA OBUHVATA VREME OD DVANAEST DANA

GLAVA I

PRIZIV

Dodi, blistava ljubavi slave, nadahni moju yrelu grud! Ne zovem tebe, koja, preko bujice suza i krvi, vodiš junaka slavi, dok uzdasi miliona nadimaju raširena jedra; no tebe prizivam, krotka, ubava devojkko, koju je Mneziz, srećna nimfa, prvu na obalama Hebrusa rodila. Tebe, koju je Meonija odgajila, koju je Mantova općinila, i koja sediš na onom pitomom bregu koji se diže iznad gordog stolnog grada Britanije, i sa svojim Mil-tonom milozvučno podešavaš Herojsku liru; ispuni moju zane-senu maštu nadama o divotnom dobu koje će tek doći. Proreci mi da će se docnije oteti bolan uzdah iz osećajnih grudi neke nežne device čija se baka još nije rodila, kada bude čitala pod izmišljenim imenom Sofije o istinskoj vrednosti koju je nekad moja Šarlota imala. Nauči me, bôna, ne samo da predvi-dim, već i da uživam u budućoj hvali, i više nego to: da mi ona bude hrana. Uspokoji me, svečanim uverenjem, da će moje delo i onda, kada ova mala preprata u kojoj sedim u ovome času bude postala još gore opremljena odajica, čitati sa čašću oni koji me nikada nisu poznavali ni videli, niti ću ja znati i videti njih.

I tebe, mnogo punačkija gospo, koju nikakvi zračni oblici i sablasti mašte ne zaodevaju i koja uživaš u dobroj govedini i slatkom pudingu od šljiva, tebe prizivam. Ti si, u tvoje zrelije doba, naučila pesništvo da ne golica maštu nego oho-lost pokroviteljevu. Komediya se od tebe uči ozbiljnoj i sve-čanoj noti, dok tragedija grmi na sav glas i preplašena po-zorišta pucaju kao od treska groma. Da bi uljulkala u dre-mež tvoje umorno telo, Istorija, kao opštinski odbornik, priča svoju dosadnu priču; a opet, da bi te probudila, Romantika izvodi svoje spretno davorije. Tvom uplivu povinuje se ne ma-

nje i uhranjeni knjižar. Po tvome savetu teški nepročitani folio, koji je dugo dremao na prašnjavoj polici, rasturen na parče u brojeve, juri hitro kroz narod. Poučene od tebe, neke knjige, kao šarlatani, naturaju se svetu obećavajući čudesa; druge pak premeću se u kicoše, i sva im je vrednost u zlaćanoj spoljašnosti. Hajde ti, veselo sušastvo sa svetlim licem, zadrži svoje nadahnuće, ali pokaži svoje zamamljive nagrade: svoju blistavu, zveckajuću hrpu; svoju novčanicu koja se lako daje promeniti, a u kojoj su nečuvena bogatstva; svoju često promenljivu robu; toplu, udobnu kuću; i, najzad, lep deo one štedre majke čija bi puna nedra pružala obilnu hranu svem njenom brojnom porodu, kad ne bi neki isuviše lakomo i halapljivo otimali sisu od svoje braće. Dodaj ti, a ako sam ja isuviše neosetljiv za ukus tvoga dragocenog blaga, zagrej moje srce zanosnom mišlju da ga prenosim drugima. Reci mi da će, pomoću tvoje štedrosti, gukajuće bebe, čiju su bezazlenu igru često puta prekinuli moji trudi, jednoga dana biti izdašno nagrađene njima.

A sada kad me je ovaj hudo ujarmljeni par — ova mršava sen i ovo gojazno sušestvo — potstakao da pišem, čiju pomoć da prizovem da uputi moje pero?

Prvo, genije, ti daru neba, bez čije se pomoći uzalud upinjemo protiv šaka prirode; ti, koji si posejao štedro seme koje umetnost hrani i vodi savršenstvu — ti me ljubazno uzmi za ruku, i povedi me kroz sva bespuća, i kroz sve krivudave lavirinte prirode! Uputi me u sva ona tajanstva koja oči svetovnjakâ nikad ne sagledaše. Nauči me — što za te nije teška rabota — da upoznam čovečanstvo bolje no što ono samo sebe poznaje. Ukloni onu maglu koja muti umove smrtnih, i čini da obožavaju ljude radi njihove umešnosti, ili da ih mrze zbog njihovog lukavstva u obmanjivanju drugih, kad su oni, ustvari, samo predmeti potsmeha zato što sami sebe obmanjuju. Zderi takvu obrazinu mudrosti sa pokondirenosti, darežljivosti, sa tvrdičenja i slave, sa slavloljublja. Ti, koji si nadahnuo tvoga Aristofona, tvoga Lukijana, tvoga Servantesa, tvoga Rablea, tvoga Molijera, tvoga Šekspira, tvoga Svifta, tvoga Marivoa, dodaj i ispuni moje stranice humorom toliko

dok se ljudi ne nauče dobroćudnosti, da se smeju ludorijama drugih, i poniznosti da se žaloste na svoje vlastite.

I ti, bezmalo stalni pratioče istinskog genija, čovečnosti, podari sva tvoja nežna čuvstva! Ako si ih već raspodelio sva između tvoga Alena i tvoga Litltona, ukradi ih malo iz njihovih nedara. Bez ovih se nežan prizor ne slika. Iz njih samih proizlaze plemenito, ne računsko prijateljstvo, vrela ljubav, štedro srce, topla zahvalnost, blaga samilost, iskreno mnenje; i sve one jake snage dobre duše koje vlažno oko ispunjuju suzama, zažarene obraze krvlju, a srce nadimaju plimom tuge, radosti i dobročiniteljstva.

I ti, o učenosti, (jer bez tvoje pomoći ništa čisto ni tačno ne može genije da proizvede), povedi moje pero. Tebe sam u tvojim omiljenim poljima, gde prozirna, tiha Temza umiva obale tvoga It'na, u ranoj mladosti obožavao. Tebi sam, na tvom brezovom oltaru, sa istinskom spartanskom predanošću, žrtvovao svoju krv. Dodi, dakle, i iz tvojih ogromnih, raskošnih slagališta, iz drevnih vremena složenih, sipaj bogato obilje. Otvori tvoje meonijske i tvoje mantovske kovčege, sa svim onim drugim što uključuje tvoja filofska, tvoja pesnička i tvoja istoriska blaga, bilo da si grčkim ili rimskim pismenima izabrала da ispišeš teške kovčege; daj mi za malo onaj ključ svih tvojih riznica, koji si tvome Varbartonu poverila.

Konačno, dodi iskustvo, odavno oprijateljeno sa mudrim, dobrim, učenim i prosvećenim. I ne samo sa njima, već i sa svakom vrstom karakterâ, od ministra pri njegovom prijemu, do upravnika dužničkog zatvora u njegovom bajboku; od vojvotkinje pri njenom bučnom poselu, do krčmarice iza njene tezge. Od tebe jedinog običaji čovečanstva mogu da se nauče, koji su vazda ostali nepoznati osamljenom cepidlaki, ma koliko bila obična njegova učenost.

Dodite, svi vi, i još više vas, ako je to moguće; jer trudan je zadatak koga sam se latio, i bez vaše će pomoći, vidim, biti pretežak za me. Ali osmehnete li se vi na moje trude, nadam se još uvek da će se oni srećno okončati.

GLAVA II

ŠTA JE SNASLO G. DŽOŃSA PRI NJEGOVOM DOLASKU
U LONDON

Učeni dr Misoben imao je običaj da kaže da prava njegova adresa glasi *Doktoru Misobenu, Svet*, čime je htio reći da je malo ljudi u svetu kojima je njegov veliki ugled nepoznat. I, može biti, kada se ova stvar lepo ispita, možda ćemo naći da ta okolnost ima ne neznačajnog udela među mnogim blagodatima veličine.

Velika sreća da čovek bude znan potomstvu, u koje smo se nade i sami tako uljulkivali u prethodnoj glavi, udeo je nekolicine. Da se nekoliko elemenata koji sačinjavaju naša imena, kao što Sidenham veli, ponavljaju posle hiljadu godina, dar je koji premaša moć titule i bogatstva, i teško se može kupiti drugačije do mačem ili perom. Ali da se izbegne sablažnjivo podmetanje, dok smo još živi, da smo *neko koga niko ne poznaje* (sablažan, uzgred rečeno, stara kao Omir),*) uvek će biti zavidan udeo onih koji imaju zakonskog prava bilo na časti bilo na imetak.

Iz one uloge, dakle, koju je irski velmoža, koji je doveo Sofiju u grad, već odigrao u ovoj istoriji, čitalac će besumnje zaključiti da je bilo lako pronaći njegovu kuću u Londonu, a da čovek i ne zna posebnu ulicu ili trg gde je stanovao, jer je on morao biti *neko koga svako poznaje*. Istinu govoreći, tako bi i bilo ma za koga od onih trgovaca koji su svikli da obletaju velikaške četvrti; jer vrata velikaša obično je isto tako lako pronaći, kao što je teško proći kroz njih. Ali Džons je, kao i Portridž, bio pravi stranac u Londonu; i kako se desilo da je najpre prispeo u onu gradsku četvrt čiji stanovnici vrlo malo opšte sa kućevlasnicima iz trgova Grosvenor ili Hanover (jer on je ušao kroz ulicu Grejs In), tumačio je neko vreme pre no što je čak mogao da nađe put do onih srećnih dvora gde

*) Vidi Odiseju, II, st. 175.

Fortuna izdvaja od prostih one velikodušne junake, potomke drevnih Britanaca, Saksonaca ili Danaca, čiji su pretci, budući rođeni u boljim danima, raznim vrstama zasluga predali u nasljedstvo svome potomstvu bogatstvo i časti.

Pošto je Džons najzad prispeo u ona zemaljska Jelisejska polja, bio bi brzo pronašao dvorac njegovog lordovstva; ali velmoža je, na nesreću, bio ostavio svoju predašnju kuću kada je otputovao za Irsku; i, kako se bio upravo uselio u jednu novu, njegova slava i sjaj njegove pratnje nisu još bili dovoljno blesnuli u susedstvu; i tako, posle bezuspešnog traganja sve dok sahat nije otkucao jedanaest, Džons je naposletku primio Portridžov savet i povukao se kod Bika i Vratnica, u Holbornu, budući da je to bila ona prva gostionica kod koje je bio sjahao; ovde se, dakle, povukao da bi uživao u onom odmoru koji obično prati osobe u njegovim okolnostima.

Rano ujutru krenuo je ponovo u poteru za Sofijom, i preduzeo je mnogi umoran korak sa isto tako malo uspeha kao i ranije. Da li se sreća umilostivila, tek on je najzad stigao u onu istu ulicu koja je imala čast da u njoj njegovo lordovstvo stanuje; i kada su ga uputili kući, zakucao je jedanput tiho na vratima.

Vratar, sudeći po skromnosti kucanja, nije imao neko visoko mišljenje o osobi napolju, niti se ovo mnogo promenilo na bolje kada je ugledao Džonsa odevenog u odelo od grube tkanine, sa mačem o bedrima koji je ranije kupio od narednika; sečivo toga mača moglo je biti i od najljućeg čelika, ali držak mu je bio samo od mēdi, i to ne najsjajnije. Stoga, kada je Džons upitao za gospodicu koja je došla u grad sa njegovim lordovstvom, ovaj mu je bratac odgovorio namćorasto da „tuna nema nikakvih gospođica.“ Džons je onda izrazio želju da se vidi sa gospodarem kuće, ali mu je rečeno da njegovo lordovstvo ne može toga dana ikoga da primi. A kada je Džons uzeo da navaljuje, vratar je kazao da „ima izričnu zapovest da nikoga ne pušta unutra; „ali ako nalazite da je umesno,“ kazao je, „i ostavite vaše ime, ja ću to saopštiti njegovom lordovstvu; i ako navratite drugom prilikom, znaćete kada će vas primiti.”

Džons je sada izjavio da „ima vrlo poseban razlog zbog koga mora da govori sa gospodicom, i da ne može da se udalji a da se ne vidi s njom.“ Na to je vratar, ne vrlo prijetnim glasom ni izgledom, potvrdio da „u ovoj kući nema nikakve gospodice, i, sledstveno, ne može ni da se vidi sa nekom takvom“; još je dodao: „Vi ste zacelo najčudniji čovek koga sam ikad video, jer nećete da primite ono što vam se govori.“

Ja sam često puta mislio da je Virgilije, onim naročitim opisom Kerbera u šestom pevanju Enejide, možda imao nameru da satirički prikaže velikaške vratare svoga vremena: slika, u najmanju ruku, liči na one koji imaju čast da paze na vrata naših velikaša. Vratar, u svojoj loži, tačno odgovara Kerberu u njegovoj špilji; i kao on, mora da se umilostivi napojnicom pre no što se zadobije pristup njegovom gospodaru. Možda ga je Džons video u takvoj svetlosti, i opomenuo se onog mesta kad Sibila, da bi Eneji osigurala ulazak, poklanja čuvaru Stigijskog prolaza takvu napojnicu. Na sličan način, Džons je sada počeo da nudi mito ljudskom Kerberu, na što je neki lakej, čuvši to, odmah pristupio i izjavio da, „ako će g. Džons da dâ njemu pomenutu svotu, on će ga povesti toj dami.“ Džons je odmah pristao, i onaj isti čovek koji je dan ranije otpratio dame tamo, poveo ga je u stan gde Ficpatrikovice.

Nikad se neuspeh ne podnosi teže nego kad smo se već približili dobru. Igrač koji izgubi igru piketa samo za jedan, vajka se na svoju zlu sreću deset puta više nego onaj koji nije imao ni malo izgleda da dobije igru. Tako i na lutriji, vlasnici lozova čiji su brojevi odmah do onih koji su izvukli krupne zgoditke, skloni su da sebe smatraju mnogo nesrećnijem nego što su ostali njihovi sapatnici. Ukratko, ovi za dlaku — promašaji sreće izgledaju kao rугanja Fortune, koja kao da nas izigrava, i raskalašno se zabavlja na naš račun.

Džonsu, koji je već više nego jednom iskusio ovu nestašnu čud mnogobožacke boginje, bilo je suđeno da ponovo bude vrgnut na slična mučenja; jer on je stigao pred vrata Ficpatrikovice otprilike deset minuta po Sofijinom odlasku. Kada je oslovio dvorkinju gde Ficpatrikovice, ova mu je kazala ne-

prijatnu vest da je gospodica otišla, ali mu nije umela reći kuda; isti odgovor dobio je malo docnije i od gđe Ficpatrikovice lično; jer kako ova gospođa nije ni malo sumnjala da je g. Džons neko koga je njen ujak g. Vestern poslao u poteru za svojom kćeri, ona je bila isuviše dobra da bi je odala.

Premda Džons nije nikad ranije video gđu Ficpatrikovicu, on je ipak bio čuo da se neka Sofijina rodaka udala za nekog gospodina toga imena. Ovo mu, međutim, u sadašnjem vihoru duše, nije ni palo na um; ali kada mu je lakej, koji ga je bio poveo od kuće njegovog lordstva, ispričao o velikoj prisnosti između dveju dama, kao i o tome da su jedna drugu nazivale rodomkom, setio se priče o venčanju o kojoj je ranije slušao; i kako se odmah uverio da je to ta ista žena, iznenadio se na odgovor koji je bio dobio, i vrlo predano je zamolio za dopuštenje da učini svoje podvorenje gospodi lično; ali ona mu je isto tako izrično uskratila tu čast.

Džons, koji još nikada nije video neki dvor, bio je bolje odgojen nego mnogi koji ga često posećuju, i nesposoban da se grubo ili nepromišljeno ophodi prema jednoj dami. Stoga, kada mu je saopšteno da gospođa izrično odbija da ga primi, on se za tada povukao, rekavši dvorkinji da „ako je ovo nezgodan sahat da gospodi učini svoje podvorenje, on će doći popodne, i nada se da će tada imati čast da je vidi.” Uljudnost njegovih reči i velika ljupkost njegovog lika napravili su utisak na dvorkinju, i ona nije mogla da ne odgovori: „Gospodine, možda hoćete.” I doista, docnije je svojoj gospodarici kazala sve ono što je mislila da će je najverovatnije privoleti da primi posetu lepog mladog gospodina, kako ga je nazivala.

Džons je lukavo podozrevao da se Sofija nalazi kod svoje rodake, ali da odbija da se sastane s njim; on je to pripisivao omraženosti zbog onoga što se desilo u Aptonu. Stoga, pošto je poslao Portridža da mu nade stan, ostao je ceo dan na ulici, osmatrajući vrata iza kojih je mislio da se skriva njegov anđeo; ali niko nije izišao iz kuće osim neke služavke, i uveče on je ušao ponovo da bi učinio gđi Ficpatrikovici posetu, koju je ta dobra gospođa najzad snishodljivo primila.

Ima neka vrsta prirodne oplemenjenosti koju odeća nema vlasti ni da dâ niti da sakrije. G. Džons, kao što je već ranije nagovešteno, imao je ovu u vrlo upadljivom stepenu. Naišao je, stoga, na prijem kod gospode koji je bio nešto drugačiji no što se činilo da mu po odeći pripada; i, pošto joj je odao svaku poštu, ona ga je ponudila da sedne.

Čitalac neće, verujem, želeti da sazna sve pojedinosti ovog razgovora, koji se završio na vrlo malo zadovoljstvo sirotog Džonsa. Jer premda je gđa Ficpatrikovica ubrzo otkrila ljubavnika (pošto sve žene imaju oči jastreba u tim stvarima), ona je ipak mislila da je to takav ljubavnik kome ona, kao dobra prijateljica dame u pitanju, ne bi trebalo da ovu prokaže. Ukratko, ona je podozrevala da je ovo glavom g. Blifil, od koga je Sofija pobjegla; i svi odgovori koje je ona umešno izvlačila od Džonsa u pogledu porodice g. Olvordia, potvrdili su ovo njeno mišljenje. Stoga je ona odlučno poricala da ista zna o mestu kuda je Sofija otišla, i sve što je Džons mogao da postigne bilo je dopuštenje da joj opet učini podvorenje sledeće večeri.

Kada se Džons udaljio, gđa Ficpatrikovica je saopštila dvorkinji svoju slutnju o g. Blifilu; ova je na to odgovorila: „Zaboga, gospodo, on je, po mom mišljenju, isuviše lep čovek da bi i jedna žena na svetu bežala od njega. Ja bih pre rekla da će to biti gospodin Džons.” — „Gospodin Džons,” upitala je gospoda; „kakav Džons?” Jer Sofija, tokom svih njihovih razgovora, nije ni najmanjim nagoveštajem pomenula takvu neku osobu; ali gdica Onor je bila mnogo brbljivija i upoznala je svoju drugu Abigeilovu sa čitavom Džonsovom istorijom, koju je ova sada ponovo prepričala svojoj gospodarici.

Čim je gđa Ficpatrikovica dobila ovo obaveštenje, ona se odmah saglasila sa mišljenjem svoje devojke; i, što je vrlo neobjašnjivo, u galantnom, srećnom ljubavniku našla je draži koje je previdela u nipodaštavanom vlasteočiću. „Betii,” kazala je, „ti si zaista u pravu: on je vrlo lep čovek, i ne čudim se što ti je kazala devojka moje rodake da ga vole tolike žene. Žao mi je što mu nisam kazala gde se nalazi moja rodaka; pa ipak, ako je on tako užasna lola kao što mi kažeš, bila bi šteta

da ga ikada vidi; jer šta drugo sem svoje propasti može da očekuje ako se uda za jednog lolu i prosjaka, a protiv volje svoga oca. Ako je on zaista takav čovek kao što ti ga je ta cura opisala, onda je, velim delo milosrda čuvati moju rodaku daleko od njega; i, uverena sam, od mene bi bio neoprostiv greh kad bih postupila drugačije, pošto sam i sama tako gorko okušala nesreće koje prate takve brakove.

Ovde je prekinuo dolazak jednog posetioca, koji nije bio niko drugi do njegovo lordstvo; i, kako se prilikom ove posete nije zbilo ništa novo niti neobično, niti se i na koji način liče ove istorije, to ćemo ovde da okončamo ovu glavu.

GLAVA III

ZAMISAO GDE FICPATRIKOVICE I NJENA POSETA LEDI .BELASTON

Kada se gđa Ficpatrikovicu povukla na počinak, njene su misli bile potpuno zaokupljene njenom rodom Sofijom i g. Džonsom. Doista, pomalo je vredala Sofijina zatvorenost, koju je sada otkrila. Nije dugo zabavljala svoju maštu ovim razmišljanjem, a u njoj se začela ova misao: da, ako bi ikako svojim posredovanjem spasla Sofiju od ovoga čoveka, i vratila je njenom ocu, ona bi, takvom velikom uslugom porodici, vrlo verovatno preporučila sebe kako svome ujaku tako i tetki gđi Vestern, i pomirila se sa njima.

Kako je ovo bila jedna od njenih najdražih želja, tako joj je i nada u uspeh izgledala toliko razložna, da nije preostajalo ništa drugo do li da rasmotri podesne načine kako da izvede svoju zamisao. Pokušaj da razlozima uveri Sofiju nije joj se činio kao jedan od ovih načina; jer kako ju je Beti obavestila, po kazivanju gđice Onor, da je Sofija silno naklonjena g. Džonsu, ona je smatrala da bi pokušaj da se ova odvrati od braka bio isto tako zaludan kao kad bi neko predano i od srca molio leptiricu da ne naleće u plamen sveće.

Ako će čitalac izvoleći da se seti da je Sofijino poznanstvo sa ledi Belaston bilo sklopljeno u kući gde Vestern, i da se moralo razviti u ono isto vreme kada je gđa Ficpatrikovica boravila kod ove druge dame, neće biti potrebno da ga obaveštavamo da ju je i gđa Ficpatrikovica isto tako morala poznavati. Osim toga, one su obe bile njene daleke rodake.

Stoga, pošto je dobro porazmislila, ona je odlučila da rano ujutru ode toj dami i pokuša da se vidi s njom, bez znanja Sofijinog, i da je upozna sa celom stvari. Jer ona nije ni najmanje sumnjala da će se ta visprena gospa, koja se u razgovoru često potsmevala romantičnoj ljubavi i nesmotrenim brakovima, vrlo rado saglasiti sa njenim mišljenjem o ovoj vezi, i ukazće joj svoju najveću pomoć da je spreči.

Shodno tome, ovu je odluku i sprovela; i sledećeg jutra pre sunca ona je hitro navukla svoje haljine, i, u sahat neu-mesan i nimalo po modi za posećivanje, uputila se ledi Belaston, kod koje je uspela da dode, a da Sofija o tome ništa ne dozna i ne nasluti, iako nije spavala no ležala budna u svojoj postelji, dok je Onor pored nje hrkala.

Gđa Ficpatrikovica se mnogo izvinjavala zbog tako rane, neočekivane posete, „u sat,” kazala je „u koji ne bi ni pomislila da uznemiruje mileći, da se ne radi o jednoj stvari od najvećeg značaja.” Onda je otkrila celu stvar, ispričala je sve što je čula od Beti, a nije zaboravila ni posetu koju joj je Džons učinio prethodne večeri.

Ledi Belaston je odgovorila sa osmehom: „Onda ste vi, gospodo, videli toga užasnog čoveka; molim vas recite mi jeli on tako lep čovek kao što ga prikazuju? Jer Itof me je sinoć zabavljala njime bezmalo dva sahata. Cura se, čini mi se, zaljubila u njega po kazivanju.” Ovde će se čitalac lako začuditi; ali istina je da je gđa Itof, koja je imala čast da stavlja i skida čiode sa ledi Belaston, raspolagala potpunim izveštajem o rečenom g. Džonsu, i noćas, ili tačnije jutros verno je do stavila isti svojoj ledi dok se ova svlačila; zbog toga se zadržala na svojoj dužnosti više od jednog i pô sahata.

Premda su pričanja gde Itof u ovo doba obično godila ledi Belaston, ona je poklonila osobitu pažnju njenom izve-

štaju o Džonsu; jer Onor ga je opisala kao vrlo lepog čoveka, a gđa Itof, u svojoj hitnji, dodala mu je u svome izveštaju toliko lepote, da je ledi Belaston počela da ga zamišlja kao neku vrstu čuda prirode.

Radoznalost kojom je njena dvorkinja nadahnula saša je znatno porasla kazivanjem gđe Ficpatrikove, koja je toliko hvalila Džonsov izgled koliko je malopre kudila njegovo poreklo, karakter i imetak.

Kada je Ledi Belaston sve saslušala, odgovorila je ozbiljno: „Zacelo, gospodo, ova je stvar od krupnog značaja. Svakako ništa ne može biti pohvalnije od uloge koju ste uzeli na sebe, i meni će biti drago da sudelujem u spasavanju jedne mlade dame koja ima tolike vrline i koju toliko cenim.”

„Ne misli li miledi,” kazala je gđa Ficpatrikova revnosno „da bi najbolji put bio da se odmah napiše pismo mome ujaku, i da se on upozna gde se nalazi moja rođaka?”

Miledi se na to malo zamislila, pa je onda odgovorila ovako: „Pa, ne, gospodo; ja ne mislim. Di Vestern mi je opisala svoga brata kao takvog grubijana, da ja ne mogu pristati da se pod njegovu vlast stavi i jedna žena koja je od nje utekla. Slušala sam da se prema svojoj rođenoj ženi ponašao kao čudovište; jer on je jedan od onih bednika koji misle da imaju pravo da nas tiranišu; i uvek ću smatrati za svoju dužnost prema našem rodu da spasavam svaku ženu koja je tako nesrećna da se nalazi pod njihovom vlašću. — Naš posao, draga rođako, biće samo da čuvamo gospođicu Vestern od sastajanja sa ovim mladim čovekom sve dok dobro društvo koje će imati prilike da ovde upozna ne izazove u njoj povoljniji obrt.”

„Ako bi je on pronašao, madame,” odgovorila je Ficpatrikova, „možete biti sigurni da on ne bi ništa propustio da dođe do nje.”

„Ali, gospodo,” kazala je miledi, „nemoguće je da on dođe ovamo; ono istina, mogao bi nekako da dozna gde se ona nalazi, i onda da se šunja oko kuće. Volela bih stoga da znam kako on izgleda. — Zar nema načina, gospodo, da ga ja malo vidim? Jer inače, znate, rođako, ona bi mogla udesiti da se ovde sastaje s njim bez moga znanja.”

Gđa Ficpatrikovica je odgovorila da joj je on „zagrozio još jednom posetom danas popodne, iako miledi izvoli da joj učini čast i poseti je tada, teško da ga neće videti između šest i sedam; a ako bi on došao ranije; ona će ga, na ovaj ili onaj način, zadržati dok miledi ne dođe.” Ledi Belaston je odgovorila da će doći onoga časa kada bude mogla da se udalji sa večere, i smatrala je da će to biti u sedam, najdalje; jer apsolutno je neophodno da se ona upozna s njim. „Na moju časnu reč, gospodo,” kazala je, „bilo je vrlo ljubazno od vas što ste se ovako brinuli o gospodici Vestern; to zahteva od nas obe ne samo obično osećanje čovečnosti, već i obziri prema našoj porodici; jer zaista to bi bio jedan užasan brak.”

Gđa Ficpatrikovica nije propustila da uzvрати kompliment koji je Ledi Belaston napravila svojoj rodaci, i, posle kratkog beznačajnog razgovora, udaljila se; i, ušavši što je brže mogla u svoju nosiljku, neopažena od Sofije ili Onor, vratila se kući.

GLAVA IV

KOJA SE SASTOJI OD POSETA

G. Džons je šetao oko izvesnih vrata za vreme čitavog dana, koji se, iako jedan od najkraćih, njemu činio kao najduži u čitavoj godini. Najzad, pošto je sat otkucao pet, on se vratio gđi Ficpatrikovici, koja ga je, iako je došao čitav sat pre no što se pristoji praviti posete, dočekala vrlo uljudno; ali još uvek je tvrdila, kao i ranije, da ne zna kuda je Sofija otišla.

Džons, pitajući za svoga andela, upotrebio je reč rodaka; na to je gđa Ficpatrikovica kazala: „Vi dakle, gospodine, znate da smo mi u srodstvu; i, kako je to tačno, dozvolićete mi da vas s pravom upitam kakav naročiti posao imate s mojom rodakom.” Posle podužeg oklevanja Džons je odgovorio da ima kod sebe znatnu svotu njenoga novca, i da želi da joj ga uruči. Onda je izvadio beležnicu, i upoznao je gđu Ficpatrikovicu sa njenom sadržinom, kao i načinom na koji je ova do-

spela u njegove ruke. Jedva je završio svoje kazivanje kada je najžešća larva potresla čitavu kuću. Pokušaj da se ova larva opiše onima koji su je čuli, bio bi zaludan; a još zaludnije bi bilo ciljati da se o tome dâ neka predstava onima koji nikad nisu čuli nešto slično tome; jer s razlogom se moglo reći

— Non acuta

Sic geminant Corybantes aera.

(Sveštenici Cibelina

Ne zveče tako svojom medí.)

Ukratko, neki lakej je kucao, ili tačnije grmeo na vratima. Džonsa je ovaj zvuk malo iznenadio, pošto ga nikad ranije nije čuo; ali gda Ficpatrikovica je kazala da, pošto dolazi neka poseta, ona mu sada ne može dati nikakav odgovor; ali, nagovestila je, ako izvoli da ostane dok gosti ne odu, ona će možda imati nešto da mu kaže.

Vrata su se sada otvorila širom, i, pošto je postrance provukla najpre svoju krinolinu, ušla je leđi Belaston; poklonivši se najpre vrlo duboko gdi Ficpatrikovici, pa onda isto tako duboko g. Džonsu, zauzela je mesto u gornjem kraju odaje.

Ove sitne pojedinosti pominjemo radi nekih dama iz unutrašnjosti koje poznajemo, a koje misle da je protivno običajima čednosti da previju kolena pred jednim muškarcem.

Društvo je jedva posedalo kako treba kada je dolazak nedavno pomenutog velmože izazvao istu uznemirenost, i ponavljanje istih ceremonija.

Kada je i to bilo gotovo, razgovor koji se poveo postao je (kako se veli) preko mere sjajan. Međutim, kako se nije reklo ništa što bi se moglo smatrati važnim po ovu istoriju, i, doista, ni veoma važnim samo po sebi, ja ću to pričanje ispustiti; ovq tim pre što sam video da neki vrlo fini, ugladeni razgovori postaju do krajnosti dosadni kad se zabeleže u knjige ili prenesu na pozornicu. Doista, ovo duševno blagovanje je poslastica koja onima koji su isključeni iz ugladenih krugova mora da ostane nepoznata isto kao i pojedine poslastice francuske kuvarske veštine, koje se iznose samo na velikaške trpeze. Istinu govoreći, kako nijedno od ovoga dvoga nije pri-

lagodeno svačijem ukusu, često puta se događa da se pred prostacima oboje baca u blato.

U ovom otmenom prizoru siromah Džons bio je pre posmatrač nego li učesnik; jer premda su mu, u kratkom razmaku vremena do velmožinog dolaska, najpre ledi Belaston, a potom gđa Ficpatrikovića, uputile po koju od svojih reči, ipak, tek što je plemeniti lord ušao, prigrabio je za sebe svu pažnju dveju dama; i kako se on nije obzirao na Džonsa kao da uopšte takva osoba nije prisutna, sem što bi s vremeena na vreme buljio u njega, to su i dame sledile njegov primer.

Društvo se sada već tako dugo zadržalo, da je gđa Ficpatrikovića jasno opazala da svako ima nameru da nadsedi one druge. Stoga je odlučila da se otarasi Džonsa, budući da je on bio posetilac kome je smatrala da duguje najmanje obzira. Kada je, dakle, nastao kratak tajac u ćaskanju, ona je iskoristila priliku i obratila mu se ozbiljno ovim rečima: „Gospodine, u pogledu one stvari večeras vam nikako ne mogu dati odgovor; ali ako biste izvoleli da ostavite adresu gde bih sutra mogla da vam pošaljem —”

Džons je bio prirodno ali ne i izveštačeno vaspitan čovek. Stoga, na mesto da saopšti služavki tajnu svoga stana, on je gospodu lično upoznao podrobno sa ovom, i ubrzo potom povukao se vrlo ceremonijalno.

Tek što je otišao, uvažene veličine koje nisu obraćale pažnju na nj dok je bio prisutan, počele su da se veoma zanimaju njime u njegovom odsustvu; ali ako nas je čitalac već izvinio što nismo ispričali sjajniji deo ovog razgovora, zacemento će biti veoma spreman da nam oprosti što ne ponavljamo ono što bi se moglo nazvati prostačkim ogovaranjem; doduše, moglo bi biti zanimljivo po našu istoriju da pomenemo izvesnu opasku ledi Belaston, koja se oprostila nekoliko časaka po njegovom odlasku, i, polazeći, kazala gđi Ficpatrikovići: „Zadovoljna sam u pogledu moje rodake: od ovoga čoveka njoj ne preti nikakva opasnost.”

Naša istorija će slediti primer ledi Belaston, i oprostiće se od prisutnih, čije je društvo sada bilo svedeno na dvoje; kako se između njih nije zbilo ništa što bi se i najmanje tica-

lo nas ili našeg čitaoca, nećemo dopustiti da nas to odvede od stvari koje se moraju pričiniti daleko značajnije svima onima koje iole zanimaju dalji doživljaji našeg junaka.

GLAVA V

DOZIVLJAJ G. DZONSA U NJEGOVOM STANU; NEŠTO MALO PODATAKA O MLADOM GOSPODINU KOJI JE TU STANOVAO I O GAZDARICI KUĆE I NJENIM DVEIMA KĆERIMA

Sledećeg jutra, rano koliko se pristojalo, Džons se pojavio pred vratima gde Ficpatrikovice, gde mu je bilo rečeno da gospođa nije kod kuće; ovaj odgovor iznenadio ga je tim više što je od osvita dana šetkao ulicom gore dole, i da je bila izišla, on bi je morao videti. Ovaj odgovor, međutim, morao je da primi, i to ne samo sada već i prilikom još pet poseta koje je učinio u toku toga dana.

Da čitaocu kažemo otvoreno, plemeniti velmoža je, iz ovog ili onog razloga, možda iz obzira prema gospodinoj časti, zahtevao da se ova više ne vidi sa g. Džonsom, na koga je gledao kao na pačavru; i gospođa je obećala da će mu u tome udovoljiti, pa je stoga sada vidimo da se ovako strogo drži svoga obećanja.

Ali, kako naš ljubazni čitalac ima možda bolje mišljenje o ovom mladom gospodinu no što ga je imala milostiva gospođa, pa možda čak i brine nije li, ne daj Bože, za vreme ove nesrećne odvojenosti od Sofije uzeo za mesto boravka krčmu ili ulicu, to ćemo sada izložiti podatke o njegovom stanu, koji se, zaista, nalazio u jednoj vrlo uglednoj kući, i u veoma važnom delu grada.

G. Džons, dakle, često je puta slušao g. Olvordia da pominje dobru gospođu u čijoj je kući običavao da stanuje kada je dolazio u London. Ova gospođa, Džonsu je takode bilo poznato, stanovala je u ulici Bond, bila je udova nekog sveštenika, i, posle njegove smrti, ostala je sa dvema kćerima i u posedu potpune zbirke propovedi u rukopisu.

Od ovih dveju kćeri, Nansi, starija, imala je sada sedamnaest, a mlada, Beti, deset godina.

Tamo je Džons uputio Portridža, i u toj kući dobio je sobu za sebe na drugom spratu, i jednu za Portridža na četvrtom.

Na prvome spratu stanovao je jedan od one mlade gospode koje su, u prošlom veku, nazivali u gradu ljudima veselim i od duha, i s pravom; jer kako se ljudi obično nazivaju po svome poslu ili zvanju, tako se moglo reći da su veselost i uživanje bili jedini poslovi ili zvanja ove gospode kojoj je Fortuna opredelila da svako korisno zanimanje mogu da smatraju izlišnim. Pozorište, kafane i gostionice bili su mesta njihovih sastanaka. Duhovitost i humor sačinjavali su zabavu njihovih raspusnijih časova, a ljubav je bila posao kome su posvećivali svoje ozbiljnije trenutke. Vino i muze bili su se zaverili da užegu najsvetlije plamove u njihovim grudima; i nisu se oni samo divili, no su neki bili kadri i da proslave lepotu kojoj su se divili, i svi su umeli da sude o vrednosti takvih sastava.

Takvi su, dakle, bili ljudi koje su s pravom nazivali duhovitim i veselim; ali ja osporavam da se isti naziv, sa isto toliko umesnosti, može dati onoj mladoj gospodi današnjice koja tako slavohlepno žele da se ističu svojim ulogama. Sa duhovitošću oni zacelo nemaju ničeg zajedničkog. Da kažemo o njima što je pravo, oni lepršaju malo više od svojih prethodnika, i mogli bi se nazvati ljudima mudrim i virtuoznim. Tako, u doba kada su gore pomenuta gospoda upotrebljavala svoje vreme u nazdravljanju dražima neke žene, ili sročavali sonete u njenu slavu; kazivali svoje mišljenje o nekom komadu u pozorištu, ili o nekom spevu u Vilovoj ili Batonovoj kafani — ova gospoda rasmatraju načine kako bi podmitili neko telo, ili smišljaju govore za Donji Dom, ili tačnije za novine. Ali nauka o kockanju je ta koja više no sve drugo zauzima njihove misli. Ona sačinjava studije njihovih ozbiljnijih časova, dok za svoju rasonodu imaju ogromnu oblast umetničke kritike, slikarstva, muzike, vajarstva i prirodne filosofije, ili tačnije *neprirodne*, one koja se bavi čudesnim, i od prirode ne poznaje ništa do li njena čudovišta i nakaze.

Kada je Džons proveo ceo dan u uzaludnom raspitivanju o gdi Ficpatrikovici, vratio se najzad neutešan u svoju odaju. Tu, dok je u povučenosti davao oduške svojoj tuzi, čuo je odozdo strahovitu larmu; ubrzo zatim neki ženski glas preklinjao ga je da dođe, Boga radi, i spreči ubistvo. Džons, koji ni u jednoj prilici nije oklevao da ukaže pomoć ojađenima, odjurio je odmah dole; kada je kročio u trpezariju, iz koje je dopirala sva larma, ugledao je mladog gospodina, mudrog virtouza, koga smo teč pomenuli, kako ga je njegov sluga pribio uza zid, dok je neka mlada ženska osoba stajala u blizini i, kršeći ruke, zapomagala: „On će ga ubiti! On će ga ubiti!” I doista, izgledalo je da se siromah gospodin nalazi pomalo u opasnosti da bude zadavljen; Džons mu je hitro pohrlio u pomoć, i izbavio ga iz nemilosrdnih šaka njegovog dušmanina baš u trenutku kada mu je duša već bila došla u podgrlac.

Premda je mladi gospodin, koji je imao više srčanosti nego snage, nekoliko puta ritnuo nogom svoga slugu, ili ga mlatnuo pesnicom, ovome obziri savesti nisu dopuštali da digne ruku na svoga gospodara, i bio bi se zadovoljio time što bi ga samo udavio; ali prema Džonsu nije gajio takvo osećanje poštovanja; i stoga, tek što je osetio da ga je novi protivnik malo grubo uzco u šake, zadao mu je jedan od onih udaraca u slabine, koji, iako ga gledaoci u Bratonskom amfiteatru gledaju sa tolikim uživanjem, izaziva tek vrlo malo zadovoljstvo u onoga ko ga prima.

Valjani mladić, tek što je primio ovaj udarac, naumio je da ga najzahvalnije uzvрати; i sada je između Džonsa i sluga nastala borba, koja je bila vrlo žestoka, ali kratka; jer ovaj prijan nije bio kadar da se ponese da Džonsom, kao ni malopre njegov gospodar s njim.

I sada je Fortuna, po svome starom običaju, okrenula kolo sreće. Pređašnji pobedilac ležao je na podu bez daha, a pobedenom gospodinu, zahvaljujući blagovremenoj pomoći g. Džonsa, povratilo se disanje; Džons je isto tako primio mnoge izraze srdačne zahvalnosti od prisutne mlade devojkе, koja nije bila niko drugi do gospodica Nansi, starija kći gazdaričina.

Kada je sluga ponovo stao na noge, klimnuo je glavom na Džonsa, i, gledajući ga vispreno, kazao je: „O, dovraga, sa vama neću više da imam posla; neka me davo nosi ako grešim kad kažem da ste se zacelo borili na ringu.” I doista, možemo da mu oprostimo ovo njegovo podozrevanje; jer takve su bile hitrina i snaga našega junaka, da je možda mogao da se meri sa nekim od prvorazrednih boksera, i mogao bi, sa velikom lakoćom, da potuče sve svršene učenike u povojima*) škole g. Brautona.

Gospodar, penušeci od gneva, naredio je svome sluzi da se čisti, sa čime se ovaj vrlo spremno saglasio, pod uslovom da mu se isplati njegova zarada. Ovome se uslovu odmah udovoljilo, i čovek je bio otpušten.

A sada je mladi gospodin, čije je ime bilo Najtingel, svoj-ski saleteo svoga spasioca da ispije s njim bocu vina; posle mnogog navaljivanja, Džons je pristao, premda više iz ljubaznosti nego naklonosti; jer njegovo duževno raspoloženje u to vreme veoma malo ga je potsticalo na razgovor. Gdica Nansi, koja je bila tada jedino žensko čeljadé u kući, budući da su njena mama i sestra bile otišle u pozorište, takode ih je ljubazno počastila svojim društvom.

Kada su boca i čaše bile na stolu, gospodin je počeo da priča o povodu malopredašnjeg okršaja.

„Nadam se, gospodine,” kazao je on Džonsu, „da iz ovog nemilog događaja nećete zaključiti da ja imam običaj da tu-

*) Da potomstvo ne bi bilo u zabuni zbog ove reči, biće umesno, mislim, ako je objasnim ovim oglasom, objavljenim 1 febr. 1747:

N. B. — G. Brauton namerava, uz stručne pomoćnike, da u svojoj kući u Hej-Marketu otvori akademiju za poučavanje svih onih koji žele da se upute u tajnu boksovanja; cela teorija i praksa ove uistini britanske veštine, sa svima raznim udarima, tačkama, unakrsnim grifovima itd., neophodnim borcima, predavaće se i objasniti u punom obimu; a da otmenim i uglednim osobama ne bi bilo uskraćeno da pohađaju *tečaj ovih predavanja*, ova će biti data sa najvećom nežnošću i obzirima prema osetljivosti sastava učenika; iz toga razloga akademija je snabdevena povojima koji će ih s uspehom štititi od neugodnosti modrica ispod očiju, slomljenih vilica i razbijenih noseva.

ćem svoje sluge; jer uveravam vas da je ovo, koliko se sećam, prvi put da činim ovakvu pogrešku; i prelazio sam preko mnogih njegovih izazivačkih grešaka dok me je najzad ovako izazvao; ali kad čujete šta se večeras dogodilo, vi ćete, verujem, moj postupak opravdati. Desilo se da sam došao kući nekoliko sahata pre moga uobičajenog vremena, i tu sam zatekao četvoricu gospode kako igraju vist kraj moje vatre; — i moj Hajl, gospodine, — moj najbolji Hajl koji me je štao čitav zlatnik, ležao je otvoren na stolu, a po jednoj od najvažnijih strana u čitavoj knjizi bila je prosuta izvesna količina porto vina. Dopustićete da ovako nešto može čoveka da izazove; ali nisam rekao ni reči sve dok se čestito društvo nije udaljio, i tek tada sam svog momka lako prekoreo. On, pak, umesto da pokaže da ma i malo haje za moje reči, odgovorio mi je drsko da „i sluge moraju da imaju svoje razonode kao god i njihovi gospodari; da mu je žao što je knjiga oštećena, ali da su nekoliko njegovih prijatelja kupili tu istu knjigu po ceni od jednog šilinga; i da, ako izvolim, mogu toliko da zadržim od njegove plate.” Ja sam ga sada prekoreo strože nego malopre, a lupež je na to imao drskosti da — Ukratko, podmetao je da sam došao kući rano da bih — Ukratko, nabacio je misao — Pomenuo je ime izvesne gospođice na način — na takav način da sam planuo i, izgubivši svako strpljenje, u gnev sam ga ošamario.”

Džons je odgovorio da on „veruje da mu niko živ to ne bi mogao da zameri; jer što se mene tiče,” kazao je, „priznajem da bih ja, na najmanje izazivanje, učinio to isto.”

Naše društvo nije dugo sedelo kad su mu se, po povratku iz pozorišta, pridružile majka i kći. I sada su svi zajedno proveli vrlo prijatno veče; jer svi su sem Džonsa bili od srca veseli, a čak se i on usiljavao koliko je mogao. Doista, polovina njegove prirodne živahnosti, združena sa umilnošću njegove naravi, bila je dovoljna da ga učini prijatnim drugom; i, uprkos jadu koji je osećao, u srcu, on se u ovoj prilici pokazao toliko mio, da je pri rastanku mladi gospodin izrazio osobitu želju da se još bolje upozna. Gđici Nansi se takođe veoma

svidco, a udova, posve očarana svojim novim stanarom, pozvala ga je, zajedno sa onim drugim, sutra ujutru na doručak.

I Džons, sa svoje strane, nije bio manje zadovoljan. Što se gdice Nansi tiče, ona je, premda vrlo malena, bila izvanredno milo i slatko stvorenje, a udova je imala sve čari koje mogu da krase ženu koja se bliži pedesetim. Kako je ona bila jedno od najbezazlenijih stvorenja na svetu, tako je bila i jedno od najveselijih. Nikada nije pomislila, kazala niti poželela nešto zlo; i stalno je imala želju da ugodi, želju koja se može nazvati najsrećnijom od svih, po tome što ona jedva ikad da ne postiže svoju svrhu kad nije naružena pritvornošću.

Ukratko, iako je njena moć bila veoma mala, po svome srcu bila je najtopliji prijatelj. Ona je bila najljubaznija supruge, i najbolja i najnežnija majka.

Kako naša istoria ne daje, kao neki dnevni list, krupna obeležja licima o kojima se nikad ranije nije ništa čulo, niti će se ikad opet čuti, čitalac otuda može da zaključi da će se dalje pokazati da ova odlična žena ima izvesan značaj u našoj istoriji.

Ni Džons nije bio manje zadovoljan sa mladim gospodinom čije je vino pio. Učinilo mu se da je u njemu mogao da uoči mnogo zdravog razuma, premda je ovaj bio malo previše umrljan gradskom izopačenošću i taštinom; ali ono što ga je najviše preporučivalo u očima Džonsa bila su izvesna veoma velikodušna i čovečna osećanja koja su na mahove izbijala iz njega, a naročito mnogi izrazi o najvećem samopregoru u stvarima ljubavi. O tome predmetu mladi gospodin je zborio jezikom koji je mogao veoma lepo pristajati kakvom pastiru iz drevne Arkadije, a činilo se izvanredno neobično čuti ga sa usana jednog finog modernog gospodičića; no on je to bio samo podražavanjem, dok ga je priroda stvorila za mnogo bolju ulogu.

GLAVA VI

STA SE DOGODILO DOK JE DRUŠTVO BILO ZA DORUČKOM; I
NEKOLIKO MIGOVA O TOME KAKO TREBA UPRAVLJATI
KĆERIMA

Naše društvo sastalo se ujutru sa istom onom lepom uzajamnom naklonošću sa kojom se sinoć rastalo; ali siromah Džons bio je do krajnosti neutešan; jer upravo ga je tada obavestio Portridž da je gđa Ficpatrikovic ostavila svoj stan, i da nije mogao da sazna kuda je otišla. Ova ga je vest veoma ojadila, i njegov lik, kao i njegovo ponašanje, uprkos sveg njegovog nastojanja odavali su naprotiv očevidne znake jednog poremećenog uma.

Kao i ranije, razgovor se ubrzo poveo o ljubavi; i g. Najtingel je opet dao izraza mnogim onim toplim, plemenitim i samopregornim mislima o tome predmetu, koje mudri i trezveni ljudi nazivaju romantičnim, ali koje mudre i trezvene žene obično vide u boljoj svetlosti. Gđa Miler (jer tako se gospodarica kuće zvala) mnogo je odobravala ove misli; ali kada se mladi gospodin obratio gđici Nansi, ona je samo odgovorila da „gospodin koji je kazao najmanje besumnje oseća najviše.”

Ovaj kompliment bio je tako očevidno upućen Džonsu, da bi nam bilo žao da je on nehajno prešao preko njega. On joj je, odista, vrlo učtivo odgovorio, i na kraju nagovestio je uviđeno da je njeno vlastito ćutanje podvrgava sumnjičenju iste vrste; jer, uistini, ona je jedva otvorila usne, kako sada tako i prošle večeri.

„Drago mi je, Nansi,” kazala je gđa Miler, „što je gospodin napravio ovu opasku, i izjavljujem da je i moje mnjenje bezmalo isto. Šta je to s tobom, dete? Takvu promenu na tebi još nikada nisam videla. Kuda je otišla sva tvoja veselost? Šta mislite, gospodine, ja sam imala običaj da je zovem svojim malim čavrljalom, a evo, ove nedelje, nije kazala ni dvadeset reči.”

Njihov razgovor ovde je prekinuo ulazak služavke koja je donela u ruci neki zavežljaj koji je, kako reče, „nosač doneo

da se preda g. Džonsu." Dodala je još da je „čovjek odmah otišao, rekavši da nikakav odgovor nije potreban."

Džons je pokazao izvesno iznenađenje u ovoj prilici, i izjavio je da je zacelo po sredi kakva pogreška; ali kako je devojka uporno tvrdila da je sigurna što se tiče imena, sva ženska čeljad je želela da se zavežljaj odmah otvori; ovaj je posao najzad izvršila mala Betsi, uz pristanak g. Džonsa; pokazalo se da je sadržaj bio ovaj: jedan domino-kostim, obrazina i ulaznica za bal pod maskama.

Džons je sada bio uvereniji nego ikad da su ove stvari uručene pogrešno, i kazao je tako; i sama gđa Miler pomalo je sumnjala i kazala je da „ne zna šta da misli." Ali kada su upitali g. Najtingela, njegovo je mnjenje bilo posve drugačije. „Sve što ja otuda mogu da zaključim, gospodine, jeste da ste vi vrlo srećan čovek; jer ja ni malo ne sumnjam da vam je ove stvari poslala neka dama, sa kojom ćete imati sreću da se sastanete na balu pod maskama."

Džons nije imao dovoljno taštine da bi ovako nešto laskavo uobražavao; ni gđa Miler nije mnogo pristajala uz ono što je g. Najtingel kazao, ali kada je gđica Nansi podigla domino-kostim, iz njegovog rukava ispala je karta na kojoj je bilo napisano:

G-nu Džonsu

Vilinska kraljica šalje vam to;

Na njenu miloštu paz'te naročito.

Gđa Miler i gđica Nansi sada su se saglasile sa g. Najtingelom; štaviše, i sâm Džons je bio bezmalo uveren u isto. I kako nijedna druga dama sem gde Ficpatrikovice, mislio je, nije znala gde on stanuje, počeo je da laska sebi nadom da je zavežljaj poslala ona, i da će možda videti svoju Sofiju. Ove nade zacelo su imale vrlo malo osnova; ali kako mu je ponašanje gde Ficpatrikovice, po tome što se nije sastala sa njim kao što je obećala, i što je ostavila svoj stan, izgledalo vrlo čudno i neobjašnjivo, u njemu se začela neka bleđa nada da ona (o kojoj je ranije slušao da je vrlo čudljive naravi) možda namerava da onu uslugu, koju je odbila da čini na obič-

niji način, čini na ovaj neobičan. Pravo govoreći, kako se iz ovako čudnog i neobičnog zbitija ništa izvesno nije dalo zaključiti, imao je utoliko šire polje da u mašti izvodi kakve mu drago zaključke. I stoga, kako je po prirodi bio sangvinične naravi, on se u ovoj prilici nasladivao ovim do mile volje; i njegova uobrazilja stvorila mu je hiljadu predstava u prilog i podršku njegovoj nadi, da će se te večeri videti sa svojom dragom Sofijom.

Čitaoče, ako gajiš prema meni i jednu lepu želju, ja ću ti to punom merom uzvratiti time što ću ti poželeti da i sâm poseduješ ovo sangvinično raspoloženje duše; jer, pošto sam mnogo pročitao, i dugo umovao o tome predmetu sreće, u kome su se uposlila tolika velika pera, ja sam bezmalo sklon da tvrdim da se ova nalazi u posedovanju ovog temperamenta; jer on nas, takoreći, stavlja van domašaja Fortune, i čini nas srećnim i bez njene pomoći. Odista, osećanja zadovoljstva koja nam on daje mnogo su stalnija, kao i mnogo jača od onih kojima nas ta slepa gospa daruje; budući da je priroda mudro udesila da sva naša prava uživanja prati izvesna zasićenost i umor, da ne bismo, pretovarivši se, prestali da ih dalje tražimo. Ja ni malo ne sumnjam da u ovoj svetlosti možemo da vidimo zamišljenog budućeg lorda kancelara koji je tek pozvan da se stavi na čelo vrhovnog suda, budućeg arhiepiskopa u ornatu, budućeg pretsednika vlade koji je zasada još prirepak u opoziciji, istinskije srećne od onih koji uživaju svu vlast i prihode ovih pojedinih zvanja.

Pošto je g. Džons odlučio da te večeri ide na bal pod maskama, g. Najtingel se ponudio da ga odvede tamo. U isto vreme taj mladi gospodin ponudio je ulaznice gđici Nansi i njevoj majci, ali dobra žena nije htela da ih primi. Ona je kazala: „Ja ne vidim neko zlo u balu pod maskama, kao što to čine neki; ali takve razuzdane razonode priliče samo otmenom i bogatom svetu a ne mladim devojkama koje moraju da zarađuju svoja sredstva za život, i koja se u najboljem slučaju mogu nadati da se udaju za kakvog dobrog zanatliju.” — „Za zanatliju!” uzviknuo je g. Najtingel. „Ne dopuštam da tako potcenjujete moju Nansi. Nema toga plemića na zemlji koji

bi premašao njenu vrednost." — „O, koješta, g. Najtingelu!" odgovorila je gđa Miler, „nemojte da punitе glavu devojci takvim ludorijama; ali ako bi je poslužila sreća (kazala je majka sa osmehom) da nade nekog gospodina tako plemenitih misli kao što su vaše, ja se nadam da će mu ona uzvratiti za njegovu plemenitost bolje no zanoseći se razuzdanim zabavama. Odisti, kad mlade gospođice same donesu veliki imetak, one imaju izvesno pravo da zahtevaju da troše ono što je njihovo vlastito; stoga sam i čula gospodu da govore da čovek katkada bolje prolazi sa siromašnom ženom nego li sa bogatom. Ali neka se moje kćeri udaju za koga hoće, ja ću nastojati da ih naučim da budu blagoslov svojih muževa. Stoga vas molim da više ne čujemo ni reči o maškarama. Nansi je, uverena sam, isuviše dobra devojka da bi želela da ide; jer ona se mora sećati, kad ste je prošle godine povelili tamo, da joj je taj bal bezmalo zavrteo pamet; i trebalo je da prođe čitav mesec dana dok se ponovo vratila k sebi i svojoj igli."

Premda se činilo da je jedan tih uzdah, koji se iskrao iz Nansinih grudi, dokazivao potajno neslaganje sa ovim mišljenjem, Nansi se nije usuđivala da mu se otvoreno suprotstavi. Jer kao što je ova dobra žena imala svu nežnost, tako je sačuvala i sav autoritet roditelja; i kako je njena popustljivost dečjim željama bila obuzdavana jedino strahovanjem za njihovu bezbednost i buduće dobro, ona nije nikad dopuštala da se zapovesti, koje su proizišle iz ovih strahovanja, bilo ne slušaju bilo pretresaju. A to je mladome gospodinu, koji je već dve godine stanovao u njihovoj kući, bilo tako dobro poznato da se odmah pomirio sa odbijanjem.

G. Najtingel, kome se Džons svakog minuta sve više sviđao, pozvao je ovoga da ruča s njim u taverni, i ponudio mu je da ga onde pretstavi nekim svojim poznanicima; ali Džons ga je zamolio da ga izvini, jer mu odelo, kako reče, „još nije stiglo u grad."

Da kažemo istinu, g. Džons se sada nalazio u položaju u kome se neki put nalaze mlada gospoda mnogo poznatija no što je bio on. Ukratko, on u džepu nije imao ni penija — položaj koji je daleko više bio na ceni u drevnih filosofâ, nego

među današnjim mudrim ljudima koji stanuju u ulici Lombard, ili onima koji pohadjaju Vajtovu poslastičarnicu. I može biti da su velike časti, koje su ti filosofi ukazivali praznom džepu, jedan od razloga onog velikog prezira kojim se gleda na njih u gore rečenoj ulici ili poslastičarnici.

Ele, ako je drevno mneje, da ljudi mogu da žive vrlo ugodno samo od vrline — upadljiva zabluda, kao što su to današnji gore pomenuti mudraci otkrili, — bojim se da je ne manja zabluda ono mišljenje pisaca romanâ da čovek može da živi samo od ljubavi; jer ma kakva zanosna blagovanja ova mogla, da pruži nekim našim čulima ili apetitima, posve je izvesno da to ne može da pruži i onim ostalim. Oni, dakle, koji su poklonili isuviše vere takvim piscima, iskusili su svoju grešku kada je to bilo prekasno; i uvideli su da ljubav isto onako nije kadra da utoli glad, kao što ni ruža ne može da očara uho ni egede da zadovolje nos.

Uprkos, dakle, svima dakonijama koje je ljubav iznela predanij, naime, nadanijima da će videti Sofiju na balu, čime se halapljivo gostio tokom čitavog dana (ma koliko da su njegove maštanja bila neosnovana), — ipak, teka što je palo veće, — Džons je počeo, da vene za nekom hranom grublje vrste. Portridž je intuicijom ovo otkrio, i koristio se ovom prilikom da biju učinio izvesne zavijene predloge u vezi sa novčanicom; kada su ovi bili s prezirom odbijeni, sabrao je hrabrost da još jednom pomene povratak g. Olvordiu. — "Olvordiu", — onemogućeno, Portridžu, — uzviknuo je Džons, "ti moje stanje ne možeš da vidiš; očajnijoj svetlosti no što ga ja sam vidim; i počinjem od srca da se kajem što sam ti dozvolio da ostaviš jedno mesto, gde si se bio ustalio, da bi pošao sa mnom. Medutim sada zahtevam da se vratiš kući; kao kao naknadu za sve troškove inaud koje si tako ljubazno radio mene; podneo, poklanjajući sveodelo koje sam ti bio predao na čuvanje. Zao mi je što ne mogu da ti učinim nikakvo drugo priznanje. — "Ove reči on je izgovorio naglaškom koji je tako dirao u srce da su Portridža sućije se poroke zloba i tvrdoglavost nisu ubrajali, obliće suze; i pošto se zakleo da ga u njegovoj nevaljii neće ostaviti, počeo je najozbiljnije da ga preklinje da

se vrati kući. „Za ime Božje, gospodaru,” kazao je, „ta pomislite samo šta može da radi vaše blagorodstvo! Kako je moguće da živite u ovom gradu bez novca? Činite šta hoćete, gospodaru, ili pošli kuda vam drago, ja sam odlučio da vas ne ostavljam. — Ali molim vas, gospodaru, razmislite, razmislite, tako vam Boga, sebe radi, i ja sam uveren da će vam vaša zdrava pamet naložiti da se vratite kući.”

„Koliko puta ću morati da kažem,” odgovorio je Džons, „da ja nemam kuće kojoj bih se vratio? Kad bih imao imalo nade da bi vrata g. Olvordieva mogla da budu otvorena da me prime, ne bi trebalo da me nevolja tamo upućuje. I više no to: nema te stvari na zemlji koja bi mogla i jednoga časka da me zadrži da ne pohrlim tamo gde je on. Ali, vaj! Ja sam za uvek prognan iz njegovog prisustva. Njegove su poslednje reči bile — O, Portridžu, one mi još zvone u ušima — Njegove su poslednje reči bile, kada mi je dao jednu svotu novca, — koliko je bilo, ne znam, ali svota je, uveren sam, bila znatna — Njegove su poslednje reči bile —” rešio sam da od današnjeg dana ni po koju cenu više ne opštim s tobom.”

Pod navalom osećanja Džons je ovde učutao, kao što je Portridž zanemio za časak usled iznenadenja; ali ovome drugom se ubrzo povratila moć govora, i, posle kratkog uvoda u kome je izjavio da on nije čovek ljubopitljive naravi, upitao je Džonsa šta on to podrazumeva pod znatnom svotom koju je pomenuo — a ne zna kolika je — i šta se dogodilo s novcem.

U obe ove tačke dobio je sada puno zadovoljenje; o tome je sada počeo da izlaže svoje poglede, ali ga je prekinula poruka g. Najtingela, koji je zamolio njegovog gospodara da mu dode u odaju.

Kada su se ova dva gospodina opremili za maškare, i g. Najtingel poručio da im se donesu nosiljke, Džons se našao u neprilici koja mnogim mojim čitaocima može izgledati vrlo smešna. To je bilo pitanje kako da pribavi jedan šiling; ali ako takvi čitaoci hoće da pomisle malo šta su i sami osećali kad, u nedostatku hiljade funti, ili, možda, deset ili dvadeset funti, nisu mogli da izvedu nešto što im je za srce bilo priiraslo, imaće savršenu predstavu o tome šta je g. Džons osećao u ovoj pri-

lici. Za ovu svotu, dakle, on se obratio Portridžu, i to je bilo prvi put, a imao je nameru da bude i poslednji, da ovoga jadnika moli za takvu uslugu. Pravo govoreći, u poslednje vreme Portridž mu nije ni činio ponude ove vrste; da li je to dolazilo otuda što je on želeo da vidi novčanicu razmenjenu, ili da beda natera Džonsa da se vrati kući, ili, pak, iz neke druge pobude, ja ne mogu da kažem.

GLAVA VII

KOJA SADRŽI SVA RASPOLOZENJA BALA POD MASKAMA

Sada su naši kavaljeri prispeli u onaj hram u kome predsedava Hejdeger, veliki *Arbiter Deliciarum*, veliki prvosveštenik uživanja; i kao drugi neznabožački sveštenici, vara svoje vernike tobožnjim prisustvom božanstva, kada ustvari takvog božanstva tu nema.

G. Najtingel, pošto se jedanput ili dvaput prošetao dvoranom sa svojim drugom, ubrzo ga je ostavio i udaljio se sa nekom ženom, rekavši mu: „Sada ste tu, gospodine, i morate krenuti sami u lov.“

Džons je gajio jaku nadu da se njegova Sofija nalazi među prisutnima; i ta nada više ga je oduševljavala nego sve svetlosti, muzika i društvo, premda su ovo dosta jaki lekovi protiv splina. Oslovljavao je svaku ženu koju je video čiji je stas, oblik ili držanje imao ma i malo sličnosti sa njegovim anđelom. Trudio se da svakoj kaže nešto duhovito, ne bi li u nje izazvao odgovor u kome bi mogao da otkrije onaj glas koji je smatrao nemogućim da pogreši. Neke su mu odgovarale pitajući ga piskavim glasom: „Poznajete li me?“, a mnogo više njih kazale su mu: „Ja vas ne poznajem, gospodine,“ i ništa više. Neke su ga nazvale bezobraznikom, a neke mu uopšte nisu ništa odgovorile; neke su mu kazale: „Zaista, vaš mi je glas nepoznat, i nemam ništa drugo da vam kažem“; a mnoge su mu odgovorile ljubazno kao što je samo mogao da poželi, ali ne onim glasom koji je on želeo da čuje.

Dok je razgovarao sa jednom od ovih poslednjih (koja je bila odevena kao pastirka), prišla mu je neka dama u domino-kostimu, i, pljesnuvši ga po ramenu, šapnula mu je u uho: „Ako još razgovarate sa tom ajmanom, reći ću to gospodici Vestern.”

Čim je Džons čuo ovo ime, ostavio je odmah svoju sabednicu i, prišavši domini, molio je i preklinjao da mu pokaže damu koju je pomenula, ako se ova nalazi u dvorani.

Maska se hitro uputila gornjem kraju najpovučenije odaje pre no što mu je šta odgovorila; i onda je, umesto da mu odgovori, sela i izjavila da je umorna. Džons je seo pored nje, i uporno je nastavio sa svojim molbama. Najzad mu je dama hladno kazala: „Ja sam zamišljala da je g. Džons bolji ljubavnik, pred čijim očima nikakvo prerusavanje ne može da mu sakrije draganu.” — „Je li ona ovde, dakle?” upitao je Džons sa nešto žestine. Na to je dama uzviknula: „Pst, gospodine, primetiće vas svet. No velim vam, moje mi časti, gospodica Vestern nije ovde.”

Džons je sada, uzevši masku za ruku, stao da je preklinje da mu kaže gde bi mogao da nađe Sofiju; a kada nije mogao da dobije neposredan odgovor, uzeo je da je blago kori što ga je juče razočarala, i završio je rečima: „Zaista, moja dobra vilinska kraljice, ja poznajem vaše veličanstvo vrlo dobro, uprkos vašem usiljavanju da promenite glas. Zaista, gospodo Ficapatrik, malo je svirepo od vas da se ovako zabavljate na račun mojih muka.”

Maska je odgovorila: „Premda ste tako vešto otkrili ko sam, ja ću morati i dalje da govorim istim glasom, da me drugi ne bi prepoznali. Ali zar vi mislite, dobri gospodine, da ja imam tako malo obzira prema mojoj rodaci da bih pomagala između vas dvoje vezu koja se mora završiti njenom propašću, kao i vašom sopstvenom? Osim toga, uveravam vas, moja rodaka nije toliko luda da bi pristala na svoju propast, ako joj vi i jeste toliki neprijatelj da je na to navodite.” „Vaj, gospodo!” kazao je Džons, „vi malo poznajete moje srce, kad me nazivate Sofijinim neprijateljem.”

„Pa ipak, priznaćete da je neprijateljsko delo upropastiti nekoga,” odgovorila je maska. „I kada istim činom vi svesno i jamačno gurate i sebe u propast, nije li to onda budalaština ili ludost, kao god i krivica? Dakle, gospodine, moja rođaka ima samo neku malenkost preko onoga što će njen otac izvoljeti da joj dâ — malenkost za jednu otmenu ženu njenog položaja — A vi znate njega, i znate vaš sopstveni položaj.”

Džons se zaklinjao da on nema takvih namera prema Sofiji, da će „radije podneti i najtežu smrt no što bi njeno dobro žrtvovao svojim žudnjama.” Kazao je da on „zna koliko je nedostojan nje u svakom pogledu, i da je odavno odlučio da se okane svih namera, ali da su se odigrali neki neobični događaji zbog kojih želi da se još jednom vidi s njom, i obećava da će se tada oprostiti od nje za uvek. Ne, gospodo,” nastavio je, „moja ljubav nije od one niske vrste koja traži samo svoje zadovoljenje na račun onoga što je najdraže voljenoj osobi. Posedovanju Sofije žrtvovao bih sve, sem same Sofije.”

Premda se u čitaoca već mogla začeti ne vrlo uzvišena predstava o vrlini dame sa maskom; i premda će se možda docnije pokazati da ona ne zaslužuje da bude ubrojana među prve ličnosti svoga roda; ipak, izvesno je da su ove plemenite misli učinile na nju jak utisak, i znatno uvećale onu naklonost koju je već ranije osetila prema našem mladom junaku.

Posle ćutanja od nekoliko časaka, gospoda je kazala da ona „ne gleda na njegove namere prema Sofiji, tolikovu svetlosti precenjivanja svoje prilike koliko kao na nepromišljenost. Mladi ljudi,” kazala je, „nikad ne mogu da imaju isuviše smeće misli. Ja volim poletu mlada čoveka, i htela bih da budete takvi što više možete. Možda ćete imati uspeha kod onih koje su beskrajno bogatije; štaviše, ja sam uverena da ima žena — ali zar me ne smatrate čudnim stvorenjem gospodine Džonsu, što ovako dajem savete jednom čoveku koga tako malo poznajem, i sa čijim ponašanjem imam tako malo razloga da budem zadovoljna?”

Ovde je Džons počeo da se izvinjava govoreći da se nada da nije naneo nikakvu stvarnu mačmu što je kazao o njenoj ro-

daci. Maska je na to odgovorila: „Zar vi tako malo poznajete ženski rod da zamišljate, da još više možete uvrediti jednu damu, nego kad je zabavljate pričanjem o vašoj strasti prema nekoj drugoj ženi? Da vilinska kraljica nije imala bolje mišljenje o vašem kavaljerstvu, teško da bi vam zakazala sastanak na balu pod maskama.”

Džons nije nikada bio manje sklon ljubakanju nego sada; ali kavaljerstvo prema damama bilo je jedno od njegovih načela časti; i on je smatrao da mu dužnost nalaže da ljubavni poziv primi isto onako kao i poziv na dvoboj. Štaviše, zbog same njegove ljubavi prema Sofiji bilo je neophodno da se udobri ovoj gospodi, budući da nije ni malo sumnjao da je ova u mogućnosti da ga dovede u vezu s njom.

Počeo je stoga vrlo toplo da joj uzvraća na njene poslednje reči, kada im se pridružila neka maska u spodobi starice. Ta je maska bila jedna od onih dama koje odlaze na maskerade samo da bi dale oduške svojoj zloći, govoreći svetu grubu istinu, i nastojanjem, kako se veli, da pokvare veselje kolikogod mogu. Ova dobra gospa, dakle, pošto je ugledala Džonsa i njegovu prijateljicu, koju je dobro poznavala, kako prisno ćućore u jednom kutu dvorane, zaključila je da nigde bolje neće moći da zadovolji svoj splin nego ako njih uznemiri. Ona ih je stoga napala i ubrzo ih naterala da ostave svoj osamljeni kutak; ali ni ovim se nije zadovoljila no ih je progonila svuda, gde bi se oni od nje sklonili; najzad je g. Najtingel, videći nevolju u kojoj se našao njegov prijatelj, oslobodio ovoga bede time što je poveo staricu u drugu jednu poteru.

Dok su Džons i njegova maska šetali dvoranom, da bi se oslobodili zadevanja primetio je da je gospoda oslovila nekoliko maski sa istom slobodom poznanstva kao da su ove bile bez obrazine. On nije mogao da ne da izraza svome iznenađenju na ovo, i kazao je: „Zacelo, gospodo, vi imate izvanredno dobro oko kad možete da prepoznate sav taj preruseni svet.” Gospoda je na to odgovorila: „Vi ne možete zamisliti ništa dosadnije ni detinjastije nego što su maskerade za otmen svet; ljudi iz toga kruga obično poznaju jedni druge, kao kad

se nadu u kakvom skupu ili salonu, a nijedna ugledna dama ne bi razgovarala sa nekim koga ne poznaje. Ukratko, za većinu osoba koje ovde vidite moglo bi se umesnije reći da ovde ubijaju vreme više nego igde, i obično odlaze odavde umornije nego posle najduže propovedi. Pravo govoreći, i sama počinjem da se osećam u tome položaju; a ako imam i malo moći pogađanja, ni vi se ne osećate ugodnije. Učinila bih, čini mi se, mal'ne milosrdno delo ako bih, vas radi, otišla kući." — „Ja znam samo još jedno milosrdno delo koje bi bilo ravno tome," kazao je Džons, „a to je da mi dopustite da vam kod kuće učinim svoje podvorenje." — „Zaista," odgovorila je dama, „vi o meni imate čudno mišljenje kad uobražavate da bih vas ja, na osnovu tako kratkog poznanstva, pustila u kuću u ovo doba noći. Čini mi se da vi ono prijateljstvo, koje sam pokazala prema mojoj rodaci, pripisujete nekoj drugoj pobudi. Priznajte pošteno: zar ne smatrate ovaj udešeni sastanak mal'ne kao pravi ljubavni *rendez-vous*? Jeste li vi, gospodine Džonsu, navikli da pravite ovakva nagla osvajanja," — „Nisam navikao, gošpodo," kazao je Džons, „da se predajem ovako naglim osvajanjima; ali kako ste osvojili moje srce na prepad, ostatak moga tela ima pravo da sledi; stoga ćete morati da mi oprostite ako sam rešio da vas pratim kuda god vi krenuli." Ove reči propratio je izvesnim odgovarajućim pokretima; na to mu je gospoda, posle nežnog prekora, i rekavši da bi njihova prisnost mogla da bude primećena, kazala: da ona odlazi da večera sa nekom poznanicom, i da se nada da je on neće tamo pratiti; „jer ako biste to učinili," kazala je, „bila bih smatrana za nerazumljivo stvorenje, iako doduše, moja prijateljica nije od onih koje su uvek gotove da strogo sude; ali ja se ipak nadam da nećete poći za mnom, jer ako biste pošli, bogami, ne bih znala šta da kažem."

Ubrzo zatim gospoda je ostavila bal, a Džons se, uprkos strogoj zabrani, usudio da pode za njom. Sada se našao u istoj onoj neprilici koju smo pomenuli ranije, naime, u nuždi za jednim šilingom, a koju nije mogao da otkloni pozajmicom kao ranije. Stoga je hrabro koraćao za nosiljkom u kojoj je sedela njegova dama, praćen gromkim hura svih prisutnih nosača,

koji se mudro staraju da postide i dovedu u zabunu sve one koji idu pešice kraj svojih gosa. Srećom, međutim, bratija koja stoji pred operom isuviše je bila zaposlena u želji da što pre ostavi svoju stolicu, a kako ga je poznost sahata sprečila da ne sretne uličicom mnogo njihove sabraće, Džons je, u kostimu koji bi mu u drugo doba stvorio rulju za petama, nastavio svoj put bez uznemiravanja.

Gospodu su spustili u nekoj ulici nedaleko od trga Hanover; kada su se kućna vrata odmah otvorila uneli su je unutra, a gospodin je, bez ikakve ceremonije, ušao za njom.

Džons i njegova prijateljica našli su se sada zajedno u nekoj veoma lepo nameštenoj i dobro zagrejanoj sobi. Gospođa, govoreći još uvek onim glasom sa maskarade, kazala je da je njen prijatelj iznenadio, i da je zacelo morao zaboraviti šta mu je ona kazala; i pošto je dala oduške svojoj ljutnji, i pokazala koliko joj je to krivo, odjednom je izrazila svoje strahovanje od Džonsa, i upitala ga šta će svet misliti kad čuje da su njih dvoje bili sami u jednoj kući u to doba noći. Ali umesto da neposredno odgovori na ovakvo važno pitanje, Džons je uzео da dosaduje gospodi navaljivanjem da skinе masku; naposletku je privoleo da to učini, i pojavila se negda Ficpatrikovića no glavom ledi Belaston.

Bilo bi dosadno dati sve pojedinosti razgovora, koji se sastojao od samih običnih zbivanja, i koji je trajao od dva do šest sahata ujutru. Dovoljno je da se samo pomene ono što ima nekog značaja u ovoj istoriji; a to je bilo obećanje da će mileći nastojati da pronade Sofiju, i omogućiti mu da se kroz nekoliko dana sastane s njom, pod uslovom da će on tada da se oprosti od nje za uvek. Kada je ovo bilo u potpunosti ugovoreno, i sastanak zakazan za isto veče na istome mestu, oni su se rastali; gospođa se vratila svojoj kući, a Džons svojoj odaji.

GLAVA VIII

KOJA SADRZI SLIKU BEDE KOJA ĆE IZGLEDATI VEOMA
NEOBIČNA VEĆINI NAŠIH ČITALACA

Pošto se Džons osvežio snom od nekoliko sahata, pozvao je Portridža preda se i, uručivši mu novčanicu od pedeset funti, naredio mu je da ide da je razmeni. Portridž je ovu primio užagrenih očiju, premda je ona, kada je malo docnije podrobije porazmislio, izazvala u njemu neka podozrenja ne veoma probitačna na čast njegovog gospodara; tome je znatno doprinela i užasna predstava koju je on imao o maškarama, kao i prerusavanje njegovog gospodara i činjenica da je celu noć proveo van kuće. Kazano čisto i bistro, jedini način kojim je mogao da objasni njegovo posedovanje ove novčanice bila je — krađa; a, pravo govoreći, i čitalac bi jedva mogao da zamisli neki drugi, sem ako ne bi podozrevao da za nju duguje velikodušnosti ledi Belaston.

Da bismo, dakle, zaštitili čast g. Džonsa, i odali pravdu velikodušnosti miledinoj, izjavljujemo da je on zaista primio ovaj poklon od nje, koja, iako nije mnogo davala u one obične milosrdne celji svoga vremena, kao što je zidanje bolnicâ itd. ipak nije bila posve lišena ove hrišćanske vrline; zamislila je (s pravom, mislim) da jedan valjan i čestit mladić, bez kršne pare u džepu, i bez ičega na svetu, nije nedostojan predmet ove vrline.

G. Džons i g. Najtingel bili su pozvani da ručaju danas kod gde Miler. U zakazani čas, dakle, dvojica mlade gospode došli su u trpezariju, u društvu dveju devojakâ, gde su čekali od tri pa bezmalo do pet dok se ona dobra žena pojavila. Bila je van grada da bi posetila neku rodaku, o kojoj je, po povratku, ispričala sledeće:

„Nadam se, gospodo, da ćete mi oprostiti što ste me tako dugo čekali; zaista, uverena sam da mi ne biste zamerili kada biste znali uzrok. Išla sam da posetim neku svoju rodaku, koja leži u babinjama, a stanuje otprilike šest milja ođavde. To bi trebalo da posluži kao opomena svima osobama (kazala je

gledajući u svoje kćeri) koje bi da stupe u brak nepromišljeno. Nema sreće na ovome svetu bez dovoljnih sredstava za život. O, Nansi, kako da ti opišem ono bedno stanje u kome sam zatekla tvoju sirotu rođaku? Jedva je u babinjama nedelju dana, a eno gde po ovom strašnom vremenu leži u hladnoj sobi, bez zavesa na postelji, i bez jedne merice uglja u kući da bi založila vatru; njen drugi sin, ono slatko malo detence, leži bolesno od gušobolje u istoj postelji sa svojom majkom, jer u kući nema druge postelje. Siromah mali Tomica! Čini mi se, Nansi, da više nećeš videti tvoga mezimca, jer dečko je zaista veoma bolestan. Ostala deca su u prilično dobrom zdravlju; ali bojim se Moli će sama sebi nahuditi: njoj je tek trinaest godina, gospodine Najtingelu, a ja u mome veku nisam videla bolju nudilju; ona neguje i svoju mamu i svoga brata; i ono što naročito zadivljuje u jednom stvorenju tako mladom jeste to što ona pokazuje svu mogućnu veselost i vedrinu prema svojoj majci; a ipak ja sam je videla — ja sam videla to siroto dete, g. Najtingelu, kako okreće glavu u stranu i krišom briše suze." Ovde su gđu Miler pomele njene sopstvene suze u daljem pričanju; i ja verujem da nije bilo ni jedne od prisutnih osoba koja joj se nije pridružila; kada je najzad došla malo k sebi, nastavila je ovako: „U svem ovom jadu iznenaduje kako se majka hrabro drži. Opasnost koja preti njenom sinu tišti je najviše; pa ipak ona se trudi, koliko god može, da svoju zabrinutost prikrije radi svoga muža. Njena tuga, međutim, kadkada savladava sva njena nastojanja, jer uvek je ludo volela ovog mališana, i zbilja on je jedno krasno, pametno i umiljato dete. U mom veku nisam bila više ganuta no kad sam čula malo mangupče, kome je jedva sedam godina, kako moli svoju majku da se uteši dok ga ova kvasi suzama. „Bogami, mamiće," uzviknulo je dete, „ja neću umreti; Boga, sigurno, neće uzeti Tomicu: neka je Raj najlepše mesto, ja opet više volim da ostanem ovde, i da gladjujem s tobom i mojim taticom nego da idem tamo." Oprostite mi, gospodo, ne mogu da se uzdržim," kazala je brišući suze, „tolika osetljivost i ljubav u jednoga deteta. — A opet, možda, ono je najmanje za žaljenje: jer kroz jedan dan ili dva ono će najverovatnije biti van do-

mašaja svih ljudskih zala. Otac je zbilja, najviše za žaljenje. Siromah čovek, lice mu je sušta slika užasa, i izgleda pre mrtav no živ. Oh, Bože, kakav sam prizor videla kad sam prvi put ušla u sobu! Dobri čovek ležao je iza jastuka, pridržavajući u isto vreme i ženu i dete. Na sebi nije imao ništa sem tankog prsnika, jer kaput je bio raširio preko postelje da bi nadoknadio oskudicu u ćebadima. Kada je ustao na moj dolazak, jedva sam ga prepoznala. Još pre petnaest dana, g. Džonsu, bio je to tako krasan čovek kao što se samo može poželeti! Video ga je g. Najtingel. Oči mu upale, lice bledo, sa dugom bradom. Telo mu drhti, izmučeno glađu; jer moja mi rodaka kaže da jedva može da ga natera da nešto pojede. Sâm mi je kazao šapatom — kazao je — ne mogu to da ponovim — kazao je da ne može da podnese misao da jede hleb koji je njegovoj deci potreban. Pa ipak, možete li to da verujete, gospodo? Usred te bede njegova je žena imala tako dobro kuvano vino kao da leži usred najvećeg obilja. Probala sam to vino, i jedva da sam ikad okusila bolje. Sredstvo da joj ovo pribavi, kazao je, veruje da mu je poslao neki nebeski anđeo. Ne znam šta je hteo time da kaže; jer nisam imala smelosti da mu postavim i jedno jedino pitanje.

„To je bio brak iz ljubavi, kako vele i to, sa obe strane; to jest, brak između dva prosjaka. Istina, moram reći da još nikad nisam videla zaljubljeniji par; ali čemu njihova ljubav, do li da muče jedno drugo?“ — „Zaista, mama,“ kazala je Nansi, „ja sam uvek gledala na našu rodaku Anderson (jer to je bilo njeno ime) kao na jednu od najsrećnijih žena.“ — „Ja sam uverena,“ kazala je gđa Miler, „da je slučaj danas mnogo drugačiji; jer čovek može da uoči da nežni obziri prema patnjama jednoga i drugoga čine najnepodnošljiviji deo njihove bede, i to kako za muža tako i za ženu; upoređeni sa ovim, glad i studen, kao lične nevolje, jedva su ikakva zla. Štaviše i sama deca, sa izuzetkom onog najmlađeg, kome je jedva dve godine, osećaju na isti način; jer svi se oni u porodici mnogo vole, i samo kad bi imali sredstava za goli život, bili bi najsrećniji ljudi na svetu.“ — „Ja u njihovoj kući nikada nisam videla ni najmanjeg znaka bede,“ kazala je Nansi, „i

srce me boli radi ovoga što ste mi sada kazali." — „O dete," odgovorila je majka, „ona se uvek trudila da sve okrene na najbolje. Oni su uvek bili u velikoj bedi; ali, zbilja, ovu potpunu propast prouzrokovali su im drugi. Jadni čovek bio je jamac za onu hulju svoga brata; i, otprilike pre nedelju dana, baš kad je žena legla u postelju, odneli su im sve stvari i prodali na doboš. On mi je poslao pismo po jednom od izvršitelja, ali lupež mi ga nikad nije predao. Šta je on morao da misli o meni, kad sam pustila da prode nedelja dana pre no što je čuo glasa od mene?"

Ovu priču Džons nije saslušao suhih očiju: kada je bila završena, poveo je gđu Miler u drugu odaju i, uručivši joj kesu u kojoj je bila svota od pedeset funti, zamolio je da pošalje od toga ovim jadnim ljudima onoliko koliko nalazi za umesno. Pogled kojim je gđa Miler pogledala Džonsa u ovoj prilici nije lako opisati. Obuzeo je zanos radosti, i uzviknula je: „Dobri Bože, zar postoji takav čovek na svetu?" Ali, opomenuvši se, kazala je: „Zbilja, jednoga poznajem; ali zar može postojati još jedan?" — „Ja se nadam, gospodo," uzviknuo je Džons, „da postoje mnogi ljudi u kojih je obično čovečino osećanje; jer ublažiti ovakve nevolje naših bližnjih, jedva se može nazvati nešto više." Gđa Miler je tada uzela deset zlatnika, što je bilo najviše što je htela da primi, i kazala je da „će naći neki način da ih pošalje rano ujutru;" dodala je još da je „i sama učinila nešto malo za te jadne ljude, i nije ih ostavila sasvim u onoj bedi u kojoj ih je našla."

Potom su se vratili u trpezariju, gde je Najtingel izrazio svoju veliku zabrinutost zbog užasnog položaja u kome se nalaze ovi nesrećnici koje je, zaista, i poznavao; jer on ih je video više no jednom u kući gde Miler. Popovao je ludosti onih koji čine sebe odgovornim za tuđe dugove, i ljuto je grdio brata; na kraju je izrazio želju da učini nešto za ovu nesrećnu porodicu, ako je to moguće. „Recimo, gospodo," kazao je, „da ih preporučite g. Olvordiu? Ili šta mislite, da skupljamo priloge? Ja ću im od srca dati jedan zlatnik."

Gđa Miler nije ništa odgovorila, a Nansi, kojoj je njena majka šapnula o Džonsovoj velikodušnosti, pobledila je u ovoj

prilici; premda, ako je i jedna od njih bila ljuta na Najtingela, to je zacelo bilo bez razloga. Jer darežljivost Džonsova, čak i da je on znao za nju, bila je primer koji on ni u kom slučaju nije bio obavezan da sledi; a postoje hiljade ljudi koji ne bi priložili ni polovinu jednoga penija, kao što doista nije ni on, jer nije ni ponudio ništa u gotovom novcu; a kako ostali nisu našli za umesno da mu što zatraže, on je svoj novac zadržao u džepu.

Ja sam odista opazio, i nikad neću imati bolju priliku od sadašnje da saopštim svoju opasku, da se svet u pogledu milosrda obično deli na dva gledišta koja su sušta suprotnost jedno drugom. Jedna stranka izgleda da drži da sva dela ove vrste treba ceniti kao dobrovoljne darove; i ma koliko malo vi dali (odista, makar i samo vaše dobre želje), vi time stičete velike zasluge. Drugi, pak, nasuprot, kao da tvrdo veruju da je dobročinstvo istinska dužnost i da kadgod bogataši znatno podbace u svojoj moći da ublaže nevolju sirotinje, svojim jadnim darovima ne samo da ne stiču nikakvu zaslugu, no su i svoju dužnost izvršili samo upola, i u izvesnom smislu više su za preziranje od onih koji su je posve prenebregli.

Nije u mojoj moći da ova gledišta izmirim. Dodaću samo da davaoci obično pripadaju prvom, dok su primaoci bezmalo bez izuzetka naklonjeni onom drugom gledištu.

GLAVA IX

KOJA GOVORI O STVARIMA VEOMA DRUGACIJIM OD ONIH
U PRETHODNOJ GLAVI

Uveče se Džons opet sastao sa svojom damom, i između njih se ponovo poveo dug razgovor; ali kako se on sastojao od istih običnosti kao i ranije, nećemo pominjati pojedinosti, jer se bojim da nećemo moći da ih prijatno prikažemo čitaocu, sem ako je on jedan od onih čija se privrženost lepome polu, kao popistâ svojim svecima, izaziva pomoću slika. Ali ja sam tako daleko od želje da izlažem takve slike javnosti, da bih

želao da pre povučem zavesu preko onih koje su nedavno izišle u nekim francuskim romanima, a čije smo veoma murdarne primerke i mi ovde dobili pod imenom prevoda.

Džons je postajao sve nestrpljiviji da se sastane sa Sofijom; i videći, posle ponovljenih razgovora sa ledi Belaston, da nema izgleda da će ovo postići njenom pomoći (jer, naprotiv, miledi se počela ljutiti i na samo pominjanje Sofijinog imena), on je odlučio da pokuša neku drugu metodu. On nije ni malo sumnjao da ledi Belaston zna gde se nalazi njegov andeo; zato je držao vrlo verovatnim da je neko od njene posluge upoznat sa istom tajnom. Portridžu je stoga bilo stavljeno u zadatak da se upozna sa tom poslugom, i da ovu tajnu prokljuvi.

Malo se nepritika može zamisliti nelagodnijih od one u kojoj se sada našao njegov jadni gospodar; jer pored teškoća na koje je nailazio u traganju za Sofijom, pored strahovanja da joj se zamerio i uveravanja ledi Baleston o odluci koju je Sofija donela protiv njega, kao i o tome da se namerno krije od njega, u što je imao dovoljno razloga da veruje da je možda tačno, — imao je da se bori sa još jednom teškoćom koja nije bila u vlasti njegove milosnice da je otkloni, ma koliko ljubazna njena naklonost mogla biti. Ova se sastojala u njenom izlaganju da bude lišena očevog nasleđstva, što bi bila neizbežna posledica njihovog zbliženja bez njegovog odobrenja, a ovo on nije imao ni malo nade da će ikad dobiti.

Dodajmo ovima one mnoge obaveze kojima ga je obasula ledi Belaston, čiju silovitu ljubav prema njemu ne možemo više da krijemo; tako je on, njenim posredstvom, postao jedan od najbolje odevenih ljudi u gradu, i nije se samo oslobodio onih smešnih nepritika koje smo ranije pomenuli, no se stvarno našao u gospodstvu kakvo nikad ranije nije poznao.

Sad, premda ima mnogo gospode koji vrlo lepo umeju da pomire svoju savest sa posedovanjem čitavog imetka neke žene, a da joj za to ništa ne uzvrate, — ipak, duhu, čiji vlasnik ne zaslužuje da bude obešen, ništa nije mučnije no da održava ljubav samo zahvalnošću, naročito kad naklonost vuče srce u suprotnom pravcu. Takav je bio Džonsov nesrećni

slučaj; jer premda je vrlo ljubav koju je gajio prema Sofiji, a koja je ostavljala veoma malo naklonosti prema ijednoj drugoj ženi, bila van svakog razgovora, on nikada nije mogao biti kadar da dovoljno uzvрати na plemenita osećanja ove dame koja je, zaista, nekada bila predmet žudnje, ali je sada ušla bar u jesen svoga života; premda je nosila svu veselost mladosti, kako u odecі tako i u ponašanju; štaviše, udešavala je još uvek da održava rumen ruže na svojim obrazima, ali ovo, kao veštačko cveće u nevreme, nije imalo ništa od one živahne cvetne svežine kojim priroda, u pravo vreme, krasí, svoje proizvode. Imala je, sem toga, izvesnu nesavršenost koja čini neko cveće, iako veoma lepo za oko, vrlo neprikladnim da se stavlja u vaznu, — nesavršenost koja je više no sve druge neprijatna dahu ljubavi.

Premda je Džons, s jedne strane, uviđao sve nedostatke, s druge, on je isto tako snažno osećao svoje obaveze; nije manje jasno uočavao ni vrelu strast iz koje ove obaveze proizlaze, i znao je dobro da će ga mileđi smatrati nezahvalnim bude li propustio da ravnom merom odgovori na njenu krajnju žestinu; a, što je još gore, i on bi sâm tako mislio. Znao je prećutan razlog iz koga su sve njene mилоšte poticale; a 'kako ga je nužda prisiljavala da ove primi, tako ga je njegovo osećanje časti, zaključio je, prisiljavalo da plati cenu. Ovo je, dakle, on rešio da učini, ma kakve ga bede stalo, i da se posveti njoj, držeći se onog velikog načela pravde koje, po zakonima nekih zemalja, obavezuje dužnika, koji nije u stanju drugačije da isplati svoj dug, da postane rob svoga poverioca.

Dok je razmišljao o tim stvarima, primio je sledeće pismo od mileđi:

„Od poslednjeg našeg sastanka dogodio se jedan vrlo šasav, ali i vrlo nastran događaj, usled čega je nezgodno da se dalje sastajemo na uobičajenom mestu. Pokušaću, ako je mogućno, da udesim za sutra kakvo drugo mesto, a do tada — *adieu!*“

Ovo razočaranje čitalac će, možda, zaključiti, nije bilo vrlo veliko; ali ako je i bilo, ubrzo ga je nestalo; jer posle

manje od jednog sata doneseno mu je drugo pismo, koje je napisala ista ruka, a koje je sadržalo sledeće:

„Predomisli sam se otkako sam vam pisala; ako vam najnežnije od svih čuvstava nije nepoznato, toj se promeni nećete čuditi. Rešila sam sada da se večeras vidim s vama kod moje kuće, ma kakve bile posledice. Dodite mi tačno u sedam; večeram napolju, ali doći ću do tada. Uvidam da onima koji iskreno vole, jedan dan izgleda duži no što sam mislila. Ako biste slučajno došli koji časak pre mene, recite da vas uvedu u salon.”

Da priznamo istinu, Džonsu se ova druga poslanica sviđela manje od prve, jer ga je omela da usliši srdačnu molbu g. Najtingela, sa kojim je sada sklopio prisno prijateljstvo. Ova molba sastojala se u tome da ide sa tim mladim gospodinom i njegovim društvom da vide neki nov pozorišni komad, koji se te večeri igrao, a koji je jedna velika grupa bila odlučila da upropasti zbog pizme prema piscu koji je bio prijatelj nekog poznanika g. Najtingela. Ovu vrstu šale, sramota nas je da priznamo, naš junak je bio vrlo rad da pretpostavi gornjem ljubaznom pozivu; ali njegovo osećanje časti pobedilo je njegovu naklonost.

Pre no što se pozabavimo njime na ovom nameravanom sastanku sa miledi, mislimo da je umesno da obrazložimo oba gore pomenuta pisamca, pošto je moguće da se čitalac ne malo iznenadi zbog nesmotrenosti ledi Belaston da dovede svoga ljubavnika u samu kuću u kojoj se nalazi njena suparnica.

Prvo, dakle, gazdarica kuće u kojoj su se do sada ovi ljubavnici sastajali, a koja je već nekoliko godina bila gospodina platežnica, prišla je sada sekti metodistâ,*) i upravo toga jutra je sačekala miledi pa, pošto je vrlo strogo ukorila zbog njenog ranijeg načina života, izjavila je odlučno da ni po koju cenu neće ubuduće da bude posrednik u daljem sprovođenju njenih ljubavnih pustolovina.

*) Hrišćanska sekta koju je osnovao Džon Vesli (1703-91), poznata sa strogosti discipline. — Prev.

U uzrujanosti koja je obuzela povodom ovog nemilog događaja, miledi je očajavala da neće moći da pronade nikakvo zgodno mesto gde bi se sastala sa Džonsom te večeri; ali kada je, posle prve neprijatnosti i razočaranja, počela pomalo da dolazi k sebi, dala je posla svojim mislima; tada joj je srećom palo na um da predloži Sofiji da ide u pozorište, na šta je ova odmah pristala, a našla se i jedna pristojna dama da joj bude družbenica. Gdica Onor bila je isto tako ispraćena sa gdom Itof da se počaste istim zadovoljstvom, i tako je njena sopstvena kuća ostala slobodna da bez opasnosti primi g. Džonsa, s kim je miledi obećala sebi dva-tri sata neuznemirenog razgovora, pošto se bude vratila sa večere kod neke svoje prijateljice koja je stanovala u dosta udaljenom kraju grada, gde se obavezala da će doći pre no što je saznala za revoluciju koja je izbila u duhu i moralu njene bivše poverenice.

GLAVA X

GLAVA KOJA, IAKO KRATKA, MOŽE DA IZMAMI SUZE IZ NEKIH OČIJU

G. Džons se upravo obukao da bi učinio podvorenje ledi Belaston, a gda Miler je pokucala na vrata njegove sobe; kad je ušla, vrlo ga je ljubazno pozvala da side u trpezariju da popije čaj u društvu.

Kada je ušao u odaju, ona mu je odmah predstavila neku osobu, govoreći: „Ovo je, gospodine, moj rođak koga ste toliko obavezali vašom dobrotom, za koju moli da vam uzvрати svojom najiskrenijom zahvalnošću.”

Čovek je jedva zaustio da kaže nešto o onome o čemu je gda Miler napravila tako ljubazan predgovor, kada su obojica, i Džons i on, gledajući netremice jedan u drugog, pokazali najveće znake iznenađenja. Ovoga drugog izdao je glas odmah, i umesto da završi reč, skljojao se na stolicu sa uzviikom: „Tako je, uveren sam da je tako!”

„Bože blagi! šta ovo znači?“ uzviknula je gđa Miler. „Nadam se, rođače, da vam nije pozlilo. Malo vode! dajte odmah kapljice!“

„Ne bojte se, gospodo,“ kazao je Džons; „i meni su bezmalo potrebne kapljice kao i vašem rodaku. Ovaj neočekivani susret obojicu nas je podjednako iznenadio. Vaš rodak je moj poznanik, gdo Miler.“

„Poznanik?“ uzviknuo je čovek. — „Oh, Bože moj!“

„Da, poznanik,“ ponovio je Džons, „i častan poznanik, bogme. Kada ne bude voleo čoveka koji se usuduje da pokuša sve da bi spasao ženu i decu od propasti koja im neposredno pretstoji i ne budem li mu odavao svaku čast, neka su i moji prijatelji kadri da me se odreknu u nevolji.“

„Vi ste divan mladić!“ uzviknula je gđa Miler. „Da, istina je: ovaj siromah čovek je pokušao sve. I to bi ga ubilo, samo da nema tako odličan telesni sastav.“

„Rodako,“ uzviknuo je čovek koji je sada bio prilično došao k sebi, „ovo je onaj nebeski andeo o kome sam vam govorio. To je čovek kome, pre no što ste nam vi došli, dugujem za spas moje Pegi. Njegovoj plemenitosti imam da zahvalim za svako okrepljenje i svaku udobnost koje sam joj pribavio. Odisti, on je najčestitiji, najhrabriji, najplemenitiji od svih ljudskih bića. O, rodako, ovome gospodinu dugujem obaveze takve prirode!“

„Ne pominjite nikakve obaveze,“ uzviknuo je Džons toplo; „ni reči, velim vam, ni jedne reči! (hoteći, valjda, da kaže da ne želi da ovaj ikome oda onaj pokušaj otimačine na drumu) — „Ako sam, malenkošću koju ste primili od mene, spasao celu jednu porodicu, zacemento zadovoljstvo nikad nije bilo kupljeno tako jevtino.“

„O, gospodine!“ uzviknuo je čovek, „voleo bih kada biste ovoga trenutka mogli da vidite moju kuću. Ako je iko ikada imao neko pravo na zadovoljstvo koje pominjete, ja sam uveren da to imate vi. Moja mi rodaka kaže da vam je pričala o bedi u kojoj nas je našla. To je, gospodine, velikim delom uklo-njeno, a najviše vašom dobrotom. — Moja deca sada imaju postelju — i ona imaju — ona imaju — večan blagoslov neka

vam je nagrada za to! — ona imaju hleba. Moj mali dečko se oporavio, moja je žena van opasnosti, i ja sam srećan. Za sve, sve to, dugujem vama, gospodine, i ovoj mojoj rodaci, jednoj od najboljih ženâ. Odista, gospodine, morate doći našoj kući. Moja žena mora da vas vidi da bi vam se zahvalila. I moja deca takode moraju da vam izraze svoju blagodarnost. — Odista, gospodine, ona nisu neblagodarna deca; ali kakvo je moje osećanje kada pomislim kome duguju to što sada mogu da pokažu svoju blagodarnost! O, gospodine, malena srca koja ste vi zagrejali, bila bi sada, bez vaše pomoći, hladna kao led."

Ovde je Džons pokušao da spreči čoveka da nastavi, ali, doista, njegovo prepuno srce bi mu i samo zaustavilo reči. Gđa Miler je sada uzela da sipa hvale, kako u ime svoga rodaka tako i u svoje, i završila je rečima da ona „ne sumnja nimalo da takva dobrotu mora da dobije sjajnu nagradu."

Džons je odgovorio da je on „već dovoljno nagrađen. Kazivanje vašeg rodaka, gospodo," kazao je, „ispunilo me je osećanjem prijatnijim no što sam ikad upoznao. Mora biti nitkov onaj koga ovakva priča ne bi ganula. I kako zanosna onda mora biti misao da sam srećom odigrao neku ulogu u tome prizoru! Ako ima ljudi koji nisu kadri da osete radost pružanja sreće drugima, ja ih iskreno žalim, jer su nesposobni da okuse ono što je, po mome mišljenju, veća čast, više dobro, i slade uživanje no što slavloljubiv, pohlepan ili sladostrastan čovek može ikad da postigne.

Vreme zakazanom sastanku je sada došlo, i Džons je morao da se užurbano oprosti i ode, ali ne pre no što se srdačno rukovao sa svojim prijateljem i poželeo da se opet uskoro vide, obećavajući mu da će ga prvom prilikom posetiti kod njegove kuće. Onda je kročio u nosiljku i uputio se kući ledi Belaston, razdragan u duši zbog sreće koju je pribavio ovoj siromašnoj porodici; niti je propustio da pomisli, sa užasom, o strašnim posledicama koje bi snašle te ljude da je pre poslušao glas stroge pravde a ne milosrđa, kada je bio napadnut na drumu.

Gđa Miler pevala je hvale o g. Džonsu tokom čitave večeri, u čemu ju je g. Anderson, dok je boravio kod njih, tako strasno pratio, da je bio na ivici da pomene okolnosti pod ko-

jima je izvršio pokušaj razbojništva. Međutim, on se srećom pribrao i izbegao jednu nesmotrenost koja bi bila utoliko veća što je znao da je gđa Miler žena veoma strogih i dobrih načela. Isto tako on je strepio od govornjivosti ove gospode; ali ipak, tolika je bila njegova zahvalnost, da je bezmalo nadjačala kako njegovu smotrenost tako i stid, i pre no da izostavi i jednu okolnost kojom bi odao punu čast svome dobrotvoru, on je bio gotov da objavi ono što bi obešćastilo njegov vlastiti karakter.

GLAVA XI

U KOJOJ ĆE SE ĆITALAC IZNENADITI

Džons je došao dosta pre zakazanog vremena, i pre dolaska miledinog, koju je omela ne samo udaljenost mesta gde je večerala, već i neke druge slučajne neprilike, vrlo nesnosne za njeno duševno raspoloženje. Uveli su ga, prema tome, u salon, gde nije probavio mnogo časaka kada su se otvorila vrata i ušla je — niko drugi do ona! — lično Sofija, koja je ostavila pozorište pre svršetka prvog čina; jer, kao što smo već kazali, komad je bio nov, i bile su se sastale dve velike stranke, jedna da ga izviždi, druga da mu pljeska, i onda kad je nastao strahovit urnebes i okršaj između dvaju stranaka, naša junakinja se toliko prestrašila da se rado stavila pod zaštitu nekog mladog gospodina koji je doveo bez opasnosti do njene nosiljke.

Kako joj je leđi Belaston kazala da će doći kući tek pozno, Sofija, ne očekujući da ima ikoga u odaji, ušla je žurno i otišla pravo ogledalu, koje se nalazilo bezmalo nasuprot vratima, a da ni jednom nije pogledala prema gornjem kraju salona gde je Džons stajao nepomično kao kip. Pošto je osmotrila svoje ljupko lice, u ovome ogledalu otkrila je rečeni kip, i osvrnuvši se naglo, ugledala je stvarnost svoga prividenja: silno je ciknula, i jedva je izdržala da se ne obeznani, dok se Džons nije pribrao da joj priskoči i uzme je u naručje.

Premaša moju moć da naslikam izgled ili da prikažem misli ovih ljubavnika. Po obostranom ćutanju, može se suditi da su njihova osećanja bila isuviše jaka da bi od sebe dali glasa, pa se stoga ne može ni očekivati da bih ja bio kadar da im dam izraza; a nevolja je još i u tome što su malo mojih čitalaca bili toliko silno zaljubljeni, da bi im njihova vlastita srca kazala šta se u to vreme zbivalo u srcima ovih dvoje.

Posle kratke počivke Džons je kazao ustreptalim naglasima: „Vidim, gospodice, da ste iznenađeni.” — „Iznenađena!” odgovorila je ona. „Oh, Bože moj, odista sam iznenađena! Ja bezmalo sumnjam jeste li vi ta osoba koja se činite.” — „Zaista,” uzviknuo je on, „moja Sofija — oprostite mi, gospodice, što sam vas ovaj jedan put tako nazvao — ja sam onaj nesrećni Džons koga je Fortuna, posle tolikih razočaranja, najzad ljubazno dovela k vama. Oh, moja Sofija, kad biste znali za hiljadu muka koje sam prepatio u ovom dugom, jalovom traganju!” — „Traganju za kim,” upitala je Sofija, pribivši se malo i uzevši ton ravnodušnosti. — „Zar možete da budete tako svirepi da mi postavljate to pitanje?” uzviknuo je Džons. „Zar je potrebno da kažem, za vama?” — „Za mnom?” upitala je Sofija. „Ima li, dakle, gospodin Džons kakav važan posao sa mnom?” — „Nekima bi se, gospodice, ovo možda učinio važan posao,” (dajući joj beležnicu). „Nadam se, gospodice, da ćete naći da ima istu onu vrednost koju je imala kada ste je izgubili.” Sofija je uzela svoju beležnicu, i htela je da kaže nešto kad joj je on upao u reč ovako: „Ne gubimo, preklinjem vas, ni jedan od ovih dragocenih trenutaka koje nam je sreća tako ljubazno podarila. O, moja Sofija, ja imam posao mnogo uzvišenije vrste. Dopustite mi, ovako na kolenima, da izmolim u vas oprostaj.” — „Od mene oprostaj?” kazala je ona; „zaceo, gospodine, posle onoga što se dogodilo — vi to ne možete da očekujete posle onoga što sam čula.” — „Ja jedva znam šta govorim,” odgovorio je Džons. „Tako mi neba, ja jedva želim da mi oprostite. O, moja Sofija, ubuduće ne udostojite ni jedne misli ovakvog nesrećnika kakav sam ja. Ako bi se i jedan spomen ikada uvukao da makar za časak uznemiri te nežne grudi, mislite samo na moju nedostojnost; i neka

me za uvek izbriše iz vašeg pamćenja sećanje na ono što se zbilo u Aptonu."

Sve ovo vreme Sofija je stajala drhćući. Lice joj bilo belje nego sneg, a srce joj je snažno udaralo. Ali na spomen Aptona rumen joj je oblila obraze, a njene oči, koje je do tada jedva podigla, pogledale su Džonsa sa prekorom. On je razumeo ovaj nemi prekor, i odgovorio je na nj ovako: „O, moja Sofija, moja jedina ljubavi! vi me ne možete mrzeti ni prezirati zbog onoga što se tamo dogodilo više no što to činim sâm; ali ipak, budite pravedni prema meni i pomislite da vam u srcu nikad nisam bio neveran — da ono nije imalo udela u ludoriji zbog koje sam kriv: ono je uvek pripadalo samo vama. Premda sam očajavao zato što vas nikad neću svojom nazvati, i štaviše pitao se u jadu da li ću vas još ikad videti, izgarao sam ludo se zanoseći vašom predivnom slikom, i nisam mogao ozbiljno da volim ni jednu drugu ženu. Ali da moje srce i nije bilo zauzeto, ona u čije sam društvo upao u onom prokletom mestu, nije bila predmet ozbiljne ljubavi. Verujte mi, moj anđele, od toga dana do danas nisam je nikako video, a i ne nameravam niti želim da je ponovo vidim." Sofiji je u srcu bilo vrlo drago što ovo čuje, ali, dajući silom svom liku izraz još veće hladnoće, kazala je: „Zašto se, gospodine Džonsu, trudite da se branite od nečeg zbog čega vas niko ne optužuje? Da sam smatrala vrednim da vas optužujem, imala bih protiv vas tužbu čija je priroda zaista neoprostiva." — „Šta je to, za ime Božje?" upitao je Džons bleđ i uzdrhtao, očekujući da čuje o svojoj ljubavnoj vezi sa ledi Belaston. — „Oh," kazala je ona, „kako je to moguće! Zar može sve što je plemenito i sve što je nisko, da se naštani u istim grudima?" Setio se opet ledi Belaston i sramnih okolnosti u vezi s njom, i nije se usudio išta da odgovori. „Zar sam mogla očekivati," nastavila je Sofija, „ovakav vaš postupak prema meni? Zar tako radi i jedan gospodin, i jedan častan čovek? Da povlačite moje ime u javnosti, po krčmama, među ološem! Da se onde hvališete onim malim miloštama koje me je moje neoprezno srce isuviše lako navelo da vam odam! Još gore, čak da čujem da ste morali da bežite od moje ljubavi!"

Ništa nije bilo ravno Džonsovom iznenađenju na ove reči; ali ipak, budući da nije bio kriv, našao se u mnogo manjoj zabuni kako da se brani no što bi bio da je dodirnula onu tanku nit koja mu je uznemirivala savest. Nije mu trebalo mnogo raspitivanja da odmah zaključi da je njena pretpostavka da se on tako strašno ogrešio o svoju ljubav i njen ugled poticala u celosti iz Patridžovih razgovora po gostionicama, pred vlasnicima ovih radnji i njihovom poslugom; jer Sofija mu je priznala da je svoje obaveštenje dobila od njih. Nije imao velike teškoće da je uveri da je on potpuno nevin u pogledu jedne greške toliko tuđe njegovom karakteru, ali je ona imala mnogo muke da ga zadrži da odmah ne ode kući i umori Portridža, što se više no jednom zakleo da će učiniti. Pošto je ovo pitanje bilo prečišćeno, ubrzo su se osetili tako zadovoljni jedno drugim, da je Džons posve zaboravio da je razgovor otpočeo time što ju je preklinjao da se okane svih misli o njemu, a ona je bila raspoložena da čuje molbu posve drugačije vrste: jer pre no što su bili svesni, upustili su se toliko da su se njemu omakle neke reči koje su zvučale kao proševina. Ona je na to odgovorila da „kad joj dužnost prema ocu ne bi branila da sledi svoje vlastite naklonosti, propast sa njim bila bi joj milija no život u najvećem bogatstvu sa drugim čovekom.” Na pominjanje reči propast, on se trgao, ispustio je njenu ruku koju je neko vreme držao u svojoj, i udarivši se svojom po prsima, uzviknuo je: „Oh, Sofija, mogli onda da te upropastim, Ne, tako mi neba, ne! Nikada neću da odigram tako nisku ulogu. Najmilija Sofija, ma šta me to stalo, ja ću te se odreći: ja ću te ostaviti: iščupaću iz srca sve one nade koje su nesaglasne sa tvojim istinskim dobrom. Moju ću ljubav zadržati, ali to će biti u tišini; to će biti daleko od tebe, u nekoj tudoj zemlji, iz koje ni jedan glas, ni jedan uzdah moga očajanja neće stići do tebe da te uznemiri. A kada budem mrtav —” On bi nastavio dalje da ga nije zaustavila bujica suza koje mu je Sofija prolila po prsima na koje se bila naslonila, nemoćna da prozbori i jednu reč. On ih je poljupcima brisao, što mu je ona, za nekoliko časaka, dopuštala da čini bez i malo otpora; onda, pribravši se, blago se izvila

iz njegovog zagrljaja, i, da bi skrenula razgovor sa predmeta isuviše nežnog, setila se da mu postavi jedno pitanje koje nije imala vremena da postavi ranije — „Kako je došao u tu sobu?“ On je počeo da muca, i sva je verovatnost da bi izazvao njeno podozrenje odgovorom koji je hteo da dâ, ali vrata su se odjednom otvorila i ušla je ledi Belaston.

Pošto je napravila nekoliko koraka, pa videvši Džonsa i Sofiju zajedno, odjednom je stala; posle stanke od nekoliko časaka, dok se pribrala, kazala je sa divnim prisustvom duha, premda i sa dovoljno znakova iznenađenja kako u glasu tako i na licu, „Ja sam mislila, gospodice Vestern, da ste vi u pozorištu?“

Premda Sofija nije imala priliku da sazna kako ju je Džons pronašao, ipak ne sluteći ni najmanje pravu istinu, kao ni to da se Džons i ledi Belaston poznaju, ona se vrlo malo zbunila; tim manje još što je miledi u svima njihovim razgovorima po tome predmetu, uvek držala stranu potpuno suprotnu njenome ocu. Stoga je sa vrlo malo oklevanja ispričala o svemu onome što se dogodilo u pozorištu, i o uzroku svoga brzog povratka.

Dužina njene priče dala je priliku ledi Belaston da se sabere i da rasmotri na koji način da postupi. Kako joj je Sofijino ponašanje dalo nade da je Džons nije odao, ona je uzela izgled dobroćudne veselosti i kazala: „Ne bih upala tako naglo, gospodice Vestern, da sam znala da imate društva.“

Dok je govorila ove reči, ledi Belaston je učvrstila svoj pogled na Sofiji. Na to je ova sirota gospodica, sa rumenitida i zbunjenosti na licu, odgovorila mucavim glasom: „Uverena sam, miledi, da ću uvek smatrati da čast vašega društva —“ „Nadam se, bar,“ kazala je ledi Belaston, „da vas nisam uznemirila u kakvom poslu.“ — „Ne, miledi, naš je posao bio okončan. Miledi će možda izvoleti da se opomene da sam često pominjala gubitak svoje beležnice koju je ovaj gospodin srećom našao, i bio je tako ljubazan da mi je vrati zajedno sa novčanicom koja se nalazila u njoj.“

Sve od dolaska ledi Belaston Džons je bio gotov da propadne u zemlju od užasa. Sedeo je i klimatao nogama, igrao se

prstima, i više je izgledao kao budala, ako je to moguće, nego kao kakav mlad i tupav vlasteočić kada se prvi put nađe u otmenom skupu. Sada je, međutim, počeo da dolazi k sebi; i uzevši mig iz ophođenja ledi Belaston koja, kako je video, nije imala nameru da pokaže da ga poznaje, rešio je da se i on sa svoje strane prikaže isti takav nezalac. Kazao je da se on, otkada se ta beležnica nalazila u njegovim rukama, vrlo marljivo raspitivao o dami čije je ime u njoj zabeleženo, ali sve do današnjeg dana nije imao sreće da je pronađe."

Sofija je, doista, bila pomenula ledi Belaston gubitak svoje beležnice; ali kako joj Džons, iz ovog ili onog razloga, nije nikad nagovestio da se ona nalazi u njegovim rukama, ona nije verovala ni jednog sloga od onog što je Sofija sada kazala, i divila se izvanrednoj hitrini mlade gospođice u pronalaženju ovakvog izvinjenja. Ni Sofijinom razlogu što je ostavila pozorište nije poklonila više vere; i, premda nije mogla da objasni sebi kako je došlo do sastanka ovo dvoje zaljubljenih, ona je tvrdo verovala da to nije bilo slučajno.

Kazala je stoga sa usiljenim osmehom: „Odista, gospođice Vestern, poslužila vas je velika sreća da opet dodete do vašeg novca; jer ne šamo što je pao u ruke jednog časnog gospodina, no se još desilo da gospodin pronađe kome on pripada. Mislim da ne biste pristali da se to oglasi. Bila je zbilja golema sreća, gospodine, što ste pronašli kome novčanica pripada."

„Oh, gospodo," kazao je Džons; „ona se nalazila u jednoj beležnici u kojoj je bilo upisano gospodičino ime."

„To je odista bila srećna okolnost," uzviknula je miledi; „ne manja je sreća i to što ste čuli da se gospođica Vestern nalazi u mojoj kući; jer ona je ovde vrlo malo poznata."

Džonsu se najzad savršeno vratila njegova duhovitost; i, kako je zamislio da mu se sada ukazala prilika da odgovori Sofiji na pitanje koje mu je postavila upravo pred ulazak ledi Belaston, kazao je ovo: „Pa, gospodo, za ovo otkriće dugujem najsrećnijem slučaju koji se da zamisliti. Pre neko veče, na balu pod maskama, pomenio sam jednoj dami ovo što sam našao, kao i ime vlasnice, i ona mi je kazala da misli da

zna gde bih mogao videti gospodicu Vestern; još je kazala da će me obavestiti o tome, ako bih sledećeg jutra došao nje-noj kući. Otišao sam joj, kao što je bilo ugovoreno, ali ona nije bila kod kuće; niti sam mogao gde da je nađem sve do jutros, kada me je uputila, milostiva gospodo, vašoj kući. Došao sam, prema tome, i imao sam čast da upitam za milostivu gospodu; kada sam kazao da dolazim izvesnim poslom od naročite važnosti, neki sluga uveo me je u ovu sobu; nisam posedeo dugo, a mlada gospodica se vratila iz pozorišta."

Kada je pomenuo bal pod maskama, pogledao je ledi Belaston vrlo lukavo, ne strahujući ni malo da će to Sofija opaziti, jer ona je vidno bila isuviše zbunjena da bi mogla što da primeti. Ovaj nagoveštaj malo je zbunio gospodu, i ona je ućutala; onda je Džons, videći Sofijin duševni nemir, odlučio da preduzme jedini način da je ovoga oslobodi, a taj je bio da se povuče; ali pre no što je to učinio, on je kazao: „Čini mi se, gospodo, da je uobičajeno da se u ovakvim prilikama daje izvesna nagrada; i ja moram da zahtevam jednu veoma visoku za moje poštenje. Nagrada koju tražim, gospodo, nije ništa manje nego čast da mi se dopusti da ovde napravim i drugu posetu."

„Gospodine," odgovorila je miledi, „ja ni malo ne sum-njam da ste vi plemenit čovek, a moja vrata nisu nikad zatvorena otmenom svetu."

Džons se onda, posle propisnih ceremonija, udaljio, na svoje veliko zadovoljstvo, a ne manje i na Sofijino, koja je užasno strahovala da ledi Belaston ne otkrije ono što joj je već bilo isuviše dobro poznato.

Na stepeništu Džons se susreo sa svojom starom pozna-nicom, gdicom Onor, koja je, uprkos svemu onome što je go-vorila protiv njega, bila sada tako lepo vaspitana da se po-našala prema njemu sa velikom uljudnošću. Ovaj susret po-kazao se doista veoma srećan, pošto joj je saopštio adresu svoga stana, što Sofija nije znala.

U KOJOJ SE TRINAESTA KNJIGA ZAVRŠAVA

Otmeni Lord Šaftsberi*) zamera negde suvišnom govoru istine, iz čega se može lepo izvesti da je laž, u nekim slučajevima, ne samo opravdana no i preporučljiva.

I odista niko ne može s toliko prava da se pozove na ovo skretanje od istine kao mlada ženska stvorenja u stvarima ljubavi; za ovo one se mogu braniti pozivanjem na savete, vaspitanje i, iznad svega, osveštalost — štaviše, mogao bih reći nužnost — običaja, koji im nalaže, ne da se ne podaju poštenim nagonima prirode (jer to bi bila budalasta zabrana), već da ih ne priznaju.

Ne stidimo se, dakle, da kažemo da je naša junakinja sada sledila diktate gore pomenutog plemenitog filozofa. Kako je, dakle, bila savršeno uverena da ledi Belaston ne zna ništa o Džonsu, odlučila je da je zadrži u tome neznanju, premda po ceni malo lagarija.

Nije mnogo prošlo od Džonsovog odlaska kada je ledi Belaston kazala: „Na moju reč, krasan i dobar mladić! Da mi je znati ko je on? Jer ne sećam se da sam ga ikad ranije videla.”

„Ni ja, gospodo,” kazala je Sofija. „Ali moram reći da se poneo vrlo lepo u pogledu moje beležnice.”

„Da; i vrlo je lep čovek,” kazala je miledi. „Ne mislite li i vi tako?”

„Nisam obratila mnogo pažnje na nj,” odgovorila je Sofija; „ali učinilo mi se pre da je dosta nezgrapan i neotesan.”

„Potpuno ste u pravu,” uzviknula je ledi Belaston. „Po njegovom ponašanju čovek može da vidi da se nije držao dobrog društva. Štaviše, uprkos tome što vam je vratio novčanicu, i odbio da primi nagradu, ja bezmalo sumnjam da je on gospodskog roda. Ja sam uvek opažala da u osobama plemića

*) Engleski etičar (1671—1715). — Prev.

nitog porekla ima nešto što drugi ljudi nikad ne stiču. Kada drugi put bude došao, narediću, mislim, da kažu da nisam kod kuće."

„Ali zacelo, gospodo," odgovorila je Sofija, „u to se ne može sumnjati posle onoga što je učinio; — sem toga, ako je miledi opazila, bilo je neke otmenosti u njegovom izlaganju, izvesne utančanosti, neke ljupkosti izraza koja, koja —"

„Priznajem," kazala je leđi Belaston, „da taj čovek gospodari rečima. I zbilja, Sofija, morate mi oprostiti, zbilja morate."

„Ja da oprostim vama, miledi!"

„Da, zbilja morate!" odgovorila je ona, smejući se; „jer kad sam prvom ušla u sobu, imala sam užasnu slutnju — ali, bogami, morate mi oprostiti — posumnjala sam da je to bio glavom g. Džons."

„Zar, miledi?" uzviknula je Sofija, porumenivši i smejući se usiljeno.

„Jesam, bogami," odgovorila je ona. „Ne znam otkuda mi je to palo na pamet; jer, da kažemo o čoveku što je pravo, bio je vrlo otmeno odeven; a to, draga Sofijice, mislim, nije obično slučaj sa vašim prijateljem."

„Ovo zadirkivanje," uzviknula je Sofija, „pomalo je svirepo, leđi Belaston, posle onoga što sam vam obećala."

„Ni najmanje, dete," kazala je miledi. „Bilo bi svirepo ranije; ali pošto ste mi obećali da se nikada nećete udati bez očevog odobrenja, što, kao što znate, povlači ostavljanje Džonsa, zacelo možete da otrpите malo šale na račun jednog osećanja koje se može oprostiti mlađoj devojci na selu, a koga ste se vi, kao što ste mi kazali, potpuno oslobodili. Šta bih ja morala da pomislim, moja draga Sofijice, ako vi ne trpите čak ni malo šale na račun njegovog odelu? Počela bih da strahujem da ste zbilja zabrazdili daleko, i bezmalo bih se pitala da li ste i prema meni bili iskreni."

„Odista, miledi," uzviknula je Sofija, „vi grešite ako mislite da se on mene nešto tiče."

„On?" uzviknula je gospoda. „Vi ste me zacelo pogrešno razumeli. Ja sam govorila samo o njegovom odelu; jer ja ne

bih htela da vredam vaš ukus nikakvim drugim upoređenjem. Ja ne mislim, moja draga Sofijice, kad bi vaš gospodin Džons bio ovakav neki čovek kao što je ovaj, da bi —"

„A ja sam mislila," kazala je Sofija, „da mu je miledi priznala lepotu."

„Kome, molim vas?" upitala je miledi brzo.

„Gospodinu Džonsu," odgovorila je Sofija, pa, opomenuvši se odmah: „Gospodinu Džonsu! Ne, ne, oprostite, molim vas, htela sam reći gospodinu koji je malopre bio ovde."

„O, Sofijice, Sofijice!" uzviknula je miledi, „taj gospodin Džons, bojim se, još uvek vam je u pameti."

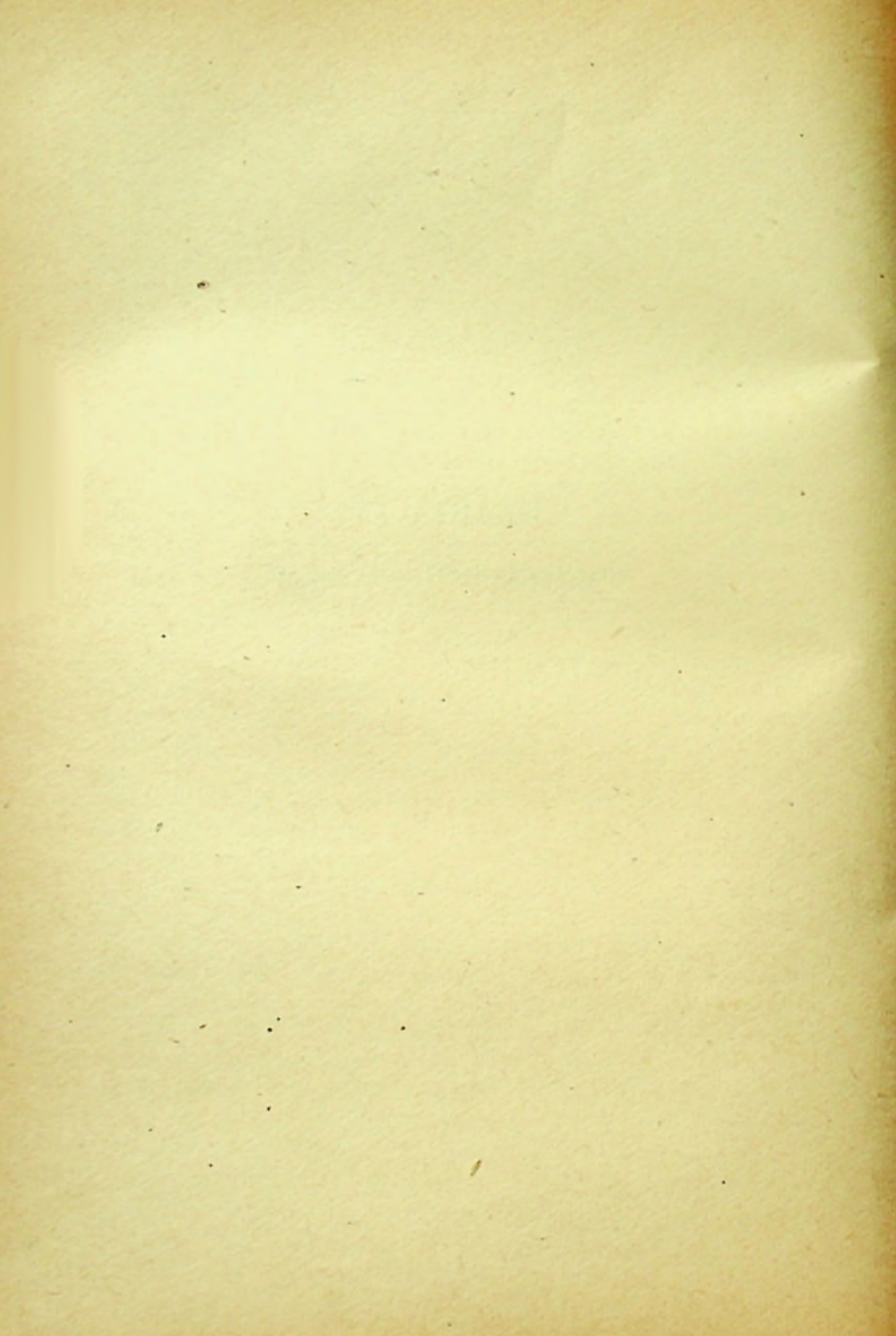
„Onda, na moju časnu reč, gospodo," kazala je Sofija, „ja sam isto tako ravnodušna prema gospodinu Džonsu kao i prema gospodinu koji nas je upravo ostavio."

„Časti mi," kazala je leđi Belaston, „to vam verujem. Oprostite mi stoga ono malo bezazlenog peckanja, a ja vam obećavam da njegovo ime nikad više pomenuti neću."

A sada su se ove dve dame rastale, -beskrajno više na radost Sofije nego leđi Belaston, koja bi drage volje još malo duže mučila svoju suparnicu da je važniji posao nije odazvao. Što se Sofije tiče, ona u duši nije bila savršeno mirna posle ovog prvog vežbanja u obmanjivanju; kada se povukla u svoju odaju, razmišljala je o tome sa najvećom nelagodnošću i svesnim stidom. Ni naročita težina njenog položaja, kao ni nužda slučaja, nisu mogle da pomire njen duh sa njenim vladanjem; jer okvir njenog duha bio je isuviše nežan da bi podneo misao da je kriva zbog laži, ma koliko ova bila opravdana okolnostima. I ta misao nije joj dala da sklopi oči tokom čitave sledeće noći.

KNJIGA XIV

KOJA OBUHVATA DVA DANA

GLAVA I

OGLED KOJI DOKAZUJE DA ĆE PISAC PISATI UTOLIKO BOLJE
UKOLIKO BUDE IMAO NEŠTO ZNANJA O PREDMETU O
KOME PIŠE

Kako su neka gospoda u naše vreme, čudesnom snagom samog genija, bez najmanje pomoći učenosti (a možda i ne znajući dobro da čitaju), postala krupne ličnosti u književnoj republici, moderni su kritičari, čujem, uzeli da tvrde otskora da je svaka vrsta obrazovanosti piscu posve nepotrebna; i odista, samo je neka vrsta bukagija prirodnoj živahnosti i radu uobrazilje, koju poteže naniže i sprečava je da uzleti u one visine koje bi inače bila kadra da dostigne.

Sa ovim učenjem, bojim se, danas se preteruje: jer zašto bi se pisanje toliko razlikovalo od svih drugih veština? Okret-nosti učitelja igranja ni malo ne škodi to što se učio kretanju; niti i jedan zanatlija, mislim, ne upotrebljuje svoje alatke gore zato što se učio da rukuje njima. Što se mene tiče, ja ne mogu da zamislim da bi Omir ili Virgilije pisali sa manje žara da su, umesto gospodarenja svom učenošću svoga doba, bili nezallice kao što je većina pisaca današnjeg vremena. Niti ja verujem da bi sva mašta, žar i pamet Pita^{*)}) mogli da proizvedu one besede koje su učinile senat Engleske, u ova naša vremena, takmacem Grčke i Rima u govorništvu, da on nije tako pomno čitao spise Demostena i Cicerona, i sav njihov duh preneo u svoje govore, a sa njihovim duhom, i njihovo znanje takođe.

Ne bih hteo da ovde budem shvaćen kao da zahtevam od svoje sabraće istu onu zalihu učenosti o kojoj nas Ciceron uverava da je neophodna besedniku. Naprotiv, vrlo malo či-

*) Viljem Pit, engleski državnik (1759—1806). — Prev.

tanja je, mislim, potrebno pesniku, manje kritičaru, a najmanje od svih političaru. Za prvoga je možda dovoljno ako pročita Bajšovo delo O Pesničkoj Veštini i još nekolicinu od naših modernih pesnika; onaj drugi, osrednju hrpu pozorišnih komada; a poslednji, kakvu bilo zbirku političkih novina.

Da kažem istinu, ja ne tražim više do li to da čovek ima nešto malo znanja o predmetu koji obrađuje, prema onom starom pravnom načelu, *Quam quisque nōrit artem in eā se exerceat*. Sa ovim samo pisac može katkad prilično dobro da uspeva; a, doista, bez toga mu je svaka druga učenost na svetu od male asne.

Na primer, zamislimo da su Omir, Virgilije, Aristotelo i Ciceron, Tukidit i Livije, mogli da se sastanu zajedno, i da su stucali svoje pojedinačne talente da bi napisali traktat o igranju: mislim da će se svi rado saglasiti da ovaj ne bi mogao da bude ravan onoj odličnoj knjizi koju nam je g. Eseks dao o tome predmetu, pod naslovom Osnove otmenog Ponašanja. I odista, kad bi se odlični g. Brauton dao privoleti da stavi pesnicu na hartiju, i upotpuni gore rečene Osnove izlaganjem istinskih načela atletike, ja sumnjam da bi svet imao razloga da se potuži da nijedan od velikih pisaca, starodrevnih i modernih, nije nikada obradio tu plemenitu i korisnu veštinu.

Da bih izbegao mnoštvo primera u tako jednostavnom slučaju, i da odmah predem na svoju glavnu tačku, sklon sam mišljenju da je jedan od razloga što su toliki mnogi engleski pisci posve podbacili u opisivanju života i običaja viših krugova možda u tome što oni o životu tih krugova ništa ustvari nisu znali.

Nažalost, nije u vlasti mnogih pisaca da do toga saznanja dodu. Knjige će nam o tome dati vrlo nesavršenu pretstavu; ni pozornica nam neće mnogo više koristiti: otmeni gospodin koji se izgradio čitanjem knjiga pokazaće se bezmalo uvek sitničar i nadriučenjaka, a onaj koji uzima obrasce sa pozornice, ispašće našepuren zvrndov.

Ni karakteri precrtani sa ovih obrazaca nemaju bolju podršku. Vanburg i Kongriv precrtavali su prirodu; ali oni koji

precrtavaju njih daju nam slike tako neslične današnjem dobu, kao kad bi Hogart naslikao neko poselo ili gozbu u kostimima Ticijana ili Van Dajka. Ukratko, ugledanje ovde ne koristi. Slika mora da bude uzeta iz same prirode. Istinsko poznavanje sveta dobija se samo opštenjem, a običaji i naravi svakog staleža moraju se videti da bi se upoznali.

Ele, slučaj je da se ovaj viši red smrtnika ne vidi, kao ostatak ljudske vrste, badava, na ulici, po dućanima, u kafanama; niti se oni pokazuju, kao retke zveri, po toliko od komada. Kratko rečeno, nikome nije dopušteno da vidi taj prizor ko nema jedno ili drugo od ovih svojstava: plemenito poreklo ili bogatstvo, ili, što je ravno oboma, ko ne pripada časnom lovačkom zvanju. Ali, na veliku nesreću sveta, osobe sa ovim svojstvima retko mare da se bave lošim zanatom spisateljstva, koji obično upražnjavaju ljudi, siromasi i nižeg porekla, budući da je ovo zanat za koji mnogi misle da mu nije potreban nikakav kapital.

Otuda ona neobična čudovišta u čipkama i vezu, u svili i brokatu, sa ogromnim perikama i krinolinima, koja se, pod imenom lordova i miledi, šepure pozornicom, na veliko zadovoljstvo pravnih zastupnika i njihovih pisara u parteru, i građana i njihovih šegrta na galeriji; a koja se isto onoliko ne nalaze u istinskom životu, kao ni kentaur, himera ili ma koji drugi satvor puke maštarije. Ali, da svome čitaocu odam tajnu, ovo poznavanje viših krugova — premda veoma neophodno da bi se izbegle pogreške — nije nikakvo golemo vrelo za pisca čija je oblast komedija, ili ona vrsta romana koja, kao ovaj koji ja pišem, pripada komičnom rodu.

Ono što g. Pôp veli o ženama veoma lepo može da se primeni na većinu ljudi toga položaja, jer su doista potpuno sačinjeni od forme i izveštačenosti, i uopšte nemaju karaktera, ili se bar ovaj ni malo ne vidi. Usudiću se da kažem da je život ovih iz najviših krugova najtupaviji, i pruža vrlo malo humora ili zabave. Razna zvanja u nižim slojevima stvaraju veliku raznovrsnost humorističnih karaktera; dok ovde, izuzimajući nekolicinu koji jure za slavom, i još manjeg broja onih koji imaju smisla za uživanje, sve je taština i ropsko

ugledanje. Oblačenje i kartanje, jestije i pitije, klanjanje i previjanje kolenâ, sačinjavaju njihov životni posao.

Ima, međutim, nekih iz ovog staleža na kojima strasti upražnjaju svoju tiraniju, i vitlaju njima daleko preko međa koje pristojnost propisuje; među ovima, dame se isto toliko ističu svojom plemenitom neustrašivošću, i izvesnim gospodstvenim nehajanjem prema svome ugledu, i razlikuju se od nežnih stvorenja nižeg staleža, kao što se plemićka puna vrlina razlikuje otmenošću i profinjenošću svojih osećanja od čestite supruge slobodnog zemljodielca ili dućandžije. Ledi Belaston je bila žena ovakvog neustrašivog karaktera; ali neka moje čitateljke iz unutrašnjosti ne zaključe iz toga da je takvo opšte ponašanje otmenih ženâ, ili da mi nameravamo da ih takvim predstavimo. Onda bi mogle isto tako da pomisle da Tvekam pretstavlja svakog sveštenika, a zastavnik Norterton svakog vojnika.

Nema, doista, veće pogreške od one koja preovlađuje među prostim svetom, koji, pozajmljujući svoje mišljenje od nekih neznalica satiričara, označuje ovo naše vreme kao doba siadostrašća. Naprotiv, ja sam uveren da nikad nije bilo manje ljubavnih zapleta među otmenim svetom no što ima sada. Naše sadašnje žene naučile su njihove majke da upute svoje misli samo slavloljublju i taštini, i da prezru zadovoljstva ljubavi kao nedostojna njihovih pogleda; i pošto su se docnije, zahvaljujući staranju takvih majki, udale da ustvari nemaju muževa, čini se da su prilično uverene-u opravdanost onih pouka, pa se otuda zadovoljavaju, za dosadni ostatak svoga života, bezazlenijim ali, bojim se, i detinjastijim zabavama, čije samo pominjanje ne bi priličilo dostojanstvu ove istorije. Po mom skromnom mišljenju, istinska crta današnjeg *beau monde*-a pre je ludorija nego li porok, i lakomislenost jedini je pridevak koji zaslužuje.

GLAVA II

KOJA SADRŽI PISMA I DRUGE STVARI KOJE PRATE MILOVANJE

Ubrzo po Džonsovom dolasku kući, on je primio sledeće pismo:

„Nikada se nisam toliko iznenadila kao kad sam videla da ste otišli. Kad ste izišli iz sobe, nisam ni slutila da ste bili naumili da odete iz kuće a da se ponovo ne vidimo. Vaše je ponašanje uvek isto, i to me uverava koliko treba da prezirem srce koje može da luduje za jednom glupačom; ipak ne znam da li treba više da se divim njenoj lukavosti ili njenoj prosto-dušnosti — obe su zaista divne! Jer premda ona nije razumela ni jedne reči o onome što se zbilo između nas dvoje, ipak je imala dovrtljivosti, drskosti i — kako to da nazovem, — da mi u lice poriče da vas poznaje, ili da vas je ikada ranije videla. Je li to plan koji ste vas dvoje smislili, i jeste li bili toliko podli da me odate? O, koliko ja nju prezirem, i vas, i ceo svet, ali najviše sebe! jer — ne usuđujem se da napišem reči na koje bi pobesnela kad bi ih ponovo čitala — ali upamtite, ja umem da mrzim isto onako silno kao što sam ljubila.”

Džons je imao vrlo malo vremena da promisli o ovom pismu, jer mu je bilo uručeno još jedno, napisano istom rukom; i njega ćemo, kao i prvo, doslovno prepisati.

„Kada pomislite koliko sam bila uzrujana kada sam vam pisala, ne treba da vas iznenadi ni jedna reč u mom predlaženju pismu. No, možda, — kad sam o svemu porazmislila — možda su moje reči bile prenagle. Bar ako je moguće, htela bih da mislim da je svemu krivo ono proketo pozorište kao i nesnosna drskost jedne budale zbog čijeg sam zadržavanja zadocnila na urečeni sastanak. Kako je lako misliti lepo o onima koje ljubimo! Možda vi želite da tako mislim. Rešila sam da se noćas vidimo; zato dođite mi odmah.

„P. S. — Naredila sam posluži da sam kod kuće samo za vas.

„P. S. — G. Džons će pomisliti da ću mu pomoći u njegovoj odbrani; jer verujem on ne može želeti da me obmanjuje kao što i ja ne želim da obmanjem sebe.

„P. S. — Dodite odmah.”

Ostavljam ljudima koji vole spletke da reše koje je od ova dva pisma — ono srdito ili ovo nežno — većma uznemirilo Džonsa. Izvesno je da nije imao žarke naklonosti da te večeri pravi još ikakve posete, osim jednoj jedinoj osobi. Ipak, međutim, pomislio je da je njegova čast u pitanju; pa i da ova pobuda nije bila dovoljna, on se ne bi usudio da raspiri ćudljivu narav ledi Belaston u onaj plamen za koji je imao razloga da veruje da u njoj tinja, a što bi opet, kao posledicu, moglo imati da Sofija sazna kako stvari stoje, čega se grozio. Stoga se on, posle mrzovoljnog hodanja po sobi, počeo da sprema da izlazak, ali ga je ta dama ljubazno sprečila u tome, ne još jednim pismom, no svojim prisustvom. Ušla je u odaju vrlo neurednog odela i vrlo uznemirenog izgleda, i pošto se bacila u naslonjaču i povratila dah, kazala je: „Vidite, gospodine, kada žene jednom malo zabrazde, nigde ne mogu da se zaustave. Da mi se neko o ovome kleo prošle nedelje, nikada to o sebi ne bih mogla da poverujem.” — „Ja se nadam, gospodo,” kazao je Džons, „da će moja divna ledi Belaston isto tako teško poverovati u sve što bi bilo protiv čoveka koji je toliko svestan mnogih obaveza kojima ga je tako štedro zadužila.” — „Zaista!” uzviknula je ona, „svestan obaveza! Zar sam mogla očekivati da čujem od gospodina Džonsa takve hladne reči?” — „Oprostite mi, moj dragi anđele,” kazao je on, „ako je, posle pisama koje sam dobio, strah od vašeg gneva, premda ja ne znam čime sam to zaslužio —” — „A zar je izraz moga lica,” kazala je ona sa osmehom, „tako srdit, dakle, Zar sam vam došla sa tako srditim likom?” — „Ako u čoveku ima časti,” rekao je on, „ja nisam učinio ništa čime bih zaslužio vaš gnev. Vi se sećate sastanka koji ste mi zakazali. I ja sam na taj sastanak došao.” — „Preklinjem vas,” uzviknula je ona, „ne ponavljajte mi tu groznu priču. Odgovorite mi samo na jedno pitanje, i ja ću se umiriti. — Jeste li moju čast odali njoj?” Džons je pao na kolena i počeo najvatrenije da je uverava, ali je na to Portridž upao u sobu, poigravajući i skakućući kao pijan od radosti, i povikao: „Ona je pronađena! Ona je pronađena! Čujte, go-

spodine, ona je ovde. Gospodica Onor je na stepeništu." — „Zadrži je za časak," povikao je Džons. „Hodite, gospodo, kročite iza ovog kreveta: ja nemam druge odaje, ni sobička, hiti ijednog mesta na zemlji gde bih mogao da vas sakrijem. Zacelo, ovako zao udes pravo je prokletstvo." — „Prokletstvo zaista!" kazala je dama, odlazeći svome skrovištu, a odmah zatim ušla je u odaju gđica Onor. „Budi Bog s nama, gospodine Džonse," kazala je, „šta je ovo? Onaj bezobrazni lupež, vaš sluga, jedva me je pustio gore. Nadam se da razlog tome nije onaj isti zbog koga se bio isprečio preda mnom i u Aptonu. Kanda, ste se malo nadali da mene vidite ovde; ali vi ste zacelo općinili moju gospodiću. Jadna moja slatka gospodica! Zacelo ja nju volim kao da mi je rođena sestra. Bog neka vam se smiluje ako joj ne budete dobar muž; i pravo da vam kažem, ako joj ne budete dobri, neka vam sam davo dere kožu!" Džons ju je umolio da govori šapatom, jer u susednoj sobi leži neka gospoda na samrti. „Neka gospoda!" uzviknula je ona, „to je, valjda, opet neka od onih vaših. O, gospodine Džonse, ima njih isuviše u svetu, i meni se sve čini da se nalazimo u kući jedne takve. Usudujem se da primetim da i moja leđi Belaston nije ništa bolja," — „Pst, pst!" pokušao je Džons da je učutka; „svaka se reč čuje u susednoj odaji." — „Marim ja za to," povikala je Onor; „ja nikoga ne ogovaram; ali istina je da se posluga ni malo ne ustručava da priča kako se leđi Belaston sastaje sa muškarcima u nekoj kući koju za njen račun drži nekakva siromašna žena. Na ove reči je Džons, pošto je dao izraza svojoj najvećoj nelagodnosti, pokušao da joj začepi usta. „Bog s vama, gospodine Džonse, pustićete me valjda da govorim; ja nikoga ne ogovaram, no prosto velim ono što sam čula od drugih, — i onda, mislim ja u sebi, mnogo će vajde od tog bogatstva imati ta žena, ako dolazi do njega na tako sraman način. Zacelo, bolje je biti siromah ali pošten." — „Sluge su lupeži," povikao je Džons, „i nepravično klevetaju svoju gospođu." — „Da, zacelo, sluge su uvek lupeži; to i moja gospodica veli, i ni reči o tome neće da čuje." — „Dabome da neće, u to sam uveren," kazao je Džons, „za moju Sofiju bi bilo poniženje da sluša takvo podlo

ogovaranje." — „Ali ja ne mislim da je to ikakvo ogovaranje," uzviknula je Onor; „jer zašto se sastaje sa muškarcima po tuđim stanovima? To ne može biti radi nečeg dobrog, ne bogme; jer ako ona ima u vidu neke časne namere kad pušta muškarce da joj se udvaraju, — a švaka dama, zacelo, može da gaji takve namere i da se sastaje sa ljudima u tu svrhu, — recite, kakvog smisla ima ljubakanje po tuđim kućama?" — „Opominjem vas," uzviknuo je Džons, „da takve reči ne mogu da slušam o jednoj dami tako visokog roda, koja je uz to još i Sofijina rođaka; sem toga, vi uznemirujete i gospodu u susednoj odaji. Dozvolite stoga da vas umolim da sidemo dole." — „Ne, gospodine, ako mi vi ne dopuštate da govorim, ja sam gotova. Evo vam, gospodine, pismo od moje gospodice — šta bi sve neki ljudi dali kada bi ovo dobili? Ali, gospodine Džonse, ja mislim da vi niste naročito ni previše darežljivi; pa ipak, čula sam da neki od posluge pričaju — no, pravde radi, priznaćete da ja još nisam videla kako izgleda vaš novac." Na ove njene reči Džons je hitro uzeo pismo, i odmah zatim stavio joj je u šaku pet srebrnjaka. Onda joj je šapatom izručio hiljadu hvala, i zamolio je da ga ostavi da bi pročitao pismo; ona se odmah udaljila ne propustivši da izrazi svoju zahvalnost zbog njegove darežljivosti.

Ledi Belaston je sada izišla iza zavese. Kako da opišem njen bes? Njen jezik isprva nije bio kadar da izusti ni jedne reči, ali iz očiju joj je sevala vatra, što nije bilo ni čudo, jer joj je sve srce bilo u plamenu. Čim joj se glas povratio, ona je, umesto da ruži Onor i svoju vlastitu poslugu, preduzela napad na sirotog Džonsa. „Vidite," kazala je, „šta sam žrtvovala radi vas! Moj dobar glas, moju čast — iščezli su za uvek! I šta sam dobila za uzvrat? Nemar, nehajanje, i to radi jedne seljankuše, jedne lude" — „Kakav nemar, ili kakvo nehajanje, gospodo?" uzviknuo je Džons. „Recite šta sam zgrešio prema vama?" — „Gospodine Džonse," kazala je ona, „uzalud je. Pretvarate se; ako hoćete da vam verujem, morate je sasvim ostaviti; a kao dokaz vaše namere, pokažite mi to pismo." — „Kakvo pismo, gospodo?" upitao je Džons. — „Pa, zacelo," kazala je ona, „nećete imati smelosti da sada poričete preda

mnom da ste iz ruku one ajmane primili jedno pismo." — „Zar može gospoda da traži od mene nešto radi čijeg bi izvršenja morao najpre da se rastanem sa svojom čašću?" kazao je Džons. „Jesam li se ja tako poneo prema gospodi. Kada bih ja mogao da budem tako podao i odao vama ovu sirotu bezazlenu devojkicu, kakvu biste vi sigurnost imali da neću i prema vama da odigram istu ulogu? Časak razmišljanja, verujem, biće dovoljan da vas uveri da čovek koji nije kadar da sačuva tajnu jedne dame mora biti bednik dostojan najvećeg prezira." — „Vrlo dobro," kazala je ona, „nije potrebno da zahtevam od vas da postanete taj bednik dostojan prezira, kako velite; jer, sadržina pisma ne bi mogla da me obavesti ni o čemu više do li o onome što mi je već poznato. Vidim ja dobro kako stvari stoje." Za ovim je sledio razgovor za koji će mi čitalac, koji nije isuviše ljubopitljiv, biti zahvalan što ga ne unosim opširno. Zato, neka bude dovoljno kad ga oba vestim da je ledi Belaston postajala sve smirenija i najzad je poverovala, ili se bar pretvarala da veruje njegovom tvrdjenju da je onaj sastanak sa Sofijom bio puka slučajnost, kao i sve ono ostalo što je čitaocu već poznato; i kako joj je Džons ovo izložio vrlo uverljivo, jasno je da ona nije imala više razloga da se na njega ljuti.

Medutim, u svome srcu, ona nije bila potpuno zadovoljna time što je on odbio da joj pokaže pismo; tako smo mi gluhi i prema najjasnijem razlogu onda kada se on protivi našim strastima. Doista, ona je bila uverena da je Sofija zauzela prvo mesto u Džonsovom srcu; pa ipak, gorda i zaljubljena kao što je bila, ona se najzad priklonila da zauzme makar i drugo mesto; ili, da to kažemo podesnije pravnčkim izrazom, bila je zadovoljna da poseduje ono na što je druga žena imala nasledno pravo.

Najzad su se saglasili da je Džons ubuduće posećuje u njenoj kući: tako će Sofija, njena dvorkinja i sva ostala posluga stavlјati ove posete na Sofijin račun, a ona sama biće smatrana kao osoba koja se obmanjuje.

Ovaj plan smislila je sama gospoda, i on se Džonsu veoma svideo, jer se doista radovao izgledu da će bar u svakom

slučaju vidati svoju Sofiju; a i sama gospoda nije bila malo zadovoljna podvalom koju je naumila da izvede prema Sofiji, a koju, mislila je, Džons, radi samoga sebe, ne bi smeo da joj otkrije.

Sledeći dan bio je određen za prvu posetu; i onda se ledi Belaston udaljila, posle propisnih ceremonija.

GLAVA III

KOJA SADRZI RAZNE STVARI

Tek što je Džons ostao sâm, žurno je otvorio pismo i pročitao kao što sledi:

„Gospodine, ne umem da izrazim šta sam, sve propatila od kada ste ostavili ovu kuću; i, kako imam razloga da verujem da nameravate da ponovo dodete ovamo, šaljem van Onor, premda ovako pozno u noći, — jer ona mi kaže da zna gde stanujete, — da bih vas u tome sprečila.

Nalažem vam, ako imate imalo obzira prema meni, da i ne pomišljate da dolazite ovamo, jer će se stvar zacelo otkriti; štaviše, ja bezmalo sumnjam, na osnovu nekih reči koje su se omakle ledi Belaston, da ona već nešto podozreva. Možda će se dogoditi nešto povoljno; moramo da budemo strpljivi i da čekamo; ali ja vas ponovo preklinjem, ako vam je i malo stalo do moga mira, da i ne pomišljate da ponovo dodete ovamo.”

Ovo pismo pružilo je jadnom Džonsu onu istu vrstu utehe koju su Jovu pređe pružili njegovi prijatelji. Pored razočaranja u sve nade da će vidati svoju Sofiju, našao se sada i u nesrećnoj nedoumici u pogledu ledi Belaston; jer on je dobro znao da ima nekih ugovorenih sastanaka koji teško trpe otkaze; a da ode na sastanak, posle Sofijine stroge zabrane, ništa što je u ljudskoj moći ne bi ga moglo prisiliti. Naposljetku je, posle dugog mozganja, što mu je te noći poslužilo mesto spa-

vanja, odlučio da se načini bolesnim. To mu se učinilo kao jedini izlaz da izbegne ugovorenu posetu a da pri tom ne iza-zove bes leđi Belaston, a imao je razloga da želi da se toga sačuva.

Prva stvar, međutim, koju je uradio ujutru bila je da napiše Sofiji odgovor, koji je zatvorio u omot upućen Onor. Zatim je uputio drugo leđi Belaston, koje je sadržavalo gore pomenuto izvinjenje; na to je pismo uskoro dobio sledeći odgovor:

„Jedim se što nećemo moći da se vidimo ovde popodne, ali me više brine uzrok: čuvajte se dobro, i potražite najbolji lekarski savet. Ja se nadam da nije ništa opasno. Čitavo pre podne dosaduju mi razne budale, i jedva imam časak vremena da vam napišem ove redove. Adieu.

P. S. — Potruđiću se da vas večeras posetim, u devet. — Postarajte se da budete sami.”

G. Džons je sada primio u posetu gđu Miler, koja je, po-sle uobičajenog uvoda; započela sledeći govor: — „Vrlo mi je žao, gospodine, što moram ovakvim povodom da vas uznemirujem; ali ja se nadam da ćete imati u vidu zle posledice po ugled mojih sirotih kćeri, ako bi moja kuća ijednom izišla na rdav glas. Nadam se, stoga, da mi nećete uzeti za zlo ako vas zamolim da više ne dovodite amo nikakve dame u ono do-ba noći. Sat je već bio otkucaao dva pre no što se jedna od njih udaljila.” — „Ja vas uveravam, gospodo,” kazao je Džons, „da je dama koja je sinoć bila ovde, i koja je ostala najduže (jer ona prva je samo donela jedno pismo), žena koja pripada vrlo otmenom svetu, i moja bliska rođaka.” — „Ja ne znam kakvoj vrsti otmenog sveta ona pripada,” odgovorila je gđa Miler, „ali uverena sam da nijedna žena koja voli vr-linu, osim ako nije zaista neka veoma bliska rođaka, ne bi došla u posetu jednom mladom gospdinu u deset časova u noći, i četiri sata ostala sama s njim u sobi; sem toga, go-spodine, ponašanje njenih nosača pokazuje šta je ona; jer oni su cele večeri samo zbijali šale na ulazu, i pitali su gospodina

Portridža, u prisustvu moje vlastite devojke, da li gospoda namerava da provede čitavu noć sa njegovim gospodarom, i još su govorili mnogo šta što nije pristojno da se ponovi. Ja vas veoma poštujem, gospodine Džonse, zbog vaše sopstvene valjanosti; i štaviše, ja vam dugujem veliku zahvalnost zbog vaše velikodušnosti prema mome rođaku. Zaista, ja doskora nisam ni znala koliko ste vi bili dobri. Kada ste mi dali onih deset zlatnika, nisam mogla ni da pomislim da ih dajete jednom drumskom razbojniku! Oh, Bože, koliko ste dobrote vi pokazali! Vi ste spasilac te porodice. Ja vidim da je svaka rečca koju mi je gospodin Olvordi nekada pričao o vama sušta istina. I doista, kada ne bih imala obaveza prema vama, moje obaveze prema njemu su takve da bi trebalo da vam ukazujem najveće poštovanje koje mogu. Zato, verujte mi, dragi gospodine Džonse, i da nije u pitanju dobar glas mojih kćeri i moj sopstveni, meni bi, radi vašeg dobra, bilo veoma, veoma žao da se jedan tako divan mlad gospodin druži sa ženama te vrste; ali ako ste vi odlučili da to ipak činite, ja moram da vas zamolim da potražite stan drugde; jer ja ne želim da se takve stvari događaju pod mojim krovom, naročito zbog mojih kćeri koje, Bog zna, imaju malo čega drugog da ih preporuči osim sopstvene vrline." — Džons se trgao i promenio boju lica pri pomenu Olvordievog imena. „Zaista, gospodo Miler," odgovorio je on malo žustro, „ja ne držim da je ovo ma i malo ljubazno. Vašu kuću nikada neću izneti na glas, ali ja uporno držim da je moje pravo da se u svojoj sobi sastajem s kime ja hoću; a ako vas to vređa, ja ću, čim budem kadar, potražiti sebi drugi stan." — „Meni je žao što moramo, dakle, da se rastanemo," kazala je ona, „ali ja sam uverena da g. Olvordi nikad ne bi kročio preko moga praga kada bi i najmanje posumnjao da je moja kuća ozloglašena." — „Vrlo dobro, gospodo," kazao je Džons. — „Nadam se, gospodine," kazala je ona, „da se ne ljutite; jer ja ne bih za čitav svet uvredila nikoga iz porodice gospodina Olvordia. Celu noć nisam oka sklopila zbog ove stvari." — „Žao mi je što sam vas pomeo u odmoru, gospodo," kazao je Džons; „ali molim vas da mi Portridža od-

mah pošaljete gore." Ona je obećala da će to učiniti, i udaljila se, poklonivši se vrlo nisko.

Čim je Portridž došao, Džons se oborio na nj na najžešći način. „Koliko ću još puta da stradam zbog vaše ludosti, ili tačnije zbog svoje vlastite, zato što vas držim kraj sebe? Jeste li rešili da me upropastite s tim vašim jezikom?" — „Šta sam učinio, gospodine?" upitao je uplašeni Portridž. — „Ko vas je ovlastio da pričate o onom napadu na drumu, kao i to da je čovek koga ste ovde videli bio napadač?" — „Ja, gospodine!" uzviknuo je Portridž. — „Nemojte sada to da poričete," kazao je Džons, „i da lažju stvorite sebi još jednu pogrešku." „Ako sam ja pomenio tako nešto," odgovorio je Portridž, „vaistinu nikakvo zlo nisam smerao; jer ja ne bih ni otvorio usta, da to nije bilo pred njegovim rodacima i prijateljima, koji, držao sam, to neće pričati dalje." — „Ali ja protiv vas imam još jednu mnogo težu optužbu," uzviknuo je Džons. „Kako ste se usudili, posle svih mojih upozorenja, da u ovoj kući pomenete ime gospodina Olvordia?" Portridž je, uz mnoge zakletve, porekao da je to ikada učinio. „Pa otkuda, onda, gospoda Miler zna da između njega i mene postoji neka veza? A ona mi je upravo ovoga časa kazala da me ceni zbog srodstva s njim." — „O, Gospode!" kazao je Portridž, „ja želim, gospodine, da me samo saslušate; čujte me, dakle, pa ćete priznati i sami da ste me krivo optužili. Kada je sinoć došla gospodica Onor, srela me je na ulazu i upitala me kada je moj gospodar poslednji put dobio vesti od gospodina Olvordia; i zacelo gospoda Miler je čula te iste reči, pa čim je gospodica Onor izašla, ona me je pozvala k sebi u sobu i upitala: „Gospodine Portridžu, o kome gospodinu Olvordiu se ta dama raspitivala. Je li o velikom gospodinu Olvordiu iz Samersetašajra?" — „Na časnu reč, gospodo, nije mi o tome ništa poznato," velim ja njoj. — „Zbilja," veli ona, „nije li vaš gospodar onaj gospodin Džons o kome sam slušala od gospodina Olvordia?" — „Na časnu reč, gospodo," velim ja, nije mi o tome ništa poznato. — „Onda," veli ona, okrećući se svojoj kćeri Nansi, „ovo je zacelo onaj isti mladi gospodin, i on potpuno odgovara vlastelinovom opisu." „Bog sveti zna ko joj je

to kazao, a ja neka sam najgrdi dvonožni lupež ako je to ikada izišlo iz mojih usta. Gospodine, ja umem da čuvam tajnu, uve-
raвам vas, kad se to od mene traži. Štaviše, gospodine, toliko je
bila daleko od mene svaka pomisao da bih joj kazao štogod o
gospodinu Olvordiu, da sam joj rekao nešto što je čista i sušta
suprotnost tome; jer premda u taj čas nisam oporekao ono što
je ona kazala — to jest, da ste vi gospodin Džons — ipak, po-
što sam promislio, — a s pravom se veli „ispeci pa reci“ —
vidim da je njoj to neko morao reći, i onda, velim ja sebi,
da ja tu priču okončam; i tako se malo docnije ponovo vra-
tim u njenu sobu i kažem joj — na časnu reč tako — velim
ja njoj: „Kogod vam je rekao da je moj gospodin Džons, be-
zobrazno vas je slagao; i ja vas molim, velim ja njoj, da tako
što nikad više ne spomenete; jer onda će moj gospodar misliti
da sam vam samo ja to kazao; a ja ćikam svakoga u ovoj
kući da potvrdi da sam ja i reću o tome zucnuo. Vaistinu, go-
spodine, to vam je pravo čudo, i ja neprestano mozgam o to-
me kako je ona to mogla da sazna. Sve mislim da će to biti
od one starice koja je pre neki dan prosila ovde pred vratima,
a čini mi se da smo je videli u Vorikšajru — ona ista koja nam
je prouzrokovala sve naše nedaće. Zacelo, nikad ne treba pro-
ći pored babe a ne dati joj ništa, naročito ako ona gleda u čo-
veka; jer niko na svetu ne može da me razuveri da one ne-
maju moći da tvore zlo, a vaistinu, nikada više neću proći po-
red babe a da ne pomislim u sebi: *Infandum, regina, jubes re-
novare dolorem.*“

Džons je morao da se nasmeje Portridžovoj prostodušno-
sti, i tako se okončao njegov gnev koji, doista, nikad nije ni
bio dugotrajan; i umesto primedaba njegovoj odbrani, on
mu je kazao da pamerava da ostavi ovaj stan, i naložio mu
je da ide i da se potruđi da mu nađe neki drugi.

GLAVA IV

ZA KOJU SE NADAMO DA ĆE JE MLADEŽ OBA POLA
PAŽLJIVO PROUČITI

Tek što je Portridž ostavio g. Džonsa, došao mu je g. Najtingel s kim je bio sklopio prismo prijateljstvo, i posle kratkog pozdrava kazao je: „Dakle, Tome, čujem da ste noćas imali posete do u vrlo pozne sate. Duše mi, vi ste srećan čovek, kad posle boravka od jedva petnaestak dana pred vašim stanom čekaju nosiljke do dva po ponoći.” Onda je nastavio da zbija šale u tom smislu, sve dok mu Džons nije upao u reč, rekavši: „To ste obaveštenje dobili, valjda, od gospode Miler, koja je malopre bila ovde da bi mi otkazala stan. Dobra žena se plaši, izgleda, za ugled svojih kćeri.” — „Oh, ona je u tome pogledu divna,” uzviknuo je g. Najtingel; „ako se sećate, ona nije htela da dopusti Nansi da ide s nama na bal pod maskama.” — „Časti mi moje, ona je tu u pravu,” kazao je Džons; „bilo kako mu drago, ja sam primio otkaz i poslao Portridža da potraži drugi stan.” — „Ako hoćete,” kazao je Najtingel, „mogli bismo, mislim, da opet budemo zajedno; jer, da vam odam tajnu, koju, molim vas, nemojte nikom reći u kući, ja nameravam da se danas iselim odavde.” — „Šta, prijatelju, zar je gospoda Miler i vama otkazala?” uzviknuo je Džons, — „Nije,” odgovorio je ovaj, „ali sobe nisu dovoljno udobne. Sem toga dojadio mi je ovaj deo grada. Želim da budem bliže mestima gde ima razonode, pa zato se selim u Pol-Mol.” — „A zar vi nameravate da se potajno udaljite?” upitao je Džons. „Ja ne mislim da klišnem da bih koga prevario, ali imam svojih razloga koji me sprečavaju da se oprostim na uobičajeni način.” — „Ti razlozi nisu toliko privatni,” kazao je Džons, „jer uveravam vas, ja sam ih zapazio već drugog dana po dolasku u ovu kuću. Biće nećijih suznih očiju zbog vašeg odlaska. Sirota Nansi! Ja je od srca žalim! Zaista, Džeće, vi ste zaludeli tu devojkicu. Izazvali ste njenu ljubav, od koje je ništa neće izlečiti.” Najtingel je odgovorio: „A šta biste vi, dodavola, da radim? Da se oženim njome, da bi se iz-

lečila?" — „Ne," odgovorio je Džons; „ali voleo bih da joj se niste onako zaljubljeno udvarali, kao što ste toliko puta činili u mome prisustvu. Čudio sam se samo slepoći njene majke, koja to nikad nije primetila." — „Oh, da primeti," uzviknuo je Nojtingel: „šta je, dodavola, imala da primeti?" — „Pa to," odvratio je Džons, „da ste sasvim zaludeli njezinu kćer. Sirota devojka ne može to ni za časak da sakrije: ona prosto ne skida pogleda sa vas, a menja boju kadgod vi uđete u sobu. Zaista, ja je od srca želim; jer meni se čini da je ona najblagorodnije i najčestitije stvorenje." — „I tako," odgovorio je Najtingel, „po vašem mišljenju čovek ne bi smeo ni najobičnije da se zabavlja sa devojkama, iz straha da se one ne zaljube u njega" — „Zaista, Džeče," kazao je Džons, „vi namerno hoćete da me pogrešno razumete: ja ne uobražavam da su žene toliko sklone zaljublivanju; ali vi ste otišli mnogo dalje od običnih ljubaznosti." — „A šta vi zamišljate," kazao je Najtingel, „da smo bili zajedno u postelji," — „To ne, časti mi," odgovorio je Džons vrlo ozbiljno, „ja o vama ne mislim tako zlo; štaviše, da idem i dalje, ja ne mislim da ste vi namerno stvorili neki plan da razorite spokojstvo tog sirotog malog stvorenja, ili pak da ste predvideli posledice; jer ja sam uveren da ste vi dobrodušan čovek, i da nikada ne biste mogli da počinite takvu svirepost; ali istovremeno, vi ste povlađivali vašoj taštini, a da niste ni uzeli u obzir da će ova jadna devojka biti žrtva toga; i, dok niste imali druge namere do li da u zabavljanju provedete jedan dokon sat, vi ste joj stvarno dali povoda da polaska sebi da su vaše namere ozbiljne i njoj u prilog. Molim te, Džeče, odgovori mi pošteno: čemu su težili svi oni otmeni i sladunjavi opisi sreće koja proizlazi iz žestoke uzajamne ljubavi? sva ona topla uveravanja o nežnosti i plemenitosti, neračunskoj ljubavi? Zar si ti mislio da ona te reći neće primeniti na sebe, Ili, reci otvoreno, zar nije bila tvoja namera da ih ona tako shvati?" — „Duše mi, Tome," povikao je Najtingel, „nisam mislio da se u tebi krije i to. Ti bi bio krasan popa. I tako ti, valjda, ne bi legao u krevet sa Nansi kada bi te ona pustila?" — „Ne bih," uzviknuo je Džons, „i neka mi đavoli sude ako bih to

učinio!" „Tome, Tome," kazao je na to Najtingel, „seti se, seti se prošle noći!"

„— Kad svako oko beše sklopljeno, a bleđi mesec
I neme zvezde sijahu svesni krade."

„Čujte, gospodine Najtingele," kazao je Džons, „ja nisam nikakav licemer, niti se pretvaram kao da tobož marim za čednost više nego moji bližnji. Priznajem, i ja sam grešio kad su žene bile u pitanju; ali ne pamtim da sam ijednoj ženi naneo zla. Ja nikada ne bih svesno, da bih sebi pribavio uživanje, bio uzrokom bede ijednog ljudskog bića."

„Tako je, tako je," kazao je Najtingel, „ja vam verujem; i uveren sam da i vi mene oslobadate takve optužbe."

„Ja to od srca činim," odgovorio je Džons, „i ne optužujem vas da ste upropastili devojkicu; ali vi ste krivi što ste izazvali njenu ljubav."

„Meni je žao, ako jesam," kazao je Najtingel; „ali vreme i odsutnost brzo će izgaditi te utiske. To je recept kojim ću morati i sam da se koristim; jer, da vam priznam istinu, ja još nikada u životu nisam toliko voleo nijednu devojkicu. Ali, Tome, moram da vam odam celu tajnu: moj je otac ugovorio za mene brak sa nekom devojkicom koju i ne poznajem; i ta devojkica dolazi danas u grad da bih joj učinio podvorenje."

Na ove reči, Džons je gromko prsnuo u smeh, na šta je Najtingel povikao: „Ne, ne, molim vas, ne rugajte mi se. Neka me đavo nosi ako skoro ne poludim zbog ove stvari! Sirota moja Nansi! Oh, Džonse, Džonse, kamo da imam kakav vlastiti imetak!"

„Ja vam to srdačno želim," uzviknuo je Džons; „jer ako je takav slučaj, ja vas iskreno oboje žalim. No zacemento, vi ne mislite da odete a da se ne oprostite s njom?"

„Ni za deset hiljada funti," odgovorio je Najtingel, „ne bih hteo da se podvrgnem bolu rastanka; sem toga, uveren sam, to ne bi poslužilo nikakvoj korisnoj svrsi, no bi samo još većma ojadilo srce moje sirote Nansi. Stoga vas molim da o tome danas ne pominjete ni reči, a večeras, ili sutra ujutru, nameravam da se udaljim."

Džons je obećao da neće; i kazao je još, pošto je o stvari porazmislio, da je postupak njegovog prijatelja najmudriji, kad je i tako primoran da je ostavi i na to se odlučio. Još je rekao Najtingelu da bi mu bilo vrlo drago da stanuje s njim u istoj kući, pa su se tako dogovorili da mu Najtingel osigura bilo prizemlje bilo drugi sprat, pošto je taj mladi gospodin želeo da zauzme prvi.

Ovaj Najtingel, o kome ćemo uskoro morati da kažemo i nešto više, bio je, u običnom životnom poslovanju, čovek koji je strogo držao do svoje časti, i, što je još rede među mladom varoškom gospodom, bio je vrlo čestit čovek; no ipak, kad je u pitanju bila ljubav, on je bio nešto labavijeg morala; doduše, ni tada nije bio lišen načelâ, kao što to gospoda katkada jesu, i još češće se takvim prikazuju: ali izvesno je da je bio kriv zbog neoprostivog izdajstva, prema ženama, i u izvesnoj misteriji, koja se zove ljubakanje počinio je toliko prevara za koje bi, da ih je počinio u trgovini, bio smatran najvećom huljom na svetu.

Ali kako je svet, ja ne znam dovoljno iz koga razloga, saglasan da gleda na ovo izdajstvo u povoljnijoj svetlosti, on je bio ne samo daleko od toga da bi se postideo svojih nevaljalstava, no se ponosio njima i često se puta hvalisao svojom veštinom da osvaja žene i pobeđuje njihova srca; zbog toga je i ranije dobijao prekore od Džonsa, koji je uvek ispoljavao veliku ogorčenost prema svakom nepoštovanju lepog pola, i koji, „ako se na nj gleda treba,” govorio je, „kao na najmilije prijatelje, zaslužuje da se neguje, časno poštuje i miluje sa najvećom ljubavlju i nežnošću; ali ako se on smatra neprijateljem, onda čovek treba pre da se stidi takve pobede no da u njoj likuje.”

GLAVA V

KRATKA ISTORIJA GOSPOĐE MILER

Toga dana Džons je, kao bolesnik, ručao vrlo dobro, to jest pojeo je veću polovinu ovčijeg buta. Posle podne dobio je

poziv od gđe Miler da joj dođe na čaj; jer ta dobra žena, pošto je saznala, bilo preko Portridža, bilo kojim drugim prirodnim ili nadprirodnim posredovanjem da on ima neke veze sa g. Olvordiem, nije mogla da se pomiri sa mišlju da se rastane s njim na srdit način.

Džons je prihvatio poziv; i tek što je čajnik bio uklonjen i kćeri se udaljile iz odaje, udovica je, bez mnogo uvoda, počela ovako: „Ele, u ovome svetu događaju se iznenađenja; ali zacelo za divno je čudo da ja u svojoj kući imam jednog rođaka gospodina Olvordia a da o tome ništa ne znam. Vaj, gospodine, vi ne znate kakav je prijatelj meni i mojoj deci bio taj najbolji od svih ljudi. Da, gospodine, ja se ne stidim da to priznam: njegovoj dobroti imam da zahvalim što već odavno nisam stradala u bedi, i ostavila svoju sirotu decu, svoja dva bespomoćna siročeta staranju ili bolje svireposti sveta.

„Vi treba da znate, gospodine, da iako sam sada spala na to da živim od izdavanja soba, ja sam bila rođena i odgojena kao otmena žena. Moj je otac bio oficir, i postigao je dosta visok čin: ali živelo se od plate, i kako je ova prestala njegovom smrću, njegova se porodica našla na ulici. Nas je bilo tri sestre. Jednu od nas poslužila je sreća da umre uskoro posle malih boginja; neka dama bila je tako dobra da iz samilosti uzme drugu da joj bude, kako reče, 'dvorkinja. Majka ove dame služila je kod moje babe; i pošto je nasledila ogromno imanje od svoga oca, koji je ovo stekao davanjem zajmova na zaloge, udala se za nekog veoma bogatog i otmenog gospodina. Ona je postupala sa mojom sestrom tako varvarski, rugajući joj se često zbog njenog porekla i siromaštva, i nazivajući je u potsmehu milostivom gospodicom, da je, verujem, slomila srce jadne devojke. Kratko rečeno, i ona je umrla godinu dana posle očeve smrti. Sudbina je našla da treba o meni bolje da se postara: jer mesec dana posle njegove smrti, ja sam se udala za jednog sveštenika koga sam već odavno volela ali prema kome se moj otac zbog toga vrlo rđavo ophodio: jer premda naš siroti otac ni jednoj od nas nije mogao da da ni jednog šilinga miraza, on nas je odgajao vrlo otmeno, smatrao nas je i želeo da i same sebe smatramo kao da smo

najbogatije nasljednice. No moj dragi muž zaboravio je njegovo neprijateljsko držanje, i onoga časa kada smo ostale sirotice, obnovio je svoje udvaranje prema meni tako toplo da sam ja, koja sam ga uvek volela, i sada ga volim više no ikad, ubrzo dala svoj pristanak. Pet godina živela sam sa ovim najboljim čovekom u savršenoj sreći, dok napokon — oh, svirepa, svirepa sudbino, koja si mi oduzela najboljeg muža, a moje jadne devojčice lišila najnežnijeg roditelja! O moje sirote devojčice, vi nikada niste upoznale blagoslov koji ste izgubile. Stidim se, gospodine Džonse, ove ženske slabosti; ali ja nikad ne mogu da pomenem njega bez suza." — „Pre bi trebalo, gospodo," odgovorio je Džons, „da se ja postidim što ne plaćem zajedno s vama." — „I tako, gospodine," nastavila je ona, „sada sam po drugi put ostala u položaju mnogo gore nego ranije; pored teške ucveljenosti u kojoj sam se našla, imala sam i dvoje dece koje je trebalo hraniti. Bila sam se našla u većoj novčanoj bedi nego ikad; i onda je taj veliki, taj dobri, taj slavni gospodin Olvordi, koji je pomalo poznavao moga muža, slučajno saznao za moju nevolju, i odmah mi je poslao ovo pismo. Evo ga, gospodine, evo toga pisma: metnula sam ga u džep, šta bih vam ga pokazala. Ovo je to pismo, gospodine; ja moram i hoću da vam ga pročitam."

„Gospodo,

„Od srca saosećam s vama u vašem prebolnom gubitku. Vaš sopstveni zdravi razum, i odlične pouke koje ste morali da naučite od najvoljenijeg čoveka pomoći će Vam da podnesete taj gubitak bolje no ikakav savet koji bih bio kadar da vam dam. Niti ja imalo sumnjam da ćete vi, o kojoj sam čuo da ste najnežnija mati, dopustiti da vas neumereno podavanje tuzi spreči u vršenju dužnosti prema onoj jednoj dečici koja sada imaju samo vas i kojima je vaša nežnost toliko potrebna.

„Međutim, kako moram da smatram da ste vi za sada nesposobni da se mnogo starate za potrebe ovoga sveta, vi ćete mi oprostiti što sam naredio jednoj osobi da vas poseti i da

vam uruči dvadeset zlatnika, koje vas molim da primite dok ne budem imao zadovoljstvo da se vidim s vama, i da verujete, gospodo, da sam ja, itd.”

Ovo pismo, gospodine, primila sam dve nedelje posle nenadoknadivog gubitka koji sam pomenula; a dve nedelje potom gospodin Olvordi, — blagosloveni gospodin Olvordi došao je da me poseti, i tada me je smestio u ovu kuću u kojoj me sada vidite, dao mi je jednu veliku svotu novaca da bih kupila nameštaj i odredio mi je godišnji dohodak od pedeset funti koji otada redovno primam. Sudite, dakle, gospodine Džonse, šta ja moram da osećam prema dobročinitelju kome dugujem ne samo za svoje spasenje no i za spas one mile dece radi čijeg dobra jedino moj život ima neke vrednosti. Pa zato ne smatrajte me drskom, gospodine Džonse, (jer ja moram poštovati onoga za koga znam da je toliko drag gospodinu Olvordiu), ako vas molim da se više ne družite sa onim opakim ženama. Vi ste mlad gospodin, i vi ne poznajete ni polovinu njihovih veštih lukavstava. I ne ljutite se, gospodine, zbog onoga što ste mi kazali; ali dozvolite mi da vas izvedem iz jedne mete da bi to značilo propast za moje sirote mile kćeri. Osim toga, gospodine, i vi sami znate da gospodin Olvordi nikad ne bi mogao da oprostí meni saučesništvo u takvim stvarima, a naročito kad ste vi u pitanju.”

„Tako mi časti, gospodo,” kazao je Džons, „nije potrebno da se dalje izvinjavate; niti vam ja i najmanje zameram zbog onoga što ste mi kazali; ali dozvolite mi da vas izvedem iz jedne zablude: premda niko ne može više od mene da poštuje gospodina Olvordia, ja vas uveravam da s njim nisam ni u kakvom srodstvu.”

„Vaj, gospodine,” odgovorila je ona, „ja znam da niste. Ja znam vrlo dobro ko ste vi, jer gospodin Olvordi mi je ispričao sve: ali ja vas uveravam, da ste mu i dvadeset puta sin, on ne bi mogao da ima više ljubavi za vas no što je to pokazao preda mnom. I nije vam potrebno, gospodine, da se stidite onoga što jeste; jer uveravam vas, nijedan dobar čovek neće vas zbog toga manje poštovati. Ne, gospodine Džonse,

reći „grešno rođeno,” su glupost, kao što je moj 'drugi pokojni muž imao običaj da kaže, osim ako se reč „grešni” ne primeni na roditelje; jer deci se ne može pripisati nikakav stvaran greh za jedan čin u kome su ona potpuno nevinna.”

Sada je Džons duboko uzdahnulo, pa je rekao: „Pošto vidim, gospodo, da me zaista poznajete, a gospodin Olvordi je smatrao za umesno da vam pomene moje ime; i pošto ste prema meni bili tako otvoreni u pogledu vaših stvari, upoznaću vas sa još nekim okolnostima koje se tiču mene.” Kako je gđa Miler pokazala jaku želju i radoznalost da to čuje, on joj je ispričao čitavu svoju povest a da ni jedanput nije pomenuo Sofijino ime.

Postoji neka vrsta saosećanja među čestitim dušama koje čini da one lako veruju jedna drugoj. Gđa Miler je tako poverovala u sve što joj je Džons rekao, i dala je izraza svojoj velikoj žalosti i zabrinutosti zbog njega. Zaustila je da mu kaže svoje opaske o njegovom kazivanju, ali joj je Džons upao u reč; jer, kako se šat zakazanog sastanka bližio, počeo je da pregovara za još jedan razgovor te večeri sa damom koja je bila u pitanju, i obećao je da će taj biti poslednji u njenoj kući; kleo se u isto vreme da ta dama uživa ogroman ugled, i da će između njih biti govora samo o najbeznačajnijim stvarima; i ja čvrsto verujem da je on nameravao da održi reč.

Gđa Miler se najzad privolela da mu dopusti da primi posetu i Džons se uputio u svoju odaju gde je sedeo do ponoći ali se ledi Belaston nije pojavila.

Kako smo već kazali da je ova dama osećala veliku naklonost prema Džonsu, i kako je moralo i izgledati da je to tačno, čitalac će se možda začuditi ovom prvom izostajanju sa ugovorenog sastanka, pošto je znala da je on vezan za sobu bolešću, u kojoj prilici prijateljstvo najviše iziskuje ovakve posete. Stoga ovakvo ponašanje ove dame može da izgleda neprirodno, i kao takvo da izazove prekor; ali mi za to nisino krivi; jer naš je posao samo 'da zabeležimo istinu.

GLAVA VI

KOJA SADRŽI PRIZOR KOJI ĆE BESUMNJE GANUTI SVE NASE
CITAOCE.

Džons nije sklopio oka za vreme prve polovine noći. Uzrok tome nije bila nelagodnost koju je mogao da oseti zbog toga što ga je ledi Belaston razočarala, niti je pak Sofija, bila uzrokom njegove nesanice, premda su njegove misli u budnim časovima najčešće k njoj hrlile. Ustvari, jadni Džons bio je najdobrodušniji čovek na svetu i imao je onu slabost koju svet zove sažaljenjem, a koja čini razliku između ovog nesavršenog karaktera i one plemenite čvrstine duha koje osposobljava čoveka da se kotrlja kao uglačana lopta, i jur kroz svet a da ga nijednom ne zaustave nevolje koje druge snalaze. On stoga nije mogao da se ne sažali na položaj sirote Nansi, čija mu je ljubav prema g. Najtingelu bila očevidna, i iznenadila ga slepoća njene majke koja je prethodne večeri više no jedanput ukazala na veliku promenu u naravi svoje kćeri, „koja je,” kako reče, „od najživahnije, najveselije devojke na svetu odjednom postala sama sumornost i seta.”

San je, međutim, naposljetku savladao svaki otpor; i sada, kao da je on već bio neko božanstvo, kao što su to stari zamišljali, i još pritom uvređeno božanstvo, izgledalo je kao da uživa u svojoj skupo plaćenju tekovini. Da govorimo prosto, i bez ikakvih slikâ, g. Džons je spavao do jedanaest ujutru, i možda bi ostao i mnogo duže u istom tihom položaju, da ga nije probudio neki žestoki urnebes.

Kada je pozvao Portridža i upitao ga šta se to dešava, ovaj je odgovorio da „dole besni strašan uragan, da gđica Nansi dobija nastupe, i da njena sestra i majka plaču i nariču nad njom.” Ova vest je Džonsa veoma zabrinula, no Portridž je pokušao da ga umiri, govoreći sa osmehom da se njemu „čini da gospodica nije ni u kakvoj smrtnoj opasnosti,” jer mu je Suzana (tako se zvala devojka koja je posluživala u kući) kazala da je u pitanju nešto posve obično. „Ukratko,” rekao je, „gospodica Nansi želi da bude mudra kao i njena

majka, i to vam je sve: izgleda da je bila malo gladna pa je sela za trpezu pre no što se molitva očitala; i tako, na putu je jedno dete za Dom za nahoćad." — „Molim te, ostavi to glupo lakrdijanje," uzviknuo je Džons. „Zar je beda ovih jadnih stvorenja predmet za šalu? Idi odmah gospodi Miler i reci da molim za dopuštenje — Idi čekaj, ti ćeš napraviti neku ludoriju. Radije idem sâm, jer ionako me je pozvala na doručak." On je onda ustao i obukao se što je brže mogao: i dok se on oblaćio Portridž, uprkos mnogih strogih prekora, nije mogao da ne izbacuje neke grubosti koje se, u ovakvoj prilici, obično nazivaju šalama. Čim se Džons obukao, sišao je dole i, pošto je zakucao na vrata, devojka mu je otvorila i uvela ga u trpezariju koja je bila prazna, kako u pogledu čeljadi, tako i u pogledu pribora za jelo. Gđa Miler se nalazila u drugoj odaji sa svojom kćeri, i devojka mu je donela njenu poruku „da se nada da će gospodin Džons oprostiti što mora da ga razočara; ali desio se izvesan nemio slučaj koji joj uskraćuje zadovoljstvo da s njim doručkuje toga dana; i ona moli da je izvini što nije mogla da ga o tome obavesti ranije." — Džons joj je poručio „da se ona ni malo ne uznemiruje zbog takve malenkosti kao što je razočaranje zbog doručka; da on od srca žali taj nemio slučaj; i ako može da joj bude ma od kakve pomoći, on joj stoji na raspoloženju i čeka njene naloge."

On je jedva izgovorio ove reči kada je gđa Miler, koja je sve čula, naglo otvorila vrata i prilazeći mu, u bujici suza, kazala: „O, gospodine Džonse, vi ste zacelo jedan od najboljih ljudi! Hiljadu vam puta hvala za vašu plemenitu ponudu da mi pomognete; ali, vaji, gospodine, nije u vašoj moći da spasete moju sirotu devojku. O moje dete! moje dete! Ono je propalo, ono je upropašćeno za uvek!" — „Nadam se, gospodo," kazao je Džons, „da nikakva hulja" — „O, gospodine Džonse!," uzviknula je ona, „onaj nitkov koji je juče ostavio moju kuću, prevario je moju sirotu malu; on je uništio njen život. Ja znam da ste vi častan čovek. Vi imate dobro — plemenito srce, gospodine Džonse. Reći ću vam sve: jer, doista, posle svega onog što se dogodilo, nemogućno je stvar dalje

kriti. Onaj Najtingel, onaj prostački nitkov, upropastio je moju kćer. Ona je — ona je — oh, gospodine Džonse, moja je kći ostala noseća s njim, i u tome stanju on ju je, hulja, ostavio. Evo, evo, gospodine, njegovog svirepog pisma: pročitajte ga, gospodine Džonse, pa recite živi li još igde takvo čudovište.

Pismo je glasilo ovako:

„Draga Nansi,

Kako mi je bilo nemoguće da vam pomenem ovo što će, nažalost, vas zaprepastiti isto toliko koliko i mene, latio sam se ovoga načina da vas obavestim da moj otac zahteva da odmah učinim podvorenje jednoj bogatoj mladoj gospodici koju je on izabrao da mi bude — nije potrebno da napišem tu mrsku reč. Vaš zdravi razum poučiče vas koliko sam ja obavezan na potpunu poslušnost, što će me za uvek lišiti vašeg dragog zagrljaja. Ljubav vaše majke daće vam hrabrosti da joj poverite nesrećnu posledicu naše ljubavi, koja se lako može sakriti od sveta, a ja ću se za izdržavanje — kao i vaše — postarati. Voleo bih kada biste mogli da povodom ovoga manje osećate no što sam ja propatio; ali dozovite u pomoć svu krepkost, i zaboravite čoveka koga je samo izgled na potpunu propast mogao da natera da napiše ovo pismo. Velim da me zaboravite — no mislim samo kao dragana, jer vazda ćete naći najboljeg prijatelja u

Vašem vernom, premda nesrećnom

Dž. N.”

Kada je Džons pročitao ovo pismo, oboje su ostali nemi čitav jedan minut, ne gledajući jedno u drugo; najzad je on ovako progovorio: „Ne umem vam reći, gospodo, koliko me je zaprepastilo ovo što sam pročitao; no ipak, dozvolite da vas zamolim, u jednoj pojedinosti, da primite piščev savet. Pomislite na ugled vaše kćeri.” — „Njega je nestalo, on je izgubljen, gospodine Džonse,” uzviknula je ona, „kao i njena nevinnost. Ona je primila pismo u jednoj sobi koja je bila puna sveta, i kako se obeznanila čim ga je pročitala, svi su prisutni

saznali njegovu sadržinu. Ali gubitak njenog ugleda, ma koliko zlo to bilo, nije ono najgore: ja ću izgubiti svoje dete: ona je već dva puta pokušala da svrši sa sobom: pa iako smo je do sada sprečili, ona se kune da to neće da preživi; ni ja sama ne bih mogla da živim posle takve nesreće. Šta će onda da bude sa mojom malom Betsi, ona će ostati bespomoćno siroče! Čedo moje malo, ono će presvisnuti gledajući jad svoje sestre i moj a ne znajući mu uzroka. O, ona je najpametnije, najdobrodušnije malo stvorenje! Onaj svirepi — onaj bezdušni, sve nas je upropastio. O moja sirota deco! Je li ovo nagrada za sve moje staranje? Je li to plod svih mojih nadanja? Jesam li zato tako veselo podnosila sav trud i sve dužnosti majke? Zar sam zato toliko nežno bdila nad njima u detinjstvu, toliko pazila na njihovo vaspitanje? Zar sam zato radila toliko godina, odricala se radi njih čak i životnih potreba, da bih na ovakav način izgubila jednu od njih, ili obe?" — „Zaista, gospodo," kazao je Džons sa suzama u očima, „ja vas iz dubine srca žalim." — „O, gospodine Džonse," odgovorila je ona, „čak ni vi, iako znam dobrotu vašeg srca ne možete ni zamisliti šta ja osećam. Najbolje, najljupkije, najposlušnije dete! O moja sirota Nansi, čedo moje duše! radosti mojih očiju! ponosu moga srca! doista povelik moj ponos; jer ona budalasta, častoljubiva uzdanja u njenu lepotu satvorila su njenu propast. Avaj, sa radošću sam gledala kako je ona draga tome mladiku. Mislila sam da je to časna ljubav; i laskala sam svojoj budalastoj taštini da ću je videti venčanu sa čovekom koji je položajem toliko iznad nje. I hiljadu puta je u mom prisustvu, pa čak često puta i u vašem, pokušavao da hrani i bodri ove nade najvelikodušnijim izrazima čiste ljubavi, koje je uvek upućivao mojoj sirotoj devojčici a za koje sam ja, kaogod i ona, verovala da su istinski. Zar sam mogla da verujem da su to samo zamke postavljene nevinosti moga deteta, i propasti svih nas," Na ove reči, utrčala je u sobu mala Betsi vičući: „Mila majčice, dodi za ime Boga, moja je sestra opet dobila nastup, a rođaka ne može da je zadrži." Gospoda Miler se odmah odazvala pozivu, ali je prvo naredila Betsi da ostane sa g. Džonsom, a njega zamolila da se zabavlja njome nekoliko

časaka, govoreći najplačevnijim glasom, „Dobri Bože, sačuvaj mi bar jedno od moje dece!”

Džons je, odazivajući se njenoj molbi, učinio sve što je mogao da bi utešio malu devojčicu, premda je i sam zaista bio duboko ganut pričom gde Miler. On joj je rekao da će njenoj sestri ubrzo biti opet dobro; no bude li se ona tako ponašala, stanje njene sestre ne samo da će se pogoršati, no će se i njena majka razboleti. — „Bogami, gospodine,” kazala je mala na to, „ni za celi svet ne bih htela da njima nanesem zla. Radije bih pustila da mi srce prepukne, no da me one vide da plačem. Moja sirota sestra ne može da me vidi da plačem. Bojim se da moj plač nikad više neće ni videti. Pa onda, sirota mama šta će biti s njom? Ona kaže da će takođe da umre, a mene će da ostavi: ali ja sam odlučila da ne ostanem posle njih.” — „A zar se ti ne bojiš da umreš, moja mala Betsi?” upitao je Džons. „Da” odgovorila je ona, „ja sam se uvek bojala da umrem, zato što bih morala da ostavim svoju mamu i svoju seju; ali ne bojim se da odem ma kuda sa onima koje volim.”

Džonsu se toliko svideo ovaj odgovor, da je toplo poljubio dete; ubrzo zatim došla je gđa Miler i kazala je da „zahvaljuje Bogu što je Nansi došla k sebi. A ti Betsi,” kazala je, „možeš da ideš k njoj, jer tvojoj je sestri bolje, i ona želi da te vidi.” Onda se ponovo obratila Džonsu i ponovila mu svoje izvinjenje što ga je razočarala u pogledu doručka.

„Ja se nadam, gospodo,” kazao je Džons, „da ću imati bolji obed no što je ijedan kojim biste vi mogli da me počastite. Uveravam vas da će to biti slučaj ako mogu da učinim ikakvu uslugu vašoj miloj porodici. Bez obzira na uspeh koji će moj trud moći da požnje, ja sam odlučio da pokušam. Ja se grdnovaram u gospodinu Najtingelu ako, uprkos onome što se dogodilo, u dnu njegovog srca nema mnogo dobrote, kao i veoma žarke ljubavi za vašu kćer. Ako je ovo tačno, mislim da će ga ganuti slika koju ću staviti pred nj. Pokušajte, gospodo, da utešite i sebe i gospođicu Nansi što bolje možete. Ja odoh odmah da potražim gospodina Najtingela; i nadam se da ću vam doneti dobre vesti.”

Gospoda Miler je pala na kolena, i prizvala je Nebo da izlije svoje blagoslove na g. Džonsa, čemu je posle dodala i izraze svoje najdublje zahvalnosti. On se onda uputio da potraži g. Najtingela, a dobra žena se vratila da teši svoju kćer, koju je nešto malo razvedrilo ono što joj je majka kazala; i obe su složno hvalile g. Džonsa.

GLAVA VII

RAZGOVOR IZMEĐU G. DŽONSA I G. NAJTINGELA

Dobro ili zlo koje činimo drugima vrlo često se, verujem, vraća nama samima. Jer kao što ljudi blagorodne naravi podjednako uživaju u svojim vlastitim dobrim delima, kao i oni kojima se čine dobra dela, isto tako jedva da ima priroda koje su toliko davolske da su kadre da čine zlo a da i same ne plaćaju nekim jadom za propast u koju dovode svoje bližnje.

G. Najtingel, bar, nije bio takav čovek. Naprotiv, Džons ga je našao u njegovom novom stanu kako setan sedi pored vatre i nemo jadikuje nad nesrećnim položajem u koji je doveo sirotu Nansi. Čim je ugledao svoga prijatelja, pohitao mu je u susret i posle srdačnog pozdravljanja kazao je: „Ništa mi nije draže, ni tako u pravi čas, kao ova vaša poseta; jer nikada još u životu nisam bio ovako sumoran.”

„Žao mi je,” odgovorio je Džons na to. „što donosim vesti koje teško mogu da vas razvedre; štaviše, uveren sam da će vas one najvećma zaprepastiti. Potrebno je, međutim, da vi to saznate. Bez daljeg uvoda, dakle, došao sam vam, gospodine Najtingelu, u ime jedne čestite porodice koju ste vi bacili u bedu i propast.” Na ove reči, g. Najtingel je promenio boju; ali Džons je, ne obzirući se na to, nastavio da slika na najživlji način tragičnu priču s kojom se čitalac upoznao u prethodnoj glavi.

U toku izlaganja, Najtingel mu nijednom nije upao u reč, premda se više puta žestoko uzbudio. Kada je izlaganje bilo završeno, on je, posle dubokog uzdaha, rekao: „To što ste

mi kazali, prijatelju, potreslo je moja najnežnija čuvstva. Zaišta, slučajnost da moje pismo oda sirotu devojkicu zlosrećna je u najvećoj meri. Njen ugled mogao je inače biti sačuvan, i cela ta stvar mogla je da ostane duboka tajna; devojkica bi tako mogla da se spase i — nikom ništa: jer takve se stvari dešavaju u ovom gradu: a ako bi muž baš nešto i posumnjao, onda kad bude isuviše kasno, postupiće mudrije ako svoju sumnju sakrije kako od svoje žene, tako i od sveta."

„Zaista, prijatelju moj," odgovorio je Džons, „kad je vaša jadna Nansi u pitanju, tako što nije moguće. Vi ste zadobili svu njenu ljubav, i ona je nesrećna zato što je izgubila vas, a ne svoj ugled, i završiće time što će upropastiti sebe, a time i svoju porodicu." — „Ne, što se toga tiče," povikao je Najtingel, „ja vas uveravam, ona je toliko osvojila moje srce da će moja žena, ma ko ona bila, imati malo mesta u njemu." — „Pa zar je moguće," upitao je Džons, „da ste vi naumili da je ostavite?" — „Pa šta mogu da radim?" odgovorio je ovaj. — „Pitajte gospodicu Nansi," odvratio mu je Džons vatreno. „U stanju u koje ste je doveli, ja iskreno mislim da ona treba da odluči kakvu ćete nadoknadu da joj učinite. Samo njen interes, a ne vaš, trebalo bi da uzmete u obzir. Ali ako mene pitate šta treba da radite, šta drugo nego da odgovorite nadama njene porodice, i njenim sopstvenim? Štaviše, iskreno vam velim i sâm sam to očekivao, od prvoga časa kad sam vas dvoje video zajedno. Vi ćete mi oprostiti ako obuzet sažaljenjem za ona jadna stvorenja, prekoračujem u slobodi prijateljstvo kojim ste me počastvovali. Ali vaše vlastito srce će vas najbolje poučiti da li ste, svojim ponašanjem, ikad nastojali da uverite majku, kao i kćer, da su vaše namere časne; pa ako je tako, ostaviću vašem vlastitom zdravom razumu da oceni dokle dosežu vaše obaveze, iako možda nije bilo neposrednog obećanja za brak."

„Ne, ja moram da vam poverim da je tačno ne samo ovo što ste nagovestili," kazao je Najtingel, „no nažalost, ja sam joj dao i samo obećanje koje ste pomenuli." — „Pa zar možete, posle takvog priznanja," kazao je Džons, „da se i jedan časak kolebate?" — „Pomislite, dragi prijatelju, —" odgo-

vorio je ovaj; „ja znam da ste vi časan čovek, i da ne biste savetovali nikome da postupi protivno pravilima časti: kada ne bi bilo drugih prigovora, mogu li ja, posle ovog objavljivanja njene sramote, da pomislim sa čašću na takav brak?“ — „Nesumnjivo,“ odgovorio je Džons; „baš sama najbolja i najistinitija čast, dobrota, zahteva to od vas. Kad ste već pomenuli neki obzir te vrste, dopustite mi da ga rasmotrim. Možete li vi, časnno, da primite krivicu da ste, pod lažnim izgovorom, obmanuli jednu mladu devojkicu i njenu porodicu; da ste tim sredstvima opljačkali njenu nevinost? Možete li, časnno, da budete svesno i hotimično uzrok, ne, još gore, lukavi zavodnik koji je upropastio jedno ljudsko biće? Možete li, časnno, da uništite dobar glas, spokojstvo a verovatno i život i dušu toga stvorenja? Može li čast da podnese misao da je ovo stvorenje nežna, bespomoćna mlada devojkica bez odbrane — devojkica koja voli, koja luduje za vama, koja umire za vama; koja je vaše izjave primila sa najčvršćom verom; i toj veri žrtvovala sve što joj je bilo drago,? Može li čast i jedan trenutak da podrži ovakve misli.“

„Zdrav razum, zaista, potvrđuje sve to što kažete,“ odgovorio je Najtingel; „ali vama je ipak dobro poznato da se svet tome toliko protivi, da kad bih se oženio bludnicom, pa bila ona i moja sopstvena, stidio bih se da se pokažem među svetom.“

„Stidite se, gospodine Najtingelu,“ kazao je Džons, „i ne zovite je tako nemilim imenom: kada ste joj obećali brak, ona je postala vaša žena; i ona se više ogrešila o razboritost nego o vrlinu. I koji je to svet pred kojim biste se vi stideli da se pokažete, do li podli, budalasti i razbludni ljudi? Oprostite mi ako vam kažem da takav stid proizlazi iz lažne skromnosti koja uvek prati lažnu čast kao njena senka. Ali ja sam tvrdo uveren da na svetu nema čoveka istinski pametnog i dobrog koji ne bi odobrio takav postupak i smatrao ga časnim. Ali recimo da ga niko drugi ne odobri, zar ga, prijatelju, vaše rođeno srce ne bi odobrilo? I zar topla, zanosna, osećanja koja čestito, plemenito, darežljivo i dobro delo izaziva u svesti ne unose u dušu više radosti nego nezaslužene hvale

miliona? Rasmotrite pošteno obe ove mogućnosti. S jedne strane pogledajte ovu sirotu, nesrećnu, nežnu, punu vere devojku kako se u zagrljaju svoje jadne majke bori sa životom. Oslušnite poslednje kucaje njenog ojađenog srca, dok u mukama šapuće sa uzdahom vaše ime, i pre vapije no optužuje svirepost koja ju je svalila u propast. Pretstavite u vašoj uobrazilji položaj njene mile i očajne majke koju će gubitak njene ljupke kćeri oterati u ludilo a možda i u smrt. Pogledajte ono jadno, bespomoćno siročće; pa pošto ste se samo za časak pozabavili ovim pretstavama, pomislite na sebe kao uzrok propasti ove siromašne, male, čestite i nezaštićene porodice. S druge strane, pak; zamislite sebe kako ih spasavate od njihovih privremenih patnji. Pomislite kakva radost, kakvo ushićenje, kakva divna stvorenja će poleteti u vaš zagrljaj. Pogledajte kako se krv vraća u njene blede obraze, žar u njene čežnjive oči, zanos u njene izmučene grudi! Pomislite na radost njene majke, na sreću svih! Pomislite na ovu malu porodicu koju bi samo jedan vaš čin napravio potpuno srećnom. Rasmotrite ovu drugu mogućnost; i zacelo ja sam se prevario u svome prijatelju ako mu je potrebno dugo premišljanje da li da uništi za uvek ove jадnice, ili da ih jednom plemenitom, velikodušnom odlukom uzdigne sa ruba bede i očajanja do najviše ljudske sreće. Dodajte ovome samo još jedan obzir; obzir da je vaša dužnost da tako postupite — da je beda iz koje ćete spasti ove sirotice beda u koju ste ih vi sami hotimično gurnuli."

„O moj dragi prijatelju!" uzviknuo je Najtingel, „nije mi trebalo vaše rečitosti da me pokrene. Ja želim sirotu Nansi iz dna duše, i drage volje bih dao sve što je u mojoj moći da nikad nije došlo ni do kakvih prisnosti između nas. Štaviše, verujte mi, i sâm sam se mnogo borio sa svojim osećanjima dok sam naterao sebe da joj napišem ono svirepo pismo koje je prouzrokovalo sav jad te nesrećne porodice. Kada bih mogao da pitam samo svoje naklonosti, ja bih se njome sutra oženio; bih, tako mi Boga! Ali vi ćete lako pojmiti koliko je nemogućno privoleti moga oca da dâ svoj pristanak na takav brak; sem toga, on je meni našao drugu; i ja sutra, po nje-

govor izričitoj zapovesti, imam da učinim podvorenje toj dami."

„Nemam čast da poznam vašeg oca," odgovorio je Džons: „ali recimo da se on da nagovoriti da dâ svoj pristanak, da li biste vi pristali na ono jedino sredstvo da se spase taj jadan svet?" — „Rado kao što bih pošao za svojom srećom," odgovorio je Najtingel; „jer ja sreću nikad neću naći ni u jednoj drugoj ženi. O moj dragi prijatelju, kad biste mogli da zamislite šta sam sve osećao tokom ovih proteklih dvanaest časova za moju jadnu draganu, uveren sam da ona ne bi obuzela sve vaše sažaljenje! Ljubav me vodi samo k njoj, i ako sam imao ikakve budalaste obzire časti, vaši su me razlozi potpuno zadovoljili: kada bi se moj otac dao nagovoriti da udovolji mojim željama, ništa ne bi nedostajalo da moja i Nansina, sreća bude potpuna."

„Onda sam ja odlučio da to preduzmem," kazao je Džons. „Vi se ne smete srditi na mene bude li potrebno ma u kakvoj svetlosti da prikažem vašu vezu, a ona se, možete biti uvereni, i tako ne bi mogla dugo sakriti od njega; jer stvari te prirode brzo napreduju kad jednom izbiju na videlo, kao što je vaša, nažalost, već izbila. Osim toga, ako bi se ma kakav koban slučaj dogodio, kao što se, duše mi, bojim da može, ne bude li odmah sprečen, vaše će ime zvoniti u javnosti na takav način, da će to vašeg oca, ako ima u sebi obične čovečnosti, morati da vredi. Stoga, ako hoćete da mi kažete gde mogu da nadem starog gospodina, neću gubiti ni časa vremena; i dok ja budem u potrazi za njim, vi ne biste mogli da učinite velikodušnije delo nego da posetite sirotu devojkicu. I uverićete se da nisam preuveličao izveštaj koji sam vam dao o ojađenosti te porodice."

Najtingel je odmah pristao na ovaj predlog; i pošto je saopštio Džonsu gde stanuje njegov otac, kao i u kojoj će ga kafani najverovatnije naći, kazao mu je posle kratkog kolebanja: „Moj dragi Tome, vi ste se latili jedne nemogućnosti. Kada biste poznavali moga oca, nikada ne biste ni pomislili da zadobijete njegov pristanak. — Stanite, ima jedan način — recimo da mu kažete da sam se ja već venčao, možda bi

se on lakše pomirio sa svršenom činjenicom; i, časti mi moje, toliko me potreslo ovo što ste mi ispričali, i volim moju Nansi tako strasno, da bezmalo želim da sam to već i učinio, pa ma kakve bile posledice."

Džonsu se veoma svideo ovaj mig, i obećao je da će poći za njim. Onda su se rastali, Najtingel da poseti svoju Nansi, a Džons u poteru za starim gospodinom.

GLAVA VIII

ŠTA SE DOGODILO IZMEĐU DŽONSA I STAROG G. NAJTINGELA;
I DOLAZAK JEDNE OSOBE KOJU OVA ISTORIJA JOS NIJE
POMENULA

Uprkos mišljenju rimskog satiričara koji poriče božanstvenost Fortune i Senekinog mnjenja u istom smislu, Ciceron koji je, verujem, bio mudriji nego i jedan od ove dvojice, izrično tvrdi suprotno; i izvesno je da ima u ljudskom životu događaja tako čudnovatih i neobjašnjivih, da izgleda da je potrebno više no ljudska veština i predviđanje u njihovom zbivanju.

Nešto te vrste dogodilo se Džonsu, koji je našao g. Najtingela starijeg u tako kritičnom času, da Fortuna, ako je zaista bila vredna onog obožavanja u Rimu, nije mogla da udesi još jedan takav. Ukratko, stari gospodin, i otac mlade gospođice koju je on izabrao za svoga sina, već su se više časova oko toga žestoko pogađali; ovaj drugi bio je upravo otišao i ostavio prvog očaranog mislima da je uspeo posle dugog natezanja koje se vodilo između dvaju očeva o budućnosti neveste i ženika, u kome su oba nastojala da nadmudre jedan drugog; i, kao što se često puta dešava u takvim slučajevima, obojica su se povukli potpuno zadovoljni, uvereni da su postigli pobedu.

Gospodin, koga je Džons sada posetio, bio je ono što se zove svetski čovek; to će reći, čovek koji podešava svoje ponašanje na ovome svetu kao neko ko je potpuno uveren da

drugog sveta nema pa je rešen da iskoristi život u ovome do kraja. U svojim ranim godinama bio se opredelio za trgovinu; no pošto je stekao lep imetak, okanuo se nedavno svojih poslova; ili, da kažemo tačnije, zamenio je poslovanje robom sa poslovanjem novcem, i uvek je imao na raspoloženju zamašnu svotu gotovine koju je znalacki umeo da obrne, koristeći se katkada nuždom pojedinaca, a katkada nuždom javnosti. Doista, on je toliko baratao novcima, da se bezmalo može posumnjati da li nije zamišljao da u svetu uistini ništa drugo i ne postoji: u najmanju ruku, može se potvrditi kao tačno, da je on tvrdo verovao da ništa sem novca i nema istinske vrednosti.

Čitalac će, zamišljam, dopustiti da Fortuna nije mogla da izabere g. Džonsu nepodesniju osobu, sa manje izgleda na uspeh u njegovom pothvatu: niti je ta ćudljiva gospa mogla da uputi njegov pothvat u nezgodniji čas.

Kako je, dakle, novac bio na prvom mestu među mislima ovog gospodina, to onoga časa kada je ugledao neznanca na svojim vratima, on je pomislio da neznancu dolazi ili da mu donese ili da mu uzme novac; prema tome koja bi od ove dve mogućnosti preovladala, stvarala se u njemu povoljna ili nepovoljna pretstava o osobi koja mu prilazi.

Na nesreću po Džonsa, sada je ova druga bila u porastu; jer samo dan ranije posetio ga je bio neki mlad gospodin sa priznanicom njegovog sina na neki kockarski dug, pa kad je prvom ugledao Džonsa, uplašio se da i on ne dolazi takvim nekim poslom. I kad mu je Džons kazao da je došao radi nekih obaveza njegovog sina, stari gospodin je bio uveren da su njegove slutnje tačne, pa je zagrmecao da je njegov „trud uzaludan.“ — „Zar je moguće, dakle, gospodine,“ odgovorio je Džons, „da vi pogadate radi čega sam vam došao?“ — „Ako pogadam,“ odgovorio je ovaj, „ja vam ponovo kažem da je vaš trud uzaludan. Vi ste, mislim, jedan od onih vetrogonja koji zavode moga sina po mestima zla i razvrata, koja će ga konačno i upropastiti; ali ja više ne isplaćujem njegove račune, u to budite uvereni. Nadam se da će se on ubuduće okanuti takvog društva. Kada bih drugačije mislio, ne bih mu ni tražio ženu; jer ja ne želim da on bude oruđe ičije pro-

pasti." — „Kako, gospodine," upitao je Džons, „zar ste mu vi našli tu damu?" — „Molim vas, gospodine," odgovorio je ovaj, „šta se to vas tiče?" — „Ali, dragi gospodine," odgovorio je Džons, „ne primite za uvredu ako me zanima ono što se tiče sreće vašeg sina, koga toliko poštujem i cenim. Ja sam upravo radi toga i došao k vama, i ne umem vam reći koliko mi je drago to što ste mi kazali; jer ja vas uveravam, vaš je sin čovek koga najviše cenim. Da, gospodine, nije mi lako da izrazim poštovanje koje osećam prema vama, kad ste bili tako velikodušni, tako dobri, tako ljubazni, tako popustljivi, i dopustili vašem sinu taj brak; jer to je žena, smem se zakleti, koja će od njega načiniti najsrećnijeg čoveka na svetu."

Teško da išta toliko preporučuje ljude našoj milosti kao kad se pri njihovoj prvoj pojavi začne u nama neka zebnja od njih; pa kad ova počne da iščezava, mi brzo zaboravljamo strahovanje koje su prouzrokovali, i gledamo na sebe kao na njihove dužnike radi našeg osećanja olakšanja.

Tako, ovo se dogodilo i Najtingelu; tek što je video da Džons od njega ništa ne potražuje, kao što je podzrevao, njemu je njegovo prisustvo počelo da godi. „Molim vas, dobri gospodine," kazao je, „izvolite sesti. Ne sećam se da sam ikad imao zadovoljstvo da se upoznam s vama; ali ako ste vi prijatelj moga sina, i imate da mi kažete nešto u pogledu te mlade dame, biće mi vrlo drago da vas čujem. Vi velite da će ga ona učiniti srećnim: pa, ne bude li tako sâm će biti kriv. Ja sam izvršio svoju dužnost time što sam se pobrinuo za glavnu stvar. Ona će mu doneti miraz, dovoljan da svakog razboritog, razložnog, trezvenog čoveka usreći." — „Besumnje," uzviknuo je Džons, jer ona je sama dragoceno blago; tako lepa, mila, umiljata, i tako lepo vaspitana; ona je zaista savršena gospođica; divno peva, a dodir njenih ruku na klavensu je najnežniji." — „Te mi stvari nisu bile poznate," odgovorio je stari gospodin, „jer ja gospođicu nikad nisam video; no ona mi se zbog toga ništa manje ne svida; naprotiv toliko mi je priyatnije što prilikom naše pogodbe ta njena preimućstva nisu bila isticana. To ću uvek smatrati za dokaz razboritosti njenog oca. Neka budalina bi potegla te stvari kao do-

datak njenom mirazu; no, da mu čovek prizna što je pravo, on to nije ni jedanput pomenuo, premda zaceo one nisu na odmet ženi." — „Uveravam vas, gospodine," uzviknuo je Džons, „sva ta preimućstva ona ima u najvećem stepenu: što se mene tiče, priznajem, bojao sam se da ćete možda biti malo neraspoloženi, malo nenaklonjeni tome braku: jer vaš mi je sin rekao da vi nikada niste videli tu damu; i zato, gospodine, ako bi to bilo po sredi, ja sam došao da vas molim, da vas preklinjem — ako vam je stalo do sreće vašeg sina — da se ne protivite njegovom braku sa ženom koja ne samo da ima sve dobre osobine koje pomenuh, no i mnoge druge." — „Ako ste tim poslom došli, gospodine," kazao je stari gospodin, „mi smo vam obojica obavezni, i možete da budete potpuno mirni; jer dajem vam reč, sa njenim sam imetkom veoma zadovoljan." — „Gospodine," odgovorio je Džons, „sa svakim trenutkom ja vas sve više poštujem. Zadovoljiti se tako lako, biti toliko umeren u tome pogledu, dokaz je vašeg zdravog rasuđivanja kao i plemenitosti vašeg duha." „Ne baš tako umeren, mladi gospodine, ne baš tako veoma umeren," odgovorio je otac. „Sve plemenitiji i plemenitiji," odgovorio je Džons; „i, dopustite mi da dodam, i razboritiji; jer zaceo šta je do li puka ludost smatrati novac jedinom osnovom sreće. Takva žena, sa svojim malim, sa svojim nikakvim imetkom —" „Vidim, prijatelju," uzviknuo je stari gospodin, „da o novcu imate prilično tačno mišljenje; ili pak vi bolje poznajete damu nego njene prilike. Pa, molim vas, šta vi mislite: koliki je njen miraz?" — „Kakav miraz!" uzviknuo je Džons; „ta nije vredan ni da se pomene kad je u pitanju vaš sin." — „Da, da, da!" kazao je ovaj, „možda je mogao da nađe i bolju priliku." — „Ja to poričem," kazao je Džons; „jer ona je najbolja žena" — „Tako je, tako je," nego velim u pogledu miraza," odgovorio je ovaj; „pa ipak, kad je reč o tome šta vi mislite: koliko će dobiti vaš prijatelj?" — „Koliko," uzviknuo je Džons, „koliko! Pa, najviše, možda, dve stotine funti." — „Mislite li vi, mladi gospodine da se šegačite sa mnom," kazao je otac malo ljutito. — „Ne, duše mi," odgovorio je Džons, „ja to velim ozbiljno; štaviše, verujem da sam se možda i preba-

cio. Ako time nanosim uvredu dami, ja molim da me ona izvini." — „Dabome da joj nanosite uvredu," povikao je otac — „ja znam da ona ima pedeset puta toliko; i ona će morati to i da položi, pre no što ja dam pristanak da se moj sin oženi njome." — „Pa, znate," kazao je Džons, „sada je prekasno da se govori o vašem pristanku. Makar ona ne imala ni pedeset bakarnih novčića, vaš je sin oženjen." — „Moj je sin oženjen!" uzviknuo je iznenađeno stari gospodin. „Pa da," odgovorio je Džons, „ja sam mislio da je vama to poznato." — „Moj se sin venčao sa gospodicom Haris!" uzviknuo je on ponovo. — „Sa gospodicom Haris?" ponovio je Džons; „ne, gospodine, sa gospodicom Nansi Miler, kćerkom gospode Miler, u čijoj je kući stanovao; ona je jedna mlada dama, premda njena majka, sticajem prilika, živi od izdavanja soba." — „Da li se vi šegačite, ili govorite ozbiljno?" uzviknuo je otac naj-svečanijim glasom. — „Zaista, gospodine, ja prezirem šegačenje. Došao sam k vama u najozbiljnijoj nameri, jer sam mislio — a vidim da sam imao pravo — da se vaš sin nije usuđio da vas obavesti o svom venčanju sa devojkom koja je u pogledu imanja toliko ispod njega, ali njen dobar glas ne dopušta da to duže ostane tajna."

Dok je otac stajao kao zanemio od ove vesti, u odaju je ušao jedan gospodin koji ga je pozdravio kao svoga brata.

Ali premda su ova dvojica bili krvno u takvom bliskom srodstvu, po naravi oni su bili sušta suprotnost. Brat koji je sada došao bio je takođe trgovac, no čim je stekao šest hiljada funti, kupio je za najveći deo te svote jedno malo imanje i povukao se u unutrašnjost; tu se oženio sa kćerkom nekog siromašnog sveštenika, jednom gospodicom koja nije imala ni lepote ni miraza, no koja se preporučila njegovom izboru samo svojom vedrinom i veselošću, kojih je imala u izobilju.

Sa ovom ženom on je, tokom dvadeset i pet godina, proživio životom koji je više ličio na obrazac koji pesnici pripisuju zlatnom veku nego obrascima koje pruža današnje doba. Ona mu je rodila četvoro dece, od kojih je samo jedno doživelo godine punoletstva, kći koju su, prosto rečeno, on i njegova žena iskvarili; to jest, odgojili su je sa toliko nežnosti i lju-

bavi, da je uistini odbila izvanrednu priliku da se uda za jeunog gospodina, koji je bio tek malo prevalio četrdesetu, zato što nije mogla da se rastane od svojih roditelja.

Gospodica koju je g. Najtingel namenio svome sinu bila je bliska suseda njegovog brata, i poznanica njegove bratučede; ustvari, on je ovom prilikom i došao u grad ne da bi bodrio svoga brata, no da bi ga odvratio od namere za koju je držao da bi njegovog sinovca neizbežno upropastila; jer drugog ishoda nije predviđao ako bi se ovaj venčao sa gđicom Haris, uprkos zamašnosti njenog miraza, pošto ni telom ni duhom nije obećavala bračnu sreću; jer ona je bila veoma visoka, veoma mršava, veoma ružna, veoma pokondirena, veoma luckasta i veoma goropadna.

Prema tome, čim je njegov brat pomenuo venčanje njegovog sinovca sa gđicom Miler, ovaj je izrazio svoje najveće zadovoljstvo; a kada je otac vrlo ogorčeno ružio svoga sina, i izrekao nad njim presudu prosjaštva, stric je progovorio ovako:

„Da si ti malo pribraniji, brate, ja bih te upitao da li ti voliš svog sina radi njega ili radi sebe. Ti bi, zamišljam, odgovorio, — a tako valjda i misliš — radi njega samoga; i nesumnjivo, njegovu si sreću imao u vidu kad si mu predložio onaj brak.

„Ali, brate, pripisivati drugima pravila sreće, meni je uvek izgledalo prava besmislica; a u tome još i biti uporan, mislim da je velika tiranija. To je prosta pogreška, ja znam; ali je ipak pogreška. Pa ako je to besmisleno u drugim stvarima, onda je još besmislenije u stvarima braka, čija sreća zavisi jedino od uzajamne naklonosti obeju strana.

„Ja sam stoga uvek smatrao da je nerazložno od roditelja da u ovoj prilici vrše izbor za svoju decu; jer silom stvoriti naklonosti nemoguć je i uzaludan posao; štaviše, ljubav se toliko grozi sile, da ne znam da li ona, usled jedne nesrećne ali neizlečive nastranosti naše prirode, nije čak netrpeljiva i prema nagovaranju.

„Međutim, iako mudar roditelj neće da propisuje, istina je da on u ovoj prilici treba da bude upitan za savet; i, stro-

go govoreći, trebalo bi da ima pravo bar na odrećan glas. Stoga je moj sinovac, priznajem, pogrešio što nije pitao za savet. Ali, pravo govoreći, brate, zar i ti sam nisi dosta doprineo njegovoj pogrešci? Zar nisu tvoje česte izjave o tome predmetu, da ćeš mu uskratiti svoj pristanak ako miraz ne bude dovoljan, dale njemu izvesnu moralnu podršku? Pa zar i tvoja sadašnja srditost ne proizlazi jedino iz te nedovoljnosti miraza? I ako je on svoju dužnost prenebregao ovde, zar nisi i ti isto toliko prekoračio očinsku vlast kad si se prosto cenjkao za ženu bez njegovog znanja, koju ni sam nisi video, a da si je vidao i poznavao koliko ja, odbio bi kao ludost svaku pomisao da je uvedeš u svoju porodicu.

„Pa ipak, ja priznajem da je moj sinovac pogrešio; ali ta pogreška nije neoprostiva. On je doista postupio bez tvoga odobrenja u jednoj stvari za koju je trebalo da zatraži tvoje odobrenje; ali ta stvar tiče se uglavnom njega samog i njegovog dobra. Ti ćeš i sam priznati da si imao u vidu samo njegovo dobro; ali ako se on, nažalost, nije složio s tobom, i ako je pogrešio u svome poimanju sreće, hoćeš li, brate ako voliš svoga sina, da ga sada još više udaljiš od njegovog cilja? Zar hoćeš da uvećaš zle posledice njegovog prostog izbora? Zar hoćeš da se potruđiš da jedan događaj koji bi mogao samo slučajno da ga uvali u bedu, učini to izvesno? Jednom rečju, brate, zar zato što je uskratio tvojoj moći da ga učiniš bogatim koliko bi ti hteo, sada hoćeš da ga baciš u bedu koliko god možeš?“

Snagom čiste katoličke vere Sv. Anton je pridobio ribe. Orfej i Amfion otišli su malo dalje, i čarom muzike općinili su čak i mrtve stvari. Čudesno i jedno i drugo! Ali ni istorija ni basna nisu još zabeležile primer da je iko, snagom dokaza i razloga, pobedio ukorenjenu škrtost.

G. Najtingel otac, na mesto pokušaja da odgovori svoje bratu, zadovoljio se samo time što je primetio da su se njih dvojica uvek razmimoilazila u pogledu vaspitanja svoje dece. „Više bih voleo, brate,“ kazao je, „da si tvoje staranje protegao samo na svoju kćer, i da se nikad nisi potruđio oko moga sina, kome su tvoji saveti, verujem, isto toliko koristili

kao i tvoj primer." Jer mladi Najtingel je bio kumče svoga strica, i više je živio kod njega nego kod svoga oca; tako da je stric često puta govorio da voli svoga sinovca bezmalo kao i svoju kćer.

Džonsa je ovaj dobri gospodin oduševio; i kada su, posle mnogog uveravanja, videli da otac postaje sve razdraženiji a ne mirniji, Džons je poveo strica sinovcu, kući gde Miler.

GLAVA IX

KOJA SADRŽI ČUDNE STVARI

Kada se Džons vratio u svoj stan, našao je da se stanje stvari znatno promenilo od vremena njegovog odlaska. Majka, dve kćeri i mladi g. Najtingel, bili su upravo seli da zajedno večeraju, kada im je stric, na njegovu sopstvenu želju, bio pretstavljen bez mnogo ceremonija; on je već i od ranije bio dobro poznat ovome društvu, jer je nekoliko puta dolazio u ovu kuću da poseti svoga sinovca.

Stari gospodin je odmah prišao gđici Nansi, pozdravio je i pozeleo joj sreću, pa je potom isto pozeleo majci i drugoj sestri; najzad je čestitao svome sinovcu, sa istom veselošću i otmenošću, kao da se on oženio sa sebi ravnom ili čak i jačom od sebe u pogledu bogatstva, i kao da su sve one uobičajene predradnje bile izvršene.

Gđica Nansi i njen tobožnji suprug su pobledeli, i izgledali su u toj prilici dosta budalasto; gđa Miler je iskoristila prvu priliku da se povuče; i pošto je pozvala Džonsa iz trpezarije, bacila se pred njegove noge i u bujici vrelih suza nazvala ga je svojim dobrim anđelom, spasiocem njene sirote male porodice i još mnogim drugim imenima poštovanja i milošte, odajući mu sva ona priznanja koja najviša zasluga može da izmami iz najzahvalnijeg srca.

Kada je prvi vihor njenog uzbuđenja malo prošao, — a morala mu je dati oduške, inače bi pukla, kako je kazala, — obavestila je g. Džonsa da je sve između g. Najtingela i njene

kćeri uređeno, i da će se oni sutra ujutru venčati; na to je g. Džons izrazio svoje veliko zadovoljstvo, a jadnu ženu opet je spopao nastup radosti i zahvalnosti; najzad je on jedva umirio i privoleo da se vrati sa njim društvu, koje su zatekli u istom dobrom raspoloženju u kome su ga bili ostavili.

Ovo malo društvo provelo je sada dva ili tri vrlo priyatna sata; stric, koji je bio veliki ljubitelj čaše, toliko je bodrio svoga sinovca da je ovaj, iako ne pijan, bio malo ponesen zanosom i kada je poveo starog gospodina gore u odaju koja je do nedavno bila njegova, otvorio je svoje srce i kazao mu:

„Kako ste vi uvek bili prema meni najbolji i najljubazniji od svih stričeva, i pokazali takvu neuporedivu dobrotu u opraštanju ovog braka, za koji se zacemento može pomisliti kao da je malo nesmotren, nikad ne bih oprostio sebi ako bih pokušao da vas ma u čemu obmanem.” Onda je priznao istinu i otkrio čitavu stvar.

„Kako, Džeče!” uzviknuo je stari gospodin, „ti se, dakle, zbilja, nisi venčao sa tom devojkom?” — „Ne, časti mi moje, ja sam vam kazao prostu istinu.” — „Moj dragi dečko,” povikao je stric, ljubeći ga, „od srca se radujem što to čujem. Nikada se u životu nisam toliko obradovao. Da si se zbilja venčao, ja bih ti pomagao koliko je u mojoj moći da jednu lošu stvar ispraviš koliko se to može; ali ima razlike u razmatranju nečeg što je već učinjeno i neopozivo, i onoga što tek ima da se učini. Pusti razum, Džeče, da pravedno presudi, pa će ti se taj brak prikazati u tako budalastoj i nemogućnoj svetlosti, da nikakvi razlozi neće biti potrebni da te od njega odvrate.” — „Kako, striče!” upitao je mladi Najtingel, „zar postoji ta razlika između već učinjenog dela, i dela na koje je čovek čašću obavezan,” — „Pih!” kazao je stric, „čast je svet stvorio, i svet nad njome ima moć tvorca, i može da vlada i upravlja njome kako mu godi. Tebi je dobro poznato kako se ta vrsta verolomstva smatra beznačajnom; čak i ona najteža, samo su čudo za tri dana. Ima li čoveka koji bi se zbog toga docnije ustezao da ti dâ svoju kćer ili sestru? Ili ima li neka kći ili sestra koja bi te zbog toga manje rado uzela? Čast u ovim stvarima ne dolazi u pitanje.” — „Oprostite mi, dragi

striče," uzviknuo je Najtingel, „ja tako ne mogu da mislim; ne samo čast, nego i savest i čovečnost su u pitanju. Ja sam uveren da kada bih sada razočarao ovo mlado stvorenje, posledica bi bila njena smrt, i ja bih sebe smatrao ubicom; i to ubicom koji ju je ubio na najsvirepiji način, kidanjem njenog srca." — „Kidanje njenog srca, gle, molim te! Ne, ne, Džeče," kazao je stric, „ženska se srca tako lako ne kidaju; ona su žilava, dečko; ona su žilava." — „Ali, striče, moja vlastita naklonost je u pitanju; ja nikada neću moći da budem srećan s drugom ženom. Koliko sam vas puta čuo da govorite da deci treba dopustiti da sama biraju i da biste vi dopustili mojoj bratanići Harijeti da tako postupi!" — „Pa, da," odgovorio je stari gospodin, „ja bih im dopustio, ali da biraju pametno. Zbilja, Džeče, ti moraš, i ti ćeš ostaviti tu devojk." — „Zbilja, striče, ja moram, i ja hoću da se oženim tom devojkom." — „Ti hoćeš, mladi gospodine?" kazao je stric; „takve reči nisam očekivao od tebe. Ne bih se čudio da si ih upotrebio prema svome ocu, koji je uvek postupao prema tebi kao prema psu, i držao te na onom otstojanju na kome tirani drže svoje podanike; ali ja, koji sam uvek živio s tobom na ravnoj nozi, mogao bih da očekujem od tebe bolji postupak. Ali ja znam kako sve to da objasnim! Svemu je tome kriv tvoj strašni odgoj, u kome sam ja imao tako malo udela. Eto moja kći, koju sam odgajao kao svog prijatelja, nikada ne čini ništa a da mene ne upita za savet, niti ikada odbija da ga primi kada joj ga dam." — „Vi njoj još ništa niste savetovali u stvarima ove prirode," kazao je Najtingel, „inače se ja grdno varam u mojoj bratanići ako bi ona bila gotova da posluša čak i vaše najizričnije zapovesti koje bi se protivile njenim naklonostima." — „Ne ruži moju devojčicu," odgovorio je stari gospodin nešto uzbuđeno; „ne ruži moju Harijetu. Ja sam nju tako vaspitao da ona ne može imati naklonosti koje bi bile protivne mojim. Dopuštajući joj da čini sve što joj se sviđa, ona je stekla naviku da voli sve što se meni sviđa" — „Oprostite, striče," kazao je Najtingel, „ja ni najmanje nemam nameru da donosim sudove o svojoj bratanići, koju najvećma poštujem; i zaista, uve-

ren sam da je vi nikad nećete staviti u takvo iskušenje, niti joj izdavati tako teške zapovesti kakve izdajete meni. Ali, dragi striče, vratimo se društvu, jer će oni početi da se uznemiruju zbog naše duge odsutnosti. Moram još da zamolim svog dragog strica samo za jednu uslugu: da ne kaže ništa što bi uzrujalo sirotu devojkicu ili njenu majku." — „Oh, mene ne treba da se plašiš," odgovorio je ovaj; „ja stvari isuviše razumem da bih pravio ispađe pred ženama; zato ti tu uslugu rado činim; ali za uzvrat, očekujem i ja od tebe nešto" — „Malo je stvari, striče," kazao je Najtingel, „koje ja ne bih veselo poslušao kad mi vi to naređujete." — „Ne, gospodine," kazao je stric, „ja ne tražim od tebe ništa drugo do da mi ukažeš čast i podeš sa mnom u moj stan, da bih mogao malo potpunije da pretresem s tobom ovaj slučaj; jer ja bih želeo, ako je to moguće, da imam to zadovoljstvo da sačuvam svoju porodicu, uprkos tvrdoglavoju ludosti mog brata koji je, u svojim vlastitim očima, najpametniji čovek na svetu."

Najtingel, koji je dobro znao da je njegov stric isto toliko tvrdoglav koliko i njegov otac, pristao je da ga otprati u stan; i onda su se obojica vratili u odaju, a stari gospodin je obećao da će se tamo ponašati isto onako ljubazno kao i pre.

GLAVA X

KRATKA GLAVA KOJOM SE ZAVRŠAVA KNJIGA

Duga odsutnost strica i sinovca izazvala je mali nemir u dušama svih koji su ostali u odaji; tim pre što je u toku predašnjeg razgovora stric više puta govorio povišenim glasom, tako da su ga i ovi dole mogli čuti; pa iako nisu mogli da razumeju šta je kazao, Nansi i njenu majku, pa čak i samoga Džonsa, počele su da obuzimaju zle slutnje.

Stoga, kad se dobro društvo ponovo sastalo, opazale se vidljiva promena na svima licima; i veselost koja je prilikom prvog susreta blistala na svima, promenila se sada u mnogo

manje prijatan izgled. Doista, klima ovog podneblja, ta je promena bila sasvim obična, iz sunčane svetlosti u naoblačenost, iz juna u decembar.

Međutim, tu promenu niko od prisutnih nije mnogo zapazio; jer kako su se sada svi trudili da sakriju svoje misli i da glume uloge, svi su bili prezauzeti pozorištem da bi mogli da budu gledaoci u njemu. Tako, ni stric ni sinovac nisu videli nikakve znake podozrivosti na licu majke ili kćeri; niti su majka ili kći primetile preteranu uslužnost stričevu, ni izveštačeni izraz zadovoljstva koji se cerio na licu mladićevu.

Ovako nešto, verujem, često puta se dešava kada je celokupna pažnja dvojice prijatelja posvećena ulozi koju svaki glumi, pa niti vidi niti podozreva veštinu kojom se uzajamno obmanjuju.

Iz istog razloga nije neobično da obe stranke nasednu u nadmetanju, premda jedna uvek mora da pretrpi veći gubitak: kao onaj što je prodao ćoravog konja, i primio za nj lažnu novčanicu.

Naše se društvo rastalo posle pola sata, i stric je poveo sobom sinovca; ali pre toga je ovaj drugi šapatom uveo gdicu Nansi da će doći rano ujutru i ispuniti sve svoje obaveze. Džons, koga se ceo prizor najmanje ticao, video je najviše. I on je doista posumnjao u samu stvar; jer pored toga što je primetio veliku promenu u stričevom ponašanju, otstojanje na kome se držao i usiljenu ljubaznost prema Nansi, odvođenje ženika od njegove neveste u to doba noći bio je tako neobičan postupak da se mogao jedino objasniti mišljenjem da je mladi Najtingel otkrio celu istinu, što je izgledalo isuviše verovatno kad čovek ima u vidu otvorenost njegove prirode i zagrejanost pićem.

Dok je tako umovao u sebi da li da saopšti ovom siromašnom svetu svoju sumnju, dvorkinja kuće ga je obavestila da neka gospoda želi da govori s njim. On je odmah izišao, pa uzevši sveću od dvorkinje, video da ga napolju čeka gdicu Onor; on ju je poveo gore, i ona mu je saopštila toliko strašne

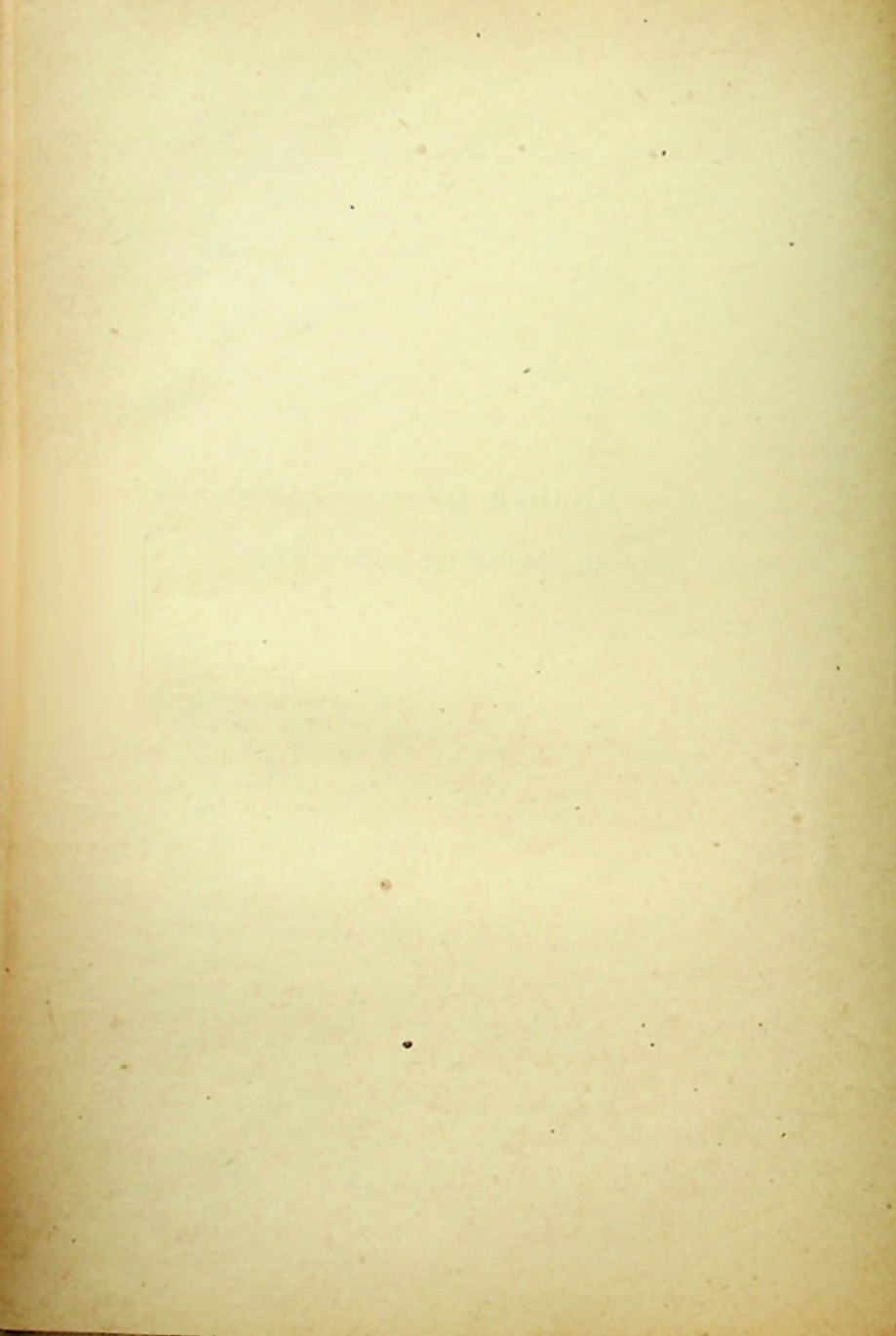
vesti o Sofiji, da je on odmah izgubio sve obzire prema drugima: sve njegovo sažaljenje potpuno su progutale misli o njegovom vlastitom jadu, i jadu njegovog nesrećnog anđela.

Šta se to strašno dogodilo, čitalac će se obavestiti pošto najpre ispričamo mnoge prethodne radnje koje su taj užas izazvale, a to će biti predmet sledeće knjige.

KNJIGA XV

U KOJOJ ISTORIJA NAPREDUJE ZA DVA DANA

GLAVA I

ISUVIŠE KRATKA DA BI JOJ BIO POTREBAN PREDGOVOR

Ima jedno društvo religioznih, ili tačnije moralnih spisatelja, koji uče da u ovome svetu vrlina pouzdano vodi sreći, kao što porok isto tako izvesno vodi jadu. Veoma valjano i ugodno učenje, kome imamo da stavimo samo jednu zamerku, naime, da ono nije istinito.

Doista, ako pod vrlinom ovi spisatelji podrazumevaju upražnjavanje onih osnovnih vrlina, koje, kao dobre domaćice, ostaju kod kuće, i brinu brigu svoje porodice, ja ću vrlo rado to da dopustim; jer zacelo sve ove doprinose i vode sreći, da bih bezmalo mogao da poželim, uprkos svim starodrevnim i savremenim mudracima, da ih pre nazovem imenom mudrosti nego vrline; jer, u pogledu ovoga života, nijedan sistem, mislim, nije bio mudriji od sistema drevnih Epikurejaca, koji su smatrali da se u ovoj mudrosti sastoji glavno dobro; ni budalastiiji od sistema njihovih protivnika, ovih modernih Epikurejaca koji svu sreću nalaze u obilnom zadovoljavanju svih apetita.

Ali ako se pod vrlinom podrazumeva (kao što ja gotovo mislim da bi trebalo) izvesna odnosna osobina, koja je uvek uposlena napolju, i koju izgleda da isto toliko zanima postizanje tuđeg dobra kao i svog vlastitog, ja ne mogu da se tako olako saglasim da je to najpouzdaniji put ka ljudskoj sreći: jer bojim se, onda bismo morali da uključimo u našu zamisao sreće, i siromaštvo i prezir, pored svih drugih zala koja osvetoljubivost, zavist i nezahvalnost mogu da sruče na čovečanstvo; štaviše, katkad ćemo možda morati da čekamo na tu sreću u tamnici, pošto su se mnogi, zahvaljujući gornjoj vrlini, obreli tamo.

Nemam dokonog vremena da se ovde upuštam u tako prostrano polje rasmatranja kao što izgleda ovo koje se otvara preda mnom: kakva je namera bila da zbrišem jedno učenje koje mi je stajalo na putu; jer, dok je g. Džons igrao najplemenitiju ulogu koja se da zamisliti, trudeći se da spase od propasti svoje bližnje, davo, ili neki drugi zao duh, možda zaođenut ljudskim mesom, upeo se bio iz svih sila da upropasti njegovu Sofiju, i time i njega potpuno unesreći.

Prema tome, ovo bi izgledalo kao izuzetak gornjem pravilu, ako to doista i jeste neko pravilo; ali kako smo mi, tokom našeg putovanja kroz život, videli tako mnogo drugih izuzetaka, izvolili smo da osporimo učenje na kojem se ono osniva, koje mi ne smatramo hrišćanskim, o kome smo uvereni da nije tačno, i koje doista potkopava jedan od najplemenitijih dokaza koji razum može da pruži verovanju u besmrtnost.

Ali kako čitaočeva radoznalost (ako je on ma i malo ima) mora biti da je sada budna, i gladna, postaraćemo se da je nahranimo što brže možemo.

GLAVA II

KOJA OTKRIVA VRLO CRNE NAMERE PROTIV SOFIJE

Sećam se jednog mudrog starog gospodina koji je imao običaj da kaže: „Kada deca ne rade ništa, ona čine zlo.“ Neću da proširim ovu neobičnu izreku na najlepši deo ljudskog roda uopšte; ali ovoliko mi se može dopustiti: da kada se dejstvo ženske ljubomore ne pojavljuje otvoreno, u svojim praviim bojama gneva i besa, možemo podozrevati da ta huda strast dejstvuje u potaji, i pokušava da potkopa ono što ne napada na površini.

Primer ovoga mogao se videti u ponašanju ledi Belaston koja je, ispod svih osmeha na svome licu, krila mnogo gneva protiv Sofije; i kako je jasno uvidala da ova gospodica stoji između nje i punog zadovoljenja njenih žudnji, ona je odlu-

čila da je se otarasi na ovaj ili onaj način; i nije čekala dugo vremena da joj se za ovo ukaže veoma povoljna prilika.

Čitalac će možda izvoleti da se seti da smo ga obavestili, kada "je Sofija upala" u onaj urnebes u pozorištu, izazvan od jedne grupe veselih mladića, da se ona stavila pod zaštitu jednog mladog plemića, koji je vrlo sigurno odveo do njene nosiljke.

Ovaj plemić, koji je često pohadao ledi Belaston, video je Sofiju više puta od njenog dolaska u grad, i osećao je prema njoj veliku naklonost; i kako lepota nikad ne izgleda umiljatiya no kad je u nevolji, to se bez velikog preterivanja može reći da se on stvarno zaljubio u nju.

Može se lako verovati da on nije želeo da propusti ovako lepu priliku kao što mu se sada pružala da se još bolje upozna sa voljenim stvorenjem, kad mu je čak i običan red nalagao da je poseti.

Stoga je sledećeg jutra po onom događaju došao da je ljubazno pozdravi, izražavajući nadu da nije pretrpela nikakvu ozledu prilikom sinoćnje pustolovine.

Kako se ljubav, kao vatra kada se jednom valjano potpali, brzo razbukti u plamen, Sofija je za vrlo kratko vreme upotpunila svoje osvajanje. Vreme je sada letelo neopaženo; i plemeniti lord proveo je dva časa u društvu dame, pre no što mu je palo na um da je njegova poseta bila preduga. Premda bi sama ova okolnost bila dovoljna da uznemiri Sofiju, koja je sada umela bolje da proračunava, ona je doista u očima ljubavnika nazirala i jače dokaze o tome šta se zbiva u njegovim grudima; osim toga, iako se on nije otvoreno izjasnio o svojoj strasti, ipak su mnogi njegovi izrazi bili isuviše topli, i previše nežni, da bi se mogli pripisati učtivosti čak i u doba kada je takva ljubaznost bila u modi.

Ledi Belaston je bila obaveštena kada je njegovo gospodstvo prispelo, i trajanje posete uverilo ju je da stvari idu kako ona želi, kao što je doista i posumnjala kada je ovaj mlađi par po drugi put videla zajedno. Posve je tačno, mislim, zaključila da ovome poslu neće ni malo pripomoći bude li prisutna njihovim razgovorima. Stoga je naredila posluži da ka-

žu milordu kad pođe, da ona želi da govori s njim: u međuvremenu dala se na razmišljanje kako će najbolje da izvede zamisli o kojima nije sumnjala da će ih njegovo gospodstvo obručke prigriliti.

Tek što je lord Felamar (jer takva je bila titula ovog mladog plemića) stupio pred ledi Belaston, ona ga je napala na sledeći način: „Bog s vama, milorde, pa zar ste vi još ovde? A ja sam mislila da je posluga zaboravila, i pustila vas da odete, a želela sam da se vidim s vama zbog jedne važne stvari.” — „Zaista, ledi Belaston,” kazao je on, „ne čudi me što vas je iznenadila dužina moje posete: jer zadržao sam se preko dva sata, a činilo mi se kao da je jedva polovina časa prošla.” — „Šta ja treba da zaključim iz toga, milorde?” kazala je ona. „Društvo mora da je veoma prijatno kad vreme tako varljivo odmiče.” — „Časti mi, najprijatnije koje sam ikad video. Molim vas, recite mi, ledi Belaston, ko je ta blistava zvezda koju ste odjednom doveli među nas?” — „Kakva blistava zvezda, milorde?” upitala je ona, tobož iznenađeno. — „Mislim ko je ta dama koju sam video kod vas pre nekoliko dana, koju sam sinoć ispratio iz pozorišta, i kojoj sam upravo napravio ovu nerazložnu posetu?” — „O, moja rodaka Vestern!” kazala je ona. „Pa ta blistava zvezda, milorde, kći je jednog seoskog budalastog vlastelina, a u grad je došla prvi put pre petnaestak dana.” — „Duše mi moje,” kazao je on, „ja bih se zakleo da je ona odgojena na dvoru; jer pored njene lepote, ja još nikad nisam video stvorenje tako milo, tako pametno i tako otmeno.” — „O, bravo!” uzviknula je dama; „ja vidim da vas je moja rodaka već pridobila.” — „Časti mi, kamo da to hoće; jer ja sam se do ludila zaljubio u nju.” — „Bogme, milorde, vi sebi ne želite ništa rdavo, jer ona ima veliki imetak: uveravam vas, ona je jedinica, a imanje njenog oca donosi tri hiljade funti godišnje.” — „Onda verujte, gospodo,” odgovorio je lord, „ja držim da je ona najbolja udavača u Engleskoj.” — „Zaista, milorde, ako vam se ona toliko sviđa, ja bih od srca želela da je vi dobijete.” — „Ako o meni imate tako ljubazno mišljenje, gospodo,” kazao je on, „a budući da ste u srodstvu, da li biste mi učinili veliku čast

da to predložite njenom ocu?" — „Da li vi to zbilja ozbiljno govorite?" uzviknula je gospođa sa pritvornom ozbiljnošću. — „Nadam se, gospođo," odgovorio je on, „da vi o meni bolje sudite no da zamišljate da bih se šalio s vama u ovakvoj stvari." — „Onda ću 'ja odista," odgovorila je gospođa, „da preporučim vaše gospodstvo njenom ocu; i držim da mogu da vas uverim da će on tu preporuku radosno prihvatiti. Ali postoji jedna prepreka, i bezmalo se stidim da vam to pomenem, — a ta je prepreka takve vrste da nikada nećete moći da je savladate. Imate suparnika, milorde; i to suparnika koga, iako moram da crvenim kad pomenem njegovo ime, ni vi ni ceo svet niste kadri da pobedite" — „Tako mi Boga, ledi Belaston, vi ste mi zarili nož u srce, i skoro ste me lišili života." — „Kojišta, milorde," kazala je ona, „ja bih pre očekivala da ću raspaliti oganj u vašem srcu. Ljubavnik, pa tako da govori! Zamišljala sam da ćete radije upitati za ime vašeg suparnika, da biste mu odmah uručili poziv." — „Uveravam vas, gospođo," odgovorio je on, „da ima malo stvari koje ne bih preduzeo zbog vaše banje rodake. No, molim vas, ko je taj srećni čovek?" — „Ta on vam je," kazala je ona, „ono što su, nažalost, obično najsrećniji ljudi među nama: jedan između najbednijih ovoga sveta. On je prosjak kopilan, nahod, bedniji nikogovič no ijedan lakej vašeg gospodstva." — „Pa je li moguće," povikao je on, „da jedno tako savršeno mlado stvorenje pomisli da pokloni sebe tako nedostojno?" — „Vaj, milorde," odgovorila je ona, „pomislite šta je selo — propast za mlado žensko čeljade. Tamo steknu kojekakve romantične pretstave o ljubavi, i šta ja znam kakve sve ludorije, da ih ovaj grad i dobro društvo jedva mogu da iskorene tokom jedne čitave zime." — „Zaista, gospodo," odgovorio je milord, „vrednost vaše rodake je isuviše ogromna, da bi se tako odbacila: takvo upropašćenje mora da se spreči." — „Vaj, milorde," uzviknula je ona, „kako može to da se spreči. Porodica je činila sve što je u njenoj moći, ali devojka je, mislim, pošasavila, i samo će je propast urazumiti. I, da vam kažem otvoreno, ja svakoga dana očekujem da čujem da je pobjegla s njim" — „To što ste mi kazali, ledi Belaston," odgovorilo je njegovo gospod-

stvo. „duboko dira moja najnečnija osećanja, i samo uvećava moje sažaljenje umesto da umanji divljenje prema vašoj rodaci. Neki način mora da se nade, da bi se spasao takav dragulj. Jeste li vi, miledi, pokušali da je razlozima urazumite? — Tu se miledi pritivorno nasmejala i uzviknula: „Moj dragi lord, vi zacemento bolje poznajete nas no da mislite da se žena može razlozima naterati da se okane svojih naklonosti. Ti neo-cenjivi dragulji isto su tako gluhi kao i dragulji kojima se kite. Vreme, milorde, vreme je jedini lek protiv njihove ludosti; ali to je lek za koji pouzdano znam da ona neće da ga uzme, a svakoga sata strahujem zbog nje. Ukratko, tu pomažu samo žestoke metode.” — „Pa šta da se radi?” uzviknuo je milord. „Kakve metode da se čovek lati? Postoji li ikakva metoda na svetu? Oh, ledi Belaston, nema toga što ne bih preduzeo za takvu nagradu.” — „Ja zbilja ne znam,” odgovorila je dama posle stanke; pa onda, posle još jedne, uzviknula: „Duše mi moje, nemam dovoljno pameti šta da radim sa tom devojkom. Ako ona može da se spase, nešto se mora odmah preduzeti; i, kao što rekoh, tu pomažu samo nasilne metode. Ako vaše gospodstvo zaista gaji takvu naklonost prema mojoj rodaci (a pravo govoreći ona to i zaslužuje u svakom pogledu, ako zaboravimo ovu njenu luckastu ljubav, čiju će ludoriju i sama brzo uvideti) mislim da ima jedan način: ono zaista taj je vrlo neprijatan, i ja se gotovo bojim i da pomislim na nj. On zahteva odvažnost, uveravam vas.” — „Takav nedostatak, gospodo, u sebi ne poznajem,” kazao je on na to; „i nadam se da niko o tome i ne sumnja. Nedostatak koji bi u ovoj prilici mogao da me zadrži, zaista bi morao da bude vrlo neobičan,” — „Ne, milorde,” odgovorila je ona, „daleko je od mene da bih ja tako što posumnjala, no ja sam više sklona da posumnjam u svoju vlastitu hrabrost; jer ja bih morala da se izložim strahovitom riziku. Kratko rečeno, moram da imam toliko vere u vašu čast, koliko nijedna pametna žena, ni iz kakvih obzira, ne bi imala u čoveka.” U pogledu ove tačke nju je njegovo gospodstvo takode veoma zadovoljilo; jer njegov je ugled bio sasvim čist, a dobar glas koji je uživao samo mu je išao u prilog. „Pa onda,” kazala je ona,

„milorde, ja — ja — ja se kunem da ne mogu da podnesem tu misao. Ne, to ne sme biti! U najmanju ruku, isprobaćemo sve druge metode. Možete li vi da se oslobodite vaših obaveza, i da obedujete danas ovde? Vaše će gospodstvo imati priliku da još malo vidi gospodicu Vestern. Uveravam vas, nemamo vremena na pretek. Ovde neće biti nikoga sem ledi Ejti, i gospodice Igl, i pukovnika Hamsteda i Toma Edvardsa: oni će ubrzo otići, a nikoga više neću primati. Tada će vaše gospodstvo moći da bude malo otvorenije. I udesiću neki način da biste se uverili o njenoj privrženosti onome čoveku." Milord se onda propisno oprostio, prihvatio poziv, i svako se uputio da se oblači, budući da je bilo tri časa izjutra, ili, da računamo starinski, tri sahata popodne.

GLAVA III

DALJE OBJAŠNJEŃJE GORNJE NAMERE

Premda je čitalac mogao odavno da zaključi da je ledi Belaston član (i to ne neznatan) velikog sveta, ona je ustvari bila vrlo značajan član sitnoga sveta; ovo drugo bilo je ime jednog veoma dostojanstvenog i časnog društva koje je ne tako davno cvetalo u ovom kraljevstvu.

Između drugih odličnih načela kojih se to društvo pridržavalo, bilo je i jedno veoma upadljivo: jer kao što je bio propis izvesnog časnog udruženja heroja, koji su se udružili krajem minulog rata, da svaki njegov član svakoga dana bar jednom učestvuje u kakvoj tuli, — tako je bilo i u ovome: da je svaki član obavezan, tokom svakih dvadeset četiri sata, da kaže bar jednu veselu lagariju, a dužnost je čitavog bratstva ili posestrimstva da ovu širi dalje.

Mnoge dokone priče pričale su se o ovome društvu, za koje se, sudeći po izvesnim njihovim osobinama, može smatrati da su poticale od samih članova; tako, na primer, da je davno predsednik, i da lično zasedava u naslonjači u začelju stola; no posle strogog ispitivanja, utvrdio sam: da u svim tim baj-

kama nema ni trunke istine; da se društvo stvarno sastoji od jedne grupe vrlo dobrog sveta; i da su lagarije koje šire sasvim bezazlene vrste, i jedino teže da proizvedu veselost i dobro raspoloženje.

Edwards je isto tako bio član ovog šaljivog društva. Stoga se ledi Belaston obratila njemu kao oruđe za postizanje svoje svrhe, i snabdela ga lagarijom koju je on trebalo da pusti u promet čim mu ona dâ mig za to; a to je imalo da se dogodi tek uveče, kad se celo društvo, sem lorda Felamara i njega, udalji, i to dok budu pri igri vista.

U to doba dakle, to jest između sedam i osam uveče, prenećemo čitaoca. Ledi Belaston, lord Felamar, gđica Vestern i Tom sedeli su i igrali vista. Prilikom poslednjeg deljenja ledi Belaston je dala Edwardsu mig ovim rečima: „Bogami! Tome, vi ste u poslednje vreme postali nepodnošljivi. Nekada ste nam pričali sve gradske novosti, a sada prosto ne znate ništa, kao da više ne živite u gradu.”

Na to je g. Edwards prozborio ovako: „Ja nisam kriv, gospodo; krivica leži u našem vremenu, koje ne stvara ništa vredno razgovora. Oh, da! Sada mi pade na um: strašna neprijatnost dogodila se pukovniku Vilkoksu — siromah Ned! Vi njega poznajete, milorde; vaistinu, ko njega ne poznaje! Vrlo se brinem zbog njega.”

„Pa šta se dogodilo, molim vas?” upitala je ledi Belaston.

„Eto, ubio je čoveka jutros u dvoboju, to vam je sve.”

Lord Felamar, koji nije bio upućen u tajnu, upitao je ozbiljno koga je ubio. Na to je Edwards odgovorio: „Nekog mladog čoveka koga niko od nas ne poznaje. To je neki mladić iz Samersetsajra koji je tek došao u grad, neki Džons po imenu, blizak rođak izvesnog gospodina Olvordia, o kome verujem da je vaše gospodstvo već čulo. Video sam mladića kako leži mrtav u nekoj kafani. Duše mi, najlepši leš koji sam ikad video.”

Sofija, koja je upravo počela da deli karte kad je Tom pomenuo ubistvo, zastala je i slušala pažljivo (jer nju su potresale sve priče te vrste); ali čim je on prešao na drugi deo priče, ona je počela opet da deli; i pošto je podelila tri karte

jednome, sedam drugome, i deset trećem, ostatak joj je ispaao iz ruke i ona se strovalila u svojoj stolici.

Društvo se ponašalo kao što to obično biva u ovakvim prilikama. Nastala je uobičajena uzbuna, uobičajena pomoć je bila pružena, i, kao što je uobičajeno, ponovo se vratila u život, a uskoro potom, na njenu veliku molbu, povelili su je u njenu vlastitu odaju. Na zahtev lorda Felamara, leđi Belaston joj je kazala istinu; i pokušala je da prikaže sve to kao šalu, tešeći je uz to ponavljanim uveravanjem da ni njegovo gospodstvo ni Tom nisu upućeni u njenu tajnu, premda je ona naučila ovog drugog da ispriča ovu priču.

Lordu Felamaru nije trebalo drugih dokaza da bi se uverio koliko mu je tačno leđi Belaston pretstavila slučaj; i sada kada se ona vratila u odaju, ove dve plemenite osobe skovale su plan koji će besumnje, mnogi naši čitaoci pročitati sa opravdanim negodovanjem, iako njegovo gospodstvo nije videlo taj plan u tako gnusnoj svetlosti (on je ipak verno obećao, i tvrdo rešio, da sve to docnije popravi u braku, koliko mu to sile budu dopuštale).

Sledeće večer bilo je određeno za izvođenje te kobne zamisli, i leđi Belaston je uzela na sebe da se postara da Sofija bude sama kada njegovo gospodstvo bude došlo da je poseti. Sva čeljad su imala da budu podređena ovoj svrsi, većina posluge uklonjena iz kuće; što se tiče gđice Onor, da bi se otklonila svaka sumnja, trebalo je da ona ostane sa svojom gospodaricom sve do dolaska njegovog gospodstva, a potom bi je leđi Belaston odazvala u jednu odaju udaljenu što je moguće više od naumljene pozornice zla, i van domašaja Sofijinog glasa.

Pošto su se ovako dogovorili, njegovo se gospodstvo oprostilo, i mileđi se povukla na počinak, veoma zadovoljna planom u čiji uspeh nije imala razloga da sumnja; plan je obećavao da će ukloniti Sofiju i ona više neće moći da bude prepreka njenoj ljubavnoj vezi sa Džonsom; sem toga, o nekakvoj njenoj krivici neće moći da bude ni govora, čak i kad bi delo izbilo u javnost: no ona se nadala da će ovo svakako moći da spreči

i zataška brzim venčanjem, na koje će obeščašćena Sofija lako pristati a i cela njene porodica radosno primiti.

Ali u grudima drugog zaverenika položaj nije izgledao tako spokojan: njegovu su dušu morale sve one mučne brige koje je Šekspir tako plemenito opisao:

Između izvršenja užasnoga dela
I one prve pobude, sav je razmak vremena
Kao providenje ili grozan san:
Genije i oruda smrti tad drže savet,
I dušu ljudsku, k'o malo kraljevstvo,
Potresa buna.

Premda ga je žestina njegove strasti navela da rado pri-
grli prvi potstrek za taj plan, naročito s obzirom da je ovaj
dolazio od jedne rodake gospodičine, ipak kada mu je onaj
prijatelj razmišljanja, jastuk, predočio taj postupak u svim
njegovim prirodnim crnim bojama, kao i sve posledice koje
moraju, a i one koje bi verovatno mogle da iskrсну, njegova
je rešenost počela da slabi, ili još tačnije, da naginje drugoj
strani; i posle dugog sukoba koji se vodio čitave noći između
časti i prohteva, ovaj prvi je najzad nadjačao, i njegovo go-
spodstvo se odlučilo da poseti ledi Belaston i obavesti je da je
odustao od one namere.

Jutro je bilo poodmaklo, no ledi Belaston je ležala u po-
stelji, a Sofija je sedela pored nje, kada ju je dvorkinja oba-
vestila da se lord Felamar nalazi dole u salonu; ona mu je
poručila da ostane tamo, a ona će doći vrlo brzo; čim se dvor-
kinja udaljila, jadna Sofija je uzela da preklinje svoju rodaku
da ne bodri toga gadnog lorda (tako ga je ona nazvala, iako
malo nepravilno) da dolazi u posete zbog nje. „Ja vidim nje-
gove namere,” kazala je; „jer juče pre podne otvoreno mi je
izjavljivao ljubav; no kako sam ja rešena da takve njegove
izjave nikad ne primim, molim vas da nas nikad više ne ostav-
ljate same, i da naredite posluži, ako bi pitao za mene, da
kažu da nisam kod kuće.”

„Bog s tobom, dete!" kazala je ledi Belaston, „Vi seoske cure mislite samo na dragane — samo su vam oni u glavi; vi mislite da vam svako izjavljuje ljubav ko je uljudan prema vama. On je jedan od najotmenijih mladih kavaljera u ovome gradu, i ja sam uverena da je on samo hteo da bude malo ljubazan prema tebi. Da ti izjavljuje ljubav, gle molim te! Kamo da hoće, ja bih se tome od srca radovala; a ti bi bila prava glupača ako bi ga odbila."

„Pošto je izvesno da ću biti takva glupača," uzviknula je Sofija, „nadam se da više neću morati primati njegove posete."

„Oh, dete!" uzviknula je ledi Belaston; „nije potrebno da se toliko plašiš; ako si odlučila da pobegneš sa Džonsom, ja ne znam ko bi u tome mogao da te spreči."

„Časti mi moje, gospodo," uzviknula je Sofija, „vi mene vredate. Ja nikad neću pobeći ni skim, niti ću se ikada venčati protivno želji moga oca."

„Dakle, gospodice Vestern," kazala je miledi, „ako jutros nisi raspoložena za društvo, možeš da se povučeš u svoju odaju; jer ja se ne plašim lorda Felamara, i moram da ga pozovem gore."

Sofija se zahvalila gospođi i udaljila se; odmah zatim gospođa je primila Felamara gore u svojoj odaji.

GLAVA IV

IZ KOJE ĆE SE VIDETI KOLIKO JE ŽENA OPASAN ADVOKAT KAD
SVOJU RECITOST STAVI U SLUŽBU OPAKE STVARI

Kada je ledi Belaston čula o obzirima savesti mladoga lorda, gledala je na to isto onako prezrivo kao što oni mudraci zakona, nazvani advokati iz Njugejta, gledaju na žacanje savesti kod mladih svedoka. „Moj dragi lorde," kazala je ona, „vama su zacementirane potrebne kapljice za osvežavanje! Moraću da pošaljem nekoga do kuće ledi Edžli, da donese njenu najbolju bočicu. Sram vas bilo, budite odlučniji! Plaši li vas reč

otmica? Ili se vi bojite — Ele, kad bi priča o Jeleni bila moderna, ja bih je smatrala neprirodnom: tu mislim na Parisovo ponašanje, ne na zaljubljenost gospode; jer sve žene vole odvažnog čoveka. Ina još jedna priča o sabinjanskim gospama, no i ta je — bogu hvala! — veoma starodrevna. Vaše će se gospodstvo možda diviti mojoj načitanosti, no mislim da nam g. Huk veli da su one docnije postale sasvim podnošljive supruge. Mislim da je malo mojih udatih poznanica koje njihovi muževi nisu napastvovali." — „Draga leđi Belaston, ne rugajte mi se na taj način." — „Ali, dobri milorde, zar mislite da vam se svaka žena u Engleskoj ne bi smejala u svome srcu, ma kakvu pritvornu čednost nosila na licu! Vi me prisiljavate da govorim neobičnim jezikom, i da grozno odajem svoj rod; ali ja sam zadovoljna što znam da su moje namere čiste, i ja se trudim da koristim svojoj rodaci; jer mislim da ćete joj vi, uprkos ovome, biti dobar muž; inače, duše mi moje, ne bih je ni nagovarala da se polakomi na praznu titulu. Ne bi trebalo da me docnije ukori da je izgubila jednog srčanog i odvažnog čoveka; jer onome siromašnom mladiću čak i njegovi neprijatelji priznaju ova svojstva."

Neka oni, koji su imali zadovoljstvo da čuju ovakve reči od supruge ili milosnice, izjave da li su one ma i malo slave zato što ih je izgovorio ženski jezik. Izvesno je da su one napravile dublji utisak na njegovo gospodstvo nego išta što bi Demosten ili Ciceron mogli reći u ovoj prilici.

Ledi Belaston, uviđajući da je potpalila ponos mladoga lorda, počela je sada, kao istinski orator, da doziva u pomoć i druge strasti. „Milorde," kazala je ozbiljnim glasom, „vi ćete izvoleti da se setite da ste vi meni prvi pomenuli tu stvar; jer ne bih želela da izgleda u vašim očima kao da pokušavam da vam nametnem svoju rodaku. Osamdeset hiljada funti sterlinga ne treba advokata da ih preporučí." — „Ni gospodici Vestern," kazao je on, „ne treba nikakva preporuka njenoga miraza; jer, po mome mišljenju, nijedna žena nikad nije imala ni polovinu njenih draži." — „Da, da, milorde," odgovorila je na to gospoda, gledajući se u ogledalu, „bilo je ženâ koje su imale više no polovinu njenih draži, ja vas u to uveravam."

Dabome, time ja ne mislim da umanjim njenu vrednost: ona je zacelo najslađa devojka, to je izvesno; ali kroz ovih nekoliko časova ona će se naći u zagrljaju čoveka koji je zacelo ne zaslužuje. No ipak, da kažemo što je pravo, on je bar odvažan i hrabar čovek."

„Ja u to mogu da verujem, gospodo," kazao je milord, „iako moram da priznam da je ne zaslužuje; ali, ne razočara li me Nebo, ili vi, miledi, ona će, kroz tih nekoliko časova, biti moja."

„Tako se govori, milorde," odgovorila je gospođa. „Budite uvereni da sa moje strane nećete dočekati nikakvo razočaranje; štaviše, ja sam sigurna da ću kroz nedelju dana moći javno da vas nazovem svojim rođakom."

Ostatak ovoga prizora sastojao se uglavnom od ushićenjâ, izvinjenjâ i komplimenata, koje je bilo vrlo prijatno čuti od stranaka, ali koji postaju prilično dosadni kad se čuju iz druge ruke. Stoga ćemo ovde da okončamo ovaj razgovor, i da pohaćamo onom kobnom času u kome je sve bilo pripremljeno za propast jadne Sofije.

No kako je ovo najtragičnije mesto u čitavoj ovoj našoj istoriji, to ćemo ga prikazati u zasebnoj glavi.

GLAVA V

KOJA SADRŽI STVARI KOJE MOGU DA GANU, I DRUGE KOJE
BI MOGLE DA IZNENADE ČITAOKA

Sahat je sada otkucao sedam, a sirota Sofija, sama i setna sedela je i čitala neku tragediju. Tragedija se zvala Kobni brak, i ona je upravo došla do onog mesta kada se jadna i ueveljena Izabela rastaje sa venčanim prstenom.

Tu joj je knjiga ispala iz ruke, i pljusak suza sjurio joj se u nedra. U tome je položaju ostala čitav minut, kada su se otvorila vrata i u odaju ušao lord Felamar. Sofija se trgla na ulazak njegovog gospodstva, no on joj je prišao i, duboko se poklonivši, rekao: „Bojim se, gospodice Vestern, da vas moj nagli ulazak pometa?" — „Zaista, milorde," odgovorila je ona,

„priznajem da sam i sama malo iznenadena zbog ove neočekivane posete“ — „Ako je ova poseta neočekivana, moje su oči morale biti vrlo neveran tumač moga srca kada sam poslednji put imao čast da vas vidim; jer zacelo, niste se mogli nadati da ćete zadržati moje srce u posedu, a da njegovog vlasnika ne primite u posetu.“ Sofija, zbunjena kao što je bila, odgovorila je na ove bombastične reči (i veoma umesno, mislim) pogledom prezira koji se ne dâ zamisliti. Milord je onda održao još jedan, i još duži govor iste vrste. Na to je Sofija drhćući odgovorila: „Zar zaista treba da smatram da vaše gospodstvo nije pri zdravoj pameti? Zacelo, milorde, takvo ponašanje ne može se drugačije opravdati.“ — „Istina je, gospodice, da sam u stanju koje ste pretpostavili,“ uzviknulo je njegovo gospodstvo; „no zacelo vi ćete oprostiti dejstvo mahnitosti koju ste sami izazvali; jer ljubav me je tako potpuno lišila razuma, da sam jedva uračunljiv ma u kome svome postupku.“ — „Duše mi, milorde, ja ne razumem ni vaše reči ni vaše ponašanje.“ — „Dopustite mi, onda, gospodice, da vam na kolenima objasnim oboje, na taj način što ću otvoriti pred vama svoju dušu, i izjaviti vam da ludujem za vama do najvećeg stepena zaludenosti. O, najdivniji, najbožanski stvore!“ Koje reči mogu da izraze šta oseća moje srce?“ — „Uveravam vas, milorde,“ kazala je Sofija, „da ću se ukloniti odavde, da ne bih morala više da vas slušam.“ — „Ne pomišljajte,“ uzviknuo je on, „da me tako svirepo ostavite: kada biste mogli da saznate samo polovinu muka koje podnosim, te nežne grudi morale bi da se sažale na ono što su te oči proizrokovale.“ Onda, uzdahnuvši duboko, i uzevši njenu ruku, nastavio je nekoliko minuta istu pesmu, koja bi isto toliko godila čitaocu koliko je i gospodici bila prijatna. Najzad je završio izjavom, da „i kada bi bio gospodar sveta, stavio bi ga pred njene noge.“ Sofija je onda, silom istrгнуvši ruku, odgovorila vrlo odvažno: „Uveravam vas, gospodine, da bih i vaš svet i njegovog gospodara odgurnula od sebe sa podjednakim prezirom.“ Onda je htela da se udalji, ali je lord Felamar, uzevši ponovo njenu ruku, rekao: „Oprostite mi, moj voljeni anđele, ovu slobodu na koju me samo očajanje navodi.

Verujte mi, da sam mogao imati ma i malo nade da bi moja titula i moje bogatstvo (a ni jedno od njih nije beznačajno, osim ako se uporede sa vašom vrednošću) mogli biti primljeni, ja bih ih, na najponizniji način, stavio pred vas. Ali ne mogu da vas izgubim. Neba mi, radije ću se sa svojom dušom rastati! Vi jeste, vi morate, vi ćete biti samo moja!" — „Milorde," kazala je ona, „ja vas preklinjem da se okanete zaludnih reči: jer časti mi moje, o tome predmetu neću više da čujem od vas ni reči. Pustite moju ruku, milorde; jer odlučila sam da se ovoga časa udaljim; niti ću vas ikada više videti." — „Onda, gospodice," uzviknulo je njegovo gospodstvo, „moracu da iskoristim ovaj trenutak što bolje mogu; jer bez vas ne mogu da živim." — „Šta hoćete da kažete time, milorde?" upitala je Sofija; „ja ću uzbuniti čeljad u kući." — „Ja ne poznajem drugi strah, gospodice," odgovorio je on, „osim straha da izgubim vas; a to sam rešio da sprečim, makar i jednim načinom na koji me očajanje navodi." Onda ju je uzeo u zagrljaj, na šta je ona tako snažno ciknula da bi joj neko morao pohrliti u pomoć, da se leđi Belaston nije postarala da ukloni sve živo.

Ali jedna srećnija okolnost zadesila je sada jadnu Sofiju: razlegao se još jedan glas koji je bezmalo zaglušio njene uzvike, i čitava se kuća orila od povika: „Gde je ona? Što mu gromova, gde je ta kučka! Pokažite mi, velim, njenu odaju. Gde je moja kći? Ja znam da je ona ovde u kući, i ja ću nju pronaći ako je nad zemljom. Govorite gde je!" Na ove poslednje reči vrata su se naglo širom otvorila, i u odaju je ušao vlastelin u pratnji svoga paroha, a za njihovim petama stupala je četa mirmidona.*)

Koliko je očajan morao biti položaj sirote Sofije, kada je i gnevni glas njenoga oca bio dobrodošao njenim ušima! Doista, on je bio dobro došao; i sreća je bila što je došao: jer

*) Staro grčko pleme koje je pratilo Ahila u Trojanskom ratu: otuda i banda pustahija koje predvodi kakav smeo i neskrupulozan vođa.
— Prev.

samo ova slučajnost — i ništa drugo na svetu — mogla je da spase spokojstvo njenoga uma da ne bude za uvek razoreno.

Sofija je, uprkos užasu koji je osećala, odmah prepoznala očev glas; a njegovo gospodstvo, uprkos svojoj strasti, poznalo je glas razuma, koji ga je bespovratno uverio da sada nije vreme za izvođenje njegovog lupeštva. Čuvši, dakle, da se glas približuje, i čuvši isto tako čiji je taj glas (jer kao što je vlastelin više puta zaurao reč kćeri, tako je i Sofija, u sred svoga otimanja, dozivala svoga oca), on je našao da je umesno da pusti svoj plen, pošto je samo zgužvao njen rubac i svojim grubim usnama naneo nasilje njenom divnom vratu.

Ako mi čitačeva uobrazilja ne pomogne, nikada neću biti kadar da opišem položaj ovih dveju osoba kada je Vesterstern stupio u odaju. Sofija se srušila na stolicu, i ostala je sedeći tako u neurednoj odeći, bleđa, zadihana, gnevna i uvređena postupkom lorda Felamara, uplašena, pa ipak još uvek radosna zbog dolaska svoga oca.

Njegovo gospodstvo selo je blizu nje, sa perikom nahero, sa odelom nešto u neredu, sa većim delom rublja nego što je uobičajeno na prsima. Što se ostalog tiče, bio je zbunjen, uplašen, jednak i posramljen.

Desilo se, međutim, da je vlastelin Vesterstern u ovoj prilici bio pod vlašću jednog neprijatelja koji često progoni, i retko kada ne savlada, većinu gospode iz unutrašnjosti u ovome kraljevstvu. Bukvalno govoreći, bio je pijan; ova okolnost, zajedno sa njegovom prirodnom plahovitošću, nije mogla da proizvede drugo dejstvo nego da odmah pojuri svojoj kćeri i da je napadne poganim jezikom na najbezočniji način; štaviše, on bi je verovatno ozledio i rukama da se paroh nije umešao, govoreći: „Za ime Boga, gospodine, pomislite da ste u kući jedne velike dame! Dozvolite mi da vas umolim da ublažite vaš gnev: trebalo bi da odate punu hvalu i radost što ste našli vašu kćer; a što se osвете tiče, ona ne pripada nama. Ja opažam veliku skrušenost na licu mlade gospođice. Ja sam tvrdo uveren — ako joj oprostite — da će se ona po-

kajati za sve svoje predašnje pogreške, i vratiti se svojoj dužnosti.

Snaga parohovih ruku bila je isprva od veće koristi nego snaga njegove rečitosti. Međutim njegove poslednje reči su ipak proizvele neko dejstvo, i vlastelin je odgovorio: „Oprostiću joj, ako hoće da pode za onoga. Ako podeš za njega, Sofijice, oprostiću ti sve. Što ne govoriš? Hoćeš li ga? Sto mu muka, hoćeš li ga? Što ne odgovaraš? Je li ko još ikad vid'o ovako tvrdoglavu beštiju...?”

„Dozvolite mi da vas umolim, gospodine, da budete malo umereniji,” kazao je paroh; vi ste toliko uplašili mladu gospodicu, da ste joj oduzeli svaku moć govora.”

„Moć moje g...!” odgovorio je vlastelin. „Vi dakle držite njenu stranu, je l' te? Krasan paroh, zaista, da povlađujete neposlušnom detetu! Da, da, zar vas zato parohija plaća? Bolje da sam parohiju dao crnom davalu.”

„Ja ponizno molim vaš oproštaj,” kazao je paroh; uveravam vaše blagorodstvo da ništa zlo nisam pomislio.”

Sada je ledi Belaston ušla u odaju i uputila se pravo vlastelinu; čim ju je ovaj ugledao, rešen da se drži uputstava koja mu je sestra dala, poklonio se pred njom veoma uljudno, na seoski način, i uputio joj je nekoliko svojih najboljih komplimenata. Potom je odmah prešao na svoje pritužbe, i rekao: „Eto, moja milostiva rođako, eto najneposlušnijeg deteta na svetu! Luduje za nekakvim nikogovićem i lupežom, a neće da se uda za najboljeg mladoženju u Engleskoj. — kome smo je obećali.”

„Zaista, rođace,” odgovorila je gospoda, „ja sam se uverila da ste nepravedni prema mojoj rođaci. Uverena sam da ona ume bolje da rasuđuje. Ja verujem da ona neće odbiti ono o čemu mora biti svesna da će joj doneti tako mnogo dobra.”

Ledi Belaston je namerno napravila ovu omašku; jer ona je dobro znala na koga je mislio g. Vestern; premda je možda držala da će se on lako pomiriti sa proševinom njegovog gospodstva.”

„Čuješ li ti,” kazao je vlastelin, „šta mileći kaže? Cela tvoja porodica je za taj brak. Hajde, Sofijice budi dobra devojka, budi poslušna, i učini svoga oca srećnim.”

„Ako moja smrt može da vas učini srećnim, oče,” odgovorila je Sofija, „onda ćete uskoro biti srećni.”

„To je laž, Sofijice; to je gadna laž, i ti to znaš,” kazao je vlastelin.

„Zaista, gospodice,” kazala je ledi Belaston, „ti vrediš tvoga oca; kada ti on govori o tome braku, on ima u vidu samo tvoje dobro; i ja i svi tvoji prijatelji moramo da priznamo da ta proševina čini najveću čast tvojoj porodici.”

„Dabome, svima nama,” potvrdio je vlastelin; „štaviše, to i nije bio moj predlog. Ona dobro zna da je njena tetka prva predložila taj brak. Hajde, Sofijice, još jednom te molim, budi dobra devojka i reci pred tvojom rođakom da pristaješ.”

„Dopusti mi da mu dam tvoju ruku, rođako,” kazala je gospoda. „Danas je moda da se ne gubi mnogo vremena u dugom udvaranju.”

„Pih,” kazao je vlastelin, „kakav značaj ima vreme? Zar docnije neće imati dovoljno vremena za udvaranje? Čovek se može lepo udvarati i onda kad su dvoje već spavali zajedno u krevetu.”

Kako je lord Felamar bio sasvim uveren da je ledi Belaston na njega mislila, budući da još nije čuo ni reči o Blifilu, on nije ni malo sumnjao da su se očeve reči njega ticale. Prišao je stoga vlastelinu i rekao: „Iako nemam čast, gospodine, da me lično poznajete, — ipak, budući da sam tako srećan što vidim da je moja ponuda prihvaćena, dopustite mi, gospodine, da se zauzmem za gospodicu, i da zamolim da je sada više ne uznemiravamo.”

„Vi da se zauzmete, gospodine!” kazao je vlastelin. „Ako ste vi, dodavola?”

„Gospodine, ja sam lord Felamar,” odgovorio je on; ja sam onaj srećan čovek koji se nada da ćete mu ukazati čast da ga primite za zeta.”

„Vi ste kućkin sin,” odgovorio je vlastelin, „i pored tog vašeg kaputa sa čipkama. Vi da budete moj zet, vi saklato!”

„Gospodine, spreman sam da primim od vas više no od ikog drugog,” odgovorio je lord; „ali moram da vas upozorim da nisam navikao da slušam takve reči bez zlopamćenja.”

„Zlopamti moju g...,” odvratio mu je vlastelin. „Nemoj da misliš da se ja bojim takvog delije kao što si ti, zato što ti taj ražanj zvecka o bedrima! Skloni ražanj, pa ću ti ja pokazati što se petljaš u tuđe stvari. Isprašiću ti tur, pa ćeš znati koga da nazoveš tastom.”

„Vrlo dobro, gospodine,” kazao je milord. „Neću da pravim metež pred damama. Ja sam vrlo zadovoljan. Gospodine, vaš ponizni sluga. Ledi Belaston, vaš najposlušniji.”

Čim se njegovo gospodstvo udaljilo, ledi Belaston je prišla g. Vesternu i kazala: „Bōže moj, gospodine, šta ste to učinili? Vi ne znate koga ste uvredili: on je plemić prvoga reda i veoma je bogat, a juče je zatražio ruku vaše kćeri. To je čovek koga biste morali da primite za zeta sa najvećim zadovoljstvom.”

„Odgovarajte za sebe, miledi i rodako,” kazao je vlastelin: „meni ne treba nikakvih lordova. Moja će se kći udati za kakvog čestitog gospodina iz unutrašnjosti, a ja sam joj jednog takvog našao, i ona će poći za nj. Za neprijatnosti kojima vas je izložila, žalim od srca.” Ledi Belaston je uljudno odgovorila na reč „neprijatnosti,” na što je vlastelin rekao: „Pa, to je od vas vrlo ljubazno! I ja bih isto to učinio za miledi. Zacelo, rodaci treba da se nađu jedno drugome. Tako, dakle, miledi, ja vam želim dobru noć. Hajde, gospodice, ti moraš da podeš sa mnom na miran način, ili ću te ja odneti u kola.”

Sofija je kazala da će poći s njim bez prisiljavanja, ali je molila da je smesti u nosiljku, jer u kolima ne može da se vozi.

„Šta veliš, molim te,” uzviknuo je vlastelin, „zar da me uveriš da ne možeš da se voziš u kolima, je li! To je divno, zaista. Ne, ne, ne puštam ja tebe sa očiju sve dok se ne venčaš, u to budi uverena.” Sofija mu je kazala da vidi da je on rešio da joj slomi srce. „Ako imate dobrog muža znači slomiti srce, pa onda ga lomi, i neka te davo nosi,” uzviknuo je vla-

stelin. Nije mi stalo ni jednoga cvonjka do takve nevaljale i neposlušne beštije." Onda ju je silovito uzeo za ruku, na što se paroh ponovo umešao, moleći ga da bude nežniji u svojim metodama. Na to je vlastelin izustio gromku psovku, i naredio mu da zaveže svoj jezik, govoreći: „Sada nisi na predikaonici. Kada si ti popneš tamo, ja ćutim i ne sporim ti da govoriš šta hoćeš; ali ja ne dam da mene popovi jaše, niti da me ti učiš kako da se vladam. Želim vam, miledi, dobru noć. Ajde, Sofijice, budi dobra cura, pa će se sve lepo svršiti. Udaćeš se ti za nj, dabome da ćeš se udati."

Gospodica Onor pojavila se dole na stepeništu, i pošto se duboko poklonila pred vlastelinom, ponudila se da prati svoju gospodaricu; ali on ju je odgurnuo, govoreći: „Mičite se, gospodice, mičite se s puta; da vas ne vidim više u blizini moje kuće." — „Pa zar hoćete da mi oduzmete i moju dvorčinju?" upitala je Sofija. — „Dabome da hoću, gospodice," uzviknuo je vlastelin; ne treba ništa da se bojiš što ćeš ostati bez devojke; naći ću ja tebi drugu, bolju devojku nego što je ova, koja je devojka koliko i moja baba — u to bih se smeo opkladiti. Ne, ne, Sofijice, više nećemo da pripremamo nikakvo bekstvo, to ti obećavam." Onda je svoju kćer i paroha smestio u kola, pa se i sâm popeo, naredivši kočijašu da vozi u njegov stan. Putem je ostavio Sofiju na miru, i dozvolio joj da ćuti, a sam se zabavio predavanjem koje je držao parohu o lepom ponašanju i propisnom držanju prema svojim pretpostavljenim.

Mogućno je da je tako lako ne bi odveo iz kuće ledi Be-laston, da je ta dobra gospa zaželela da je zadrži; no ovoj se ne malo svideo zatvor u koji je Sofija išla; i, kako su njene namere sa lordom Felamarom propale, sasvim joj je godilo što su druge prisilne metode bile u pripremi, u korist nekog drugog čoveka.

GLAVA VI

KAKO JE VLASTELIN PRONAŠAO SVOJU KĆER

Premda je čitalac, u mnogim istorijama, primoran da bez ikakvog obrazlaganja proguta mnogo neobjašnjivija pojavljivanja no što je ovo g. Vesternovo, ipak, budući da silno volimo da mu pomognemo svim onim što je u našoj moći, — potrudimo se da pokažemo na koji je način vlastelin doznao gde se nalazi njegova kći.

U trećoj glavi prethodne knjige, mi smo nagovestili (jer naš običaj nije da otkrivamo više no što je u datoj prilici umešno), da je gđa Ficpatrikovica — koja je želela da se pomiri sa svojim tečom i tetkom Vestern — smatrala da joj se pruža za to veoma zgodna prilika ako spase Sofiju od one iste greške zbog koje je i sama navukla na sebe gnev svoje porodice. Posle dugog razmišljanja, dakle, ona se odlučila da obavesti svoju tetku Vestern gde se nalazi njena rodaka, i shodno tome napisala je sledeće pismo, koje ćemo, iz više razloga, saopštiti čitaocu u celini.

„Poštovana Gospodo.

„Razlog koji me navodi da ovo pišem učiniće možda da ovo moje pismo obraduje moju dragu tetku, radi dobra bar jedne od njenih bratanica; premda imam malo razloga da se nadam da će joj biti toliko drago da čuje i o drugoj.

„Bez daljeg izvinjavanja, dakle, dok sam išla da se jadna bacim pred vaše noge, naišla sam, najčudnijim slučajem na svetu, na svoju rodaku Sofiju, čija je istorija vama bolje poznata, no meni. Pa ipak, avaj! ja znam beskrajno mnogo; doista, znam dovoljno da bih bila uverena da se ona, ne bude li odmah sprečena, nalazi u opasnosti da učini istu onu kobnu pogrešku koju sam i ja — budalasto odbivši vaš najmudriji i najsmotreniji savet — tako nesrećno počinila.

„Ukratko, ja sam videla toga čoveka; štaviše, veći deo jučerašnjeg dana provela sam u njegovom društvu, i, pravo

da vam kažem, on je divan mlad čovek. Kakvom slučajnošću sam se upoznala s njim, isuviše je dosadno da bih vam sada o tome pisala; ali jutros sam promenila stan u cilju da bih ga izbegla, da ne bi, pomoću mene, pronašao moju rodaku; jer on još ne zna gde je ona, a ne bi bilo preporučljivo ni da zna, dok je teča ne skloni na sigurno mesto. Stoga, dakle, ne sme se gubiti vremena; ja mogu samo da vas izvestim da se ona sada nalazi kod leđi Belaston, sa kojom ste se se videli, a koja, kako izgleda, namerava da je sakrije od njene porodice. Vi znate, gospodo, da je ona čudna žena; no meni ne bi ništa tako malo priličilo kao kad bih uzela slobodu da nekome, ko ima vašu veliku razboritost i vaše ogromno poznavanje sveta, predlažem postupke. Ja sam vas, dakle, upoznala samo sa golim činjenicama.

„Ja se nadam, gospodo, da će me briga koju sam u ovoj prilici pokazala za dobro moje porodice, ponovo preporučiti milosti osobe koja je uvek pokazivala toliko revnosti za čast i istinsko dobro svih nas; i da će to biti sredstvo koje će mi ponovo pokloniti vaše prijateljstvo, koje je sačinjavalo tako veliki deo moje nekadašnje, i tako je velik deo moje buduće sreće.

Sa najvećim poštovanjem,
 uvažena gospodo,
 Vaša najzahvalnija nećaka,
 i najposlušnija, ponizna službenica,
 Harijeta Ficpatrik”

Gda Vestern je sada bila u kući svoga brata, gde je stanovala sve od Sofijinog bekstva, da bi sirotog vlastelina tešila u njegovoj ucveljenosti. Ovu utehu ona mu je delila u dnevnim obrocima, a kakve je prirode bila ta uteha, prikazali smo ranije jednim uzorkom.

Kada je primila gornje pismo, stajala je ledima okrenuta vatri, sa malo burmuta među prstima, deleći mu dnevno sledovanje utehe, dok je on pušio svoju popodnevnu lulu; čim je pismo pročitala, ona mu ga je uručila, sa rečima: „Evo, gospodine, izveštaja o tvojoj izgubljenosti ovčici. Sreća ti ju je

ponovo vratila; i budeš li hteo da poslušáš moj savet, možda ćeš ipak moći da je spaseš."

Čim je vlastelin pročitao pismo, skočio je sa stolice, istresao lulu u vatru, i gromko kliknuo od radosti. Onda je pozvao sluge, potražio svoje čizme, naredio da se Kavaljer i još nekoliko drugih konja osedlaju, i da se paroh Sapl odmah pozove. Pošto je ovo uradio, okrenuo se svojoj sestri, i svojski je zagrlio, govoreći: „Sto mu muka, tebi kao da ovo nije drago; čovek bi pomislio da ti je žao što sam našao curu."

„Brate," odgovorila je ona, „najbolji političari, koji vide do dna, često puta otkrivaju nešto što se razlikuje od onoga što pliva na površini. Istina je doista, da stvari izgledaju manje očajno nego što su izgledale prede u Holandiji, kada je Luj Četrnaesti stajao na kapijama Amsterdama; ali u ovoj stvari potrebna je izvesna tanana obazrivost koja tebi — oprostićes mi — nedostaje. Opštenje sa jednom damom kao što je ledi Belaston, brate, traži otmenost, izvesno poznavanje sveta koje, bojim se, premaša tvoje sposobnosti."

„Sestro," uzviknuo je vlastelin, „ja znam da ti ne ceniš moje sposobnosti; ali ja ću ti u ovoj prilici pokazati ko je budala. Znanje, veliš! Ja nisam valjda proveo vek na selu a da ne znam nešto o sudskim nalazima i zemaljskim zakonima. Ja znam da ono što je moje, mogu i da uzmem ma gde ga našao. Pokaži ti meni moju vlastitu kćer, pa ne budem li umeo da je se dočepam, pristajem da me zoveš budalom dogod sam živ. Ima suda i u Londonu, kao god i drugde."

„Velim ti," uzviknula je ona, „ja strahujem za ishod ove stvari, koju bi tako lepo mogao da okončaš kad bi se pridržavao moga saveta. Zar ti zbilja zamišljaš, brate, da se na kuću jedne tako otmene dame može napadati pomoću sudskih naloga i rešenja? Ja ću te uputiti kako da postupiš. Čim stigneš u grad i pribaviš pristojno odelo (jer zaista, brate, nijedno koje imaš nije pristojno da bi se u njemu pojavio), moraćeš da uputiš ledi Belaston izraze svoga poštovanja i da je zamoliš da te primi u posetu. Kada te ona bude primila, a to će sigurno biti, i kad joj budeš ispričao svoju priču, koristeći se kako treba mojim imenom (jer ja mislim da se vi poznajete

samo iz videnja, iako ste u srodstvu), verujem da će ona odustat i od daljeg pokroviteljstva prema mojoj nećaci, koja joj se zacelo morala nametnuti. To ti je jedini način. — Sud i sudska rešenja, gle molim te! Zar ti misliš da se tako opšti sa otmenim ženama u jednom prosvećenom gradu?"

„Dodavola sa njihovom otmenošću," uzviknuo je vlastelin; „divan je to i prosvećen narod, vaistinu, u kome su žene iznad zakona. I zašto ja imam da šaljem kotaricu pozdrava jednoj proklesoj kurvi koja skriva kćer od njenog zakonitog oca? Velim ti, sestro, ja nisam takva neznalica za kakvu me ti držiš. Ja znam, ti bi htela da žene budu iznad zakona; ali to je laž; ja sam čuo njegovu milost na skupštini; on je kazao niko nije iznad zakona. Ali taj tvoj zakon je, valjda, onaj iz Hanovera."

„Gospodine Vestern," kazala je ona, „ja mislim da vi svakodnevno napredujete u neznalaštvu. Postali ste pravi medved."

„A ti si prava mečka, sestro," odgovorio je vlastelin. „Možeš ti da pričaš kako hoćeš o tvojoj otmenosti, no zacelo prema meni je još nikad nisi pokazala. Ja nisam nikakav medved: ne, nisam ni pas, premda poznajem nekoga ko jeste nešto što počinje sa p —; ali ja ću tebi pokazati da umem bolje da se ponašam nego poneko drugi."

„Gospodine Vestern," odgovorila je dama, „vi možete da govorite šta vam se sviđa. *Je vous méprise de tout mon coeur* Stoga se ja neću ljutiti. Sem toga, kao što moja rodaka sa onim groznim irskim prezimenom pravo kaže, ja imam u vidu čast i istinsko dobro svoje porodice, i brinem se za svoju brataniću, koja je deo te porodice, pa sam stoga odlučila da u ovoj prilici lično otputujem u grad; jer zaista, brate, ti nisi podesan izaslanik da bi mogao da zastupaš porodicu u jednom otmenom dvoru kao Grenland! Grenland bi trebalo uvek da bude pozornica takvih tramontonskih*) pregovora."

*) S one strane planina (prvobitno Alpa), severno od Rima; prema tome: varvasko, neprosvećeno. — Prev.

„Bogu neka je hvala,” uzviknuo je vlastelin; „ja ti to ne razumem. To je opet hanoversko džagorenje. No ipak, ja ću tebi da pokažem da ne zaostajem za tobom u finoći; i kao što se ti ne ljutiš zbog onog što sam ja rekao, ne ljutim se ni zbog onoga što si ti rekla. Doista, ja sam uvek držao da je budalasto da se članovi iste porodice svadaju; pa baš ako po koji put i padne neka preka reč, mora biti uzajamnog popuštanja. Ja, eto, nikad nisam bio zlopamtilo, pa mislim da je tvoja gotovost da otputuješ u London vrlo plemenita; jer ja sam tamo bio svega dvaput u mome veku, a nijednom nisam probavio više od dve nedelje dana. Stoga se od mene ne bi moglo ni očekivati da sam baš mnogo upoznao tamošnji svet i ulice za tako kratko vreme. Da se sada s tobom prepirem oko toga, bilo bi isto tako neumesno kao kad bi ti meni osporavala postupak u lovu sa čoporom pasa, ili pronalaženje zeca na legalu.” — „A to se, obećavam ti, nikada neće dogoditi.” — „E, onda i ja tebi obećavam,” odgovorio je vlastelin, „da ja tebi neću osporavati ovo drugo.”

Tako se dakle sada osnovala liga (da pozajmimo gospodin izraz) između zaraćenih stranaka; i pošto je paroh stigao, a konji bili osedlani, vlastelin je krenuo na put, pošto je obećao svojoj sestri da će se držati njenog saveta, a ona se stala pripremati da sledećeg dana krene za njim.

No pošto je vlastelin putom saopštio parohu ove stvari, obojica su se saglasila da se propisane formalnosti mogu sasvim lepo i odbaciti; i vlastelin je, predomislivši se, postupio stoga onako kako smo već videli da je postupio.

GLAVA VII

U KOJOJ SE VIDI DA SU RAZNE NEDACE ZADESILE
SIROTOG DŽONSA

Stanje stvari bilo je takvo kao što smo gore izložili, kada je gdica Onor stigla u kuću gde Miler, i odazvala Džonsa iz društva, kao što smo videli, kada se našla sama s njim; ptpočela je ovako:

„Oh, moj dragi gospodine! Kako da nadem odvažnosti da vam to kažem? Sa vama je svršeno, gospodine! Svršeno je i sa mojom jadnom gospodicom! I sa mnom je svršeno!” — „Je li se šta dogodilo Sofiji?” upitao je Džons, ukočena pogleda kao ludak. „Samo zlo,” uzviknula je Onor. „Oh, nikada više neću imati takvu gospodicu! Vaj meni, što sam morala da doživim ovaj dan!” Na ove njene reči, Džons je u licu postao siv kao pepeo, zadržtao je i zamucuo, no Onor je nastavila: „Oh, gospodine Džonse, ja sam zauvek izgubila moju gospodicu.” — „Kako! Šta? Za ime Božje, govorite. O moja draga Sofija!” — „S razlogom je možete tako nazvati,” kazala je Onor, „jer ona je zaista bila za mene najdraža gospodica. Nikada više takvu službu neću imati.” — „Dodavola s vašom službom!” uzviknuo je Džons. „Gde je — šta je — šta se dogodilo sa mojom Sofijom?” — „Dabome,” kazala je ona, „posluga može da ide dodavola. Nikome nije stalo do toga šta će biti s nama, kad nas izbacite na ulicu i upropastite. Zacelo, mi nismo od krvi i mesa, kao i drugi ljudi. Dabome, ko mari šta će od nas biti!” — „Ako imate ma i malo milosti, ma i malo sažaljenja,” uzviknuo je Džons, „molim vas da mi odmah kažete šta se dogodilo Sofiji.” — „Zacelo ja imam više sažaljenja prema vama, nego vi prema meni,” odgovorila je Onor. „Ja vas ne šaljem đavolu zato što ste izgubili najsladestvorenje na svetu. I zacelo, vi ste dostojni žaljenja, i ja sam dostojna da se neko na mene sažali; jer, zacelo, ako je ikad bilo dobre gospodarice —” — „Šta se dogodilo?” uzviknuo je Džons bezmalo u nastupu besomučnosti. „Šta,” — „Šta?” ponovila je Onor. „Pa najgore što je moglo da se dogodi po nas oboje. Njen je otac stigao u grad, i odveo ju je od nas.” Tu je Džons pao na kolena i zahvalio Nebu što nije ništa gore. „Ništa gore!” ponovila je Onor. „Pa šta bi moglo da bude gore po nas? On je odveo, zaklinjući se da će je dati gospodinu Blifilu za ženu. To neka vam bude uteha; a mene, mene su izbacili na ulicu.” — „Zaista, gospodice Onor,” odgovorio je Džons, „vi ste me bili toliko uplašili, da sam skoro izgubio pamet. Pomislio sam da se Sofiji iznenada dogodila neka najstrašnija nesreća; nešto pored čega čak i

udadba za Blifila izgleda malenkost; ali dok ima života, ima i nade, moja draga Onor. Devojke se ne mogu nasilno udavati u ovoj zemlji slobode." — „Zacelo gospodine," potvrdila je ona, „to je istina. Možda i ima neke nade za vas; ali vaj mene sirotice, kakve nade ima za me. I zacelo, gospodine, morate priznati da je sve ovo moje stradanje zbog vas. Vlastelin je ljut na mene samo zato što sam držala vašu stranu, nasuprot gospodinu Blifilu." — „Dabome, gospođice Onor, da sam ja svesan obaveza koje imam prema vama, i neću propustiti ništa što je u mojoj moći da vam se odužim." — „Vaj, gospodine!" kazala je ona, „kako drukčije da se čovek oduži služi koji je izgubio jedno mesto nego da mu nađe drugo, isto tako dobro?" — „Ne očajavajte, gospođice Onor," kazao je Džons, „ja se nadam da ću vas ponovo vratiti na isto." — „Vaj, gospodine," kazala je ona, „kako mogu da zavaravam sebe takvom nadom, kad znam da je to nemoguće, jer vlastelin se toliko okomio na mene. Ono ipak, ako biste ikad dobili moju gospođicu, kao što se ja od srca nadam — jer vi ste velikodušan, dobroćudan gospodin, i ja sam sigurna da vi nju volite, a zacelo, i ona voli vas kao rođenu dušu — to, dabome, ne vredi kriti, jer svako to vidi ko i najmanje poznaje moju gospođicu; jer siromah anđelak, ona ne ume da se pretvara — pa zato kažem, ako dvoje koji se vole ne mogu biti srećni, ko onda može? Sreća ne zavisi uvek od onoga što ljudi imaju; no i pored toga, moja gospođica ima dovoljno za vas oboje. Pa zato kažem, bila bi grdna žalost razdvojiti dva bića koja se toliko vole; i onda, ja sam uverena da ćete se vas dvoje naposljetku sastati; jer ako je tako suđeno, ništa to ne može da spreči. Ako se brakovi sklapaju na Nebu, svi žbiri na zemlji ne mogu da ih raskinu. Zacelo, volela bih da paroh Sapl ima malo više smelosti, pa da kaže vlastelinu koliki greh čini što prisiljava svoju kćer da se uda za nedragog; ali, onda, on je potpuno zavisao od vlastelina, pa siromaš gospodin, iako je vrlo pobožan čovek, i govori o grešnosti takvog postupka za njegovim leđima, on se ipak ne usuđuje da kaže pred njim ni da je njegova duša njegova vlastita. Ono zacelo, ja ga još nikada nisam videla da se tako osmelio

kao maločas, i poplašila sam se da će ga vlastelin čušiti. Ne bih želela, gospodine, da vašu milost obuzme seta, ni očajanje; stvari mogu krenuti i na bolje, sve dok se vi možete pouzdati u moju gospodicu, a to zacelo možete; jer nju niko neće moći da natera da pode ma za koga drugoga. Doista, bojim se da bi vlastelin mogao da joj nanese neko zlo u svo-
me gnev; jer on je strašno plahovit; i bojim se još da bi si-
rota moja gospodica mogla da presvisne od žalosti; jer ona je i bolećiva i nežna kao pile. Grdna je šteta, velim uvek, što nema malo moje odvažnosti. Kada bih ja volela nekog mladi-
ća, a moj otac hteo da me zato stavi pod ključ, ja bih mu oči iskopala, ali bi bilo po mome. Ali, onda, u njenom je slu-
čaju i veliko bogatstvo po sredi, a u očevoj je vlasti da joj ovo dâ ili ne dâ; onda, zacelo, ima neke razlike."

Da li je Džons strogo obratio pažnju na gornje nagvaž-
danje, ili u ovom nije bilo praznoga mesta, ja ne mogu da od-
lučim; no on nijednom nije pokušao da štogod zausti, kao
što ni ona nijednom nije zastala, sve dok Portridž nije utr-
čao u sobu i obavestio ga da je velika gospoda na stepeništu.

Ništa nije moglo biti ravno nedoumici u kojoj se Džons
sada našao. Onor nije znala ništa o poznanstvu koje je po-
stojalo između njega i ledi Belaston; i doista, ona je bila bez-
malo poslednja osoba kojoj bi on to poverio. U onoj pometnji
i nevolji, on je preuzeo (kao što to obično biva) najgori ko-
rak; i, umesto da izloži nju pogledu gospode, što bi imalo
neznatne posledice), on je izabrao da izloži gospodu njenom;
odlučio se, dakle, da sakrije Onor, i imao je tek dovoljno vre-
mena, da je smešti iza kreveta i da navuče zavese.

Jurnjava u kojoj je Džons bio tokom celoga dana zbog nje-
gove sirote stanodavke i njene porodice, užasi koje je gdica
Onor izazvala u njegovoj duši, i pometenost u kojoj se od-
jednom našao zbog neočekivanog dolaska ledi Belaston, pot-
puno su mu isterali sve pređašnje misli iz glave; tako da mu
nijednom nije palo na um da treba da igra ulogu bolesnika;
a dosita, ni veselost njegove odeće, ni svežina njegovog lika
uopšte ne bi odgovarali takvoj ulozi.

Stoga je doček njene milosti više odgođavao njenim žudnjama nego li njenom očekivanju, tim pre što je uzeo na se lik najboljeg raspoloženja, bez i najmanje stvarne i pritvorne boljetice.

Čim je leđi Belaston ušla u sobu izvalila se na postelju, govoreći: „Tako, moj dragi Džonse, vi vidite da ništa ne može da me za duže vreme odvoji. Trebalo bi možda da sam ljuta, što vas tokom čitavog dana nisam ni videla, niti što čula od vas; jer primećujem da vaša boljka nije takva da bi vas sprečavala da izidete iz kuće; štaviše, meni se čini da vi niste ni sedeli celoga dana tako nakindureni kao neka otmena gospa koja očekuje goste posle babinja; no bilo kako mu drago, nemojte misliti da nameravam da vas ružim; jer ja nikada neću da vam pružim opravdanje za hladno ponašanje supruga, uzimajući na se ulogu goropadne supruge.”

„Ne, leđi Belaston,” kazao je Džons, „ja sam uveren da me vi nećete ukoreti zbog nemara u vršenju dužnosti, kada sam ja samo čekao naređenja. Ko, mili stvore, ima razloga da se potuži? Ko je sinoć propustio zakazani sastanak, i ostavio jednog nesrećnog čoveka da očekuje, da čezne, da uzdiše, da jadikuje?”

„Ne pominjite to, moj dragi Džonse,” uzviknula je ona. „Kada biste znali uzrok, vi biste me sažaljevali. Ukratko, nemoguće je zamisliti šta žene iz boljih krugova moraju da podnose od nasrtljivih ludâ da bi se lakrdija sveta održavala. Radujem se, ipak, što vam sve vaše čežnje i jadikovanje nisu ništa nahudili; jer nikada u životu niste bolje izgledali. Vere mi, Džonse, ovoga biste časa mogli da pozirate kakvom slikaru kao Adonis.”

Ima izvesnih izazivačkih reči na koje časni ljudi mogu da odgovore samo poklonom. Među zaljubljenima, opet, ima možda takvih izraza na koje se može odgovoriti samo poljupcem. Izgleda da je kompliment, koji je leđi Belaston sada napravila Džonsu, bio te vrste, naročito pošto ga je propratio pogled u kome je bilo vrelijih pretstava no što je njen jezik mogao da izrazi.

Džons je izvesno u ovome času bio u najneprijatnijem najnezgodnijem položaju koji se dâ zamisliti; jer, da nastavim malopredašnje upoređivanje, iako je izazivanje uputila dama Džons nije mogao da primi zadovoljenje, pa čak ni da ga za traži u prisustvu treće osobe, budući da zakon oružja ne dozvoljava sekundante pri ovoj vrsti dueliranja. Kako leđi Belaston nije imala u vidu ovakvu prepreku, pošto nije znala da u sobi ima još neka žena osim nje, ona je, veoma iznenađena čekala neko vreme Džonsov odgovor; no on je, svesan svog smešnog položaja, stajao na otstojanju, i ne usudujući se dati dâ pravi odgovor, uskratio svaki. Ništa se ne bi moglo zamisliti komičnije, ni tragičnije, od ovog prizora, da je on potrajao malo duže. Gospa je već dva-tri puta promenila boje lica; ustala je sa postelje i opet sela, dok je Džons želeo da se pod provali pod njim, ili da mu se kuća sruči na glavu; onda se dogodio jedan čudan slučaj koji ga je oslobodio neprilike, i koje ga ne bi bez posramljenosti izvukle ni rečitost jednog Cicerona ni politika jednog Makiavelija.

To je bio dolazak mladog Najtingela, mrtva-pijana; i tačnije u onom stepenu pijanstva koji lišava čoveka upotrebu razuma, a da ga pri tome ne lišava upotrebe njegovih udova.

Gđa Miler i njene kćeri bile su u postelji, a Portridž je pušio lulu pored kuhinjske vatre; tako je on neometano dospelo do vrata Džonsove sobe. Otvorio ih je širom i uputio se unutra bez ikakve ceremonije, na što je Džons skočio sa stolice i potrčao da mu pristup zapreči, što mu je tako valjano pošlo za rukom da ovaj nije ni kročio dovoljno unutra da bi mogao da vidi ko sedi na postelji.

Najtingel je, ustvari, zabasao u Džonsovu odaju a hteo je da ode u onu u kojoj je sam stanovao; stoga se uporno zainatio da ude, zaklinjući se svečano da neće da dopusti da ga neko sprečava da legne u njegov sopstveni krevet. Džons ga je međutim, ubrzo savladao i predao u Portridžove ruke, koga je larma na stepeništu brzo dozvala u pomoć svome gospodaru.

Sada je Džons nerado morao da se vrati u svoju odaju. U samom času kada je kročio unutra čuo je usklik oduševljene leđi Belaston, premda ne veoma glasan; u isto vreme, spazivši

je, kako se bacila u naslonjaču, u velikoj uznemirenosti, koja bi se, u neke gospe nežnijeg sastava, mogla smatrati za nastup histerije.

Uistinu, gospoda je, uplašena borbom između dva čoveka, a ne znajući joj ishod, i čuvši kako se Najtingel teško zaklinje da će leći u svoj krevet, pokušala da se povuče u već poznato joj sklonište, ali je, na svoju veliku zaprepaščenost, videla da je ovo već zauzela neka druga osoba.

„Zar se ovakav postupak dâ podneti, gospodine Džonse?“ uzviknula je gosa. „Najpodliji čoveče! Ko je ta bednica kojoj ste me izložili?“ — „Bednica!“ ciknula je Onor gnevno iz svoga skloništa. — „Gle'te, molim vas! Bednica, vaistinu! — ali bedna kakva sam, ja sam poštena; a to je malo više nego što mogu neke bogate da kažu.“

Džons, umesto da prione odmah da ukloni oštricu Onorinog gneva, kao što bi to učinio neki iskusniji kavaljer, uzeo je da proklinje svoju zvezdu i da vapije nad sobom kao nad najzlosrećnijim čovekom na svetu; a odmah zatim, obraćajući se leđi Belaston, uputio joj je neke veoma besmislene izjave o svojoj nevinosti. Na to je leđi Belaston, koja je već sada mogla ponovo da vlada svojim razumom, a koji je u nje bio hitar kao u svih žena na svetu, naročito u ovakvim prilikama, hladno odgovorila: „Gospodine, nije potrebno da se izvinjavate; ja sada vidim ko je ova osoba, jer nisam odmah poznala gospođicu Onor; sada, kada vidim, ja ne mogu da posumnjam da između vas i nje postoji išta nedozvoljeno; i ja sam uverena da je ona isuviše razborita da bi mogla, ma u kom vidu, krivo da protumači ovu moju posetu vama. Ja sam njoj uvek bila veoma naklonjena, a možda je u mojoj vlasti da to docnije i pokažem.“

Gđica Onor je sada bila isto onoliko tiha koliko je malopre bila uzrujana. Čuvši, dakle, da je leđi Belaston uzela blag ton, i ona je ublažila svoj. „Zacelo, mileđi, ja sam uvek bila spremna da priznam vašu dobrotu prema meni; zaista, niko mi nije bio veći prijatelj nego mileđi; i zacelo, sada kad vidim da ste to vi, mileđi, mogla bih sebi da odgrizem jezik zbog moje ludosti. Ja krivo da tumačim posetu koju je mileđi napravila!

Zacelo, slugama, kao što sam ja, i ne priliči da misle o postupcima tako visoke osobe — to jest, ja sam bila dvorkinja, no sada ne služim nikoga, i tim sam veća bednica; izgubila sam najbolju gospodaricu." Ovde je Onor našla za umesno da prolije bujicu suza. „Ne plaćite, dete," kazala je dobra gospa; „možda će se naći način da vam se pomogne. Dodite vi k meni sutra ujutru. Onda je uzela svoju lepezu koja je ležala na podu, pa i ne pogledavši Džonsa, izišla je vrlo dostojanstveno iz sobe (budući da u bezobraznosti žena iz viših krugova ima neke dostojanstvenosti koju njihove siromašnije sestre uzalud pokušavaju da postignu u okolnostima ove prirode).

Džons je ispratio niz stepenice, ponudivši joj ruku više puta, no ona je odlučno odbila da je primi, i ušla je u nosiljku i ne pogledavši ga dok je stajao pred njom duboko poklonjen.

Kada se vratio gore, između njega i gđice Onor poveo se dug razgovor, dok je ona dovodila u red svoju odeću posle nezgode kroz koju je prošla. Predmet ovoga razgovora bilo je njegovo neverstvo prema njenoj gospodici, o čemu je ona razglabala sa velikom ogorčenošću; no Džons je našao načina da je umiri; i ne samo to, no i da dobije obećanje da će ona ovo sačuvati kao najstrožu tajnu, da će se sutra ujutru potruditi da pronade Sofiju, i da će ga obavestiti o vlastelinovim daljim koracima.

Tako se završila ova nesrećna pustolovina jedino na Onorino zadovoljstvo; jer tajna je (kao što će, možda, neki moji čitaoci priznati iz iskustva) često puta vrlo dragocen posed; i to ne samo za one koji je verno čuvaju, već katkada i za takve koji je samo šapuću unaokolo dok ne dode do ušiju celoga sveta, osim neobaveštene osobe koja plaća za zamišljeno sakrivanje nečega što je javno poznato.

GLAVA VIII

KRATKA I SLATKA

Uprkos svih obaveza koje je osećala prema Džonsu, gđa Miler nije mogla a da ga sledećeg jutra blago ne ukori zbog

uragana koji se prošle noći odigrao u njegovoj sobi. Njene su reči, međutim, bile tako blage i tako prijateljske, i, doista, cilj im nije ni bio ništa drugo do li istinsko dobro samoga Džonsa; zato je i on — daleko od toga da bi se osetio uvređen — zahvalno primio opomenu dobre žene, pokazao veliku zabrinutost zbog onoga što se dogodilo, izvinio se što je bolje mogao, i obećao da nikada više neće dati povoda da u kući dođe do onakvog loma.

No iako se gđa Miler nije uzdržala od kratke pridike prilikom njihovog prvog susreta, ipak razlog radi kojeg ga je zamolila da side dole toga jutra bio je mnogo prijatnije vrste; naime, da na venčanju mesto oca preda gdicu Nansi u supružanstvo g. Najtingelu, koji je već bio obučen i sasvim onako trezan kao što će mnogi moji čitaoci pomisliti da treba da bude čovek koji se tako nesmotreno ženi.

Ovde je možda umesno da ispričamo kako je ovaj mladi gospodin pobeo od svoga strica, kao i da objasnimo njegovo pojavljivanje u onome stanju u kome smo ga videli prošle noći.

Ele, kada je stric sa sinovcem prispeo u svoj stan, delom da bi zadovoljio svoju vlastitu naklonjenost (jer je veoma voleo bocu), a delom da bi onespособio svoga sinovca za neposredno izvršenje njegove namere, on je naredio da donesu vina; onda je uzeo da nudi svoga sinovca tako užurbano da je ovaj — nevičan piću — bio brzo gotov, budući da nije želeo da se zameri stricu i pokaže neposlušnost.

Upravo kad je stric postigao pobedu, i spremao postelju za svoga sinovca, došao je glasnik sa vestima koje su ga tako zabrinule i zaprepastile, da je za časak zaboravio sve staranje o svome sinovcu, i celim njegovim duhom potpuno su ovladale njegove sopstvene brige.

Ova iznenadna i ucveljujuća vest nije bila ništa manje nego ovo: da je njegova kći iskoristila bezmalo prvi časak njegovog osustva i pobešla sa nekim mladim sveštenikom iz susedstva, iako je on mogao imati protiv njega samo jednu zamerku, naime, da je bio ubogi siromah; a međutim, ona nikad nije našla za umesno čak ni svoga oca da upozna sa ovom

svojom ljubavlju; štaviše, radila je tako vešto da niko čak nije ni posumnjao ništa, sve do sada kada je sve bilo gotovo.

Čim je g. Najtingel primio ovaj izveštaj, naredio je u najvećoj pometenosti, da mu se odmah sprema kola; i pošto je preporučio svoga sinovca staranju jednog sluga, ostavio je kuću odmah, jedva znajući šta čini ili kuda ide.

Kada se stric ovako udaljio, i sluga došao da smesti sinovca u postelju, i probudio ga u toj nameri, ovaj — shvativši najzad da je njegov stric otputovao — umesto da primi ljubazno ponudene mu usluge, zainatio se da mu se dozove nosiljka; sluga je ovo rado izvršio, budući da nije dobio strogo naređenje u protivnom smislu; i tako, kada su ga odneli u kuću gde Miler, oteturao je u sobu g. Džonsu, kao što smo već ranije ispričali.

Pošto je stric kao prepreka bio uklonjen (premda mladi Najtingel još nije znao na koji način), i obe stranke se brzo spremile, majka, g. Džons, g. Najtingel i njegova draga ušli su u kola koja su ih odvezla u Doktors Komons; tu je gdica Nansi, rečeno prostim jezikom, ubrzo načinjena časnom žcnom, a njena jadna majka, najsrećnijim bićem, u najčistijem smislu reći.

I sada je g. Džons, pošto je video da su se njegove plemenite usluge ovoj jadnoj ženi i njenoj porodici tako srećno okončale, uzeo da se pozabavi i svojim vlastitim brigama; no da ga ne bi ko od mojih čitalaca koreo zbog ludosti što se toliko pača u tuđe poslove, i da ne bi poneko pomislio da je njegov postupak bio više nezainteresovan no što je bio u stvari, mislim da je umesno da uverim svoga čitaoca da, ne samo da nije tačno da ga se ova stvar nije ticala, no je doista imao i krupan razlog da pripomogne njeno okončanje.

Da odmah objasnimo ovaj paradoks, on je bio čovek koji je zaista mogao da kaže sa Terencijem: *Homo sum: humani nihil a me alienum puto*. On nikada nije bio ravnodušan posmatralac ma čijeg jada ili nesreće; i sam je osećao jedno ili drugo, u srazmeri u kojoj bi im doprineo. Stoga on nije mogao da uzdigne celu jednu porodicu iz najniže bede do najvišeg uzleta radosti, a da i sebi pri tome ne pričini veliku sreću; veću, mož-

da, od one koju svetski ljudi često puta kupuju po cenu najvećeg truda, a često po cenu gicanja kroz najdublje nepravde.

Ali čitaoci koji su iste naravi kao i on, misle možda da ova kratka glava sadrži obilje gradiva; dok bi drugi verovatno želeli da su je, i takve, kratke kakva je, bili sasvim pošteđeni, kao bez veze sa glavnim ciljem ove istorije, a taj je, valjda, po njihovom mnjenju, da se Džons odvede na vešala, ili, ako je moguće, da se gurne u kakvu još strašnju katastrofu.

GLAVA IX

KOJA SADRŽI RAZNA LJUBAVNA PISMA

Kada se g. Džons vratio kući, našao je na stolu sledeća pisma, koja je srećom otvorio po redu kako su bila poslana.

PISMO I

„Mene je zacelo obuzela neka čudnovata zaludenost; ni časka ne mogu da se pridržavam svojih odluka, ma koliko one bile snažne, ili opravdane. Sinoć sam se bila rešila da vas nikad više ne vidim; jutros, pak, ja sam voljna da vas saslušam, ne biste li, kako velite, objasnili stvar; a ipak, znam da je to nemoguće. Kazala sam samoj sebi sve što biste mogli da izmislite. — A možda i nisam. Možda je vaš dar izmišljanja jači. Dodite mi zato istoga časa kad ovo pismo primite. Ako možete da iskujete izvinjenje, ja bezmalo obećavam da ću vam verovati. Izneverena takode — više neću da mislim. Dodite pravo k meni. Ovo je treće pismo koje sam napisala; prva dva sam spalila — gotovo sam sklona da spalim i ovo — Kamo da mogu da sačuvam zdrav razum! — Dodite odmah.”

PISMO II

„Ako se iole nadate da vam bude oprošteno, ili makar i dopušteno da se pojavite u mojoj kući, dodite ovoga trenutka.”

PISMO III

„Sada čujem da niste bili kod kuće kada su moja pisma prispela u vaš stan. Čim ovo primite, istoga časa dodite da vas vidim. Ja se neću nikuda micati, niti će iko biti pušten u kuću osim vas. Zacelo ništa vas ne može za dugo sprečiti.”

Džons je upravo pročitao ova tri pisamca kad je g. Najtingel ušao u sobu. „Pa, Tome,” kazao je, „ima li kakvih vesti od ledi Belaston, posle noćasnje pustolovine?” (jer više nije bila tajna ni za koga u kući ko je bila ta dama). „Ledi Belaston?” upitao je Tom vrlo ozbiljno. — „Ali, dragi Tome,” uzviknuo je Najtingel, „nemojte biti tako oprezni prema vašim prijateljima. Premda sam noćas bio isuviše pijan da bih je mogao videti, ja sam je video na onom balu pod maskama. Zar vi mislite da ja ne znam ko je Kraljica vilâ?” „Zar ste vi, dakle, zaista znali na balu ko je bila ona dama?” upitao je Tom. — „Duše mi, jesam,” odgovorio je Najtingel, „i otada sam vam to dvadeset puta nagovestio; no kako ste vi u toj stvari bili tako osetljivi, nisam hteo da vam to i otvoreno kažem. Čini mi se, dragi prijatelju, da vi, sudeći po vašoj preteranoj obazrivosti u ovoj stvari, ne poznajete tako dobro karakter te dame, kao što poznajete njenu osobu. Ne ljutite se, Tome; ali, časti mi, vi niste prvi muškarac koga je ona navela na razvrat. Njen ugled nije u opasnosti, verujte mi.”

Iako Džons nije imao razloga da zamišlja da je dama pripadala rodu vestalki, kada se njegova veza začela, ipak, kako on uopšte nije poznavao grad, i imao veoma malo poznanika u njemu, on nije ni znao ništa o karakteru one žene koja se prosto naziva *demi-rép*,*) a to će reći, žena koja se upliće u odnose sa svakim muškarcem koji joj se sviđa, a sve pod ime-

*) Žena sumnjiva ugleda, verovatno skraćeno od *demi-réputation*. — Prev.

nom i izgledom čednosti; i koju; (iako neke preterano pristojne dame ne žele da budu viđene u njenom društvu) posećuje, što 'no vele, čitav grad; ukratko, za koju svako zna da je ono čime je niko ne naziva.

Stoga, kada je video da je Najtingelu njegova veza savršeno poznata, i počeo da sumnja da je njegova obazrivost baš toliko potrebna u ovoj prilici, dao je slobodu jeziku svoga prijatelja, i zamolio ga da mu otvoreno ispriča sve što zna ili što je ikada čuo o toj gospi.

Najtingel, koji je i u mnogim drugim prilikama bio isuviše poženskarene naravi, imao je i jaku naklonost za rekla-kazala. Zato se on, čim mu je Džons dao punu slobodu da govori, opširno raspričao o toj dami; no kako je njegova priča sadržavala mnoge pojedinosti koje nju veoma beščaste, mi, iz prevelike slabosti prema ženama iz otmenih krugova, ove ne možemo da ponovimo. Mi bismo hteli obazrivo da izbegnemo da budućim komentarima naših delâ pružimo priliku da prave ma kakve zlobne opaske, kao i da nas prisiljavaju, protiv naše volje, da budemo tvorci sablažnjivog ogovaranja, što nam nikad nije ni palo na um.

Pošto je Džons vrlo pažljivo saslušao sve što je Najtingel imao da kaže, duboko je uzdahnio; na to je ovaj, primetivši to, uzviknuo: „Hej-hej! Nisi valjda zaljubljen, nadam se! Da sam mogao pomisliti da će te moje pričanje ožalostiti, uveravam te ne bih ti ni reči kazao.” — „Oh, moj dragi prijatelju,” uzviknuo je Džons, „ja sam se tako upetljao sa tom ženom, da sad ne znam kako da se ispetljam. Zaljubljen, zaista! Ne, dragi prijatelju, to nisam; ali ja imam obaveza prema njoj, i to veoma velikih. Pošto vi već znate tako mnogo, govoriću s vama otvoreno. Ja dugujem, možda, samo njoj što još ne oskudevam u zalogaju hleba. Kako onda mogu da napustim takvu ženu? A ipak, ja moram da je napustim ili da počinim najcrnje izdajstvo prema jednoj devojci koja zaslužuje od mene beskrajno bolje postupanje. To je devojkica, moj Najtingelu, koju volim ljubavljju kakvu malo ko može da pretstavi. Skoro

sam poludeo od neizvesnosti šta mi valja činiti." — „A je li ta druga, molim vas, neka časna gospodica?" upitao je Najtingel. „Je li časna!" uzviknuo je Džons; „ni dašak se još nikad nije usudio da nanese mrlju njenom ugledu. Najsladaniji vazduh nije čistiji, bistri potok nije jasniji nego njena čast; ona je sva, dušom i telom, sušto savršenstvo. Ona je najdivnije stvorenje u vaseljeni; a ipak, vladarka je takvih plemenitih, uzvišenih osobina da — iako je ona uvek prisutna u mojim mislima — jedva ikad mislim o njenoj lepoti, osim kad je vidim." — „Pa zar vi možete, moj dobri prijatelju," uzviknuo je Najtingel, „pored takve ljubavi da se i časak dvoumite da li da napustite jednu onakvu —?" „Prestanite," kazao je Džons; „ne ružite je više; meni je i sama pomisao nezahvalnosti mrska." — „Pih!" kazao je Najtingel, „niste vi prvi koga je ona zadužila obavezama te vrste. Ona je upadljivo darežljiva tamo gde joj se to sviđa; premda, dozvolite da vam kažem, ona svoju blagonaklonost tako promućurno poklanja, da to treba da izazove taštinu muškarca nego njegovu zahvalnost." Ukratko, Najtingel je toliko razglabao o ovome, i ispričao je svome prijatelju toliko priča o toj gospi, zaklinjući se da su one sušta istina, da je potpuno uklonio iz Džonsovih grudi svako osećanje poštovanja prema njoj; čime je i njegova zahvalnost bila umanjena. Doista, on je počeo da gleda na njene usluge pre kao na nadnicu nego li na znake milošte, što je unižavalo ne samo nju no i njega samog u njegovim vlastitim očima, i ljutio se na oboje. Od ovog gađenja njegova se duša, prirodnim prelazom, okrenula Sofiji: njena čestitost, njena čistota, njena ljubav prema njemu, njene patnje zbog njega, obuzele su sve njegove misli, i učinile su da mu se njegovo opštenje sa ledi Belaston prikaže još gnusnije. Ishod svega toga bio je ovaj: rešenost da napusti miledi, samo ako nađe dobar izgovor, pa iako će gubitak te službe — jer je tako sada gledao na njihovu vezu — značiti gubitak hleba. Kada je ovo saopštio svome prijatelju Najtingelu, ovaj se malo porazmislio pa je rekao: „Znaš šta ćemo, momče! Pronašao sam sigurnu metodu: predloži joj brak, pa neka me obese, ako

ne upali!" — „Brak!" uzviknuo je Džons. „Dabome, Najtingel, potvrdio je Najtingel, i ona će se za čas izjasniti. Poznao sam jednog mladića koga je ranije držala, i koji joj je ozbiljno učinio takvu ponudu, pa ga je odmah najurila."

Džons je izjavio da ne bi smeo da se usudi da učini takav opit. „Može biti," kazao je, „da će takav predlog nju manje da zaprepasti od jednog nego li od drugog čoveka. Pa ako bi me uhvatila za reč, gde sam onda pristao? Uhvaćen u vlastitu zamku, i gotov za uvek?" — „To ne," odgovorio je Najtingel, „sve dok ja mogu da vam pribavim sredstvo da se u svako doba možete izvući iz zamke." — „Kakvo bi sredstvo moglo da bude?" upitao je Džons. — „Ovo," odgovorio je Najtingel: „mladić koga sam pomenuo je najprisniji prijatelj koga imam na svetu; i on je toliko ljut na nju zbog nekih pakosti koje mu je otada pričinila, da sam uveren da će vam on, bez ikakve teškoće, dati da zavirite u pisma koja mu je ona pisala. Onda vi možete lepo da raskinete s njom, i otkazete pre no što se čvor sveže, ako bi ona zbilja bila voljna da ga vezuje, u šta ja ne verujem."

Zahvaljujući snazi ovog uverenja, Džons je, posle izvesnog oklevanja, pristao; no, zaklinjući se da mu nedostaje pouzdanja da joj ovaj predlog kaže u lice, napisao je sledeće pismo, kako mu je Najtingel u pero diktirao:

„Gospodo,

Preko mere želim što sam, nesrećnom zauzetošću izvan kuće, propustio čast da primim vaše zapovesti onoga časka kad su one prispele; i zadocnjenje kojem još moram da se izlažem do opravdanja pred vama, miledi, veoma mnogo uvećava moj jad. O ledi Belaston! Koliko sam strahovao da oni nastrani, nesrećni slučajevi ne naškode vašem ugledu! Postoji samo jedan način da se zaštititi. Nije potrebno da ga imenujem. Samo dopustite mi da kažem ovo: kao što je vaša čast meni draga koliko i moja vlastita, tako je i moja jedina težnja da postignem sreću da svoju slobodu stavim pred vaše

U PISMU JE ZAPROSIO

noge; i verujte kad vam kažem da nikada ne mogu biti potpuno srećan dok mi vi ne podarite zakonsko pravo da vas nazovem svojom večito. Ja sam

Gospodo,

sa najdubljim poštovanjem,
 vaše milosti najzahvalniji,
 i poslušan, prepokoran sluga,
 Tomas Džons."

Na ovo je ona ubrzo poslala sledeći odgovor:

„Gospodine,

Kad sam pročitala vašu ozbiljnu poslanicu, mogla sam se zakleti, zahvaljujući njenoj hladnoći i formalnosti, da vi već imate ono zakonsko pravo koje pominjete; još gore, da mi već mnogo godina sačinjavamo onu čudovišnu životinju: muža i ženu. Zar vi, dakle, zbilja mislite da sam ja budala? Ili zar uobražavate da ste kadri da me toliko lišite pameti da bih se dala nagovoriti da predam u vaše ruke sve svoje imanje, da biste mogli da se lolate na moj trošak? Jesu li to dokazi ljubavi koje sam očekivala? Je li to uzvrat za — no ja prezirem da vam to prebacujem, i veoma se divim vašem dubokom poštovanju.

P. S. — Sprečena sam da ovo psimo ponovo pročitam. — Možda sam kazala više no što sam mislila. — Dodite mi večeras u osam."

Po uputstvu svog tajnog savetnika, Džons je odgovorio:

„Gospodo,

Nemoguće mi je da izrazim koliko me je užasnula sumnja kojom ste me oklevetali. Zar može leđi Belaston da poklanja milošte čoveku za koga veruje da je kadar da smišlja takve podle namere? Ili zar ona može da oseća prezir prema najsvetijoj vezi ljubavi? Možete li, zar, gospodo, da zamislite da

ako je žestina moje strasti nadvladala u jednom nemilom časku onu nežnost koju osećam prema vašoj časti, da bih i dalje dopuštao sebi da i dalje traje odnos koji nikako ne može zadugo da izbegne pažnji sveta; i koji će se, otkriven, pokazati tako koban po vaš ugled? Ako je takvo vaše mišljenje o meni, ja moram da se staram da mi se brzo ukaže prilika da vratim one novčane obaveze koje sam, nesrećnik, primio iz vaših ruku; a što se tiče onih nežnije vrste, ja ću uvek ostati, itd." I tako je završio istim onim rečima kojima je završio i prethodno pismo.

Gospa je odgovorila kao što sledi:

„Vidim da ste hulja; i prezirem vas iz duše. Ako dođete ovamo, neću biti kod kuće.”

Premda je Džons bio veoma zadovoljan što se spasio ropstva, — a oni koji su ga ikad iskusili, priznaće da ono nije bilo najlakše vrste — on ipak u duši nije bio savršeno bezbrižan. Bilo je u tome planu previše neistine da bi čovek, koji je mrzeo svaku vrstu laži i nepoštenja, mogao da bude zadovoljan; niti bi on, doista, i pristao uz ovaj plan, da nije bio uvučen u očajan položaj u kome je morao da se pokaže kao nečasen čovek bilo prema jednoj, bilo prema drugoj dami; a čitalac će zacelo dopustiti da je svako dobro načelo, kao god i ljubav, snažno išlo u prilog Sofije.

Najtingel je klicao zbog uspeha svoje strategije, na kojoj mu se i njegov prijatelj mnogostruko zahvalio. On mu je na to odgovorio: „Dragi Tome, nas dvojica smo učinili veoma različite usluge jedan drugome. Vi meni dugujete što ste stekli vašu slobodu; ja vama što sam izgubio svoju. Ali ako ste vi srećni u vašem slučaju, kao što sam ja u svome, uveravam vas da smo nas dvojica najsrećniji ljudi u Engleskoj.”

Sada su ova dva gospodina pozvana dole na ručak. Gđa Miler, koja se lično bila latila dužnosti kuvarice, založila je sve svoje darove da se venčanje njene kćeri što bolje proslavi. Ovaj radostan događaj ona je uglavnom pripisivala Džonsovom

prijateljskom držanju; čitava njena duša plamsala je od zahvalnosti prema njemu, i svi njeni pogledi, reči, i postupci, toliko su to pokazivali, da su njena kći, pa čak i njen novi zet, bili beznačajni predmet njene pažnje.

Ručak se upravo svršio kada je gđa Miler dobila jedno pismo; ali kako smo u ovoj glavi imali već dosta pisama, njegovu ćemo sadržinu saopštiti u sledećoj.

GLAVA X

KOJA SE DELOM SASTOJI OD ČINJENICA, A DELOM OD
OPASKI POVODOM TIH ČINJENICA

Pismo, dakle, koje je prispelo pred kraj prethodne glave bilo je od g. Olvordia, a donosilo je vest da ovaj gospodin ima nameru da odmah dode u grad sa svojim sestrićem Blifilom, pa želi da mu se pripreme njegove uobičajene prostorije, to jest, prvi sprat za njega, a drugi za njegovog sestrića.

Veselost koja se malopre ogledala na licu sirote žene, sada se malo pomutila. Vest ju je zaista dosta zabrinula. Postupiti prema svome zetu koji je tako nezainteresovano sklopio brak sa njenom kćeri time što će mu odmah pokazati vrata izgledalo joj je, u jednu ruku, veoma nepravedno; u drugu, pak, jedva je mogla, posle svih obaveza kojima ju je zadužio, da podnese i samu pomisao da se ma kako izvini g. Olvordiu, i da ga liši stana koji mu s pravom pripada; jer taj gospodin obasipajući druge bezbrojnim dobročinstvima, postupao je posve suprotno onome što čini većina velikodušnog sveta. On je podešavao, u svakoj prilici da sakrije svoje dobročinstvo ne samo od sveta, no čak i od onih koji su ga primali. On je stalno upotrebljavao reči *pozajmiti i platiti*, umesto *dati*; i pomoću svakog načina koji je mogao da smisli, uvek je umanjivao rečju usluge koje je činio, dok ih je oberučke gomilao. Tako, kad je gđi Miler odredio godišnji dohodak od pedeset funti, kazao joj je da to čini „s obzirom da će mu prvi sprat uvek biti na raspolaganju kad god bude u gradu (a to je jedva

ikad nameravao), ali da ga ona inače uvek može iznajmiti, jer će je o tome uvek izvestiti mesec dana ranije." Sada, međutim, morao je iznenada da pohrli u grad, i nije bio u mogućnosti da je blagovremeno obavesti; i ta hitnja ga je verovatno sprečila, kada je pismo pisao, da doda „ako su sobe slobodne;" jer izvesno je da bi on, drage volje, učinio taj ustupak i kad bi u pitanju bio i manje opravdan razlog od ovog koji je gđa Miler mogla da navede.

Ali postoje osobe koje, kao što Prajor*) odlično primećuje, podešavaju svoje postupke po nečem što je

Iznad ustaljenih i krutih pravila
O zlu i dobru — kako ih je škola ukalupila —
I iznad slova zakona.

Za ove nije dovoljno da ih njihova odbrana oslobodi u Old Bejliu,**) pa čak nisu zadovoljni ni kada ih savest, najstroži sudija, oslobađa. Njihovu tankoćutnost ne zadovoljava ništa što nije časno i plemenito; i ako njihovi postupci podbace u ovoj belezi, oni su jadni i čemerni; puni nemira i briga, kao ubica koji se plaši seni ili dželata.

Gđa Miler je bila jedna od takvih. Ona nije mogla da prikrije nespokojstvo koje je ovo pismo izazvalo u njoj; no čim je upoznala društvo sa njegovom sadržinom, i nagovestila svoju nevolju, Džons (njen dobri anđeo) odmah je oslobodio njene zabrinutosti. „Što se mene tiče, gospodo," kazao je, „moj vam stan stoji na raspolaganju jedan minut posle otkaza; i g. Najtingel uveren sam, pošto još ne može da pripremi stan podesan da bi u nj mogao da uvede svoju gospodu, pristaje da se vrati u svoj novi stan, kuda će i gđa Najtingel zacementovati da ide s njim. Sa ovim predlogom i suprug i supruga su se odmah saglasili.

*) Metju Prajor, engleski pesnik, 1664—1721. — Prev.

**) Glavni krivični sud u Londonu.

Čitalac će lako poverovati da su obrazi gđe Miler počeli opet da se žare novom zahvalnošću prema Džonsu; ali možda će biti teže da ga uverimo da je g. Džons, nazvavši njenu kćer gđom Najtingel (budući da je to bilo prvi put da je taj priyatni zvuk dopro do njenog uha), pričinio miloj majci više radosti, i više zagrejao njeno srce prema Džonsu, nego onim što ju je oslobodio doskorašnje brige.

Sledeći dan je bio određen za seobu mladog bračnog para, kao i Džonsovu, koji je takođe trebalo da dobije stan u istoj kući u kojoj i njegov prijatelj. I sada je blaženo raspoloženje opet zavlдало društvom, i proveli su dan u najvećoj veselosti, svi izuzev Džonsa koga je, iako se on trudio da na izgled ne zaostane u veselju iza ostalih, morio težak jad zbog Sofije: vest da g. Blifil dolazi u grad (a on je jasno uviđao svrhu toga putovanja) prilično je tome doprinela; a njegovu zabrinutost još je većma pojačavalo to što ga je gđica Onor razočarala i nije mu sinoć donela, kao što je bila obećala, nikakve vesti o Sofiji.

Položaj u kome su se on i njegova draga nalazili u to vreme pružao je malo nade da će čuti ikakve dobre glase; pa ipak, on je tako nestrpljivo očekivao gdicu Onor, kao da se nadao da će mu ona doneti Sofijino pismo u kome mu zakazuje sastanak, i razočaranje mu je tako teško padalo. Da li je ova nestrpljivost dolazila usled one prirodne slabosti ljudske duše, zbog koje čovek zaželi da sazna ono najgore, a nezvesnost postaje najnepodnošljiviji bol; ili je, pak, sebe uljuljivao kakvim potajnim nadama, mi nećemo da odlučujemo. Da je ovo drugo moguće, zna isuviše dobro svaki onaj koji je voleo; jer od svih sila kojima ova strast vlada našim dušama, jedna od najčudesnijih je podržavanje nade usred očajanja. Teškoće, neverovatnosti, i još gore, nemogućnosti, sasvim se previdaju; tako da se o svakome ludo zaljubljenom može reći ono što Adison veli o Cezaru,

Alpi i Pirineji tonu pred njim!

Pa ipak, isto je toliko tačno da ova ista strast katkada hoće i od krtičnjakâ da pravi planine, i izaziva očaj usred

obilja nada; ali ovi hladni nastupi ne traju dugo kod zdravih priroda. U kakvom se raspoloženju čudi Džons sada nalazio, ostavljamo čitaocu da pogodi, budući da o tome nemamo tačnih podataka; ali ovoliko je izvesno: on je probavio dva sata u očekivanju, pa kada više nije mogao da prikrije svoju uznemirenost, povukao se u svoju odaju; tu ga je bezmalo, spopala mahnitost, no onda mu je bilo uručeno sledeće pismo od gđice Onor, koje ćemo *verbatim et literatim* podneti čitaocu.

„Gospodine,

Jabi vam zacelo došla da vas posetim ko'što sam vam obećala samo da me miledi nije sprečila; jer zacelo, gospodine, vi znate dobro da svako mora naipre da gleda svoju kuću, a zacelo takva ponuda nedešava se dvaputa, i onda bi sama bila kriva da nisam primila ponudu kad mi je miledi tako ljubazno ponudila da budem njena dvorkinja bez dasam ja to tražila, i zacelo onaje najbolja žena na svetu a ko kaže da nije vrlo je u srcu zao tako ja mislim. Akosam ja tako nešto rekla, toje bilo samo iz ne znanja i ja to vrlo žalim. Ja znam daje vaša milos jedan čas i čestit gospodin, pa akosam ja to baš i kazala, da vaša milos to neće nikom pričati jerbi sotim naškodili jednoj sirotoj devojci koja je oduvek vašu milos naj više poštovala. Ono zacelo pravose kaže, treba uvek držati jezik zazube, jer niko nezna šta nosi dan; i bogami damije neko jučer reko' daću danas imati jedno ovako lepo mesto, jamu nebi to poverovala; jer pravogovoreći nisam nisama ni sanjala tako nešto, niti bija tražila ičije tuđe mesto; ali kakoje miledi sama to mesto meni ponudila bez dasam jato tražila, pa zato zacelo ni gđica Itof ni niko drugi nemože da meni nešto prebacuje štosam ja primila nešto štoje samo došlo. Molim vašu milos da nespominje ništa štosam rekla, jer ja želim svaku sreću vašoj milosti; i ja nimalo nesumnjam daćete vi ipak na kraju dobiti gđicu Sofiju Vestern; no što se mene tiče, vaša milos zna davam više nemogu biti od pomoći u toj stvari, pošto sam ja saad u službi druge gospode, a ne moje gospo-

dice. Molim vašu milos da nepriča ništa o onome štoje bilo, i da verujete, gospodine, dasam

Vaše milosti ponizna službenica.

Do smrti na vašu zapovest spremna,
Onor Blekmor."

Džons je na razne načine tumačio ovaj korak ledi Belaston, koja ustvari nije imala druge namere osim te, da pod svojim krovom sačuva znalca tajne za koju je želela da se ne pročuje dalje no što se već čula; ali najvećma je želela da je sačuva od Sofijinih ušiju; jer premda je ta mlada gospodica bila gotovo jedina koja je više ne bi ponovila, miledi o tome nije mogla sebe da uveri; jer, kako je ona sada mrzela sirotu Sofiju neutoljivom mržnjom, zamišljala je da i naša junakinja, u svojim nežnim grudima, gaji istu mržnju prema njoj, iako ovoj tamo još nikada nije bilo pristupa.

Dok je Džons strahovao od hiljadu raznih i užasnih smicalica, i dubokih političkih spletkarenja, tumačeći njima Onorino unapredenje, Fortuna, okja se dosad pokazala ogorčen neprijatelj njegovom braku sa Sofijom, pokušala je sada, jednim novim načinom, da ovaj konačno onemoguću iskušenjem kojemu bi se, u svome sadašnjem očajnom položaju, teško mogao da odupre.

GLAVA XI

KOJA SADRŽI GUDNOVATU ALI NE BESPRIMERNU GRAĐU

Bila je izvesna dama, neka gđa Hant, koja je često vidala Džonsa u kući u kojoj je stanovao, a koja se prisno poznavala sa ženskom čeljadi u toj kući, i doista, bila i velika prijateljica gde Miler. Njoj je bilo oko trideset godina; jer dvadeset i šest je i sama priznavala; bila je privlačnog lika i oblika, samo malo previše naklonjena gojaznosti. Rodbina ju je bila udala za nekog starog trgovca iz Turske, koji se okanio trgovine pošto je stekao lep imetak. S njim je živela dvanaestak godina

bez prekora, ali ne i bez jadâ, u velikom samoodricanju; njena vrlina bila je nagrađena njegovom smrću, i velikim bogatstvom koje joj je ostavio. Prva godina njenog udovištva bila je upravo na isteku, i ona ju je provela velikim delom u povučenosti, viđajući samo neke njoj veoma drage osobe, i deleći svoje vreme između vršenja pobožnih dužnosti i čitanja romanâ, koje je oduvek veoma volela. Vrlo dobro zdravlje, vrlo topac sastav i znatan udeo pobožnosti, stvarali su preku nuždu da se ponovo uda; i ona je odlučila da ovoga puta ugodi sebi u izboru muža, kao što je u izboru prvog ugodila svojoj rodbini. Od nje je stiglo sledeće pisamce koje su uručili Džonsu:

„Gospodine,

Od prvog dana kad sam vas ugledala, ja sumnjam da vam moje oči nisu kazale isuviše jasno da mi vi niste arvno-dušni; ali ni moje usne ni moja ruka to nikada ne bi priznale da mi dame kod kojih stanujete nisu tako prikazale vaš karakter, i dale mi takve dokaze o vašoj vrlini i dobroti, da su me uverile, da vi niste samo najprijatniji no i najdostojniji među ljudima. Ja sam takođe imala zadovoljstvo da čujem od njih da ni moja osoba, moja razložnost i karakter, nisu vama nepoćudni. Ja imam dovoljno bogatstva da bismo oboje bili srećni, što ja bez vas ne bih mogla da budem. Poklanjajući ovako sebe, ja znam da ću navući osudu sveta; ali kad vas ne bih volela više no što se plašim sveta, ja vas ne bih bila dostojna. Zadržava me samo jedna teškoća: obaveštena sam da održavate galantne odnose sa nekom pomodarkom. Ako mislite da je vredno da tu vezu žrtvujete da biste mene osvojili, ja sam vaša; ako li ne, zaboravite moju slabost, i pustite da ovo ostane večna tajna između vas i

Arabele Hant.”

Kada je pročitao ovo pismo, Džons se žestoko uzvrpoljio. Njegovo imovno stanje bilo je veoma usahnulo, budući da je presušio izvor koji ga je dotada snabdevao. Od svega što je primio od ledi Belaston, nije mu ostalo više od pet zlatnika,

a tog istog jutra kavžio se s njim neki trgovac zbog duga koji je iznosio dvaput toliko. Njegova odlična draga bila je u rukama svoga oca, a on se jedva mogao nadati da će je otuda ikad otrgnuti. Da živi na njen račun, od onog malog imetka kojim je sama raspolagala nezavisno od svoga oca, veoma se protivilo kako njegovom osećanju ponosa, tako i njegovoj ljubavi. Bogatstvo ove gospode veoma bi mu zgodno došlo, a i inače, on joj nije nalazio zamerke ni u kom drugom pogledu. Naprotiv, ona mu se svidala mimo sve žene, osim Sofije. Ali da napusti Sofiju, i da se oženi drugom, bilo je nemoguće: to nije mogao da zamisli ni po koju cenu. Pa ipak, zašto ne bi, kad je bilo jasno da ona ne može biti njegova? Zar to ne bi bilo ljubaznije prema njoj, no ovako održavati u njoj jednu beznadežnu ljubav? Zar ne bi trebalo da postupi tako iz samog prijateljstva prema njoj, Ova misao preovladala je nekoliko časaka, i on se bio bezmalo odlučio da bude veroloman prema njoj iz visokih pobuda časti; ali to izveštačeno osećanje nije moglo dugo da se odupre glasu prirode koji je kliknuo iz njegovog srca da je takvo prijateljstvo izdajstvo ljubavi. Najzad je doviknuo da mu donesu pero i hartiju, i napisao je gdi Hant kao što sledi:

„Gospodo,

Žrtvovati ma kakve galantne odnose i time vas osvojiti, bio bi bedan uzvrat za čast koju ste mi ukazali; i ja bih to zacelo učinio, i kad ne bih bio već oslobođen svake veze takve vrste. Ali ja ne bih bio onaj poštenu čovek za koga me smatrate, ako vam ne bih kazao da je moje srce osvojila druga čestita devojka, koju nikad ne mogu ostaviti, premda je verovatno da nikad neću moći da je nazovem svojom. Bože sačuvaj, da vam ja, za uzvrat na vašu dobrotu, nanesem takvu uvredu i dam vam svoju ruku, kad vam i srce ne mogu dati. Ne; radije ću da skapavam od gladi, nego da učinim takvu krivicu. Čak i kad bi se moja draga udala za drugog, ja se ne bih venčao s vama, sem ako bi se u mome srcu ugasio svaki

spomen o njoj. Budite uvereni da vaša tajna nije sigurnija u vašim grudima no što je u grudima

Vašeg najobaveznijeg, i
zahvalnog, poniznog sluga,
T. Džonsa."

Kada je naš junak završio i poslao ovo pismo, vratio se svom pisaćem stolu, izvadio otuda muf gdice Vestern, poljubio ga nekoliko puta, pa se onda prošetao odajom, zadovoljniji u duši no ijedan Irac koji je ikad zaždio sa mirazom od pedeset hiljada funti.

GLAVA XII

PORTRIDŽOVO OTKRİĆE

Dok se Džons ushićavao svešću o svojoj čestitosti, Portridž je uskakutao u sobu kao što je imao običaj da čini kada donosi, ili zamišlja da donosi, dobre vesti. Njega je toga jutro bio poslao njegov gospodar da, pomoću posluge ledi Belaston, pokuša da pronađe kuda je Sofija bila odvedena; i on se sada vratio, i sa radošću na licu saopštio je našem junaku da je pronašao izgublenu ptčicu. „Video sam, gospodine," kazao je, „Crnog Džordža, čuvara lova, koga je vlastelin doveo sa sobom u grad. Poznao sam ga odmah iako ga nisam video već toliko godina; jer, znate, gospodine, on je vrlo upadljiv čovek, ili, da upotrebim tačniji izraz, on ima najupadljiviju crnu bradu, najveću i najcrnju koju sam ikad video. I pravo da vam kažem, Crni Džordž nije odmah mogao da se seti mene —" — „Pa, dobro," uzviknuo je Džons, „no kakvu mi dobru vest donosiš? Šta si saznao o mojoj Sofiji?" — „Odmah ćete saznati, gospodine," odgovorio je Portridž, „ja hitam što brže mogu da vam to saopštım. No vi ste tako nestrpļivi, gospodine, i hteli biste da predete na neodređeni način pre no što možete da dodete na zapovedni. Kao što vam rekoh, gospodine, Crni Džordž nije mogao odmah da se opomene moga lika —" — „Đavo neka

nosi tvoj lik!" povikao je Džons. „Šta je bilo sa mojom Šofijom?" — „Pa, gospodine," kazao je na to Portridž, „ja ne znam o gospodici Sofiji ništa više nego ovo što sam hteo da vam kažem; i ja bih vam sve to već rekao, da mi vi niste upali u reč; ali ako me gledate tako srdito, vi ćete mi sve to poplašiti iz glave, ili, da upotrebim tačniji izraz, iz pamćenja. Tako srdita nisam vas još nikad video otkada smo ostavili Apton, a taj ću dan pamtiti pa makar živeo hiljadu godina." — „Dakle, molim te, pričaj kako si naumio," kazao je Džons; "ti si se, vidim, rešio da me oteraš u besnilo." — „Ne, ja, za živu glavu," odgovorio je Portridž, „ja sam već dosta belaja propatio od toga, i, kao što rekoh, ostaće mi u uspomeni celoga veka." — „Pa, dakle, šta je bilo sa Crnim Džordžem?" uzviknuo je Džons. „Dakle, gospodine, kao što rekoh, trebalo mu je dosta vremena dok se setio ko sam ja; ono doista, i ja sam se dosta promenio otada. *Non sum qualis eram*. Imao sam ja svojih nevolja u ovome svetu; a čoveka ništa ne menja tako kao tuga. Čuo sam da od nje čovek može preko noći da osedi. Bilo kako mu drago, tek naposletku, on je mene poznao, to je sigurno; jer mi smo istih godina, i zajedno smo učili u istoj milosrdnoj školi. Džordž je bio velika neznalica; ali to nije ništa, svi ljudi ne žive u ovome svetu od nauke. Ja vaistinu, imam razloga da to kažem; no posle hiljadu godina to će sve izlaziti na jedno. Dakle, gospodine, — no, gde sam ono stao? — O — da, čim smo prepoznali jedan drugog, i srdačno se više puta rukovali, saglasili smo se da odemo do kakve krčme da trgnemo koju, i, home, poslužila nas je sreća, jer je pivo bilo najbolje na koje sam se namerio u ovom gradu. Sada, gospodine, prelazim na stvar; jer tek što sam pomenuo vas, i kazao mu da smo vi i ja došli u grad zajedno, i otada živimo zajedno, on je poručio još po jednu kriglu, kuneći se da hoće da pije u vaše zdravlje; i vaistinu, nazdravio vam je tako srdačno, da sam se ja od srca radovao što sam video da u svetu ima još toliko zahvalnosti; i kad smo tu kriglu popili, onda sam ja kazao da i ja plaćam još jednu, i tako smo ponovo pili u vaše zdravlje; i onda sam pohitao kući da vam javim dobre vesti."

„Kakve vesti?“ uzviknuo je Džons, „još ni jednu reč nisi rekao o Sofiji.“ — „Vaistinu, ja sam na to skoro zaboravio! Dabome, razgovarali smo dosta o gđici Vestern; i Džordž mi veli da g. Blifil dolazi u grad da bi se venčao s njom. Onda bolje neka požuri, velim ja na to, jer će je neko drugi ugrabiti pre no što on dođe; i, vaistinu, gospodine Sigrame, velim mu ja, grdna je šteta što je taj drugi ne uzme za ženu; jer on nju zacelo voli više nego sve žene na svetu. I hteo bih da znate oboje, i vi i ona, da on ne juri za njom zbog njenog bogatstva; jer što se toga tiče, o tome budite uvereni, ima još jedna dama, i to bogatija i veća gospoda no što je gospođica Sofija, koja nekoga toliko voli da mu ne izbija iz kuće ni danju ni noću.“

Na ove reči Džonsa je obuzeo bes protiv Portridža što ga je, kako reče, odao; ali siromah Portridž izjavio je na to da on nije pomenuo ničije ime. „Sem toga, gospodine, kazao je, „ja vas uveravam da je Džordž vaš iskren prijatelj, a g. Blifilu je više puta pozeleo da mu davo odere kožu; štaviše, kazao je da nema toga na zemlji što ne bi učinio za vas, i ja mu to verujem. Vas da oda, vaistinu! Ta ja se pitam imate li vi boljeg prijatelja na svetu nego što je Džordž, izuzev, razume se, mene, — prijatelja koji bi bio gotov da vam večito bude na usluzi.“

„Pa, dakle,“ kazao je Džons malo umiren, „ti veliš da taj čovek — za koga verujem da je sklon da mi bude prijatelj — živi u istoj kući sa Sofijom?“

„U istoj kući!“ odgovorio je Portridž; „ta, gospodine, on je jedan od posluge u toj porodici, a, bome, lepo je i obučen; da nije njegove crne brade, jedva biste ga poznali.“

„Jednu uslugu, bar, mogao bi da mi učini,“ kazao je Džons; „zacelo on bi mogao da uruči pismo mojoj Sofiji.“

„Pogodili ste ekser *ad unguem*,“ uzviknuo je Portridž. „Kako meni samo to nije palo na pamet? Uveren sam da će on odmah pristati da to učini čim mu pomenete.“

„Pa, onda,“ kazao je Džons, „sada me, molim te, ostavi na miru, da napišem pismo, a ti ćeš ga ujutru predati. Zamišljam da znaš gde ga možeš naći.“

„O, dabome, gospodine,” odgovorio je Portridž, „ja ću ga zacelo opet videti; toga ne treba da se plašite. Ono je pivo bilo isuviše dobro da bi on zadugo zapostavio krčmu. Ja ne sumnjam ni malo da će on svraćati tamo svakoga dana dokle god bude u gradu.”

„Ti, dakle, onda ne znaš ulicu u kojoj stanuje moja Sofija?” dreknuo je Džons.

„Vaistinu, znam, gospodine,” odgovorio je Portridž.

„Kako se zove ulica?”

„Kako se zove, gospodine? Pa tu je, gospodine, sasvim blizu,” odgovorio je Portridž, „jednu ili dve ulice dalje. Ja, dođuše baš ne znam kako se ona zove, jer Džordž mi nije kazao; a da ga pitam nisam hteo, jer to bi, znate, moglo da mu se učini sumnjivo. Ne, ne, gospodine, budite vi bez brige: ja sam u tim stvarima vrlo oprezan, prava vidra.”

„Ti si zaista neka čudesno oprezna vidra,” odgovorio je Džons. „No ipak, ja ću napisati pismo mojoj dragani, pošto verujem da ćeš biti vidra da Džordža pronadeš sutra u krčmi.”

I pošto je otpustio visprenog Portridža, g. Džons je seo da napiše pismo, i mi ćemo ga ostaviti neko vreme u tome poslu, a tu i okončati petnaestu knjigu.

KNJIGA XVI

KOJA OBUHVATA VREME OD PET DANA

GLAVA I

O PROLOZIMA

Čuo sam o nekom dramskom piscu koji je govorio, da više voli da napiše pozorišni komad nego prolog; slično tome, mislim, i ja mogu sa manje muke da napišem jednu knjigu ove istorije nego uvodnu glavu za svaku od njih.

Pravo govoreći, ja verujem da je mnoga teška kletva pala na glavu onog spisatelja koji je prvi uveo metodu da pred svoje pozorišne komade ispisuje onaj deo građe koji se naziva prolog; isprva, to je bio deo samog komada, ali poslednjih godina on ima tako malo veze sa dramom pred kojom stoji, da prolog jednog komada može sasvim lepo da posluži i za ma koji drugi. Doista, svi oni novijeg datuma izgleda da su napisani povodom iste tri teme, naime, kuđenje gradskog ukusa, osuda svih savremenih pisaca i pohvala pretstave koja treba da počne. U svih njih malo je raznovrsnosti pogleda i misli, a drugačije ne može ni da bude; i doista, ja sam se često puta divio velikom pronalazačkom daru spisateljâ koji su bili kadri da pronađu tako raznolike reči da bi izrazili istu stvar.

Na sličan način, smatram, neki će budući istoričar (ako bi mi ijedan ukazao čast da se u ovom pogledu ugleda na me), posle dugog češanja po temenu, odati neko priznanje mojoj uspomeni što sam prvi uveo ove posebne uvodne glave, od kojih većina, kao moderni prolozi, mogu posve lepo da stoje pred ma kojom knjigom ove istorije, ili doista, pred ma kojom istorijom ove vrste.

Ali ma kako pisci mogli da stradaju usled kog bilo od ova dva izuma, čitalac će naći dovoljno koristi u jednom, kao što je gledalac već odavno našao u onom drugom.

Prvo, kao što je dobro poznato, prolog služi kritičaru da mu pruži priliku da isproba svoju sposobnost zviždanja i da „naštимуje“ svoju čegrtaljku*) što bolje može; zahvaljujući tome, vidao sam da su ovi muzički instrumenti bivali tako dobro pripremljeni da su bili kadri da sviraju u punom saglasju već pri prvom dizanju zavese.

Ista korist može da se izvuče iz ovih glava, u kojima će kritičar uvek biti siguran da će naići na nešto što može da posluži kao tocilo njegovom plemenitom duhu, tako da bi na samu istoriju mogao da navali još gladnijim apetitom. I ovde njegovoj visprenosti neće biti potrebno da uočava kako su ove glave vešto sračunate u cilju postizanja te odlične svrhe; jer mi smo se uvek pobrinuli da kroz njih kanemo malo kiselog i ljutog, da bismo izoštrili i nadražili rečeni duh kritike.

Pa onda, nehatan čitalac, kao i gledalac, nalazi veliku korist u obe vrste ovih uvoda; jer budući da nisu obavezni bilo da gledaju jedan, bilo da čitaju drugi, to se i komad i knjiga tako produžuju; pomoću prvog dobivaju još četvrt sahata da posede za večerom, a pomoću drugog imaju preimućstvo da počnu knjigu na četvrtoj ili petoj strani, umesto na prvoj; a to nije stvar čije su posledice beznačajne za osobe koje čitaju knjige u cilju da mogu reći da su ih pročitale, što je i opštija pobuda no što se obično misli; jer ne samo pravničke knjige, i dobre knjige, no i stranice Omira i Virgilija, Svifta i Servantesa, listaju se često puta samo iz te pobude.

Još je mnogo drugih koristi koje proizlaze iz ovih uvodâ; no one su najvećim delom tako očevidne, da se nećemo zadržavati da bismo ih nabrajali; naročito ne stoga što nam pada na um da je glavna vrednost kako prologa tako i uvoda u tome što su kratki.

*) U pišćevo doba gledaoci su u pozorištu izražavali svoje negodovanje povodom komada naročitim piskutavim instrumentima. — Prév.

GLAVA II

GUDLJIVA PUSTOLOVINA KOJA JE ZADESILA VLASTELINA, I
SOFIJIN BEDAN POLOŽAJ

Sada moramo da prebacimo čitaoca u stan g. Vesterna, koji se nalazio na Pikadiliu, gde se smestio po preporuci gostioničara kod Herkulovih Stubova, na ušću Hajd Parka; jer u toj gostionici, prvoj na koju se namerio po dolasku u grad, on je ostavio svoje konje, kao što je onaj stan, u koji se sâm smestio, bio prvi o kome je čuo.

Kada je Sofija sišla sa kola kojima se dovezla iz kuće ledi Belaston, izrazila je želju da se povuče u odaju sprem-ljenu za nju; njen je otac na to vrlo rado pristao, i sâm je tamo odveo. Između njih poveo se tada kratak razgovor, ni vrlo važan ni vrlo prijatan da bi se u pojedinostima prepričao, tokom kojega je on vrlo žustro zahtevao od nje da pristane da se uda za Blifila, koji će, kako ju je obavestio, stići u grad kroz nekoliko dana; ali umesto da ugodu ocu, ona je odluč-nije, i izričnije no ikad ranije, odbila da to učini. Na to je g. Vestern toliko planuo da se, posle mnogih teških kletvi da će je on prisiliti da pode za nj, htela ona to ili ne htela, udaljio uz mnoge opore reči i psovke, zaključao vrata i ključ stavio u džep.

Dok je Sofija kao prava zatočenica ostala bez drugoga društva sem sveće i vatre, vlastelin je sišao da se sa svojim parohom i gazdom Herkulovih Stubova, počasti kojom čašom vina. Krčmar, pomislio je, odlično će uvećati društvo, jer će moći da ih obavesti o gradskim novostima, kao i o tome kako stvari u svetu stoje. „Zacelo,” kazao je, „on zna dosta, budući da su mu štale pune konjâ razne gospoštine.”

U ovom prijatnom društvu vlastelin je proveo to veče i veći deo sledećeg dana, za koje se vreme nije dogodilo ništa dovoljno važno da bi mu trebalo dati mesta u ovoj istoriji. Sve to vreme Sofija je provela sama; jer njen se otac zakleo da iz te sobe neće izaći živa sve dok ne pristane da se uda za

Blifila; niti je pak dopuštao da joj otključaju vrata, sem k
bi joj donosili hranu, a tada bi i sam bio prisutan.

Drugoga jutra po njegovom dolasku, dok su paroh i
doručkovali prženicâ i pivo, obavestili su ga da neki gospod
dole želi da govori s njim.

„Neki gospodin!” prozborio je vlastelin. „Ko bi dođav
to mogao da bude? Hajdete, doktore, hajde sidite pa vidite
je. G. Blifil zacelo još nije mogao stići. Hajde, sidite pa vid
šta taj hoće.”

Doktor se vratio sa izveštajem da je to neki veoma le
odeven čovek i, sudeći po traci na šeširu, on misli da je ov
neki oficir; kazao mu je da ima izvesan naročiti posao, no š
je u stvari ne može da saopšti nikom sem g. Vesternu ličn

„Neki oficir!” uzviknuo je vlastelin. „Šta može da ima
mnom takav čovek? Ako mu treba komora, nisam ja ovde
kakva vlast da izdajem naređenja. Pa neka dođe ovamo, a
baš mora da govori sa mnom.”

U odaju je ušao jedan vrlo ugladen gospodin; pošto
pozdravio vlastelina, i izrazio želju da budu sami, isporu
mu je ovo:

„Gospodine, došao sam vam po zapovesti milordâ Fel
mara; no sa porukom koja se veoma razlikuje od one ko
možda očekujete, posle onoga što se pre neku noć dogodilo

„Milord, ko?” uzviknuo je vlastelin; „ja to ime nisa
nikada čuo.”

„Njegovo gospodstvo,” kazao je glasnik, „voljno je da s
ono pripiše dejstvu pića, pa zato će najmanje priznanje u to
smislu sve dovesti u red; jer kako on oseća silnu nakl
nost prema vašoj kćeri, vi ste, gospodine, poslednja osoba
svetu kojoj bi se on zamerio za nanesenu mu uvredu; i sre
je po vas obojicu što je on već tako javno pokazao svoju hr
brost, te može da previdi stvar ove vrste bez ikakve opasno
po ugled svoje časti. On, dakle, želi samo to da se preda mno
nekako izvinite; i najneznatnije izvinjenje na svetu biće d
voljno; a on namerava danas popodne da vas poseti i izra
vam svoje poštovanje, u cilju dobijanja vašeg dopuštenja
pohađa mladu gospođicu u svojstvu dragana.”

„Ne razumem mnogo od toga što ste kazali, gospodine,” kazao je vlastelin; „ali zamišljam, po ovome što velite o mojoj kćeri, da je to onaj lord koga mi je pomenula moja rođaka ledi Belaston, i kazala nešto o njegovom udvaranju mojoj kćeri. Ako je tako, velim, ako je taj slučaj po sredi — pozdravite njegovo gospodstvo i recite mu da je devojkica već obećana.”

„Može biti, gospodine,” primetio je glasnik, „da vi niste dovoljno upoznati sa veličinom ove ponude. Ja verujem da takvu ličnost, takvu titulu, bogatstvo, niko ne bi odbio.”

„Čujte vi, gospodine,” odgovorio je vlastelin, „da vam kažem sasvim jasno, moja je kći već zaručena; no i da nije, ja je ne bih udao ni za kakvog lorda, ni po koju cenu; ja mrzim sve lordove; oni su jedna bulumenta dvorana i hanoveraca, i ja neću ništa da imam s njima.”

„Onda, gospodine,” kazao je glasnik, „ako je vaša odluka takva, poruka koju imam da vam izručim glasi: da milord želi da ga jutros počastite svojim društvom u Hajd Parku.”

„Možete da kažete milordu,” odgovorio je vlastelin, „da imam prečeg posla, i ne mogu da dodem; imam ja kod kuće isuviše poslova da bih imao vremena da se šetkam na polju.”

„Ja verujem,” prozborio je ovaj drugi, „da ste vi isuviše gospodin da biste takav odgovor poslali; vi ne biste želeli, uveren sam, da se o vama kaže da ste odbili da date zadovoljenje jednom plemenitom peru, pošto ste mu naneli uvredu. Njegovo gospodstvo bi bilo spremno, iz velike naklonosti prema mladoj dami, da se stvari drugačije urede; no jedino pod uslovom da vas može nazvati ocem; njegova čast će moći da odoli nedostojnoj uvredi, kojom ste ga — o tome morate biti svesni — zadužili.”

„Ja njega zadužio!” uzviknuo je vlastelin. „To je podla laž. Ja njega nisam ničim zadužio.”

Na ove reči gospodin mu je uputio vrlo kratak usmen prekor, i propratio ga izvesnim ručnim prigovorom, na koji je, čim je pao na uho g. Vesterna, čestiti vlastelin počeo da skakuće vrlo hitro po sobi, urlajući u isti mah iz sve snage,

kao da je želeo da dozove veliki broj gledalaca da bi videli lakoću njegovog kretanja.

Paroh, koji je ostavio veći deo krigle neispijen, nije se bio mnogo udaljio; on se stoga odmah pojavio na vlastelinovu dreku, i uzviknuo: „Bože blagi, gospodine! Šta se to dešava?“ — „Šta se dešava!“ prozborio je vlastelin. „Evo jednog drumskog razbojnika koji verujem hoće da me pohara i ubije; bez i najmanjeg povoda napao me je onim štapom što drži u ruci.“

„Kako, gospodine,“ kazao je kapetan, „zar mi niste kazali da lažem?“

„Ne, tako mi spasenja,“ odgovorio je vlastelin. „Ja verujem da sam možda kazao, da je laž da sam milorda zažudio uvredom. Ali ja nisam kazao da *vi lažete*. Ja bolje znam šta govorim; a i vi biste trebalo da znate bolje da postupate nego da napadate goloruka čoveka. Da sam ja imao štap, vi se ne biste usudili da me udarite. Ja bih ti polomio te tvoje drljave vilice. Hajde, sidi u dvorište ovaj čas, da se malo ogledamo motkama, pa čija glavurda prsne; ili ako više voliš pesničenje hajde tamo u praznu sobu! No ti si, vidim, polovina čoveka.“

Kapetan je, sa izvesnim prezirom, odgovorio: „Vidim, gospodine, da niste dostojni moje pažnje, i izvešću njegovo gospodstvo da niste ni njegove. Žalim što sam na vama okaljao ruku.“ Rekavši to, on se povukao, a paroh se umešao da spreči vlastelina da ga ne bi zaustavljao, u čemu je lako uspeo, jer ovome — premda je učinio nekoliko pokušaja u tome pravcu — nije do toga naročito bilo stalo. Međutim, kad je kapetan izišao, vlastelin je za njim mnogo pretio i psovao; ali kako ove pretnje i psovke nisu prešle preko njegovih usana dok oficir nije stigao u podnožje stepenica, — a postojale su sve glasnije i glasnije što se on više udaljavao — to one nisu doprle do njegovih ušiju, ili bar nisu usporile njegov odlazak.

Sirota Sofija, međutim, koja je u svome zatvoru čula svu dreku svoga oca, od početka do kraja, počela je sada prvo da lupa nogama, a potom da ciči isto onako glasno kao i stari gospodin malopre, premda mnogo umilnijim glasom. Njeni krici brzo su ućutkali vlastelina i okrenuli svu njegovu pažnju nje-

govoj kćeri, koju je voleo tako nežno, da je strah da se ona nalazi u ma kakvoj opasnosti trenutno izazvao u njemu samrtne muke; jer izuzev u onoj jedinoj okolnosti, od koje je zavisila sreća čitavog njenog života, ona je bila neosporna vladarka njegovih naklonosti.

Pošto se istutnjao u svome besu protiv kapetana, i zakleo se da će ga poterati na sud, vlastelin se popeo gore Sofiji i ugledao ju je, čim je otključao i otvorio vrata, bledu i bez daha. Onoga časa, pak, kad je videla svoga oca, ona se pribrala, i, uzevši njegovu ruku, uzviknula je čuvstveno: „Oh, moj dragi oče! Ja sam se smrtno uplašila.” Nadam se, zaboga, da vam se ništa zlo nije dogodilo.” — „Ništa, ništa,” uzviknuo je vlastelin, „nikakvo veliko zlo. Lupež me nije mnogo ozledio; ali neka sam proklet ako ga ne tužim sudu.” — „Molim vas, dragi oče,” kazala je ona, „recite mi šta je ustvari. Ko vas je to uvredio?” — „Ne znam kako se zove,” odgovorio je Vestern; „neki oficir, mislim, jedan od onih koje mi treba da plaćamo zato da nas tuku. Ali platiće on meni za ovaj udarac, ako lupež ima čime da plati, u što sumnjam. Jer iako je bio nalickan onako krasno, ne bih rekao da na čitavom svetu ima jedan pedalj svoje zemlje.” — „Ali, dragi oče,” uzviknula je ona, „šta je bio povod vašoj svađi?” — „Šta drugo, Sofijice,” odgovorio je vlastelin, „šta drugo nego ti, Sofijice. Sve moje nedaće su zbog tebe; tvoj siromah otac naposletku će i smrt naći zbog tebe. Eto, nekakva lordovska protuva, — Bog sveti doista i zna ko je on! — koja se zagledala u tebe, poslala čoveka da me zove na dvoboj zato što nisam dao pristanak. Hajde, budi dobra devojčica, Sofijice, i okončaj sve nevolje tvoga oca; hajde, pristani lepo i udaj se za onoga; on će prišpeti u grad danas-sutra. Obećaj mi da ćeš se udati za nj čim dođe, i ja ću biti najsrećniji čovek na svetu, a tebe ću načiniti najsrećnijom ženom: imaćeš najlepše haljine u Londonu, i najlepši nakit, i gospodske kočije da sama raspolažeš njima. Ja sam već obećao Olvordiu da ću dati polovinu imanja, — bogami, ne bih zazirao ni da sam dao celo!” — „Hoće li moj tata da bude tako ljubazan,” kazala je ona, „i da me sasluša?” — „Zašto to pitaš, Sofijice,” uzviknuo je on, „kad ti

znaš da više volim da čujem tvoj glas no muziku najboljeg čopora pasa u Engleskoj? Da te saslušam, moja draga mala devojčice! Ja se nadam da ću slušati tvoj glas 'dogod sam živ; jer ako bi ikad trebalo da izgubim tu radost, za ostatak svoga veka ne bih dao nijedan bakarni novčić. Zaista, Sofijice, ti i ne znaš koliko te ja volim; zaista ne znaš, inače nikada ne bi pobegla od kuće, i ostavila tvoga jadnog oca, koji nema druge radosti, ni druge utehe na svetu, do li svoju malu Sofijicu." Na ove reči oči su mu se napunile suzama; a Sofija (iz čijih su očiju suze tekle bujicom) je odgovorila: „Zaista, moj dragi tatice, ja znam da me vi nežno volite, a Nebo mi je svedok koliko vam ja iskreno uzvraćam vašu ljubav; i samo strah da ne budem nasilno gurnuta u ruke onoga čoveka mogao je da me natera da pobegnem od oca koga toliko volim, da bih sa zadovoljstvom mogla da žrtvujem svoj život njegovoj sreći; šta-više, ja sam pokušala razlozima da nateram sebe da učinim i više, i bezmalo sam stvorila odluku da pristanem i na najcrnji život, da bih udovoljila vašoj želji. Ali jedino tu odluku nisam mogla da silom nametnem sebi, niti ću to ikada moći da učinim." Ovde je vlastelin počeo da dobija mahnit izraz, i pena mu se pojavila na usnama. Kada je Sofija to primetila, zamolila ga je da je čuje do kraja, i onda je nastavila: „Ako je u pitanju život moga oca, njegovo zdravlje, ili ma kakva 'njegova istinska sreća, evo, oče, vaše rešene kćeri; i neka me Nebo sprži ako ne bih svaku muku rado podnela vašega spasenja radi! Ne; ja bih prigrlila i onu najcrnju, najmrskiju i najodvratniju sudbinu: radi vašeg dobra, dala bih i svoju ruku Blifilu." — „Velim ti, to će biti moje spasenje," odgovorio je otac; „to će mi dati zdravlje, sreću, život, sve! Duše mi moje, umreću ako mi to odbiješ; srce će mi prepući, hoće, tako mi Neba!" — „Pa zar je moguće," kazala je ona, „da vi želite da me toliko unesrećite?" — „Velim ti ne," odgovorio je on snažnim glasom, „moja je jedina želja da ti budeš srećna. Ja to da želim! Ta nema toga na zemlji što ja ne bih učinio da bih tebe video srećnom!" — „Pa zar mi moj dragi tata neće dopustiti da i ja bar i malo mogu da znam šta će me učiniti takvom? Ako je istina da je sreća stvar poimanja, kakvo će

morati da bude moje stanje kada ću misliti o sebi da sam najkukavnija bednica na svetu?" — „Bolje da tako misliš," kazao je on na to, „nego to da upoznaš udajom za jednog golju, kopilana i leventu." — „Ako vam je to dovoljno, oče, kazala je Sofija, „ja ću vam najsvečanije obećati da se nikada neću udati za nj, niti ma za koga drugog bez vašeg odobrenja, dokle god vi budete živi. Dozvolite mi da ceo svoj život posvetim vama; dozvolite mi da ponovo budem vaša sirota Sofijica, i da sav moj posao, i sva moja radost budu, kao i do sada, da vama ugadam i vas da žabavljam." — „Čuješ ti Sofijice, ne dam se ja tako obrlatiti. Onda bi tvoja tetka Vestern s razlogom mogla da pomisli — kao što i misli — da sam ja budala. Ne, ne, Sofijice, treba da znaš da ja imam više mudrosti, i bolje poznajem svet, pa se ne dam da me ženski jezik obrlati onde gde je čovek u pravu." — „Čime sam, oče, ja zaslužila takav nedostatak poverenja?" upitala je ona. „Jesam li ikad prekršila jedno jedino obećanje koje sam vama dala? Ili jesam li ikad, od kolevke, bila kriva zbog laži?" — „Čuješ, Sofijice," uzviknuo je on, „to su sve prazni razgovori. Ja sam odlučio da taj brak mora da se sklopi, i ti ćeš se udati za nj, pa neka đavo crkne. Udaćeš se, bogme, pa makar se sledećeg jutra obesila." Ponavljajući ove reči, on je stisnuo pesnicu, nabrao veđe, ugrizao usnu, i grmeo tako glasno, da je sirota ucveljena Sofija, preplašena i uzdrhtala, pala na stolicu; i da joj bujica suza nije odmah pohrlila u pomoć, možda bi se dogodilo i nešto gore.

Vestern je gledao na žalosno stanje svoje kćeri sa isto onako malo skrušenosti i pokajanja, kao što tamničar u Nju-gejtu gleda na muke nežne žene kada se poslednji put oprašta sa svojim osuđenim mužem; ili bolje, on je gledao na nju sa istim onim čuvstvima koja se rađaju u duši čestitog trgovca kad gleda kako njegovog dužnika odvlače u zatvor zbog duga od deset funti, koje, iako častan dug, nesrećnik tako zlehudo ne može da plati. Ili, da pogodimo još bliže meti, on je osećao istu onu nelagodnost koju oseća i podvodačica kada neko jadno i nevino stvorenje, koje joj je palo šaka, počne da se otima kad prvi put čuje njen predlog „da izide u društvo", kako se

veli. Doista, sličnost bi u ovom slučaju bila potpuna, kad podvodačica ne bi imala neke koristi od onoga što čini; a otac, iako je, možda, slepo mislio drugačije, ustvari nije mogao imati nikakve, kada je terao svoju kćer bezmalo u podjednako beščašćenje.

U tome stanju ostavio je sirotu Sofiju; i udaljivši se uz jednu vrlo prostačku opasku o dejstvu suza, zaključao je sobu i vratio se parohu, koji je, u odbranu mlade gospođice, kazao sve što se usudio da kaže; to možda nije bilo sasvim onoliko koliko je dužnost nalagala, ali je bilo dovoljno da žestoko razjari vlastelina i podbode ga na neke veoma nepristojne misli o čitavom sveštaničkom redu, no čiji poziv mi isuviše držimo u časti, da bismo ove mogli da zabeležimo na hartiju.

GLAVA III

ŠTA SE DOGODILO SOFIJI ZA VREME NJENOG ZATOČENJA

Gazdarica kuće u kojoj je vlastelin stanovao, veoma brzo je stekla čudno mišljenje o svojim gostima. Ipak, kako su je obavestiti da je vlastelin veoma bogat čovek, a ona se postarala da iskamči vrlo visoku cenu za svoje odaje, smatrala je da bi bilo neumesno ako bi se u čem zamerila; jer iako nije bila sasvim bezbrižna zbog zatočenja sirote Sofije, o čijoj joj je dobroćudnosti i umiljatosti devojka podnela tako povoljan izveštaj, što je potvrdila i vlastelinova posluga, — ipak, njoj je mnogo više bilo stalo do njenih vlastitih interesa, no da iza ziva čoveka koga je videla da je, kako reče, veoma prek gospodin.

Iako je Sofija malo jela, redovno su joj donosili obede; doista, ja verujem, da je ona poževela ma kakvu retkost, vlastelin ne bi, ma koliko ljut, zažalio ni truda ni novaca da joj ovu pribavi; jer, ma koliko to izgledalo čudnovato nekim čitaocima, on je stvarno ludovao za svojom kćeri, i najveća mu je radost bila da joj pričini kakvo zadovoljstvo.

Kada je došlo vreme ručku, Crni Džordž doneo joj je pile gore, dok je vlastelin lično (jer se bio zakleo da se neće ra-

stati od ključa) uzeo ulogu vratara. Kada je Džordž spustio zdelu, izmenjao je pozdrave sa Sofijom (jer on je nije video otkada je bila otišla od kuće, a ona je postupala prema svakom sluzi sa više pošte no što neke osobe ovu pokazuju prema onima koji su im makar i najmanje podređeni). Sofija je htela da vrati pile, govoreći da ne može da jede; ali Džordž je zamolio da pokuša, i naročito joj je preporučio jaja, kojih reče, da je puno.

Sve to vreme vlastelin je čekao kod vrata; ali Džordž je bio veliki miljenik svoga gospodara, budući da je priroda njegove službe bila od najveće važnosti, naime sa gledišta lovca, pa je tako dozvoljavao sebi i mnoge slobode. On se preuslužno ponudio da sam ponese ručak svojoj gospodici, govoreći da se zaželeo da je vidi; zato se nije mnogo ni obazirao što je njegov gospodar čekao više od deset minuta dok su Sofija i on izmenjali uobičajene ljubaznosti, zbog čega je na povratku dobio kod vrata samo dobroćudan prigovor.

Jaja kokica, jarebica, fazana itd. bila su, Džordž je to dobro znao, najomiljenije Sofijine poslastice. Zato nije ni čudo što se on, dobričina kao što je bio, postarao da je usluži ovom vrstom đakonija onda kada je sva posluga u kući strahovala da će ona umreti od gladi; jer za poslednjih četrdeset sahata jedva da je progutala jedan jedini zalogaj.

Premda mučenje ne dejstvuje na sve osobe onako kao što to obično čini na kakvu udovicu, čiji apetit postaje jači no pođ dejstvom vazduha Banstedskih Dolova ili Solberiske Ravnice, — ipak, i najuzvišenija tuga, uprkos onome što neki svet govori, hoće naposletku da jede. Tako je i Sofija, posle malog ustezanja, počela da seče kokošku, i videla da je puno jaja, upravo onako kao što joj je Džordž rekao.

Ali ako je u njemu bilo jaja, bilo je još nečega, što bi mnogo više obradovalo Kraljevsko Društvo; jer ako je pile sa tri noge dragocena retkost, iako je priroda, možda, proizvela hiljadu takvih, — kako da odredimo cenu ptice koja toliko protivreći zakonima životinjske anatomije da sadrži pišmo u svojoj utrobi? Ovidije nam pripoveda o cvetu u koji se Hijacint metamorfozirao, i nosi slova na svome lišću, koja

Virgilije preporučuje kao čudo Kraljevskome Društvu svoga vremena; ali još ni jedno doba ni narod nisu zabeležili da je nadena ptica sa pismom u trbuhu.

Ali ako bi čudo ove vrste moglo da uposli sve *Academics des Sciences* Evrope, a možda i u jalovom istraživanju, čitalac će ipak, ako se samo opomene poslednjeg razgovora između gg. Džonsa i Portridža, lako saznati otkuda je pismo došlo, i kako je našlo put do pileta.

Čim je Sofija, uprkos dugom postu, i uprkos omiljenom jelu koje je bilo pred njom, ugledala pismo, zgrabila ga je odmah i otvorila, i pročitala ovo što sledi:

„Gospodice,

Da nisam svesan kome imam čast da pišem pokušao bih, ma koliko to bilo teško, da prikazem užase koje sam u duši osetio kada mi je gđica Onor donela vesti o vama; ali kako nežnost jedina može iole istinito da pretstavi bol koji je ljubav kadra da oseti, ta će ljupka osobina, koju moja Sofija ima u najvećem stepenu, moći dovoljno da je obavesti šta je njen Džons morao da propati u toj tužnoj prilici. Postoji li ikakva okolnost na svetu, kadra da uveća moje muke, veća no što je ona kada čujem da je vas zadesila ma kakva nedaća? Zacelo ima samo jedna, i ja sam radi nje proklet. To je, moja Sofija, strašno saznanje da sam ja njen nesrećni povod. Može biti da ovim pripisujem sebi suviše veliku čast; ali niko mi neće pozavideti na časti koja me tako preskupo staje. Oprostite mi ovu slobodu, i oprostite mi još jednu veću, ako vas upitam: da li moj savet, moja pomoć, moje prisustvo, moje odsustvo, moja smrt, ili moje muke, mogu da vam budu od ikakve pomoći? Mogu li najsavršenije divljenje, najpredanija služba, najvatrenija ljubav, najvrelija nežnost, najponiznija potčinjenost vašoj volji, da vam budu nadoknada za ono što biste imali da žrtvujete mojoj sreći. Ako mogu, poletite, moj divni anđele, u ruke koje su uvek raširene da vas prime i zaštite; da li biste došli sami ili doneli sobom sva bogatstva sveta, po mome mišljenju, ne čini razliku vrednu obzira. Ako bi, naprotiv, mudrost preovladala i, posle najzrelijeg razmišljanja, obavestila

vas da je žrtva isuviše velika; pa ako nema drugog načina da se vaš otac umiri, i vaša dobra duša ponovo stekne spokojstvo, do li tako ako me ostavite, — ja vas preklinjem, prognajte me za uvek iz vaših misli, napregnite vašu odlučnost, i neka ni najmanje sažaljenje prema mojim patnjama ni najmanje ne pretegne u tim nežnim grudima. Verujte mi, gospodice, ja vas toliko iskreno volim, da je vaša sreća moj glavni i jedini cilj. Moja prva želja (i zašto mi Fortuna nju ne bi zadovoljila?) bila je, i oprostite ako kažem da još uvek jeste, da vas vidim svakoga časka najsrećnijom od svih ženâ; moja je druga želja, da čujem da ste to; međutim nikakav jad na svetu ne može biti ravan mome dok mislim da i za jedan nemio časak dugujete onome ko je,

Gospodice,

U svakom smislu, i u svaku svrhu.

Vaš odani,

Tomas Džons."

Šta je Sofija kazala, ili učinila, ili pomislila povodom ovog pisma, koliko puta ga je pročitala, da li više no jednom, ostavićemo mašti našeg čitaoca. Odgovor na ovo možda će on videti docnije, ali zasada još ne; a razlog tome, između ostalog, je i taj što ona nije napisala nikakav, i to iz više jakih razloga, od kojih je jedan bio što nije imala hartije, pera ni mastila.

Uveče, dok je Sofija razmišljala o pismu koje je primila, ili o nečem drugom, žestoka larma dole prenula je iz misli. Ta larma nije bila ništa drugo do bučno prepiranje između dveju osoba. U jednom od kavgadžija prepoznala je odmah glas svoga oca, ali nije mogla odmah da pogodi da su piskutavi zvuci dopirali iz grla njene tetke Vestern, koja je upravo prispela u grad. Kako je neko iz njene pratnje bio svratio kod Herkulovih Stubova, saznala je gde je otseo njen brat, i ona se uputila pravo u njegov stan.

Mi ćemo se stoga oprostiti zasada sa Sofijom i, sa našom uobičajenom učtivošću, stavićemo se miledi na raspoloženje.

GLAVA IV

U KOJOJ SE SOFIJA OSLOBADA ZATOČENJA

Vlastelin i paroh (jer gazda je sada bio zauzet) pušili su svoje lule kad im je prvom javljeno o dolasku ove dame. Čim je vlastelin čuo njeno ime, odjurio je odmah dole da bi joj pomogao uz stepenice; jer on je veoma držao do takvih ceremonija, naročito kada je u pitanju bila njegova sestra, pred kojom je osećao veće strahopoštovanje no pred i jednim ljudskim stvorom, premda on to nikad ne bi priznao, a možda ni sâm to nije znao.

Kada je gđa Vestern ušla u trpezariju, i svalila se na stolicu, prozborila je ovako: „Zacelo još niko na svetu nije doživeo ovako nepodnošljivo putovanje. Putovi su, otkada su tolike trošarine ustanovljene, postali gori nego ikad. Hej, brate, kako si mogao da uzmeš stan u ovako ružnoj kući! Smela bih se zakleti da još niko iz otmenog sveta nije u nju kročio nogom.” — „Pa, ne znam,” odgovorio je vlastelin, „meni se čini da ovi ljudi dobro rade; gostioničar mi je preporučio ovaj stan. I ja sam mislio da će on, budući da poznaje toliku gospoštinu, najbolje znati da me uputi.” — „Dakle, gde je moje bratanica?” upitala je gospa. „Jesi li već posetio ledi Belaston?” — „Da, da,” odgovorio je vlastelin, „tvoja je bratanica u sigurnosti: eno je gore u sobi.” — „Kako!” uzviknula je dama, „zar se moja bratanica nalazi ovde u kući, i zar ona još ne zna da sam ja ovde?” — „Ne zna,” odgovorio je vlastelin, „jer ne može svako k njoj: ona je pod ključem. Ja nju čuvam. Doveo sam je prve večeri iz kuće miledi, naše rođake, i otada se ja staram o njoj: sigurna je k'o lisica u vreći, to ti ja jamčim.” — „Gospođe Bože!” uzviknula je gđa Vestern, „šta ja to čujem? Pomišljala sam ja već kakvim će krasnim posledicama uroditi moj pristanak da sâm doputuješ u ovaj grad. No ja sebe nepravичno optužujem nisam ja na to pristala, no si se ti uporno zaintačio da ideš. Ta zar mi nisi obećao, brate, da nećeš preduzimati nijednu od tvojih tvrdoglavih merâ? Zar nije tvoja tvrdoglavost i prisilila moju bratanicu

da pobjegne od tebe? Zar si naumio da je nateráš da učini još jedan takav korak?" — „Grom i pakao!" povikao je vlastelin, tresnuvši lulu o pod, „je li ikad živ čovek čuo tako nešto? Dok očekujem da me pohvališ radi svega što sam učinio, ti se na mene ovako okomila!" — „Čime sam ti, brate," upitala je gospa, „dala i najmanje razloga da se nadaš pohvali, zato što si svoju kćer stavio pod ključ? Zar ti nisam toliko puta kazala da se tako samovoljno ne postupa sa ženama u jednoj slobodnoj zemlji, Mi smo slobodne kao i muškarci, i od srca bih se radovala kad ne bih morala da kažem da tu slobodu bolje zaslužujemo. Ako očekuješ da i trenutak duže ostanem u ovoj nesrećnoj kući, ili da te ikada još priznam za svoga brata, ili da se još ikada potrudim oko poslova tvoje porodice, ja zahtevam da ovoga trena pustiš na slobodu moju brataniču." Ove reči ona je izgovorila tako zapovedničkim glasom, stojeći ledima okrenuta vatri, i jednom rukom za sobom, a mrvicama burmuta u drugoj, da ja sumnjam da je i Talestra, na čelu svojih Amazonki, izgledala gorostasinja prilika. Nije čudo, dakle, što siromah vlastelin nije bio odbojan prema stravi koju mu je ulevala. „Evo ti," uzviknuo je, bacivši dole ključ, „evo ti, na; čini što ti je drago. Ja sam samo mislio da je čuvam dok Blifil ne dođe u grad; a to će biti uskoro; i sada, ako se u međuvremenu dogodi ma kakvo zlo, upamti ko je tome kriv."

„Ja ću za to odgovarati životom," uzviknula je gđa Vestern; „ali ja ne pristajem da se umešam u ovu stvar sem pod jednim uslovom; da celu stvar prepustiš potpuno mojem staranju; i da sâm ne preduzimaš ni jedan korak sem kada te ja ovlastim. Ako, dakle, pristaješ da ratifikuješ ove odredbe, brate, ja ću se potruditi da spasem čast tvoje porodice; ako li ne, ja ostajem u neutralnom stanju."

„Molmi vas, gospodine," kazao je paroh, „primite jednom savet miledi; može biti da će ona, kad porazgovara sa mladom gospodicom Sofijom moći da postigne više no što ste vi postigli nasilnim merama."

„Šta ti meni popuješ?" dreknuo je vlastelin. „Ako budeš još blebetao, sad ću te išibati."

„Stidi se, brate!“ ukorela ga je gospoda: „Zar se tako govori jednom svešteniku? Gospodin Sapl je razuman čovek, i on ti je dao najbolji savet; u tome će se, verujem, ceo svet složiti s njim. No moram ti reći da očekujem neposredan odgovor na moj kategoričan predlog. Ili prepusti kćer mome staranju, ili, pak, zadrži je potpuno pri svome, tako čudnom i malo smotrenom. U ovom drugom slučaju, izjavljujem ovde, pred gospodinom Saplom, da ja evakuišem garnizon, i da se zauvek odričem tebe i tvoje porodice.“

„Molim vas, dopustite meni da budem posrednik,“ uzviknuo je paroh, „preklinjem vas, dopustite mi to.“

„Pa eno ključa na stolu,“ kazao je vlastelin. „Može da ide gore, ako hoće; ko joj to brani?“

„Ne, brate, odgovorila je gospoda; „ja zahtevam da mi se ključ formalno preda, uz puno ratifikovanje predviđenih ustupaka.“

„Pa dobro, evo ja ti ga predajem. Evo, na!“ kazao je vlastelin. „Zacelo, sestro, ti se ne možeš potužiti da sam ikad odbio da ti poverim svoju kćer. Ona je nekad živela s tobom po čitavu godinu, i više, a da je ja nijedanput nisam video.“

„I za nju bi bila sreća da je uvek ostala kod mene. Pred mojim očima ovako se nešto nikad ne bi dogodilo.“

„Pa da, svakako,“ uzviknuo je on, „samo sam ja kriv.“

„Dabome, brate, ti si kriv,“ odgovorila je ona „Ja sam ti to često puta govorila, i uvek ću morati da ti to ponovim. Ipak, nadam se da će te ovo iskustvo poučiti, i da nećeš svojim greškama kvariti moju najsmotrenija nastojanja. Doista, brate, ti nisi vičan pregovorima ove vrste. Ceo tvoj politički plan je pogrešan. Stoga, ja ponovo zahtevam da se ne mešaš. Seti se samo onoga što je bilo.“

„Grom i pakao, sestro,“ uzviknuo je vlastelin, „šta bi ti htela da kažem? Ti si kadra i samog davola da isteraš iz kože.“

„Eto' vidiš,“ kazala je ona, „upravo po starom običaju. Ja vidim, brate, da se s tobom ne može razgovarati. Eto, neka kaže gospodin Sapl — a on je razborit čovek — jesam li kazala išta što bi moglo da uzruja i jedno ljudsko biće; no ti si tako krivo nasaden, u svakom pogledu.“

„Dopustite mi, gospodo, da vas zamolim," kazao je paroh, „da ne izazivate njegovo gospodstvo."

„Da ga ne izazivam!" kazala je gospa. „No, i vi ste, začelo, neka budala, kao i on. Pa dobro, brate: pošto si obećao da se nećeš mešati, ja ću još jednom da preuzmem staranje o svojoj bratanici. Bog neka se smiluje na sve poslove kojima rukovode muškarci! Glava jedne žene vredi hiljadu vaših!" Rekavši to, a pošto je pozvala devojkicu da joj pokaže gde je Sofija, ona se udaljila, ponevši ključ sa sobom.

Tek što je ona izišla, vlastelin je (pošto je najpre zatvorio vrata) sručio na nju dvadesetak gromkih psovki, ne štedeći pri tom ni sebe, što je ikad pomislio na njeno imanje; ali ipak je dodao: „No, kad je čovek već toliko dugo podnosio to ropstvo, bila bi grdna šteta da izgubi sada to imanje zato što još malo nije istrajavao. Kučka ne može živeti doveka, a znam da je testamentom meni zaveštano."

Paroh je veoma pohvalio ovu odluku; vlastelin je na to poručio još jednu bocu, jer je njegova stara navika bila — kad mu se što sviđi ili ga naljuti — da proguta toliko ovog medicinskog napitka, da svu hulu potpuno sapere. Zato, kada se gđa Vestern vratila sa Sofijom u ođaju, on je bio blaženo miran i spokojan. Mlada gospodica imala je na sebi šešir i ogrtač, a tetka je saopštila g. Vesternu da namerava da povede svoju bratonicu u svoj vlastiti stan, „jer zaista, brate," kazala je, „ove prostorije nisu podesne da u njima živi hrišćanska duša."

„Vrlo dobro, sestro," kazao je Vestern, „kako god izvoliš. Devojci će biti najbolje u tvojim rukama; a evo i paroha ovde da potvrdi, da sam ja uvek govorio da si ti najpametnija žena na svetu."

„Ja sam gotov da to posvedočim," uzviknuo je paroh.

„Zacelo, brate," kazala je gđa Vestern, i ja sam o tebi uvek imala vrlo povoljno mišljenje. Ti moraš priznati da si malo preke naravi, ali kad dopustiš sebi da malo porazmisliš, nema razložnijeg čoveka od tebe."

„Pa, sestro, ako ti zbilja tako misliš," kazao je vlastelin, „onda, evo, da ti nazdravim iz sveg srca. Ja jesam katkada

malo prek, ali nisam zlopamtilo — ja to prezirem. Sofijice, budi dobra devojka, molim te, i radi sve onako kako te tetka bude učila."

„Ja ni najmanje ne sumnjam u nju," odgovorila je gđa Vestern. „Ona je već imala primer pred očima u ponašanju one nesrećnice, njene rodake Harijete, koja je upropastila sebe time što je zanemarila moj savet. O, moj brate, šta veliš? Ti si jedva izmakao od kuće, kad si ono krenuo za London, kad ko će da dođe no onaj bezobraznik sa gnusnim irskim imenom — onaj Ficpatrik. Banuo je naglo, bez prijavljivanja, inače ga ne bih ni primila. Razvezao je dugačku, nerazumljivu priču o svojoj ženi, i prisilio me je da ga saslušam. Ali, ja sam mu malo šta odgovorila, no sam mu samo uručila pismo njegove žene i kazala mu da joj sâm odgovori. Zamišljam da će ta nesrećnica pokušati da nas pronade; no ja te molim da je ne primiš, jer ja sam odlučila da je više ne vidim."

„Ja nju da primim!" uzviknuo je vlastelin. „Toga ne treba da se plašiš. Ne dajem ja podrške takvim neposlušnim curama. Dobro je po onog vetropira, njenog muža, što ja nisam bio kod kuće. Vaistinu, zaigrao bi pipirevku oko pojila, to ti jamčim? Vidiš, Sofijice, kuda neposlušnost odvodi svet. Imaš primer u rođenoj porodici."

„Brate," uzviknula je tetka, „nije potrebno da potresaš moju bratanicu ponavljanjem te grozne priče. Zato ti nećeš sve to da prepustiš potpuno meni?" — „Dobro, dobro; hoću, hoću," kazao je vlastelin.

Sada je gđa Vestern, srećom po Sofiju, naredila da se dozovu nosiljke, i tako okončala ovaj razgovor. Ja velim srećom; jer da je on potrajao još malo duže, vrlo je verovatno da bi iskrsnuo neki nov predmet razmirice između brata i sestre, između kojih je postojala jedina razlika odgoja i pola; jer oboje su bili podjednako plahoviti i podjednako uporni; oboje su se dušmanski prezirali.

GLAVA V

U KOJOJ DŽONS DOBIJA PISMO OD SOFIJE, I ODLAZI U
POZORIŠTE SA GĐOM MILER I PORTRIDZOM

Dolazak Crnog Džordža u grad, i lepe usluge koje je taj zahvalni čovak stavio u izgled svome dobročinitelju, veoma su utešili Džonsa usred njegovih briga i jada zbog Sofije. Pomoću rečenog Džordža, dakle, primio je Džons sledećeg jutra odgovor na svoje pismo, koji je Sofija — stekavši sa slobodom i pero, hartiju i mastilo — napisala iste one večeri kad se oslobodila svoga zatočeništva. Pismo je glasilo:

„Gospodine,

Kako ne sumnjam u iskrenost onoga što ste mi pisali, mislim da će vam biti drago da čujete da su se moje nedaće okončale dolaskom moje tetke Vestern, kod koje se sada nalazim i uživam svaku slobodu koju mogu da poželim. Moja je tetka zahtevala od mene da joj obećam samo to, da se neću sastajati ni opštini ni s kim bez njenoga znanja i odobrenja. To obećanje ja sam joj najsvečanije dala, i najstrože ću ga se pridržavati; pa iako mi ona izrično nije zabranila pisanje, ta je omaška morala nastati slučajno; ali je to možda obuhvaćeno rečju opštenje? Međutim, kako' ne mogu a da ne smatram da je ovo prekršaj njenog plemenitog poverenja u moju čast, ne možete očekivati da ću, posle ovoga, produžiti da pišem ili da primam pisma bez njenoga znanja. Obećanje je za mene nešto sveto, i ono se prošire na sve što se time podrazumeva, kao i na sve što je izrično kazano; ovo će vam razmatranje možda, kad porazmislite, pružiti neku utehu. Ali zašto bih ja pominjala vama utehu te vrste? Jer premda ima nešto što nikada neću moći da učinim po volji najboljem ocu, ja sam ipak čvrsto odlučila da nikad ne postupim suprotno njegovoj želji, ili da preduzmem kakav bilo važniji korak bez njegovog odobrenja. Tvrdo uverenje o ovome moraće da vas pouči da otklonite vaše misli od onoga što je Fortuna (možda) onemogućila. O tome vas uverava i vaše sopstveno dobro.

NAS BRAK JE NEMOGUĆ

To bi moglo, nadam se, da vas izmiri sa g. Olvordiem; ako je tako, ja vas preklinjem da to ne prenebregnete. Slučajnosti su mi stvorile izvesne obaveze, a vaše dobre namere verovatno još više. Fortuna će, možda, jednom biti ljubaznija prema nama oboma no što je sada. Verujte ovo: da ću uvek misliti o vama kao što mislim da zaslužujete; i jesam,

Gospodine,

Vaša obavezna službenica,
Sofija Vestern."

P. S. — „Molim vas da mi više ne pišete — bar zasada; i primite ovo, jer meni sada ne koristi, a znam da vama mora biti potrebno, i smatrajte da dugujete tu sitnicu samo onoj sreći koja vas je poslužila da je nadete."*)

Dete koje je tek naučilo azbuku, prosricalo bi ovo pismo za manje vremena no što je Džonsu trebalo da ga pročita. Čuvstva koje je ono uzбудilo bila su mešavina radosti i tuge; nešto nalik na ono dvogubo stanje duše dobrog čoveka kada promatra testament svoga upokojenog prijatelja kojim mu ovaj ostavlja veliko zaveštanje, koje mu je, u njegovoj ojađenosti tim draže. U celini uzev, on se više radovao nego što nije; i doista, čitalac se može verovatno začuditi što je uopšte bio nezadovoljan; ali čitalac nije toliko zaljubljen kao što je to bio siromah Džons; a ljubav je boljka koja, iako u nekim slučajevima liči na jehtiku (koju katkada prouzrokuje), u drugima, pak, ide u potpuno suprotnom smeru, a naročito u ovome: što nikad ne laska sebi, niti hoće da vidi i jedan znak u povoljnoj svetlosti.

U jednoj stvari bio je potpuno zadovoljan, naime, što je njegova draga ponovo stekla slobodu, i sada se nalazila kod jedne dame gde je bar mogla da bude sigurna da će se s njom pristojno postupati. Druga okolnost bila je ta, što je pomenula obećanje da se nikad neće udati za nekog drugog; jer ma koliko on zamišljao da je njegova ljubav nesebična i uprkos svih plemenitih izjava koje je učinio u svojem pismu,

*) Misleći, možda, na novčanicu od 100 funti. — Pisac.

ja veoma sumnjam da li bi on mogao da čuje crnju vest no da se njegova Sofija udala za drugog, ma koliko prilika bila povoljna, i postojali svi izgledi da ona bude savršeno srećna. Onaj tanani stepen platonske ljubavi koji je sasvim razlučan od puti, i, zaista, u svemu je čisto duhovan, dar svojstven samo ženskome rodu; i čuo sam mnoge da izjavljuju (besumnje sasvim tačno, da bi one, sa najvećom gotovošću, napuštale ljubavnika u korist njegovog suparnika, kad se pokaže da je takvo napuštanje neophodno radi privremenog dobra takvog ljubavnika. Prema tome, mogu otuda da zaključim da je takva ljubav u prirodi, premda ne mogu da tvrdim da sam ikad video njen primer.

G. Džons je proveo tri sata u čitanju i ljubljenju gore rečenog pisma, i, budući najzad u dobrom raspoloženju, iz gore pomenutih obzira, rešio je da privede u delo jedno ranije dato obećanje. To se obećanje sastojalo u ovome: da sa gđom Miler i njenom mladom kćeri pođe u pozorište, na galeriju, i primi i g. Portridža kao člana društva. Jer kako je Džons stvarno imao ono osećanje za humor koje mnogi uobražavaju da imaju, nadao se da će u Portridžovoj kritici — prosto, doduše, ali neiskvarenoj izveštačenošću — naći prijatne zabave i naslade.

Tako su, dakle, g. Džons, gđa Miler i njena mlađa kći, i Portridž, zauzeli mesta u prvom redu prve galerije. Portridž je odmah izjavio da je to najlepše mesto koje je ikad imao. Kada je prvo muzika zasvirala, kazao je da je to pravo čudo kako toliki svirači mogu da sviraju u isto vreme a da jedni druge ne pometaju. Dok je poslužitelj palio gornji red sveća, primetio je gdi Miler: „Gle'te, gle'te, gospodo! Sušta slika onog čoveka na kraju molitvenika, pred blagodarenjem zbog neuspeha Barutne zavery.“*). A kada su sve sveće bile upalje-

*) Barutna zavera je pokušaj katolika, 1605 god. da miniraju zgradu Parlamenta, i bace u vazduh kralja Jakova I i oba doma, prilikom zasedanja. Zavera je bila otkrivena, zaverenici pogubljeni, a spomen na nju održao se do danas u veselim igrama i »spaljivanju« Goja Foksa; to je bio još jedan trijumf protestantske Engleske protiv katoličke reakcije u zemlji. — Prev.

ne, nije mogao a da ne primeti sa uzdahom da „tu izgori sveća za jednu noć, koliko bi jednoj siromašnoj čestitoj porodici bilo dovoljno za čitavu godinu dana.”

Čim je komad počeo — a davao se Hamlet, Danski Kraljević — Portridž se sav pretvorio u pažnju, i nije narušio tišinu sve do ulaska duha; tada je upitao Džonsa: „Kakav je ono čovek u čudnoj odeći? Kao nalik,” rekao je, „na nešto što sam video na slikama. Zacelo, to nije oklop, je l' te,” Džons mu je odgovorio da je to Duh. Na to je Portridž rekao sa osmehom: „To vam neću lasno poverovati, gospodine. Premda ne mogu reći da sam u svome veku baš zaista video duha, ipak sam siguran da bih ga prepoznao, kada bih ga video, bolje no ono tamo. Ne, ne, gospodine; duh se ne pojavljuje u ovakvoj odeći.” Ova Portridžova zablude izazvala je mnogo smeha u njegovoj okolini, i on je ostao u njoj sve do one pojave Duha i Hamleta, kada je Portridž poklonio veru g. Gariku*) — iako je odbio da veruje Džonsu — i počeo da drhti tako žestoko, da su mu kolena udarala jedno o drugo. Džons ga je upitao šta mu je, i da li se plaši ratnika na pozornici? „O, moj gospodine,” kazao je, „sada vaistinu vidim da je to ono što ste kazali. Ja se ne plašim ničega, jer znam da je ovo samo pozorište. Ali i kad bi ono stvarno bilo duh, čoveku ne bi mogao da nanese nikakvo zlo na ovakvoj daljini, ni pred ovolikim svetom; no ako sam se i uplašio, ja nisam jedini.” — „Pa ko još misliš da je ovde kukavica osim tebe?” upitao je Džons. — „Bogme, vi mene možete da nazivate kukavicom, ako vam se to sviđa; no ako onaj mali čovek na pozornici nije uhvatio zort, ja još u svome veku nisam video uplašenog čoveka. Gle, gle, da pođe s tobom? Gle, vaistinu! Ko je budala, onda? Zar hoćeš? Gospod neka ti se smiluje! — Ma šta se dogodilo, tebi stiga! — Da pođe s tobom? Ja bih pre pošao sa davolom. A možda ono i jeste davo; jer vele on može da uzme vid kakav mu godi. Oh, eno ga opet! — ni koraka dalje! Već si i tako daleko; otišao si dalje no što bih

*) Devid Garik, slavni engleski glumac toga doba. — Prev.

ja to učinio za sve kraljevske zemlje." Džons je zaustio da nešto kaže, ali mu je Portridž doviknuo: „Pst, pst, dragi gospodine! Zar ga ne čujete?" I za čitavo vreme dok je Duh govorio, sedeo je otvorenih usta i uprtih očiju čas u Duha, čas u Hamleta; ista čuvstva koja su se smenjivala u Hamletu, smenjivala su se i u njemu.

Kada je prizor bio završen, Džons je rekao: „Pa, Portridžu, ti si prevazišao moja očekivanja. Tebi se komad sviđa više no što sam mogao da zamislim." — „Eh, gospodine," odgovorio je Portridž, „šta ja mogu ako se vi ne plašite đavola; ali vaistinu, prirodno je da takve veštine iznenade čoveka, premda ja znam da u tome nema ništa. Ne velim to zato što je mene iznenadio Duh; jer ja znam da je to samo čovek, prerušen u onu čudnovatu odeću. Ali kad sam video da se i sâm onaj mali čovek toliko prepao, i mene je onda nešto uhvatilo." — „A zar ti, dakle, misliš," upitao je Džons, „da se on zaista prepao?" — „Pa zar niste i vi, gospodine, docnije приметili," kazao je Portridž, „kada je on video da je to duh njegovog oca, i saznao kako su ga ubili u vrtu, kako je polako nestajalo straha u njemu, a on takoreći zanemio od tuge, baš kao što bih i ja, da se to meni dogodilo. No, pst! Kakav je to šum sad? Eno ga opet! Vaistinu, iako znam da je ovo pozorište, milo mi je što ne sedimo tamo dole gde su oni ljudi." Onda, osvrnuvši se ponovo na Hamleta: „Poteži ti mač koliko hoćeš, ali šta to koristi protiv sile nečastivoga."

Tokom drugog čina, Portridž je napravio veoma malo opaski. On se neobično divio gospodskoj odeći pojedinih lica, a nije mogao da ne primeti povodom kraljevog lika: „Ele, kako lice može da prevari! Vidi se da je izreka *Nulla fides fronti* sasvim tačna. Ko bi pomislio, kad pogleda lice onog kralja, da je on ikad počinio ubistvo?" Onda se raspitivao šta je sa Duhom, no Džons u nameri da se opet iznenadi, odgovorio je samo „da će ga možda ponovo videti u blesku ognja."

Portridž je sedeo u stravičnom očekivanju ovog prizora, i kada se Duh opet pojavio, on je uzviknuo: „Eno ga, gospodine, eno ga opet! Šta velite sada? Plaši li se onaj tamo, ili se ne plaši? Vaistinu, uplašio se kao što velite da sam i ja,

i kao što svako mora da oseti zort! Ne bih ja za ceo svet bio na mestu onoga — kako velite da se zove? — vlastelina Hamleta! Bože sakloni! Pa šta se zbilo s Duhom? Duše mi moje, čini mi se da sam video da je propao u zemlju!" — „Doista, tačno si video," odgovorio je Džons. — „Dabome, dabome," kazao je Portridž, „ja znam da je ovo samo pozorište; i onda, kad bi bilo nečega u svemu tome, gda Miler se ne bi toliko smejala; a što se vas tiče, gospodine, verujem vi se ne biste uplašili ni da je tamo davo glavom. Tako, tako — Dabome, ne čudim se tvome gnevu; protresi žestoko tu opaku, nevaljalu bednicu! Da je ona moja majka, ja bih nju tako uslužio. Zaceo, sve dužnosti prema majci prestaju kad su u pitanju tako rdava dela. — Dabome, hajde odlazi svojim poslom; mrzim da te vidim."

Naš je kritičar sada bio prilično miran, sve do one igre koju je Hamlet udesio da se prikaže pred kraljem. Isprva, on to nije mogao da razume, dok mu Džons nije objasnio; ali čim je shvatio njen smisao, počeo je da hvali Boga što sâm nikad nije počinio ubistvo. Onda, obraćajući se gđi Miler, upitao je ne čini li se njoj da kralj „izgleda kao da je dirnut? Premda je on," rekao je, „dobar glumac, i čini sve što može da to prikrije. Ele, ja ne bih želeo da odgovaram za tako što, kao onaj opaki čovek tamo, pa makar sedeo i na mnogo višoj stolici od njegove. Nije ni čudo što beži sada; — zbog tebe neću nikad više imati vere u čestito lice."

Prizor na groblju veoma je privukao Portridžovu pažnju, i veoma ga je iznenadio broj lobanja razbacanih po pozornici. Džons mu je na to rekao da je to „najčuvanije groblje u gradu." — „Onda nije ni čudo," primetio je Portridž, „što je to mesto senovito. Ali u svome veku još nisam video gorega grobara. Poznavao sam jednog crkvenjaka, kad sam bio pisar, koji bi iskopao tri rake dok ovaj ovde iskopa jednu. Taj čovek rukuje ašovom kao da ga prvi put drži u ruci. Da, da, pevaj ti bratac! Vidim ja da ti više voliš da pevaš nego da radiš." Kada je Hamlet uzeo lobanju, Portridž je uzviknuo: „Vaistinu, divno je čudo kako su neki ljudi neustrašivi. Ja ni po koju cenu ne bih mogao da nateram sebe, da dodirnem nešto što je pri-

padalo mrtvom čoveku. A eto, učinilo mi se da se baš bio dosta uplašio od Duha. *Nemo omnibus horis sapit.*"

Za vreme ostatka igre dogodilo se još malo šta vredno pomena; na kraju ga je Džons upitao koji mu se glumac najviše svideo. Na ovo je on odgovorio: „Pa kralj, besumnje”; kao da ga je to pitanje malo naljutilo. „Zaista, gospodine Portridžu,” kazala je na to gđa Miler, „vi se u tome ne slažete sa mišljenjem čitavog grada; jer svi su saglasni da Hamleta igra najbolji glumac koji je ikad stupio na pozornicu.” — „On najbolji glumac,” kazao je Portridž s prezrivim potsmehom. „Vaistinu, i ja bih mogao da glumim isto tako da sam video Duha, i činio bih sve isto što i on. Pa onda u onom prizoru, kako velite između njega i njegove majke, u kome kažete da je tako dobro igrao, — pa, pobogu, svaki bi čovek, to jest svaki dobar čovek koji ima takvu majku, postupio bi upravo kao on. No, ja znam da se vi samo šalite sa mnom; pa iako ja, gospodo, do sada nisam bio u pozorištu u Londonu, ja sam ipak gledao pretstave u unutrašnjosti. Svaka čast kralju, i — alal mu pare! On bar jasno govori reči i dvaput glasnije nego ostali. Svako može da vidi da je to glumac.”

Dok se gđa Miler ovako razgovarala sa Portridžom, jedna dama je prišla g. Džonsu, i on je u njoj odmah prepoznao gđu Ficpatrik. Ona je kazala da ga je ugledala sa drugog kraja galerije, pa je iskoristila ovu priliku da govori s njim, budući da ima da mu kaže nešto što bi moglo da mu bude od velike koristi. Onda mu je kazala gde stanuje, i pozvala ga da je poseti sutra pre podne; no onda se odmah predomislila i kazala mu da dode popodne, što joj je Džons obećao.

Tako se završila pustolovina u pozorištu, gde je Portridž izazvao veliku veselost među svima koji su sedeli na domaku njegovih reči, i koji su pažljivije slušali šta je on govorio, no ono što se događalo na pozornici.

Te noći nije se usudio da ide u postelju, iz straha od duhova: a mnoge noći docnije, znojio se po dva-tri sata pre no što bi zaspao, i po nekoliko bi se puta užasnuto budio, vičući: „Bože smiluj nam se! Eno ih opet!”

GLAVA VI

U KOJOJ ISTORIJA MORA DA SE OSVRNE UNAZAD

Bezmalobespristrasno je nemoguće i najboljem roditelju da bude strogo bespristrasno prema svojoj deci, čak i onda kada ona ničim naročito ne zaslužuju da njegova ljubav prevagne; zacelo, onda, roditelju se jedva može što zameriti kada njegovo pretpostavljanje opredeljuje veću vrednost.

Kako ja gledam na sva lica ove istorije kao na svoja čeda, moram da priznam da sam isto tako sklon da budem pristrasan prema Sofiji; i nadam se da će mi čitalac dopustiti tu pristrasnost, a opravdana je, kad se ima u vidu izvrsnost njenog karaktera.

Neobična nežnost koju osećam prema svojoj junakinji, ne dozvoljava mi nikada da je bez najvećeg ustezanja ostavim za duže vremena. Mogao bih, stoga, da se sada s nestrpljenjem vratim da bih se raspitao šta se zbilo s tim ljupkim stvorom otkako je otišla od svoga oca, no obavezan sam da najpre odem u kratku posetu g. Blifilu.

G. Vestern, u prvoj pometenosti u kojoj se našao kada je odjednom primio vest o svojoj kćeri, i u hitnji da krene za njom, nije ni jednom pomislio da bi trebalo da obavesti g. Blifila o svome otkriću. Nije, međutim, bio daleko odmakao kada se ovoga opomenuo, i zaustavivši se kod prve krčme na koju je naišao, poslao je glasnika da obavesti Blifila da je pronašao Sofiju, i da je tvrdo rešio da je odmah uda za nj, ako on hoće da dođe za njim u London.

Kako je ljubav Blifilova prema Sofiji bila od one žestoke vrste koju ništa do li gubitak njenog imanja, ili takav neki nesrećan slučaj, ne bi mogao da umanj, njegovu sklonost prema tom braku nije bila promenila činjenica što je ona pobegla, premda je ovo morao da zapiše sebi u račun. Stoga je on vrlo rado prihvatio ovu ponudu. Doista, sada je u braku sa ovom mladom gospodicom video zadovoljenje još jedne veoma jake strasti, osim pohlepe, to jest mržnje; jer on je smatrao da brak pruža podjednaku priliku da utoli bilo mržnju, bilo lju-

bav; a to je mišljenje verovatno provereno mnogim iskustvom. Pravo govoreći, ako bismo sudili po uzajamnom ponašanju su-pružnika, bili bismo verovatno skloni da zaključimo da većina u svome sjedinjenju u svem osim srcu traži zadovoljenje samo one prve strasti.

Na njegovom putu, međutim, stajala je samo jedna po-teškoća, a nju je stvarao g. Olvordi. Kada je taj dobri čovek, po Sofijinom bekstvu (jer ni to ni uzrok tome nisu mogli da se sakriju od njega), video veliku omraženost koju je ona osećala prema njegovom sestriću, on se ozbiljno zabrinuo da je bio obmanut, i da je pogrešno što je stvar dotle doveo. On se ni malo nije slagao sa mišljenjem onih roditelja koji smatraju da je u pitanju braka isto tako beznačajno ispitati naklonje-nost svoje dece, kao i moljakti poslugu da se udobrovolji kad nameravaju da krenu na putovanje; a njih zakon, ili bar pristojnost sprečava da upotrebe grubu silu. Naprotiv kako je smatrao tu ustanovu najsvetijom, držao je da je svaka oba-zrivost nužna da bi se sačuvala njena svetost i neprikosnove-nost; i veoma je mudro zaključio da je postavljanje temelja u prethodnoj ljubavi najsigurniji put da se ovo postigne.

Blifil je doista brzo otklonio gnev svoga ujaka zbog ob-manjivanja, zaklinjući se mnogim kletvama da se i sam pre-vario, u čemu su mu Vesternove mnoge izjave veoma lepo pomogle; ali kako da nagovori Olvordia da mu dozvoli da obnovi svoje udvaranje, bila je stvar, na izgled, tako teška, da bi i sama pomisao na nju bila dovoljna da pred njom uz-makne neki manje preduzimljiv duh; ali ovaj mladi gospodin tako je dobro poznavao svoje darove da mu ništa u oblasti lu-kavstva nije izgledalo teško da postigne.

Prikazao je, dakle, žestinu svoje ljubavi, i izrazio nadu da će istrajnošću savladati gospodičinu nenaklonjenost. Zamo-lio je još da mu se u stvari od koje zavisi sve njegovo bu-duće spokojstvo, dozvoli bar sloboda da okuša sva opravdana sredstva koja vode uspehu. „Bože sakloni,” kazao je, „da bih ja ikad i pomislio da je privolim drugim do li najumilnijim sredstvima! Sem toga, ujače,” kazao je „ako ni tim načinom ne bih uspeo, onda možete (zacelo, vremena će biti dovoljno) da

mi uskratite vašu dozvolu." Onda je upozorio na veliku i žarku želju g. Vesterna da do ovog braka dođe; i, naposljetku, mnogo je pominjao Džonsovo ime, kome je pripisao sve što se dogodilo. „Spasti od njega jedno tako dragoceno stvorenje," kazao je, „čak je i delo milosrđa."

Sve ove razloge potpomagao je i Tvekam, koji se malo više zadržao na vlasti roditelja no što je sâm g. Blifil to učinio. Mere koje je g. Blifil želeo da preduzme, on je pripisivao hrišćanskim pobudama: „Jer premda je dobri mladi gospodin," kazao je, „pomenuo milosrđe naposljetku, ja sam bezmalo uveren da je to njegov prvi i najglavniji razlog."

Verovatno bi i Skver, da je bio prisutan, pevao istu pesmu, premda u drugom ključu, i otkrio moralnu skladnost u tome poslovanju; ali on je bio otputovao u Bât radi oporavka.

Olvordi je najzad, iako ne bez ustezanja, popustio želji svoga sestrića. Kazao je da će ga otpratiti u London, gde će imati slobodu da okuša svakim poštenim načinom da privoli gospodicu: „Ali izjavljujem," kazao je, „da nikad neću pristati da se njena naklonost nasilno zadobija, niti će ona ikad biti tvoja, osim ako sama i slobodno na to pristane."

Tako je ljubav g. Olvordia prema svome sestriću bila izneverena njegovim razumom; tako i mudrost najboljih glava često puta biva poražena nežnošću najboljih srdaca.

Pošto je Blifil ovako postigao da dobije odobrenje svoga ujaka, čemu se nije nadao, on nije mirovao dok svoju zamisao nije sproveo u delo; i kako nikakav hitan posao nije zahtevao prisustvo g. Olvordia u selu, a ljudima je malo vremena potrebno da se opreme za putovanje, to su oni krenuli odmah sutradan, i prispeli u grad one večeri kad se g. Džons zabavljao sa Portridžom u pozorištu.

Sledećeg jutra po dolasku, g. Blifil je posetio g. Vesterna, koji ga je primio najlepše i najljubaznije i uverio ga na sve moguće načine (možda i više nego moguće), da će on vrlo brzo biti srećan onoliko kolikogod Sofija može da ga takvim učini; vlastelin čak nije hteo da pusti mladog gospodina da se vrati svome ujaku sve dok ga nije, mal'ne protiv njegove volje, poveo svojoj sestri.

GLAVA VII

G. VESTERN ODLAZI U POSETU SVOJOJ SESTRI U PRATNJI

G. BLIFILA

Gda Vestern čitala je svojoj bratanci neko predavanje o smotrenosti i bračnoj politici, kada su njen brat i g. Blifil upali u odaju sa manje ceremonija no što to zakoni o posetama propisuju. Sofija je pobledela čim je ugledala Blifila, i bezmalo je izgubila sposobnost vladanja svojim moćima; njenu je tetku, pak, oblilo crvenilo, i gospodareći svim svojim moćima, osula je vatru na vlastelina.

„Brate,” kazala je, „tvoje ponašanje me iznenađuje: zar ti nikada nećeš da naučiš da imaš i malo obzira prema dobrom redu i pristojnosti? Ili zar hoćeš da smatraš svaku odaju za tvoju vlastitu, ili kao da pripada nekom od tvojih seoskih čivija? Misliš li ti da ti je slobodno da upadaš u odaje otmenih dama, bez i najmanje pristojnosti ili upozorenja?” — „Šta je, dodavola, sada?” upitao je vlastelin. „Čovek bi pomislio da sam te uhvatio na —” — „Neću da čujem nikakve vaše grubosti, gospodine, preklinjem vas,” kazala je ona. „Prepao si moju sirotu bratonicu toliko da se ona vidim, jedva drži. Idi, mila, udalji se, i nastoj da se pribereš; jer vidim imaš za to razloga.” Na ove se reči Sofija žurno udaljila, jer joj zapovest nikad nije bila tako dobrodošla.

„Zacelo, sestro,” uzviknuo je vlastelin, „ti si poludela, kad je teraš da se udaljuje a ja ovamo doveo gospodina Blifila da joj se udvara.”

„Zacelo, brate,” kazala je ona na to, „ti si nešto gore nego lud, kad znaš kako stvari stoje, da — Ja molim gospodina Blifila da mi oprost, ali on će znati vrlo dobro kome treba da pripiše ovako neugodan doček. Što se mene lično tiče, meni će uvek biti vrlo prijatno da vidim gospodina Blifila; ali njegova vlastita razboritost njemu ne bi dopustila takav nagaop postupak, da ga ti nisi na to naveo.”

Blifil se poklonio i zamucao, i izgledao je kao budala; no Vestern, ne dajući mu vremena da smisli odgovor, rekao je:

„Dobro, dobro, ja sam kriv, ako baš hoćeš; ja sam uvek kriv, dabome. No hajde, reci neka cura dode ovamo, ili pusti gospodina Blifila k njoj. On je za to naročito došao i nemamo vremena za gubljenje.”

„Brate,” uzviknula je gđa Vestern, „ja sam uverena da gospodin Blifil bolje razume stvari, i da ne pomišlja da se danas prepodne sastaje sa mojom brataničicom posle ovog što se dogodilo. Žene su načinjene od finijeg tkiva; i kada se uznemire, ne mogu da se stišaju posle jednog časka. Da si dopustio gospodinu Blifilu da pošalje svoje pozdrave mojoj brataničici, sa željom da ga danas popodne blagonaklono primi da joj učini podvorenje, ja bih je možda privolela na to; ali sada prosto očajavam kako da se to izvede.”

„Vrlo mi je žao, gospodo,” kazao je Blifil, „što je izvanredna ljubaznost gospodina Vesterna prema meni — koju ja nikad ne mogu dovoljno da priznam — prouzrokovala —” „Zaista, gospodine,” kazala je ona upadajući mu u reč, „nije potrebno da se izvinjavate, svi mi poznajemo moga brata tako dobro.”

„Marim ja šta ko zna o meni,” odgovorio je vlastelin; „no reci, kada on treba da dode da se vidi s njom. Jer, razumi što ti velim: čovek je došao ovamo naročito zbog toga, a došao je i Olvordi.” — „Brate,” kazala je ona, „kakvu god poruku g. Blifil nalazi za potrebno da uputi mojoj brataničici, ona će joj biti saopštena; i zamišljam njoj neće biti potrebna uputstva da sama odgovori na nju kako voli. Ja sam uverena da ona neće odbiti da primi g. Blifila u podesno vreme.” — „Neće, đavolsku mater!” odgovorio je vlastelin. „Zar mi to ne znamo? Neko misli da je pametniji nego ceo svet. Da je bilo po mome, ne bi ona, majci, ni pobjegla od kuće; a sada moram da strepim neću li čuti svakog časa da je opet pobjegla. Jer iako neko misli da sam ja velika budala, ja znam vrlo dobro da ona mrzi —, — „Bez obzira, brate,” odgovorila je gđa Vestern, „ja neću da slušam da se moja brataničica ruži. To pada na moju porodicu. A ona njoj čini čast; i ona će se ponositi njome, to ti ja velim. Za njeno vladanje, založiću sav svoj ugled u svetu. Biće mi prijatno, brate, da se vidim s to-

bom danas popodne, jer imam nešto važno da ti saopštim. Zasada, gospodine Blifile, i vi ćete morati da me izvinite, jer hitam da se obučem." — „Pa dobro," kazao je vlastelin, „onda nam bar zakaži vreme." — „Zaista," odgovorila je ona, „vreme ne mogu da vam zakazujem. Velim vam, videćemo se popodne." — „Šta, dodavola, da radim s njom?" uzviknuo je vlastelin, okrećući se Blifilu. „Ne da se da je uhvatim baš kao ni jazavičar matoru lisicu. Možda će popodne biti bolje raspoložena." — „Vidim, gospodine," odgovorio je Blifil, „da sam osuđen na nesreću, no ja ću uvek priznavati koliko sam vam obavezan." Onda se vrlo uljudno oprostio sa gđom Vestern, koja je isto toliko bila ljubazna prema njemu; i oni su se udaljili, dok je vlastelin gundao u sebi, uz psovku, da će se Blifil popodne sastati sa njegovom kćeri.

Ako je ovaj sastanak malo godio g. Vesternu, Blifilu je godio još manje. Prvi je pripisao ponašanje svoje sestre jedino njenoj čudljivosti, zbog propuštanja ceremonijâ prilikom ove posete; no Blifil je sagledao u stvari malo dublje. On je, na osnovu dve-tri reči koje su se omakle gospodi, podozrevao nešto značajnije; i, istinu govoreći, njegovo podozrenje nije bilo bez osnova, kao što će se pokazati kad budem otkrio nekolike stvari koje sadrže sledeće glave.

GLAVA VIII

ZAMISAO LEDI BELASTON DA UPROPASTI DZONSA

Ljubav je uhvatila suviše dubok koren u duši lorda Felamara, da bi dozvolila da je otuda iščupaju grube ruke g. Vesterna. U žaru svoje ljutine, on je doista dao nalog kapetanu Eglenu, u čemu je ovaj, sprovodeći ga u delo, isuviše preterao; taj nalog ne bi uopšte ni bio izvršen, da je njegovo gospodstvo moglo da pronađe kapetana posle svoga sastanka sa ledi Belaston, sutradan popodne nakon uvrede koju mu je naneo g. Vestern; ali kapetan je bio tako revnosan u izvršenju svoje dužnosti da je, — pronašavši kasno uveče vlastelinov stan, posle dugog raspitivanja, — prosedeo svu noć u

nekoj gostionici, da mu ujutru vlastelin ne bi promakao, ali mu je stoga promakao poziv koji mu je milord poslao u stan.

Dakle, sledećeg dana, popodne, posle onog pokušaja nasilja nad Sofijom, njegovo je gospodstvo, kao što smo kazali, posetilo ledi Belaston, koja je toliko otvoreno prikazala vlastelina i njegovu čud, da je milord jasno uvideo koliko je besmisleno pogrešio što se uvredio na njegove reči, naročito s obzirom na to da je gajio one časne namere prema njegovoj kćeri. Onda je otvorio svoje srce pred ledi Belaston, i izložio joj svu žestinu svoje ljubavi, u čemu ga je ona bodrila, uveravajući ga da će pouzdano svi stariji članovi porodice, pa čak i sâm otac kad se otrezni i upozna veličinu ponude učinjene njegovoj kćeri, najpovoljnije ovu prihvatiti. Jedina opasnost, kazala je, pretila je od onog čoveka koga je već pomenula, a koji je iako prosjak i protuva, došao na neki način, njoj nepoznat, do pristojnog odela, i prolazi sada kao gospodin. „Dakle,” kazala je, „pošto sam se ja radi dobra svoje rodake, postarala da saznam nešto o njemu, doznala sam srećom i gde on stanuje,” i onda je to saopštila i njegovom gospodstvu. „Pomišljam, milorde,” dodala je, „budući da je taj nikogović nedostojan da se lično obračunate s njim, ne bi li vaše gospodstvo moglo nekako da udesi da ga nasilno odvuče na neki brod.*) Ni zakoni ni savest ne zabranjuju takav postupak; jer taj je čovek, uveravam vas, ma koliko dobro odeven, običan probisvet, i sasvim je na mestu da se, kao svaka skitnica, silom uzme u službu; što se, pak, savesti tiče, zacelo je spasavanje jedne mlade dame od takve propasti najodličnije delo; štaviše, — sem ako bi uspeo kod moje rodake, od čega neka je Bog sačuva! — to bi bilo spasenje za samog tog čoveka, da ne svrši na vešalima, kakvi su svi izgledi, već da na pošten način zaradi svoj hleb.”

Lord Felamar se veoma srdačno zahvalio gospodi na staranju koje je izvolela da pokloni stvari, od čijeg je uspeha

*) Ljude su još u to vreme nasilno odvodili da bi služili u vojsci ili mornarici. — Prev.

potpuno zavisila sva njegova buduća sreća. Kazao je da zadasa ne nalazi ništa što bi se protivilo zamisli o nasilnom odvođenju, i razmisliće kako da se ovo privede u delo. Onda se najtoplije preporučio mileći da mu učini čast i odmah obavesti porodicu o njegovim predlozima: on nudi porodici, rekao je, *carte blanche*, a pitanje svoga imanja urediće bezmalo onako kako porodica to bude zahtevala; i posle izliva mnogih zanosnih i nežnih reči o Sofiji, on se oprostio i udaljio, ali ne pre no što ga je mileći najozbiljnije upozorila da se čuva Džonsa, i da ne gubi vremena da ga što pre, skloni tamo odakle neće moći da pokušava da upropasti mladu gospodicu.

Onoga časa kad je gđa Western prispela u svoj stan, poslala je kartu s pozdravom leđi Belaston; čim ju je ova primila, pohitala je svojoj rodaci sa nestrpljenjem ljubavnika, radosna što joj se pružila ova lepa prilika koja je premašala njene nade; jer ona je više volela da saopšti predloge lorda Felamara jednoj pametnoj ženi, koja poznaje svet, nego jednom gospodinu koga je počastila nazivom Hotentota, premda doista nije strahovala od opasnosti da će on ponudu odbiti.

Tek što su se dve dame sastale, posle vrlo kratkih pretlodnih ceremonija, dale su se na posao, koji su zaista završile takoreći čim su ga započele; jer tek što je gđa Western čula ime lorda Felamara, njeni su se obrazi zažarili od zadovoljstva; ali kada je čula o žaru njegove ljubavi, ozbiljnosti njegovih predloga i velikodušnosti njegove ponude, izrazila je svoje puno zadovoljstvo na najizričniji način.

Tokom njihovog razgovora, pala je reč i o Džonsu, i obe su se rodake žalostivo vajkale zbog Sofijine nesrećne naklonjenosti prema tome mlađome čoveku; a gđa Western je u celosti ovu pripisala budalastom upravljanju svoga brata. Zaključila je, međutim, na kraju sa izjavom da pouzdano veruje u razboritost svoje brataniće koja „iako neće da se odrekne svoje ljubavi u korist Blifila,” kazala je, „ipak će se, nema sumnje, brzo privoleti da žrtvuje svoju naklonjenost udaji za jednog odličnog plemića, koji joj donosi titulu i veliko bogatstvo; jer, zaista,” dodala je, „da budem pravična prema

Sofiji, taj Blifil je grozan čovek; jer, kao što znate, Belaston, sva su seoska gospoda takva, i, sem svoga bogatstva, nemaju ničeg da ih preporučiti.

„Pa onda,” kazala je ledi Belaston, „ja se i ne čudim toliko svojoj rodaci; jer uveravam vas, taj Džons je vrlo naočit čovek, i ima jednu vrlinu koju mi, kako muškarci vele, smatramo velikom preporukom. Šta mislite, gospodo Vestern? — zacemente ćete se smeјati ovome; pa evo i sama, jedva mogu da vam pričam od smeha. — Možete li vi da verujete da je taj čovek imao smelosti i meni da izјavi ljubav? No ako biste bili skloni da u ovo ne poverujete, evo dovoljnog dokaza; pisano je njegovom vlastitom rukom, uveravam vas.” Onda je uručila svojoj rodaci pismo sa bračnom ponudom, koje, ako čitalac želi da vidi, može naći već zabeleženo u petnaestoj knjizi ove istorije.

„Duše mi moje, ja sam preneražena,” uzviknula je gđa Vestern; pa ovo je zaista remek delo drskosti! Sa vašim dopuštenjem, možda ću moći malo da se koristim ovim pismom.” — „Imate punu slobodu,” kazala je ledi Belaston, „da se koristite njime kakogod izvolite. Ipak, ja ga ne bih pokazivala nikome sem gđici Vestern, pa ni njoj, sem u podesnoj prilici.” — „Pa kako ste se ophodili prema tome čoveku?” upitala je gđa Vestern. — „Ne kao prema mužu,” odgovorila je miledi; „ja se nisam udala, draga moja uveravam vas. Znate, gospodo Vestern, ja sam već jednom okušala tu radost; a jednom je, mislim, dovoljno za svaku razboritu ženu.”

Ledi Belaston je smatrala da će ovo pismo potpuno prevagnuti u Sofijinoј duši na štetu Džonsa; i ona se osmelila da ga uruči delom zato što se nadala da će Džonsa odmah ukloniti s puta a delom zato što je pridobila Onor za se kao svedoka; jer, posle iskušavanja ove dobre devoјke, ona je imala dovoljno razloga da veruje, da će ova posvedočiti što god ona bude htela.

Ali možda će se čitalac začuditi zašto je ledi Belaston, koja je u duši mrzela Sofiju, toliko želela da pripomogne sklaпанju ovoga braka, koji je išao toliko u prilog mlade gospođice. Ele, ja bih želeo da takvi čitaoci pažljivo zagledaju u

ljudsku prirodu, bezmalo na stranicu poslednju, i tu će naći, u jedva čitljivim pismenima, da žene, uprkos onom užasnom ponašanju majki, tetaka itd. u pitanjima braka, odista misle da je velika nesreća kad se ljubav tlači, pa otuda drže da najveće zlo čine kada čine ovakva razočaranja; zatim, naći će zapisano, otprilike na istom mestu, da će žena koja je jednom bila zadovoljna u posjedovanju čoveka, do pola puta izići davalu u susret, samo da bi sprečila drugu u istom uživanju.

Ako čitaocu nisu dovoljni ovi razlozi, ja slobodno priznajem da ne uvidam koje su druge pobude rukovodile gospođu u njenom postupku, sem ako ne misli da ju je lord Felamar podmitio, no ja, sa svoje strane, ne smatram da je takvo pozorenje opravdano.

Dakle, o ovome predmetu spremala se gđa Vestern da govori svojoj bratanići, posle izvesnog uvodnog predavanja o ludosti ljubavi, i o mudrosti ozakonjenog bluda pod najam, kada su njen brat i g. Blifil onako naglo upali u odaju; i otuda je dolazila sva ona hladnoća u njenom ponašanju prema Blifilu, koju je vlastelin, kao obično, pripisao pogrešnom uzroku, dok je u samome Blifilu (budući da je on bio mnogo lukaviji čovek) začela sumnju o pravoj istini.

GLAVA IX

DZONS ODLAZI U POSETU GDI FICPATRIKOVICI

Čitaocu će, možda, biti prijatno da se sada s nama vrati g. Džonsu, koji je u zakazani sat došao gdi Ficpatrikovici; ali pre no što ispričamo razgovor koji se sada poveo, biće možda umesno, držeći se naše metode, da se malo vratimo unazad, da bismo objasnili tako veliku promenu u ponašanju ove dame; jer ona je, najpre promenila svoj stan, uglavnom da bi izbegla susret sa Džansom, a onda se, kao što smo videli, sama potrudila da ovaj sastanak zakaže.

Ovde će nam biti potrebno da kažemo samo ono što se dogodilo prethodnoga dana, kada je ona, čuvši od ledi Belaston da je g. Vestern prispeo u grad, otišla ovome da ga pozdravi

u njegovom stanu u Pikadiliju, gde je bila dočekanana sa mnogo pogrdnih reči, previše grubih da bi ovde mogle da se ponove, i čak joj se zapretilo da će biti izbačena na vrata. Jedna stara dvorkinja njene tetke Vestern povelu ju je otuda u stan te gospe, no ni ova se nije ponela prema njoj ništa ljubaznije, iako je njeno ophođenje bilo učtivije; ili, da kažemo istinu, to je opet bila grubost, samo u drugom vidu. Ukratko, ona se vratila od oboje jasno uverena da njena zamisao o izmirenju ne samo da se pokazala neuspela, no da će morati da napusti svaku pomisao da će ikad, ma na koji način, moći ovo da izvede. Od toga časa samo je želja za osvetom ispunjavala njenu dušu; i kad je ugledala Džonsa u pozorištu, učinilo joj se da joj se pruža izvrsna prilika da ostvari svoju zamisao.

Čitalac se mora opomenuti da je upoznao gđu Ficpatricovicu po njenom vlastitom kazivanju njene istorije, kao i raniju naklonjenost gđe Vestern prema g. Ficpatriku u Bâtu; to razočaranje bilo je uzrokom, smatrala je gđa Ficpatricovica, velike ogorčenosti koju je tetka osećala prema njoj. Ona stoga nije ni malo sumnjala da će ta dobra gospa rado slušati Džonsove izjave, kao što je ranije slušala izjave onog drugog, tim pre što je bilo jasno da je g. Džons mnogo prijatniji i naočitiji čovek; a godine u kojima je njena tetka otada napredovala bile su, zaključila je ona (ne velim koliko opravdano), razlog koji je išao pre u prilog njenoj zamisli negoli protiv nje.

Stoga, kada je Džons došao, ona mu je najpre kazala da želi da mu bude od pomoći, jer je uverena da će time zadužiti svoju rodaku Sofiju; i posle nekih izvinjenja zbog ranijeg razočaranja, a pošto je obavestila g. Džonsa pod čijom se stražom nalazi njegova draga — jer je držala da on to ne zna — ona mu je sasvim otvoreno izložila svoju zamisao, savetujući mu da se tobož udvara starijoj dami, da bi tako osigurao pristup onoj mladoj, a u isto vreme obavestila ga je o uspehu koji je g. Ficpatrik poženjeo, zahvaljujući toj istoj strategiji.

G. Džons je izrazio veliku zahvalnost dami za ljubazno staranje o njemu koje je pokazala, a doista i dokazala svojim predlogom; no pored toga što je nagovestio izvesnu sum-

nju u uspeh, budući da je gospodi bila poznata njegova ljubav prema njenoj bratanići, — što nije bio slučaj sa g. Ficpatrikom — kazao je da se ni gđica Vestern nikad ne bi saglasila sa prevarom ove vrste, koliko stoga što je njoj svaka laž do krajnosti mrska, toliko i zato što ona gaji prema svojoj tetki svako dužno poštovanje.

Ovo je malo ožeglo gđu Ficpatrikovicu; i zaista, ako se to ne bi moglo nazvati nesmotrenošću jezika, ipak je to od strane Džonsa bilo malo skretanje s puta učtivosti; on bi teško upao u ovu nesmotrenost, da nije bio tako rad da pohvali Sofiju, pa se zaletao, i skrenuo s puta svake promišljenosti; jer njegova pohvala jednoj rođaci bila je više no prećutna pokuda druge.

„Zaista, gospodine,” odgovorila je dama nešto zajapureno; „ja ne mislim da je išta lakše nego prevariti staru ženu ljubavnim izjavama, kada je njen lik čežnjiv; pa iako je ona moja tetka, moram reći da nema žene požudnijeg lika no što je njen. Zar ne možete da joj kažete da ste okrenuli k njoj vaše misli, tobož iz očajanja što je vaša draga a njena bratanića obećana Blifilu? Što se moje rođake Sofije tiče, ja ne mogu da zamislim da je ona tako šašava da bi se i najmanje obazirala na to, ili da bi videla što rđavo u kažnjavanju jedne od tih matorih veštica koje svojim tragi-komičnim strastima čine porodicama toliko zala; štaviše, ja držim da je grdna šteta što njihovi postupci nisu i zakonom kažnjivi. Ja lično takvih obzira nisam imala; pa ipak nadam se da moja rođaka Sofija neće primiti za uvredu kada kažem da njoj ne može biti mrskija svaka laž no što je njenoj rođaci Ficpatriković. Mojoj tetki ja zaista ne dugujem nikakvo poštovanje, niti ga ona zaslužuje. Bilo kako mu drago, gospodine, ja sam vam dala svoj savet; a ako vi odbijete da ga prihvatite, ja ću samo manje držati do vaše razboritosti — to je sve.”

Džons je sada jasno uvideo pogrešku koju je počinio, i založio se svim silama da je popravi; ali on je samo mucao i uplitaio se u besmislice i protivrečnosti. Pravo govoreći, često puta je sigurnije ostati kod posledica prve omaške, nego pokušavati da se ova popravi; jer pri takvim pokušajima obič-

no tonemo dublje umesto da se ispetljavamo; a malo osoba će u takvim prilikama da pokažu dobroćudnost gde Ficpatrikovic, koja je kazala Džonsu sa osmehom: „Nije potrebno da se više pravdate; jer ja lako opraštam ljubavniku, ma kakvo bilo dejstvo njegove zaljubljenosti u svoju dragu.”

Onda je obnovila svoj predlog, i veoma ga vatreno preporučila, ne propuštajući ni jedan razlog koji je mogla da izmisli; jer ona je tako silovito omrzнула svoju tetku, da joj ništa ne bi pružilo veću radost no da je ovako izloži potsmehu; i, kao prava žena, nije htela da vidi nikakve teškoće u izrođenju svoje omiljene zamisli.

Džons je, međutim, uporno odbijao da se lati ovog poduhvata, koji doista ni malo nije obećavao uspeh. On je lako uočio pobude koje su terale gđu Ficpatrikovicu da tako revnosno natura svoj savet. Kazao je da ne poriče nežnost i ljubav koje oseća prema Sofiji; ali da je svesan nejednakosti njihovog položaja, i da nikada neće moći da polaska sebi čak ni nadom da će jedno tako božanstveno stvorenje pristati i da misli na tako nedostojnog čoveka; štaviše, kazao je, da jedva može da privoli sebe da to i poželi. Završio je izjavom o velikodušnim osećanjima, no zasada nemamo dokonog vremena da i to unesemo.

Ima nekih krasnih žena (jer ja se ovde ne usuđujem da govorim suviše opširnim izrazima) u kojih je samosvest toliko jaka, da je nikada ne izdvajaju ni iz jednog predmeta; i kako je u njih taština vladajuće načelo, one su sklone da prigrabe svaku pohvalu na koju naiđu, pa, iako je ova tuda svojina, uzimaju je u svoju korist. U društvu ovih dama nemoguće je reći išta lepo o drugoj ženi, što one ne bi primenile na sebe; štaviše, one često puta doteruju hvalu koju ugrabe; kao na primer, ako njena lepota, njena duhovitost, njena umiljatost, njena dobroćudnost zaslužuju toliku i toliku pohvalu, šta onda zaslužujem ja, koja posedujem ove odlike u toliko istaknutijem stepenu?

Ovim damama čovek često puta preporučuje sebe dok preporučuje drugu ženu; i dok izražava žar i plemenita čuvstva za svoju dragu, one pomišljaju kako bi im taj čovek bio

mio ljubavnik, kad toliku nežnost oseća prema jednom biću manje vrednosti. Čudnovato kao što ovo može izgledati, o tome sam video mnogo primera, pored ovoga gde Ficpatrikovice; jer njoj se sve ovo stvarno dogodilo, i ona je počela da oseća za g. Džonsa neke od onih znakova koje je mnogo brže razabrala no što je to Sofija pređe učinila.

Da kažemo istinu, savršena lepota u oba pola mnogo je neodoljivija stvar no što se obično misli; jer uprkos nekima od nas koji se zadovoljavamo običnijim sledovanjima, i učimo ponavljanjem (kao što deca bubaju ono o čemu nemaju pojma) da preziremo spoljašnost i da cenimo temeljnije draži, — ipak, ja sam više puta opazio, u blizini savršene lepote, da ove temeljnije draži, blistaju samo onim sjajem koji imaju, i zvezde po izlasku sunca.

Kada je Džons završio svoje poklike, od kojih bi mnogi priličili ustima samoga Oroondatesa, gđa Ficpatrikovica je duboko uzdahnula, i sklonivši pogled sa g. Džonsa, u koga se neko vreme bila upiljila, oborila je oči k zemlji, i kazala: „Zaista, gospodine Džonse, ja vas žalim; ali prokletstvo je da se takva nežnost harči na one koji je ne osećaju. Ja svoju rođaku poznajem bolje nego vi, gospodine Džonse; i moram reći da je svaka žena, koja ne uzvraća takvu ljubav, i takvoj osobi, nedostojna obe.”

„Zacelo, gospodo,” uzviknuo je Džons, „vi ne možete misliti —” „Misliti!” upala mu je u reč gđa Ficpatrikovica, „ja znam šta govorim: ima nečega volšebnog, mislim, u istinskoj ljubavi; malo koja žena na ovu naiđe kod muškaraca, a još manje njih to umeju da cene. Ja još nikada nisam videla tako plemenito osećanje; i ja ne znam kako je to, ali vi prisiljavate ženu da vam veruje. Zacelo, žena koja može da se ogлуši o takvu ljubav, mora biti dostojna prezira.”

Način i izraz kako je sve ovo bilo kazano, začeli su sumnju u Džonsu, no mi ne marimo da to prenosimo čitaocu neposrednim rečima. Umesto da išta odgovori, on je rekao: „Bojim se, gospodo, da sam vam svojom posetom bio na dosadi,” i hteo je da se oprostí.

„Ni najmanje, gospodine,” odgovorila je gđa Ficpatrikovica. „Zaista, ja vas žalim, gospodine Džonse; no ako hoćete da idete, promislite o stvari koju sam vam pomenula. Uverena sam da ćete je odobriti, i dodite mi opet čim uzmognete. Sutra pre podne, ako hoćete, ili bar tokom sutrašnjeg dana. Ja ću biti kod kuće celoga dana.”

Džons se onda, posle mnogog zahvaljivanja, veoma učtivo udaljio; no gđa Ficpatrikovica nije mogla da se uzdrži da mu na rastanku ne podari pogled, a on zacelo nije ništa znao o govoru očiju, ako ga nije razumeo. Uistinu, taj je pogled učvrstio njegovu odluku da joj više ne dolazi; jer šaralo, kakav se dosada pokazao u ovoj istoriji, on je sada sve svoje misli posvetio Sofiji, i ja verujem da nije bilo žene na svetu, koja bi mogla da ga uvuče u delo nepostojanosti.

Fortuna, međutim, koja mu nije bila prijateljica, odlučila je da ovu vrlinu što bolje iskoristi, budući da on nije imao nameru da joj pruži drugu; i shodno tome, izazvala je traagični događaj koji sada sa žalošću moramo da zabeležimo.

GLAVA X

POSLEDICA MALOPREDAŠNJE POSETE

Kada je g. Ficpatrik primio od gđe Vestern ranije pomenuto pismo, i tako saznao gde boravi njegova žena, vratio se odmah u Bât, a otuda je dan docnije krenuo u London.

Čitalac je već ranije više puta upoznao ljubomornu narav ovog gospodina. On će možda isto tako izvoleti da se opomene sumnje koja se u njemu začela o g. Džonsu kada ga je u Aptonu našao u sobi sa gđom Voters; iako je docnije imao dovoljno razloga da odbaci ovu sumnju, ipak, kada je pročitao onako lepo mišljenje svoje žene o g. Džonsu, došao je na misao da je ona takode bila tada u onoj gostionici; i tako, sve te okolnosti stvorile su pometnju u glavi, koja i od prirode nije bila najbistrija, a sve zajedno proizvelo je ono zelenooko čudovište koje pominje Šekspir u svojoj tragediji o Otelu.

I sada, dok se na ulici raspitivao o svojoj ženi, i upravo se uputio njenim vratima, ugledao je g. Džonsa kako izlazi otuda.

Ficpatrik se nije odmah setio Džonsovog lika; ali, videći dobro odevenog mladića, kako izlazi iz stana njegove žene, uputio se pravo njemu i upitao ga je šta je tražio u toj kući. „Jer ja sam siguran,” kazao je, „da ste vi morali biti u njoj, pošto sam video da ste izišli iz nje.”

Džons je odgovorio vrlo kratko da je išao u posetu jednoj dami. „Na to je Ficpatrik upitao: „Kakva vi posla imate s tom damom?” Na to je Džons, koji se sada savršeno setio glasa, crtâ, pa čak i samog kaputa toga gospodina, povikao: „Haj, moj dobri prijatelju! Pružite mi vašu ruku: nadam se da između nas nije ostalo više zle krvi zbog jedne male pogreške koja se desila tako davno.”

„Duše mi, gospodine,” kazao je Ficpatrik, „vaše mi je ime nepoznato, kao i vaš lik.” — „Doista, gospodine,” odgovorio je Džons, „ni ja nemam čast da znam vaše ime; ali vrlo dobro se sećam da sam vaš lik video ranije, u Aptonu, gde se između nas desila jedna budalasta svada, koja ako još nije izgladnena, neka to bude sada, uz bocu vina.”

„U Aptonu!” uzviknuo je ovaj. „Haj, duše mi moje, mislim da se vi zovete Džons.” — „Zaista,” odgovorio je on, „zovem se tako.” — „O, duše mi moje,” povikao je Ficpatrik, „vi ste upravo čovek na koga sam želeo da se namerim. Duše mi moje, odmah ću popiti bocu vina s vama; samo najpre ću vas dobro klepnuti po tintari. Evo vam, huljo! Duše mi moje, ako mi ne date zadovoljenje za taj udarac, dobićete još jedan.” Na to je isukao svoj mač i zauzeo odbranbeni stav, što je bila i jedina nauka u kojoj se snalazio.

Džons se malo zateturio od udarca, koji je dobio nešto neočekivano; no došavši brzo k sebi, isukao je takođe svoj mač, pa iako se nije razumevao u boračku veštinu navalio je tako smelo na Ficpatrika, da ga je pomeo u opreznosti, i zario polovinu svoga mača u telo rečenog gospodina, koji je na to kročio unazad, okrenuo vrh svoga mača zemlji,

i poslonivši se na nj, uzviknuo: „Dobio sam puno zadovoljenja; ja sam mrtvac.”

„Nadam se da niste,” povikao je Džons; „no ma kakve bile posljedice, vi morate biti svesni da ste sami to hteli.” Na to je izvešan broj ljudi jurnuo na Džonsa da ga zgrabe, no on im je rekao da se neće opirati, i zamolio je da se bar neki od njih pobrinu za ranjenog gospodina. „Ni brige vas,” kazao mu je na to jedan od njih „za ranjenog gospodina; jer ja ne mislim da on ima još mnogo sati da živi. Što se, pak, vas tiče, gospodine, važno je bar još mesec dana života zajamčen.” — „Sto mu muka, Džeče,” uzviknuo je drugi, „on ga je omeo u putovanju; jer ovaj se bratac, sada navezao za drugu luku!” i još mnoge druge ovakve šale čule su se na račun sirotog Džonsa; jer ovi su ljudi ustvari bili najamnici lorda Felamara, i uhodili su Džonsa do kuće gde Ficpatrikove, a čekali su ga na uglu ulice kad se ovaj nesrećni slučaj dogodio.

Oficir koji je komandovao ovom družinom vrlo mudro je zaključio da je njegova dužnost sada; da svoga zarobljenika preda u ruke građanskog sudije. Naredio je stoga da ga povedu do jedne gostionice, i pošto je dozvao stražara, predao ga njemu na nadležnost.

Kada je stražar video da je g. Džons veoma dobro odeven, i kada je čuo da se nesrećan slučaj dogodio u dvoboju, ophodio se prema hapšeniku veoma učtivo, i, na njegovu molbu, poslao je glasnika da se raspita kako je ranjenom gospodinu, koji se sada nalazio u nekoj gostionici u rukama hirurga. Izveštaj koji je bio donesen glasio je da je rana zacementirana, i da nema nade da će ranjenik ostati u životu. Na to je stražar obavestio Džonsa da će morati da ide pod sud. On je na to odgovorio: „Kud god izvolite: meni je svejedno šta će biti sa mnom; jer premda sam uveren da u očima zakona nisam kriv zbog ubistva, ipak, osećam da mi dušu nepodnošljivo pritiska težina prolivene krvi.”

Džonsa su sada izveli pred sudiju; tu se pojavio i hirurg koji je previo g. Ficpatrika, i izjavio da veruje da je rana smrtonosna; na to su zatvorenika odveli u Geithauz. Bilo je pozno u noći, tako da sve do jutra Džons nije hteo da pošalje

po Portridža; a kako nije sklopio očka sve do sedam, bilo je bezmalo dvanaest kada je taj siromah čovek, već veoma uplašen što tako dugo vremena nije ništa čuo o svome gospodaru, primio poruku koja ga je bezmalo lišila života dok ju je saslušao.

Otišao je u Geithauz klekajući kolenima i ustreptala srca, i čim je stigao pred Džonsa, uzeo je da jadikuje zbog nesreće koja ga je snašla, roneći mnoge suze i često pogledajući oko sebe u velikom strahu; jer kako su sada stigle vesti da je g. Ficpatnik mrtav, jadna čovek strahovao je da će se njegov duh svakog časa pojaviti. Najzad mu je uručio pismo, koje umalo nije zaboravio, a koje mu je poslala Sofija po Crnom Džordžu.

Džons je odmah udaljio sve prisutne, i pošto je žudno otvorio pismo, pročitao je kao što sledi:

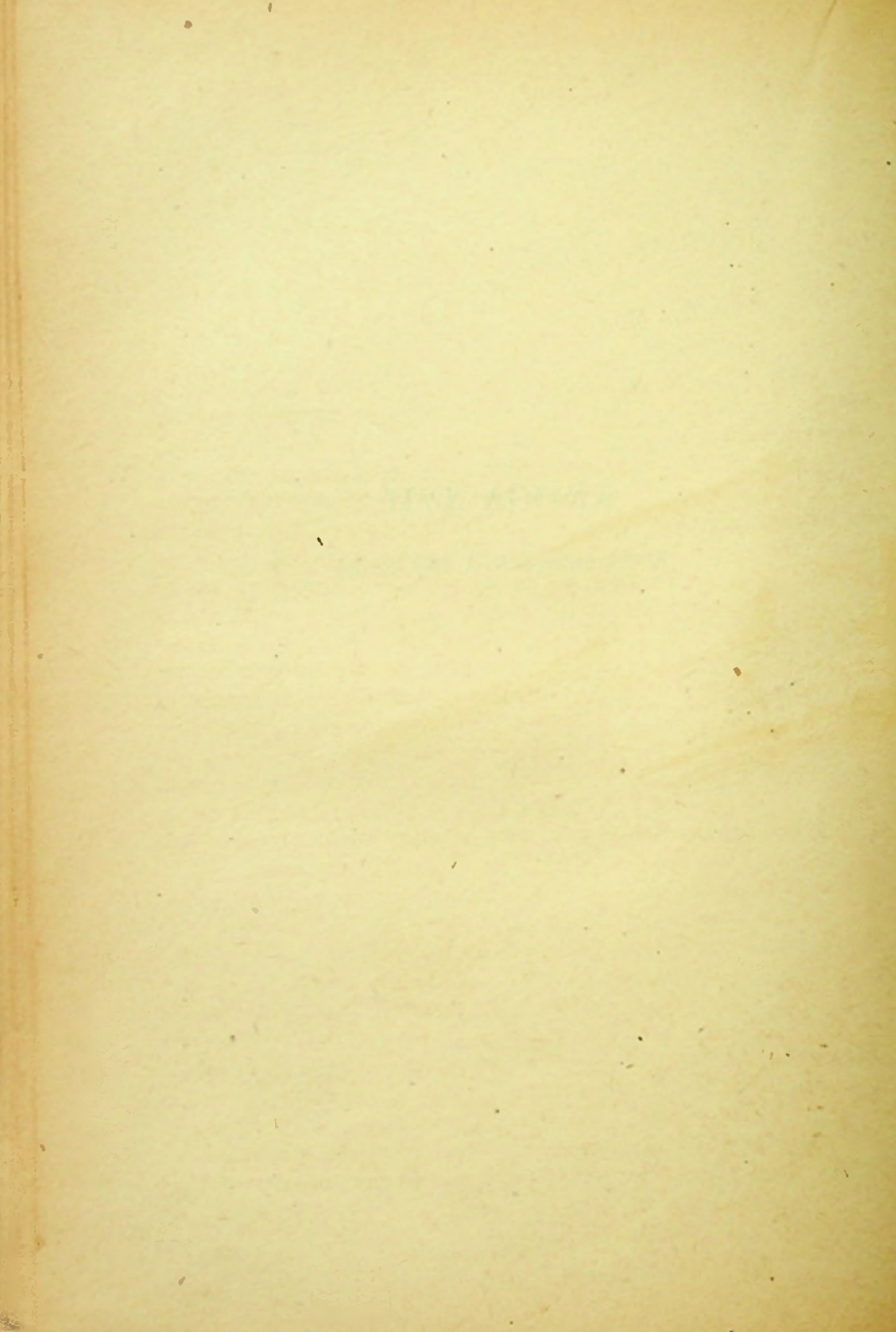
„Što opet čujete od mene, dugujete jednoj slučajnosti koja me je, priznajem, iznenadila. Moja tetka mi je upravo pokazala pismo koje ste uputili leđi Belaston, u kojemu joj nudite brak. Uverena sam da je pismo pisano vašom rukom; a još više me iznenađuje da je ono pisano upravo u vreme kada ste želeli da zamišljam da ste toliko zabrinuti radi mene. Ostavljam vama da prosudite o ovoj činjenici. Sve što želim jeste da se vaše ime nikad više ne pomene pred

S. V.”

Sadašnje duševno stanje g. Džonsa, i bol koji ga je razdirao, ne možemo bolje predstaviti čitaocu no ako kažemo da su njegovi jadi bili takvi, da bi se čak i Tvekam gotovo sažalio na nj. No ma koliko teška bila njegova nevolja, mi ćemo ga zasada ostaviti, kao što izgleda da je učinio i njegov dobri Duh (ako ga je on doista i imao). I ovde okončavamo šesnaestu knjigu naše istorije.

KNJIGA XVII

KOJA OBUHVATA TRI DANA

GLAVA I

KOJA SADRŽI DEO UVODNOG SPISA

Kada pisac komedija napravi svoja glavna lica srećnim koliko god može, ili kad ih pisac tragedija uvali u najveću ljudsku bedu, obojica smatraju da je njihov posao gotov, i da u svome radu mogu da predahnu.

Da je u nas bilo tragične žice, čitalac bi morao da prizna da smo bili bezmalo prispeli do ove tačke predaha, pošto ni sâm davo, niti i jedan od njegovih pretstavnika na zemlji, ne bi mogao da udeši veće muke za jadnoga Džonsa no što su bile one u kojima smo ga ostavili u poslednjoj glavi; a što se Sofije tiče, teško da bi kakva dobroćudna žena mogla da poželi više nelagodnosti svojoj suparnici no što je ona u ovaj mah osećala. Šta dakle preostaje da bi se okončala tragedija, do li jedno ubistvo ili dva, i nekoliko moralnih poslovice?

Ali izvući moje miljenike iz njihove sadašnje bede i nevolje, i iskrcati ih na obalu sreće, izgleda mnogo teži zadatak; doista, zadatak toliko težak, da mi i ne preduzimamo da ga izvedemo. Što se Sofije tiče, više je nego verovatno da ćemo joj na ovaj ili onaj način naći na kraju dobrog muža, recimo Blifila, ili milorda ili pak nekog trećeg; no jadni Džons, usled svoje nesmotrenosti, našao se sada u takvom belaju, zbog koga ako u očima sveta i ne postaje zločinac, postaje bar *felo de se*; sada je bio tako lišen prijatelja, i toliko progonjen od dušmana, da bezmalo očajavamo da li će njegov položaj moći uopšte da izide na neko dobro; pa ako naš čitalac uživa da gleda pogubljenja, mislim da ne bi trebalo da gubi vremena, no neka uzme prvi čamac za Tajbern.

Ovo verno obećavam: da uprkos svakoj ljubavi koju možemo pretpostaviti da osećamo prema ovom loli, koga smo na žalost uzeli za našeg junaka, mi mu nećemo pružiti ni malo

one natprirodne pomoći koja nam je poverena, pod uslovom da je upotrebljujemo samo u veoma važnim prilikama. Ne nade li on, neki prirodan način da se pošteno ispetlja iz svih svojih nedaća, mi nećemo radi njega da učinimo nikakvo nasilje nad istinom i dostojanstvom ove istorije; jer radije ćemo ispričati da su ga obesili u Tajbernu (što veoma lako može da se dogodi) nego da proigramo našu čestitost ili da poljuljamo veru našeg čitaoca.

U ovome su Stari imali veliko preimućstvo nad nama. Njihova mitologija, u koju je u to vreme prost narod čvršće verovao no što se danas veruje u ma koju religiju, pružala im je uvek zgodu za spas omiljenog junaka. Njihova božanstva bila su uvek piscu pri ruci, gotova da izvrše svaku njegovu zamisao; i što je izmišljotina bila neobičnija, to su veći bili radost i iznenađenje lakovernog čitaoca. Ti spisatelji mogli su lakše da prebacuju junaka iz jedne zemlje u drugu, i još više, iz jednog sveta u drugi, i da ga vrate, no što siromah i skućeni današnji spisatelj može da ga oslobodi hapsa.

Arabljeni i Persijanci imali su podjednaku olakšicu u pisanju svojih priča; ovu su im pružali duhovi i vile, u koje su verovali, na osnovu učenja samog Korana, kao u simbol vere. No mi takve pomoći nemamo. Mi smo upućeni samo na prirodna sredstva; pokušajmo stoga šta se pomoću ovih može da učini za jadnoga Džonsa; no nešto mi šapuće na uho da on još ne zna ono što je najgore, i da još strašnija vest no i jedna koju je do sada čuo, ostaje za nj u neotvorenim stranicama knjige sudbine.

GLAVA II

PLEMENITOST I ZAHVALNOST GĐE MILER

G. Olvordi i gđa Miler su upravo seli da doručkuju kada se g. Blifil, koji je toga jutra izišao vrlo rano, vratio da bi im se pridružio.

On je malo posedeo pa je prozborio ovako: „Dobri Bože! Šta mislite da se dogodilo, dragi ujače? Bojim se, bogami, da

vam to kažem, jer strahujem da će vas zaprepastiti sećanje da ste ikad pokazali ma i malo dobrote prema takvoj jednoj hulji" — „Šta je, dete?" upitao je ujak. „Nažalost, ja sam činio dobra nedostojnima više no jedanput u svome veku. Ali milosrde ne potsvaja poroke onih kojima se ono učini." — „Oh, ujače," odvratio je Blifil, „samo vas je Providenje potajno uputilo da upotrebite reč potsvojenje: Vaš potsvojak, ujače, onaj Džons, onaj bednik koga ste u nedrima nosili, pokazao se najveća hulja na svetu." — „Tako mi svega što je sveto, to nije istina," uzviknula je gđa Miler. „Gospodin Džons nije hulja. On je jedan od najvaljanijih ljudi na svetu; i da ga je ma ko drugi nazvao huljom, sručila bih mu svu ovu ključalu vodu u lice." Ovakvo njeno ponašanje veoma je iznenadilo g. Olvordia, i on je izgledao vrlo zapanjen. Ali ona mu nije dozvolila da progovori, no je uzviknula okrenuvši se njemu: „Nadam se da se nećete ljutiti na mene; ja, gospodine ne bih htela da uvredim vas ni za celi svet; ali, verujte, nisam mogla da podnesem da se on tako pogrdno naziva." — „Moram da priznam, gospodo," kazao je na to Olvordi vrlo ozbiljno, „da sam se malo iznenadio kad sam vas čuo da tako žustro branite tog junosu koga ne poznajete." — „Oh, gospodine Olvordi, poznajem ja njega dobro," odgovorila je ona, „poznajem ga zaista; ja bih bila najnezahvalnija bednica kada bih to poricala. Oh! On je spasao mene i moju malu porodicu: svi mi imamo razloga da ga blagosiljamo doklegod smo žive. I ja molim Nebo da ga blagoslovi, i da upitomi srca njegovih zlotvora. Jer ja znam, ja nalazim, ja vidim da on njih ima" — „Vi me, gospodo, još više iznenadujete," kazao je Olvordi; „zaceo vi mislite na nekog drugog. Nemoguće je da vi imate ikakvih obaveza te vrste prema čoveku koga je pomenuo moj sestrčić." — „Van svake je sumnje," odgovorila je ona, „da upravo njemu dugujem obaveze najznačajnije i najplemenitije prirode. On je spasilac moje dece i moj. Verujte mi, gospodine, njega je neko opanjkao kod vas, strašno ga je oklevetao; ja znam da je tako; inače zar biste vi, o kome znam da ste sušta dobrota i časnost, posle svih onih lepih i nežnih reči koje ste preda mnom govorili o tome sirotom, bespomoćnom detetu,

sada njega tako prezrivo nazivali junošom! Zaista, moj najbolji prijatelju, da ste vi čuli one dobre, ljubazne, zahvalne reči koje je o vama govorio, vi biste se uverili da on zasluuže od vas ljubazniji naziv. On nikada ne pominje vaše ime bez neke vrste oboužavanja. U ovoj istoj odaji ja sam ga videla na kolenima kako priziva Nebo da izlije sve svoje blagoslove na vas. Ja ono svoje dete tamo ne volim više no što on voli vas."

„Vidim, ujače," kazao je Blifil sa onim potsmešljivim cerenjem kojim davo obeležava svoje najveće ljubimce, „da njega gospoda Miler stvarno ne poznaje. Ja mislim da ćete se uveriti da gospoda nije jedino vaše poznanstvo kome vas je on tako prikazao. Što se moga karaktera tiče, vidim po nekim nabaćenim nagoveštajima da se on nije ustručavao da bude veoma slobodan, no ja mu praštam." — „I Bog neka vam oprost, gospodine," kazala je gda Miler: „svi mi imamo dovoljno greha, i njegov nam je opraštaj potreban."

„Časti mi moje, gospodo Miler," kazao je Olvordi, „ovo vaše poušanje prema mome sestriću ni malo mi se ne svida; i ja vas uveravam da će svaka nepovoljna misao koju biste nabacili na njega, — budući da izvesno potiče jedino od tog najpokvarenijeg čoveka — samo poslužiti da uveća moju omrazu protiv njega ako je to moguće; jer moram vam reći, gospodo Miler, da je ovaj mladić, koji sada stoji pred vama, vazda bio najtopliji branilac nesrećnika koga štitate. Kad ovo čujete iz mojih usta, začudiće vas, mislim, tolika podlost i nezahvalnost."

„Vas su prevarili, gospodine," odgovorila je gda Miler; „i kad bi ovo bile poslednje reči koje prelaze preko mojih usana, ja bih vam kazala: vas su prevarili. I opet ponavljam: neka Gospod oprost onima koji su vas prevarili! Ja ne tvrdim da je mladić bez pogreške; ali to su pogreške neobuzdane mladosti. On će se njih možda okanut; ne, ja sam uverena da će se on njih manuti; pa ako i ne bi, njegovo najčovečnije nežno i pošteno srce — srce kakvo je ikad podareno čoveku — znatno će prevagnuti nad njima."

„Zaista, gospodo Miler," kazao je Olvordi, „da su mi ovo pričali o vama, ja u to ne bih verovao." — „Zaista, gospo-

dine," odgovorila je ona, „vi ćete verovati u sve što sam vam kazala, znam da hoćete; i kada budete čuli priču koju ću vam ispričati (jer ja ću vam reći sve), ne samo da ćete biti daleko od toga da se osećate uvređenim (ja vašu pravičnost tako dobro poznajem), no ćete priznati da bih ja morala biti najkukavnija i najnezahvalnija bednica, da sam ma kako drugačije postupila."

„Dobro, gospodo," kazao je Olvordi, „meni će biti veoma drago da čujem svako dobro opravdanje za ponašanje kome je, priznajem, opravdanje potrebno. A sada, gospodo, ako izvolite da pustimo moga sestrića da nastavi svoju priču bez upadajha u reč. On ne bi napravio onakav uvod u izlaganju nečeg beznačajnog. Možda će vas čak ova njegova priča izlečiti od vaše zablude."

Gda Miler je poslušala, i onda je g. Blifil ovako počeo: „Zacelo, ujače, ako vi ne smatrate da treba da negodujete zbog nemilog držanja gospođe Miler, ja joj lako praštam u koliko se njene reči tiču samo mene. Ja mislim da vaša dobrotu nije zaslužila ovu nedostojnost s njene strane." — „Dobro, dete," kazao je Olvordi, „no kakav je to njegov nov prestup? Šta je to opet počinio?" — „Šta?" povikao je Blifil; „nešto što mi je veoma žao da vam ispričam, i pored svega što je gospođa Miler kazala; nešto što od mene nikada ne biste čuli, kad ne bi bilo moguće da se ta stvar sakrije od čitavog sveta. Ukratko, on je lišio života jednog čoveka; ne velim da ga je ubio, jer možda zakon neće dati takvo tumačenje, u šta se i ja uzdam njega radi."

Olvordi je izgledao zaprepašćen, i pošto se prekrstio, upitao je: „Pa, gospodo, šta velite sada?"

„Velim to, gospodine," odgovorila je ona, „da još nikada u životu nisam bila više zabrinuta; no ako je to tačno, ja sam uverena da je onaj drugi kriv, ma ko to bio. Bog sveti zna da u ovome gradu ima mnogo lupeža koji se bave samo tim, da izazivaju mladu gospodu. Samo je najgadnije izazivanje moglo da ga dovede u iskušenje da tako nešto učini; jer od sve gospođe koji su ikad stanovali u mojoj kući, još nijedan

nije bio tako blag ni tako dobroćudan. Njega su svi u ovoj kući zavoleli, kao i svi koji su došli blizu nje."

Dok je ona ovako govorila, žestoko lupanje u vrata prekinulo je njihov razgovor, i sprečilo je da nastavi dalje ili da sasluša odgovor. Kako je zaključila da će to biti neka poseta g. Olvordiu, ona se žurno udaljila, uzevši sa sobom i malu devojčicu, čije su oči bile pune suza zbog nevesele vesti koju je čula o Džonsu, koji ju je obično nazivao svojom malom ženicom, i poklanjao joj ne samo mnoge igračke, no je i čitave sahatе provodio s njom u igri.

Nekim će se čitaocima možda svideti ove sitne pojedinosti, u čijem pripovedanju sledimo primer Plutarha, jednog od najboljih između naše sabraće istoričara; a drugi, kojima se one mogu učiniti beznačajne, oprostiće nam bar, nadamo se, pošto mi nikad nismo proliveni u takvim prilikama.

GLAVA III

DOLAZAK G. VESTERNA, I NEKE OPASKE U VEZI SA RODITELJSKOM VLAŠĆU

Uskoro po izlasku gde Miler, vlastelin Western je ušao u odažu, ali ne pre no što se odigrala mala čarka između njega i nosača njegove nosiljke; jer ovi ljudi, ponevši svoj tovar kod Herkulovih Stubova, nisu gajili nadu da će u vlastelinu imati kakvog dobrog budućeg mušteriju; štaviše, njegova darežljivost (jer on im je od dobre volje dao šest pensa više no što je bilo propisano (ohrabrila ih je da veoma smelo zatraže još jedan šiling; ovo je toliko naljutilo vlastelina, da ih je ne samo počastio mnogom psovkom na vratima, no je bio pun gneva i kada je ušao u odažu, i kleo se da su svi Londonci kao i njihov Dvor: ne misle ni na šta drugo sem na to kako da opljačkaju seosku gospodu. „Đavo neka me nosi," kazao je, „ako drugi put radije ne pešačim i po kiši nego li da ponovo sednem u tu sandučaru. Istruckao sam se više u ovoj jednoj milji, no da sam na Mrkoj Besi dugo jahao u hajci na lisice."

Kada se njegov gnev zbog ovoga malo stišao, nastavio je da govori istim uzbuđenim glasom povodom jedne druge prilike. „Eto ti,” kazao je, „eto ti sada krasnog posla. Psi su krenuli drugim tragom najzad, i dok smo mislili da imamo, posla sa lisicom, ispovrtelo se, najzad, pseću mu veru, da je po sredi jazavac.”

„Molim vas, dobri susede,” kazao je Olvordi, „prođite se poređenja i govorite malo jasnije.” — „Onda, dakle, da vam jasno kažem,” odgovorio je vlastelin, „dok smo se mi sve vreme plašili nekog kurvića i kopilana — ko se plašio, ne znam, no ja nisam — evo sada nekog drugog kurvića lorda, koji je — šta ga ja znam, i šta me se tiče! možda takođe kopilan, — no on nikad neće mojim pristankom dobiti moju kćer. Ti lordovi su narod oterali u prosjake, ali mene neće. Moja zemlja nikad neće preći u šake Hanovera.”

„Vi me mnogo iznenađujete, moj dobri prijatelju,” kazao je Olvordi. — „Pa, vrag mu babin, i ja sam se iznenadio!” odgovorio je vlastelin. „Sinoć sam otišao da posetim svoju sestru Vestern, kako mi je sama zakazala, i upao sam u sobu prepunu ženâ. Tu je bila moja rođaka miledi Belaston, pa miledi Beti, pa miledi Katrin, pa miledi ne znam koja; neka me đavo nosi ako me ko još ikad vidi u takvoj štenari punoj rospija u suknjama sa obručima. Vrag mu babin, više bih voleo da me moja vlastita paščad izjede, k'o nekog Akteona*) o kome se priča da se pretvorio u zeca, pa ga rođeni psi požderali. Sto mu muka, nikad se na živog čoveka nije digla takva hajka! Ako bih vrdnuo na jednu stranu, jedna bi me šćepala; ako bi uzmakao nazad, dočekala bi me druga. „O, zacelo jedna od najboljih bračnih ponuda u Engleskoj!” veli jedna rođaka (ovde je pokušao da ih podražava). „Zacelo izvanredno probitačna ponuda,” uzviknula je druga rođaka (jer morate znati da su sve to rođake, iako polovinu od njih još nikad nisam video.). „Zaista,” veli ona debelog gu. . ros-

*) Akteon, čuveni lovac iz klasične mitologije, loveći jednom video je Artemidu i njene nimfe kako se kupaju, na što ga je boginja pretvorila u jelena, a njegovih pedeset pasa rastrgli su ga u komade. — Prev.

pija, miledi Belaston, „rodače,” veli, „vi ste šenuli pameću ako možete i da pomislite da odbijete takvu ponudu.”

„Sad počinjem da vas razumem,” kazao je Olvordi. „Neka osoba traži ruku gospođice Vestern, i dame iz porodice odobravaju, ali vama nije po volji.”

„Po volji!” uzviknuo je Vestern. „Kako bi mi, dođavola, bio po volji? Velim vam, on je lord, a ja sam ođavno rešio da s tim svetom nemam nikakva posla. Zar nisam odbio da prodam jedno parče zemlje, koje je jedan od njih hteo da pretvori u park, samo zato što nisam hteo da imam nikakva posla sa lordovima. I, onda, mislite li vi da bih ja svoju kćer udao za jednog od njih? Osim toga, zar je nisam obrekao vama za vašeg sestrića, i jesam li ja ikad prekršio obećanu pogodbu?”

„Što se toga tiče, susede,” kazao je Olvordi, „ja vas potpuno oslobadam svake obaveze. Nijedan ugovor ne može da obavezuje stranke koje nemaju punu vlast u vreme kad se on sklapa, niti ikada docnije stiču vlast, da bi mogle da ga ispune.”

„Tandara-mandara,” odgovorio je vlastelin; „ja vama velim da imam vlast, i da ću ugovor ispuniti. Hajdete sa mnom pravo u Doktors Komons da izvadimo dozvolu, pa ću ja onda da uzmem curu na silu od svoje sestre. Ama udaće se ona za nj, ili ću je zaključati i držati na hlebu i vodi doklegod živi.”

„Gospođine Vesterne,” kazao je Olvordi, „da li da vas zamolim da čujete moje potpuno mišljenje o ovoj stvari?” — „Da čujem tvoje mišljenje!” odgovorio je on; „pa dabome, hajde da čujem šta veliš.” — „Evo, dakle,” uzviknuo je vlastelin; „ne praveći komplimenta ni vama ni mladoj gospođici, istinu vam velim da sam se iz sveg srca obradovao kada je ovaj brak bio predložen, jer vas oboje volim. Savez između dveju porodica koje su tako bliski susedi, i između kojih su oduvek postojale uzajamnost i sloga, smatrao sam najpoželjijim događajem; a što se mlade gospođice tiče, ne samo mišljenje svih koji je poznaju, no i moje vlastito opažanje uverilo me je da bi ona bila neocenjivo blago za dobrog muža, te stoga neću ni da govorim o njenim divnim ličnim osobi-

nama: njena dobra narav, njena milostiva priroda, njena skromnost, isuviše su poznate da bi im trebalo hvalospeva: no ona ima jednu odliku koja je u najvećem stepenu pripadala onoj najboljoj ženi koja je sada među anđelima, a budući da ta odlika nije bleštave vrste, ona često puta izmiče pažnji; doista, ona se tako retko opaža, da meni nedostaje reći da je izrazim. Stoga moram da upotrebim odrečne oblike u ovoj prilici. Ja nikada nisam čuo neku drskost iz njenih usta, niti je ona ono što se zove brbljuša; ne usiljava se da bude duhovita, a još manje da se prikaže kao da je, tobož, stekla onu mudrost koja potiče samo iz velike učenosti i iskustva (takvo ačenje ne priliči mladoj ženi, i glupo je i besmisleno kao i ačenje majmuna). Ona nema diktatorskih naklonosti, ni samouverenih mišljenja, niti voli da zanoveta. Kadgod sam je video u muškom društvu, bila je sva pretvorena u pažnju, krotka kao učenik, a ne govorljiva kao učitelj. Oprostite mi, no jednom prilikom, da bih je samo iskušao, zamolio sam je da ona kaže svoje mišljenje po jednoj stvari o kojoj su se g. Tvekam i g. Skver prepirali; ona je na to odgovorila tako umiljato: „Oprostite mi dobri gospodine Olvordi, no vi zacelo ne mislite da sam ja kadra da rešim pitanje o kome se ovakva dva gospodina ne slažu.” Tvekam i Skver su se pridružili mojoj molbi, jer se svaki od njih nadao da će njena reč ići njemu u prilog. Ona je odgovorila sa istom dobroćudnošću: „Morate da mi oprostite; jer ja neću da uvredim ni jednoga od vas čak ni time što bih mu svojim sudom držala stranu.” Zaista, ona je uvek pokazivala najveću snishodljivost prema mišljenju ljudi, a to je svojstvo neophodno dobroj supruzi. Dodaću samo još ovo: kako se čini da u njoj nema nimalo izveštačenosti, ova snishodljivost mora biti uistinu prirodna i stvarna.”

Sada je Blifil teško uzdahnuo, a vlastelin Vestern, čije su oči bile pune suza zbog pohvale Sofiji, procimzdrio je: „Ne budi mi srca žečijega, jer ona će biti tvoja; sto mu muka, biće tvoja, pa bila i dvadeset puta tako valjana cura.!”

„Ne zaboravite vaše obećanje, gospodine,” kazao je Olvordi; „rečeno je da me niko neće prekidati” — „Pa dobro, neće,” odgovorio je vlastelin; „ja neću više prosloviti ni jedne.”

„Ele, moj dobri prijatelju,” nastavio je Olvordi, „ja sam se toliko zadržao na vrlinama mlade gospodice delimice zato što se stvarno divim njenom karakteru, a delom da se ne pomisli da je njeno bogatstvo (jer u toj svetlosti gledan taj je brak zaista povoljan po moga sestrića) glavni cilj koji sam imao u vidu kad sam onako rado prihvatio predlog o tome braku. Zaista, ja sam od srca želeo da primim u svoju porodicu takav veliki dragulj; no iako ja mogu da poželim mnoge lepe stvari, ja zato ne bih hteo da ih kradem, niti da počinim nasilje ili nepravdu da bih se njih domogao. Ele, prisiliti devojku da se uda protiv svoje volje i pristanka, delo je takve nepravde i ugnjetavanja, da bih voleo kada bi zemaljski zakoni to mogli da spreče; no dobra savest ne zna za bezakonje čak ni u zemljama u kojima se najgore upravlja, i ona sama sebe oprema onim zakonima koje je nehat zakonodavaca smetnuo s uma. Ovo je zacementirani slučaj te vrste; jer nije li svirepo, i još gore, nije li bezbožno prisiliti devojku na udaju protiv njene volje, kad će ona za svoje ponašanje imati da položi račun pred najvišim i najstrašnijim sudom pravde, i da odgovara po cenu da izgubi dušu? Izvršavati dužnosti braka kako valja, nije lak posao; i zar da svalimo taj teret na ženu dok je istovremeno lišavamo sve one pomoći koja bi mogla da je osposobi da teret podnese? Zar da iščupamo samo srce iz nje, onda kad joj dajemo dužnosti kojima će celo njeno srce jedva moći da odoli? Ja ovde moram da govorim veoma otvoreno: moje je mišljenje da su roditelji koji ovako postupaju sukrivci u svem zlu koje njihova deca docnije počinu, i, naravno, pravednim sudijom moraju da dele kaznu sa njima; no ako se ovo da izbeći, ima li, gospode bože! duše roditelja koja bi mogla da podnese misao da je doprinela prokletstvu rođenog deteta?

„Iz tih razloga, moj najbolji susede, pošto uviđam da se mlada gospodica u svojim naklonostima, nažalost, najvećma protivi mome sestriću, ja moram da napustim svaku dalju pomisao o časti koju ste imali nameru da mu ukažete, premda vas uveravam da ću o tome uvek zadržati najzahvalnije čuvstvo.”

„Dakle, gospodine,” kazao je Vestern (a pena mu je izbila na usta onoga časka kad ih je otčepio), „ne možete reći da vas nisam saslušao, a sada se nadam da ćete i vi čuti mene; i ako vam ne odgovorim na svaku reč, onda pristajem da dig-nem ruke od svega toga. Prvo, dakle, želim da mi odgovorite na jedno pitanje: Nisam li ja njen roditelj? Nisam li, odgo-vorite mi na to. Veli se, doduše, da je mudar otac koji poznaje rođeno dete; no ja sam uveren da imam na nju najjače pravo, jer sam je sâm odgojio. No verujem da ćete dozvoliti da sam ja njen otac; pa ako je tako, ne upravljam li ja svojim rođe-nim detetom? A ako ja upravljam njome u drugim stvarima, zacelo ja treba da upravljam i onim što se nje najviše tiče. I šta ja to želim od nje sve ovo vreme? Želim li ja da ona učini štogod za mene, da mi dâ nešto? Baš obratno: ja samo želim da uzme polovinu moga imanja sada, a drugu polovinu kad umrem. Pa, lepo: zbog čega sve to? Dabome, samio zato da bi ona bila srećna. Kad čovek sluša šta govori svet, dođe mu da izludi. Da to ja hoću da se ženim, onda bi ona imala razloga da plače i cmizdri. Šta ja, dodavola, mogu više da učinim? Ja da doprinesem prokletstvu svoga deteta! Sto mu mûka, ja bih pre da vidim ceo svet proklet, no da se njen mali prst ozledi. Zaista, gospodine Olvordi, morate mi oprostiti ali me iznena-đuje što vas čujem da tako govorite; i moram još reći, pa uzeli vi to kako vam drago, da sam mislio da imate više pameti.”

Olvordi se na ovu opasku samo osmehnuo, a da je i hteo on u taj osmeh nije mogao uneti ni malo zlobe ni prezira. Nje-govi osmesi na ludosti bili su zaista onakvi kakvi zamišljamo da su oni kojima se anđeli smeše na ljudske besmislice.

Sada je Blifil zamolio za dozvolu da kaže nekoliko reči. „Što se tiče upotrebe sile prema mladoj gospođici, ja na to zacelo ne pristajem. Meni savest ne dopušta da upotrebim silu ni prema kome, a najmanje prema dami prema kojoj ću uvek sačuvati, ma koliko bila svirepa prema meni, najčistiju i najiskreniju ljubav; no čitao sam da su žene retko kada otporne prema istrajnosti. Zašto, onda, ne bih smeo da se nadam da ću takvom postojanošću zadobiti onu naklonost, u kojoj ću, možda, ubuduće biti bez takmaca? Što se onoga

lorda tiče, gospodin Vestern je tako ljubazan da mene pretpostavlja njemu; a zacelo, ujače, vi nećete odreći da roditelj u tim stvarima ima bar određeno pravo glasa; štaviše, ja sam i sâmu gospodicu Sofiju čuo više puta da kaže, i izjavljuje, da ona smatra da se ne može oprostiti deci koja stupaju u brak sasvim protiv volje svojih roditelja. Osim toga, iako se čini da su gospode, njene rođake, blagonaklone prema želji milordovoj, ne vidim da je sama gospodica iole njemu naklonjena. Vaj, ja to znam previše dobro! Svestan sam da najopakiji od svih ljudi zauzima prvo mesto u njenom srcu.

„Da, da,” uzviknuo je Vestern; „dabome da zauzima.”

„No zacelo,” kazao je Blifil, „kada ona bude čula o ubistvu koje je počinio, pa čak ako mu sud i poštedi život —”

„Šta velite?” povikao je Vestern. „Ubistvo! Zar je ubio nekog, i ima li nade da ćemo ga videti na konopcu? Tra-la-la — tra-la-la!” raspevao se vlastelin, skakućući po odaji.

„Dete,” kazao je Olvordi, „ta tvoja nesrećna strast ožalostila me je preko svake mere. Ja te od srca žalim, i učiniću sve što je pravo da ti pomognem da uspeš.”

„Ja ništa više i ne želim,” uzviknuo je Blifil. „Uveren sam da moj dragi ujak ima o meni bolje mišljenje, no da smatra da bih i sâm primio nešto više.”

„Čuj, dakle, kazao je Olvordi: „dopuštam ti da joj pišeš, da je pohadaš, ako hoće da te primi; ali neću da čujem ni za kakvo nasilje. Nikakvo zatočenje, niti išta te vrste.”

„Dobro, dobro,” uzviknuo je vlastelin, „to više nećemo da radimo; probaćemo malo šta se dâ postići lepim; pa još ako onoga obese i maknu nam ga s puta — tra-la-la — tra-la-la! u svome veku nisam čuo prijatniju vest — sve ide k'o podmazano, tako mi Boga! Hajde, molim te, dragi Olvordi, dođi da ručaš sa mnom kod Herkulovih Stubova: poručio sam pečen ovčiji but, pa onda svinjsko rebarce, i kokicu u sosu od jaja. Neće biti nikoga sem nas, osim ako se ne rešimo da pozovemo i gazdu; jer paroha Sapla sam poslao u Bezingetok, po duvankesu koju sam zaboravio tamo u gostionici, a ne bih hteo da je izgubim ni za čitav svet, pošto smo stari poznanici

već nekih dvadesetak godina. Velim vam, gostioničar je neki strašno smešan kućak, li veoma će vam se svideti.

G. Olvordi je najzad primio ovaj poziv, a uskoro potom vlastelin se oprostio, pevušeći i skakućući u nadi da će brzo videti tragičan kraj sirotog Džonsa.

Kada je on otišao, g. Olvordi se ponovo i veoma ozbiljno vratio na malopredašnji predmet razgovora. On je rekao svoje sestrīcu: „Nadam se iz sveg srca da ćeš nastojati da savladaš u sebi strast za koju ti ne mogu laskati nadom da ćeš uspeti. Mišljenje da se istrajnošću može pobediti odvratnost koju ulivamo ženi zacelo je prostačka pogreška. Ravnodušnost može, možda, neki put da popusti; ali obično pobeđe koje ljubavnik postiže istrajnošću, jesu nad ćudljivošću, smotrenošću, izveštačenošću; i često puta neumeren stepen nepromišljenosti uzbuđuje žene, ne pretople u svome sastavu, da povlađuju svojoj taštini odugovlačenjem udvaranja, čak i onda kada im se muškarac sviđi, i odlučuju se (ako se ikada odluče) da mu sve to na kraju veoma žalosno uzvrate. Ali ustaljena omraženost, o kojoj se bojim da je ovde po sredi, pre dobiva snagu vremenom, no što se njime pobeđuje. Osim toga, dragi moj, mene još nešto plaši, i ti moraš da mi to oprostiš. Ja se bojim da je tvoja strast prema ovom divnom stvorenju isuviše ćulne naravi, i nedostojna je imena one ljubavi koja je jedini temelj bračne sreće. Čeznuti za milovanjem lepe žene, bez obzira na njena osećanja prema nama, nažalost isuviše je prirodno; ali ljubav je, ja verujem, samo čedo ljubavi; u najmanju ruku, mislim da se može pouzdano reći da nije u ljudskoj prirodi da čovek voli neko stvorenje o kome je uveren da ga mrzi. Stoga dobro ispitaj svoje srce, moj mili dečko; pa nađeš li i najmanje sumnje o tome, ja sam uveren da će te tvoja vrlina i bogobojazljivost prisiliti da odagnaš iz svoga srca tako poroćnu strast, a tvoj će te zdrav razum naučiti da to učiniš bez bola.”

Čitalac može dosta lako da pogodi Blifilov odgovor; no ako ne može da se snađe, mi zasada nemamo dokonog vremena da mu u tome pomognemo, pošto naša istorija hita stvarima mnogo krupnijeg značaja, i ne podnosimo više Sofijinu odsutnost.

GLAVA IV

NEOBICAN PRIZOR IZMEĐU SOFIJE I NJENE TETKE

U stadu može da tumara pašnjakom junica mučevići, ili ovca blejeći, a da se niko i ne osvrne na njih. Njima je, doduše, suđeno da docnije postanu plenom čoveka; no ipak, dopušteno im je da prožive mnoge godine u punom uživanju svoje slobode. Ali ako se otkrije da je neka gojna srna pobjegla iz šume, i da planduje u kakvom polju ili gaju, čitavo se selo odmah uzbuni, i svako je spreman da nahuška svoje pse na nju, pa ako je dobri vlastelin i spase od ostalih, on to čini samo zato da bi je obezbedio za svoju trpezu.

Ja sam više puta pomislio da je lepa i mlada devojka, a uz to bogata i otmena, kada se prvi put vine van međa svoje dečje sobe, u veoma sličnom položaju kao ova srna. U varoši se odmah podigne hajka: progone je iz parka u pozorište, iz koncertne dvorane u plesnu, a iz ove u njenu vlastitu odaju, i teško da tokom jedne jedine sezone umakne čeljustima ovog ili onog žderonje; i ako je prijatelji štite od nekih, to čine samo zato da bi je predali nekom svom izabraniku, često puta njoj neprijatnijem no što su svi ostali; i dok čitavo stado drugih žena bezopasno prolazi parkom, odlazi u pozorište, operu i na igranke, i jedva se ko osvrne na njih, pa iako bar većina njih naposljetku biva požderana, ipak dugo vremena one skakuću slobodne, bez nadzora i uznemiravanja.

Od svih svojih uzornih druga, sirota Sofija je najviše osetila ovu vrstu proganjanja. Njena zla zvezda nije htela da se zadovolji onim što je propatila zbog Blifila; sada su nahuškali drugog gonioca, i svi su izgledi bili da joj ovaj neće zadati manje muka no onaj prvi. Jer premda je njena tetka bila manje plahovita, ona nije bila manje prilježna u dosađivanju no što je njen otac bio ranije.

Tek što se posluga udaljila posle ručka, gđa Vestern je obavestila Sofiju da „očekuje njegovo gospodstvo danas popodne, i namerava da iskoristi prvu priliku koja joj se ukaže, da je ostavi nasamo s njim.“ — „Ako to učinite, tetka,“ od-

govorila je Sofija odvažno, „Ja ću iskoristiti prvu priliku da ga ostavim samome sebi.“ — „Kako, gospodice!“ uzviknula je tetka; „je li mi tako vraćaš za moju dobrotu što sam te spasla iz zatvora tvoга oca?“ — „Vi znate, tetka,“ kazala je Sofija, „da je povod tome zatvoru bio taj što sam odbila da udovoljim želji svoga oca, da podem za čoveka koji mi je mrzak; pa zar hoće moja draga tetka, koja me je spasla jedne nevolje, da me sada uvali u drugu, isto toliko tešku?“ — „A zar ti, gospodice, misliš,“ odgovorila je gđa Vestern „da nema nikakve razlike između lorda Felamara i gospodina Blifila?“ — „Po mome mišljenju, veoma malo,“ uzviknula je Sofija; „no ako sam osuđena da od dva zla izaberem jedno, onda svakako nekā moja žrtva ima bar tu zaslugu da sam njome ugodila želji svoga oca.“ — „A moja želja, vidim,“ kazala je tetka, „za tebe vrlo malo znači; no ja se neću na to uvrediti. Moje su pobude plemenitije prirode. Ja imam u vidu uvećanje svoje porodice, kao i to da tebe vidim plemićkom, i samo se time rukovodim. Zar ti nemaš častoljublja? Zar nema draži u pomisli da ti plemićski grb krasi kočije,“ — „Ni najmanje, časti mi moje,“ kazala je Sofija. „Jastuče za čiode na kočijama isto će mi toliko goditi.“ — „Ne pominji mi čast,“ uzviknula je tetka. „Ta reč ne priliči ustima takve nesrećnice. Žao mi je, bratanice, što me primoravaš da upotrebljujem ovakve reči; no nepodnošljiva mi je tvoja kukavna narav; ti u sebi nemaš Vesternove krvi. No ma koliko jadni i bedni bili tvoji pogledi, ne dam da ih pripišeš meni. Nikada neću dozvoliti da svet priča o meni da sam ti dala podrške da odbiješ najbolju priliku u Engleskoj; jer taj bi brak, pored preimućstava koje donosi bogatstvo, činio čast svakoj porodici.“ — „Zacelo,“ kazala je Sofija, „ja sam se rodila s nekim nedostatkom i nemam čula kojima je drugi svet obdaren: jamačno postoje čula koja mogu da se naslađuju radostima zvuka i prizora, no ja njih nemam; jer zacelo ljudski rod se ne bi toliko trudio, niti toliko žrtvovao — niti bi se ljudi toliko uznosili i bili gordi kad to poseduju — da bi stekli nešto što meni izgleda najbeznačajnija od svih tričarija.“

„Ne, ne, gospodice,” uzviknula je tetka, „ti imaš sva čula kao i ostali svet; no budi uverena da ti još nemaš toliko pameti da mene praviš ludom i da me izlažeš potsmehu sveta. Zato izjavljujem, i dajem ti reč o tome, — a ti znaš kako su nepokolebive moje odluke — da ću te, ne pristaneš li da se sastaneš danas popodne sa njegovim gospodstvom, sutra svojeručno predati svome bratu, i nikada više neću da te uzmem u zaštitu, niti da te vidim.” Sofija je stajala nema nekoliko časaka posle ovih reči, koje su bile izrečene srditim i bespogovornim glasom; potom je, briznuvši u plač, kazala: „Činite sa mnom, gospodo, šta god vam je drago; ja sam najjadnije, najnesrećnije stvorenje na svetu; gde da nađem zaštitu, ako i moja draga tetka hoće da me napusti?” — „Moja mila devojko,” uzviknula je ova, „naćićeš ti vrsnog zaštitnika u njegovom gospodstvu; i samo to tvoje čežnjivo uzdisanje za onom propalicom, Džonsom, goni te da ga odbijaš.” — „Zaista, tetka,” kazala je Sofija, „činite mi krivo. Kako možete da mislite, posle onoga što ste mi pokazali, da ne bih zauvek prognala svaku takvu pomisao, i da sam je ikad imala. Ako to može da vas zadovolji, zakleću se na sveto pričešće da nikad više neću da vidim njegovo lice.” — „Ali, dete, drago dete,” kazala je tetka, „budi razborita: možeš li da izmisliš makar jednu zamerku?” — „Ja mislim da je prigovor, koji sam vam već kazala, dovoljan,” odgovorila je Sofija. — „Šta to?” upitala je tetka; „ja se ne sećam ni jednog.” — „Zacelo, tetka, kazala sam vam da je njegovo ophođenje prema meni bilo najgrublje i najpodlije.” — „Bogami, dete,” kazala je ona, „ja se toga ne sećam, ili te, pak, nisam razumela; no šta ti podrazumevaš pod najgrubljim i najpodlijim ponašanjem?” — „Verujte, tetka, gotovo se stidim da vam to kažem,” odgovorila je Sofija. „Obuhvatio me je rukama, povukao me dole na sofu, gurnuo šaku u moja nedra, i poljubio me je tu tako silovito, da i ovoga časa imam modricu na levoj dojci.” — „Zbilja!” uzviknula je gđa Vestern. „Da, istina je, tetka,” odgovorila je Sofija. „Srećom u tome je času naišao moj otac, inače bogzna kakvu je bezobraštinu još kanio da učini.” — „Ja sam iznenadena i zaprepašćena,” uzviknula je tetka. „Ni

sa jednom ženom koja, nosi ime Vestern nije se tako postupalo, otkada postoji naša porodica. Ja bih iskópala oči i nekom knezu, kad bi pokušao da bude tako slobodan prema meni. Ta to nije moguće! zacelo, Sofija, ti si ovo izmislila, da bi izazvala moj gnev protiv njega." — „Nadam se tetka," kazala je na to Sofija, „da vi imate o meni isuviše dobro mišljenje, da biste mogli da smatrate da sam kadra da govorim neistinu. Duše mi moje, istina je." — „Ja bih mu nož zarila u srce, da sam bila prisutna," odgovorila je tetka. „No ipak, on zacelo nije mogao imati nečasnu nameru. To je nemoguće! On se ne bi usudio. Sem toga, njegovi predlozi za brak pokazuju da ju nije imao; jer ti su predlozi ne samo časni, no i velikodušni. Ne znam; današnje doba dopušta previše slobode. Pozdrav iz daleka bilo bi sve što bih ja dozvolila pre obreda. Imala sam i ja dragane, nekada, pa ne baš ni tako davno; nekoliko dragana, premda nikada nisam htela da pristanem na brak, niti sam ih ikada bodrila da dopuste sebi i najmanju slobodu. To je budalast običaj, sa kojim se nikad ne bih saglasila. Sem poljupca u obraz, meni se nijedan muškarac nije više približio. Žena može da se privoli tek toliko da dâ usne mužu; i zaista, da sam se dala nagovoriti na udadbu, verujem da se ni tome ne bih tako brzo priklonila." — „Oprostićete mi, draga tetka, ako napravim jednu opasku," kazala je Sofija. „Vi priznajete da ste imali mnogo ljubavnička, i svetu je to poznato, čak ako biste hteli i da poričete. I vi ste njih sve odbili, a uverena sam da je bar jedan između njih imao grb." — Tačno je što veliš, mila Sofijce," odgovorila je; „prosió me je jedan čovek sa titulom." — „Pa onda," kazala je Sofija, „zar nećete i meni da dopustite da odbijem ovoga?" — „To je tačno, dete," kazala je ona, „ja sam odbila čoveka sa titulom; ali on nije bio tako dobra prilika; to jest, ne tako veoma, veoma dobra prilika" — „Da, tetka," kazala je Sofija, „ali vas su prosili i izvanredno bogati ljudi. Nije to bila prva ni druga ni treća povoljna prilika koja vam se nudila." — „Priznajem da nije," potvrdila je ona. — „Pa onda, tetka," nastavila je Sofija, „zašto se ja ne bih mogla nadati drugoj, možda boljoj prilici no što je ova? Vi ste još uvek mlada že-

na, i ja sam uverena da se ne biste zarekli da ćete dati ruku prvom bogatom proscu, pa čak ni sa titulom. A ja sam veoma mlada, i zacelo ne treba da očajavam." — „Pa moja draga, mila Sofijice," uzviknula je tetka, „šta bi ti htela da ti kažem?" — „Eto, ja samo molim da me ne ostavljate samu, bar ove večeri; učinite mi to, i ja ću se povinovati — ako vi mislite da treba, posle onoga što se dogodilo — da se vidam s njim u vašem prisustvu." — „Pa, dobro, pristajem," kazala je tetka. „Sofijice, ti znaš da ja tebe volim, i da ti ne mogu ništa odreći. Tebi je poznata dobroćudnost moje naravi; no mene nisu uvek smatrali tako dobroćudnom. Mislilo se o meni da sam svirepa, to jest, ljudi su tako mislili. Zvali su me svirepom Partenisom. Porazbijala sam mnoge prozore na kojima su bili stihovi o svirepoj Partenisi. Sofijice, ja nikada nisam bila tako lepa kao ti, pa ipak u nečem sam nekada bila slična tebi. Ja sam se malo promenila. Kraljevstva i države, kao što Tulije Ciceron veli u svojim poslanicama, podložni su promenama, pa mora i ljudsko telo." Tako se raspravljala bezmalo polovinu sahatu o sebi, svojim osvajanjima i svojoj svireposti, sve do dolaska milordova; posle veoma dosadnog razgovora, tokom kojega gđa Vestern nije nijednom pomislila da ostavi odaju, milord se udaljio, ništa zadovoljniji tetkom no njenom bratanićem. Jer Sofija je stvorila kod svoje tetke tako izvrsno raspoloženje, da je ova pristajala na sve što je njena bratanićka kazala; i saglasila se da nije neumesno držati na otstojanju ovako nasrtljivog ljubavnika.

Tako je Sofija, dobro sračunatim laskanjem, zbog čega je zacelo niko neće pokuditi, uspela da malo predahne, ili bar da odloži koban dan. A sada, pošto smo videli da je naša junakinja u holjem položaju no što je odavno bila, vratimo se malo g. Džonsu, koga smo ostavili u najcrnjem položaju koji se da zamisliti.

GLAVA V

GDA MILER I G. NAJTINGEL POSEĆUJU DŽONSA U ZATVORU

Kada su g. Olvordi i njegov sestrić krenuli g. Vesternu, gda Miler se uputila svome zetu, da bi ga upoznala sa nesrećom koja je zadesila njegovog prijatelja Džonsa; no on je to već odavno saznao od Portridža (jer kada se Džons iselio iz kuće gde Miler, iznajmio je sobu u istoj kući u kojoj se g. Najtingel nastanio). Dobra žena zatekla je svoju kćer u velikoj žalosti zbog g. Džonsa, i pošto ju je utešila što je bolje mogla, poslala je u Gejthauz, gde je čula da se on nalazi, a gde je g. Najtingel već bio stigao pre nje.

Čvrstina i postojanost istinskog prijateljstva toliko je mila ljudima koji se nalaze u ma kakvoj nevolji, da sama nevolja, makar bila i samo privremena, i ne bespomoćna, više je nego ublažena kad donosi sobom ovu vrstu utehe. Niti su primeri ove vrste tako retki, kao što nas neki površni i netačni posmatrači izveštavaju. Istinu govoreći, nedostatak samilosti ne ubraja se u opšte ljudske pogreške. Zavist je onaj crni sastojak koji kuži našu dušu. Otuda, bojim se, retko bez izvesne zlobe dižemo svoj pogled gore ka onima koji su očevidno veći, bolji, mudriji ili srećniji no što smo mi; dok obično gledamo dole, na jadne i nevoljne, sa dovoljno duševnosti i sažaljenja. Uistinu, primetio sam — u opsegu svoga opažanja — da veći na nedostataka koji se pokazuju među prijateljima, potiču jedino iz zavisti, paklenog poroka, od kojega je samo veoma mali broj ljudi potpuno slobodan. No dosta o predmetu koji bi me odveo predaleko ako bih nastavio da pišem o njemu.

Bilo zato što je Fortuna strahovala da bi Džons mogao da propadne pod težinom svojih jada, pa bi tako izgubila priliku da ga ubuduće stavlja na muke; bilo pak zato što se njena zloća prema njemu malo stišala, — izgledalo je da je malo popustila u njegovom proganjanju, jer mu je poslala dva takva odana prijatelja, i, što je možda i više, i rede, jednog vernog slugu. Jer iako je Portridž imao mnogo mânia, vernost mu nije nedostajala; i premda mu strah ne bi dao da ga obese za

dobro njegova gospodara, svet ga, ipak, verujem ne bi mogao da podmiti da napusti njegovu stvar.

Dok je Džons davao izraza svome velikom zadovoljstvu što su ga posetili ovi prijatelji, Portridž je doneo vest da je g. Ficpatrik još živ, premda je hirurg izjavio da ima vrlo malo nade. Kada je Džons na to duboko uzdahnuo, Najtingel mu je rekao: „Dragi moj Tome, zašto biste vi ovako patili zbog jednog nesrećnog slučaja koji, ma kakve bile posledice, nema opasnosti po vas, niti vaša savest može i najmanje da vas optuži zbog njega? Ako bi taj čovek umro, niste učinili gore no to da ste u samoodbrani oduzeli život jednom razbojniku? To će i islednik na sudu zacelo utvrditi; i onda će vam lako biti dopušteno da se, uz jamca, iz slobode branite; i premda ćete morati da se pojavite na suđenju, to će biti samo jedna formalnost.” — „Haj'te, haj'te, gospodine Džonse,” kazala je gđa Miler, „gore glavu, i veselo! Ja sam znala da vi niste mogli biti napadač, i to sam kazala i g. Olvordiu, i on će to priznati pre no što ga pustim na miru.”

Džons je sumorno odgovorio: „Ma kakva bila moja sudbina, ja neću prestati da žalim što sam prolio krv jednoga od mojih bližnjih i uvek ću to smatrati najvećom nesrećom koja me je zadesila. Ali mene je snašla još jedna nesreća, druge vrste. O, gospođo Miler, ja sam izgubio ono što mi je bilo najdraže na svetu!” — „To mora da je neka dragana,” kazala je gđa Miler; „no, haj'te, haj'te, ja znam više no što vi mislite” (jer Portridž je doista sve bio izbrbljao) „i čula sam više no što vi znate. Stvari idu bolje, uveravam vas, no što vi mislite, a za sve Blifilove izgleda da dobije ruku gospodice, ja ne bih dala ni jedan novčić.”

„Zaista, moja draga prijateljice,” odgovorio je Džons, „uzrok moje tuge vama je posve neznan. Kada bi vam ta povest bila poznata, priznali biste da za me nema utehe. Ja ne strahujem da mi opasnost preti od Blifila. Ja sam sâm sebe upropastio.” — „Ne očajavajte,” odgovorila je gđa Miler; „vi ne znate šta je žena kadra da učini, i ako je išta u mojoj moći, obećavam vam da ću to učiniti, da bih vam pomogla. To je moja dužnost. Moj sin, moj dragi gospodin Najtingel, koji mi

tako ljubazno veli da vam duguje iste obaveze koje i ja, zna da je to moja dužnost. Da li da idem ja lično toj dami? Reći ću joj sve što budete želeli da joj kažem."

"Ti najbolja ženo," uzviknuo je Džons, uzimajući je za ruku, „ne govori mi o obavezama; no kad ste tako ljubazno to pomenuli, ima jedna usluga koja je možda u vašoj moći. Vidim da poznajete damu (kako ste se o njoj obavestili ja ne znam), koja je, zaista, veoma draga momu srcu. Ako biste mogli da joj ovo uručite" (dajući joj pismo koje je izvadio iz džepa), „većito ću vam biti zahvalan na dobroti."

"Dajte mi ga," kazala je gđa Miler. „Ne vidim li ga u njenim rukama pre no što zaspim neka moj sledeći san bude i poslednji. Utešite se, moj dobri mladiću, i budite mudri, pa neka vam prošle ludosti budu opomena; a ja jamčim da će sve biti dobro, i da ću vas još videti srećna sa najdražesnijom devojkom na svetu; jer svi mi kažu da je ona zaista takva."

"Verujte, gospodo," kazao je on, „ovo što ću vam reći nisu uobičajene, prazne reči čoveka koji se nalazi u momu nesrećnom položaju. Pre no što se ovaj užasni i nesrećni slučaj dogodio, bio sam odlučio da se okanim života čijeg sam nevaljalstva i ludosti bio svestan. Ja vas uveravam da i pored uznemirenja koje sam, nažalost, izazvao u vašoj kući, što iskreno molim da mi oprostite, ja nisam propalica. Kako sam živeo poročnim životom, ja porok ne odobravam, niti ću od ovoga časa ikada više da zaslužim ime raspusnika."

Gđa Miler izrazila je svoje veliko zadovoljstvo što čuje ove izjave, u čiju istinitost, potvrdila je, potpuno veruje; i sada je ostatak razgovora protekao u združenom nastojanju te dobre žene i g. Najtingela da obodre klonuli duh g. Džonsa, u čemu su uspeli toliko da su ga ostavili utešnijeg i zadovoljnijeg no što su ga zatekli; ovoj srećnoj promeni ništa nije toliko doprinelo kao ljubazan pothvat gđe Miler da njegovo pismo uruči Sofiji, pošto je očajavao da neće naći načina da ovo ostvari; jer kada je Crni Džordž doneo poslednje Sofijino pismo, izvestio je Portridža da mu je ona strogo naredila, pod pretnjom da će kazati svome ocu, da joj ne donosi nikakav odgovor. Osim toga, bilo mu je ne malo drago što je video da

u ovoj dobroj ženi — zaista, jednom od najplemenitijih stvorenja na svetu — ima tako vatrenog branioca pred g. Olvordiem.

Otprilike posle gospodine jednočasovne posete (jer Najtingel je bio kod njega mnogo duže), oboje su se oprostili, obećavajući mu da će ga uskoro opet pohoditi; gđa Miler kazala je da se ona nada da će mu doneti dobre vesti od njegove drage, a g. Najtingel je obećao da će se raspitati o stanju rane g. Ficpatrika, a isto tako potražiće i neke osobe koje su bile prisutne prilikom onog sukoba.

Iz tih stopa gđa Miler uputila se da potraži Sofiju kuda ćemo i mi da podemo za njom.

GLAVA VI

GĐA MILER U POSETI KOD SOFIJE

Pristup mladoj gospodici nije bio ni malo težak; jer kako su sada njeni odnosi sa tetkom bili savršeno prijateljski, uživala je punu slobodu da prima posetioce kakve god želi.

Sofija se oblačila kada su joj kazali da je dole čeka neka gospoda. Kako se ona nije ni plašila ni sramila da se pokaže pred osobom koja pripada njenom polu, gđa Miler je bila odmah primljena.

Pošto su se obavile ljubaznosti i ceremonije koje su uobičajene među ženama koje su jedna drugoj tuđe, Sofija je kazala: „Nemam zadovoljstvo da vas poznajem, gospodo.“ — „Ne, gospodice,“ odgovorila je gđa Miler, „i molim vas da mi oprostite što vas uznemirujem. No kada budete saznali šta me je navelo da vas ovako uznemirim, nadam se —“ — „Molim vas, kakvim ste poslom došli, gospodo,“ kazala je Sofija malo uzbuđena. „Gospodice, nismo same,“ odgovorila je gđa Miler. — „Izidite, Beti,“ kazala je Sofija.

Kada se Beti udaljila, gđa Miler je kazala: „Zamolio me je gospodice, jedan veoma nesrećan mlad gospodin da vam predam ovo pismo.“ Sofija je promenila boju lica kada je videla adresu, jer je rukopis dobro poznavala, i kazala je posle

izvesnog kolebanja: „Nisam mogla da pomislim, gospodo, su-
deći po vašem izgledu, da je vaš posao te prirode. Ma ko bio
pošiljalac ovoga pisma, ja ga neću otvoriti. Bilo bi mi žao
da nepravedno pozdozrevam ma u koga, no vi ste za me pot-
puno strana osoba.”

„Ako hoćete da budete strpljivi, gospodice,” odgovorila
je gđa Miler, „ja ću vam reći ko sam, i kako sam došla do
ovoga pisma.” — „Nisam radoznala, gospodo, da išta znam,”
uzviknula je Sofija; „i moram da zahtevam od vas da to pi-
smo vratite osobi koja vam ga je dala.”

Tada je gđa Miler pala na kolena, i najdirljivijim rečima
preklinjala ju je da se smiluje. Sofija je na to odgovorila:
„Zaista, gospodo, čovek mora da se iznenadi kad vidi da se
toliko zalažete u tuđe ime. Ne bih pomislila, gospodo —” —
„Ne, gospodice, kazala je gđa Miler, „nećete misliti ništa dru-
go do li ono što je istina. Reći ću vam sve, i nećete se čuditi
što se zalažem. On je najblagorodnije stvorenje koje je ikad
došlo na ovaj svet. Onda je počela i ispričala priču o g. Hen-
dersonu. Posle toga je uzviknula: „Takva je, gospodice, nje-
gova dobrota; no ja njemu dugujem druge obaveze, mnogo
prisnije prirode. On je spasao moje dete.” I onda joj je, liju-
ći mnoge suze, ispričala sve što se odnosilo na ovu činjenicu,
prečutavši samo one okolnosti koje bi najvećma škodile nje-
noj kćeri. „A sada, gospodice,” završila je, „sudite sami mogu
li ikada dovoljno da se odužim tako ljubaznom, tako dobrom,
tako velikodušnom mladiću; i zacemento, on je najbolje i najdo-
stojnije od svih ljudskih stvorenja.”

Promene na Sofijinom licu do sada su uglavnom bile na
njenu štetu, jer su nagnijale prevelikom bledilu; no sada ju
je oblila rumen jača, ako je moguće, no što je cinober, i uzvik-
nula je: „Ja ne znam šta da kažem; izvesno je da se ne može
ružiti ono što se čini iz zahvalnosti. No od kakve koristi mo-
že biti vašem prijatelju ako ja pročitam ovo pismo, pošto
sam odlučila da nikad —” Gđa Miler, izvinjavajući se, pono-
vo ju je uzela moliti, govoreći da ona ne može da ga vrati.
„Pa, dobro, gospodo,” kazala je Sofija, „ja ne mogu da se
opirem, kad vi hoćete da me na to prisilite. Zacemento, vi ga mo-

žete ostaviti, htela ja to ili ne." Šta je Sofija time mislila, i da li je išta mislila, ja neću da uzimam slobodu da rešavam; tek, gda Miler je razumela to kao mig, i spustivši odmah pismo na sto, oprostila se i udaljila, no najpre je zamolila za dopuštenje da ponovo poseti Sofiju, što ova nije ni odobrila ni odbila.

Pismo je ležalo na stolu samo toliko koliko je trebalo gdi Miler da se udalji iz sobe; jer odmah potom Sofija ga je otvorila i pročitala.

Pismo je bilo od veoma male pomoći njegovoj stvari; jer ono se sastojalo malo od čega drugog do li priznanja svoje vlastite nedostojnosti i gorkog jadikovanja i očajanja, zajedno sa najsvečanijim izjavama o njegovoj nepromenljivoj vernosti prema Sofiji, o čemu će je, rekao je, nada se, uveriti, ako ikada još bude imao čast da bude primljen u njenu blizinu; i da može da objasni svoje pismo ledi Belaston na način koji, iako mu neće dati pravo na njen oproštaj, on se ipak nada da mu njeno milosrđe ovaj neće uskratiti. Pismo je završio zakletvom da mu misao o venčanju sa ledi Belaston nije bila ni na kraj pameti.

Premda je Sofija veoma pažljivo pročitala pismo dva puta, njegov smisao još uvek joj je bio zagonetan, a uobrazilja nije mogla da joj predloži nikakvo izvinjenje za Džonsovo ponašanje. Izvesno je da je ona i dalje ostala veoma ljuta na njega, premda je, zaista, toliko omrzнула ledi Belaston da je u njenoj blagoj naravi veoma malo omraze preostalo za koga drugog.

Najnesrećnijim slučajem trebalo je da ta gospa ruča toga istog dana kod svoje tetke Vestern, a popodne, po dogovoru, trebalo je da sve tri idu u operu, a otuda na selo kod ledi Tomas Halet. Sofija bi se rado zahvalila na svemu ovom, no nije mogla da se zameri svojoj tetki; da se učini tobož bolešnom, nije joj ni palo na um, jer je u veštini pretvaranja bila posve neuka. Stoga, kada se obukla, sišla je dole, rešena da pogleda u oči svima grozotama dana. I pokazalo se da je taj dan bio jedan od najneprijatnijih; jer ledi Belaston je iskorišćavala svaku zgodu da joj veoma lukavo nanosi uvre-

de zaodevene u učtive reči, a njenja ojađenost činila ju je ne-moćnom da joj na ove uzvрати; i zaista, da kažemo istinu, i kad je bila najornija, utuci su joj slabo polazili od ruke.

Još jedna nevolja koja je snašla sirotu Sofiju bilo je društvo lorda Felamara, koga su našli u operi, i koji ju je otrpato na sέlo. I ma da su oba mesta bila isuviše javna da bi dopuštala ikakve prsnosti u opštenju, — i u jednome joj muzika bila u pomoći, a u drugom karte, — ipak se ona u tome društvu osećala neprijatno; jer ima neke osetljivosti u žena koja im ne dozvoljava da se osećaju lagodno u prisustvu čoveka o kome znaju da gaji želju prema kojoj one nisu sklo-ne da budu blagonaklone.

Pošto smo u ovoj glavi dva puta pomenuli reč sέlo, reč koju naši potomci, nadamo se, neće razumeti u smislu u ko-jem je ovde upotrebljena, zaustavićemo se jedan časak, upr-kos našoj sadašnjoj žurbi, da bismo opisali zabavu na koju se ovde mislilo, tim pre što možemo za časak da je opišemo.

Sέlo je, dakle, skup dobro odevenog sveta oba pola, od kojih većina igra karata, dok drugi uopšte ne rade ništa; do-maćica kuće pak, igra ulogu gazdarice u gostionici; i, kao svaka gostioničarka, ponosi se brojem svojih gostiju, iako kao ova, time ne dobiva ništa.

Pošto je, dakle, toliko duhova potrebno da bi se održala ma kakva živost u ovim prizorima dosade, nije čudo što ču-jemo otmene osobe kako se večito žale na odsustvo duhovi-tosti u ovim skupovima (pritužba koja se čuje samo u višim krugovima). Možemo da zamislimo koliko je nepodnošljiv mo-rao biti Sofiji u to vreme ovaj skup bezobzirnog sveta; koliko joj je bilo teško da svome licu silom dā izgled veselosti, kad su joj dušu morili teški jadi, a svaka misao izazivala bolne pretstave!

Noć ju je, međutim, najzad vratila njenom uzglavlju, gde ćemo je ostaviti da bar ublaži svoju setu, iako, bojimo se, ne-će moći da počine; mi ćemo, međutim, nastaviti našu istoriju koja je, nešto mi šapuće, stigla u samo predvečerje nekog krupnog događaja.

GLAVA VII

DIRLJIV PRIZOR IZMEĐU G. OLVORDIA I GDE MILER

Gda Miler je imala dug razgovor sa g. Olvordiem, po njenom povratku sa ručka, tokom kojega mu je kazala da je Džons, nja svoju nesreću izgubio celu onu svotu novca koju je on izvoleo da mu podari prilikom njihovog rastanka, i ispričala mu je o svima onim nedaćama koje mu je taj gubitak prouzrokovao, što je sve u celosti saznala od vernog Portridža, preprodavca na sitno. Onda mu je izložila svoje obaveze prema Džonsu; razume se, nije se upuštala u potankosti u pogledu svoje kćeri, jer premda je imala najveće poverenje u g. Džonsa, i premda nije bilo nade da će se sačuvati u tajnosti nešto što je, na nesreću, već znalo više od pola tuceta osoba, — ipak, ona nije mogla da natera sebe da pomene okolnosti koje bi bacile senku na čednost sirote Nansi; taj deo iskaza pritajila je tako obazrivo kao da se nalazila pred sudijom, a devojka bila optužena za čedomorstvo.

Olvordi je kazao da je malo ljudi toliko poročnih da u sebi nemaju bar i najmanje mešavine dobra. „Ipak,” kazao je, „ne mogu da poričem da imate izvesne obaveze prema tom junuši, ma kako on bio zao, i stoga ću izviniti ono što ste kazali; no moram da zahtevam od vas da mi njegovo ime nikad više ne pomenete; jer uveravam vas, mere na koje sam se odlučio protiv njega, donesene su posle najpotpunijeg i najjasnijeg dokaza.” — „Dobro, gospodine,” kazala je ona, ja ni najmanje ne sumnjam da će vreme prikazati sve stvari u njihovim istinskim i prirodnim bojama, i da ćete se uveriti da ovaj siromašni mladić zaslužuje više od vas no neki drugi čija imena neću da pominjem.”

„Gospodo,” uzviknuo je Olvordi malo uzrujano, „neću da čujem nikakav prigovor svome sestriću; i kažete li još neku reč te vrste, ovoga ću se časa udaljiti iz vaše kuće. On je jedan od najboljih i najdostojnijih ljudi, i, ponavljam vam još jednom, on je u prijateljstvu prema tome čoveku išao tako daleko da je i sâm počinio grešku, time što je predugo sa-

krivao činjenice najcrnije boje. Nezahvalnost te propalice prema ovom dobrom mladiću najmrža mi je od svega; jer, gospodo, imam najjače razloge da držim da je smerao spletke da istisne moga sestrice iz moga srca, i da ovoga lišim nasljedstva u njegovu korist."

"Zacelo, gospodine," odgovorila je gđa Miler, malo uplašeno (jer iako su osmesi g. Olvordia bili najprijatniji i najsladi, njegov je izraz bio veoma opak kad se namršti), „nikada neću govoriti protiv nekog gospodina o kome ste vi izvolili da imate lepo mišljenje. Takvo ponašanje, gospodine, meni bi zaista veoma malo priličilo, naročito onda kad je taj gospodin vaš najbliži rođak; ali, gospodine, vi ne smete da se ljutite na mene, zaista ne smete, što ja želim dobro ovom jadnom siromašku. Zacelo ja smem sada da ga tako nazovem, iako biste se vi nekad ljutili na me da sam govorila o njemu sa najmanjim znakom nepoštovanja. Koliko sam vas puta čula da ga nazivate svojim sinom! Koliko ste mi puta časkali o njemu sa miloštom roditelja! Ne, gospodine, ne mogu da zaboravim one mnoge izraze nežnosti, one mnoge lepe reči kojima ste mi pripovedali o njegovoj lepoti, o njegovoj darovitosti, o njegovim vrlinama; pa onda o njegovoj blagorodnoj naravi i velikodušnosti. Verujte mi, gospodine, ne mogu to da zaboravim; ne mogu, jer vidim da je sve to istina. Lepotu njegove duše osetila sam u svojoj vlastitoj nevolji. On je spasio moju porodicu. Morate mi oprostiti za ove suze, gospodine, zaista morate. Kad pomislim na patnje koje je svirep preokret sreće doneo ovom jadnom mladiću kome toliko dugujem; kad pomislim da je izgubio vašu ljubav koju je, znam, cenio više no svoj život, ja moram, ja moram da ga žalim. Kada biste imali mač u ruci, spreman da mi ga zarinete u srce, ipak bih morala da žalim bedu čoveku koga ste voleli, a koga ću ja uvek voleti."

Olvordia su prilično uzbudile ove reči, no izgledalo je da to nije bio gnev; jer uzevši gđu Miler za ruku, posle kratkog ćutanja, kazao joj je vrlo toplo: „Hajd'mo, gospodo, rasmotrimo malo slučaj vaše kćeri. Ja ne mogu da vam zamerim što se radujete braku koji obećava da će biti tako povoljan

po nju; no vi znate da će probitačnost toga braka zavisiti od očevog pristanka. Ja poznajem vrlo dobro gospodina Najtingela, i ranije sam imao poslovnih veza s njim; posetiću ga, i pokušaću da vam budem od pomoći u toj stvari. Verujem da je on čovek svetovnjačke naravi; no kako mu je ovo jedina sin, a stvar je neopoziva, verujem da će on vremenom popustiti pred razlozima. Obećavam vam da ću učiniti sve što mogu."

Mnogostruko je sirota žena zahvalila Olvordiu za ovu njegovu ljubaznu i plemenitu ponudu, no nije mogla da se uzdrži da i ovom zgodom ne izrazi svoju zahvalnost Džonsu, „kome," kazala je, „dugujem za ovu priliku, gospodine, što mogu opet da vas potrudim." Olvordi je blago zaustavio; jer on je bio isuviše dobar čovek da bi ga stvarno uvredile tako plemenite pobude kao što je bila ova koja je pokretala gđu Miller; i zaista, da onaj novi i nemio događaj nije ponovo potpalio njegov gnev protiv Džonsa, moguće je da bi izveštaj o postupku koji ni sama zloba ne bi mogla da pripiše rdavoj pobudi, malo ublažio njegov gnev protiv njega.

G. Olvordi i gđa Miler proveli su u razgovoru više od jednog sata, kada je ovaj okončao dolazak g. Blifila i još jedne osobe, koja nije bila niko drugi do g. Dauling, advokat, koji je sada postao veliki miljenik g. Blifila, i koga je g. Olvordi, po želji svoga sestrice učinio upraviteljem svoga imanja, i isto ga tako preporučio i g. Vesternu, koji je obećao advokatu da će mu poveriti tu službu čim se mesto uprazni; u međuvremenu, on mu je poverio vođenje nekih svojih poslova u Londonu u vezi sa hipotekom.

To je bio glavni posao koji je g. Daulinga doveo u London; stoga je iskoristio istu priliku da i za g. Olvordia posvršava neke novčane stvari, kao i da ga obavesti o nekim drugim poslovnim pitanjima; no kako je sve to isuviše dosadne prirode, da bi moglo imati mesta u ovoj istoriji, ostavićemo da se time pozabave ujak, sestrice i njihov advokat, a mi ćemo preći na druge stvari.

GLAVA VIII

KOJA SADRZI RAZNOLIKU GRAĐU

Pre no što se vratimo g. Džonsu, osvrnućemo se još jednom na Sofiju.

Premda je ta gospođica veoma odobrovoljila svoju tetku onim ublažujućim metodama kao što smo izložili, ona nije uspela da ova i najmanje popusti u svome zauzimanju za ledi Belaston, koja joj je kazala prethodne večeri da ona veruje, sudeći po Sofijinom ponašanju, i po njenom ophođenju prema lordu Felamaru, da bi svako odlaganje bilo opasno; i da je jedini način koji vodi uspehu taj da se radi brzo, tako da gospođica nema vremena za razmišljanje, i da se natera da pristane na brak, tako reći pre no što bude znala šta čini; tako, kazala je, polovina otmenog sveta sklapa brakove, što je verovatno tačno, i čemu se, mislim, duguje za uzajamnu nežnost koja docnije vlada među tolikim srećnim parovima.

Ista gospa dala je isti mig i lordu Felamaru; i oboje su tako svesrdno prihvatili ovaj predlog, da je gđa Western, na molbu njegovog gospodstva, odredila da se budući mladenci sastanu nasamo sledećeg dana. Ovo je tetka saopštila Sofiji tako besprekornim rečima, da je ova, pošto je bez i najmanjeg uspeha iznela sve protivne razloge koje je mogla da smisli, najzad pristala da bi pokazala najveću poslušnost koju jedna mlada dama može da pokaže, i saglasila se da se sastane sa njegovim gospodstvom.

Kako razgovori ove vrste nisu veoma zabavni, čitaoci će nas izviniti što ne beležimo sve što se zbilo na tome sastanku. Kada je njegovo gospodstvo, pred nemom i porumenelom Sofijom, dalo mnoge izjave o svojoj čistoj i vatrenoj ljubavi, ona je najzad sabrala svu odvažnost koju je mogla, i kazala je uzdrhtalim, tihim glasom: „Milorde, vi sami morate da budete svesni da li je vaše predašnje ponašanje prema meni u skladu sa izjavama koje sada činite.” — „Zar nema načina,” odgovorio je on, „kojim bih mogao da popravim svoju ludost? Ono što sam učinio, bojim se, moralo vas je isuviše jasno uve-

riti da me je silina ljubavi lišila razuma." — „Zaista, milorde," odgovorila je ona, "u vašoj je vlasti da mi date dokaz o naklonosti koju bih ja mnogo radije primila, i za koju bih se smatrala više obavezna zahvalnošću." — „Recite ga, gospodice," kazao je milord veoma vatreno. „Milorde," odgovorila je ona gledajući svoju lepczu, „ja znam da vi morate biti svesni koliko mi je neprijatna ova vaša tobožnja ljubav." — „Zar možete da budete tako svirepi, da je nazivate tobožnjom?" upitao je on. „Da, milorde," odgovorila je Sofija, „sve ljubavne izjave koje činimo onima koje progonimo, najuvredljivije su pritvorstvo. Ovo vaše saletanje za mene je najsvirepije proganjanje; još gore, to je najbezdušnije iskorišćavanje moga nesrećnog položaja." — „Najbajnija, najdražesnija čarobnice, ne optužujte me zbog bezdušnosti," uzviknuo je on, „kad su sve moje misli upućene samo vašoj časti i dobru, i kad ja nemam drugih smerova, ni nade ni želje do li da bacim pred vaše noge sebe i svoju čast i svoje imanje i sve." — „Milorde," odgovorila je ona, „to imanje i te časti daju vam ono preimućstvo kojim se koristite, a na koje se ja žalim. To su čari koje su općinile moju rodbinu, ali ja sam prema njima ravnodušna. Ako vaše gospodstvo hoće da stekne moju blagodarnost, postoji samo jedan način." — „Praštajte mi, božanstveni stvore, ali nema ni jednoga. Sve što mogu da učinim za vas, vaše je po pravu, i meni čini toliku radost, da vašoj zahvalnosti nema mesta." — „Zaista, milorde," odgovorila je ona, „vi možete da zadobijete moju zahvalnost, moje lepo mišljenja i svaku dobru i ljubaznu želju koju mogu da vam poželim; i možete da ih zadobijete lako; jer zacelo, lako je čoveku plemenita duha da moju molbu usliši. Dozvolite, dakle, da vas preklinjući umolim da se mahnete stvari u kojoj nikada nećete uspeti. Radi vas, kao i radi mene, ja vas preklinjem za ovu milost; jer zacelo, vi ste čovek isuviše plemenit da biste nalazili uživanja u mučenju jednog nesrećnog stvorenja. Šta drugo može da očekuje vaše gospodstvo, do li neprijatnost za sebe, zbog upornosti kojoj se, tako mi časti, tako mi duše, ne mogu i neću prikloniti, ma kakve me nevolje to stalo?" Milord je na to duboko uzdahnio, pa je onda ka-

zao: „Znači li to, gospodice, da sam ja tako nesrećan, da sam predmet vaše mržnje i prezira; ili ćete mi oprostiti ako podozrevam da je neko drugi po sredi?” Onda je oklevao, no Sofija je odgovorila dovoljno odvažno: „Milorde, ja vama ne odgovaram za razloge svoga vladanja. Vašem sam gospodstvu obavezna za plemenitu ponudu koju ste mi učinili; priznajem, ona prevazilazi moje zasluge i očekivanja; no ipak, milorde, ja se nadam da nećete zahtevati da vam kazujem razloge, kad izjavljujem da ne mogu da je prihvatim.” Lord Felamar je uzvratio na ovo dosta opširno, što mi sve ne razumemo u potpunosti, a možda se i ne može posve pomiriti sa gramatikom i razboritošću; no on je završio ovaj svoj visokoparan govor rečima da „ako se ona već obrekla nekom gospodinu, ma koliko da bi to njega unesrećilo, smatrao bi se obavezan čašću da odustane.” Možda je milord previše naglasio reč „gospodin;” jer drugačije ne možemo dovoljno da objasnimo gnev kojim je planula Sofija, koja u svome odgovoru kao da mu je teško zamerila zbog neke uvrede koju joj je naneo.

Dok je ona govorila višim glasom no što je uobičajeno, ušla je u odaju gđa Vestern, čiji su obrazi bili zažareni vatom, a iz očiju joj sukali plameni. „Stidim se, milorde,” kazala je, „zbog prijema na koji ste naišli. Ja uveravam vaše gospodstvo da smo svi mi svesni časti koju ste nam ukazali; a vama, gospodice Vestern, — moram reći, da porodica očekuje od vas da se drugačije ophodite.” Tu je milord uzeo u zaštitu mladu gospodicu, ali uzaman; tetka je nastavila sve dok Sofija nije izvadila rubac, bacila se u naslonjaču i briznula u grčevit plač.

Ostatak razgovora između gđe Vestern i njegovog gospodstva, do odlaska ovog, sastojao se iz njegovih gorkih jadikovanja i njenih snažnih uveravanja da njena bratanica hoće i mora da pristane na sve što on bude želeo. „Zaista, milorde,” kazala je, „devojka je budalasto odgojena, kako ne priliči ni njenom imetku ni njenoj rodbini. Tome je, žalim što moram reći, kriv njen otac. Devojka ima ćurkaste seoske poj-

move o sramežljivosti. Ništa drugo, milorde, časti mi moje; no ja sam uverena da je ona u suštini razborita devojka, i da će se dozvati pameti."

Ovaj poslednji govor bio je izrečen u Sofijinom odsustvu; jer ona je već neko vreme pre toga ostavila odaju, uzrujanija no što se ikad ranije pokazala; i sada se i njegovo gospodstvo, za ovaj put, oprostilo posle mnogih izraza hvala, i mnogih vrelih izjava o svojoj ljubavi koju ništa ne može da pobedi, i mnogih uveravanja o svojoj istrajnosti, što je gđa Vestern veoma pohvalila.

Pre no što ispričamo šta se sada odigralo između gde Vestern i Sofije, biće umesno ako pomenemo jedan nesrećan slučaj koji se dogodio, a koji je naterao gđu Vestern da ude u odaju onako besna kao što smo videli.

Čitalac treća da zna da je devojkicu koja je sada dvorila Sofiju preporučila ledi Belaston, kod koje je ova bila uposlena neko vreme u svojstvu vlasuljarke; ona je bila vrlo otrešita devojka, a dobila je najstroža uputstva da motri veoma pažljivo na mladu gospodicu. Ova uputstva, žalimo što moramo reći, saopštila joj je gđica Onor, čiju je naklonost ledi Belaston toliko zadobila, da je onu silnu ljubav, koju je dobra dvorkinja pređe gajila prema Sofiji, posve potisnula velika privrženost njenoj novoj gospodarici.

Ele, kad se gđa Miler udaljila, Beti (jer tako se ta devojka zvala), vrativši se svojoj gospodici, zatekla ju je kako pažljivo čita neko dugačko pismo. Znaci vidljivog uzbuđenja koje je pokazivala u toj prilici lako mogu da objasne onu sumnju koja se u devojci začela; no doista, ova je imala i jači osnov, pošto je devojka oslušnula sav razgovor koji se vodio između Sofije i gde Miler.

Beti je s ovim upoznala gđu Vestern, koja joj je naredila — posle mnogih pohvala i izvesne nagrade za njenu vernost — da dovede tu ženu koja je donela pismo, lično njoj ako bi se ova ponovo pojavila.

Na nesreću, gđa Miler je došla ponovo upravo u vreme kada je Sofija bila u razgovoru sa njegovim gospodstvom. Beti, prema naređenju koje je dobila, odvela ju je pravo tet-

ki; i ova, budući da joj je bilo poznato sve što se dogodilo prethodnog dana, lako je uspela da nametne sirotoj ženi verovanje da joj je Sofija sve to sama saopštila; i tako je izvukla iz nje sve što je znala o pismu i o samom Džonsu.

Ovo siroto stvorenje moglo bi se zaista nazvati suštom prostodušnošću. Ona je pripadala onom redu smrtnika koji su skloni da poveruju u sve što im se kaže; i koje Priroda nije opremila ni napadačkim ni odbranbenim oruđem obmanjivanja, i, sledstveno, podložni su da ih prevari svako ko samo hoće da podnese mali izdatak laži u tu svrhu. Pošto je gđa Vestern izcedila iz gđe Miler sve što je ova znala, što je, isti na bilo malo, no dovoljno da tetka posumnja mnogo, otpustila je ovu sa uverenjem da Sofija ne želi da je vidi niti hoće da odgovori na pismo, niti da primi drugo ikada više; i nije je pustila da se udalji pre no što joj je očitala bukvicu o valjanosti službe koje se latila, koju nije mogla da nazove boljim imenom do zanimanjem podvodačice. Ovo otkriće veoma ju je ozlojedilo, tako da kada je ušla u odaju, susednu onoj u kojoj su se nalazili Sofija i lord Felamar, i čula kako Sofija plahovito negoduje na izjave njegovog gospodstva, njen već potpaljeni gnev planuo je novim žarom, i ona je najbezočnije kidisala na svoju bratanicu, kao što smo to već opisali. zajedno sa onim što se dogodilo do odlaska njegovog gospodstva.

Tek što je lord Felamar otišao, gđa Vestern se vratila i ukorela Sofiju najprekornijim rečima zato što je zloupotrebila poverenje koje joj je poklonila, i opštila sa Džonsom, premda je samo dan ranije bila gotova da se najsvečanije zakune da to više nikad neće činiti. Sofija je tvrdila da nije takvu vezu održavala. „Kako, kako, gospodice Vestern!“ uzviknula je tetka. „Zar hoćeš da poričeš da si juče primila pismo od njega?“ — „Pismo, tetka?“ odgovorila je Sofija nešto iznenađena. — „Nije najlepši odgoj, gospodice, ponavljati moje reči,“ kazala je tetka. „Ja velim pismo, i zahtevam da mi ga odmah pokažeš.“ — „Ja prezirem laž, tetka,“ odgovorila je Sofija; „jest, primila sam pismo, ali to je bilo bez moje želje; i zaista, mogla bih reći, i protiv moga pristanka.“ — „Zbilja, zbilja, gospodice,“ uzviknula je tetka, „treba da se stidiš što

priznajesh da si ga uopšte primila. No gde je to pismo? Hoću da ga vidim."

Na ovaj izrični zahtev Sofija je malo počutala pre no što je odgovorila; i najzad se izvinila izjavom da joj pismo nije u džepu, što je, doista, i bilo tačno; na to je njena tetka, gubeći svako strpljenje, postavila svojoj bratanici kratko pitanje: hoće li ili neće da se odluči da se uda za lorda Felamara? Sofijin odgovor je bio najsnažnije odrećan. Gđa Vestern je na to odvrtila jednom psovkom, ili nečim veoma nalik na to, i izjavila je da će je rano ujutru predati u ruke njenoga oca.

Sofija je onda ovako pokušala razlozima da pridobije svoju tetku; „Zašto je, tetka, nužno da se ja uopšte udam? Pomislite kako biste vi to smatrali svirepim da je vaš slučaj bio takav, i koliko su vaši roditelji bili ljubazniji kad su vam ostavili vašu slobodu. Šta sam ja učinila da bih tu slobodu proigrala? Ja se nikada neću udati protiv volje svoga oca, niti ću propustiti da i vas upitam. I kada budem tražila od vas dvoje pristanak, a vi budete držali da je neprilično to što tražim, biće dovoljno vremena da me prisilite na neki drugi brak." — „Kako mogu da slušam ovakve reči," uzviknula je gđa Vestern, „od devojke koja u ovom času ima u džepu pismo od jednog ubice." — „Uveravam vas da ja takvog pisma nemam," odgovorila je Sofija; „a ako je on ubica, on uskoro neće biti u stanju da vas više uznemiruje." — „Kako, gospodice Vestern," kazala je tetka, „zar imaš smelosti da tako govoriš, i da mi u lice priznaš da gajiš naklonost prema takvoj hulji?" — „Zaista, tetka," odgovorila je Sofija, „vi dajete mojim rečima čudan smisao." — „Gospodice Vestern," uzviknula je gospa, „ne podnosim više da tako govoriš sa mnom; ta način postupanja naučila si od svoga oca: to te je on naučio da mene uteruješ u laž. Tim sistemom pogrešnog vaspitanja on te je potpuno upropastio; i, ako se Nebu bude svidelo, imaće zadovoljstvo da uživa njegove plodove; jer još jednom ti izjavljujem, da ću te sutra ujutru vratiti njemu. Povuci ću sa pozornice sve svoje snage, i, kao mudri pruski kralj, otsada pa nadalje ostaću

u stanju potpune neutralnosti. Vi ste oboje isuviše mudri da bi se rukovodili mojim merama; zato spremi se, jer ćeš se sutra ujutru evakuisati iz ove kuće."

Sofija se branila kako je najbolje mogla; no njena je tetka bila gluha prema svemu što je ona rekla. Pri takvoj odluci moramo, dakle, da je ostavimo zasada, jer izgleda da nema nade da bi ona mogla da je promeni.

GLAVA IX

ŠTA SE DOGODILO G. DZONSU U ZATVORU

Pre no što se g. Najtingel vratio, g. Džons je proveo u samoći dvadeset i četiri sahata, — sem kada mu je ovu olakšavao Portridž; to ne znači da je ovaj valjani čovek napustio svoga prijatelja; naprotiv, on je najveći deo svoga vremena upotrebio u njegovoj službi.

Posle raspitivanja, čuo je da su jedine osobe koje su videle početak onog nesrećnog sukoba bili članovi posade nekog ratnog broda, koji je tada ležao ukotvljen u Deptfordu. Stoga se on uputio u Deptford da potraži tu posadu, gde je saznao da su svi ljudi koje traži otišli na obalu. Onda je tragao za njima od mesta do mesta, dok nije najzad našao dvojicu gde u nekoj krčmi blizu Oldersgejta piju u društvu sa nekom trećom osobom.

Najtingel je izrazio želju da govori sa Džonsom nasamo (jer Portridž je bio u odaji kad je on došao). Čim su ostali sami, Najtingel je uzeo Džonsa za ruku i uzviknuo: „Hajdete, moj hrabri prijatelju, ne klonite duhom previše zbog ovoga što ću vam reći — jer, žalim, ja sam glasnik rđavih vesti, no smatram da mi je dužnost da vam ih saopštim." — „Pogađam već kakve su vesti," uzviknuo je Džons; „siromah gospodin je, dakle, izdahnuo!" „Nadam se da nije," odgovorio je Najtingel. „Jutros je bio živ; no da vam ne krijem, bojim se rana je smrtonosna, kako čujem. Ali ako se taj sukob zbio tačno onako kako vi velite, nemate razloga da se čega plašite, pa dogodilo se šta mu drago; no oprostite mi, moj dragi Tome, ako vas za-

molim da i najgori deo te istorije poverite vašim prijateljima. Budete li išta skrivali od nas, bićete samo neprijatelj sebi."

„Zar sam vam ikada dao razloga, moj dragi Džeće," kazao je Džons, „da ozleđujete mačem takve sumnje?" — „Imajte strpljenja," kazao je Najtingel, „ja ću vam sve reći. Posle naj-savesnijeg traganja, najzad sam našao dva čoveka koji su prisustvovali onom nesrećnom događaju, i žao mi je što moram reći da ga oni ne prikazuju toliko u vašu korist kao što ste nam vi to kazali." — „Pa, dobro, šta oni kažu?" uzviknuo je Džons. — „Zaista kažu nešto što mi je žao da ponovim, jer se bojim posledica po vas. Oni vele da su se nalazili daleko, i da nisu mogli da čuju reči koje su pale između vas; no obojica se slažu u tome da ste vi zadali prvi udarac." — „Onda, duše mi moje," kazao je Džons, „oni mi nanose nepravdu. On ne samo da je mene prvi udario, no je to učinio bez i najmanjeg povoda. Šta navodi te hulje da me tako lažno optužuju?" — „Ne, ja to ne mogu da pogodim," kazao je Najtingel; „a ako vi sami, i ja, vaš tako odan prijatelj, ne možemo da zamislimo razlog zbog čega bi vas oni lažno optuživali, kakav bi razlog mogao da pronade neki ravnodušan sudija da im ne bi vero-vao? Ja sam ih o tome pitao nekoliko puta, kao i još jedan go-spodin koji je bio prisutan, mornar neki, mislim, koji vam je zaista bio vrlo prijateljski naklonjen; jer on ih je više puta zamolio da imaju u vidu da je u ovom slučaju u pitanju ljud-ski život; nekoliko puta im je postavio pitanje jesu li posve sigurni o tome, na što su obojica odgovorili da jesu, i da će svoj iskaz dati pod zakletvom. Za ime Božje, moj dragi prija-telju, opomenite se; jer ako bi se pokazalo da je ovo činjenica, valjaće vam blagovremeno da smislite kako najbolje da se br-nite. Ja ne bih hteo da vas strašim; ali, verujem, vi znate stro-gost zakona, ma kako da vas je on rečima izazvao." — „Avaj, moj prijatelju," uzviknuo je Džons, „kakvo dobro ima da brani nesrećnik kakav sam ja? Sem toga, zar vi mislite da bih ja želeo da živim a da nosim ime ubice? Kada bih imao prijateljâ (kao što, vaj, nemam ni jednoga!), zar bih mogao da imam smelosti da ih molim da se založe za čoveka osuđenog zbog najcrnjeg zločina koji je ljudska priroda kadra da poćini? Ve-

rujte mi, ja nemam takve nade; no ja se uzdam u jedan mnogo viši presto, koji će mi, uveren sam, pružiti svu zaštitu koju zaslužujem."

Onda je završio, uz mnoge svečane i žustre izjave o istinitosti onoga što je kazao.

Najtingel se sada opet pokolebao, i bio je sklon da pokloni veru rečima svoga prijatelja; onda se pojavila gđa Miller i podnela vrlo žalostan izveštaj o neuspehu svoga poslanstva. Kada je Džons to čuo, povikao je herojski: „Eto, prijatelji, sada sam ravnodušan prema svemu što će se zbiti, bar što se moga života tiče; pa ako je volja Gospodnja da njime okajem krv koju sam prolio, nadam se da će božanska dobrota jednoga dana oprati moju čast, i da će se bar rečima samrtnika verovati toliko da nije bio zao čovek."

Sada je nastao veoma tužan prizor između hapšenika i njegovih prijatelja; malo bi čitalaca voleli da su mu bili prisutni, a malo bi njih, verujem, želeli i da čuju pojedinosti o tome. Stoga ćemo preći na ulazak tamničara, koji je saopštio Džonsu da se napolju nalazi neka gospoda koja želi da govori s njim, kada bude dokon.

Džonsa je ova poruka iznenadila. Kazao je da ne poznaje nikakvu gospodu na svetu čijoj bi se poseti mogao ovde nadati. Međutim, kako nije video razloga zašto bi odbio da se ma s kim ovde sastane, gđa Miller i g. Najtingel ubrzo su se oprostili, a on je naredio da gospodu puste unutra.

Ako je Džonsa iznenadila vest o poseti neke gospode, koliko se tek zaprepastio kada je video da ta gospoda nije niko drugi do gđa Voters! U tome ćemo ga zaprepašćenju ostaviti neko vreme, da bismo čitaoca izlečili od iznenadenja, jer i on će se, verovatno, isto tako nemalo začuditi dolasku ove gospe.

Ko je ova gđa Voters, čitaocu je prilično dobro poznato: šta je ona, on mora biti savršeno upućen. On će, stoga, izvoli da se opomene da je ova gđa krenula iz Aptona u istim kolima sa g. Ficpatrikom i drugim gospodinom iz Irske, i u njihovom društvu, otputovala u Bât.

Ele, izvesno službeničko mesto u resoru g. Ficpatrika bilo je u to vreme upražnjeno, naime, mesto supruge; jer gđa

koja je tu službu upražnjavala, nečajno je bila podnela ostavku, ili bar napustila dužnost. Stoga je g. Ficpatrik našao, pošto je na putu valjano osmotrio gđu Voters, da je ona veoma podesna za tu službu, i izvoleo je da joj ovu podari odmah po dolasku u Bât, a ona ju je, mirne savesti, primila. Gospodin i gospođa proveli su sve vreme svoga boravka u Bâtu kao suprug i supruga, i kao suprug i supruga doputovali su zajedno u London.

Da li je g. Ficpatrik bio toliko mudar da se ne rastaje od jednoga dobra dok ne osigura drugo, — što je zasada bilo samo u izgledu, — ili je pak gđa Voters tako valjano vršila službene dužnosti, da je on nameravao da je i dalje zadrži kao načelnika, a da svoju suprugu učini (kao što je čest slučaj) samo njenim zamenikom, ja neću reći: no izvesno je toliko, da joj svoju suprugu nijednom nije pomenuo, nikad joj nije pokazao pismo koje mu je dala gđa Vestern, niti je ikada nagovestio da namerava da ponovo dođe do svoje žene, a još manje je pomenuo Džonsovo ime. Jer premda je imao nameru da podeli megdan sa Džansom, ma gde se namerio na nj, on se nije ugledao na one razborite osobe koje smatraju da su supruga, majka, sestra, a katkada i čitava porodica, najsigurniji svedoci u takvim prilikama. Prvi izveštaj o svemu tome čula je stoga sa njegovih usana kad su ga odneli kući iz gostionice gde su mu previli ranu.

Međutim, kako on nikad nije umeo vrlo jasno da ispriča ma šta, a sada je možda bio smeteniji no obično, trebalo je nešto vremena dok je ona otkrila da je gospodin koji ga je ranio onaj isti koji je i njenom srcu zadao ranu koja je, iako ne smrtna, ipak bila tako duboka, da je ostavila za sobom znatnu brazgotinu. Zato, čim je saznala da je g. Džons onaj čovek koga su zatvorili u Gejthauzu zbog navodnog ubistva, iskoristila je prvu priliku da ostavi g. Ficpatrika staranju nudilje, a sama je pohitala da poseti pobjednika.

Sada je ona ušla u odaju vesela izgleda, no veselost ju je napustila čim je ugledala setan lik Džonsov, koji se trgnuo i prekrstio kad ju je spazio. Ona je na to kasala: „Ne, ja se ne čudim vašem iznenađenju: verujem da niste očekivali da ćete

mene videti; jer gospodu ovde retko kada uznemiruju dame svojim posetama, osim što ih pohode supruge. Vidite kakvu vi moć imate nada mnom, gospodine Džonse. Doista, kad smo se rastali u Aptonu, teško sam mogla da pomislim da ćemo se opet sastati na ovakvom mestu." — „Zaista, gospodo," kazao je Džons, „vaša je poseta vrlo ljubazna; malo ko hoće da potraži bedne, naročito kad se nalaze u ovako nemilim prostorijama." — „Boga mi, gospodine Džonse," kazala je ona, „ja jedva mogu da verujem da ste vi onaj isti prijatni čovek s kojim sam se upoznala u Aptonu. Ta vaše je lice očajnije no što izgleda ijedna tamnica na svetu! Šta je to s vama?" — „Mislio sam, gospodo," odgovorio je Džons, da znate razlog tome, budući da vam je poznato da se nalazim ovde." — „Pih, bocnuli ste čoveka u dvoboju, i to je sve!" kazala je ona. Džons je malo negodovao na ovakvu njenu lakoumnost, i sa najvećom ojađenošću ispričao joj je šta se dogodilo. Ona mu je na to odgovorila: „Dakle, gospodine, ako vi taj događaj toliko primete k srcu, ja ću umanjiti vašu zabrinutost: onaj gospodin nije umro, niti postoji takva opasnost, ja sam uverena. Doduše, hirurg koji ga je prvi previo bio je mlad čovek, i izgleda da je želeo da pretstavi slučaj što težim, da bi dobio veću nagradu, kad ga izleči: ali dvorski hirurg, koji ga otada leči, veli da on ni najmanje ne strahuje za njegov život, osim ako ne nastupi vrućica, o kojoj zasada nema nikakvih znakova." Na Džonsovom licu pokazao se izraz velikog zadovoljstva kada je ovo čuo, na što je dama, potvrđujući istinitost svojih reči, dodala: „Zahvaljujući najčudnijoj slučajnosti na svetu, ja stanujem u istoj kući u kojoj i taj gospodin, i imala sam prilike da se vidim s njim; i uveravam vas, on je pravičan prema vama i veli, ma kakve bile posledice, vi niste nimalo krivi, jer je on vas napao."

Džons je izrazio svoju veliku radost zbog vesti koju mu je donela gđa Voters. Onda ju je upoznao sa mnogim pojedinostima, koje su njoj već od ranije bile dobro poznate, kao ko je g. Ficpatrik, šta je bio povod njegovoj omrazi itd. Isto tako izložio joj je i meke činjenice koje ona nije znala, kao na primer događaj sa mufom i druge pojedinosti, krijući pri tome

samo Sofijino ime. Onda se vajkao zbog svojih ludorija i poroka u kojima je grešio, i koje su, rekao je, pratile tako zle posledice, da bi njegovo vladanje bilo neoprostivo ako ih ne bi smatrao za opomenu; i mahnuo se ubuduće tih poročnih navika. Zaključio je najzad uveravajući je o svojoj odluci da više ne greši, da mu se ne bi i nešto gore desilo.

Gda Voters se vrlo šaljivo, potsmehnula svemu tome, govoreći da je to dejstvo malodušnosti i zatočenja. Ponovila je neku dosetku o davolu u bolesti, i kazala mu da ona ne sumnja da će uskoro biti na slobodi, čio i veseo kao uvek; „a tada,“ rekla je, „ja pouzdano verujem da će se vaša savest izbaviti od trzaja od kojih sada tako boluje.”

Još je mnogo koječega izustila, pa i ponešto što joj ne bi veoma služilo na čast, po mišljenju nekih čitalaca, kad bi se upamtilo; a mi nismo baš sasvim sigurni u to, da li bi Džonsove odgovore oni drugi čitaoci uzeli sa šaljive strane. Prećutaćemo istoga ostatak razgovora, a primetićemo samo da se on okončao savršeno bezazleno, na mnogo veće zadovoljstvo Džonsovo nego gospino; jer Džons je bio veoma ponesen vešću koju mu je ona donela, dok gđi Voters nije toliko godilo pokajničko ponašanje čoveka o kome je, prilikom prvog susreta, stekla mišljenje mnogo drugačije od ovoga sada.

Tako je seta koju je izazvao izveštaj g. Najtingela bila prilično izlečena, no zabrinutost u koju ga je bacila gđa Miler trajala je i dalje. Poruka koju mu je ona donela toliko se slagala sa rečima koje je sama Sofija napisala u pismu, da on nije ni najmanje sumnjao da je ona pokazala tetki njegovo pismo, i donela čvrstu odluku da ga napusti. Muke koje mu je ova misao zadala bile su ravne samo još onoj jednoj vesti kadju je Fortuna još imala u zalihi za nj, a koju ćemo saopštiti u drugoj glavi sledeće knjige.

ГРАДСКА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ АСМАНОВИЋ"
БЕШОВАЦ

KNJIGA XVIII

KOJA OBUHVATA OKO ŠEST DANA

GLAVA I

OPROŠTAJ SA ČITAOCEM

Sada smo, čitaoče, stigli do poslednjeg dela našeg dugog putovanja. Pošto smo, dakle, putovali zajedno kroz tolike stranice, ponašajmo se jedan prema drugom kao saputnici u intovu, koji su proveli nekoliko dana u društvu; i koji, uprkos zadržavanja i malih ozlojeđenosti koje su mogle nastati na putu, obično sve to na kraju izglađe i penju se po posledni put u kola vedri i raspoloženi; jer posle ove stanice, lako se može desiti, kao što se i njima obično dešava, da se više nikad ne susretnemo.

Kako sam se ovde latio ovog upoređenja, dopustite mi da ga još malo proširim. Nameran sam, dakle, u ovoj poslednjoj knjizi, da se ugledam na one dobre putnike, koje sam pomenuo, pri njihovom poslednjem putovanju. Ele, zna se dobro da se u toj prilici sve šale i ismevanja ostavljaju po strani: kakvegod naravi da su neki putnici, šale radi, uzeli na se na putu, ove sada ostavljaju, i razgovor je obično prostosrdačan i ozbiljan.

Na isti način, ako sam se ja ovde-onde, tokom ovog dela, našalio po koji put radi tvoje zabave, toga se sada moram da okanim. Raznovrsnost građe, zaista, koju ću morati da zbijem u ovu jednu knjigu ne daje mi prostora za ove smešne opaske koje sam drugde pravio, a koje su te možda omele da malo odremaš kada je dremež počeo da ti se prikrada. U ovoj poslednjoj knjizi nećeš naći ništa (ili u najboljem slučaju veoma malo) te vrste; sve će biti samo prosto pripovedanje; i, zaista, kada budeš pročitao o mnogim krupnim događajima koje će ova knjiga prikazati, pomislićeš da je broj stranica jedva dovoljan da ih ispriča.

A sada, moj prijatelju, koristim ovu priliku (jer druga mi se neće pružiti) da ti poželim svako dobro. Ako sam ti bio zabavan drug, uveravam te da je to i bila moja želja.

Ako sam te ma u čemu uvredio, to je zaista bilo sasvim nena-
merno. Možda su neke stvari, izrečene ovde, pogodile tebe ili
tvoje prijatelje; no ja najsvečanije izjavljujem, da nisam ci-
ljao ni na te, ni na njih. Ne sumnjam da su ti kazali, između
ostalih priča o meni, da ćeš putovati sa čovekom vrlo bezobraz-
nim; no ma ko da ti je to rekao, uvredio me je. Niko živi ne
mrzi i ne prezire bezobraštinu više no ja, niti iko za to ima
više razloga; jer niko nije toliko trpeo od nje; i što je veoma
nemila sudbina, pripisivani su mi pogrđni spisi onih istih spi-
satelja koji su me sami, u drugim svojim spisima ružili sa naj-
većom jetkošću.

Uveren sam, međutim, da će sva ta spisanija biti već odav-
no mrtva pre no što se ova stranica ponudi tebi da je čitaš; jer
ma koliko kratko moglo da bude vreme koje ostaje za moja
vlastita prikazivanja, ona će najverovatnije nadživeti svoga
nejakog tvorca, kao i nedeljne proizvode njegovih goropadnih
savremenika.

GLAVA II

KOJA SADRŽI JEDAN VEOMA TRAGIČAN DOGAĐAJ

Dok je Džons bio zauzet mučeci sebe onim nemilim misli-
ma u kojima smo ga ostavili, Portridž je upao u odaju, lica
sivljeg nego pepeo, ukočena pogleda, nakostrešene kose, drh-
ćući svim delovima tela. Ukratko, izgledao je onako kao da
je video avet, ili, doista, kao da je sâm avet.

Džons, koji je bio malo podložan strahu, nije mogao izbeći
da ga njegova iznenadna pojava malo ne uplaši. Doista, i sam
je promenio boju, i glas mu je malo podrhtavao, kada ga je
upitao šta se dogodilo.

„Nadam se, gospodine,” kazao je Portridž, „da se nećete
srditi na mene. Vaistinu, ja nisam prisluškivao, no morao sam
da ostanem u pretsoblju. Kamo da sam bio stotinu milja da-
leko, i da to nisam čuo!” — „Pa šta je, dakle?” upitao je
Džons. „Šta je, gospodine? O moj dobri Bože!” uzviknuo je
Portridž. „Je li ova žena koja je upravo izišla odavde ona ista

koja je bila s vama u Aptonu?" — „Jeste, Portridžu," odgovorio je Džons. „A jeste li vi, gospodine, zaista bili u krevetu sa tom ženom?" upitao je drhćući. „Na žalost nije tajna šta se između nas dogodilo," kazao je Džons. „Ali za ime Boga, gospodine, odgovorite mi," uzviknuo je Portridž. „Pa ti znaš da jesam," kazao je Džons. „Onda Bog neka se smiluje vašoj duši, i neka vam oprost," uzviknuo je Portridž; "jer sigurno kao što ja ovde živ stojim, vi ste bili u krevetu sa vašom rođenom majkom."

Na ove reči, Džons je za časak postao još veća slika užasa i sâm Portridž. Zaista, neko vreme on je bio zanemao od zaprepasćenja. i obojica su tako stajali i mahnito zurili jedan u drugoga. Najzad su njegove reči našle svoj put, i kazao je isprekidanim glasom: „Kako! Kako! Šta ti to meni govoriš?" — „Ne, gospodine," uzviknuo je Portridž, „meni nedostaje daha da vam sada pričam; no to što sam vam rekao sušta je istina. Ona žena koja je sada izišla, vaša je rođena majka. Kakav je to bio zao udes po vas, gospodine, što je ja tada nisam video, da bih to sprečio! Vaistinu, sâm davo morao je uplesti svoje prste da stvori takvo poganstvo!"

„Zaista," uzviknuo je Džons, „sudbina neće da svrši sa mnom pre no što me otera u propast. No zašto optužujem sudbinu, kad sam sâm krivac za svu svoju nesreću? Sva strašna zla koja su me snašla posledice su samo moje ludosti i poroka. Od ovoga što si mi kazao, Portridžu, bezmalo sam sišao s uma. I je li gđa Voters, onda — No zašto ja to pitam, kad ti nju zacelo moraš poznavati. Ako me i malo voliš, ne, ako imaš i malo sažaljenja prema meni, preklinjem te idi i dovedi mi tu nesrećnu ženu. Oh, Bože moj, šta mene čeka!" Onda su ga obuzele najžešće i najbesomučnije muke tuge i očaja. na što je Portridž izjavio da ga ne može ostaviti. Najzad, kada je dao oduška prvoj bujici svojih osećanja, i malo došao k sebi, kazao je Portridžu da nesrećna žena stanuje u istoj kući u kojoj i ranjeni gospodin, i poslao ga je da je potraži.

Ako će čitalac izvoleti da osveži svoje sećanje osvrtnom na prizor u Aptonu, u devetoj knjizi, zadićiće ga mnogo neobični događaji koji su na nesreću sprečili sastanak između Portridža

i gđe Voters, koja je tamo provela čitav dan sa g. Džonsom. Primere ove vrste često puta možemo da opazimo u životu, gde lep niz malih okolnosti proizvodi najkrupnije događaje; i više no jedan primer o ovome može oštro oko da otkrije i u ovoj našoj istoriji.

Posle besplodnog traganja više od dva ili tri sata, Portridž se vratio svome gospodaru a da se nije video sa gđom Voters. Džons, koji je bio očajan zbog njegovog zadocnjenja, bezmalo je besneo kao pomahnitao kada mu je ovaj podneo izveštaj. Međutim, nije bio dugo u tome stanju a primio je sledeće pismo:

„Gospodine,

Otkada sam vas ostavila. videla sam se sa jednim gospodinom od koga sam saznala nešto što se tiče vas, a što me je veoma iznenadilo i potreslo; no kako sada nemam doknog vremena da bih mogla da vam saopštim stvar od tako krupnog značaja, morate da obuzdate vašu radoznalost do našeg sledećeg sastanka, prvog trenutka kad budem mogla da vas pohodim. Oh, g. Džonse! Kako sam malo mislila, kome dugujem za savršenu sreću, kada sam provela s vama onaj srećni dan u Aptonu, a pomisao na nj zagorčaće ostatak moga života! Verujte da sam uvek vaša iskrena i nesrećna,

Dž. Voters.”

„P. S. Htela bih da vas utešim kolikogod je to moguće: g. Ficpatrik nije nimalo u opasnosti, i ma kakvi bili drugi teški zločini koje ćete imati da okajavate, krivica za prolivenu krv ne spada među njih.”

Kada je Džons pročitao pismo, ono mu je ispalo iz ruke (jer on je bio nemoćan da ga drži, i jedva je mogao da vlada svojim moćima). Portridž ga je podigao, i, ćutanjem dobivši odobrenje, pročitao ga je takođe; dejstvo koje je ono imalo na nj nije bilo manje snažno. Olovka, a ne pero, trebalo bi da prikaže užas koji se pojavio na licima njih dvojice. I dok su obojica stajali zanemeli, u odaju je ušao tamničar. i ne obraćajući pažnju na ono što se dovoljno ispoljavalo na njihovim

licima, obavestio je Džonsa da neki čovek napolju želi da razgovara s njim. Odmah su uveli toga čoveka, i pokazalo se da on nije niko drugi do Crni Džordž.

Kako prizori užasa nisu bili tako obični Džordžu kao što su bili tamničaru, to je on odmah opazio veliku promenu na Džonsovom liku. On je to pripisao nesrećnom slučaju koji se dogodio, a koji je bio prikazan u najgoroj svetlosti u porodici g. Vesterna; on je zaključio, stoga, da je onaj gospodin izdahnuo, i da se g. Džons nalazi na sigurnom putu koji vodi sramnom skončanju. Ova misao veoma je uznemirila Džordža, jer on je bio čovek sažaljive naravi; i uprkos malom prestupu protiv prijateljstva na koje ga je navelo prejako iskušenje, on uglavnom nije bio nesvestan obaveza kojima ga je Džons ranije zadužio.

Siromah čovek, stoga, jedva se zadržao da ne prolije suze kada je video ovaj prizor. Kazao je Džonsu da ga od srca žali zbog nevolja, koje su ga snašle i zamolio ga je da razmisli da li bi on mogao da mu bude ma u čemu od pomoći. „Može vam možda, gospodine, zatrebati u ovoj prilici manja svotica novca; bude li tako, gospodine, ovo malo što imam, stoji vam na raspoloženju od sveg srca.”

Džons mu je vrlo srdačno stisnuo desnicu, i toplo mu se zahvalio na ljubaznoj ponudi, ali je kazao da nema „ni najmanje potrebe te vrste.” Na to je Džordž još usrdnije uzeo da mu nudi svoje usluge. Džons mu se ponovo zahvalio, uveravajući ga da njemu ne treba ništa što je živ čovek kadar da mu da. „Haj'te, haj'te, moj dobri gospodaru, ne uzimajte stvar toliko k srcu. Sve se može svršiti bolje no što vi mislite: zacemento vi niste prvi gospodin koji je ul'o čoveka, pa se opet nekako ispetljao.” — „Vi ste daleko od stvari, Džordže,” odgovorio je Portridž; „onaj gospodin nije umro, a sve je prilika i da neće umreti. Nemojte sada da uznemirujete moga gospodara, jer njega muči drugo nešto u čemu vi ne možete da mu pomognete.” — „Vi, gospodine Portridžu, ne znate šta sam ja kadar da učinim,” odgovorio je Džordž; „ako on nešto brine zbog moje mlade gospodice, ja imam da kažem gospodaru neke novosti.” — „Šta velite, gospodine Džordžu?” uzviknuo je

Džons. „Je li se otkora desilo nešto što bi se ticalo moje Sofije? Moja Sofija! Kako se usuduje ovakva hulja kao što sam ja da pomenom skrnavi njeno ime?" — „Ja se nadam da će ona ipak biti vaša," kazao je Crni Džordž. „Pa da, gospodine; ja imam nešto da vam kažem o njoj. Gđa Vestern je upravo vratila gospodicu Sofiju njenom ocu, i bilo je užasnog belaja. Šta je bilo u stvari, ja nisam mogao sve tačno da pohvatam; no moj je gospodar bio davolski ljut, kao i gđa Vestern; nju sam čuo, kad je izišla iz kuće i sedala u svoju nosiljku, kako govori da njena noga nikad više neće kročiti u kuću moga gospodara. Ne bih vam znao reći šta je ustvari, no sve je bilo tiho kad sam izišao iz sobe; ali Robin, koji je posluživao za večerom, veli da odavno nije video vlastelina tako dobro raspoložena prema mladoj gospodici; veli da ju je poljubio nekoliko puta i kleo se da će ona biti svoja vlastita gospodarica, a on neće nikada više ni pomišljati da je zatvara. Pomislio sam da će vas ova vest obradovati, pa sam se iskrao da vas o tome obavestim, iako je kasno." G. Džons je potvrdio Džordžu da ga to zaista veoma raduje, jer iako se on nikad više neće usuditi da podigne oči ka tom bajnom stvorenju, ništa, opet neće moći toliko da ublaži njegov jad kao zadovoljstvo kad čuje da je njoj dobro.

Ostatak razgovora koji se vodio prilikom ove posete nema dovoljno važnosti da bismo ga ovde zabeležili. Čitalac će nam stoga oprostiti ovaj nagli prekid, i izvoleće da čuje zašto se vlastelin toliko odobrovoljio prema svojoj kćeri.

Gđa Vestern, čim je stigla u stan svoga brata, počela je da izlaže i veliča čast i preimućstvo koje bi brak sa lordom Felamarom, koji je njena bratanica odbila, doneo porodici; kada je na to vlastelin uzeo da drži stranu svoje kćeri, nju je obuzeo takav bes, i toliko je izazvala i razdražila vlastelina, da ni on više nije imao strpljenja ni smotrenosti da je podnosi; na to je između njih nastala tako žestoka prepirka, da joj verovatno niko u predelima Bilinsgenta nije čuo ravne. U žaru ove svade gđa Vestern se udaljila, i sledstveno nije imala dokonog vremena da izvesti svoga brata o pismu koje je Sofija

primila, što bi možda rdavo delovalo; no, pravo govoreći, verujem da se ona tada toga nije ni setila.

Kada se gđa Vestern udaljila, Sofija, koja je dotada ćutala, koliko iz nužde toliko iz naklonosti, počela je da uzvraća svome ocu ljubaznosti što je držao njenu stranu protiv tetke, time što je sada isto tako bila na njegovoj strani protiv te gospe. Ovo je bilo prvi put da ona tako nešto učini, i to je u najvećoj meri godilo vlastelinu. Onda, on se opomenuo zahleba g. Olvordia da se izbace sve nasilne metode; i, kako nije ni najmanje sumnjao da Džons neće biti obešen, verovao je pouzdano da će uspeti lepim načinom. Stoga se sada još jednom, pustivši sreću na volju, raznežio prema njoj, što je imalo takvo dejstvo na poslušnu, zahvalnu, nežnu i milu Sofiju, da ja veoma sumnjam ne bi li čak i sebe žrtvovala da ugodi svome ocu, i udala se za čoveka koga mrzi, samo da nije bilo časne reči koju je dala Džonsu, kao i još nečega što se njega ticalo. Ona mu je obećala da će se celog života starati da njemu ugodi, i da se nikad neće udati protiv njegove volje; to je starca učinilo toliko srećnim, da je odlučio da se počasti, i otišao je u postelju trešten pijan.

GLAVA III

OLVORDI POSEĆUJE STAROG NAJTINGELA, I ČUDNO OTKRICE
KOJE JE NAPRAVIO TOM PRILIKOM

Sledećeg jutra po ovim događajima, g. Olvordi, držeći se svoga obećanja, otišao je da poseti starog Najtingela, na koga je imao tako jak uticaj da se ovaj, posle tročasovnog razgovora, najzad privoleo da pristane da potraži svoga sina.

No sada se zbio jedan događaj vrlo neobične vrste; zaista, jedan od onih čudnih slučajeva na osnovu kojih su vrsni i ozbiljni ljudi zaključili da Promisao često puta posreduje u otkrivanju najskrivenijih lupeštava, da bi upozorila ljude da ne skrenu sa staze čestitosti, ma koliko obazrivo hodali stazama poroka.

G. Olvordi, ulazeći u stan g. Najtingela, video je Crnog Džordža; on nije obratio pažnju na nj, a ni Crni Džordž nije mislio da ga je on video.

Međutim, kada se razgovor o glavnoj stvari svršio, Olvordi je upitao Najtingela da li poznaje nekog Džordža Sigrima, i kakvim poslom on dolazi njegovoj kući. „Da”, odgovorio je Najtingel, „poznajem ga vrlo dobro, i to vam je neki čudan svetac, koji je u ove dane uspeo da zgomila preko pet stotina funti, uzevši pod najam neko veoma malo imanje za pedeset funti godišnje.” — „Je li vam on, dakle, ispričao tu priču?” upitao je Olvordi. „Ne, to je istina,” kazao je Najtingel; „uve-
ravam vas da je tako, jer taj novac je sada u mojim rukama: pet novčanica koje treba da uložim bilo u kakvu hipoteku, ili u kakvu kupovinu u severnoj Engleskoj.” Olvordi je zamolio da vidi te novčanice, i čim ih je pogledao prekrstio se od iznenađenja i čuda ovoga otkrića. Odmah je rekao Najtingelu da su ove novčanice prede bile njegove, i ispričao mu celu stvar. Kako nema ljudi koji se više tuže na podvale trgovine no što to čine drumski razbojnici, kockari i drugi lopovi te vrste, tako isto nema nikoga ko ogorčenije više protiv podvala kockara itd., no što to čine zelenaši, bankari i drugi lopovi te vrste; to možda dolazi otuda što jedan način prevare baca svetlost na onaj drugi, a možda i zato što je Novac zajednička drolja svih varalica, pa jedni druge smatraju suparnicima; tek, čim je Najtingel saslušao priču, napao je onog čoveka mnogo strožim rečima na što je to učinio Olvordi u svojoj pravičnosti i čestitosti.

Olvordi je zamolio Najtingela da sačuva kako novac tako i tajnu, dok od njega ne dobije dalje poruke; a ako bi se u međuvremenu video s onim čovekom, neka mu ničim ne stavi do znanja otkriće koje je napravio. Onda se vratio u svoj stan, gde je zatekao gđu Miler veoma snuždenu zbog vesti koju joj je zet doneo. G. Olvordi joj je kazao veoma veselo, da ima mnogo dobrih vesti da joj saopšti; i posle još malo predgovora, izvestio ju je da je g. Najtingel prispeo da se vidi sa svojim sinom, a on ni malo ne sumnja da će mu poći za rukom da postigne potpuno izmirenje između njih, premda je zatekao oca

više ozlojedenog zbog drugog jednog događaja iste vrste koji se desio u porodici. Onda joj je pomenuo bekstvo stričeve kćeri, o čemu mu je stari gospodin pričao, a što gđa Miler i njen zet nisu još znali.

Čitalac bi mogao pomisliti da je gđa Miler primila ovu vest sa velikom zahvalnošću, i ne manjim zadovoljstvom; no tako je neobično bilo njeno prijateljstvo prema Džonsu, da ja nisam siguran nije li nespokoјstvo radi njega preteгlo nad radošću što čuje vest koja obećava toliko sreće njenoj porodici; i nije li sama ova vest, budući da ju je setila na njene obaveze prema Džonsu, izazvala bol koliko i radost, kad joj je njeno zahvalno srce govorilo: „Dok je moja porodica srećna, koliko mora da pati onaj siromašak kome dugujemo početak sve oве sreće!”

Pošto ju je Olvordi malo pustio da preživa (ako smem da upotrebim izraz) ove prve vesti, kazao joj je da ima da joj saopšti još nešto što će je, on veruje, obradovati. „Mislim,” rekao je, „da sam pronašao zamašno blago koje pripada mladom gospodinu, vašem prijatelju; no možda je zaista njegov sadašnji položaj takav, da mu ovo ne može biti ni od kakve hasne.” Drugi deo ove rečenice stavio je do znanja gđi Miler na koga se te reči odnose, i ona je odgovorila sa uzdahom: „Nadam se, gospodine, da nije tako.” — „I ja se tome nadam od sveg srca,” uzviknuo je Olvordi; no moj mi je sestrіć jutros rekao da je čuo veoma loš izveštaj o toj stvari.” — „Gospode Bože!” uzviknula je ona; „no ja smem da govorim, ali, gospodine, vrlo je teško zadržati jezik kad čovek čuje —” — „Gospodo,” kazao je Olvordi, „možete govoriti štogod hoćete; vi me isuviše dobro poznajete da biste mogli da pomislite da ja imam predrasuda ma prema kome; „što se onog mladića tiče, uveravam vas da bih se od srca radovao kad bi on mogao da se opravda od svih optužbi, a naročito od ove žalosne stvari. Vi možete da posvedočite koliku sam ljubav pređe gajio prema njemu. Svet me je, znam, osuđivao što ga toliko volim. Ja ga te ljubavi ne bih lišio da nisam mislio da za to imam najopravdanije razloge. Verujte mi, gospodo Miler, radovao bih se kada bih video da sam se prevario.” Gđa Miler je htela

da mu revno odgovori, no u to je ušla devojka i kazala joj da napolju neki gospodin želi odmah da govori s njom. Olvordi ju je onda upitao za svoga sestra, a ona mu je kazala da je on neko vreme boravio u svojoj sobi, sa gospodinom koji mu je više puta dolazio; g. Olvordi, pravo pogađajući da će to biti g. Dauling, zamolio je da mu ovaj odmah dode na razgovor.

Kada je Dauling došao, Olvordi mu je izložio slučaj sa novčanicama, i, ne pominjući ničijeg imena, upitao ga je na koji bi se način takva osoba mogla kazniti. Dauling je odgovorio da on misli da bi se mogla podići tužba po Crnom Aktu, no kako je predmet malo složenije prirode, on smatra da bi najumesnije bilo otići na sud. Kazao je da upravo ima posla u sudu zbog neke stvari g. Vesterna, pa ako g. Olvordi izvoli, on će podneti prijavu. Ovaj se s tim saglasio; onda je gđa Miler, otvorivši vrata, uzviknula: „Oprostite, molim vas, nisam znala da imate društvo;” no Olvordi ju je zamolio da ude, rekavši da je posao obavio. G. Dauling se onda udaljio, a gđa Miler predstavila je g. Najtingela mladeg, da bi se zahvalio g. Olvordiu na velikoj ljubaznosti kojom ga je zadužio; no ona je jedva imala strpljenja da pusti mladića da dovrši svoj govor, već mu je upala u reč, govoreći: „Oh, gospodine, gospodin Najtingel nam donosi krupne vesti o sirotom g. Džonsu! On je išao da poseti ranjenog gospodina, koji se nalazi izvan svake opasnosti, i, što je još više, izjavljuje da je sâm napao gospodina Džonsa, i udario ga. Uverena sam, gospodine, da ne biste voleli da je gospodin Džons strašljivac. Da sam ja muškarac, zacelo bih trgla svoj mač kada bi me ma ko udario. Hajde, molim te, moj dragi, hajde sâm ispričaj sve g. Olvordiu.” Najtingel je onda potvrdio ovo što je gđa Miler kazala; i završio je mnogim lepim rečima o Džonsu, za koga je kazao da je jedan od najblagorodnijih ljudi na svetu, ni malo sklon svadljivosti. Najtingel je sada hteo da prestane, no gđa Miler ga je zamolila da ponovi sve one mnogobrojne izraze pošte koje je čuo da on govori o g. Olvordiu. „Govoriti najbolje o g. Olvordiu,” uzviknuo je Najtingel, „znači samo govoriti ono što je pravo, i zato ne sadrži u sebi nikakvu zaslugu; ali, za-

ista, moram reći da niko živi nije svesniji svojih obaveza prema ovako dobrom čoveku nego što je to siromah Džons. Zaista, gospodine, ja sam uveren da je težina vašeg nezadovoljstva njime najteži teret koji ga pritiskuje. On je često puta jadikovao preda mnom o tome, i najsvečanije mi je tvrdio da se nikad nije namerno ogrešio o vas; štaviše, kleo se da bi pre podneo hi-jadu smrti no da ga savest ukori da se ijednom ogrešio o vas u dužnosti, poštovanju i zahvalnosti. No, gospodine, ja vam se izvinjavam: bojim se dozvolio sam sebi preveliku slobodu da se mešam u nešto što je isuviše prisno." — „Kazali ste samo ono što bi Hrišćanin trebalo da kaže," uzviknula je gđa Miler. „Zaista, gospodine Najtingele," odgovorio je Olvordi, „ja odajem priznanje vašem plemenitom osećanju prijateljstva i želim da ga on bude vredan. Priznajem, meni je drago što sam čuo izveštaj koji ste doneii o onome nesrećnom gospodinu; i ako bi se pokazalo da ta stvar tako stoji kao što ste nam je vi prikazali (a doista, ja ni najmanje ne sumnjam u vaše reči), možda ću, vremenom, o tome mladiću steći bolje mišljenje od onog koje sam u poslednje vreme imao o njemu: jer ova dobra gospoda ovde, pa i svi koji me poznaju, mogu da posvedoče da sam ga voleo ljubavlju kao da je moj rođeni sin. Zaista, smatrao sam ga čedom koje je Sudba poslala moje staranju. Još pamtim onaj bezazleni, bespomoćni položaj u kome sam ga našao. Još u ovome času osećam dodir njegovih ručica. On je bio moje milo čedo, zaista je bio!" Kod ovih reči on je ućutao, a oči mu se napunile suzama.

Kako bi odgovor gde Miler mogao da nas odvede u nove pojedinosti, ovde ćemo zastati da bismo objasnili vidljivu promenu koja je nastala u duši g. Olvordia, kao i ublaženje njegovog gneva prema Džonsu. Istina, preobražaji ove vrste dešavaju se isuviše često u istorijskih i dramskih spisatelja, i to samo iz razloga što se istorija ili pozorišni komad bliži svome kraju, a opravdanje im je samo autoritet pisca; ipak, iako za se tražimo isto onoliko autoriteta kao i svaki drugi spisatelj, mi ćemo ovu vlast višiti veoma uzdržljivo, samo kada nas na to nužda prisili, što za sada ne predviđamo da bi u ovome delu moglo da se dogodi.

Dakle, ovu promenu u duši g. Olvordia izazvalo je jedno pismo koje je dobio od g. Skvera, a koje ćemo saopštiti čitaocu u početku sledeće glave.

GLAVA IV

KOJA SADRŽI DVA PISMA VEOMA RAZLICITIH STILOVA

„Moj uvaženi prijatelju,

Obovestio sam vas u svome poslednjem pismu da mi je zabranjeno da pijem lekovitu vodu, jer iskustvom se utvrdilo da ona pre povećava znake moje boljke no što ih umanjuje. A sada moram da vam saopštim jednu vest koja će, verujem, više rastužiti moje prijatelje no što je mene ojadila. Dr. Harrington i dr. Bruster saopštili su mi da nema nade u moje iscelenje.

Pročitao sam negde da je veliki nauk filosofije u tome što nas uči kako da umremo. Stoga neću toliko da postidim svoju filosofiju i pokažem se iznenađen što sam naučio nešto o čemu se zna da sam tako dugo proučavao. Pa ipak, da kažem istinu, jedna stranica Jevandolja uči o ovoj istini bolje no sve knjige drevnih i sadanjih filosafoa. Pouzdanje koje nam ono pruža o drugom životu mnogo je snažnija podrška valjanom umu no sve utehe koje se izvlače iz nužnosti prirode, praznine i zasićenosti naših uživanja ovde, ili iz ma koga drugog predmeta onih visokoparnih pričanja, koja su katkada kadra da naoružaju naš duh da upornom strpljivošću podnosi misli o smrti; ali nikada da ih uzdigne da ovu istinski prezre, a još manje da nas nauči da mislimo o njoj kao o istinskom dobru. Ne bih hteo da me ovde razumete kao da bacam strašnu optužbu ateizma, ili čak potpunog odricanja besmrtnosti, na sve koji se nazivaju filosofima. Mnogi iz toga bratstva, u drevno kao i u naše vreme, otkrili su pomoću svetlosti razuma neku nadu u buduću život; no uistini ta je svetlost bila tako bleđa i žmirkava, a nada tako neizvesna i nesigurna, da se s pravom može posumnjati kojoj je strani njihovo verovanje pre-

SKVER na sampl

teglo. Sam Platon završuje svog *Fedona* izjavom da se njegovi najbolji dokazi svode samo na nagoveštavanje izvesne verovatnoće; a sâm Ciceron izgleda da pre izjavljuje da je sklon da veruje no da ima neko stvarno verovanje u učenja o besmrtnosti. Što se mene tiče, da budem vrlo iskren prema vama, ja nikada nisam imao mnogo ozbiljne vere u to, dok nisam u zbilji postao hrišćanin.

Vi ćete se, možda, čuditi ovom poslednjem izrazu; no ja vas uveravam da sve do skora ja sebe nisam, uistinu, nisam mogao tako da nazovem. Oholost filosofije bila je opila moj razum, i najuzvišeniya od svih mudrosti izgledala mi je, kao i starim Greima, puka ludorija. Bog je, međutim, bio tako milostiv, da mi je na vreme ukazao na moju zabludu, i izveo me na put istine pre no što utonem u večni mrak.

Osećam da postajem slab; pohitaću stoga glavnoj svrsi ovoga pisma.

Kada pomislim na dela koja sam počinio u svome prošlom životu, ne znam nijedno koje teže pritiskuje moju savest no nepravda kojom sam se ogrešio o onog nesrećnog sirotana, vašeg potsvojenog sina. Doista, ja nisam samo uzeo udela u nevaljalstvu drugih, no sam se i sâm nepravедно ophodio prema njemu. Verujte mi, moj dragi prijatelju, kada vam kažem, na reč samrtnika, da je on podlo oklevetan. Što se tiče glavnog dela, zbog čijeg ste ga krivog pretstavljanja i udaljili od sebe, svečano vas uveravam da je on nevin. Kada ste ležali na postelji za koju se držalo da vam je samrtna, on je bio jedina osoba u kući koja je pokazala neku stvarnu zabrinutost; a ono što se dogodilo docnije, poteklo je iz njegove neobuzdane radosti zbog vašeg oporavljenja; i žao mi je što moram reći, iz podlosti jedne druge osobe (no moja je želja da opravdam nevinog a nikoga da ne optužujem). Verujte mi, moj prijatelju, taj mladić ima najplemenitiju velikodušnost srca, najsavršenije osećanje prijateljstva, najvišu čestitost, i doista svaku vrlinu koja može da oplemeni čoveka. On ima izvesne pogreške, ali među njih se ne ubraja ni najmanji nedostatak dužnosti i zahvalnosti prema vama. Naprotiv, kad ste ga

udaljili iz vaše kuće, znam da je njegovo srce krvarilo više radi vas nego radi njega samoga.

Zemne pobude bili su hudi i podli razlozi što sam ovo tako dugo skrivao od vas: a za ovo što vam sada otkrivam, ja nemam drugog potsticaja do li da poslužim istini, da odam pravdu nevinom, i da učinim sve što mogu da bih popravio svoju grešku. Nadam se, stoga, da će ova izjava postići željeno dejstvo, i vratiti ovog valjanog mladića vašoj milosti; vest o tome dok sam još živ pružiće najveću utehu,

Gospodine

Vašem najobaveznijem
poslušnom i poniznom sluzi
Tomasu Skveru."

Posle ovoga, čitalac će se jedva začuditi preobražaju koji se tako vidljivo opažao na g. Olvordiu, uprkos tome što je istom poštom primio od Tvekama drugo pismo, veoma različite vrste, koje ćemo dodati, pošto se lako može dogoditi da ovo bude poslednji put što nam se pruža prilika da pomene-mo ime toga gospodina.

„Gospodine,

Nimalo se nisam iznenadio kad sam čuo od vašeg poštovanog sestrice o primeru novog nevaljalstva mladog učenika g. Skvera, ateiste. Ja se neću začuditi nikakvom ubistvu koje bi on bio kadar da poćini; i od srca se molim Bogu da vaša sopstvena krv ne zapećati njegovu konaćnu predaju onom mestu gde 'no vlada jauk i škrgut zubâ.

Premda vi ne možete oskudevati u pozivima da se pokajete zbog mnogih neuputnih slabosti, o kojima pruža primer vaše ponašanje prema tome nevaljalcu, toliko na uštrb vaše zakonite porodice, kao i vašeg vlastitog karaktera; velim, iako se može zamisliti da vam ove bodu i peku savest u ovo vreme, — ja bih bio nemaran u dućnosti ako bih propustio da vas opomenem, i dovedem do saznanja o vašim greškama. Ja vas stoga molim da ozbiljno rasmotrite kaznu, koja, će, po svoj

prilici, da stigne onog opakog nevaljalca; i neka vam ona posluži bar kao opomena da ubuduće ne prezirete savet čoveka koji je tako neumoran u svojim molitvama za vaše dobro.

Da moja ruka nije bila zadržavana kada je dečka trebalo popravljati, ja bih išibao iz njega onu satansku narav, jer sam u njegovom ranom detinjstvu opazio da ga je đavo sasvim uzeo k sebi. No razmišljanja ove vrste dolaze sada prekasno.

„Žao mi je što ste tako žurno predali parohiju u Vester-tonu. Ja bih se tom prilikom prijavio ranije, da nisam mislio da ćete me obavestiti pre donošenja odluke. — Vaša zamerka da čovek drži više parohija od jedne, preterivanje je i cepidlačenje u pravičnosti. Ako bi u toj praksi bilo ičega zlog, toliki bogougodni ljudi ne bi se saglašavali sa njom. Ako bi sveštenik iz Oldergrova umro (kao što čujemo da je zanemogao), nadam se da ćete se setiti mene, budući da morate biti uvereni o mojoj najiskrenijoj privrženosti vašoj dobroti — dobroti prema kojoj su svi zemni obziri sićušni kao što su mali desetaci, koje pominje Jevandelje, kad se uporede sa zamašnim stvarima zakona.

Jesam, gospodine,
Vaš verni i ponizni sluga,
Rodžer Tvekam.”

Ovo je bilo prvi put što je Tvekam pisao Olvordiu ovakvim bespogovornim stilom, a docnije je imao dovoljno razloga da se za to pokaje, kao što čine oni koji pogrešno procene najveću dobrotu za najnižu slabost. Olvordiu, doista, taj čovek nikada nije bio mio. Znao je da je on ohol i goropadan; znao je takode da je on i samo negovo bogoslovlje umrljano njegovom naravi i u mnogo čemu takvo da ga ni sam nije odobravao; ali u isto vreme on je bio odličan sholastik, i neumoran u poučavanju dvojice dečaka. Dodajte ovome njegovu krutu strogost života i vladanja, ničim neokaljano poštenje i najpredaniju privrženost svojoj veri. Tako da, u celini uzev, Olvordi nikad nije mogao da natera sebe da dečacima oduzme učitelja koji je, kako učenošću tako i vrednoćom, bio izvanredno sposoban za tu službu; i budući da su se dečaci vaspiti-

tavali u njegovoj kući, pred njegovim vlastitim očima, on se nadao da će moći da popravi sve što u Tvekamovoj nastavi ne bude valjalo.

GLAVA V

U KOJOJ SE ISTORIJA NASTAVLJA

Govoreći one poslednje reči o Džonsu, g. Olvordi se opomenuo nekih nežnih uspomena, koje su izmamile suze u očima ovog dobrog čoveka. Primetivši to, gđa Miler je kazala: „Da, da, gospodine, vaša dobrota prema ovome sirotom mladiću dobro je poznata, uprkos nastojanju da to prikrijete; no nema ni jednoga slova istine u onome što su oni lupeži kazali. Gospodin Najtingel je sada otkrio čitavu stvar. Izgleda da je te ljude najmio neki lord, suparnik sirotog gospodina Džonsa, da bi ga silom odveli na neki brod. Bogzna na koga još može doći red da bude tamo odvučen. Gospodin Najtingel je razgovarao s oficirom lično — koji je pravi gospodin — i ovaj mu je ispričao sve, veoma žaleći što se tog poduhvata primio; on veli da to ne bi činio, da je znao da je g. Džons vrstan čovek; njemu su, veli, rekli da je on obična skitnica.”

Olvordi je na sve ovo razrogačio oči, i izjavio da je svaka reč koju je čuo za nj nova. „Da, gospodine,” odgovorila je ona, „verujem da je ovo za vas novost. Ta se priča, mislim, mnogo razlikuje od one koju su oni ispričali advokatu.”

„Kakvom advokatu, gospođo? Šta hoćete time da kažete?” upitao je Olvordi. „Ne, ne,” uzviknula je ona, „ovo baš toliko liči na vas: da poričete sopstvenu dobrotu! Ali gospodin Najtingel je njega video ovde.” — „Koga je video, gospođo,” upitao je Olvordi. — „Pa, vašeg advokata, gospodine,” odgovorila je ona, „koga ste tako ljubazno poslali da ispita tu stvar.” — „Časti mi moje, ja još ništa ne shvatam,” kazao je Olvordi. „Pa onda, molim vas, moj dragi zete, ispričajte vi to gospodinu,” uzviknula je ona. „Zaista, gospodine,” kazao je Najtingel, „u krčmi u Oldersgejtu, u društvu sa dva čoveka koji su bili u službi lorda Felamara, a u cilju da silom odvuču go-

spodina Džonsa na brod, i koji su bili prisutni pri onom nesrećnom sukobu između njega i g. Ficpatrika, video sam onog istog advokata koji je otišao od vas kad sam ja ušao k vama u odaju." — „Priznajem, gospodine," kazala je gđa Miler, „da kada sam videla toga gospodina da je došao k vama u odaju, kazala sam gospodinu Najtingelu da slutim da ste ga vi poslali tamo da ispita onaj slučaj." Na ovu vest na Olvordijevom licu pokazali su se znaci iznenađenja, i doista, bio je zanemio od čuda. Naposljetku je kazao, obraćajući se g. Najtingelu: „Moram i sâm priznati, gospodine, da se još nikad u svom veku nisam toliko iznenadio kao sada, čuvši ove vaše reči. Jeste li vi sigurni da je to bio taj gospodin?" — „Sasvim sam siguran," odgovorio je Najtingel. „U Oldersgejtu," upitao je Olvordi. „I jeste li vi bili u društvu s tim advokatom i tom dvojicom?" — „Jesam, gospodine," odgovorio je ovaj, „bezmalopolovinu sahat." — „Pa dobro, gospodine," kazao je Olvordi, „a kako se taj advokat ponašao? Jeste li vi čuli sve šta su razgovarali on i ona dvojica?" — „Nisam gospodine," odgovorio je Najtingel: „oni su se sastali pre no što sam ja došao. Advokat je malo govorio u mom prisustvu; no pošto sam nekoliko puta ispitao te ljude, koji su uporno tvrdili nešto što se neposredno protivilo onome što sam čuo od gospodina Džonsa, a što sam i od gospodina Ficpatrika saznao da je gola laž, advokat je umolio te ljude da govore samo istinu, i izgledalo je da se toliko zauzima za g. Džonsa, da sam ja, kad sam to isto lice video kod vas, pomislio da ste ga vi, u svojoj dobroti, poslali onamo." — „A zar ga vi niste tamo poslali?" upitala je gđa Miler. „Zaista, nisam," odgovorio je Olvordi; „niti mi je do ovoga časa bilo poznato da je kuda odlazio po takvom poslu." — „Ja vidim sve," kazala je gđa Miler, „duše mi moje, ja vidim sve! Nije ni čudo što su bili toliko u dosluhu u poslednje vreme. Sine, molim vas trknite odmah po te ljude — pronadite ih, ako su gde na zemlji. Ići ću sama." — „Draga gospođo," kazao je Olvordi, „imajte strpljenja, i budite ljubazni pa pošaljite devojkicu da pozove ovamo gospodina Daulinga, ako je u kući, ili ako nije, neka dode gospodin Blifil." Gđa Miler je izišla, gundajući nešto

za se, i ubrzo se vratila sa izveštajem da je g. Dauling izišao, no da „onaj drugi,” kako ga je nazvala, dolazi.

G. Olvordi je bio čovek hladnokrvnije naravi no što je bila ova dobra žena, koja se celim svojim bićem založila za stvar svoga prijatelja. Međutim ni on nije bio bez izvesnih podozrenja koja su bila blisko srodna njezinim. Kada je Blifil ušao u odažu, on ga je upitao, sa izrazom ozbiljnosti na licu, i pri tom ga pogledao manje prijateljski no ikada ranije, „Da li je njemu išta poznato o tome da se g. Dauling sastao sa nekim osobama koje su bile prisutne prilikom dvoboja između Džonsa i onog gospodina?”

Ništa nije opasnije od pitanja koje se iznenada upućuje čoveku čiji je posao da skriva istinu, ili da brani laž. To je razlog što one vrsne veličine, čija se služba sastoji u spasavanju života svojih bližnjih u Old Bejliu, ne žale truda da čestim prethodnim propitivanjem pogode svako pitanje koje bi se moglo postaviti njihovim klijentima na dan pretresa, i tako ih opreme umesnim i gotovim odgovorima koje inače i najplodnija pronalazačka sposobnost ne može u trenutku da pruži. Sem toga, nagao i žestok tok krvi, koji ova iznenađenja izazivaju, prouzrokuje često puta promenu u licu i čovek je primoran da svedoči protiv samog sebe. Takve su zaista bile promene koje je ovo iznenadno pitanje izazvalo na Blifilovom licu, da jedva možemo da zamerimo gđi Miler što je u svojoj revnosti odmah povikala: „Kriv je, časti mi moje! Kriv je, tako mi Boga!”

G. Olvordi ju je oštro ukoreo zbog ove naglosti; onda je, obraćajući se Blifilu, koji je izgledao da tone u zemlju, upitao: „Zašto ti, gospodine, oklevaš da mi odgovoriš? Ti si mu zacelo morao poveriti taj posao; jer on se, mislim, ne bi sâm latio takvog zadatka, a naročito da mene o tome ne upita.”

Blifil je tada odgovorio: „Priznajem, ujače, da sam pogrešio, no ipak ja se nadam vašem oproštaju.” — „Mome oproštaju?” kazao je Olvordi vrlo ljutito. „Da, ujače,” odgovorio je Blifil, „ja sam znao da ćete se vi ljutiti; no zacelo moj će mi dragi ujak oprostiti ovu posledicu najmilije ljudske slabosti. Samilost prema ljudima koji je ne zaslužuju, zločin je,

priznajem; no to je zločin od kojega ni vi niste sasvim slobodni. Ja znam da sam ga počinio više no jednom u vezi sa ovom istom osobom; priznajem da sam zaista poslao gospodina Daulinga, no ne u tašto i jalovo raspitivanje, nego da pokuša da ublaži svedočenje onih ljudi. To je, ujače, istina; pa i ako sam pokušao da je prikrijem od vas, ja je ne poričem."

"Priznajem," kazao je Najtingel, „ponašanje onog gospodina ostavilo je i na mene takav utisak."

"Sada, gospodo," kazao je Olvordi, „verujem da ćete jednom u životu priznati da ste gajili nepravičnu sumnju, i da nećete biti onako ljuti na moga sestrića kao što ste bili."

Gda Miler je ćutala; jer iako nije mogla tako brzo da bude zadovoljna Blifilom, koga je smatrala vinovnikom Džonsovog stradanja, ipak u ovom posebnom slučaju on ju je obmanuo, kao i ostale; toliko mu je đavo bio postojan prijatelj. I doista, na prostačku opasku, „Da đavo često puta napušta svoje prijatelje, i ostavlja ih na cedilu," ja gledam kao na veliku nepravdu koja se nanosi karakteru toga gospodina. Može biti da on katkada i napušta one sa kojima se samo kraj čaše upoznao, ili koji su, u najboljem slučaju, samo polovinom njegovi; ali on obično podržava ljude koji su mu odani službenici, i pomaže im u svima nevoljama, sve do prestanka njihove pogodbe.

Kao što savladana buna pojačava vladu, ili kao što se zdravlje savršenije uspostavlja posle oporavka od kakve boljke, tako i gnev, kada se otkloni, često puta daje nov život ljubavi. Takav je bio slučaj i g. Olvordia; jer pošto je Blifil otklonio veću sumnju, ona manja, koju je začelo Skverovo pismo, potonula je, naravno, i bila zaboravljena; a Tvekam, koji ga je veoma uvredio, zauzeo je sâm sve one misli koje je Skver bacio na Džonsove neprijatelje.

Što se Blifila tiče, gnev g. Olvordia prema njemu iščezavao je sve više i više. On je kazao Blifilu da mu ne samo oprašta izvanredno dejstvo njegove blagorodne prirode, no će mu čak prirediti zadovoljstvo da sledi njegov primer. Onda je, obraćajući se gdi Miler, kazao sa osmehom koji bi priličio anđelu: „Šta velite, gospodo: hoćemo li da uzmemo kola pa svi

zajedno da se odvezemo u posetu vašem prijatelju? Uveravam vas, to neće biti prva koju sam napravio nekome u zatvoru."

Svaki će čitalac, verujem, biti kadar da pogodi odgovor ove čestite žene; no on mora imati u sebi mnogo blagorodstva duše, i dobro poznavati spone prijateljstva, da bi osetio ono što je ona osetila u ovoj prilici. Malo njih, nadam se, mogu da osete ono što se sada zbivalo u Blifilovoj duši; ali oni koji to mogu, priznaće da mu je bilo nemoguće da stavi ikakvu zamerku ovoj poseti. Sudba, međutim, ili onaj gospodin nedavno gore pomenut, ostali su mu prijatelji, i spasli su ga od tako velikog potresa; jer u istome času kada su poslali za kola, prispeo je g. Portridž, i pozvavši gđu Miler iz društva, upoznao ju je sa strašnim događajem koji je nedavno izbio na svetlost; i čuvši za g. Olvordievu nameru, preklinjao ju je da pronade neki način da ga od nje odvрати: „Jer," kazao je, „ta se stvar mora po svaku cenu sačuvati u tajnosti od njega; a ako bi on sada otišao tamo, našao bi g. Džonsa i njegovu majku, koja je upravo prispela kad sam ja polazio, kako jedno nad drugim jadikuju zbog užasnog zločina koji su u neznanju počinili."

Sirota žena, koju je ova vest bezmalo lišila pameti, nikada nije bila manje sposobna da pronade neku izmišljotinu. Međutim, kako su žene u tome ipak mnogo vičnije no ljudi, smislila je neko izvinjenje, i, vrativši se Olvordiu, kazala je: „Zacelo, gospodine, iznenadiće vas što čujete od mene neki prigovor ljubaznom predlogu koji ste maločas napravili; no ja se bojim njegovih posledica ako se on odmah sprovede u delo. Morate pomisliti, gospodine, da su brojna zla, koja su nedavno snašla toga sirotog mladića, morala da ga bace u najcrnje očajanje i malodušnost; pa onda, gospodine, ako bismo mi svi odjednom izazvali u njemu toliko jak nastup radosti, — kao što znam da će izazvati vaše prisustvo, — bojim se da bi to moglo da prouzrokuje neko kobno zlo tim pre što mi njegov sluga, koji je napolju, kaže da je njegovo stanje daleko od dobrog."

„Je li to njegov sluga napolju?" upitao je Olvordi; molim vas pozovite ga ovamo. Hoću da ga pitam nešto o njegovom gospodaru."

Portridž se isprva plašio da se pojavi pred g. Olvordiem; ali najzad je pristao, pošto mu je gđa Miler, koja je često puta čula čitavu priču iz njegovih vlastitih usta, obećala da će ga pretstaviti.

Olvordi se opomenuo Portridža onoga časa kada je ovaj ušao u odaju, premda su mnoge godine protekle otkada ga nije video. Gđa Miler je, stoga, mogla da prištedi sebi uobičajenu besedu, u kojoj je, doista, bila nešto opširna; jer čitalac je, verujem, mogao već da opazi da je ta dobra žena, između ostalog, imala i jezik uvek spreman da ga stavi u službu svojih prijatelja.

„I jeste li vi,” upitao je Olvordi Portridža, „sluga gospodina Džonsa?” — „Ne mogu reći, gospodine,” odgovorio je Portridž, da sam baš pravi sluga; nas dvojica zasada živimo zajedno, vaša milosti. *Non sum qualis eram*, kao što je vašoj milosti vrlo dobro poznato.”

Olvordi mu je onda postavio mnoga pitanja o Džonsu, njegovom zdravlju i drugim stvarima; na sva ova Portridž je odgovorio bez i najmanjeg obzira na ono što jest, no imao je u vidu samo kako on želi da stvari izgledaju; jer strogo pridržavanje istine nije bilo među zapovedima morala ni religije ovog čestitog čoveka.

Za vreme ovog razgovora g. Najtingel se oprostio, a odmah zatim i gđa Miler je ostavila odaju, kada je i Olvordi odaslao Blifila; jer on je držao da će Portridž prema njemu biti otvoreniji ako budu sami. Tek što su ostali nasamo, Olvordi je otpočeo kao u sledećoj glavi.

GLAVA VI

U KOJOJ SE ISTORIJA DALJE NASTAVLJA

„Zacelo, prijatelju,” kazao je dobri čovek, „vi ste najčudniji od svih ljudskih bića. Ne samo što ste propatili, kao ranije zato, što ste ostali uporni u jednoj laži, no ostajete pri njoj do

kraja, i prikazujete se svetu kao sluga rodenog sina. Čemu se nadate iz svega toga? Kakva je vaša pobuda?"

„Vidim, gospodine," kazao je Portridž, padajući na kolena, „da je vaša milost predubedena o meni, i rešena da mi ne veruje ništa što kažem, pa stoga šta вреди da odričem? Ali postoji neko iznad nas ko zna da ja nisam otac toga mladića."

„Kako!" uzviknuo je Olvordi. „Zar hoćete da poričete ono radi čega ste ranije osuđeni, na osnovu tako nepobitnih i očevidnih dokaza? Štaviše, činjenica da vas sada nalazimo sa ovim istim čovekom, zar nije potvrda svemu onome što je pre dvadeset godina govorilo protiv vas? Ja sam misilo da ste vi ostavili zemlju, ili da ste već odavno umrli. Na koji ste način saznali nešto o ovome mladiću? Kako ste se našli s njim, ako niste održavali neku prepisku? Poričete li to? Jer uveravam vas da će vaš sin znatno da dobije u mom mišljenju, ako čujem da je u njemu osećanje sinovske dužnosti takvo, da je potajno pomagao svoga oca tokom tolikih godina."

„Ako će vaša milost da me strpljivo sasluša," kazao je Portridž, „reći ću vam sve." Kad mu je rečeno da nastavi, on je kazao: „Kada sam pao u vašu nemilost, gospodine, moja je propast brzo usledila; jer izgubio sam moju malu školu, a sveštenik, misleći valjda da će time ugoditi vašoj milosti, oduzeo mi je i pisarsku službu; tako sam mogao da se uzdam samo u berbernicu, koja je, u kraju kao što je onaj, jedno sredstvo životarenja; a kada je moja supruga umrla (za sve to vreme slala mi je pomoć od dvanaest funti na godinu neka nepoznata ruka, o kojoj, vaistinu, verujem da je bila vaša, jer niko o kome sam čuo, sem vas, ne čini takva dela); no kao što sam rekao, kada je ona umrla, ta je pomoć prestala; a kako sam imao dva-tri mala duga, koji su počeli da mi dodijavaju, naročito jedan koji je neki beležnik preko suda isterao od petnaest na pedeset funti;*) i kako sam se našao lišen svih život-

*) Ovo je činjenica o kojoj znam da se dogodila nekom siromašnom svešteniku u Dorsetskoj grofoviji, a usled nevaljalstva nekog advokata koji, ne zadovoljavajući se strahovitim sudskim troškovima koje je siro-

nih sredstava, skupio sam ono malo sirotinje kako sam najbolje znao, i udaljio se.

„Prvo mesto u koje sam otišao bilo je Solsberi, gde sam stupeo u službu kod nekog gospodina pravničke struke, jednog od najboljih ljudi koje sam ikad upoznao; jer on ne samo što je bio dobar prema meni, no znam hiljadu dobrih i milosrdnih dela koja je počinio dok sam boravio kod njega; i znam da je odbijao poslove koji su bili nedostojni i ugnjetački.” — „Nije potrebno da se toliko upuštate u pojedinosti,” kazao je Olvordi; „ja znam ko je taj gospodin; on je doista valjan čovek, i čini čast svojoj struci.” — „onda sam se, gospodine,” nastavio je Portridž, „preselio otuda u Limington, gde sam proveo preko tri godine u službi opet jednog pravnika, koji je takode bio veoma dobar gospodin, i, vaistinu, jedan od najveselijih ljudi u Engleskoj. Ele, gospodine, posle tri godine ponovo sam otvorio malu školu, i bilo je izgleda da će stvari opet da krenu kako valja, no onda se dogodio najnesrećniji slučaj. Gojio sam tu jedno svinjče; no jednoga dana, kad zla sreća hoće, provali to moje svinjče u vrt nekog mog suseda, oholog i osvetoljubivog čoveka, koji uzme advokata, nekog — nekog — sad ne mogu da se setim njegovog imena — i ovaj podigne protiv mene tužbu, pa pred sud. Kad sam došao tamo, — Gospod neka mi se smiluje, — pomislih, kad sam čuo šta govore savetnici. Bio je jedan koji je rekao njegovoj milosti hrpu najpodlijih laži o meni: nagonim brave u tuđe vrtove, i još mnogo koječega; najzad reče da se nada da sam doterao svoje brave na dobro tržište. Vaistinu, čovek bi pomislio da sam najveći svinjarski trgovac u Engleskoj; a ne vlasnik nekog jadnog, malog svinjčeta. Ele —” — „Molim vas,” kazao je Olvordi, „ne idite toliko u pojedinosti; ja još ništa nisam čuo o vašem sinu.” — „Oh, prošlo je mnogo godina,” odgovorio je Portridž, „pre

mašni čovek morao da plati, poveo još naknadni sudski postupak; ovom se metodom često služilo da bi se tlačila sirotinja, a novac je išao u džepove advokata, na veliku sramotu zakona, naroda, hrišćanstva, pa čak i same ljudske prirode. — Pisac.

no što sam video svoga sina, kako ste izvoleli da ga nazovete. Prešao sam posle toga u Irsku i predavao u nekoj školi u Korku (jer ova me je parnica ponovo upropastila i odležao sam sedam godina u tamnici u Vinčestru)." — „Dobro," kazao je Olvordi, „preskočite to, pa da čujemo šta je bilo po vašem povratku u Englesku." — „Onda, gospodine," kazao je on, „otprilike pre pola godine iskrcao sam se u Bristolu, gde sam ostao neko vreme, pa videći da poslovi ne idu, a saznajući da je u jednom mestancu između Bristola i Glostera umro berberin, ja se uputim tamo, i boravio sam onde oko dva meseca kada je naišao g. Džons." Onda je potanko ispričao Olvordiu što je bolje mogao o njihovom prvom susretu, i o svemu drugom, što se desilo od onoga dana do ovoga; pri tome je često svoju priču kitio pohvalama Džonsu, ne zaboravljajući da pomene ni njegovu veliku ljubav i poštovanje prema Olvordiu. Završio je rečima: „Eto, gospodine, kazao sam vašoj milosti celu istinu." Onda je najsvečanije ponovio svoju izjavu da on „nije Džonsov otac, kao što nije otac ni rimskoga pape," dozivajući pri tome najstrašnija prokletstva da mu se sruče na glavu, ako ne govori istinu.

„Šta da mislim o ovoj stvari?" uzviknuo je Olvordi. „Iz kakvog to razloga vi tako uporno poričete činjenicu koja bi vam, mislim, pre bila od koristi kada biste je priznali?" — „Vaistinu, gospodine," odgovorio je Portridž, (jer duže nije mogao da izdrži), „ako vaša milost neće meni da veruje, brzo će vam se pružiti druga prilika da se uverite do mile volje. Kamo da ste se prevarili u majci toga mladića, kao što ste se prevarili u njegovom ocu!" A kada je bio upitan šta je time hteo da kaže, ispričao je Olvordiu, sa svima znacima užasa na licu i u glasu, celu priču za koju je malo ranije toliko molio gđu Miler da je od njega sakrije.

Olvordia je ovo otkriće isto toliko prenerazilo kao i njega samog dok je o njemu pripovedao. „Bože Gospode," uzviknuo je, „u kakve strašne nesreće porok i nerazboritost bacaju ljude! Koliko posledice nevaljalstva premašuju katkada naše namerе!" On je jedva izgovorio ove reči, kada je gđa Voters naglo i užurbano ušla u odaju. Čim ju je Portridž ugledao,

uzviknuo je: „Evo je, gospodine, evo te žene. Ovo je nesrećna majka gospodina Džonsa: uveren sam da će me ona osloboditi optužbe pred vašom milosti. Molim vas, gospodo —”

Gda Voters, ne obraćajući ni malo pažnju na Portridžove reči, a gotovo ni na njega samog, prišla je g. Olvordiu i kazala: „Tako je odavno, gospodine, otkada sam imala čast da vas vidim, da verujem da me se više ne sećate.” — „Zaista,” odgovorio je Olvordi, „vi ste se toliko promenili u mnogom pogledu, da vas ne bih odmah dozvao u sećanje, da mi ovaj čovek ovde nije kazao ko ste. Jeste li došli k meni, gospodo, kakvim naročitim poslom?” Olvordi je ovo rekao držeći se na velikom otstojanju; jer čitalac će lako poverovati da on nije bio veoma zadovoljan ponašanjem ove gospe, kako onim što je ranije čuo, tako ni ovim što mu je Portridž sada kazao.

Gda Voters je odgovorila: „Zaista, gospodine, došla sam vam veoma naročitim poslom; no on je takav, da to mogu da saopštim samo vama. Moram stoga da vas zamolim za reč nasamo; jer uveravam vas, ovo što ću vam reći, od najvećeg je značaja.”

Portridžu je onda naređeno da se udalji; ali pre no što je otišao, zamolio je gospodu da uveri g. Olvordia o njegovoj nevinosti. Ona mu je na to odgovorila: „Toga ne treba da se plašite, gospodine; ja ću savršeno uveriti o tome g. Olvordia.” Onda se Portridž povukao, a šta se zbilo između g. Olvordia i gde Voters zapisano je u sledećoj glavi.

GLAVA VII

NASTAVAK ISTORIJE

Kako je gda Voters čutala nekoliko časaka, g. Olvordi nije mogao da se uzdrži a da ne kaže: „Žao mi je, gospodo, što opažam, po ovome što sam otada čuo, da ste toliko zloupotrebili —” „Gospodine Olvordi,” kazala je ona, upadajući mu u reč, „ja znam da imam pogrešaka, no nezahvalnost prema vama nije jedna od njih. Ja nikada ne mogu i neću da zaboravim vašu dobrotu prema meni, koju sam, priznajem, vrlo

malo zaslužila; no budite ljubazni i okanite se zasada svih ukora meni, jer imam da vam saopštim jednu tako važnu stvar koja se tiče onoga mladića kome ste dali moje devojačko prezime Džons."

„Jesam li ja, onda, u neznanju," kazao je Olvordi, „kaznio nevinog čoveka, u osobi onoga koji nas je upravo ostavio? Nije li on otac deteta?" — „Zaista nije," odgovorila je gđa Voters. „Vi ćete, možda, izvoleti da se opomenete, gospodine, da sam vam nekada kazala da ćete to saznati; i priznajem da sam kriva zbog svirepog nemara, što vam to ranije nisam otkrila. Zaista, malo sam znala koliko je to potrebno." — „Dobro, gospodo, izvolite da nastavite," kazao je Olvordi. „Vi se morate sećati, gospodine," kazala je ona, „jednog mladića po imenu Samer." — „Vrlo dobro, uzviknuo je Olvordi; on je bio sin jednog veoma učenog i čestitog sveštenika, s kojim sam živeo u najvećem prijateljstvu." — „Tako je izgledalo, gospodine," odgovorila je ona; jer vi ste se, mislim, starali o vaspitanju toga mladića, i izdržavali ste ga na univerzitetu, gde je, mislim, bio svršio nauke kada je došao da stanuje u vašoj kući; divnijeg čoveka, moram reći, sunce nije videlo; jer pored toga što je bio naočitiji od svih ljudi koje sam ikad videla, bio je tako mio, duhovit i lepo vaspitan." — „Siromah čovek," kazao je Olvordi, „smrt ga je zacelo prerano pokosila; a ko bi pomislio da je on imao na duši i takve grehe! Jer ja jasno opažam da vi hoćete da mi kažete da je on otac vašeg deteta."

„Zaista, gospodine," odgovorila je ona, „on to nije." — „Kako to?" kazao je Olvordi, „i čemu teži ceo ovaj predgovor." — „Jednoj povesti, gospodine," odgovorila je ona, „koja je meni pala u deo da je otkrijem vama. O gospodine, spremite se da čujete nešto što će vas iznenaditi, što će vas rastužiti!" — „Govorite," kazao je Olvordi; „ja nisam svestan nikakvog zločina, i ne mogu se plašiti da čujem." — „Gospodine," kazala je ona, „taj gospodin Samer, sin vašeg prijatelja, školovan o vašem trošku, koji je, posle godinu dana življenja u vašoj kući kao da vam je bio rođeni sin, umro u njoj od malih boginja, i koga ste vi nežno ožalili i sahranili kao svoga; taj Samer, gospodine, otac je ovoga deteta." — „Kako!" uzviknuo

je Olvordi, „vi sebi protivrečite.“ — „To ne činim,“ odgovorila je ona; „on je zaista bio otac onoga deteta, ali ne sa mnom.“ — „Pripazite se, gospodo,“ kazao je Olvordi, „da zbog izbegavanja jedne krivice ne počinite drugu, govoreći neistinu. Setite se da postoji neko od koga ne možete ništa sakriti i pred čijim sudom laž samo povećava vašu krivicu.“ — „Zaista, gospodine,“ kazala je ona, „ja nisam njegova majka, niti bih za čitav svet htela sada da smatram sebe takvom.“ — „Vaš razlog tome meni je poznat,“ kazao je Olvordi, „i radovaću se koliko i vi ako budem video da je tako; no morate da se opomenete da ste mi sami nekada priznali da jeste.“ — „Ono što sam vam tada priznala,“ kazala je ona, „bilo je istina utoliko što su ove ruke položile novorođenče u vašu postelju; položile ga po naređenju njegove majke; po njenom sam naređenju docnije priznala da je ono moje; i smatrala sam da me je njena plemenitost velikodušno obdarila za čuvanje tajne i nanesenu sramotu.“ — „Ko je mogla da bude ta žena?“ upitao je Olvordi. „Zaista, plašim se da pomenem njeno ime,“ odgovorila je gđa Voters. „Po čitavom ovom pripremanju.“ uzviknuo je on, „treba li ja da pogodim da je ona u srodstvu sa mnom.“ — „Zaista, bila je u vrlo bliskom.“ Na ove reči Olvordi je razrogačio oči, a ona je nastavila: „Vi ste imali sestru, gospodine —“ „Sestru!“ uzviknuo je on zaprepašćeno. „Tako mi svega što je najsvetije,“ zaklela se ona, „vaša je sestra majka onog deteta koje ste našli u svojoj postelji.“ — „Je li to moguće?“ uzviknuo je Olvordi. „Gospode Bože!“ — „Imajte strpljenja, gospodine,“ kazala je gđa Voters, „i ja ću vam ispričati celu povest. Odmah po vašem odlasku u London, gđica Bridžet došla je jednog dana mojoj majci. Izvolela je da kaže da je čula izvanredno povoljne stvari o meni: kako se ja obrazovanošću i razboritošću ističem između svih tamošnjih devojaka; tako je ona izvolela reći. Onda mi je naredila da joj dodem u veliku kuću; a kada sam došla, dala mi je da joj čitam. Moje joj se čitanje veoma svidelo, bila je veoma ljubazna prema meni, i dala mi mnoge poklone. Naposljetku je uzela da me ispituje, kao po katehizmu, o čuvanju tajne; kako su joj se moji odgovori učinili veoma zadovoljavajući, zaključala je najzad

vrata svoje odaje, povelala me u sobičak do ove pa i ta vrata zaključala, i kazala da hoće da me uveri koliko ima pouzdanja u moju čestitost, time što će mi odati tajnu, od koje njena čast, pa sledstveno i njen život, zavise. Onda je učutala nekoliko minuta, za koje je vreme više puta brisala oči, pa me je upitala mislim li da li može i moju majku bez opasnosti da posveti u to. Odgovorila sam da bih životom smela da jamčim za njenu vernost. Onda mi je poverila veliku tajnu koja joj je igrala pod nedrima, a koja joj je, verujem, zadala veći bol no što ga je docnije pretrpela pri porođaju. Tada je bilo dogovoreno da samo moja majka i ja poslužimo u kući tom prilikom, a da se gđa Vilkins ukloni s puta i pošalje u najudaljeniji deo Dorseta, da bi se raspitala o vladanju neke služavke, što je bilo i učinjeno; jer gospodica je bila već tri meseca pre toga otpustila svoju dvorkinju, a za to vreme ja sam bila uzeta na probu, kako je govorila, da lično nju dvorim, premda je docnije izjavila da nisam dovoljno spretna za tu vrstu službe. Ovo, i još mnoge druge stvari koje je govorila o meni, nabacivala je navlaš, da bi sprečila da gđa Vilkins štogod ne posumnja kada ja budem priznala da je dete moje; jer ona je mislila da niko ne bi mogao da poveruje da bi se ona usudila da vredi devojkicu kojoj je poverila takvu tajnu. Možete verovati, gospodine, da sam bila dobro plaćena za sve one uvrede, no znajući im povod, bila sam veoma zadovoljna. Zaista, gospodica je najviše podozrevala u gđu Vilkins; no ne zato što joj je ta žena bila i najmanje mrska, već stoga što je smatrala nesposobnom da sačuva tajnu, a naročito od vas, gospodine; jer ja sam često puta čula gospodicu Bridžet da kaže, da kada bi gospoda Vilkins počinila ubistvo, ona bi i to, začelo, saopštila vama. Najzad je došao očekivani dan; a gospoda Vilkins, koja je nedelju dana držana u pripravnosti, i uklanjana s vremena na vreme pod ovim ili onim izgovorom, poslata je na put. Onda se dete rodilo, u prisustvu samo moje majke i mene, a majka ga je odnela našoj kući, gde ga je čuvala u tajnosti sve do one večeri kad ste se vi vratili s puta; po naređenju gospodice Bridžet, ja sam ga odnela u postelju, u kojoj ste ga našli. Vešto ponašanje vaše sestre otklonilo je svaku sumnju,

jer je, tobož, pokazivala zlovolju prema detetu, a ugađala mu je, opet, samo iz obzira prema vama."

Gđa Voters je onda mnogim izjavama potvrdila istinitost ove povesti, i završila je rečima: „Tako ste, gospodine, naposljetku pronašli vašeg sestrića; jer verujem da ćete vi njega otsada za takvog smatrati; i ja ne sumnjam da će vam pod tim imenom biti dika i uteha."

„Nije potrebno, gospodo," kazao je Olvordi, „da vam kažem koliko sam zaprepašćen ovim što ste mi ispričali; pa ipak vi ne biste hteli, i ne biste mogli, da složite ovolike okolnosti da biste dokazali jednu neistinu. Priznajem, sećam se nekih stvari koje su u meni nekada začele misao da moja sestra gaji izvesnu naklonost prema tome Sameru. Ja sam joj to bio pomenuo; jer ja sam njega toliko cenio, kao i njegovog oca, da bih drage volje bio pristao na brak između njih dvoje; no ona je s takvim prezirom govorila o toj mojoj neljubaznoj sumnji, kako ju je nazvala, da o tome predmetu nisam nikada više progovorio. Bože moj! No, volja Gospodnja upravlja nama svima. Pa ipak, postupak moje sestre bio je najvećma neopravdan što je tu tajnu odnela sobom sa ovoga sveta." — „Uveravam vas, gospodine," kazala je gđa Voters, „da njena namera nije bila takva; ona mi je često puta govorila da namerava da vam to jednoga dana saopšti. Govorila je, doista, da se veoma raduje što je njena zamisao o prikrivanju tako dobro uspela; i što ste vi, iz sopstvenih pobuda, toliko zavoleli to dete, da još nije bilo potrebno da o tome daje izrične izjave. Oh, gospodine, da je ona doživela da vidi tog jadnog mladića isteranog kao skitnicu iz vaše kuće! Još gore, da je ona, gospodine, mogla da živi i čuje kako ste uzeli advokata da biste ga nevinog progonili zbog ubistva! Oprostite mi, gospodine Olvordi, no moram reći da je to od vas bilo neljubazno. Zaista, vas su prevarili; on to nikad nije zaslužio od vas." — „Odista, gospodo, kogod vam je to rekao, zloupotrebio je moje ime," kazao je na to Olvordi. „Ne, gospodine," odgovorila je ona, „ne bih želela da me pogrešno razumete; nisam htela da uzmem slobodu da vam kažem da ste vi krivi zbog ma kakve nepravde. Gospodin koji me je posetio nije mi predlagao tako nešto; on

je samo rekao, držeći da sam ja supruga gospodina Ficpatrika, da ću, ako je g. Džons ubio moga muža, dobiti pomoć u novcu, kolikogod mi bude trebalo, da bi moju tužbu na sudu zastupao jedan veoma uvažen advokat, kome je dobro poznato s kakvom ću huljom imati posla. Preko toga čoveka sam i saznala ko je g. Džons; a ovaj čovek, čije je ime Dauling, vaš je nadzornik imanja, kako mi je g. Džons kazao. Njegovo sam ime otkrila veoma čudnim slučajem, jer on sâm je odbio da mi to kaže; no Portridž, koji ga je video u mome stanu kada je po drugi put došao, poznavao ga je ranije iz Solsberija."

„A je li taj g. Dauling," upitao je Olvordi, veoma zaprepašćen u licu, „kazao vama da ću ja pomoći da se onaj mladić progoni?" — „Nije, gospodine," odgovorila je on. „ne bih htela da ga krivo optužujem. Rekao je da će mi biti data pomoć, ali nije kazao čija. No vi mi morate oprostiti, gospodine, ako sam ja, sticajem prilika, pomislila da ona može biti samo vaša." — „Zaista, gospodo," odgovorio je Olvordi, „sudeći po okolnostima, ja sam isuviše uveren da je nekoga drugog. Gospode Bože, kakvim se čudesnim načinom katkada rasvetljaju najcrnja i najpodlija lupeštva! Smem li da vas zamolim, gospodo, da ostanete ovde dok dode osoba koju ste pomenuli? Ja njega očekujem svakog trenutka; štaviše, on je, može biti, već u kući."

Olvordi je onda kročio do vrata, da bi pozvao devojkicu, ali tada je ušao u sobu, ne g. Dauling, no gospodin koga ćemo videti u sledećoj glavi.

GLAVA VIII

DALJI NASTAVAK

Gospodin koji je sada prispeo nije bio niko drugi nego g. Vestern. Čim je ugledao Olvordia, ne obazirući se ni malo na prisustvo gde Voters, zagalamio je ovako: „Lepa parada u mojoj kući! Redak me belaj snašao! Prokletstvo je imati kćer." — „Šta se desilo, susede?" upitao je Olvordi. — „Šta se desilo, pitate," odgovorio je Vestern; „i to baš sada kad sam mislio da se povinovala; štaviše, kad mi je, takoreći, sama

obećala da će raditi onako kako ja hoću, i kad sam mislio da još samo treba da pošaljem po beležnika, pa da svršimo stvar! Šta mislite da sam otkrio? — Otkrio sam da me je mala beštija sve vreme vukla za nos, i vodila prepisku sa onim vašim kopilanom. Sestra Vestern, sa kojom sam se posvadao zbog nje, poslala mi je glas o tome, i naredio sam da joj pretresu haljine dok je spavala; i evo pismo koje je onaj kurvić napisao svojom rukom. Nisam imao strpljenja da ga celog pročitam, jer duže je no beseda popa Sapla; ali video sam da joj najviše piše o ljubavi, a, doista, i o čemu bi drugom? Zatvorio sam je ponovo gore u sobu, i ne pristane li da se odmah uda, sutra će pravo u selo, gde će ostatak života provesti u sobici pod krovom, na hlebu i vodi; i što pre takva beštija pre-svisne, to bolje; premda, davo da je nosi, žilavo je to. Živeće ona još dugo, da mene jede." — „Gospodine Vesterne, odgovorio je Olvordi, „vi znate da sam se ja uvek protivio nasilju, a i sami ste obećali da se njime nećete koristiti." — „Dabome," uzviknuo je Vestern, „no to je bilo samo pod uslovom da ona pristane lepim načinom. Šta tu — davola mu i Doktora Fausta! — zar ja ne mogu da radim šta hoću sa svojom kćeri, a naročito kad želim samo njeno dobro," — „Dobro, susede," odgovorio je Olvordi, „ako hoćete meni da dopustite, ja ću još jedanput da porazgovaram sa gospodicom, ne bih li je priklo-nio." — „Hoćete li," kazao je Vestern; „eto, to je lepo i kom-šijski, i možda ćete vi postići više nego ja; jer verujem, ona vas ceni veoma mnogo." — „Onda, gospodine," kazao je Olvordi, „ako vi hoćete da odete u vaš stan, i da oslobodite zatoč-enja mladu gospodicu, ja ću doći da je posetim kroz polovinu sahata." — „Ali zamislimo da ona u međuvremenu pobegne sa onim? Jer advokat Dauling mi veli da nema nade da će onog junošu obesiti; jer onaj je čovek živ, a izgleda da će i ozdraviti, pa on misli da će Džons biti vrlo brzo pušten iz zatvora." — „Kako!" uzviknuo je g. Olvordi, „jeste li ga vi, dakle, uputili da se raspita, ili da radi ma šta po toj stvari?" — „Ne, bo-gami," odgovorio je Vestern; on mi je to otoič sâm rekao." — „Otoič!" uzviknuo je Olvordi; „pa gde ste ga videli? Ja veoma želim da se vidim sa gospodinom Daulingom." — „Pa

to možete odmah, kad dodete meni u stan; jer tamo će se da nas pre podne sastati još neki advokati zbog jedne hipoteke. Vrag mu babin, izgubiću, mislim, dve-tri hiljade funti, zahvaljujući onom poštenjakoviću, gospodinu Najtingelu." — „Dobro, gospodine," kazao je Olvordi, „kroz pola sata biću u vašem stanu." — „I jedanput bar, primite savet budale," uzviknuo je vlastelin: „ne pomišljajte da ćete izići s njom na kraj lepim načinom, jer ja sam to odavno pokušavao. Nju moramo da zastrašimo, i nema tu drugog puta. Recite joj da sam ja njen otac; i kakav je strašan greh neposlušnost, a zatim kako se to užasno kažnjava na onome svetu; a na ovome će recite, živeti u sobičku na tavanu, o malo vode i hleba." — „Učiniću sve što mogu," kazao je na to Olvordi; „jer uveravam vas, ništa toliko ne želim kao da mi ovo ljupko stvorenje postane rođ." — „Bome, cura je dobra, što se toga tiče," uzviknuo je vlastelin, — „to mogu o njoj da kažem, iako je moja kćer; inače, ako čovek bira, mogao bi da natrapa i na gore. I samo kada bi još htela da me sluša, na stotinu milja odavde ne biste našli oca koji toliko kao ja voli svoju kćer; no vidim da ste zauzeti sa gospođom, pa ću se zato udaljiti, i čekaću vas kod kuće; vaš ponizan sluga."

Čim je g. Vestern otišao, gđa Voters je kazala: „Vidim, gospodine, da se vlastelin ni najmanje ne seća moga lika. Mislim da me ni vi, gospodine Olvordi, ne biste prepoznali. Ja sam se vrlo mnogo promenila od onoga dana kada ste mi ona tako ljubazno dali onaj savet, i srećna sam što sam vas poslušala." „Zaista, gospođo," kazao je Olvordi, „bilo mi je vrlo žao kad sam prvi put čuo suprotno." — „Zaista, gospodine," odgovorila je ona, „moju je propast prouzrokovao jedan lupeškovan plan; ja doduše, ne mislim da bih se u vašim očima opravdala kada bi vam to bilo poznato, no bar biste blaže sudili o mojoj pogrešci, i možda se sažalili na mene. Vi sada nemate dokonog vremena da biste čuli čitavu moju povest; no znajte samo to, da sam bila izneverena posle najsvečanijih obećanja o braku; štaviše, u očima Neba ja sam bila udata za nj; jer posle mnogog čitanja o tome predmetu, ja sam se uverila da su posebni obredi potrebni jedino da bi dali zakon-

sku potvrdu braku, i imaju samo svetovnu korist, što daju ženi preimućstva supruge; ali ženu koja ostaje verna jednom čoveku, koji joj je najsvečanije dao reč, savest može zbog malo čega da optuži, makako je ljudi nazvali." — „Žao mi je, gospodo," kazao je Olvordi, „što ste se tako loše koristili vašom učenošću. Zaista, bilo bi bolje da ste naučili još mnogo više, ili da ste ostali u neznanju. No ipak, gospodo, bojim se da imate da odgovorate za više no ovaj jedan greh." — „Za vreme njegovog života," odgovorila je ona, „a to je više od dvanaest godina, ja nisam pogrešila. I onda, gospodine, pomislite šta može žena, lišena svoga ugleda, i ostavljena sama: hoće li dobrodušni svet da dopusti takvoj zalutaloj ovci da se vrati na stazu vrline, čak i ako ona to veoma želi? Velim vam, da je bilo u mojoj vlasti, ja bih taj put izabrala; no nužda me je odvela u ruke kapetana Votersa, s kime sam, iako nevenčana, proživela više godina, i uzela njegovo ime. U Vusteru sam se rastala od toga gospodina, kada je on otišao dalje protiv pobunjenika. i tada sam se slučajno sreła sa gospodinom Džonsom koji me je spasio iz šaka jednog lupeža. Doista, on je najvredniji među ljudima. Nijedan mladić njegovih godina, ja verujem, nije manje poročan, a malo njih imaju dvadeseti deo njegove vrline; šta više, ma kakve poroke on imao, ja sam tvrdo uverena da je on sada odlučio da ih, se oslobodi." — „Nadam se da je tako," kazao je Olvordi, „i nadam se da će u toj odluci istrajati. Moram reći da još uvek gajim istu nadu i prema vama. Svet je, slažem se, sklon da bude previše nemilosrdan u takvim prilikama; no ipak, vreme i istrajnost savladaće ovu njegovu nenaklonjenost, kako bih je mogao da nazovem, prema samilosti; jer premda ljudi nisu, kao Nebo, spremni da prihvate grešnika koji se kaje, ipak istrajnost u pokajanju zadobiće najzad i njihovu milost. O ovome budite uvereni, gospodo Voters: da vam pomoć koja je u mojoj vlasti neće biti uskraćena, kadgod budem video da iskreno želite da ostvarite svoje dobre namere."

Gda Voters je pala na kolena pred njim, i, u bujici suza, odala je najtoplije priznanje njegovoj dobroti, koja je, kao

što je tačno kazala, više odisala božanskom no ljudskom pr
rodom.

Olvordi ju je podigao, i govorio joj je najblaže reči koj
je mogao da smisli, da bi je utešio; u tome ga je prekinuo da
lazak g. Daulinga, koji se, čim je ugledao gdu Voters, trga
i izgledao nešto pometen; no on se brzo pribrao što je bolj
mogao, i onda je rekao da je u najvećoj hitnji, jer treba da pr
sustvuje nekom savetovanju u stanu g. Vesterna; međutim
smatrao je za svoju dužnost da navrati i upozna ga sa mnje
njem saveta o slučaju o kome mu je ranije govorio; naim
prisvajanje novca u onome slučaju ne može se uzeti kao zlo
čin, ali može da se povede postupak protiv nalazača, pa ak
porota stekne uverenje da je novac pripadao tužiocu, tužila
će presudom dobiti rečenu svotu.

Olvordi je, ne odgovarajući uopšte na ovo, zamandal
vrata i, prilazeći Daulingu stroga izgleda, kazao: „Ma kolik
bila vaša hitnja, gospodine, vi morate najpre da mi odgov
rite na neka pitanja. Poznajete li vi ovu gospodu?” — „T
gospodu, gospodine!” odgovorio je Dauling veoma se ustežuć
Olvordi je na to rekao najsvečanijim glasom: „Čujte me, go
spodine: ako cenite moju blagonaklonost prema vama, ili ak
vam je stalo do toga da i jedan časak duže ostanete u mojo
službi, ne ustežite se i ne vrdajte; odgovarajte verno i tačn
na svako pitanje koje ću vam postaviti. Poznajete li ovu go
spodu?” — „Da, gospodine,” kazao je Dauling, „video sam
gospodu.” — „Gde, gospodine?” — „U njenom stanu” — „P
kakvom ste poslu išli tamo, gospodine; i ko vas je poslao?
— „Išao sam, gospodine, da bih se raspitao, gospodine, o go
spodinu Džonsu.” — „A ko vas je poslao da se raspitate o nje
mu?” — „Ko me je poslao, gospodine? Pa, gospodine, posla
me je gospodin Blifil.” — „A šta ste vi kazali gospodi povi
dom toga.” — „Pa, gospodine, nemoguće je da se čovek set
svake reči.” — „Hoćete li vi, gospodo molim vas, da pomogne
te gospodinovom pamćenju?” — „On mi je kazao, gospodi
ne,” kazala je gđa Voters, „da će me neki veoma uvažen go
spodin pomoći novcem kolikogod bude trebalo, da sudski pro
gonim gospodina Džonsa, — ako je on ubio moga muža, — je

je njemu dobro poznato kakva je on hulja. Mogu se zakleti da su ovo sušte reči koje je on rekao." — „Jesu li to bile vaše reči?" upitao je Olvordi. „Ne mogu baš tako tačno da ih dozovem u sećanje," kazao je Dauling; „no mislim da sam govorio u tome smislu." — „A je li vam gospodin Blifil naredio da tako govorite?" — „Zacelo, gospodine, ja ne bih odlazio tamo iz sopstvenih pobuda, niti bih dragovoljno prekoračio ovlašćenja koja su mi data. Ako sam tako rekao, mora biti da sam tako razumeo uputstva g. Blifila." — „Čujte me, gospodine," kazao je vlastelin; dajem vam reč pred ovom gospođom, da ću vam oprostiti sve što ste uradili po naređenju gospodina Blifila, pod uslovom da mi kažete najstrožu istinu; jer ja vam verujem ono što ste kazali: da u toj stvari ne biste radili iz sopstvenih pobuda, ni bez ovlašćenja. Gospodin Blifil vas je, onda, isto tako uputio da ispitete onu dvojicu u Oldergejtu?" — „Jeste, gospodine." — „Dobro, a kakva vam je uputstva dao tom prilikom? Opomenite se što bolje možete, i recite mi, koliko god je to moguće tačno, svaku reč koju je kazao." — „Pa, eto, gospodine, gospodin Blifil me je poslao da pronađem one dve osobe koje su bile očevideci pri onom sukobu. Kazao je da se boji da bi gospodin Džons ili njegovi prijatelji mogli da ih podmite; još je rekao da krv traži krv, i da su ne samo oni koji prikrivaju ubicu, no i oni koji propuštaju da učine sve što je u njihovoj vlasti da se pravda zadovolji, saučesnici u zločinu. Kazao je da vi veoma mnogo želite da tu hulju stigne pravedna kazna, premda je vama nezgodno da se javno za to založite." — „Tako vam je, dakle, on rekao?" — „Jeste, gospodine," uzviknuo je Dauling; „i zacelo, ja se ne bih upuštao tako daleko ni za koga živog sem za vašu milost". — „Kako to; „daleko," upitao je Olvordi. „Pa, gospodine," uzviknuo je Dauling, „ja ne bih želeo ni po koju cenu da vaša milost misli da bih ja hteo da budem kriv zbog krivokletstva; ali postoje dva načina svedočenja. Rekao sam im stoga da odbiju, ako bi im druga strana štogod ponudila; a mogu da budu sigurni da time neće ništa izgubiti ako, kao poštene ljudi, budu govorili istinu. Kazao sam da smo mi čuli da je gospodin Džons prvi napao onog gospodina, i da, ako je to istina, tako izjave;

nagovestio sam im pri tome, da time neće biti na šteti." — „Ja zaista mislim da ste daleko otišli," uzviknuo je Olvordi. „Ne, gospodine," kazao je Dauling, „uveravam vas da nisam želeo da kažu neistinu; niti bih ja njima rekao ono, da nisam želeo da ugodim vama." — „Vi ne biste mislili, verujem, da meni time ugađate, da vam je bilo poznato da je taj gospodin Džons moj rodeni sestrčić? — „Uveravam vas, gospodine, da meni nije priličilo da obraćam niti malo pažnje onome što sam mislio da vi želite da prikrijete." — „Kako!" uzviknuo je Olvordi. „Zar je to vama, dakle, bilo poznato?" — „Gospodine," odgovorio je Dauling, „ako mi vaša milost naređuje da govorim istinu, ja ću istinu reći. Da, gospodine, bilo mi je poznato; jer to su bile bezmalo poslednje reči koje je gospoda Blifil izgovorila; ona ih je kazala meni kad sam stajao sâm kraj nje-ne postelje, i kada mi je predala pismo koje sam od nje do- neo vašoj milosti" — „Kakvo pismo?" uzviknuo je Olvordi. „Pismo, gospodine," odgovorio je Dauling, „koje sam doneo iz Solsberia, i predao u ruke gospodina Blifila." — „Oh, nebesa!" uzviknuo je Olvordi. „Pa kako su glasile reči? Šta vam je kazala moja sestra," — „Uzela me je za ruku," odgovorio je on, „i kazala je, predajući mi pismo: „Ja jedva znam šta sam napisala. Recite mome bratu, gospodin Džons je njegov sestrčić — On je moj sin — Bog neka ga blagoslovi!" kazala je, i onda je pala nauznak, kao da umire. Ja sam odmah dozvao ukućane, no ona više nije progovorila, i izdahnula je posle nekoliko časaka." Olvordi je čutao ceo jedan minut, podignutih očiju na više; onda je rekao, obraćajući se Daulingu: „Kako to, gospodine, da mi niste isporučili tu poruku?" — „Vaša milost se mora setiti," odgovorio je on, „da ste u to vreme ležali bolesni u postelji; a budući u velikoj hitnji, kao što sam doista uvek, predao sam pismo i poruku gospodinu Blifilu, koji mi je rekao da će ih dostaviti vama, što mi je docnije i kazao da je učinio, — a da vaša milost, delom iz prijateljstva prema gospodinu Džonsu, a delom iz obzira prema vašoj sestri, ne želi da vam se to ikad više pomene, kao i da vi nameravate da to sakrijete od sveta. Pa zato, gospodine, da mi vi prvi to niste po-

menuli, ja zacelo ne bih smatrao da meni pripada pravo da govorim o tome, bilo vama, bilo, ma kome drugom."

Mi smo već ranije negde primetili da je čoveku moguće da prenese laž odevenu u reči istine. Takav je bio slučaj sada: jer g. Blifil je, ustvari, rekao Daulingu ovo što je ovaj ispričao; on ga nije prevario niti je doista, zamišljao da je kadar da učini tako šta. Ustvari, obećanje koje je Blifil dao Daulingu ovoga je pobudilo da čuva tajnu; a kako je sada vrlo jasno uviđao da Blifil neće moći da ga održi, smatrao je da je umešno da se ovako ispovedi, tim pre što mu je Olvordi obećao oprostaj, čemu su se pridružili još i njegove pretnje, glas i izgled, a i otkriće koje je sâm ranije napravio, kao i to što je bio uhvaćen iz nebuha, i nije imao vremena da smisli kakvu ujdurmu.

Olvordi je izgledao zadovoljan ovim iskazom; i pošto je naredio Daulingu da strogo ćuti o svemu što se sada zbilo, sâm je otpratio toga gospodina do vrata; da se ovaj ne bi sastao sa Blifilom, koji se bio vratio u svoju odaju, i uživao u mislima što je opet obmanuo svoga ujaka, ni najmanje ne pozdrevajući što se dogodilo dole.

Kada se Olvordi vraćao u svoju odaju, susreo je gđu Miler, koja mu je, sva bleđa u licu i puna užasa, kazala: „Oh, gospodine, vidim da je ovaj opaki čovek bio kod vas, i da vam je sve poznato; no ipak, ne ostavljajte zato onoga jadnog mladića. Uzmite u obzir, gospodine, da on nije znao da mu je ona žena majka; to će mu otkriće verovatno skrhati srce i bez vaše neljubaznosti."

„Gospodo," kazao je Olvordi, „mene je toliko zaprepastilo ovo što sam čuo, da sam zaista nesposoban da vam sve to izložim; no podite sa mnom u odaju. Zaista, gospodo Miler, došao sam do otkrića koja iznenađuju, i uskoro ćete saznati o njima."

Sirota žena pošla je za njim drhćući; onda je Olvordi, uzevši gđu Voters za ruku, rekao obraćajući se gđi Miler: „Čime da obdarim ovu plemenitu ženu za usluge koje mi je učinila? Oh, gospodo Miler, vi ste me hiljadu puta čuli da nazivam mladića, čiji ste vi tako odan prijatelj, svojim sinom. Ta-

da sam, zaista, malo mogao da verujem da smo u ikakvom srodstvu. Vaš prijatelj, gospodo, moj je sestrić: on je brat opake guje koju sam tako dugo gajio u svojim nedrima. Gospoda će vam sama ispričati celu tu novost, i kako se dogodilo da mladić bude smatran njenim sinom. Zaista, gospodo, uveren sam da mu je nanesena nepravda, i da su mene prevarili; prevario me je onaj u koga ste vi tako opravdano podozrevali da je nitkov. Uistinu, on je najgori od svih nitkova.

Radost koju je gđa Miler sada osetila, lišila ju je moći govora, i mogla bi je možda lišiti i pameti, ako ne i samog života, da joj prijateljski potok suza nije blagovremeno pohrlio u pomoć. Najzad, kad je došla k sebi iz svoga zanosa toliko da je mogla da progovori, uzviknula je: „Pa je li, onda, moj dragi gospodin Džons vaš sestrić, gospodine, a ne sin ove gospode? I jesu li se vaše oči najzad otvorile za nj? I hoću li ja doživeti da ga vidim srećnim koliko on to zaslužuje?” — „On je zacelo moj sestrić,” kazao je Olvordi, „a ja se nadam i svemu drugom.” — „A je li ova dobra žena,” uzviknula je, „osoba kojoj dugujemo za ovo otkriće?” — „Jeste, zaista,” potvrdio je Olvordi. „Onda,” uzviknula je gđa Miler, padajući na kolena, neka je Nebo obaspe svojim najbيرانijim blagoslovima, i neka joj za ovo jedno dobro delo oprostí sve njene grehe, bili oni ma koliko brojni!”

Gđa Voters ih je onda izvestila da ona misli da će Džons biti vrlo brzo pušten; jer hirurg je otišao, zajedno sa nekim velmožom, sudiji koji ga je zatvorio, da bi posvedočio da se g. Ficpatrik ne nalazi ni u kakvoj opasnosti, i da izdejstvuje da se zatvorenik pusti na slobodu.

Olvordi je rekao da bi mu bilo drago da nade svoga sestrića kod kuće, kada se vrati; ali sada mora da ide po nekom važnom poslu. Onda je naredio da mu se donese nosiljka, i potom je odmah ostavio ove dve gospode.

G. Blifil, čuvši da je stigla nosiljka, sišao je iz svoje odaje da bi ispratio ujaka, jer on nikada nije bio nemaran u ovakvim dužnostima. Upitao je ujaka odlazi li kuđa, a to je ućtiv oblik pitanja, kuda odlazi; kako mu ovaj nije ništa odgovorio, on je ponovo zažleo da zna kad će on izvoleti da se vrati. Olvor-

di mu ni na ovo ništa nije odgovorio, no tek kad je ulazio u nosiljku osvrnuo se i kazao: „Čuješ ti, gospodine: potrudi se da pre moga povratka pronađeš ono pismo koje mi je tvoja majka napisala na samrtničkoj postelji.” Olvordi se onda udaljio, ostavljajući Blifila u položaju na kojem mu je mogao da pozavidi samo čovek koji se nalazi pred vešanjem.

GLAVA IX

DALJI NASTAVAK

Dok je bio u nosiljci, Olvordi je iskoristio vreme da pročita Džonsovo pismo Sofiji, koje mu je Vestern predao; u nje-mu je bilo nekih reči koje su se ticale njega, i koje su mu izmamile suze iz očiju. Najzad je stigao u Vesternov stan, gde su ga odveli Sofiji.

Pošto su izmenjali pozdrave, gospodin i gospodica su seli na stolice, i nastalo je ćutanje od nekoliko časaka; Sofija, koju je otac ranije obavestio o ovoj poseti, igrala se za to vreme lepezom, pokazujući sve znake zbunjenosti, kako izgledom, tako i ponašanjem. Naposletku je g. Olvordi, koji je i sâm bio malo uzbuđen, počeo ovako: „Bojim se, gospodice Vestern, da je moja porodica dala povoda izvesnim neprijatnostima za vas; u tome sam i sâm, nažalost, bio nesvesno oruđe više no što sam nameravao. Verujte, gospodice, da sam u početku znao koliko su vam oni predlozi bili neprijatni, ne bih dopustio da vas toliko dugo progone njima. Nadam se stoga, da nećete pomisliti da je svrha ove posete da vam dalje dosadujemo molbama te vrste, no naprotiv, da se potpuno oslobodite njih.”

„Gospodine,” kazala je Sofija krotko se snebivajući, vaš je postupak najplemenitiji i najljubazniji, upravo onakav kakvom sam se mogla nadati samo od gospodina Olvordia; no kad ste bili tako ljubazni da pomenete ovu stvar, oprostićete mi ako kažem da mi je ona zadala dosta neprijatnosti, i prouzrokovala patnju zbog svirepog postupanja moga oca koji je, do ovog nesrećnog događaja, bio najnežniji i najmiliji roditelj. Ja

sam uverena, gospodine, da ste vi isuviše dobri i plemeniti, da biste mi zamerili što sam odbila vašeg sestrića. Naše naklonjenosti nisu u našoj vlasti; i ma kakva mogla biti njegova vrednost, ja ne mogu da ih prisilim njemu u prilog." — „Uveravam vas, najmilija gospodice, kazao je Olvordi, „da ne bih bio kadar da vam zbog toga šta zamerim, čak i kad bi bio u pitanju moj rođeni sin, i kad bih o njemu imao najizvršnije mišljenje. Jer kao što ste tačno kazali, gospodice, mi ne možemo da prisilimo naše naklonjenosti, a još manje može njima da upravlja neko drugi." — „Oh, gospodine." odgovorila je Sofija, „svaka reč koju govorite dokazuje da zaslužujete onaj dobri, onaj veliki, onaj milostivi glas radi kojega vas svet toliko poštuje. Uveravam vas, gospodine, ništa manje no siguran izgled na budući jad naterao me je da se usprotivim zapovestima svoga oca." — „Ja vam to iskreno verujem, gospodice," odgovorio je Olvordi; „i od srca vam čestitam na mudrom predviđanju jer ste tim opravdanim odupiranjem zaista izbegli nesreću!" — „Vi govorite sada, gospodine Olvordi," uzviknula je ona, „sa utančanošću koju je malo ljudi kadro da osete; no zacelo, po mome mnjenju, provoditi život sa nekim prema kome smo ravnodušni, moralo bi zaista biti nesrećno stanje, koje bi samo povećalo osećanje vrednosti nekog drugog bića, kome ne možemo da poklonimo našu naklonjenost. Da sam se ja udala za gospodina Blifila —" — „Oprostite što vam upadam u reč, gospodice," kazao je Olvordi, „no nepodnošljiva mi je ta pretpostavka. Verujte, gospodice Vestern, radujem se od sveg srca, radujem se vašem spasenju. Otkrio sam da je onaj bednik, zbog koga ste propatili sve ono svirepo nasilje vašeg oca, prava hulja." — „Kako, gospodine!" viknula je Sofija. „Verujte mi da ste me iznenadili." — „I ja sam se iznenadio, gospodice," odgovorio je Olvordi, „i svet će se iznenaditi; no ja sam vam kazao pravu istinu." — „Ništa do li istina." kazala je Sofija, „ne prelazi preko usana gospodina Olvordia. „No ipak, gospodine tako je iznenadna, tako neočekivana ta vest — Otkrili ste, velite, — neka bi lupeštvo uvek tako prošlo!" — „Uskoro ćete saznati tu povest," kazao je Olvordi; „zasada, ne pominjimo više to mrsko ime. Ja imam

drugu stvar veoma ozbiljne prirode da predložim. O, gospodice Vestern, ja poznajem vašu ogromnu vrednost, i ne mogu da se lako odrekнем želje da se zbližim s vama. Ja imam jednog bliskog rodaka, gospodice, jednog mladića čija je narav, uveren sam, sušta suprotnost onome nesrećniku, i čiji ću imetak učiniti ravnim onome kakav je njegov trebalo da bude. Mogu li, gospodice, da se nadam da ćete ga primiti u posetu?" Sofija je, posle jednog minuta ćutanja, odgovorila: „Gospodinu Olvordiu dugujem krajnju iskrenost. To zahteva njegov karakter, i ovo čime me je upravo obavezao. Odlučila sam da zasa da budem gluha za sve takve predloge, ma s koje strane oni dolazili. Moja je jedina želja da ponovo zadobijem ljubav svoga oca, i da budem domaćica u njegovoj kući. Ovo, gospodine, ja se nadam da dugujem vašim dobrim uslugama. Dozvolite da vas umolim, dozvolite da vas preklinjem svom onom dobrotom koju sam ja, koju smo svi koji vas poznajemo iskusili od vas: nemojte me, istoga časa kad ste me oslobodili jedne nevolje, uvlačiti u drugu isto tako jadnu i jalovu.” — „Zaista, gospodice Vestern,” odgovorio je Olvordi, „ja nisam kadar da se tako ponašam; i ako je vaša odluka takva, on mora da se pomiri sa razočaranjem, ma kakvih ga muka to stalo.” — „Moram da se nasmešim sada, gospodine Olvordi, kada pominjete muke čoveka koga i ne poznajem, i koji, sledstveno, i mene mora veoma malo da poznaje.” — „Oprostite mi, draga mlada gospodice,” uzviknuo je Olvordi; „ja počinjem sada da se plašim da je njegov poznanstvo sa vama bilo preveliko po spokojstvo njegovih budućih dana; jer ako je čovek ikad gajio iskrenu, silnu i plemenitu ljubav, takva je ljubav, uveren sam, moga nesrećnog sestrčića prema gospodici Vestern.” — „Vašeg sestrčića, gospodine Olvordi!” uzviknula je Sofija. „Doista je čudnovato što ja nikad ranije nisam ništa čula o njemu.” — „Zaista, gospodice,” uzviknuo je Olvordi, „okolnost da je on moj sestrčić, jedino je što je vama nepoznato, a to je i za mene do danas bila tajna. Gospodin Džons, koji vas je dugo voleo, on je, on je moj sestrčić!” — „Gospodin Džons, vaš sestrčić, gospodine!” uzviknula je Sofija. „Zar je to moguće!” — „Zaista, gospodice,” odgovorio je Olvordi, „on je moj sestrčić; on je

moje rođene sestre sin — ja ću ga uvek priznavati kao takvog, i neću se postideti što ga priznajem. Ja se mnogo više stidim moga postupanja prema njemu u prošlosti, no ja sam bio u zabludi o njegovoj vrednosti, kao i o njegovom rođenju. Zaista, gospodice Vestern, postupio sam surovo prema njemu — jesam zaista." Tu je dobri čovek obrisao oči, pa je onda nastavio: „Bez vaše pomoći nikada neću moći da ga nagradim za njegove patnje. Verujte mi, najdražesnija gospodice, ja tu patnju duboko poštujem kada je otkupljujem vašom vrednošću. Ja znam da je on kriv i zbog nekih pogrešaka; ali u dnu duše on je veoma dobar. Verujte, gospodice, jeste." Ovde je on zastao, kao da očekuje odgovor; a Sofija je, pošto se malo pribrala od toliko čudnih i iznenadnih vesti, kazala: „Iskreo se radujem, gospodine, otkriću koje izgleda da vam je toliko po volji. Ja ne sumnjam da će vam ono doneti svaku utehu kojoj se nadate. Mladi gospodin zaista ima hiljadu dobrih osobina, pa je zato nemoguće da se on neće poneti dobro prema takvom ujaku." — „Nadam se, gospodice," kazao je Olvordi, „da on ima i one dobre osobine koje ga mogu učiniti dobrim suprugom. On bi morao, ja sam uveren, biti napredniji čovek, ako bi mu jedna dama vaše vrednosti bila blagonaklona." — „Morate mi oprostiti, gospodine Olvordi," odgovorila je Sofija, „no ja ne mogu da slušam predloge te vrste. Gospodin Džons ima, ja sam uverena, mnoga odlična svojstva; ali ja nikada neću primiti gospodina Džonsa kao čoveka koji treba da bude moj muž — časti mi moje, neću." — „Izvinite me, gospodice, ako to malo iznenaduje," kazao je Olvordi, „posle svega što sam čuo od gospodina Vesterna. Ja se nadam da nesrećni mladić nije proigrao vaše lepo mišljenje, ako je ikad imao čast da ga uživa. Možda su vam ga netačno prikazali, kao i meni. Sa istog podlaštva mogao je da strada svuda. On nije ubica, uveravam vas, kao što su ga nazvali." — „Gospodine Olvordi," kazala je Sofija, „ja sam vam kazala svoju odluku. Ja se ne čudim onome što vam je moj otac rekao; no ma kakve da su bile njegove zebnje ili strahovanja, ako ja poznajem svoje srce, ja im nisam dala povoda; jer za mene je uvek bilo utvrđeno načelo, da se nikad ne udam mimo njegovog pristanka. To je,

mislim, dužnost deteta prema roditelju; i nadam se da ništa neće moći da me privoli da to prenebregnem. Ja doista ne smatram da vlast roditelja treba da nas natera da stupimo u brak koji se neposredno protivi našim naklonostima. Da bih izbegla nasilje te vrste, a imala sam razloga da se toga pribojavam, ostavila sam kuću svoga oca, i potražila zaštitu drugde. Ovo je istina o mojoj povesti; i ako bi svet, ili moj otac, tumačio moje namere drugačije, moja će me savest osloboditi." — „Slušam vas, gospodice Vestern," uzviknuo je Olvordi, „sa divljenjem. Divim se ispravnosti vaših pogleda: no zacelo ima u tome još nečega. Ja se trudim da vas ne vredam, mlada gospodice; no treba li da gledam samo kao na san na sve što sam do sada čuo ili video? I jeste li vi propatili toliko od vašeg oca zbog čoveka prema kome ste posve ravnodušni?" — „Ja vas molim, gospodine Olvordi." odgovorila je Sofija, „da ne zahtevate moje razloge. — Da, ja sam patila, zaista. Ne krijem to od vas, gospodine Olvordi — Hoću da budem iskrena prema vama — Priznajem, o gospodinu Džonsu sam veoma lepo mislila — i verujem, ne, ja znam da sam propatila zbog toga što sam o njemu gajila takvo mišljenje. Moja tetka, kao i moj otac bili su surovi prema meni; no to je sada prošlo — i ja molim da me više niko ne saleta; jer bez obzira na sve što je bilo, moja je odluka sada čvrsta. Vaš sestrić, gospodine, ima mnogo vrlina — njegove su vrline velike, gospodine Olvordi. Ja ne sumnjam da će vam on činiti čast u svetu, i da ćete biti srećni s njim." — „Voleo bih kad bih ja njega mogao da učinim srećnim, gospodice," odgovorio je Olvordi; no to je, uveren sam, samo u vašoj moći. Iz toga razloga ja sam vas tako usrdno molio za nj. — „Gospodine Olvordi, ja moram da zahtevam," kazala je Sofija, „da me više ne prisiljavate da slušam o tome. Meni bi bilo žao, ne, ja ne bih htela da njemu što naškodim u vašoj milosti. Ja gospodinu Džonsu želim svako dobro. Iskreno mu želim dobro; i opet vam ponavljam, ma šta imala da mu zamerim, ja sam uverena da on poseduje mnoge dobre osobine. Ja se ne odričem svojih predašnjih misli; no njih nikada više ništa ne može da dozove. Na svetu sada nema čoveka koga bih odlučnije odbila no gospodina Džonsa; čak

ni udvaranja samog gospodina Blifila ne bi mi bila tako neprijatna."

Vestern je nestrpljivo očekivao ishod ovog razgovora, i sada je upravo stigao pred vrata da prisluškuje; kada je čuo posljednje reči svoje kćeri, izgubio je svako strpljenje, i, ruponuvši na vrata gnevno je povikao: „To je laž. To je davolska laž. To ona sve zbog onog prokletog lupeža, onoga Džonsa, tako govori; i samo kad bi mogla da ga se domogne, danas bi se udala za nj." Ovde se Olvordi umešao, i, obraćajući se vlastelinu malo srditim glasom, kazao je: „Gospodine Vestern, niste održali reč koju ste mi dali. Obećali ste mi da ćete se uzdržati od svakog nasilja." — „Pa to sam i činio," uzviknuo je Vestern, „doklegod je to bilo moguće; ali slušati curu da govori takve bezobrazne laži! Sto mu muka, zar ona misli ako može da pravi budale od drugih, da to može i sa mnom da čini. Ne, ne, ja nju poznajem bolje nego ti." — „Žao mi je što moram reći," odgovorio je Olvordi, „da, sudeći po vašem ponašanju, ne izgleda da vi uopšte poznajete ovu gospodicu. Ja molim da mi oprostite ovo što sam kazao; ali mislim da me naše prijateljstvo, vaše sopstvene želje, i prilika, opravdavaju u tome. Ona je vaša kći, gospodine Vestern, i ja mislim da ona čini čast vašem imenu. Kada bih mogao kome da zavidim, zavideo bih vama zbog nje pre no ikome drugom." — „Tandaramandara," uzviknuo je vlastelin, „od sveg srca bih voleo da je ona tvoja — onda bi gledao da je se što pre otarasiš." — „Zaista, moj dobri prijatelju," odgovorio je Olvordi, „sami ste uzrok svih nedaća na koje se tužite. Poklonite vaše poverenje gospođici koja ga toliko zaslužuje, i ja sam uveren da ćete biti najsrećniji otac na svetu." — „Poverenje, velite!" uzviknuo je vlastelin. „Sto mu muka, kakvo poverenje, kad ona neće da radi kako bih ja hteo! Neka ona lepo pristane da se uda za onoga za koga ja hoću, pa ću joj pokloniti poverenja koliko god želiš." — „Vi nemate pravo, susede," odgovorio je Olvordi, „da od nje zahtevate taj pristanak. Vaša vam kći dopušta da imate odrećan glas, a Bog i Priroda smatraju da je to dovoljno." — „Odrećan glas!" uzviknuo je vlastelin. „Koješta! Pokazaću ja tebi kakav odrećan glas ja imam. — Hajde odlazi,

odlazi u svoju sobu, ti tvrdoglava —" — „Zaista, gospodine Vestern," kazao je Olvordi, „vi svirepo postupate prema njoj. Ja ne mogu to da gledam. Vi morate ljubaznije da se ophodite prema njoj. Ona zaslužuje najbolji postupak." — „Da, da," kazao je vlastelin, „znam ja šta ona zaslužuje: sada kad je otišla, pokaza u vam šta zaslužuje. Evo gledajte, gospodine: evo pisma od moje rodake, ledi Belaston, u kojem me ljubazno izveštava da je onaj juno a pušten iz zatvora; i savetuje mi žena da pri uvam Đuru što bolje mogu. Grom i pakao, susede Olvordi, vi ne znate šta to znači imati kćer!"

Vlastelin je završio svoj govor izvesnom hvalom o svojoj vlastitoj pronicljivosti; i onda mu je Olvordi, posle malog uvo-da, ispričao o celom otkriću do koga je došao o Džonsu, o svo-me gnevu prema Blifilu, i o svim pojedinostima koje su  ita-ocu poznate iz prethodnih glava.

GLAVA X

U KOJOJ ISTORIJA POČINJE DA SE BLIŽI KRAJU

Kada se Olvordi vratio u svoj stan, čuo je da je g. D ons došao upravo pre njega. Stoga je odmah pohitao u jednu praznu odaju, i zamolio da mu tamo pozovu g. Džonsa.

Nemoguće je zamisliti ne niji ni potre niji prizor od ovoga koji je pružao ovaj sastanak između ujaka i sestrića (jer gda Voters je, kao što čitalac može da zamisli, odala Džonsu tajnu njegovog rodenja prilikom poslednje posete koju mu je napravila. Prvi obostrani zanosi radosti prevazilaze, zaista, moju sposobnost opisivanja, pa stoga neću ni da pokušavam da ih prikazem. Pošto je Olvordi podigao Džonsa, koji je ničice bio pao pred njegove noge, zagrlio ga je i uzviknuo: „O, moje dete, koliko sam se ja ogrešio! Koliko sam ti naneo bola!  ime da ti nadoknadim za sve one nepravil ne sumnje koje sam o tebi imao, i za svu patnju koju si zbog toga pretrpeo," „Zar mi nije sada sve nadoknađeno?" uzviknuo je D ons. „Zar nisu moje patnje, i da su bile i desetostruko ve e, sada bogato na-

građene? O, moj dragi ujače, ova dobrota, ova nežnost, savlađuje me, potire me, uništava me. Ne mogu da podnesem zanose radosti koja ključa u meni. Biti ponovo vraćen u vašu blizinu, u vašu milost! Još jednom da me moj veliki, moj plemeniti, moj velikodušni dobročinitelj ovako ljubazno primi!" — „Zaista, dete," kazao je Olvordi, „ja sam bio svirep prema tebi." Onda mu je ispričao sve o Blifilovom nevaljalstvu, i ponovo je izrazio svoje najveće žaljenje što ga je to nevaljalstvo navelo da onako zlo postupa prema njemu. „O, ne govorite tako, ujače," odgovorio je Džons; vi ste zaista postupali plemenito prema meni. I najmudriji čovek mogao se prevariti kao vi; i u takvoj zabludi, najbolji čovek morao bi da postupi onako kao što ste vi postupili. Vaša dobrota pokazala se i usred vašeg gneva, kao što se onda činilo. Ja sve dugujem toj dobroti koje sam tada bio najnedostojniji. Ne preterujte u vašoj velikodušnosti, da ne bih morao sâm sebe da optužujem! Vaj, ujače, bio sam kažnjen više no što sam zaslužio; ali celoga svoga života trudiću se da zaslužim sreću kojom ste me sada obdarili; jer verujte mi, moj ujače, kazna koja me je snašla, nije bila uzaludna: premda sam bio veliki, ja nisam okoreli grešnik; zahvaljujem Nebu što mi je dalo vremena da razmislim o svom prošlom životu; pa iako ne mogu da optužujem sebe zbog grubog nevaljalstva, ipak vidim više no dovoljno ludorija i poroka da bih se pokajao i postideo zbog njih. Te su ludorije imale užasne posledice po mene, i dovele su me bile na rub propasti." — „Radujem se, moje drago dete," odgovorio je Olvordi, „što te čujem da govoriš tako trezveno; jer ja sam uveren da licemerstvo (Bože moj koliko su me drugi njime prevarili!) nije nikad bila tvoja pogreška; pa zato rado verujem sve što si kazao. Vidiš sada, Tome, u kakvu opasnost nesmotrenost može da vrgne vrlinu (jer vrlinu, ja sada verujem, ti veoma ljubiš). Smotrenost je doista dužnost koju svi dugujemo sebi; a hoćemo li da budemo sopstveni neprijatelji u tome stepenu, da je zanemarujemo, onda nije čudo ako je i svet nemaran u vršenju svoje dužnosti prema nama; jer kada neko udara temelj svojoj sopstvenoj propasti, drugi će, nažalost, biti isuviše spremni da na njemu zidaju. Ti veliš, međutim, da

si uvideo svoje pogreške, i da hoćeš da se popraviš. Ja ti čvrsto verujem, moje drago dete; i zato, od ovoga časa, ja te nikad više neću na njih potsećati. Upamti ih sam toliko da bi se ubuduće poučio da ih se kloniš; no ipak upamti, radi sopstvene utehe, da postoji velika razlika između grešaka koje bezazlenost može da pretvori u nesmotrenost, i onih koje potiču samo iz nevaljalstva. One prve su možda još više sklone da čoveka bace u propast; ali ako se on popravi, on će, na posletku, ponovo steći svoj karakter u potpunosti, i svet će se, iako ne odmah, pomiriti vremenom sa njim, i moći će da razmišlja, ne bez izvesne mešavine zadovoljstva, o opasnosti kojoj je umakao; ali nevaljalstvo, moj dečko, kada se jednom otkrije, neopozivo je; mrlje koje ono ostavlja za sobom, vreme ne može da spere. Osuda ljudi progoniće nesrećnika, njihov prezir će ga pred svetom posramiti; i ako ga stid natera u povučenost, ukloniće se uplašen kao umorno dete koje se, odlazeći u postelju, plaši bauka. Njegova će ga nečista savest i tu progoniti. Počinak, kao neveran drug, bežaće od njega. Kudagod okrene pogled, grozne mu se prilike prikazuju; gleda li unazad, gorko mu kajanje ide za petama; ako gleda napred, očajanje mu zuri u lice; dok, kao osuđenik u tamnici, ne zamrzi život, a ipak strahuje od onog časa koji treba da ga oslobodi nesnosnog stanja. Uteši se, velim, dete moje, što tvoj slučaj nije takav; i raduj se i zahvali Onome koji ti je dao da uvidiš svoje pogreške pre no što su te one odvele u propast; jer te su te greške neminovno njoj vodile. Ti si se njih mahnio; izgled koji je sada pred tobom, takav je, da je sreća u tvojoj vlasti." Na ove reči Džons je duboko uzdahnio, a kada je Olvordi tome prigovorio, on je kazao: „Ujače, neću ništa da krijem od vas: bojim se da ima jedna posledica mojih poroka koje nikad neću moći da se oslobodim. O, moj dragi ujače, ja sam izgubio jedno blago!" — „Ne treba ništa više da mi govoriš," odgovorio je Olvordi; „reći ću ti otvoreno: ja znam za čim jadikuješ; ja sam se video sa tom gospodicom, i razgovarao sam s njom o tebi. No ja moram da zahtevam od tebe poslušnost u ovome jednom slučaju, i neka to bude potvrda iskrenosti ovih tvojih reči, i postojanosti tvoje odluke:

naime, da se potpuno prikloniš gospodičinom rešenju, bilo da ono bude povoljno po tebe ili ne. Ona je već dovoljno propatila zbog navaljivanja o kojima mi je mrsko da mislim; ja neću da ona mojoj porodici duguje za nove neprijatnosti, — jer ja znam da će njen otac biti spreman da joj sada dosaduje zbog tebe, kao što je ranije dosadivao zbog onog drugog; ali ja sam rešio da ona više ne trpi zatočenje, ni nasilje, ni neprijatne časove.” — „O, moj dragi ujače,” odgovorio je Džons, „dajte mi neko naređenje, preklinjem vas, da bih stekao zaslugu poslušno ga izvršujući! Verujte mi, ujače, jedino što vas ne bih poslušao bilo bi da dobroj Sofiji stvorim časak neugodnosti. Ne, ujače, ako sam ja tako nesrećan da sam navukao na se njenu nemilost, i da nema nade oproštaju, to sâmo, i grozna misao da njoj tvorim jad, biće dovoljni da me ophrvaju. Da nazovem Sofiju svojom najveći je, i sada još jedini blagoslov koji bi Nebo moglo da mi podari; ali to je blagoslov za koji moram da dugujem samo njoj.” — „Neću da ti govorim, dete,” uzviknuo je Oivordi; „ja strahujem da je tvoj slučaj beznadežan: još nikada nisam video jače znake nepozive odluke no što su se pojavili u njenoj žustroj izjavi da ne želi da je pohodiš, što ćeš ti, možda, umeti bolje da objasniš.” — „Oh, ujače, isuviše dobro mogu to da objasnim,” odgovorio je Džons; „ja sam se o nju ogrešio mimo svake nade u oproštaj; i krivac kao što jesam, njoj se moja krivica čini deset puta crnja no što stvarno jeste. O, moj dragi ujače, vidim da se moje ludorije ne daju popraviti; i sva vaša dobrota ne može da me spase od propasti.”

Devojka ih je sada izvestila da se g. Vestern nalazi dole; jer on je bio toliko rad da se vidi sa Džonsom, da nije mogao da sačeka popodne. Džons, čije su oči bile pune suza, zamolio je svoga ujaka da zabavi Vesterna nekoliko minuta, dok on malo dode k sebi; dobri čovek je na to pristao, i naredio je da g. Vesterna odvedu u gostinsku sobu, kuda je i sâm išao.

Čim je gđa Miler čula da je Džons sâm (jer ona se još nije videla s njim otkada je pušten iz zatvora), ušla je radosno u sobu, i, prilazeći Džonsu, od srca mu je čestitala što je pronašao svoga ujaka i s njim se srećno pomirio, dodavši:

„Volela bih kada bih mogla da vas obradujem, moje drago dete, zbog još jedne stvari; ali tako neumoljivu osobu ja još nikad nisam videla.”

Džons ju je, nešto iznenađeno, upitao šta je time htela da kaže. „Pa eto,” odgovorila je ona, „bila sam sa vašom gospodicom, i objasnila sam joj sve, onako kako mi je to ispričao moj zet Najtingel. Ona ne može ni malo više da dvoumi o onom pismu; o tome sam uverena; jer kazala sam joj da je moj zet Najtingel spreman da se zakune, ako ona to želi, da je on smislio da se pošalje to pismo, i on ga je i sročio. Kazala sam joj da bi sâm razlog zbog koga ste poslali to pismo trebalo da vas još više njoj preporuči, jer ste to učinili radi nje, i da ono dokazuje vašu rešenost da se ubuduće mahnate svake razuzdanosti; kazala sam još da je nijednom niste izneverili otkada ste se videli s njom ovde u Londonu. — U tome sam se, bojim se, prebacila; ali neka mi Nebo oprost! Ja se nadam da će vaše buduće ponašanje biti moje opravdanje. Kazala sam joj, verujte, sve što sam mogla; ali sve uzalud. Ona ostaje nesalomljiva. Veli da je opraštala mnoge pogreške mladosti, ali je pokazala takvu mrskost prema karakteru raskalašnika, da me je potpuno ućutkala. Ja sam onda pokušala da vas izvinim; ali opravdanost njene optužbe začepila mi je usta. Časti mi moje, ona je divna devojka, i najmilije i najrazboritije stvorenje koje sam ikad videla. Mogla sam bezmalo da je poljubim zbog jednog izraza koji je upotrebila. To je bila reč dostojna Seneke ili nekog vladike. „Nekada mi se činilo, gospodo,” kazala je, „da sam u gospodinu Džonsu otkrila veliku dobrotu srca; i radi toga sam ga, priznajem, veoma cenila; ali celokupna raspusnost ponašanja pokvariće i najbolje srce na svetu; i sve čemu dobrodušan raskalašnik može da se nada jeste, da sa našim prezirom i gnušanjem pomešamo i po koje zrnce sažaljenja.” Ona je andeosko stvorenje, to vam je cela istina.” — „O, gospodo Miler,” uzviknuo je Džons, „kako da podnesem misao da sam takvog andela izgubio!” — „Izgubili, to ne!” kazala je gda Miler; „ja se uzdam da je još niste izgubili. Odlučite se da se okanete onih poročnih navika, i onda se još možete nadati; a onda, ako bi ona ostala neumoljiva, ima jedna druga

mlada dama, jedno milo i slatko stvorenje, sa zamašnim imetkom, koja prosto umire od ljubavi prema vama. O tome sam upravo jutros čula, i kazala sam to gospodici Vestern; štaviše opet sam malo prekoračila istinu; jer kazala sam joj da ste ovu damu odbili, no ja zaista znam da biste vi to i učinili. A sada moram da vas malo utešim: kada sam pomenula ime mlade gospe, — a to nije niko drugi nego mlada i lepa udova Hant, — mislim da je ona malo pobledela; ali kad sam kazala da ste je vi odbili, smela bih se zakleti da joj je lice začas postalo skrletno; i ovo su bile njene sušte reči: „Neću da poričem da on, verujem, oseća izvesnu naklonjenost prema meni.”

Ovde je razgovor bio prekinut dolaskom Vesternovim, koga čak ni Olvordi nije mogao duže da zadrži, premda je, kao što smo često puta videli, imao nad njim čudesnu vlast.

Vestern je odmah prišao Tomu, uzviknuvši: „Moj stari prijatelju Tome, od sveg srca se radujem što te vidim. Neka se zaboravi sve što je bilo! Nisam ja mislio ničim da te vredam; jer kao što Olvordi, evo, zna — kao što i sâm znaš, uostalom, ja sam te držao za nekog drugog; a kad čovek ne misli ništa loše, šta je onda stalo do reči ili dve? Jedan Hrišćanin mora da prašta drugom, i da zaboravi ono što je bilo.” — „Ja se nadam, gospodine,” odgovorio je Džons, „da nikada neću zaboraviti obaveze koje vam dugujem; a što se uvrede tiče, izjavljujem da ja o tome ništa ne znam.” — „Bravo, momče,” uzviknuo je Vestern; „onda mi pruži šapu! Ovakvog dide nema u kraljevstvu. Hajde sa mnom, ja ću te poneti tvojoj dragani.” Sada se Olvordi umešao; i vlastelin, nemoćan da privoli kako ujaka tako i sestrića, morao je, posle izvesnog parničenja, da pristane da sastanak između Džonsa i Sofije odloži do popodne; jer Olvordi je iz samilosti prema Džonsu, kao i iz želje da ugodi Vesternu, pristao da popodne dođu na čaj.

Razgovor koji je sada nastao bio je dovoljno prijatan; mi bismo njime zabavili čitaoca da se dogodio ranije u ovoj istoriji; ali kako sada imamo vremena da se bavimo samo onim što je veoma važno, neka bude dovoljno kad kažemo da se pošto je sve bilo utanačeno u pogledu popodnevne posete, g. Vestern vratio u svoj stan.

GLAVA XI

ISTORIJA SE JOŠ VIŠE PRIMICE KRAJU

Kada se g. Vestern udaljio, Džons je ispričao g. Olvordiu i gdi Miler da je pušten na slobodu zahvaljujući zauzimanju dvojice plemenitih lordova, koji su, zajedno sa dvojicom lekara i nekim prijateljem g. Najtingela, otišli sudiji koji ga je bio zatvorio, i koji ga je sada pustio, pošto su se hirurzi zakleli da je ranjenik izvan svake opasnosti.

Samo jednoga od ovih lordova, kazao je, video sam nekad ranije, no onaj drugi veoma ga je iznenadio, moleći ga za oprostaj što se ogrešio o njega zato što uopšte nije znao ko je on.

Ele, stvarnost koja je Džonsu bila nepoznata, a koju je tek docnije saznao, bila je ovakva: — Poručnik koga je lord Felamar uposlio po savetu ledi Belaston, da odvuče Džonsa, kao skitnicu, na neki brod, govorio je njegovom gospodstvu vrlo povoljno o Džonsu — jer je ovaj ostavio na nj veoma dobar utisak — i uverio ga je da se on sigurno prevario, jer je Džons zacelo kolenović; lord Felamar, pak, toliko je držao do svoga ugleda, da nije hteo da u očima sveta izgleda kriv zbog nečasnog postupka, i stoga se veoma zabrinuo što je onaj savet poslušao.

Desilo se da je dan ili dva posle ovoga lord Felamar ručao sa nekim irskim velmožom, koji je, u razgovoru o dvoboju, prikazao društvu kakav je čovek Ficpatrik; u tome, odista, nije bio posve pravičan prema njemu, naročito u onome, što se ticalo njegove supruge. Kazao je da je ona najbezazlenija, i najpovredjenija žena na svetu, i da je samo iz samilosti prema njoj uzeo da brani njenu stvar. Onda je izložio svoju nameru da sledećeg jutra ode Ficpatriku u stan, da bi ga priklonio, ako je to moguće, da pristane da se razvede od žene, koja, rekao je velmoža, strahuje za svoj život, ako bi ikad ponovo došla pod vlast svoga muža. Lord Felamar je pristao da podeli s njim, da bi još štogod saznao o Džonsu, kao i o okolnostima pod kojima se vodio dvoboj; jer, s obzirom na ulogu koju je odigrao, njegova savest nije bila nimalo čista. Onoga časa,

kada je njegovo gospodstvo nagovestilo svoju gotovost da pomogne da se gospa oslobodi, drugi plemić, koji je mnogo zavisio od vlasti lorda Felamara, veoma rado je ovo prihvatio, misleći da će tako da opseni Ficpatrika, i natera ga na popustljivost; i možda je bio u pravu; jer tek što je siromašni Irac ugledao ove plemenite velmože, kako se zauzimaju za njegovu ženu, on se povinovao, i ugovor o razvodu bio je ubrzo sročen i potpisan između stranaka.

Ficpatrika je gđa Voters (ili možda neki drugi razlog) toliko uverila da je njegova žena bila nevina u pogledu sastanka sa Džonsom u Aptonu, i on je postao toliko ravnodušan po toj stvari, da je lordu Felamaru govorio veoma povoljno o Džonsu, primio svu krivicu na sebe, i kazao da se ovaj poneo kao pravi kolenović i častan čovek; na lordovo dalje raspitivanje o Džonsu, Ficpatrik mu je rekao da je ovaj sestrić nekog veoma uglednog i bogatog gospodina, kao što je upravo bio saznao od gđe Voters, posle njenog razgovora sa Daulingom.

Lord Felamar je sada smatrao da mu dužnost nalaže da pruži zadovoljenje čoveku koga je tako grubo povredio; i, nimalo se ne obazirući na suparništvo (jer on se mahnio svih misli o Sofiji), odlučio je da isposluje Džonsovo oslobođenje, budući da su ga i Ficpatrik i njegov lekar uverili da rana nije smrtonosna. Stoga je umolio irskog velmožu da pođe s njim do mesta Džonsovog zatočenja, gde se poneo onako kako smo već ispričevali.

Kada se Olvordi vratio u stan, poveo je odmah Džonsa u svoju odaju, i upoznao ga je sa čitavom stvari, kako sa onim što je saznao od gđe Voters, tako i sa onim što mu je otkrio g. Dauling.

Džonsa je ovo saznanje veoma zaprepastilo, i ne manje zabrinulo, no on o tome nije učinio nikakvu opasku, niti izrekao kakav sud. A sada je stigla poruka od g. Blifila, koji je želio da zna da li njegov ujak ima slobodnog vremena, da bi mogao da mu učini podvorenje. Olvordi se na to trgnuo i pobledo, i onda je, gnevnijim glasom no ikad ranije, naredio devojci da kaže Blifilu da on njega ne poznaje. „Razmislite, dragi ujače,” uzviknuo je Džons uzdrhtalim glasom. „Ja sam razmislio,” od-

govorio je Olvordi; „i ti ćeš lično da odneseš moju poruku toj hulji. Niko nije podesniji da mu odnese presudu o njegovoj propasti no čovek čiju je propast tako podlački smerao.” — „Oprostite mi, dragi ujače,” kazao je Džons na to; „samo časak razmišljanja, znam pouzdano, uveriće vas o protivnom. Ono što bi rečeno jezikom nekog drugog bilo, možda, samo pravda, rečeno mojim, bila bi uvreda. I to prema kome? — Prema mome rođenom bratu, a vašem sestriću. Ni on sâm nije se prema meni tako varvarski poneo. Zaista, to bi bilo više za osudu no ma šta što je on učinio. Sudbina može da kuša ljude te veoma zle naravi da tvore nepravdu; ali uvredu nanose samo crne i zlobne duše, koje pritom nemaju nikakvih iskušenjâ da se njima pravdaju. Dozvolite mi, ujače, da vas zamolim da mu sada, kad je vaš gnev na vrhuncu, ne činite ništa. Pomislite, moj dragi ujače, da i mene niste osudili a da me pre toga niste saslušali.” Olvordi je ćutao jedan časak, pa je onda, očiju punih suza, zagrlio Džonsa i rekao: „O, moje dete! Kako sam mogao da budem tako dugo slep prema tolikoj dobroti!”

U tom času ušla je u odaju gđa Miler, posle tihog kucanja koje nije bilo primećeno; videvši Džonsa u zagrljaju svoga ujaka, sirota žena, u prevelikoj radosti, pala je na kolena, i najusrdnije je hvalila Nebo što se ovo dogodilo. Onda je pri-trčala g. Džonsu, i uzviknula je, zagrlivši ga prisno: „Moj najdraži prijatelju, želim da vas radost ovoga dana nikada ne ostavi.” Potom je uputila istu čestitku i g. Olvordiu. On joj je na to odgovorio: „Zaista, zaista gospodo Miler, moja je radost pregolema.” Pošto su sve troje dali još izliva svojoj sreći, gđa Miler ih je zamolila da sidu na ručak dole u trpezariju gde je bilo na okupu veoma srećno društvo; tu doista nije bio niko drugi do g. Najtingel sa svojom nevestom i njegova bratučeda Haris sa svojim mladoženjom.

Olvordi se izvinio što ne može da obeduje sa društvom, rekavši da je poručio u svoju sobu neku malenkost za sebe i svoga sestrića, jer njih dvojica imaju mnogo svojih stvari o kojima treba da porazgovaraju; no nije mogao a da ne obeća dobroj ženi da će on i Džons doći na večeru.

Gda Miler je onda upitala šta će biti sa Blifilom. „Jer zaista,” kazala je, „ja se ne osećam spokojna dok je takav nevaljalac u mojoj kući.” Olvordi je odgovorio da je i sâm zbog toga nespokojan, kao i ona. — „Oh,” uzviknula je ona, „ako je tako, prepustite vi to meni; ja ću njemu brzo pokazati gde su vrata moje kuće, to vam jamčim. Eno dole dvojice-trojice temeljnih ljudi.” — „Nema potrebe za nasiljem,” kazao je Olvordi; „ako hoćete da mu odnesete moju poruku, on će se, uveren sam, udaljiti sâm.” — „Hoću li?” kazala je gda Miler; „ništa mi još u životu nije bilo toliko po volji.” Ovde se Džons umešao i rekao da je „porazmislio o stvari, i da će sâm ako gospodin Olvordi dozvoli, da bude glasnik.” — „Meni je vaše raspoloženje, ujače, već dovoljno poznato,” kazao je, „i ja molim za dopuštenje da mu to saopštim vlastitim rečima. Preklinjem vas ujače,” dodao je, „da pomislite na užasne posledice ako biste ga bacili u silno i iznenadno očajanje. Kako je, avaj, neprilično tome čoveku da umre u okolnostima u kojima je sada!” Ova napomena nije imala ni najmanje dejstva na gdu Miler. Ona je ostavila odaju sa uzvikom: „Vi ste previše dobri gospodine Džonse, beskrajno predobri da živite u ovom svetu.” Ali njegove su reči ostavile dublji utisak na g. Olvordia. „Moje dobro dete,” kazao je, „ja se podjednako divim dobroti tvoga srca i hitrini tvog razuma. Doista, Nebo neka nas sačuva da onome nesrećniku ne uskratimo vreme za pokajanje! Pomisao na to bila bi nam zaista teška. Pođi k njemu stoga, i neka te vodi tvoj sopstveni razbor; no ipak, ne govori mu nadom u moj oproštaj, jer ja nikada neću oprostiti podlosti više no što sam na to obavezan mojom verom, a ova ne iziskuje ni našu darežljivost ni naš razgovor.”

Džons se popeo u Blifilovu sobu, i našao ga je u stanju koje je izazvalo njegovu samilost, premda bi ono u mnogih drugih očevidaca izazvalo manje nežno čuvstvo. On se bio bacio na postelju, i ležao je tamo, prepušten očaju, gušeći se u suzama; no to nisu bile suze što teku iz skrušenosti duše koja je bila neoprezno zavedena, nasuprot svojoj prirodi, kao što se, iz ljudske slabosti, katkada dešava čak i dobrima; ne, to su bile suze preplašenog lopova koga voze na gubilište, i —

dejstvo one zabrinutosti koju i najsuroviije prirode retko kada ne osećaju za sebe.

Bilo bi neprijatno i dosadno slikati ovaj prizor u celini. Neka je dovoljno kad kažemo da je ponašanje Džonsovo bilo ljubazno do preteranosti. On nije propustio ništa što je mogao da smisli, da bi podigao i utešio Blifilov klonuli duh, pre no što mu je saopštio odluku svoga ujaka da te večeri mora da ostavi kuću. Ponudio mu je da ga snabde novcem kolikogod mu je potrebno, uverio ga je o svome srdačnom oproštaju za sve što je učinio protiv njega, i obećao mu da će živeti otsada s njim kao sa bratom, i da neće propustiti ništa da bi ga izmirio sa ujakom.

Blifil se isprva durio i ćutao je, važući u pameti da li ipak sve da porekne; no kada je uvideo najzad da su dokazi protiv njega isuviše jaki, rešio je da se ispovedi. Zamolio je vatreno oprostaj od svoga brata, pao je ničice na zemlju, i ljubio mu je noge; ukratko, pokazao se sada isto onako upadljivo podao, kao što je ranije bio upadljivo zao.

Džons nije mogao da spreči izraz prezira na svome licu zbog ovakve ropske poniznosti. Podigao je odmah svoga brata sa zemlje, i savetovao mu je da snosi svoju nevolju više kao čovek; u isto vreme, ponovio je svoje obećanje da će učiniti sve što je u njegovoj vlasti da bi je ublažio; Blifil je na to, posle mnogih izjava o svojoj nedostojnosti, prosuo obilje hvale, i kad je rekao da će odmah preći u drugi stan, Džons se vratio svome ujaku.

Između ostalih stvari, Olvordi je sada saopštio Džonsu svoje otkriće o novčanicama u svoti od pet stotina funti. „Ja sam,” kazao je, „već razgovarao sa jednim advokatom, i rečeno mi je, na moje veliko iznenađenje, da nema kazne za prestupe ove vrste. Zaista, kad pomislim na crnu nezahvalnost toga čoveka prema tebi, drumski razbojnik, upoređen s njim, bezazlen je čovek.”

„Bože moj!” uzviknuo je Džons. „Zar je to moguće? Ta me vest zaprepasćuje preko svake mere. Ja sam mislio da na svetu nema poštenijeg čoveka od njega. Tolika svota bila je za nj preveliko iskušenje, da bi mogao da mu se odupre; jer

preko njegovih ruku sitnije stvari stizale su mi ispravno. Zaista, moj dragi ujače, ja moram reći da je to pre slabost nego li nezahvalnost; jer uveren sam da me taj siromašak voli, i učinio mi je izvesne ljubazne usluge koje mu nikad ne mogu zaboraviti; sem toga, ja verujem da se on već pokajao zbog istog ovog dela; jer pre jednog dana ili dva, kada je izgledalo da je moj položaj najočajniiji, on je došao da me poseti u zatvoru, i ponudio mi je novaca kolikogod mi je potrebno. Pomislite, ujače, kakvo iskušenje mora biti za čoveka, koji je osetio toliko gorkih nevolja, da poseduje svotu koja bi ubuduće za nj i njegovu porodicu isključila svaku mogućnost slične patnje."

„Dete," uzviknuo je Olvordi, „ti preteruješ u opraštanju. Takva pogrešna milostivost nije samo slabost, no se graniči sa nepravednošću, i veoma je opasna po ljudsko društvo, pošto potstiče porok. Tome bih čoveku možda i oprostio njegovo nepoštenje, ali nikad njegovu nezahvalnost. I dozvoli mi da kažem, da kada osetimo iskušenje da se zauzmemo i za samo nepoštenje, mi smo prastosrdačni i milostivi kao što treba da smo; i priznajem da sam dotle i sam išao; jer ja sam se često sažalio na sudbinu drumskog razbojnika kada sam bio član velike porote; i više sam se puta zauzimao kod sudije za one koji su imali kakvu olakšavajuću okolnost; ali kada nepoštenje prati još crnji zločin, kao svirepost, ubistvo, nezahvalnost, ili tome slično, samilost i opraštanje postaju greške. Ja sam uveren da je taj čovek nevaljalac, i on mora biti kažnjen; bar onoliko koliko ja mogu da ga kaznim."

Ovo je bilo izrečeno tako strogim glasom, da je Džons sinatrao da bi bilo neumesno da što odgovori; sem toga, zakazani sat posete g. Vesternu bio je toliko blizu, da je jedva imao dovoljno vremena da se obuče. Ovde se, prema tome, okončao sadašnji razgovor, i Džons se povukao u drugu odaju, gde je Portridž, po naredenju, čekao sa odelom.

Portridž je jedva video svoga gospodara od vremena onog srećnog otkrića. Jadni čovek jedva je mogao bilo da zadrži bilo da izrazi svoju preveliku radost. On se ponašao kao mahnit, i poražajući Džonsu pri oblačenju, napravio je bezmalo isto ono-

liko pogrešaka koliko sam video da Harlekin, oblačeći se, pravi na pozornici.

Njegovo pamćenje, međutim, nije ni najmanje oslabilo. On se opomenuo mnogih znakova i pretskazanja o ovom srećnom događaju, od kojih je na neke još svojevremeno upozorio, a mnogo više njih setio se sada; nije zaboravio snove koje je sanjao one večeri pre no što će se sresti sa Džonsom; završio je rečima: „Govorio sam ja vašoj milosti da sam neprestano slutio u duši da će jednoga dana biti u vašoj vlasti da me napravite srećnim čovekom.” Džons ga je uverio da će se njegove slutnje zacelo obistiniti ukoliko to do njega stoji, kao što su se obistinila i druga njegova pretskazanja; a te reči nisu malo povećale radost koju je jadni čovek osećao radi dobra svoga gospodara.

GLAVA XII

JOS BLIZE PRIMICANJE KRAJU

Kad se Džons potpuno odenuo, pošao je sa svojim ujakom g. Vesternu. On je zaista bio najstasitiji čovek, i samom svojom naočitošću mogao je da očara veći deo ženskoga roda; no mi se nadamo da se već videlo iz ove istorije da se priroda, kada ga je uobličila, nije potpuno oslonila, kao što katkada čini, samo na ovu odliku, da bi preporučila svoje delo.

Sofija, premda ljuta, isto se tako divno nagizdala — no to ostavljam mojim čitateljicama da ispričaju — i izgledala je tako bajna, da čak ni Olvordi, kada ju je ugledao, nije mogao da ne došapne Vesternu, da misli da je ona najlepše stvorenje na svetu. Na to je Vestern odgovorio šapatom koji su svi prisutni čuli: „Utoliko bolje po Toma; neka sam proklet, ako je on ne smota.” Na ove reči Sofija je pocrvenela kao skrlet, dok je Tom isto tako pobledео u licu, i bio bezmalo gotov da sa stolice propadne u zemlju.

Tek što je čajno posude bilo uklonjeno, a Vestern je povukao Olvordia iz odaje, govoreći da ima da mu izloži neke

važne poslovne stvari, i toga časka mora da govori s njim u četiri oka, pre no što zaboravi.

Ljubavnici su sada bili sami; i ja ne sumnjam da će se mnogim mojim čitaocima učiniti čudnovato što oni, koji su imali toliko mnogo da kažu jedno drugome kada su opasnosti i teškoće pratile njihovo opštenje, i koji su izgledali tako željni da jedno drugome jurnu u zagrljaj kada su tolike prepreke stajale na njihovom putu, sada, kada su mogli u sigurnosti i slobodi da čine i govore što im se sviđi, oboje ostaju nekoliko časaka nemi i nepokretni; i to tako, da bi neki stranac osrednje pronicljivosti mogao da zaključi da su oni ravnodušni jedno prema drugome; no tako je bilo, ma koliko se to činilo čudnovato; oboje su sedeli oborenih očiju i nekoliko su minuta ostali u savršenoj tišini.

Za vreme ove stanke g. Džons je jednom ili dvaput pokušao da nešto kaže, ali je bio potpuno nesposoban, i samo je mucao, ili tačnije uzdisao i šaptao neke iskidane reči; Sofija je najzad, delom iz sažaljenja prema njemu, a delom da bi skrenula razgovor sa predmeta o kome je znala da on želi da govori, kazala:

„Zaista, gospodine, sudeći po ovom otkriću, vi ste naj-srećniji čovek na svetu.“ — „Zar vi, gospodice, zaista možete da me smatrate tako srećnim,“ kazao je g. Džons uzdišući, „kad sam pao u vašu nemilost?“ — „Pa, gospodine, odgovorila je ona, „vama je najbolje poznato da li ste to zaslužili.“ — „Zaista, gospodice,“ kazao je on, „vi ste isto tako dobro obavešteni o mojim pogreškama. Gospoda Miler kazala vam je celu istinu. O, moja Sofija, zar se nikad ne mogu nadati oproštaju?“ — „Ja mislim, gospodine Džonse,“ kazala je ona, „da mogu bezmalo da se oslonim na vašu sopstvenu pravičnost, i da ostavim vama da izrečete presudu o vašem vladanju.“ — „Vaj, gospodice,“ uzviknuo je on, „milost ja od vas molim, ne pravdu! Pravda bi me osudila, znam. Ali ne i za pismo koje sam poslao leđi Belaston. Najsvečanije vam izjavljujem da ste o tome dobili istinit izveštaj.“ Onda je opširno izložio kako ga je Najtingel naučio da se pomoću pisma oslobodi leđi Belaston a za slučaj da bi ona, suprotno njihovom očekivanju,

prihvatila ponudu, njegov je prijatelj smislio lep izgovor da ga i protiv toga osigura; ali je priznao da je kriv zbog velike nesmotrenosti što joj je takvo pismo dao u ruke, „a to sam” kazao je, „skupo platio uticajem koji je ono imalo na vas.” — „Ja neću, ja ne mogu,” kazala je ona, da drukčije mislim o tome pismu do onako kako biste vi to hteli. Moje držanje, mislim, jasno vam svedoči da ja ne verujem da u tome ima bogzna šta. Pa ipak, gospodine Džonse, zar ja nemam mnogo razloga da se srdim. Posle onoga što se dogodilo u Aptonu, vi se tako brzo upuštate u ljubakanje sa drugom ženom, dok ja uobražavam, i vi se pretvarate, da vam srce krvari zbog mene! Zaista, vaš je postupak bio čudnovat. Mogu li ja onda da verujem da je iskrena ljubav o kojoj ste mi govorili? Ili, ako bih mogla, kakvoj sreći mogu da se nadam sa čovekom koji je kadar da bude toliko nepostojan?” — „O, moja Sofija,” uzviknuo je on, „ne sumnjajte u iskrenost najčistije ljubavi koja je ikad zaplamsala u ljudskim grudima. Pomislite, božanstveni stvore, na mene nesrećnika, na moje očajanje. Da sam mogao, moja Sofija, da laskam sebi najmanjom nadom da ću ikad smeti da se ovako bacim pred vaše noge, ne bi bilo u vlasti nijedne druge žene da me nadahne mišlju, koju bi i najstroža čednost mogla da osudi. Nepostojan prema vama! Moja Sofija, ako biste mogli da imate dovoljno dobrote da oprostite ono što je bilo, ne dajte nikakvoj budućoj svirepoj zebnji da mi uskrati vaše milosrđe! Kajanje nikad nije bilo usrdnije. O, neka me ono pomiri sa Rajem u ovim milim grudima!” — „Iskreno kajanje, gospodine Džonse,” odgovorila je ona, „pribaviće oproštaj grešniku; ali taj oproštaj dolazi od Onoga koji savršeno sudi o toj iskrenosti. Ljudski se razum može zavesti, i nema nepogrešivog načina da se to spreči. Vi morate da očekujete, međutim, da ću, ako bi vaše kajanje moglo da me privoli da vam oprostim, bar zahtevati najjači dokaz o njegovoj iskrenosti.” — „Imenujte bilo šta što je u mojoj vlasti,” kazao je na to Džons. „Vreme,” odgovorila je ona. „Vreme jedino, gospodine Džonse, može da me uveri da ste iskren pokajnik, i da ste odlučili da se mahnate poročnih navika, zbog kojih bih vas mrzela kada bih verovala da ste kadri

da ustrajete u njima." — „Ne verujte u to," uzviknuo je Džons. „Na kolenima vas molim, preklinjem vas da imate vere u mene, a zadatak celog mog života biće da tu veru zaslužim." — „Onda," kazala je ona „neka bude zadatak jednog dela vašeg života da mi pokažete da je zaslužujete. Ja mislim da sam vam dovoljno jasno potvrdila da ćete zadobiti moje poverenje onda kada budem videla da ste ga zaslužili. Posle onoga što je bilo, gospodine, zar možete da očekujete da ću vas primiti na vašu reč,"

On je odgovorio: „Ne verujte mi na reč; ja imam bolje osiguranje, zalogu o mojoj postojanosti koju je nemoguće videti a u nju sumnjati." — „Šta je to?" upitala je Sofija malo iznenadena. „Pokazaću vam, moj divni anđele," uzviknuo je Džons, uzevši je za ruku i povevši je ogledalu. „Eno, pogledajte tamo u onaj bajni lik, ono lice, onaj stas, one oči, onaj um, što kroz te oči zrači: Može li čovek koji ima sve to da bude nepostojan? Nemoguće, moja Sofija! Vi u to ne biste mogli da sumnjate kada biste mogli da vidite sebe očima ma koga drugog." Sofija je pocrvenela, i upola se nasmešila; no silom se namrštivši, kazala je: „Ako treba da sudim o budućnosti prema prošlosti, moja slika će ostati u vašem srcu kada sam odsutna, isto onoliko koliko će se zadržati u ovom ogledalu kada izidem iz odaje." — „tako mi Neba, tako mi svega što je sveto," uzviknuo je Džons, „ona je uvek u mome srcu. Nežnost vašeg pola ne shvata našu grubost, ni kako se malo tiču srca ljubakanja neke vrste." — „Ja se nikada neću udati za čoveka," odgovorila je Sofija vrlo ozbiljno, „koji se ne nauči dovoljnoj utančanosti da postane nesposoban kao što sam i sama da pravi takva razlikovanja." — „Ja ću to naučiti," kazao je Džons. „Ja sam već to naučio. Prvi časak nade da bi moja Sofija mogla da postane moja žena, odmah me je naučio; i od toga časka, sve ostale žene, isto su tako malo predmet žudnje mojih čula, kao što su i ljubav moga srca." — „Dobro," kazala je Sofija, „vreme će dati dokaz o tome. Vaš položaj, gospodine Džonse, sada je promenjen, i uveravam vas da mi je ta promena veoma po volji. Neće vam nedostajati prilike da budete u mojoj blizini, i da me uverite da ste se i u

duši promenili, takode." — O, moj anđele," uzviknuo je Džons, „kako da ti zahvalim na dobroti! I zar ste toliko dobri da priznajete da se radujete mojoj sreći? Verujte mi, verujte mi, gospodice, toj sreći dali ste smisao samo vi, pošto je dugujem miloj nadi — O, moja Sofija, neka ona ne bude daleka! Ja ću biti sama poslušnost za vaše zapovesti. Neću se usuditi da iziskujem ništa više od onoga što mi sami dozvolite. Ipak, dopustite da vas umolim da me stavite na kratku probu. Oh, recite mi kada se mogu nadati da ćete biti uvereni o onome što je najsvetija istina" — „Kada sam drage volje, gospodine Džonse, pristala na ovoliki ustupak," kazala je ona, „ne očekujem od vas nikakvo saletanje. Ne, ja to neću." — „O, ne uzimajte mi to tako za zlo, moja Sofija!" uzviknuo je on. „Ja vas ne saletam, ja se ne bih usudio da to činim. Ali ipak, dozvolite da vas bar još jednom zamolim, da odredite vreme. Oh, pomislite na nestrpljivost ljubavi!" — „Godina dana, možda," kazala je ona. — „O, moja Sofija, izrekli ste večnost." — „Možda će biti nešto manje," kazala je ona, „no neću moljakanja. Ako je vaša ljubav prema meni ono što bih ja želela da jeste, mislim da sada možete da budete mirni." — „Miran! Sofija, ne nazivajte tako hladnim rečima moju pregolemu sreću. O, zanosna misli, još ne verujem da će doći blaženi dan kada ću moći da vas svojom nazovem; kada strahovanja više neće biti; kada ću doživeti milu, ogromnu, izvrsnu, zanosnu radost, da svoju Sofiju učinim srećnom!" — „Zaista, gospodine," kazala je ona, „taj dan je u vašoj vlasti." — „O, moj mili, moj božanstveni anđele," uzviknuo je on, „mahnit sam od radosti ovih reči. Ali moram, hoću da zahvalim tim dragim usnama koje su tako slatko izustile reči o mom blaženstvu." Onda ju je uzeo u zagrljaj, i poljubio sa žarom kako se nikad ranije nije usudio.

U tome trenutku banuo je u odaju Vestern, koji je već neko vreme prisluškivao, i lovačkim glasom i poklicima počeo je da sokoli Toma: „Drži je, momče, drži je, drži je! Tako valja, tako, tako, tako! Šta, zar je već sve gotovo? Je li odredila dan, momče? Dakle, sutra ili prekosutra? Ni časka duže od prekosutra, razumeš li?" — „Preklinjem vas, gospodine," ka-

zao je Džons, „da ne dopuštate da budem uzrok —, — „Preklinji moju z-u,” uzviknuo je Vestern; „ja sam mislio da si ti mladić žešćega kova, a ne da popuštaš devojačkim ujdurmama. Velim ti, sve je to šuć-muć. Vrag joj babin, ja znam da bi se ona još noćas udala. Je li tako, Sofijice? Hajde, priznaj, budi poštena cura bar jedanput. Šta je, što si zanemila? Što ne govoriš?” — „Zašto da priznajem, oče,” kazala je Sofija, „kad izgleda da vi tako dobro nagadate moje misli,” — Eto, sad si dobra devojka,” uzviknuo je on; „dakle pristaješ?” — „Zaista ne, oče,” kazala je ona, „ja nikakav pristanak nisam dala.” — „Pa zar nećeš da podeš za njega sutra, ili prekosutra?” upitao je Vestern. „Zaista, oče, ja nemam takve namere,” odgovorila je ona. „A ja ti mogu reći,” kazao je on, „zašto nemaš: nemaš samo zato što voliš da budeš neposlušna, i da mučiš i žalostiš svoga oca.” „Molim vas, gospodine,” — kazao je Džons, upadajući mu u reč. „Velim ti, ti si jedno štene,” uzviknuo je Vestern. „Dok sam ja njoj zabranjivao, bilo je samo uzdisanje, cmizdrenje, tugovanje i dopisivanje; a sada kad sam ja za tebe, ona je protiv tebe. Samo ženski inat i protivljenje, i to ti je sve. Njoj se ne dopada da njome upravlja njen otac, i da je vodi, to ti je cela istina. To ona čini samo zato da bi se meni suprotstavila, i mene žalostila.” — „A šta bi moj tata želeo da uradim?” upitala je Sofija. „Šta bih ja želeo da uradiš?” kazao je Vestern. „Pa to, da mu ovoga časa daš svoju ruku.” — „Dobro, oče,” kazala je Sofija na to, „ja ću vas poslušati. — Evo moje ruke, gospodine Džonse.” — „Dobro, a pristaješ li da sutra ujutru podeš za njega?” upitao je Vestern. „Ja ću vam biti poslušna, oče,” kazala je ona. „Pa onda, neka bude sutra ujutru,” uzviknuo je on. „Neka bude sutra ujutru, tata, kad vi tako želite,” kazala je Sofija. Džons je onda pao na kolena i poljubio joj je ruku u zanosu sreće, dok je Vestern uzeo da skakuće i igra po sobi, vičući: „Gde je, dođavola, Olvordi? Šta on vazdan priča sa onim prokletim advokatom Daulingom, kada ima i prećih poslova. Onda je jurnuo napolje da ga potraži, i u dobar čas ostavio dvoje zaljubljenih da provedu sami nekoliko nežnih trenutaka.

Ali on se ubrzo vratio sa Olvordiem, govoreći: „Ako nećete meni da verujete, vi pitajte nju. Zar nisi pristala, Sofijice, da venčanje bude sutra?” — „Tako ste vi naredili, oče,” odgovorila je ona, „a ja se ne usudujem da vam se zamerim neposlušnošću.” — „Ja se nadam, gospodice,” uzviknuo je Olvordi, „da će moj sestrić biti vredan tolike dobrote, i da će uvek biti svestan, kao što sam i sâm, velike časti koju ste ukazali mojoj porodici. Srodstvo sa tako vrsnom i odličnom gospodicom zaista bi činilo čast i najvećim porodicama Engleske.” — „Da,” uzviknuo je Vestern, „ali da sam joj ja dopustio da se tu vazdan skanjera hoću-neću i cile-mile, vi biste na tu čast još popričekali. Morao sam malo da upotrebim svoju roditeljsku vlast, da bih je naterao.” — „Nadam se da to niste činili, gospodine,” uzviknuo je Olvordi, „nadam se da nije bilo ni najmanjeg prisiljavanja.” — „Pa eto,” kazao je Vestern, „pitajte je sami hoće li da porekne sve što je kazala, pokušajte, ako hoćete. Ti se od srca kaješ što si to obećala, je li Sofijice, da se kaješ?” — „Zaista se ne kajem, oče,” uzviknula je ona, „i ne verujem da ću se ikada pokajati za sve što budem obećala gospodinu Džonsu.” — „Onda, sine,” kazao je Olvordi, „ja ti najsrdačnije čestitam, jer mislim da si najsrećniji čovek. I vama, gospodice, dopustite da čestitam ovu radost; zaista, ja sam uveren da ste podarili sebe čoveku koji će biti svestan vaše velike vrednosti, i koji će se bar potruditi što bolje može da to zasluži.” — „Potrudiće se što bolje može!” uzviknuo je Vestern; „bome hoće, to jamčim. Čuješ Olvordi, kladam se s tobom u pet funti da od sutra devet meseci imamo detića! No, molim te, reci šta hoćeš da piješ: bür Gundinca, šampanjca, ili šta želiš? Jer, ako bogovi izvole, noćas ćemo da napravimo džumbus —” — „Zaista, gospodine,” kazao je Olvordi, „moraćete da me izvinite; moj sestrić i ja smo se obavezali pre no što smo slutili da će njegova sreća ovako brzo doći —” — „Obavezali se!” prozborio je vlastelin. „O tome neću da čujem. Noćas se ne rastajem od tebe ni po koju cenu. Ostaćeš ovde na večeri, ako izvoli Hromi Daba.” — „Morate me izviniti, moj dragi susede,” odgovorio je Olvordi; dao sam svečano obećanje, a vi znate da ga ja nikad ne kršim.”

— „Pa lepo, molim te: kome si se obavezao?“ uzviknuo je vlastelin. Olvordi ga je onda obavestio, kao i o društvu koje će biti prisutno. „Vrag mu babin, onda idem i ja s tobom, a poći će i Sofija; jer noćas neću da se rastanem od tebe; a bilo bi i svirepo rastaviti Toma od njegove cure.“ Olvordi je odmah prihvatio ovu ponudu; i Sofija je pristala, pošto joj je otac najpre u četiri oka obećao da o venčanju neće ni slova prozboriti.

GLAVA POSLEDNJA

U KOJOJ SE ISTORIJA ZAVRŠAVA.

Mladi Najtingel je otišao to popodne, na poziv, u posetu svome ocu, i ovaj ga je primio ljubaznije no što se nadao. Tu se takođe sastao sa svojim stricem, koji se vratio u London posle potere za svojom tek venčanom kćeri.

To venčanje bilo je najsrećniji slučaj koji je mogao da se dogodi po mladog gospodina; jer ova su dva brata živela u stalnoj prepirci o upravljanju svojom decom, i svaki je duboko prezirao postupke onog drugog. Svaki je stoga nastojao, koliko je god mogao, da ublaži grešku svoga deteta, a da brak onog drugog prikaže što gore. Želja da likuje nad svojim bratom, i mnogi razlozi koje je Olvordi naveo, tako su jako uticali na starog gospodina, da je dočekao svoga sina sa osmehom na licu, i čak pristao da večera s njim te večeri u kući gde Miler.

Onaj drugi, pak, koji je voleo svoju kćer najneumerenijom ljubavi, malo se teže privoleo na izmirenje. Tek što ga je sinovac obavestio gde se nalazi njegova kći i njen muž, izjavio je da će odmah poći k njoj. A kada je prispeo tamo, jedva ju je pustio da padne na kolena, no ju je odmah podigao i zagrlio tako nežno da su svi prisutni bili ganuti; posle manje od četvrt sahat, pomirio se sa svojom kćeri i njenim mužem kao da im je sâm sastavio ruke.

Takvo je bilo stanje stvari kada su prispeli g. Olvordi i njegovo društvo da upotpune sreću gde Miler, koja je, čim je

ugledala Sofiju, odmah pogodila sve što se dogodilo; i tako je bilo veliko njeno prijateljstvo prema Džonsu, da je ovo uvećalo ne malo zanos radosti koje je osećala zbog sreće svoje rođene kćeri.

Malo je, verujem, primera da je u jednom skupu svako lice bilo ovako savršeno srećno, kao što je to bio slučaj u ovom. Otac mladoga Najtingela, međutim, najmanje je uživao u svojoj radosti; jer, uprkos ljubavi prema svome sinu, uprkos ugledu i razlozima Olvodievim, zajedno sa drugim pobudama koje smo gore pomenuli, on nije mogao da bude tako potpuno zadovoljan izborom svoga sina; a možda je i prisustvo same Sofije težilo malo da uveća njegovo neraspoloženje, budući da mu se s vremena na vreme vrzmala u glavi misao, da je i njegov sin mogao da dobije tu gospodicu, ili neku drugu takvu. No njegov nemir nisu izazvale draži koje su krasile Sofijino telo ili duh; njegovo je srce čeznulo za sadržinom kovčegâ njenoga oca. To su bile draži o kojima nije mogao da podnese misao da ih je njegov sin žrtvovao kćeri gđe Miler.

Obe su neveste bile veoma lepe žene; no njih je Sofijina lepota tako potpuno pomračila, da je lako mogla da izazove zavist u njihovim grudima, da one nisu bile, srećom, dva najblagorodnija stvorenja na svetu; jer nijedan od muževa nije mogao dugo da odvoji pogled od Sofije, koja je sedela za stolom kao kraljica koja prima izraze vernosti svojih klevetnika, ili pre kao neko više biće koje svi naokolo obožavaju. No to je bilo obožavanje koje su oni nudili, a ne ona iznuđavala; jer ona se isto toliko isticala svojom skromnošću i ljubaznošću, koliko i svim drugim savršenstvima.

Veče je proteklo u velikom i istinskom veselju. Svi su bili srećni, no najviše oni koji su ranije bili najnesrećniji. Predašnje patnje i strahovanja tako su prijatno začinili njihovu sadašnju sreću, kako čak ni ljubav i blagostanje, u najvećem izlivu, ne bi mogli da pruže bez preimućstva ovog upoređenja. Ipak, kako je velika radost, naročito posle iznenadne promene i preokreta u okolnostima, sklona ćutanju, i obitava pre u srcu no na jeziku, to su Džons i Sofija izgledali najmanje veseli u čitavom društvu. Vestern je ovo primetio, pa im je doviknuo

nestrpljivo: „Što ne govoriš, momče! Što si se tako uozbiljio? Jesi li ti, curo, izgubila jezik! Popij čašu vina, hajde, popij još jednu čašu vina!” I da bi malo više živahnula, otpеваo je nekoliko veselih pesmica o braku i gubitku devojaštva. Štaviše da nije bilo g. Olvordia da ga katkada pogledom opomene, a jednom ili dva puta prekorom: „Zazorno je, gospodine Vestern!” on bi toliko pričao o tome predmetu, da bi Sofija morala da beži iz odaje. Jednom je doista počeo da raspravlja o tome, i da ističe svoje pravo da govori svojoj kćeri onako kako on nalazi da je umesno; ali kako ni u koga nije našao podrške, brzo se urazumio.

Uprkos ovom malom sputavanju, veselost i dobro raspoloženje društva toliko su mu godili, da je zahtevao da se sledećeg dana svi opet sastanu u njegovom stanu. I došli su svi; a ljupka Sofija, koja je sada takode postala nevesta, uzela je za stolom ulogu domaćice. Toga jutra, u kapeli Doktors Komonsa, ona je dala ruku g. Džonsu, a jedini prisutni prilikom toga čina bili su g. Olvordi, g. Vestern i gđa Miler.

Sofija je ozbiljno zamolila svoga oca da o njenom venčanju ne obaveštava nikog drugog od osoba, koje su toga dana imale da im dodu na ručak. Tajna je bila poverena gdi Miler, pa je ova bila umoljena da je ne oda, a Džons je o istom zamolio g. Olvordia. Ovo je unekoliko umirilo Sofijino ustručavanje od javnosti, kojoj je protiv svoje volje morala da se podvrgne saglasno želji svoga oca. U uverenju da je tajna sačuvana, dan joj je dosta lepo prolazio, sve dok vlastelin, podmakao u piću, nije mogao više da obuzda svoju radost; napunio je čašu i ispio je u zdravlje neveste. Svi prisutni odmah su prihvatili zdravicu, na veliku zbunjenost naše sirote porumenele Sofije i Džonsovu veliku zabrinutost zbog toga. Pravo govoreći, niko od prisutnih nije postao ništa pametniji usled ovoga otkrića; jer gđa Miler je došapnula tajnu svojoj kćeri, njena kći svome mužu, njen muž svojoj bratučedi, a ova svima ostalima.

Sofija je sada iskoristila prvu priliku da se povuče sa damama; vlastelin je ostao kraj svoje čaše, postepeno ostavljen od svih, a sa njim je ostao stric mladog Najtingela, koji je i

sam voleo bocu kao i Vestern. Ova dvojica su, dakle, zaseli temeljno tokom čitave večeri, i još dugo posle onog srećnog časa koji je predao dražesnu Sofiju u željene ruke njenog ushićenog Džonsa.

Tako smo, čitaoče, najzad priveli našu istoriju kraju; na naše veliko zadovoljstvo, iako možda suprotno tvome očekivanju, izgleda da je g. Džons postao najsrećniji čovek na svetu; jer kakvu sreću ovaj svet može da pruži, koja bi bila ravna posedovanju žene kao što je Sofija, iskreno priznajem da još nisam otkrio.

Što se tiče drugih ličnosti koje su se iole istakle u ovoj istoriji — budući da bi neki mogli da zažele da još nešto više saznaju o njima — nastojaćemo da zadovoljimo njihovu radoznalost sa što je moguće manje reči.

Olvordi se više nikada nije privoleo da se vidi sa Blifilom; no na Džonsovo moljakanje, kome se pridružila i Sofija, pristao je da mu odredi godišnji dohodak od dve stotine funti, čemu je i Džons, u potaji, dodao još jednu treću. Od toga priroda on živi u nekoj severnoj grofoviji, oko dve stotine milja daleko od Londona, i odvaja od toga oko dve stotine funti godišnje, da bi kupio od nekog advokata poslaničko mesto, za susedni gradić, u sledećem zasedanju Parlamenta. Takođe je otiskora postao metodist, u nadi da se da se oženi nekom bogatom udovicom te sekte, čije se imanje nalazi u tom delu kraljevstva.

Skver je umro ubrzo pošto je napisao ranije pomenuto pismo; a što se Tvekama tiče, on i nadalje namesnikuje. Činio je više jalovih pokušaja da ponovo zadobije Olvordievo poverenje, ili da se dodvori Džonsu, i obojici im je laskao u lice, a ružio ih za ledima. No na njegovo mesto g. Olvordi je otiskora uzeo g. Ebrahama Adamsa, koga je Sofija veoma zavolela, i izjavila je da će on biti učitelj njene dece.

Gđa Ficpatrikova se rastala od svoga supruga, i uživa neznatne ostatke svoga imetka. Ona stanuje u otmenom kraju grada, gde uživa dobar glas, i tako dobro vodi ekonomiju, da troši triput više no što iznosi dohodak od njenog imetka, a da se pri tome ne zadužuje. U savršeno je prisnim odnosima sa

gospom irskog velmože, i, u delima prijateljstva prema njoj, odužuje se za sve obaveze koje ima prema njenom mužu.

Gđa Vestern se brzo pomirila sa svojom bratanicom, i provela je kod nje dva meseca na selu. Ledi Belaston napravila je ovoj drugoj uobičajenu posetu, prilikom njenog dolaska u London, ophodila se prema Džonsu kao savršeno nepoznata osoba, i veoma mu je uljudno čestitala i poželela sreću u braku.

G. Najtingel je kupio jedno imanje za svoga sina u Džonsovom susedstvu, gde žive mladi gospodin i njegova supruga, Gđa Miler i njena mala kći, a između porodica se održavaju najprisniji odnosi.

Što se sitnijih lica tiče, gđa Voters se vratila u selo, dobila je od g. Olvordia godišnju pomoć od šesdeset funti, i udala se za paroha Sapla, kome je Vestern, na Sofijino zauzimanje, poklonio veoma lepu parohiju.

Crni Džordž, kada je saznao za otkriće o utaji, pobegao je nekuda, i o njemu se otada više ništa nije čulo. Džons je poklonio onaj novac njegovoj porodici, no ne u ravnim častima, jer je Moli dobila daleko veći deo.

Što se Portridža tiče, Džons mu je odredio pedeset funti godišnjeg dohotka; i on je opet otvorio svoju školu, na koju se sada gleda mnogo više prijateljski no ranije, a u pripremi je i bračni ugovor između njega i gđice Moli Sigrim, koji će, Sofijinim posredovanjem, verovatno stupiti na snagu.

Sada se vraćamo da se oprostimo sa g. Džonsom i Sofijom koji su dva dana posle venčanja otpratili g. Vesterna i g. Olvordia u selo. Vestern je predao porodični dom, i veći deo svoga imanja, svome zetu, i povukao se u jednu svoju manju kuću, u kraju povoljnijem za lov. Doista. on često dolazi u goste g. Džonsu i svojoj kćeri, a ovi se beskrajno raduju njegovim posetama i nastoje da mu u svemu ugrade. To im toliko ide od ruke, da stari gospodin izjavljuje da nikada u životu nije bio srećan kao sada. On tu ima svoju sobu i pretsoblje, i napije se s kime mu se sviđi; a njegova je kći gotova kao i pre da mu svira kadgod on to zaželi; jer Džons ju je uverio da je njegova najveća radost, pošto ugodi njoj, da doprinese starčevoj sreći; i tako ta velika dužnost koju ona izražava i vrši

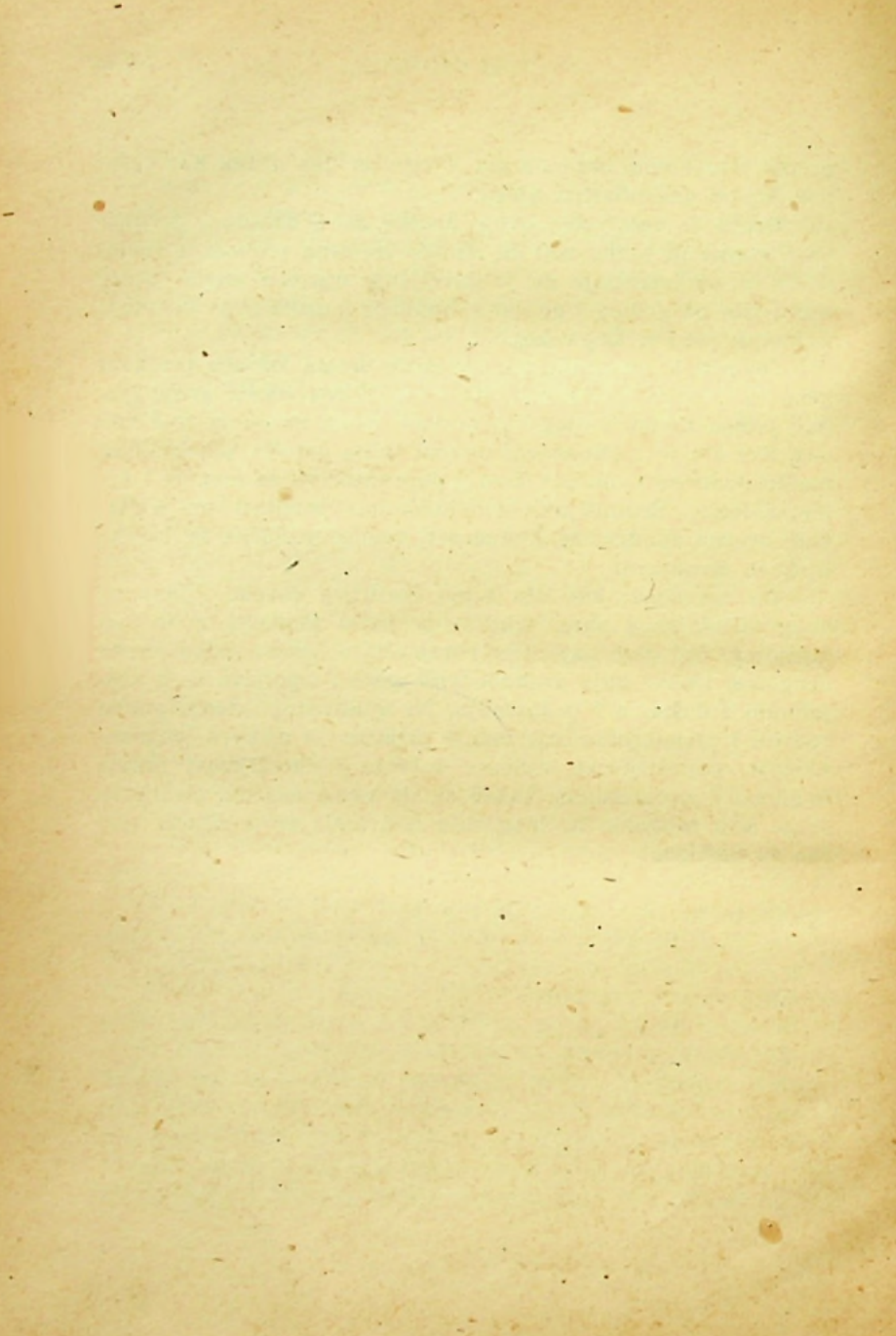
prema svome ocu, bezmalo mu je isto onoliko draga kao i ljubav kojom ona obasipa njega.

Sofija je već rodila dvoje krasne dece, dečaka i devojčicu, i starac ih toliko voli da mnogo vremena provodi u dečjoj sobi; tu on izjavljuje da je čavrljanje njegove unuke, stare nešto više od godinu i po dana, umilnija muzika nego kevtanje najboljih pasa u Engleskoj.

Olvordi je isto tako bio darežljiv prema Džonsu prilikom venčanja, i nije propustio ništa čime bi posvedočio svoju ljubav prema njemu i njegovoj nevesti, a oni ga oboje vole kao oca. Sve što je u Džonsovoj prirodi težilo poroku, popravili su stalan dodir sa ovim čovekom i supružanstvo sa divnom i vrlom Sofijom. Razmišljanjem o ludostima prošlosti, on je stekao izvesnu smotrenost i mudrost, veoma neobične za čoveka njegove živahnosti.

Da završimo: kao što nema čestitijeg čoveka i žene od ovog zaljubljenog para, tako se ne može zamisliti ni da ima srećnijeg. Oni gaje najčistiju i najnežniju ljubav jedno prema drugome, ljubav koja svakodnevno raste i ispoljava se u uzajamnim miloštama i poštovanju. Ni njihovo ophođenje prema rodbini i prijateljima nije manje prijatno; a njihova blagonaklonost, popustljivost, njihova dobrota i darežljivost prema mlađima i siromašnima, takve su da nema suseda, čivčije ili sluge koji zahvalno ne blagosilja dan kada se g. Džons venčao sa Sofijom.

K r a j

BELEŠKA O FILDINGU

Engleski romansijer Henri Filding (1707—1754) jedan od najznačajnijih predstavnika građanskog realizma osamnaestog veka, poreklom je iz osiromašene aristokratske porodice. Posle završenih studija u Itnu i na univerzitetu Lejdn u London, gde kao mladić lepog klasičnog obrazovanja i dobrih veza pokušava da živi kao pisac i dramatičar. Izuzet tragičar pokušao je sreću i u svim onda poznatim rodovima drame; pisao je drame-komedije, farse, farse-balade, burleske i adaptacije sa francuskog. Poznatiya su dela: *Ljubav sa nekoliko maski*, *Kafanski političar*, burleska, *Tragedija tragedije ili Život i smrt Toma Samba Velikog*, *Don Kihot u Engleskoj* i satira na političku korupciju *Paskvin*. 1737 novi zakon o pozorišnoj cenzuri, izazvan u mnogome šumnim uspehom *Paskvina*, primorava ga da, kako veli, »napusti pisanje za scenu, kada bi trebalo tek da počne pisati«. Duhovita i aktuelna, njegova dramska dela nemaju dubljeg značaja.

Posle neuspeh publicističkih pokušaja, Filding, 1740, postaje advokat. Ali, bilo da ga mršava advokatska praksa primorava da na neki način poveća svoje prihode, bilo da mu je to postalo unutrašnja potreba, on ne prestaje pisati. Slučaj mu pomaže da nađe svoj pravi put. 1740 izlazi čuveni Ričardsonov roman *Pamela*, čiji potpuni naslov glasi: *Pamela ili nagradna vrlina, niz porodičnih pisama jedne lepe mlade ličnosti njenim roditeljima, objavljenih radi negovanja načela vrline i religije u dušama mladoga sveta oba pola, delo koje ima istinitu osnovu i koje je, zabavljajući prijatno duh raznolikošću zanimljivih i dirljivih događaja, istodobno potpuno očišćeno od svih onih slika koje u najvećem broju dela, sačinjenih samo za zabavu, teče da uspalje srce mesto da ga pouče*. Sadržaj romana je borba petnaestogodišnje siromašne, bespomoćne devojke sa aristokratskim zavodnikom koji, pobedjen čvrstinom njenoga morala, njenom skromnošću i pobožnošću, silazi sa beskrajne visine svoga aristokratskog položaja i venčava se njome. Vrlina je ne samo pobedila, već se i isplatila. Roman je sentimentalna, pikantna himna puritanskom građanskom moralu i brzo postaje simbolom malograđanskih stremljenja ne samo u Engleskoj

već i u celoj Evropi. Zato je na strani protivnika izazvao mnoge parodije, na koje su njegova preterana sentimentalnost, škakljiva dvosmislenost situacija, isuviše računčički shvaćena korisnost vere i morala, davali lako povoda. Filding piše roman parodiju *Džozef Endrjus*. Džozef je brat Pamelin. I kao što se Pamela bori protiv iskušenja svoga gospodara, plemenitoga Bubija, tako i Džozef protiv istih iskušenja od strane leđi Bubij, drugoga člana iste porodice. Od sentimentalno dirljivih situacije postaju komične, senzualna patetika postaje grotesknom. Filding puca od grohotnoga smeha, — kao Rable: podržava emfatični stil, potencira škakljive situacije, izobličava kroz smeh svu lažnu strogost i dostojanstvo puritanskih moralnih predrasuda. Roman brzo prestaje biti samo parodija tuđeg dela, i glavne ličnosti uobličuju sve više pišćevo lično shvatanje na život i društvo, njegovu mržnju na taštinu i hipokriziju, zajedničke bolesti i aristokratskih i građanskih krugova Fildingove Engleske.

1745 Filding štampa svoje najbriljantnije delo: *Život Mistra Džonata Uajlda Velikog*. To je istorija slavnoga lopova i secikese koji završava na vešalima. Napisana je u herojsko-komičnom tonu kao da je reč o veličini Cezara, Napoleona ili Petra Velikog. Džonatan Uajld prikazan je kroz celu knjigu u svoj svojoj niskosti i gadosti izrazima koji se primenjuju samo za velike, dok je Hartfri, prosta, osećajna, otvorena priroda, tretiran kao budala, nizak i bedan. Retko je koje delo tako neprekidno protkano svežom ironijom, tako živo u slikanju »nižeg života«, sa svojim širokim humorom i bespoštednim razgolićavanjem društvene hipokrizije i svireposti. To je oštra satira na feudalno-monarhisku koncepciju »velikog čoveka«.

1748 godine Filding postaje mirovni sudija i najzad stiće kako-tako materijalno obezbeđenje, ali ne prestaje pisati. 1749 godine izlazi »*Tom Džons*«, njegovo glavno delo, prvi veliki engleski roman u modernom smislu, zbog koga je Filding kasnije nazvan »ocem engleskog romana«. Zatim piše niz brošura o administrativnim i socijalnim pitanjima, među ostalim i projekt »Reforme zakona o siromasima«, koji, kako kaže Kembridžska istorija engleske literature, »za moderna shvatanja može izgledati odvratno brutalan, ali je za Englesku njegovog doba izgledao sentimentalno human«. Taj projekat, sastavljen u čisto buržujskom duhu, predviđa osnovne crte reforme iz 1834 godine.

Poslednji roman Fildingov *Amelija* (1752) pun je satiričnih opisa postojećih sudskih i socijalnih ustanova i razmišljanja o njihovom poboljšanju.

Filding je umro 1754 godine u Lisabonu, kuda je bio otputovao na lečenje.

»Visok, snažan, punokrvan momak, prepun dobrog raspoloženja i životnih sokova, odan, velikodušan, hrabar ali nesmotren, rasipan, pijanac, uživatelj« (Ten), Filding je doživeo mnogo i prepatio mnogo, ali nikad nije izgubio vedrinu. »Sve skupa uzev, govorila je leđi Meri U'ortli Montegi, srećniji no kakav knez, sposoban da zaboravi na svoju kostobolju i na dugove, samo ako mu je pod rukom bila flaša šampanjca i pasteta od divljači«. To je veseo i bezbrižan čovek koji nema čak ni književničke taštine. Kad dobije nasleđstvo, on banči, gosti susele, drži čopore čisto-krvnih pasa, okružuje se žuto livreisanim lakejima. Kad za tri godine sve proćerda, ne gubi hrabrost, završava pravne nauke, piše dve debele knjige o pravima krune, postaje mirovni sudija, uništava bande lopova i zaraduje u najgadnijem poslu, kako sam veli, »najprljaviji novac na svetu«. On je bez gadenja i umora, prepun snage ali i nežnosti. Strasno voli svoju decu, obožava ženu, koju slika u glavnim junakinjama svojih romana, skoro ludi kada ona umire, bezutešno plače i jaduje za njom zajedno sa vernom služavkom i najzad se tom služavkom i ženi. U tom ruiniranom aristokrati bilo je snažno plebejsko srce. »Izuzev delikatnosti, on je u sebi imao najbolje što čovek može imati, veli Ten. Njegove se knjige čitaju kao što se pije čisto, zdravo i oporo vino koje veseli i jača, kome nedostaje samo parfem«.

Fildingova Engleska, Engleska prve polovine osamnaestog veka, je zemlja kojom vlada nova kapitalistička oligarhija. Staleške razlike, još uvek tako oštre u drugim zemljama, između veleposedničke aristokratije i buržoazije ovde ne postoje. »U Engleskoj, veli Defoe, slavni pisac Robinsona Krusea, trgovina ne samo da nije nesaglasna sa položajem plemića, već ona stvara plemića«.

Ta oligarhija u svoj besramnosti i bezobzirnosti perioda rane akumulacije, upravlja zemljom preko parlamenta u koji se ulazi na najskandalozniji način, prekupljivanjem i potkupljivanjem neverovatno malog broja glasača. (Bivalo je slučajeva da pet kuća biraju dva poslanika).

Zemljom vlada sirova nemoralnost i otvorena korupcija. Veli se da je Uolpol, ministar pretsednik od 1721—1742, znao da tačno naznači cenu za svakog poslanika za svako glasanje. Uprkos svom divljenju za engleski politički sistem, francuski filozof Monteskije, boraveći u Londonu 1731 godine, ovako je sudio o višem engleskom društvu: »Ovde je novac cenjen iznad svega, čast i vrlina malo; ne samo što ne postoji časti i poštenja, već se ni pojma o tome nema. Pijančenje je opšti nacionalni porok. Viši slojevi su se opijali skupim portugalskim vinima, a plebs džinom za peni. Kocka je bila raširena isto kao i pijanstvo«.

Ali se kroz tu korupciju i nemoral, gramzljiv i surov, bespoštedan i bezmilosan, razvijao novi život i tražio nove oblike. Engleska je postajala prva svetska kolonijalna sila, prva svetska industrijska sila, koja će ubrzo pod pritiskom neodoljivih potreba ostvariti veliku revoluciju prelaska iz manufakturnog u mašinski način proizvodnje i paralelno s tim izvesti potpun prelazak iz feudalnoga u građanski društveni poredak. I kao što je novi buržoaski život rušio ili prilagođavao sebi stare oblike, tako je nova buržoaska misao, u raznim svojim nijansama, rušila stare oblike mišljenja i pokušavala da ih zameni novim. Novi čitalac-gradanin tražio je svoju literaturu. Njega više nisu uzbudivale priče o klasičnim herojima, o podvizima aristokratskih predaka. On traži opis svoje stvarnosti, šibanje izopačenosti naravi svoga vremena. Pojavljuju se poučni časopisi, pojavljuje se velika satirična literatura osamnaestoga veka.

I roman, najtipičniji književni rod izgrađen u građanskom društvu, dobija tada svoj klasični oblik. On definitivno napušta bezbrižnu oblast fantastike i odlučno se okreće slikanju privatnog građanskog života. Za razliku od staroga epa on prikazuje velike pokretačke snage društveno-istoriskog razvoja samo ukoliko se konkretno i aktivno pojavljuju u svakidašnjoj privatnoj stvarnosti i ukoliko se reflektuju u individualnoj psihi. U to doba taj opis je još vezan sa priličnom dozom samokritike, užas i gadost prvobitne akumulacije i njenih popratnih pojava razobličuje se realističkim slikanjem stvarnosti. Realističkim samo u jednom smislu: ni Filding, niti ostali važniji romansijeri toga vremena, jedan Defoe, Lesaž, Smolet, Richardson, nikad ne gledaju kritički na postojeći društveni poredak, ne pomišljaju da bi on mogao i trebalo da bude drugačiji no što je, ne uzimaju u obzir ulogu društvenih i ekonomskih uslova u prouzrokovanju nemorala koji žigošu. Iako se kod svakog od njih na svoj način opisuju svet koji bi po svom sadržaju mogao dati sasvim dovoljan materijal za

swiftovski pesimizam, veliki građanski romansijeri osamnaestoga veka daju sasvim drugi ton svom slikanju stvarnosti: to je pobeda građanske staloznenosti i snage nad neminovnim kaosom proizvela. Za njihova dela uglavnom važi ono što romantik Walter Skot veli za Lesažovog *Zil Blaža*: »Ta knjiga ostavlja u čitaocu osećaj zadovoljstva sa samim sobom i svetom«. I drugi romani, i najveći među njima, *Tom Džons*, završuju se lepo, sa *happy endom*. pisci se, znači, u krajujoj liniji odnose pozitivno prema svome dobu, svojoj klasi koja ostvaruje velike istoriske preobražaje.

Taj roman je ne samo realistički na svoj način, ne samo često satiričan, već skoro uvek i moralistički, tj. usmeren u istraživanju načina kako da se čovek snade u novom životu, kakvu novu vrednost da mu da, kad stare propadaju. »Pisac prima na se ulogu nedeljnog propovednika«, veli Tekerej; svako poglavlje *Tom Džonsa* počinje jednim teoriskim etičkim razmatranjem. U istom okviru novog individualističkog, svetovnoga morala u romanu su izražena dva osnovna shvatanja po toj temi, jedno kod Ričardsona, drugo kod Fildinga. S jedne strane prima se savest kao go:spodar, s druge strane uzima se instinkt za vođu. Za jedne je priroda opasna životinja koju savest sa svim svojim pomoćnicima, verom, zakonom, vaspitanjem i pristojnostima, drži pod strogom prismotrom; za druge je takva savest i vera i sve ostalo što ih prati samo izandali arsenal stare hipokrizije. Za Ričardsona vera u Boga, ali modernizovana, građanski individualizovana, ne fraze iz katehizma i crkveni propisi, već unutrašnja »vera srca«, intimna emocija, osnove su svakog moralnoga života i, naravno, svakog sigurnog puta u sreću. Dokaz Pamela i sve druge njegove junakinje. To je vrlo strog moral, jer ukoliko su životni običaji i praktični principi jedne klase gramzljiviji i »materijalističkiji«, utoliko je ona naklonjenija, po zakonu kompenzacije, da spolja nameće strožije moralne propise. Ali i tu sa ovom ograndom: individualista sa javnim poslovnim principom *laissez-faire*, koji u poslu odbija svaku društvenu odgovornost, sklon je da moralnost suzi na sferu gde je ona nesposobna da ga sputava u praksi. Zato se pod moralnošću u građanskoj literaturi osamnaestoga a delom i devetnaestoga veka podrazumevala skoro isključivo seksualna moralnost. Zato je uskogrudi mali trgovac Ričardson ne samo sentimentaln već i moralno strog skoro samo u tom smislu.

Sa širim, slobodnijim klasnim vidikom, Filding zahvata mnogo dublje u centralni problem građanske etike osamnaestoga veka, problem oslobođenja građanske ličnosti od spoljnog autoriteta, zamene spolja nametnutog,

»heteronomnog« morala autonomnom etikom. Za njega su Ričardsonov unutrašnji glas božji, intimna emocija savesti itd. itd. isto tako lažni i konvencionalni kao i raniji propisi katihizisa. Ričardsonova malogradanski uska pedantnost, sentimentalno prenemaganje i računčiska moralnost gadili su mu se. On je hteo oslobođenje od lažnosti i izveštačenosti aristokratskih taština i proračunatih vrlina, i on je tome suprotstavio svoju fikciju »prirodnog čoveka«, čoveka sa snažnim, neiskvarenim životnim instinktima, sa urođenom prirodnom dobrotom, — jedinim izvorom stvarnih vrlina. Sve ostalo, — sofističke doktrine, propisi ponašanja osnovani na čistom razumu, puritanska strogost itd. — sve je to laž. Zato je domen romansijera-moraliste ogroman: slikati, suprotstavljajući je »prirodi«, svu tu laž i pretencioznost društvenu a iz tog samog slikanja rodiće se smeh, široki zdravi smeh. Jer jedini izvor smešnog je afektacija, a ona nastaje iz taštine i hipokrizije. Centralna ličnost Fildingovog stvaralaštva, Tom Džons, džentlmen iako nezakonit, mladić pun života, »prirodne dobrote«, ali nimalo strogih životnih, a naročito seksualnih propisa, služi da se u kontrastu raskrinkaju svi oblici izdajstva prema »prirodi«, svi oblici i licemerstva i afektacije.

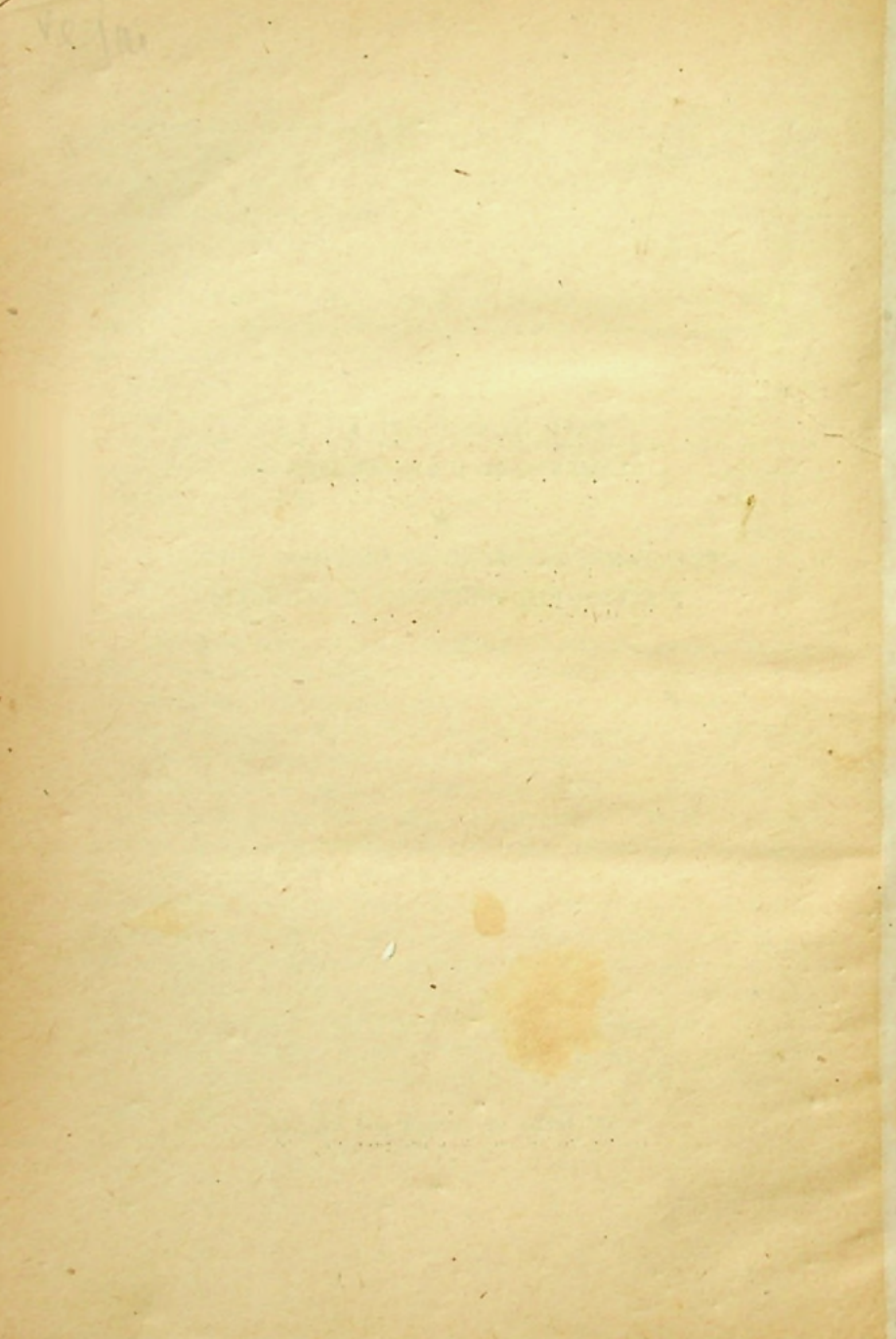
Fildingovo mesto u istoriji engleskog i svetskog romana je neobično važno. On je sa *Tom Džonsom* stvorio prvi dobro komponovan roman savremenih naravi. On duguje mnogo Servantesu, nešto francuskim majstorima pikaresnog romana, ali je njegovo delo drugačije no svi njegovi uzori. On je dao sliku, široku i raznoliku, života ljudi ni dobrih ni zlih, ali ljudskih; stvarnost oko sebe video je sa velikom snagom umetničkog uživljavanja, sa mnogo ljubavi za njenu raznovrsnost i kolorit, sa mnogo smisla za tipični značaj pojava. On shvata život plebejski, u svoj njegovoj komičnosti i grubosti. Po sposobnosti da stvori raznolike, žive, snažno individualizovane ličnosti, Filding je jedan od najvećih majstora romana. Njegovo šareno mnoštvo ličnosti sliva se u sliku određenog društva, živu sliku Engleske sredinom osamnaestoga veka. On je uticao mnogo na Rusoa i Dideroa, od njega neposredno proističu i Dikens i Tekerej i cela škola slavnih engleskih romansijera devetnaestoga veka. Nije čudo što je, uz Servantesa, Balzaka i Dideroa, Filding bio najmiliji Marksov romansijer i što mnogi i danas smatraju *Tom Džonsa* najboljim engleskim romanom uopšte.

PRVO IZDANJE OVE KNJIGE
STAMPANO JE U 5.000 PRIMERAKA

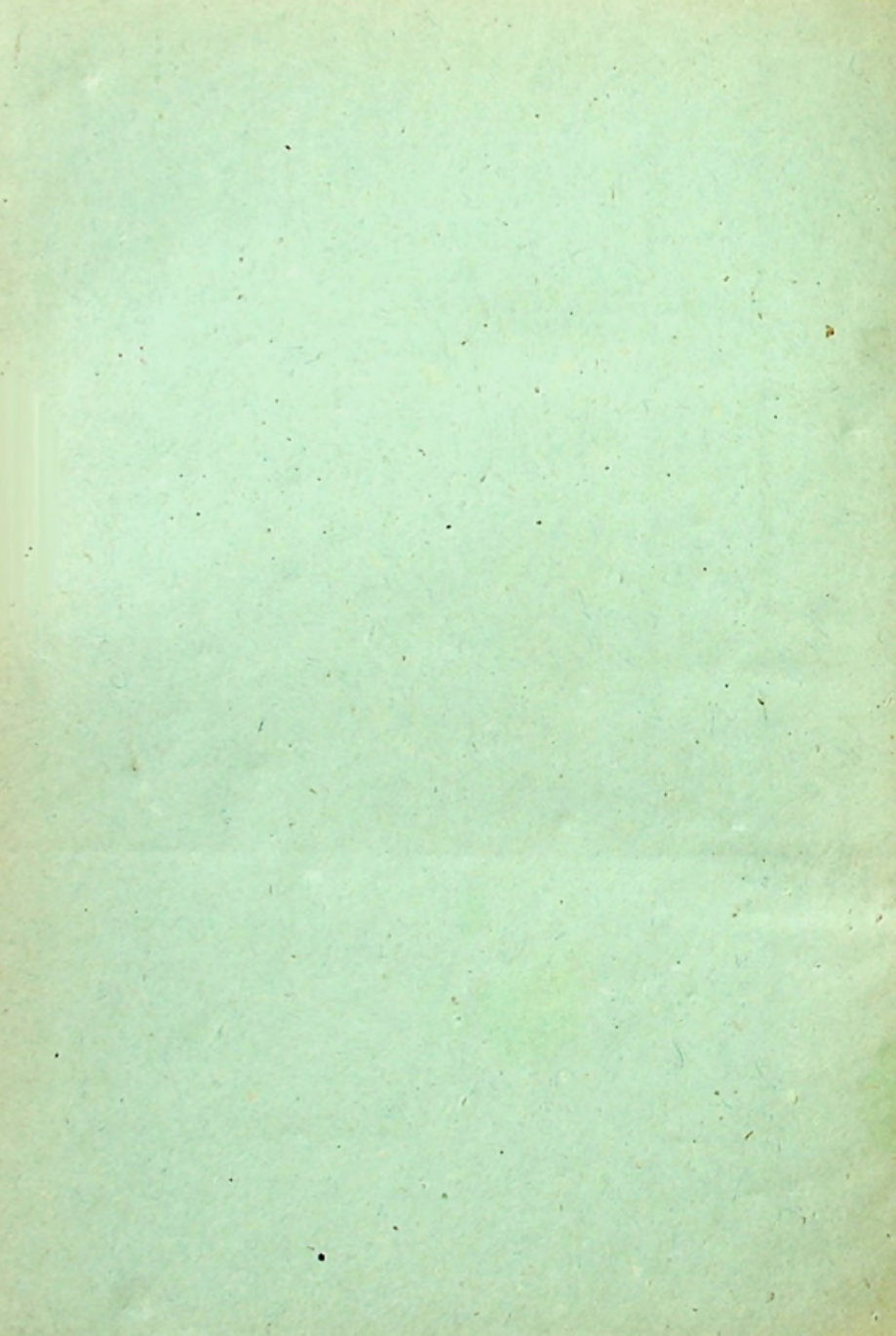

ŠTAMPANJE ZAVRŠENO 25 JULA 1945 GODINE
U STAMPARIJI »KULTURA« U BEOGRADU

Odobreno za štampu pod br. 554

НАРОДНА БИБЛИОТЕКА
"РАДОЈЕ ДОМАНОВИЋ"

30 CP 821.111

ФИЛДИНГ Х.

Tom Džons 2

ЛЕСКОВАЦ

000003318

COBISS 0